

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ἐπιμέλεια ἐκδόσεως
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΔΑΤΟΣ

ΠΛΑΤΩΝ
σοφιστής

εἰσαγωγή,
μετάφραση, σχόλια
ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΛΗΝΟΣ

1

..Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ..

COPYRIGHT «Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ»
έκδόσεις Ε. & Μ. Ζαχαρούλου Ε.Π.Ε.
ΑΘΗΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟ "ΣΟΦΙΣΤΗ", ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ

**ΚΕΦ. Α'. Μερικοί στοχασμοί για τη σημερινή θέση των
άνθρωπιστικών σπουδών στην Ελλάδα.**

1. Έπιχειρώντας να μεταφράσω στη σημερινή μας γλώσσα το «Σοφιστή» του Πλάτωνα δεν μπόρεσα να ξεφύγω από τη σκέψη, αν υπάρχουνε στον τόπο μας οί συνθήκες για να καταπιαστεί κανείς μιά τέτια δουλειά.

Οί συνθήκες αυτές είναι πολλαπλές. Μπορούν όμως να συμπεριληφτούν σε τρία έρωτηματικά: α) Έκείνος πού θα μεταφράσει το «Σοφιστή», και θα τον έρμηνέψει φυσικά, είναι σε θέση να κατανοήσει σ' όλο το βάθος και τη σημασία του το περιεχόμενο αυτού του έργου; β) Η νέα μας γλώσσα έχει καλλιεργηθεί άρκετά για ν' άποδώσει ζωντανά, φυσικά και σωστά τά νοήματά του; γ) Υπάρχουνε στο άγαγνωστικό κοινό τά μορφωτικά στοιχεία πού χρειάζονται για να γίν' ή μελέτη του έργου αυτού γόνιμη πηγή στοχασμού;

2. Το πρώτο έρώτημα, όσο κι αν φαίνεται στην πρώτη ματιά σά ζήτημα ύποκειμενικό και προσωπικό, δεν είναι μόνο τέτιο. Ό Πλάτωνας βέβαια μελετήθηκε σχεδόν άδιάκοπα, από τότες πού έγραφε τά έργα του και δίδασκε στην Άκαδημία ως σήμερα.

Ποιός μπορεί όμως να ίσχυριστεί, πώς ή κατανόσή του δε γέννησεν άπειρα προβλήματα άκόμα και στους ίδιους τούς μαθητές του και στο σπουδαιότατον άπ' όλους, τον Άριστοτέλη; Άπό τότες ως σήμερα καθ' έποχή άναζήτησε στον Πλάτωνα το νόημα, πού αντίστοιχοϋσε στις μεγάλες διανοητικές, ήθικές, θρησκευτικές και πολιτικές λαχτάρες, πού την άνησυχούσαν. Μά τοϋτο ίσα ίσα καθόριζε και το μέτρο για την κατανόηση του πλατωνικού στοχασμού και τής πάλης του για να καταχτήσει την άληθινή γνώση και να διαμορφώσει τη ζωή σύμφωνα μ' αυτή.

Οί όροι λοιπόν, πού χρειάζονται για να κατανοηθεί και ν' αξιολογηθεί το πλατωνικό έργο, στο βάθος δεν

είναι προσωπικοί. Είναι του κάθε καιρού και της προβληματικότητάς του δημιουργήματα. Και μπορεί να πει κανένας χωρίς δισταγμό, πώς οι όροι αυτοί όχι μόνο είτανε διαφορετικοί σε κάθε εποχή, παρά και είτανε τέτιοι, που έκαμαν αδύνατη την ολοκληρωτική και βαθιά κατανόηση και αξιολόγηση του πλατωνικού στοχασμού σ' όλα του τα στάδια και σ' όλα τ' έναγώνια όρμημάτα του.

Αυτός είναι ο λόγος, που στόν περασμένον αιώνα γέννησε τό πλατωνικό πρόβλημα και που άπόδειξε στείρες και άποτυχημένες ή σφαλερές άπό τή σημερινή μας άποψη τόσες έργασίες που έγιναν γύρω άπό τόν Πλάτωνα και άνάμεσα στ' άλλα και μετάφρασεις κι έρμηνείες καυωμένες άπό διανοητικούς ανθρώπους όχι κοινούς.

Ίδιαίτερα ισχύει αυτό για μερικούς διαλόγους τής ώριμης ήλικίας του, που έκπηγάζουν άπό την πάντα καινούργια και άνήσυχην αναζήτηση και άνάμεσα σ' αυτούς άδίσταχα πρέπει να κατατάξουμε τό «Σοφιστή», ένα έργο έμπνευσμένο άπό την ακρότατη και τολμηρή διαλεχτική έπεξεργασία στ' λογικά και όντολογικά προβλήματα¹. Τό πρώτο λοιπόν έρώτημα παίρνει τελικά έτούτη τή μορφή: Μπορούμε στη σημερινήν εποχή να κατανοήσουμε τόν Πλάτωνα γενικά και τό «Σοφιστήν» ιδιαίτερα καλύτερ' άπό τούς πρωτυτερινούς έρευνητές ζώντας έμείς σε μιάν εποχή, όπου ή διαλεχτική νόηση έχει γίνει άπόχτημα στήν πιό προχωρημένη έπιστημονική γνώση; Σ' ένα τέτιο έρώτημα νομίζω, πώς ή άπάντηση πρέπει να είναι καταφατική.

3. Τό δεύτερο έρώτημα ύποθέτω, πώς πρέπει να γενιέται πιά σήμερα σ' όλους εκείνους, όσοι έπιχειρούν ν' άποδώσουνε στη νέα έλληνική γλώσσα τ' ά μεγάλα έργα τής

1. Όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Κ. Γεωργούλης «έχρησιόστηκε έπίμονη έργασία ενός Hegel για να μάς άνοιχτεί μι' ά διόδος για τήν κατανόηση των δύο διαλόγων, που είταν έπιτασφαγισμένα βιβλία, του «Σοφιστή» και του «Παρμενίδη» (Κ. Γεωργούλης «Προεισαγωγική ύπενθύμιση για τίς πλατωνικές άντινομίες» στο Πλάτωνος Συμπόσιον, έκδοση Ζαχαροπούλου, Άθήναι 1939 σελ. 4). Νομίζω μάλιστα, πώς ή έρευνα δέν έξαντλήθηκεν άκόμη και όλοένα θα γίνεται άπό θ' ά και πέρα οδισιαστικότερο άπόχτημα για τήν έπιστημονική προκείμενη οι λογικοί και όντολογικοί προσανατολισμοί του «Σοφιστή».

ἀρχαίας ἢ τῆς νεώτερης λογοτεχνίας καὶ ἀκόμη περισσότερο τὰ ἔργα τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου.

Γιὰ πολλά, πάρα πολλά δυστυχῶς, χρόνια εἶχαμε τὴν ἀπλοϊκότητα νὰ πιστεύουμε, πῶς ξαναζωντανεύουμε καὶ τὰ πιὸ ὑπέροχα δημιουργήματα τοῦ ποιητικοῦ καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ λόγου καὶ πῶς τὰ μετουσιώνουμε σὲ πνευματικὲς ἀξίες γόνιμες κι ἐξυψωτικὲς γιὰ τὸ σημερινὸν Ἑλληνα καὶ τὸν πολιτισμὸ του, ἂν τὰ μεταγλωττίσουμε ὅπως ὅπως μὲ στοιχεῖα γλωσσικὰ νεκρὰ ἢ ψεύτικα, ἀρχαϊκὰ ἢ καθαρευουσιάνικα ἢ ἂν τ' ἀποδώσουμε μ' ἓνα ὑποκειμενικὸ καὶ ἀναρχικὸ ἀνακάτωμα ἀπὸ στοιχεῖα τῆς καθαρεύουσας καὶ τῆς δημοτικῆς. Ἡ τέλος, ἂν τὰ χύσουμε σὲ μιὰ δημοτικὴ γλῶσσα ἀκατέργαστη καὶ νερούλιασμένη, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ συντονίσῃ τὴ δυναμικὴ ροὴ τοῦ σύνθετου στοχασμοῦ πρὸς τὴ λεχτικὴ καὶ τὴ συνταχτικὴν ὑφὴ ζωντανῆς λαλιᾶς, ὑψωμένης σὲ γλῶσσα τοῦ ἀνώτερου καλλιτεχνικοῦ ἢ ἐπιστημονικοῦ ἢ φιλοσοφικοῦ λόγου.

Κι ἔτσι ἔγινε τόση δουλειὰ πρόχειρη ἢ ἀσκοπη ἢ καὶ βλαβερή, ὅπως εἶτανε λογουχάρη, ἐχτὸς ἀπὸ λιγοστὲς ἐξαιρέσεις, ἢ μεταφραστικὴ προσπάθεια τῆς βιβλιοθήκης Φέξη πρὶν ἀπὸ τριάντα τόσα χρόνια.

Ἄν ὅμως αὐτὸ εἶταν, ἄς ποῦμε, δικαιολογημένο νὰ γίνῃ τότες, ὅπου ὁ πεζὸς λόγος δὲν εἶχεν ἀκόμη καλλιεργηθεῖ ἀρκετὰ στὴ νεοελληνικὴ λογοτεχνία, ἔχει κανένα νόημα ἢ δικαιολογία νὰ γίνῃται σήμερα; Ἐχει κανένα νόημα νὰ γίνῃται σήμερα, ὅπου ὑποθέτουμε, πῶς κατανοήσαμε σ' ὅλο της τὸ βάθος τὴν προβληματικὴν τοῦ γραφοῦ λόγου καὶ τὴν τεράστια σημασία, ποὺ ἔχει ἡ ζωντανὴ γλῶσσα ὑψωμένη σὲ ὄργανο ὅλης τῆς πνευματικῆς ζωῆς γιὰ τὴν ψυχικὴν ἐνότητα καὶ τὴν πνευματικὴν ὑπόσταση καὶ ἀνύψωση τοῦ λαοῦ, γιὰ τὴν προκοπὴν του καὶ τὸ ἀνέβασμα στὴ στάθμη τοῦ πολιτισμοῦ του, γιὰ τὸν πολλαπλασιασμὸ καὶ τὸ διπλάσιμα τῆς δημιουργικῆς του δυνάμεως σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ζωῆς; Ἐχει κανένα νόημα νὰ γίνῃται οὗτο σήμερα, ὅστερ' ἀπὸ τὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια ἀγῶνες τοῦ δημοτικισμοῦ, ὅστερ' ἀπὸ τὴν ἀνθησὴν τῆς λογοτεχνίας μας καὶ τίς τόσες ἐπιτυχημένες δοκιμὲς σ' ὅλα τὰ εἶδη τοῦ πεζοῦ λόγου, ἀκόμη καὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ καὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ; **Τώρα μάλιστα, ποὺ ἀπὸ τόσες μεριὲς προσφέρνουνται γιὰ οὐσιαστικὴ πνευματικὴ τροφήν στὸ λαὸν μας τὰ κλασικὰ ἔργα τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ τοῦ ἀρχαίου στοχασμοῦ,**

Έχει καμιά δικαιολογία νά γίνεται τόση σπατάλη ἀπό ὕλικές καί πνευματικές δυνάμεις σέ δουλειά πρόχειρη, σέ τρεχούμενη δημοσιογραφικήν ἀπόδοση τῶν κειμένων, ὅπου ἔχτος ἀπό χοντρά λάθη στήν κατανόηση καί ἔχτος ἀπό τή ρηχὴν ἔρμηνεῖα, ἀσκημίζεται καί κουρελιάζεται· ὁ ἀρχαῖος λόγος μὲ μετάφραση στήν καθαρεύουσα, ὅπου μένουν ἀνανταπόδοτες οἱ ἔννοιες καί τὰ νοήματα καί τσακίζεται μόνο καί νερουλιάζει ὁ σφιχτοδεμένος συνταχτικός ἄρμος ἢ μ' ἔν' ἀρλεκίνικο ἀναρχικό μασκάρωμα ἀπὸ κουρέλια τῆς ἀρχαίας, τῆς καθαρεύουσας καί τῆς δημοτικῆς, πού καθρεφτίζει τὸν τρεχούμενο πρόχειρο καί χαλασμένο λόγο τῶν μισομορφωμένων;

Δὲν πιστεύω νά ὑπάρχει καμιά σοβαρὴ δικαιολογία γιὰ ὅ,τι γίνεται καί εἶναι τόσο θλιβερό σημάδι γιὰ τὴν ἀνεμελιά ἢ τὴν ἐπιπολαιότητά μας ἢ, ἂν θέλετε, σημάδι, πὼς ὑπολογισμοὶ ξένοι πρὸς τὴν οὐσία καί τὸ σεβασμὸ γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ κυριαρχοῦνε σ' ἓνα τόσο σημαντικὸ ἔργο. Ἀπεναντίας πιστεύω, πὼς ἔχει χρέος ὁ καθένας, πού ἔχει συνείδηση γιὰ τὴν ὕψηλὴν ἀποστολὴ τοῦ λόγου καί θέλει νά εἶν' ἐργάτης γιὰ τὴν πνευματικὴ προκοπὴ τοῦ λαοῦ του καί τοῦ ἀνθρώπου γενικῶς, πού μόνο σ' αὐτὸ βρίσκει τὴν ἀπώτατη καί ἀνώτατη δικαίωσή του τὸ κάθε πνευματικὸ ἔργο, νά μὴ θυσιάζει τὸ παραμικρὸ σὲ κανένα λογισμὸν ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία τοῦ ἔργου. Εἶναι, νομίζω, αὐτὸ τὸ ἐλάχιστο ποσοστὸ ἀπὸ εἰλικρίνεια, τιμιότητα καί αὐτοθυσία, πού ἀπαιτεῖ ἀπὸ μᾶς ἢ ὑπόσταση τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου καί πού δὲν ἔχουμε τὸ δικαίωμα νά τὴν προδίνουμε.

Ἄν ἡ προσπάθειά μας αὐτὴ, ἔτσι τίμια γενομένη, ἀποτύχει στὶς πρώτες δοκιμές, αὐτὸ δὲν ἔχει σημασία. Ἡ καλύτερα ἔχει μεγάλη σημασία. Κάθε τίμια καί σοβαρὴ προσπάθεια εἶν' ἓνα σκαλοπάτι γιὰ τὴν προκοπὴ. Ἄπ' αὐτὸ θὰ περάσουν οἱ ἄλλοι, πού θ' ἀνεβούνε ψηλότερα. Καί πρέπει νά τ' ὁμολογήσομε, πὼς δουλεύομε ἀκόμη στὰ πρῶτα σκαλοπάτια. Ὅσο καλύτερα ὀργανώνομε τὴ σκέψη μας κι ὅσο περισσότερο ἔχομε ἀνάγκη νά καλλιιεργήσομε τὸν ἀκριβολογημένο ἐπιστημονικὸ καί φιλοσοφικὸ λόγο, τόσο οἱ δυσκολίες γίνονται μεγαλύτερες καί πληθαίνουν οἱ κίντυνοι καί οἱ πειρασμοὶ νά ξεγλιστρήσομε ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς κανονικῆς δημοτικῆς, ὕψωμένης ὀργανικῶς σὲ γλῶσσα τοῦ βαθύτατου καί πιὸ ἀφηρημένου στοχασμοῦ.

Ὅσο ἄν πρέπει νά δοκιμάσουμε καί σ' ἔργα σάν τὸ «Σοφιστὴ» τοῦ Πλάτωνα νά δώσουμε, ὅσο μπορούμε, τὸ μέτρο, ποῦ δείχνει τὴν πλαστικότητα καὶ ἀκριβολογία τοῦ σημερινοῦ μας πεζοῦ λόγου, ἔχοντας πάντα συνειδητὴ τὴν ἀδυναμία μας νά δημιουργήσουμε κάτι ὀριστικὸ καὶ προσπαθώντας μὲ τίμια δουλειά νά τὴν ὑπερνικήσουμε.

4. Τὸ τρίτο ἐρώτημα μᾶς ὀδηγεῖ ἀμεσότερα στὸ κεντρικὸ πρόβλημα, ὅπου πραγματικὰ δλοκληρώνονται καὶ τ' ἄλλα δύο. Εἶναι ἀλήθεια, πὼς στὴν πρώτη ματιὰ δὲ φαίνεται νά ἔχει καμιά σημασία γιὰ τὸν ἐργάτη τῆς τέχνης ἢ τοῦ στοχασμοῦ ὁ ἀκροατὴς, ὁ θεατὴς, ὁ ἀναγνώστης. Δουλεῦει ὁ δημιουργὸς ἀπὸ μιὰν ἐσωτερικὴν ἀναγκαιότητα, ἀπὸ μιὰν αὐτόνομη ἐπιταγὴ ἄσχετ' ἀπὸ κάθε λογισμὸν ἐξωποκειμενικῆς σκοπιμότητας. Καὶ ὅμως ἡ ἀντίληψη τοῦτη εἶναι σαφερὴ καὶ γιὰ τὴν ἐπιστήμη καὶ γιὰ τὴ φιλοσοφία, μὰ καὶ γιὰ τὴν τέχνη. Δὲν ἔγινε ποτὲ λόγου ἢ τέχνης ἔργο χωρὶς τὴ συνειδητὴν ἢ καὶ τὴν ὑποσυνειδητὴ, τὴν ἄμεσην ἢ τὴν ἀπώτερη παρουσία τοῦ τρίτου, τοῦ θεατῆ, τοῦ ἀκροατῆ, τοῦ ἀναγνώστη, μ' ὅποιον τρόπο κι ἂν τόνε φανταστεῖ κανεὶς, ἕναν ἢ πολλοὺς, φίλον ἢ ἄγνωστο, συγκαιρινὸν ἢ κατοπινὸ. Γιατὶ ἡ ἐσώτατη οὐσία καὶ τὸ βαθύτατο κίνητρο τῆς πνευματικῆς δημιουργίας εἶναι ἡ ἀνακοίνωση, ἡ ἐξωτερίκεψη, ἡ ἐξωποκειμενικὴ ὑποστάτωση. Καὶ τοῦτο ἔχει πολὺ μεγαλύτερη φυσικὰ σημασία γιὰ τὸν ἐρμηνευτὴν ἐνὸς ἔργου τέχνης καὶ γιὰ τὸ μεταφραστή. Ἡ μεταφραση δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἔρμηνεία ἐνσάρκωμένη στὸ ξαναχυμένο ἔργο. Καὶ ὁ ἐρμηνευτὴς γιὰ κάποιον ἐρμηνεύει βέβαια

Εἶναι λοιπὸν ὄριμο τὸ σημερινὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ στὴν Ἑλλάδα γιὰ τὴ μελέτη, τὴν κατανόηση καὶ τὴν ἀξιολόγηση ἐνὸς ἔργου σάν τὸ «Σοφιστὴ» τοῦ Πλάτωνα ἢ τὰ «Μετὰ τὰ Φυσικά» τοῦ Ἀριστοτέλη;

Τὸ ἐρώτημ' αὐτὸ μαζί καὶ μὲ τ' ἄλλα δύο μᾶς φέρνει στὸ βασικὸ πρόβλημα γιὰ τὴ θέση τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στὴν Ἑλλάδα, πού, ὅταν πρόκειται γιὰ ἔργα τοῦ βαθύτατου φιλοσοφικοῦ στοχασμοῦ καὶ τῆς ἀκραίας διανόησης τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, περικλείνει καὶ τ' ἄλλο πρόβλημα γιὰ τὴ θέση τῶν φιλοσοφικῶν κι ἐπιστημονικῶν σπουδῶν στὴ σημερινὴν Ἑλλάδα.

Δὲ θὰ ἐξετάσουμε τὸ δεύτερο τοῦτο πρόβλημα ἐδῶ παρὰ μόνον σὲ συνάρτηση μὲ τὸ πρῶτο. Ἴσως τοῦ ἀφιερῶ-

σοιμε εϊδική μελέτη σ' άλλον πρόλογο. Τό πρόβλημα όμως για τή θέση τών ανθρωπιστικῶν σπουδῶν στὸν τόπο μας τὸ θεωροῦμε πιὸ ἄμεσο σὲ τούτη τή στιγμή. Γιατὶ εἶναι μερικὰ χρόνια τώρα, ὅπου παράλληλα μὲ τὴν ἄλλη δημιουργικὴ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου μας, παράλληλα μὲ τ' ἀνθισμα καὶ τὸ κάρπισμα πλούσιων ἔργων στὴν τέχνη τοῦ λόγου, φαίνεται νὰ γλυκοχαράζει καὶ μιὰ καινούργια ἐξόρμηση πρὸς τὸν ἀρχαῖο κόσμο, μιὰ καινούργια προσπάθεια νὰ κατανοηθεῖ, ν' ἀξιολογηθεῖ καὶ ν' ἀφομοιωθεῖ δημιουργικὰ ὁ ἀρχαῖος ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, νὰ μετουσιωθεῖ σὲ γόνιμο σπέρμα κι ἐξυψωτικὸ στοιχεῖο τῆς ζωῆς μας.

Τὰ φαινόμενα, ποῦ γεννοῦν ἐτούτη τὴν ἐντύπωση, εἶναι πολλά. Καὶ μόνο ἂν λογαριάσουμε, πὼς σήμερα ἓνας ἐκδοτικὸς οἶκος δημοσιεύει σὲ γοργὸ ρυθμὸ καὶ μὲ πλατύτατο σχέδιο ὄλα τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ κόσμου, ὅσα ἔχουν περισωθεῖ ὡς τίς ἡμέρες μας, καθὼς καὶ μετακλασικὰ ἔργα μὲ τὸ κείμενό τους, μετάφραση, σχόλια κι ἐρμηνευτικὲς εἰσαγωγές, θὰ πρέπει νὰ φτάσουμε στὸ συμπέρασμα, πὼς τὸ φαινόμενο αὐτὸ ἀνταποκρίνεται σὲ βαθύτερες ψυχικὲς ἀνάγκες τοῦ κοινοῦ καὶ δὲν πηγάζει μόνο ἀπὸ ὑπολογισμοὺς ἐπιχειρηματικούς.

5. Για νὰ ἱκανοποιηθοῦν όμως οἱ ἀνάγκες αὐτὲς καὶ νὰ πετύχει ὁ οὐσιαστικὸς σκοπὸς γιὰ μιὰν ἀναγέννηση τῶν ανθρωπιστικῶν σπουδῶν, εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ συνοδεύεται ἢ πολὺτροπη προσπάθεια, ποῦ ἀρχίσειν ἐδῶ καὶ λίγα χρόνια, ἀπὸ ἄγρυπνο κριτικὸ στοχασμὸ, ἀπὸ τὸν ἔλεγχο τῆς κριτικῆς ἐπίγνωσης φωτισμένης ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν ἐμπειρία. Τέτια φωτισμένη κριτικὴν ἐμπειρία νομίζω πὼς μπορούμε νὰ ἔχουμε σήμερα καὶ γενικότερα γιὰ τὴ γένεση, τὴν πορεία καὶ τὴ σημασία τῶν ανθρωπιστικῶν σπουδῶν σ' ὄλο τὸ νεώτερον εὐρωπαϊκὸν κόσμον καὶ εἰδικότερα στὴ νεώτερον Ἑλλάδα.

Ἄν μᾶς λείπει ὁ ἄγρυπνος καὶ αὐστηρὸς κριτικὸς στοχασμὸς—καὶ πολλοὶ ὄροι συντρέχουνε σήμερα γιὰ νὰ τὸν σταματήσουν—ἢ γενναία τούτη προσπάθεια μπορεῖ νὰ σκόρπιστεῖ σὲ ἄσκοπη σπατάλη, μπορεῖ νὰ ξεπέσει σὲ νέο παραστράτημα, νὰ ἱκανοποιήσῃ τάσες, ποῦ δὲν ἐξυπηρετοῦνε πραγματικὰ τὴν πνευματικὴ καὶ ψυχικὴν ἐξύψωση τοῦ λαοῦ μας, νὰ φέρει τ' ἀντίθετο ἀπὸ τὸ φαινομενικὰ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα, νὰ συνεχίσει παλιὰς πλάνες ἢ νὰ δημιουργήσει νέες, νὰ μὴ γίνῃ στοιχεῖο δυναμωτικὸ καὶ καθοδηγη-

τικό στη ζωή μας, να γεννήσει ένα παραπλανητικό χάος, μια φυγή από το αντίκρισμα της αντικειμενικής πραγματικότητας και της δυναμικής ροής της.

Και είν' αλήθεια, πώς ένας τέτοιος κίντυνος δέν είναι καθόλου φανταστικός. Υπάρχουνε μέσα στη σύγχρονη ζωή πολλές και βαθύτατες αιτίες, που μπορούν να οδηγήσουνε στο παραστράτημα. Μέσα στη φοβερή πάλη, όπου τόσες αντιμαχόμενες δυνάμεις επιδιώκουνε μ' όλα τὰ μέσα να κατακτήσουνε και να κυριαρχήσουνε τὸ σημερινὸν ἄνθρωπο, όπου βρίσκονται σὲ θανάσιμη σύγκρουση τεράστια συμπέροντα ὕλικά, καθεστῶτα πολιτικά, θεσμοὶ κοινωνικοὶ, ἰδεολογικὰ ἐποικοδομήματα, συνθήματα καὶ σύμβολα ψυχοκινητικά, ὀραματισμοὶ καὶ λαχτάρες, νοσταλγίες καὶ πόθοι, ἰδανικά παλιὰ καὶ ἰδανικά καινούργια, παράδοσες, που ἀπαιτοῦν σεβασμὸ καὶ παράταση κυριαρχίας, καὶ δνειρα νέα, που ἀγωνίζονται νὰ πραγματοποιθῶν, μέσα στη φοβερὴ καὶ ἀνελέτητην ἀμάχη, όπου τὸ ἀνθρώπινο αἷμα ποτίζει τὴ γῆ γιὰ νὰ βλαστήσει ὁ σπόρος τῆς νέας ζωῆς ἢ νὰ τὸ πιῶνε τὰ γέρικά δέντρα καὶ νὰ πνίξουνε τὴ νέα βλάστηση, ὁ ἀνθρώπινος νούς, που σφυροκοπάει κι ἀκονίζει τ' ἄρματα τῆς βίας καὶ τῆς ἀπάτης, τ' ἄρματα τὰ ἰδεολογικά, ὅπως χύνει σὲ χίλιες μορφές καὶ τοξεύει μὲ μύριους τρόπους τὸ ἀτσάλι καὶ τὴ φωτιά, που σκίζει καὶ καίει τὴν ἀνθρώπινη σάρκα, ὁ ἀνθρώπινος νούς πορεύεται ὄλους τοὺς δρόμους κι ὄλα τὰ μονοπάτια μὲ τὸ στοχασμὸ καὶ τὴν ἐνόραση, ἀναμοχλεύετ' ἀπ' ὄλα τὰ πάθη, φλογίζειτ' ἀπ' ὄλους τοὺς θυμοὺς καὶ τοὺς ἐνθουσιασμοὺς, ποτίζεται ὄλα τὰ κρασιά τῆς μέθης ἢ τὰ ναρκωτικά τοῦ ὄνειρόπαρτου ἡσυχασμοῦ.

Ἀπὸ ποῦ ἔρχεται σήμερα ὁ κάθε λόγος; Ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ἢ ἀπὸ τὰ μαῦρα σκοτάδια τοῦ Ἄδη; Εἶναι τὸ φῶς τῆς ἀρχαγγελικῆς ρομφαίας ἢ ἀστραπὴ ἀπὸ τὸ τρομερὰ ἀκονισμένο δρεπάνι τοῦ Χάρου;

Μέσα σὲ τοῦτο τὸν κοσμογονικὸ χαλασμὸ τί πρόκειται καὶ τί μπορεῖ νὰ γίνει γιὰ μᾶς, γιὰ τὴ σημερινὴ καὶ τὴν αὐριανὴ ζωὴ τοῦ λαοῦ μας, ἢ μελέτη τοῦ ἀρχαίου κόσμου;

Νομίζω, πὼς γιὰ νὰ οδηγηθῶμε μέσα στὸ χάος χρειάζεταιαι μιὰ ψύχραιμη, ὅσο μπορεῖ ἀντικειμενικὴ, ὅσο γίνεται ἐπιστημονικὴ, μὲ τὴν πιὸ ἀκριβολογημένη σημασία τῆς λέξης, ἔρευνα, ἕνας «ἐτασμός», ἀξιοσκόπηση φωτισμένη ἀπὸ τὰ δεδομένα τῆς ἐμπειρίας μας.

6. Ἄν ρίξουμε μιὰ τέτλια ματιὰ στὴν ἱστορία μας στοὺς δυὸ τελευταίους αἰῶνες, ποιά εἰκόνα μᾶς παρουσιάζεται; Μόλις ὁμως θέσουμε τοῦτο τὸ ἐρώτημα, γεννιέται ἄλλο. Μὲ ποῖο κριτήριο θὰ ρίξουμε τὴ ματιὰν αὐτή; Γιατὶ βέβαια ἢ εἰκόνα, ποῦ θὰ ἰδοῦμε, θὰ εἶναι σύστοιχη μὲ τὸ μάτι ἢ μὲ τὸ φακὸ ποῦ θὰ κοιτάξουμε τὰ φαινόμενα. Καὶ ὅλα τὰ μάτια δὲν εἶναι τὰ ἴδια, οὐτ' ὅλοι οἱ φακοί. Ὁ τρόπος, ποῦ κοιτάζουμε τὰ πράματα τοῦ φυσικοῦ ἢ τοῦ κοινωνικοῦ κόσμου, εἶναι κι αὐτὸς μιὰ συνάρτηση τοῦ ἑαυτοῦ μας. Τοῦ ἑαυτοῦ μας ὄχι μόνο τοῦ ἀτομικοῦ, παρὰ πολὺ περισσότερο τοῦ ὁμαδικοῦ. Καὶ ὁ τέτιος ἑαυτὸς μας οὔτε σ' ὄλους τοὺς καιροὺς, οὔτε στὸν ἴδιο τὸν καιρὸ εἶν' ἕνας καὶ ὁ ἴδιος. Ὁ τρόπος ποῦ κοιτάζουμε κι ἐξηγοῦμε τὰ δεδομένα τῆς φύσης καὶ τῆς ἱστορίας, εἶναι συνάρτηση ἀπὸ τὴν κοσμοθεωρητικὴ μᾶς τοποθέτηση. Καὶ ἡ τοποθέτηση αὐτή, ἀποτέλεσμα ἀπὸ ἄλλην ἀπώτερην ἀνταγωνιστικὴ ταξίθεσία, δὲν εἶναι μιὰ κι ἑνιαία, σήμερα μάλιστα, ποῦ ζοῦμε μέσα σὲ τέτοιους φοβεροὺς καὶ θανάσιμους ἀνταγωνισμοὺς.

Ποῦ θὰ βροῦμε λοιπὸν τὸ κριτήριο; Ὅλοι διεκδικοῦμε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας τὸν τίτλο τοῦ ἐπιστημονικοῦ, τοῦ ἀντικειμενικοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ κριτῆ. Καὶ ὅλοι δογματίζουμε. Ποῦ θὰ βρεῖ τοῦ καθενὸς μας ἡ ἀλήθεια κριτήρια καὶ στηρίγματα γιὰ νὰ πάψει νὰ εἶναι δόγμα;

Τὸ κριτήριο θὰ βρεθεῖ σὲ κείνο τὸ στοιχεῖο, ποῦ ὅλοι ἔχουμε κοινὸ. Καὶ τὸ κοινὸ αὐτὸ γνῶρισμα εἶναι, ποῦ ὅλοι θέλουμε καὶ ὅλοι ἰσχυριζόμαστε, πὼς ἡ δικὴ μας ἀλήθεια εἶναι σπέρμα ζωῆς καὶ ὄχι θανάτου. Αὐτὸ εἶναι τὸ μόνο στοιχεῖο, ὅπου βρίσκει ἢ δὲ βρίσκει ἡ ἀλήθεια μας τὴν κύρωσὴ τῆς ἀπὸ τὰ πράματα. Ἡ ἀλήθεια, ποῦ γίνεται ἀληθινὰ σπέρμα ζωῆς καὶ ὄχι θανάτου γιὰ τοὺς περισσότερους, εἶν' ἐκείνη ποῦ ἔχει τέτλιαν ἀνταπόκριση μὲ τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς συνθήκες τῆς ζωῆς, μὲ τοὺς ὄρους, τὴν ἀντικειμενικὴν ὑπόστασιν καὶ τὴν ῥοὴν τῆς πραγματικότητος, ὥστε ἀληθινὰ δίνει ἐκείνο ποῦ ὑπόσχεται. Ζωντανό, ἄρα ἀληθινό, εἶναι τὸ σπέρμα ποῦ βλασταίνει. Τὸ μόνο κριτήριον τῆς ἀλήθειας εἶναι ἡ πράξις. Μποροῦμε ὁμως αὐτὸ νὰ τὸ ξέρομε ἀπὸ πρῖν; Ὅπως στὴ γνῶσιν τοῦ φυσικοῦ κόσμου τὸ μόνο κριτήριον εἶναι ἡ κύρωσις ἀπὸ τὴν πράξιν, ἔτσι καὶ στὴ γνῶσιν τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου. Ἡ κύρωσις τῆς ἱστορικῆς

γνώσης δὲν εἶν' ἄλλη καμιὰ παρά ἡ ἴδια ἡ ζωὴ, ἡ ἱστορικὴ δικαίωση.

Οἱ κοσμοθεωρίες καὶ οἱ βιοθεωρίες δὲν εἶναι συστήματα ἐξήγησης, εἶναι κίνητρα ζωῆς, ὄργανα γιὰ τὴ διαμόρφωσὴ τῆς καὶ γιὰ τὸ ἀνέβασμά της, γιὰ τὴ διατήρηση ἢ γιὰ τὴν ἀλλαγὴ. Ὅποια θεωρία ἀνταποκρίνεται πληρέστερα στὶς ἀντικειμενικὲς κινήτριες δυνάμεις τῆς πραγματικότητος, αὐτὴ εἶναι ἡ κάθε φορὰ σωστὴ θεωρία. Καὶ οἱ ἄνθρωποι, ποὺ δημιουργοῦν καὶ ἀποδέχονται καὶ ὑποστηρίζουσι μιὰ θεωρία, τοῦτο πρέπει πρὸ πάντων νὰ νοιάζονται, τὴν πληρέστερην ἀνταπόκρισίν της στὶς ἀντικειμενικὲς ζωωντανὲς δυναμικότητες, τὸ ὅσο μπορεῖ πῶς πολὺ πλεονεκοὺ καὶ πῶς κοντινὰ πλησίασμα στὴ φυσικὴν ἢ τὴν κοινωνικὴν πραγματικότητα, τὴν κατανόηση καὶ τὴ συμμόρφωση πρὸς τὴ νομοτέλεια, ποὺ τὴν κυβερνᾷ. Τότες τὸ περιεχόμενό της γίνετα ἀληθινὸ σπέρμα ζωῆς.

7. Ἄν μὲ μιὰ τέτια διάθεση καὶ μ' ἕναν τέτιο πνευματικὸ προσανατολισμό,—ποὺ ἄς τὸν ὀνομάσουμε κι ἐμεῖς **ἐπιστημονικὸ**—προσπαθῆσουμε νὰ διαμορφώσουμε τὸ κριτήριον, ποὺ θὰ μᾶς χρησιμέψει στὴν ἱστορικὴν ἀνασκόπηση τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στὴ χώρα μας μέσα στοὺς δυὸ τελευταίους αἰῶνες, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι πρῶτα πρῶτα νὰ καθορίσουμε, ὅσο μποροῦμε ἀκριβέστερα, τὴν ἔννοια καὶ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ ποὺ ὀνομάζουμε «ἀνθρωπιστικὲς σπουδές», νὰ ξεχωρίσουμε καθαρὰ τὸ σκοπὸ καὶ τὴ δυναμικὴ τους.

Οἱ **ἀνθρωπιστικὲς σπουδές** μᾶς παρουσιάζονται σὰ μιὰ γνωστικὴ καὶ μορφωτικὴ ἀνάγκη τοῦ πολιτισμένου ἀνθρώπου, ποὺ ἔχει γιὰ θέμα τῆς μελέτης, τὴν ἐξακρίβωση, τὴν ἀνασκόπηση, τὴν ἀξιοποίηση καὶ τὴ μεταξίωση στὸ ἱστορικὸ γίνεσθαι, ποὺ ἐξήθηκε μέσα σὲ μιὰν ὀρισμένη τοπικὴ καὶ χρονικὴ περιοχὴ τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας, δηλαδὴ στὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα καὶ στὴ Ρώμη.

Ἡ ἀνάγκη αὐτὴ δημιουργήθηκε πρῶτα πρῶτα μέσα στὴν ἴδια τὴν ἀρχαιότητα καὶ μέσα στὴν ἴδιαν ἐτούτην περιοχὴν σὰ μιὰ ὀρισμένη καὶ ἰδιότυπη μορφή τῆς ἱστορικῆς μνήμης. Γιὰ χρονικὸ ὄριον τῆς δημιουργίας της μποροῦμε νὰ καθορίσουμε μὲ κάποια γενικότητα τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐποχὴ.

Ἀπὸ τότες ὡς σήμερα ἡ ἀνάγκη αὐτὴ μὲ διαφορετικοὺς βαθμοὺς σὲ πλάτος καὶ σὲ βάθος, σὲ ἀνάταση ἢ σὲ χαμῆ-

λωμα, άπλώνεται σιγά σιγά και γίνεται, σά νά ποϋμε, οργανικό στοιχείο στη ζωή τών λαών, πού έζησαν και ζοϋν άπό τ' άνατολικά σύνορα της Εϋρώπης και τά βορεινά άκρογιάλια της Μεσόγειος ώς την Άμερική και, στοϋς σημερινοϋς καιροϋς, και στην Αϋστραλία και τη Νότια Άφρική, τών λαών, πού χαρακτηρίζονται σά «φορείς τοϋ εϋρωπαϊκοϋ πολιτισμοϋ».

Τό φαινόμενο τοϋτο τ' όνομάσαμε «ιδιότυπη μορφή της Ιστορικής μνήμης», γιατί ή Ιστορική μνήμη είναι καθολικό φαινόμενο στην ανθρώπινη κοινωνία άπό τις πιό πρωτόγονες μορφές της, πού γνωρίζουμε, ως σήμερα. Σ' όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες με τρόπους πολλοϋς και διάφορους τά περασμένα ζοϋνε μέσα στα τωρινά και τό σήμερα παίρνει τη ζωή άπό τό χτές.

Ή βίωση αϋτή ή Ιστορική μπορεί νά ξεχωριστεί σε δυό μορφές, σ' έπιβίωση και σε άναβίωση.

Ή έπιβίωση, πού μπορούμε νά την όνομάσουμε και άμεση Ιστορική μνήμη, είναι ή καθολικότερη μορφή, όπου ζει τό χτές μέσα στο σήμερα. Αϋτή έχει καθαρόν οργανικό χαρακτήρα μέσα σ' όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες και μπορεί νά πει κανείς, πώς είναι άπό την ψυχική και πνευματική άποψη ή «κατ' έξοχήν» κοινωνιοπλαστική δύναμη. Χωρίς αϋτή κοινωνίες ανθρώπινες δέ θά ειχανε δημιουργηθεί.

Ή γλώσσα, ό θρόλος, ή παράδοση, τό έθιμο, τό δίκιο, ή λαϊκή σοφία, ή τέχνη, ή λατρεία τών προγόνων και γενικότερα ή θρησκεία, έχουνε γι' άπαραίτητη δημιουργική προϋπόθεση την έπιβίωση τοϋ χτεσινού μέσα στο σημερινό και την έξιδανικεσή του, την ύψωση του σ' έπιταγή και κανόνα.

Ή άναβίωση άπό την άλλη μεριά είναι ή άμεση μορφή της Ιστορικής μνήμης, ή συνειδητή στροφή στα περασμένα, τό συνειδητό ξαναζωντάνεμα, πού γίνεται πάλι με άφειτηρία νά έξιδανικέσουμε τό παλιό και με σκοπό νά τό ύψοσουμε σε κανόνα ζωής. «Παρά τών προγεγεννημένων μανθάνετε, αϋτη γάρ άρίστη διδασκαλία». «Πάλαι γάρ τά καλά τοις ανθρώποις έξεύρηται, έξ ών μανθάνειν δεί».

Ή έπιβίωση δέν είναι συνειδητή. Είναι άμεση μετάγχιση τών μορφών της ζωής άπό ψυχή σε ψυχή, άπό στόμα σε στόμα, άπό πατέρα σε παιδί, άπό γενιά σε γενιά.

Ή άναβίωση είναι συνειδητή. Στρέφεται σε στοιχεία πού ό καιρός τά ξεμάκρυνε άπό την άμεση Ιστορική μνήμη.

Με την επίβρωση τὸ χιτὲς ζεῖ ὀργανικὰ μετουσιωμένο μέσα στὸ σήμερα. Με τὴν ἀναβίωση τὸ παλιὸ ὑψώνεται σὰν πρότυπο, σὰν παράδειγμα καὶ με τὴ μιμητικὴν ὑποβολὴ προσπαθεῖ νὰ ξαναμπεῖ σὰν ὀργανικὸ στοιχεῖο μέσα στὴ νέα ζωὴ γιὰ νὰ τὴν ἐπηρεάσει καθοδηγητικὰ κι ἐξυψωτικὰ.

Γιὰ τοῦτο ἡ ἐπίβρωση εἶναι μορφή καθολικότετη καὶ ἀναπόσπαστη ἀπὸ τὴν ὕπαρξιν κάθε κοινωνίας, ἐνῶ ἡ ἀναβίωση εἶναι φαινόμενο ὑστερογέννητο καὶ προϋποθέτει, πὼς ἔχουνε μείνει μνημεῖα ἀπὸ τὴ μακρυνὴ παλιὰ ζωὴ καὶ πὼς ἔχει δημιουργηθεῖ ἕνα εἰδικὸ κοινωνικὸ ὄργανο γιὰ τὴ συνειδητὴν ἱστορικὴ μνήμη, πού αὐτὸ μελετᾶει τὰ μνημεῖα, τὰ ἐρμηνεύει καὶ τὰ ξαναζωντανεύει. Ἡ ἀναβίωση εἶναι φαινόμενο πού προϋποθέτει προχωρημένη κοινωνικὴ σύνθεση καὶ καταμερισμὸ καὶ διαφορισμὸ στὴ δουλειά. Γι' αὐτὸ δὲν ἔχει τὴν καθολικότητα πού ἔχει ἡ ἐπίβρωση. Παρουσιάζεται σὰν ἀνάγκη, πού πηγάζει ἀπὸ τὰ συμφέροντα ἢ τὰ ζωτικὰ αἰτήματα, πού γεννιοῦνται μέσα σὲ στενότερους κοινωνικοὺς κύκλους, κοινωνικὲς ὀμάδες, τάξεις ἢ καὶ ὀλόττες ἀντιμαχόμενες.

8. Οἱ κοινωνικὲς τάξεις ἢ ὀμάδες, πού διαμορφώνονται μέσα στὸ διαφοροποιημένο κοινωνικὸ σύνολο, δημιουργοῦν τὸ πνευματικὸ ἐποικοδόμημα, πού ἀντιστοιχεῖ στὶς ἀνάγκες τους· ἀνάγκες ὕλικές ἢ ἀνάγκες ὀμαδοποιητικές, ὀργανωτικές, κυριαρχικές, δικαιονομικές, γνωστικές, ἠθικές, καλλιτεχνικές, κοσμοθεωρητικές. Ἐσθικὸς ρυθμιστὴς εἶναι τὸ νὰ ἱκανοποιηθοῦν οἱ ἀνάγκες των αὐτές, νὰ ὀργανωθεῖ ἡ ζωὴ τους, νὰ μεγαλώσει καὶ ν' ἀπλωθεῖ ἡ δύναμή τους, ἔτσι πού ὄλα τ' ἄτομα, πού ἀποτελοῦν τὴν ὀμάδα, νὰ μποροῦν ν' ἀξιοποιοῦν τὸν ἑαυτὸ τους, νὰ θέτουνε σ' ἐνέργεια τίς ἱκανότητές των καὶ νὰ βρίσκουνε τὴν εὐτυχία τους.

Καὶ ἡ ἐπίβρωση καὶ ἡ ἀναβίωση τῶν περασμένων ἐξυπηρετοῦν ὄλες αὐτές τίς ἀνάγκες, τοὺς παρέχουν ὄχι μόνο τὰ στοιχεῖα παρὰ καὶ τὴν ἐσωτερικὴ συνοχὴ καὶ δυναμικότητα στὴ μορφοποίησή τους. Μὰ ἡ συνοχὴ καὶ ἡ δυναμικότητα, καθὼς καὶ ἡ μορφοποίησις, ἔχουν ἀμεση σχέση με τὴν ταξιθέτησις τῆς ὀμάδας μέσα στὸ σύνολο καὶ τὸ στάδιο τῆς ἐξέλιξής της. Ἀπ' αὐτὸ καθορίζεται ἡ βασικὴ τοποθέτησις τῆς ὀμάδας ἀπέναντι σ' ὄλες τίς ἀξίες τῆς ζωῆς. Ἡ βασικὴ τοποθέτησις δὲν εἶναι πάντα ἡ ἴδια. Ἀλλάζει σιγὰ

σιγά κι άνεπαίσθητα ή άπότομα και πηδηχτά. "Αν θελήσουμε να τή χαρακτηρίσουμε ξεχωρίζοντάς τη σε τυπικές μορφές, θα βρούμε τρείς, α) δημιουργική - επιθετική, β) οργανωτική - συντηρητική, γ) αναδρομική - άντεπιθετική.

Στήν πρώτη τοποθέτηση γενικά άποκρούεται τό καθιερωμένο, τό παλιό και άναζητιέται τό νέο, στη δεύτερη τοποθέτηση οργανώνεται τό νέο, πού επικράτησε με σκοπό να διατηρηθεί αιώνια τό ίδιο, στην τρίτη τοποθέτηση γίνεται προσπάθεια ν' άποκρουστεί τό νέο, πού ξρχεται να διώξει τό καθιερωμένο, να συγκρατηθεί τό παλιό, να περισωθοϋν οι μορφές, πού πέφτουμε σ' άποσύνθεση.

Και οι τρείς αυτές τοποθέτησες έχουν άμεση σχέση και με τήν επιβίωση και με τήν άναβίωση. Και, όπως είναι φανερό, ή σχέση τής κοινωνικής ομάδας ή του κοινωνικού σύνολου με τά περασμένα είναι διαφορετική άπάνω στην κάθε τοποθέτηση ή άλλάζει με τήν άλλαγή στην τοποθέτηση. Αυτό μάς εξηγεί για ποιό λόγο μέσα στον ίδιο λαό σε διαφορετικούς καιρούς ή επικρατέστερη ιδεολογική ροπή είναι διαφορετική. Από τήν άλλη μεριά τό ότι συνυπάρχουν ταυτόχρονα μέσα στο ίδιο σύνολο ομάδες, πού βρίσκονται σε διαφορετική τοποθέτησην ιστορικής διαδρομής, μάς εξηγεί, γιατί τόν ίδιον καιρό στον ίδιον τόπο υπάρχουν τόσο διαφορετικές και άντιμαχόμενες ιδεολογικές ροπές, πού κοντά στ' άλλα παίρνουνε και τόσο διαφορετική στάση άπέναντι στα «περασμένα».

Και άκόμη ή δυναμική ροπή, πού έχει ή κάθε ομάδα να κυριαρχήσει και να επιβληθεί σ' όλες τις άλλες, μάς εξηγεί, γιατί κάθε ιδεολογία έχει τήν τάση ν' άπλωθεί στο σύνολο, να γίνει καθολική διάνοηση και καθολική βίωση σ' ένα κοινωνικό σύνολο. Και κυρίοτατο όργανο για τό άπλωμα τούτο γίνεται ή «παιδεία» με τήν πιό γενική σημασία του όρου.

Τά σύνορ' άνάμεσα στην επιβίωση και τήν άναβίωση σε πολλά σημεία είναι δύσκολο να ξεχωριστούν. Ένα όμως είναι βέβαιο. Η συνειδητή ιστορική μνήμη δουλεύει πάντα με τήν πρόθεση και με τήν τάση να μετατρέψει τήν άναβίωση σ' επιβίωση ή άπλούστερα σε βίωση. Η συνειδητή ιστορική μνήμη προσπαθεί να μετουσιώσει σε ζωντανά σπέρματα εκείνα τά στοιχεία άπό τήν περασμένη ζωή, πού μπορούνε να χρησιμέψουνε στο σήμερα, όπως τό καταλαβαίνει τό σήμερα, όπως τό αιστάνεται και όπως

θέλει νά τὸ διαμορφώσει καὶ νά τὸ ζήσει ἢ κάθε κοινωνικὴ ὁμάδα ἢ τὸ κάθε σύνολο, τείνοντας πρὸς τὴν ὀλοπλευρὴν ὀλοκλήρωση τῆς ζωῆς του.

Γι' αὐτὸ ἡ ἐπικρατέστερη κατεύθυνση τοῦ σήμερα καθορίζει βασικὰ τὴ μορφή τῆς σχέσης πρὸς τὰ περασμένα. Ξαναζοῦμε ἀπὸ τὰ περασμένα καὶ ὑψώνουμε σὲ καθοδηγητικὰ καὶ μορφωτικὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα ποῦ ἀπαιτεῖ ἡ σημερινή μας ζωὴ. Ἡ ἐξιδανίκεψη τοῦ χτεσινοῦ εἶναι οὐσιαστικὰ ἡ ἐξυψωτικὴ προβολὴ τοῦ σήμερα στὸ αὖριο δυναμωμένη ἀπὸ τὸ χτές. Τὸ ἔργο αὐτὸ μέσα σὲ κάθε ὁμάδα ἢ τάξη ἢ σύνολο τὸ ἐπιτελεῖ σάν ὄργανο τῆς ἱστορικῆς μνήμης ἢ πνευματικῆ πρωτοπορία, ποῦ εἶναι τὸ καθολικότερο ὄργανο τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως. Ἡ πνευματικὴ πρωτοπορία ὀργανώνει τὸ πνευματικὸ ἐποικοδόμημα καὶ καθορίζει σὲ κάθε στιγμή τὴν ἐπικρατέστερην ἰδεολογικὴ ροπὴ τῆς ὁμάδας, τῆς τάξης ἢ τοῦ συνόλου ἀνάλογα μὲ τὴ βασικὴ τοποθέτηση.

Τὸ πρωτόγονο κοινωνικὸ ὄργανο τῆς πνευματικῆς πρωτοπορίας εἶταν τὸ ἱερατεῖο, ὁ μάγος, ὁ μάντις, ὁ ἱερέας. Τὸ ἱερατεῖο εἶταν ἡ κοινωνικὴ μήτρα τῆς διανοήσεως, ὁ ἀρχέτυπος τοῦ κατοπινοῦ ἱερέα, τοῦ ποιητῆ, τοῦ καλλιτέχνη, τοῦ φιλόσοφου, τοῦ ἱστορικοῦ, τοῦ ἐπιστήμονα, τοῦ δασκάλου.

Οἱ πνευματικὲς πρωτοπορίες ἐκφράζοντας καὶ διαμορφώνοντας τὴν κοινωνικὴ συνείδηση τῆς κάθε ὁμάδας, γενναρχίας, φυλῆς, τάξης, ἐθνότητος, διαμορφώνουνε κάθε φορὰ καὶ τὴν ἀντίστοιχὴ σχέση μὲ τὰ περασμένα, εἶναι οἱ φορεῖς γιὰ τὴν ἀναβίωση καὶ μεταξίωση τῶν παλιῶν ἀξιών.

Ἐπιβίωση καὶ ἀναβίωση εἶναι σήμερα ὀργανικὴ λειτουργία σὲ κάθε κοινωνία καὶ μπορεῖ νά πεῖ κανεὶς, πὼς εἶναι δείχτης γιὰ τὴ ζωτικὴ δυναμικότητα, τὸ ζωικὸ πλοῦτο καὶ τὴ δημιουργικότητα σὲ μιὰ κοινωνία, σὲ μιὰν ὁμάδα ἢ σὲ μιὰ τάξη, ὁ τρόπος ποῦ γίνεται ἡ ἐπιλογή, ἡ μεταξίωση καὶ ἡ ἀφομοίωση τῶν ἀξιών, ποῦ ἔχουνε δημιουργηθεῖ σὲ περασμένους καιροὺς.

9. Μέσα λοιπὸν σὲ τούτῃ τὴν ὀργανικὴ λειτουργία, ποῦ εἶναι γνώρισμα τῆς κάθε κοινωνίας, ποιά θέση ἔχουν οἱ λεγόμενες «ἀνθρωπιστικὲς σπουδές» ;

Οἱ ἀνθρωπιστικὲς σπουδὲς εἶναι μιὰ ἰδιομορφία τῆς συνειδητῆς ἱστορικῆς μνήμης, τῆς ἀναβίωσης. Ἡ ἰδιομορφία βρίσκεται σὲ τοῦτο, πὼς λαοὶ πολλοὶ καὶ διαφορετι-

κοί και στη φυλετική καταγωγή τους και στην ιστορική διαδρομή τους, Ξθνη πολλά και διάφορα Ξστρεψαν και στρέφουσε τή συνειδητήν Ιστορική μνήμη τους πρὸς τὰ δημιουργήματα και τις ἀξίες τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἀρχαίων Ἑλληνῶν και Ρωμαίων, ἀνεξάρτητα και παράλληλα ἢ και σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀναβίωση και συνειδητοποίηση ποῦ κάνουνε ἀπὸ τὴ δική τους Ιστορική ζωὴ και τις ἀξίες της και θεωροῦν σὰν ἀπαραίτητη γνωστική και μορφωτικὴν ἀνάγκη γιὰ τὴ ἡμερινὴ ζωὴ τους νὰ γνωρίσουν, ν' ἀφομοιώσουν και νὰ ξαναζήσουνε δημιουργικὰ τις ἀξίες τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ και ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Τὸ φαινόμενο τοῦτο πρωτοφανερώθηκε, καθὼς εἴπαμε, μέσα στὴν ἴδια τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρινὴν ἐποχὴ κι ἔπειτα και ἀπὸ τότες συνοδεύει σχεδὸν ἀδιάκοπα και μὲ διάφορες παραλλαγές ὡς πρὸς τὴν ἔνταση, τὸ πλάτος, τοὺς σκοποὺς και τὰ μέσα, ὅλη τὴν πολυτάραχην Ιστορική διαδρομὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ παράλληλα μὲ τὴν ἐπιβίωση ἀπὸ τὰ περασμένα, ποῦ γίνεται μὲ τὴ γλῶσσα, τὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα, τὴν παράδοση, τὸ θῦλο, τὸ παραμῦθι, τὴν παροιμία, τὸ χορὸ, τὸ τραγοῦδι, τὴ μουσική, τὴ λαϊκὴ ποίηση, τὴ λαϊκὴ τέχνη και ὅλα τὰ «λαογραφικά», ὅπως τὰ λέν, στοιχεῖα.

Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα πέρασε στὴ Ρώμη και σ' ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς εὐρωπαϊκῆς ὁμοφυλίας ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ ἤρθανε σ' ἐπαφὴ πολιτισμοῦ μὲ τὴ Ρώμη ἢ τὸ Βυζάντιο και τοὺς συνοδεύει ἀπὸ τότες στὸ ἀνέβασμά τους, ποῦ τοὺς ἔφερε στὴν πρωτοπορία τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ. Καὶ οἱ Ἀραβες ἀκόμη τὸν καιρὸ τῆς ἐκπολιτιστικῆς τους δημιουργικότητος ἔνωσαν σὰν ὑπέρτατη μορφωτικὴν ἀνάγκη νὰ γνωρίσουνε τὰ πνευματικὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων.

Ἔτσι μπορούμε νὰ ποῦμε πὼς ἡ ἰδιόμορφη τούτη τῆς ἀναβίωσης ἔγινε καθολικὸ συνοδευτικὸ φαινόμενο στὴν ἀνάπτυξη τοῦ πολιτισμοῦ μέσα στὴν περιοχὴν ἐκεῖνη τῆς ἀνθρωπότητος, ποῦ προχώρησε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη στὸν πολιτισμὸ.

Πὼς ἐξηγιέται τὸ φαινόμενο αὐτό;

Ἄν ἐξεκινήσουμε ἀπὸ τὴν ἀντίληψη, πὼς βασικὸ συνοδευτικὸ γνώρισμα, ἂν ὄχι και γενετικὸ αἷτιο γιὰ τὴν Ιστορική μνήμη, εἶναι ἡ ἐξιδανίκεψη τῶν περασμένων και ἀποτελέσματά της ἢ ἀναβίωση, τὸ ξαναζήσιμό τους, ποῦ χρησιμεύει και γιὰ νὰ συντηρεῖ και νὰ καθοδηγεῖ ὀργανωτικὰ και γιὰ νὰ ἐξυψώνει τὴν τωρινὴ ζωὴ, γίνεται φανερό, πὼς

Όλοι οι λαοί, που στρέφουνε τή συνειδητήν Ιστορική μνήμη τους στον άρχαιον έλληνικό και ρωμαϊκό κόσμο, βρίσκουν εκεί σέ κάθε στιγμή τής ζωής τους στοιχεΐα, που προσαρμόζονται στις ανάγκες τους και τις έξυπηρετούν, στοιχεία που σέ κάθε στιγμή πλουτίζουν και δυναμώνουνε τή συγκαρινή ζωή τους.

Και αυτό γίνεται, γιατί οι *Έλληνες προπάντων, κι ύστερ' άπ' αυτούς οι Ρωμαίοι, πέρασαν όρισμένα στάδια άπό τή σύνθετη κοινωνική ζωή μέ τρόπον έξάσια δημιουργικό. Ίδιαίτερα οι *Έλληνες και άπό φυλετικήν ίδιουσυστασία και άπό τις γεωγραφικές συνθήκες, που ύποβοήθησαν τήν πολύτροπην έπαφή τους μέ τούς άλλους μεσογειακούς λαούς και τήν ανάπτυξην οικονομικής ζωής μ' όλες τις μορφές του ποιμενικοαγροτικού και του βιοτεχνικού, του έμπορικού και του ναυτικού βίου, μέ τήν πολυτάραχη κίνησή τους σέ στεριές και θάλασσες, έπλασαν και οργάνωσαν πρωτότυπα και δημιουργικά τέτιες μορφές στήν κοινωνική συμβίωση άπό τήν πρωτόγονην όρδη και τή γεναρχία ως τό άστυ και τό ύπερεθνικό κράτος, έπλασαν και οργάνωσαν πρωτότυπα και δημιουργικά τέτιες μορφές στήν πνευματική ζωή άπό τό μύθο ως τό δράμα και άπό τήν άπλή χρονογραφία ως τήν κριτικήν Ιστορία, τó ρητορικό λόγο και τó φιλοσοφικό διάλογο, έπλασαν και οργάνωσαν πρωτότυπα και δημιουργικά τέτιες μορφές στήν άρχιτεχτονική και στις εικαστικές τέχνες άπό τó νεολιθικό μέγαρο ως τόν Παρθενώνα και τέτιους τύπους στις δικαιονομικές σχέσεις άπό τήν έπιγραφή τής Γόρτυνας ως τόν Ίουστινιάνειο κώδικα, έπλασαν και οργάνωσαν πρωτότυπα και δημιουργικά τέτιους τύπους στήν έπιστημονική γνώση και στή συνολικήν ένάτηνιση του κόσμου και τής ζωής άπό τήν *Ήσιόδεια Θεοοσοφία ως τó Χριστιανικό μονοθεΐσμο και άπό τή φυσική φιλοσοφία των Ίώνων ως τήν άτομική θεωρία του Δημόκριτου, τήν Ιδεοκρατία του Πλάτωνα, τήν έντελέχεια του *Άριστοτέλη, τήν Εύκλείδεια γεωμετρία και τήν άστρονομία του *Άρίσταρχου και τις *Εννεάδες του Πλωτίνου, όπου ή έξιδανικευτική τάση και ή δημιουργική αναζήτηση των κατοπινών λαών τής εδρωπαϊκής όμοφυλλας στά διάφορα στάδια τής δικής των πορείας μέσα στον πολιτισμό γιά τήν οργάνωση τής ζωής των βρίσκει εκεί κάθε φορά Ιδανικά πρότυπα, άφετηρίες και κίνητρα, αναβίωσιμα στοιχεία, παρορμητικές δυνάμεις και σπέρματα γόνιμα.

Μέσα στη γεωγραφική περιοχή και τις αντικειμενικές συνθήκες, που ξησαν οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι, ο άνθρωπος νους όχι μόνο διαμόρφωσε παρά και ολοκληρώσε με τη συνειδητοποίηση όλες τις αξίες που απαρτίζουνε την πολιτισμένη ζωήν ως τώρα. Ο άνθρωπος νους παρουσιάστηκε να κινιέται, να δρα ομαδικά και άτομικά με τέτιον τρόπο, που οι κατοπινοί αναγνωρίζουνε τον έαυτό τους, τόν «άνθρωπο» γενικά σάν άτομο και σά μέλος της δλότητας, ολοκληρωμένο. Μέσα σ' αυτή την περιοχή «κατεξοχήν» ο άνθρωπος άρχισε να γίνεται «Άνθρωπος». Ένα κομμάτι από την ανθρωπότητα ύψωσε την ανθρώπινη δυναμικότητα σ' ένα έξαισιον άνθισμα, άνοιξε τόν όρίζοντα και την προοπτική της ζωής σ' άπέραντα πλάτη και βάθη, κατέβασε τόν ούρανό στη γή και ανέβασε τη γή στον ούρανό. Από τούς δρόμους, που άνοιξεν ο άνθρωπος νους στην Έλλάδα και στη Ρώμη, υποχρεώθηκε να περάσει από τότες όλη ή πολιτισμένη ανθρωπότητα για να συνειδητοποιεί τόν έαυτό της και να προχωρεί. Αυτή είναι ή γενετική αίτία τών ανθρωπιστικών σπουδών.

Οι βασικές οικονομικές συνθήκες τών ευρωπαϊκών λαών άλλαξαν από τότες ριζικά. Από τη δουλοχτησία πέρασαν στη φεουδαρχία και από τη φεουδαρχία στον άστικό καπιταλισμό και τώρα βρίσκονται μπροστά σέ καινούργιους δρόμους και στην έναγώνια και πολυώδινη κυοφορία νέων μορφών της ζωής. Το οργανωτικό και πνευματικό τους έποικοδόμημα εξέλιχτηκε και διαμορφώθηκε πάνω στις συνθήκες αυτές με νέους τρόπους και όλοένα διαμορφώνεται και αλλάζει.

Και όμως σ' όλα τά στάδια της άλλαγής οι πνευματικές πρωτοπορίες τών λαών αυτών αίστάνονται βαθύτατα την άνάγκη ν' αναζητούνε τό διαφωτισμό τους, τη συνειδητοποίηση στις αξίες του σύχρονου πολιτισμού και την καθοδήγηση στη διαμόρφωσή τους μέσα στον άρχαϊόν έλληνικό και ρωμαϊκό κόσμο.

Άπ' αυτή την άνάγκη καθορίζεται ό γενικότατος σκοπός τών ανθρωπιστικών σπουδών.

Η μελέτη του άρχαίου έλληνικού και ρωμαϊκού κόσμου, όπου κι όποτε κι άν καλλιεργήθηκε, είχε κι έχει για σκοπό να καθοδηγήσει τις πνευματικές πρωτοπορίες να συνειδητοποιήσουνε τις αξίες της σύχρονης ζωής, ν' αναπτύξει τη δυναμικότητα στις ομάδες, στις τάξεις, στους

λαούς, πού είναι οί φορείς τους, ν' άκονίσει τή σκέψη τους και τίς μορφοπλαστικές τους Ικανότητες και οδηγώντας τους ώς τίς κορφές και τά τέρματα τών δρόμων, όπου έπροχώρησαν εκείνοι, διανοίγοντας τούς πνευματικούς των όρίζοντες νά τούς κάμει Ικανούς, χρησιμοποιώντας και αξιοποιώντας όλες τίς δυνατότητες τής δικής των ζωής, νά τήν έμπλουτίσουν και νά τήν κινητοποιήσουν πρός πολύτροπη και πολύμορφη πρωτότυπη δημιουργία, όπως είτανε και ή δημιουργία εκείνων.

10. Μόλις όμως οριστεί έτσι ό σκοπός στις άνθρωπιστικές σπουδές γεννιέται τό έρώτημα, άν ή Ιστορική έμπειρία τόν επιμαρτυρεί. "Αν δηλαδή πραγματικά στις δυό χιλιάδες τόσα χρόνια, πού παρουσιάζεται τό φαινόμενο αυτό μέσα σε διάφορους λαούς σε διαφορετικές Ιστορικές συνθήκες και σε κοινωνίες, πού βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια στην εξέλιξή τους, έχει αυτή τή γενική γραμμή, πραγματοποιεί σ' όλο τό πλάτος και τό βάθος αυτές τίς τάσεις, πού βγαίνουν άπ' αυτή τήν αντίληψη για τό σκοπό τών άνθρωπιστικών σπουδών. Για νά μπορούμε όμως νά δώσουμε' άπάντηση στο έρώτημα τούτο, είναι άνάγκη νά έπισκοπήσουμε και τό περιεχόμενο και τά μέσα, πού οδηγούνε στο σκοπόν εκείνο.

Γιά νά μπορεί νά ύπάρξει μνήμη Ιστορική και αναβίωση, είναι άνάγκη, καθώς είδαμε, νά έχουνε μείνει **μνημεία** από τόν περασμένο καιρό.

Ό αρχαίος έλληνικός και ρωμαϊκός κόσμος μäs έχει κληροδοτήσει άπ' όλες τίς περιοχές τής ζωής και τής δράσης του πλούσια μνημεία, άν και ή καταστροφή και ό εκμηδενισμός σε πολλά και πολυτιμότεα μνημεία, όπως πιστοποιούμε σήμερα, είναι τεράστιος. Και οί έλπίδες όμως δέν έχουν απολείψει, πώς μπορεί νά κρύβει θησαυρούς ή γη πού δέν τούς αναζήτησεν άκόμη και δέν μόρεσε νά τούς βρεί ή έρευνητική σκαπάνη.

Όλα τά μνημεία τούτα από τήν πολιτικοκοινωνική ζωή, τά μηχανικά έργα, τή βιοτεχνία, τίς καλές τέχνες και τέλος τά μνημεία του λόγου έφτασαν και παραδόθηκαν στο μάτι τών κατοπινών ανθρώπων και φτάνουν άκόμη ώς σ' έμάς με πολλούς τρόπους και σε διαφορετικό βαθμό ως πρός τή συντήρησιν ή τήν καταστροφή τους. Τόν Πλάτωνα λ.χ. τόν έχουμε' όλόκληρο και άκέριο στά χέρια μας, από τό Δημόκριτο δέν έχουμε παρά μερικές φράσεις. Γενι-

κά μπορούμε να πούμε, πώς όλα μαζί όσα έχουμε μπροστά μας είν' έρεπια από έναν πάγκαλο ναό, που λιγοστά μέρη του τ'α έχουν' άκέρια και στη θέση τους.

Ή πρώτη λοιπόν προϋπόθεση για τις ανθρωπιστικές σπουδές κι ένα σημαντικότερο μέρος από τ'ο περιεχόμενό τους είναι τ'ο να βρεθούν, ν' αναγνωριστούν, να εξακριβωθούν, να ταξινομηθούν και ν' αποκατασταθούν, όσο μπορεί καλύτερα, στην αρχική τους μορφή τ'α μνημεία τής αρχαιότητας. Αυτό είναι τ'ο πρώτο, τ'ο βασικό έργο τής «**αρχαιολογίας**» και τ'ο έπιτελεί για τ'α μνημεία τ'ου λόγου τ'ο μέρος τής κλασικής φιλολογίας, που ονομάζεται «**Κριτική**», για όλα τ' άλλα μνημεία ή «**Αρχαιολογία**».

Τ'ο δεύτερο μέρος τής αρχαιολογίας είναι ή **κατανόηση** τ'ων μνημείων και ή σωστή και πολύτροπη **έρμηνεία** τους, ή συσχέτιση άναμεταξύ τους, ή αναζήτηση τής άλληλουχίας και ή ανασύνθεσή τους σε καθολικήν εικόνα τ'ου πολιτισμού από μι'α συγκεκριμένη περιοχή ή έποχή ή από τή συνολικήν έλληνική και ρωμαϊκήν αρχαιότητα. Είναι λοιπόν ή «**Ερμηνευτική**» στη γενικότερη σημασία της, που περιλαμβάνει όχι μόνο τ'α μνημεία τ'ου λόγου, παρά και όλα τ' άλλα.

Οί κανόνες, που πρέπει να διέπουν όλόκληρη τήν έργασίαν αυτή, πηγάζουν από τή σωστήν αντίληψη για τήν **ένότητα** τ'ου πολιτισμού. Ή ζωή δέν είναι άσυνόρτητη και τυχαία συσσώρευση και παράθεση από στοιχεία παμποίκια τής καταμερισμένης ανθρωπίνης ενέργειας, ομαδικής ή άτομικής. Ή ζωή είν' έναία και στην έκπήγαση και στη ροή της μ' όλες τις αντιθέσεις, που περικλείνει και που αυτές ίσα ίσα τήν κινούνε και τήν αλλάζουνε.

Και τήν ένότητα τής ζωής ενός τόπου κι ενός καιρού και σ'τ'ο σύνολο και σ'τις μερικότερες ένότητες κι δλότητές της και σ'τ'α καθέκαστά της, τ'α πιό άπομονωμένα, δέν μπορεί να τή συλλάβει παρά μι'α έναία γνώση και θεώρηση, όπου θ'α συντρέχουν και θ' ανασυνθέτουνται όλα τ'α μερικότερα στοιχεία, που θ'α εξακριβώνει ή καταμερισμένη έρευνα.

Αυτό είναι γενικά τ'ο συνθετικό έργο τής αρχαιολογίας, να συσχετίζει σε κάθε σημείο όλα τ'α στοιχεία τής ζωής, που συντρέχουνε στη δημιουργία του, και ν' ανασυνθέτει τις μερικές και γενικές δλότητες, δλότητες ανθρωπίνες, όπως λ.χ. τ'ο έτομο, ο καλλιτέχνης (όπως λ.χ. ο Πο-

λύκλειτος), ὁ ποιητής (ὅπως λ.χ. ὁ Σοφοκλῆς), ὁ φιλόσοφος (ὅπως λ.χ. ὁ Πλάτωνας), ὁ πολιτικός (ὅπως λ.χ. ὁ Περικλῆς), ἡ γενιά, ἡ φυλὴ, ἡ πολιτικὴ κοινότητα, τὸ κράτος, τὸ ἔθνος, ἢ ὁλόκληροι ἔργων, ὅπως λ.χ. τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς Παλλάδας, ὁ Παρθενώνας, τὸ «ἄστυ», τὸ ἔπος, τὸ δράμα, ὁ φιλοσοφικὸς διάλογος, ὁ ρητορικὸς λόγος, ἢ ὁλόκληρες ἀπὸ ἐνέργειες ὁμαδικές ἢ ἀτομικές, ὅπως λ.χ. οἱ Περσικοὶ πόλεμοι, ἡ νομοθετικὴ δράση τοῦ Σόλωνα, ἡ διαγωγή τοῦ Σωκράτη στὴ δίκη του καὶ στὸ θάνατό του, καὶ τελικὰ ν' ἀνασυνθέτει τὴν ὁλότητα τῆς ζωῆς σὲ μιὰ χρονικὴ περίοδο ἢ σ' ὁλόκληρη τὴν ἀρχαιότητα.

Πολυμέρεια στὴν ἀναζήτηση τῶν στοιχείων, **ὀλομέρεια** στὴν ἀνασύνθεση τῆς ὁλότητας, εἶναι δυὸ ἀπαραίτητοι δρόμοι τῆς ἐπιστήμης, πού διερευνώντας καὶ ἀνασυνθέτοντας τὸν ἀρχαῖο κόσμο θὰ τὸν προσφέρει στὴν ἀναβίωση.

Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, πὼς ἀρχίζει τὸ τρίτο στάδιο στὴ θεώρηση τοῦ ἀρχαίου κόσμου, πού προϋποθέτει τ' ἄλλα δυό, τὴν κριτικὴν ἀποκατάσταση τῶν μνημείων, τὴν κατανόηση καὶ τὴν ἐρμηνεῖα τους.

Καὶ τὸ τρίτο αὐτὸ στάδιο εἶναι ἡ δημιουργικὴ ἀναβίωση, τὸ ἐξυψωτικὸ καὶ μορφωτικὸ ξαναζήσιμο. Ἐδῶ καὶ μόνον ὀλοκληρῶνεται ὁ σκοπὸς τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα γίνεται ἡ μετουσίωση καὶ μεταξίωση τῶν παλιῶν ἀξιών σὲ γόνιμα σπέρματα τῆς νέας ζωῆς, ὅταν ἡ πνευματικὴ πρωτοπορία καὶ τὸ συγκαιρινὸ σύνολο καὶ ὁμαδικὰ καὶ ἀτομικὰ θὰ ξαναζήσει τὸ χτές μέσ' ἀπὸ τὸ σήμερα καὶ θὰ δημιουργήσει τὶς νέες μορφές τῆς ζωῆς, ὁργανωτικὲς καὶ πνευματικές. Τότες ἡ ἀρχαιότητα θὰ γίνῃ πηγὴ γιὰ ἔμπνευση καὶ καθοδήγηση τῆς δημιουργίας καὶ γιὰ τὸν πολιτικὸ, τὸν καλλιτέχνη, τὸν ποιητῆ, τὸν ἐπιστήμονα, τὸ φιλόσοφο, τὸν κοινωνικὸ μεταρρυθμιστῆ, τὸν ἠθικὸ καθοδηγητῆ, καὶ γιὰ τὸν κάθε πολίτη στὴ δράση του.

Ἀποκατάσταση τῶν μνημείων, ἐρμηνεῖα καὶ ἀνασύνθεση, δημιουργικὸ ξαναζήσιμο εἶναι τὰ τρία θεμελιακὰ συστατικὰ στὴ μελέτη τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ στὶς ἀνθρωπιστικὰ σπουδές. Ἐὰν ἡ στροφή μας πρὸς τὸν ἀρχαῖο κόσμον δὲν ἔχει τὴν ὀλοκληρωτικὴ πληρότητα καὶ ἀπὸ τὰ τρία τοῦτα στοιχεῖα, ἄτελο θὰ εἶναι τὸ ξεκίνημά μας, ἄτελη ἡ δυναμικότητά μας, ἄτελα καὶ ἡ ἀναβίωση. Ὁ σκοπὸς

της ανθρωπιστικής σπουδής δεν μπορεί να πετύχει σ' όλο του το πλάτος και το βάθος.

11. Όσotόσο ή τριπλή εκείνη ένέργεια έχει μιάν άλλη βαθύτερη προϋπόθεση. Τό βαθύτατο και ούσιαστικότατο δυναμικό στοιχείο για την κατανόηση, την ανασύνθεση και τη ζωογόνα άφομοίωση ένός πολιτισμού και τών άξιών του είναι ή κοσμοθεωρητική και βιοθεωρητική σκοπιά, άπ' όπου κοιτάζουμε τό Ιστορικό γίνεσθαι. Αύτή άπαρτίζει και εκφράζει τό δικό μας έγώ. Είναι ή κατευθυντήρια γραμμή της δικής μας ζωής, ή δημιουργική και δυναμική ροπή της.

Κι έπειδήs έμείς δεν είμαστε άτομα άσύνδετα, παρά μέλη άπό σύνολα, και είμαστε φορείs κάποιες ύπερατομικής συνείδησης, που συγκεντρώνει τις άνάγκες, τους πόθους, τά όνειρα, τά Ιδανικά ένός ύπερατομικού έγώ, μιās ομάδας, τάξης, πολιτικής κοινότητας, ένθότητας ή ύπερεθνικής κοινότητας πολιτισμού, ή ταξιθέτηση της όλότητας αύτης σε μιá δοσμένη χρονική στιγμή, ή άνταγωνιστική της τοποθέτηση, που καθορίζει την κοσμοθεωρητικήν άφετηρία της, καθορίζει και τη σχέση μας προς τόν άρχαίο κόσμο.

Ή ποιότητα και ή αξία τών ανθρωπιστικών σπουδών σε μιάν όρισμένη χώρα ή σε μιá περιοχή χωρών σε μιάν όρισμένην Ιστορική στιγμή έχει στενότερη σχέση και άναφορά προς την κοσμοθεωρητική τοποθέτηση, που έχουν οι πνευματικές πρωτοπορίες στις χώρες αυτές τη στιγμήν εκείνη. Άπό την κοσμοθεωρητικήν άφετηρία καθορίζεται ή αντίληψη για τό Ιστορικό γίνεσθαι, ή γενική θέση άπέναντι στην άναβίωση τών Ιστορικών άξιών, ή έχτιση και ή επιλογή άνάμεσα σ' αυτές τις αξίες, ό φωτισμός και ή έξαρση άπό όρισμένες πλευρές, ό συσκοτισμός άπό άλλες, ή πολυμέρεια και τό βάθος στη διερεύνηση, ή όλομέρεια στη συσχέτιση και ανασύνθεση τών στοιχείων του πολιτισμού και ή τελική αξιολόγηση τών στοιχείων αυτών. Άλλιώς θα κοιτάξει τόν άρχαίο κόσμο ένας χριστιανός του Μεσαίωνα και άλλιώς ένας άνθρωπος της Άναγέννησης, άλλιώς ό ποιητής της αύλης του Λουδοβίκου του ΙΔ' και άλλιώς ό προεπαναστατικός στοχαστής στο 18ον αιώνα, άλλιώς ό Άγγλος άριστοκράτης του Όξφορντ και άλλιώς ένας σοσιαλδημοκράτης Γερμανός, άλλιώς ό Γάλλος άν-

θρωπιστής της τρίτης γαλλικής δημοκρατίας και άλλῶς ὁ ἐθνικοσοσιαλιστής τοῦ τρίτου Ράιχ.

Ἡ κοσμοθεωρητικὴ ἀφετηρία θὰ συνειδητοποιήσει ἀκόμη τις ριζικὲς διαφορὲς ἀνάμεσα στὰ περασμένα καὶ τὰ τωρινά, τὴν ἀλλαγὴ στὶς βασικὲς συνθήκες, θὰ ξεχωρίσει τ' ἀνάλογα καὶ τὰ κοινὰ καὶ τὰ ὑπερχρονικά στοιχεία ἀπὸ τὰ ὀλότελα διαφορετικὰ καὶ ἀπὸ τὰ περαστικά ἢ βθαμένα, θὰ βρεῖ τις ζωντανὲς ρίζες τοῦ σημερινοῦ, θὰ καθορίσει τὴν πορεία στὴ νέαν ἐξέλιξη, θὰ δώσει τὴ γραμμὴ στὴν καινούργια ζωὴ.

Ἡ κοσμοθεωρητικὴ ἀφετηρία θὰ βοηθήσει καὶ θὰ καθοδηγήσει τὸν τρόπο, ποῦ θὰ συνειδητοποιηθοῦν οἱ ὀλότητες, θὰ δώσει τὸ νόημά τους στ' ἀπαρτισμένα ἔργα καὶ τοὺς δημιουργοὺς των καὶ θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ ξαναζήσουμε τὸ ζήσιμό τους, νὰ ἰδοῦμε πῶς εἶδαν ἐκεῖνοι τὴ ζωὴ, πῶς πάλαιψαν, πῶς δημιούργησαν.

Ἀπὸ τὴν κοσμοθεωρητικὴν ἀφετηρία θὰ ἐξαρτηθεῖ καὶ τὸ τί θ' ἀναζητήσουμε καὶ τὸ τί θὰ ἰδοῦμε καὶ τὸ τί θὰ ξαναζήσουμε' ἀπὸ τὰ περασμένα, ἂν θὰ τὰ ἰδοῦμε κομματιαστὰ ἢ συνολικά, ἂν θὰ ἰδοῦμε τὴν ἐπιφάνεια ἢ τὸ βάθος, ἂν θὰ σταματήσουμε στὶς ἐξωτερικὲς μορφὲς ἢ σὲ κάποια καθέκαστα, ἢ θὰ φτάσουμε στὴν οὐσία καὶ στὴν πληρότητα, ἂν θὰ συλλάβουμε μορφὲς ἀκίνητες καὶ ἀπολιθωμένες ἢ κινημένες καὶ ζωντανές, ἂν θὰ πιάσουμε τὸ σκελετὸ ἢ τὴ σάρκα καὶ τὰ νεῦρα καὶ τοὺς χυμούς, ἂν θὰ σφίξουμε στὰ χέρια μας τὴ ζωὴ ἢ θὰ κυνηγήσουμε σκιές. Ἀπὸ τὴν κοσμοθεωρητικὴ μας τέλος ἀφετηρία θὰ ἐξαρτηθεῖ, ἂν θὰ προσπαθήσουμε νὰ χρησιμοποιήσουμε καὶ τὰ τρία ἐκεῖνα στοιχεῖα τῆς ἀρχαιογνώσιας, τὴν ἀποκατάσταση τῶν μνημείων, τὴν ἐρμηνεία καὶ τὴν ἀνασύνθεσή τους καὶ τὸ δημιουργικὸ ξαναζήσιμο, ἢ θὰ σταματήσουμε στὸ πρῶτο μόνο ἢ καὶ στὸ δεύτερο, ἂν θὰ προβοῦμε σ' ὅλο τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος τῆς μελέτης ἢ θὰ χρησιμοποιήσουμε ἀτελεῖν ἐπαγωγὴ στὴν ἀναβιωτικὴ μας προσπάθεια.

12. Μὰ ἂν εἶν' ἔτσι, τότες τὸ πρόβλημά μας ἀλλάζει πάλι θέση. Τὸ κριτήριον, ποῦ ζητᾶμε, μετακινιέται πρὸς τὴν κοσμοθεωρία, ἀφοῦ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μελέτης τοῦ ἀρχαίου κόσμου θὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπ' αὐτὴν.

Καὶ γεννιέται τὸ ἐρώτημα: μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἀπόλυτον κριτήριον τῆς κοσμοθεωρίας;

Ὁ καθέννας ἀπὸ μᾶς, ἢ κάθε ἐποχή, ἢ κάθε ὁμάδα, ὕψωνει σὲ ἀπόλυτην ἀξία τὴ δική της κοσμοθεωρία, ἢ ἱστορία τὶς μετατρέπει ὅλες σὲ σχετικές. Σωστά. Ὑπάρχει ὁμως ἡ ἱστορική δικαίωση, πὺ εἶναι ὁ, τὸ πείραμα καὶ ἡ ἐπαλήθευση στὸ φυσικὸ κόσμο. Ἐκεῖνη ἡ θεώρηση, πὺ γονιμοποίησε πληρέστερα τὴ σύγχρονη ζωὴ κι ἔδωκε πλοῦσιους τοὺς καρπούς της, αὐτὴ εἶτανε κάθε φορὰ ἡ σωστή, γιὰτὶ αὐτὴ εἶτανε σύμφωνη μὲ τὴν κατεύθυνση τῆς δημιουργικῆς ἐξέλιξης, αὐτὴ ἀνταποκρινότανε στὶς δημιουργικὲς κινητήριες δυνάμεις τῆς ἱστορικῆς ἐκεῖνης στιγμῆς. Ἐνῶ ἡ θεώρηση, πὺ στάθηκε στείρα καὶ ἀντιζωϊκὴ, πὺ στένεψε τὸν ὀρίζοντα, πὺ κινήγησε σκιές, πὺ ἔκανε ρηχὲς καὶ κούφιεσ τὶς ἀξίες τῆς σύχρονης ζωῆς, αὐτὴ ἀντιπροσώπευε ζεπεσμένες, ξεπερασμένες, νεκρὲς φόρμες ζωῆς, εἶτανε προσπάθεια γιὰ συντήρηση μορφῶν, πὺ εἶχαν ἀδειάσει ἀπὸ οὐσία, σὰν δσπρακα κούφια, πὺ βρίσκουμε ριγμένα στὶς ἀκρογιαλιές ἀνάμεσα στὰ χαλκία.

Κι ἔδῶ ἴσα ἴσα, στὶς ἀνθρωπιστικὲς σπουδές, μποροῦμε νὰ ἔχουμε τὴν ἱστορική δικαίωση μπροστὰ μας. Στὶς δυὸ χιλιάδες καὶ πάνω χρόνια, πὺ πέρασαν ἀπὸ τότες, πὺ οἱ λαοὶ ἔστρεψαν τὴν προσοχὴ τους στὴ δημιουργικὴ ἀναβίωση τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ καὶ ρωμαϊκοῦ κόσμου, πέρασαν τόσοι τρόποι θεώρησης, πὺ μποροῦμε πιά σήμερα νὰ ἔχουμε τὸ κριτήριο δόσμένο ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν ἐμπειρία, ἔνα κριτήριο ἀπὸ τὰ πράματα, ἀποστεριόρι.

Ἄν λοιπὸν ἐξετάσουμε, τί ἔδωκε πραγματικὰ στὴ σύχρονη ζωὴ ἡ μελέτη τοῦ ἀρχαίου κόσμου στὴ μετακλασικὴν Ἑλλάδα, στὴ Ρώμη, στὸ Βυζάντιο, στὸ δυτικὸ Μεσαίωνα, στὴν Ἀναγέννηση στὴν Ἰταλία, Γαλλία, Ἀγγλία, Κάτω Χῶρες, Γερμανία σ' ὄλη τὴ διαδρομὴ τῶν πέντε τελευταίων αἰῶνων, τὶς μεταλλαγές στὸ σκοπὸ, στὸ περιεχόμενο καὶ στὰ μέσα τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν καὶ τὶς ἀντίστοιχες κοσμοθεωρητικὲς ἀφετηρίες, πὺ ἐπικρατοῦσανε κάθε φορὰ σὲ κάθε τόπο, τότες μποροῦμε νὰ καταχτήσομε ἔνα κριτήριο γιὰ νὰ κρίνουμε σὲ κάθε στιγμὴ τὴν ποιότητά τους, τὴν ἀξία τους, τὴ σημασία τους γιὰ τὴ σύχρονη ζωὴ.

Τὸ κοίταμα τοῦτο μᾶς δίνει ὀρισμένα θετικὰ συμπεράσματα, πὺ μποροῦμε νὰ τὰ διατυπώσουμε συστηματικὰ μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο.

Α) Ὁ σκοπός, τὸ περιεχόμενο καὶ τὰ μέσα τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν ἀντιστοιχοῦσανε κάθε φορὰ στὴν κοσμο-

θεωρητική τάση, πού είχε η πνευματική πρωτοπορία της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας, η εκείνης πού αγωνιζότανε νά κατακτήσει η εκείνης πού αγωνιζότανε νά συγκρατήσει την κυριαρχία. Λ. χ. οι πατέρες της 'Εκκλησίας αναζητούσανε στην αρχαιότητα την άρνητική και θετική διακρίση του χριστιανισμού και μελετούσανε τὰ έργα πού τους έχρησίμευσαν σ' αυτό, οι οχολαστικοί και οι θεολόγοι του Μεσαίωνα έπαιρναν από την αρχαιότητα ό,τι συμβιβάζοτανε με τό πνευματικό κράτος της Δυτικής 'Εκκλησίας και με τό κοσμικό κράτος τών φεουδαρχών, οι ποιητές και καλλιτέχνες και φιλόσοφοι της 'Αναγέννησης αναζητούσαν εκεί την άπολύτρωση του ανθρώπου, την ένατένιση της δημοφιλίας, τό Ιδανικό του άνθρωπισμού, οι φιλόσοφοι και οι ρήτορες της γαλλικής επανάστασης τὰ Ιδανικά της λευτεριάς και της δημοκρατικής Ισότητας, τὰ δικαιώματα του ανθρώπου και του πολίτη κ.τ.λ.

Β) Η-κοσμοθεωρητική τάση κάθε καιρού, αντίστοιχα με την τοποθέτηση της πνευματικής πρωτοπορίας, η χρησιμοποιοῦσεν ένα μέρος από τὰ στοιχεία, πού συναπαρτίζουσε τη συνολικήν έρευνα κι ένατένιση του αρχαίου κόσμου και αυτό θεωρούσε για τό κυριότατο, η στρεφότανε προς όρισμένες αξίες του αρχαίου πολιτισμού, εκείνες πού τή στιγμήν εκείνη έξυπηρετούσανε τή σύγχρονη ζωή.

Γ) Τρίτο σημαντικό γνώρισμα παρουσιάζεται σε τούτο τό σημείο. "Η στρέφεται η θεώρηση προς τις έξωτερικές μορφές, όπου παρουσιάζονται αγιοποιημένες οι αξίες της αρχαίας ζωής, τή γλώσσα, τόν τύπο, τό σχήμα, τή φόρμα, τόν κανόνα, είτε για λογοτεχνικά έργα πρόκειται είτε για αρχιτεχτονικά δημιουργήματα η έργα τών εικαστικών τεχνών, η στρέφεται προς την ούσία, τό περιεχόμενο, τό πνεύμα, καθώς λένε, του αρχαίου πολιτισμού.

Δ) Τέταρτο επίσης σημαντικό γνώρισμα είναι τούτο. "Η στρέφεται η μελέτη στα καθέκαστα, κομματιαστά, άσπασματικά, δίνοντας αξία στη λεπτομέρεια, χωρίς συνολική θεώρηση κι ανασύνθεση, η αναζητάει τὰ σύνολα, ανασυνθέτει τις δόλότητες, κυνηγάει την ολοκληρωτική ένατένιση

Ε) "Ενα πέμπτο γνώρισμα έχουμε σε τούτη τή στάση. "Η παίρνει η θεώρηση τις μορφές και τις αξίες σαν άκίνητες, στατικές, «εφάπαξ» δοσμένες, άτόπιες, η τις παίρνει έξελιχτικά κινημένες μ' αίτιακήν άλληλουχία και άλληλο-

εξάρτηση στ' οργανικό τους ζετούλιγμα και στην καθολική συσχέτιση συναμεταξύ τους.

Υ) Έχτη διαφορά στη θεώρηση παρουσιάζεται η άκολουθη. "Η έξιδανικεύεται απόλυτα ό άρχαίος κόσμος και λογαριάζεται σ' όλα τά σημεία του άξεπέραστος, άποτελειωμένος, Ιδανικός, μοναδικός, κλασικός. Άπέναντι σ' αυτόν μιά και μόνη στάση είναι δυνατή. "Ο απόλυτος θαμασμός. Μιά και μόνη ένέργεια. "Η μίμηση. "Η παίρνεται ό άρχαίος κόσμος σαν ένα Ιστορικό γίγνεσθαι σχετικό, δημιουργημένο μέσα σε όρισμένες άντικειμενικές συνήθειες. "Όσο κι άν στάθηκε πρωτότυπα δημιουργικός στις αξίες του, όσο κι άν έφτασε σε πολλά σημεία σ' όλοκληρωμένο ζήσιμο κι έπλασεν εξαίσια δημιουργήματα και τέλειες για τό είδος τους και τόν καιρό τους ή και για όλους τούς καιρούς μορφές, είχε και τις μεγάλες άδυναμίες του, πλευρές σκοτεινές, άποτυχίες και ξεπεσμούς και στοιχειά για πάντα πιά ξεπερασμένα. Δέν ύπάρχει απόλυτο Ιστορικό γίγνεσθαι. "Όλα είναι σχετικά και ό άρχαίος κόσμος τό ίδιο. Στην πρώτη περίπτωση τόν παίρνουν γι' απόλυτο πρότυπο και άξεπέραστο «ύπόδειγμα», στη δεύτερη περίπτωση για έξαιρετικό και ύπέροχο, μιά πάντα σχετικό «παράδειγμα».

Στην πρώτη περίπτωση προκοπή για τούς τωρινούς είναι ή στροφή πρός τά πίσω και μέσο ή άπλή μίμηση, στη δεύτερη περίπτωση προκοπή είναι ή προχώρηση πρός τά έμπρός, ή δημιουργία του νέου, του σύστοιχου με τις σημερινές δυνάμεις και τά σημερινά μέσα, και μέσο είναι ή ένατένιση και τό δημιουργικό ξαναζήσιμο τών περασμένων, που μās γίνονται παράδειγμα. "Ο δεύτερος αυτός τρόπος τής ένατένισης όνομάστηκε δημιουργικός Ιστορισμός.

Ζ) Μιά έβδομη τέλος διαφορά στόν τρόπο, που γίνεται ή αναβίωση του άρχαίου κόσμου, βρίσκεται στο άπλωμα, που παίρνει μέσα στη σύγχρονη ζωή ή συνειδητή στροφή πρός τά περασμένα. "Η περιορίζεται σ' ένα στενό κύκλο τής διανόησης, σε μιά «άριστοκρατία πνευματική», που τείνει να μονοπωλήσει τά πνευματικά αγαθά ή άπλώνεται με την «παιδεία» σε όλοένα πλατύτερες μάζες με σκοπό να τις ύψώσει πρός την πνευματική ζωή, να τούς καλλιεργήσει και πλουτίσει τις δημιουργικές Ικανότητες, να δώσει

ψυχοκινητικά συνθήματα και καθοδηγητικές γραμμές σε όσο μπορεί πλατύτερα στρώματα του λαού.

13. "Αν μέσα στα γνωρίσματα, που χαρακτηρίζουνε κάθε φορά τη θεώρηση του αρχαίου κόσμου, αναζητήσουμε κείνο, που δίνει τον κύριο χαρακτήρα στη θεώρηση, θα ξεχωρίσουμε δυο βασικές μορφές. Τη μιὰ μορφή θά τὴν ἀναγάγουμε στοὺς **φορμαλισμό**.

Ὁ **φορμαλισμός** στρέφει τὴ ματιά του στοὺς ἐξωτερικὸς σχῆμα, **στὴ μορφή**, στοὺς «εἶδος». Δίνει στὴ μορφή μεταφυσικὴν, ὄντικὴν ὑπόσταση κι ἔχει τὴν τάση νὰ τὴ θεωρήσει ὡς ἄν κάτι ἀπριοριστικό, πρωταρχικό, αὐτόνομο, πάγιο, ἀμετάβλητο. Τὸ παρουσιάσμά της τὸ βλέπει ὡς ἀποκάλυψη κάποιας πνευματικῆς οὐσίας, πού κατὰ ἔσχατο λόγο τὴν ταυτίζει ἢ τὴν ἐκπηγάζει πάντα ἀπὸ τὸ Θεό. Ἡ μορφή ἔρχεται ἔτοιμη, δοσμένη ἀπὸ πρὶν, μορφοποιεῖ τὴν ὄλη.

Ὁ **φορμαλισμός** ὅμως μὴν μπορῶντας νὰ βρεῖ τὴ σχέση τῆς μορφῆς μετὰ τὸ ἐξωυποκειμενικὸ «εἶναι» καὶ νὰ ἐξηγήσει ἱκανοποιητικὰ τὴ σχέση αὐτῆ, ἢ ἀρνιέται ὁλότελα τὸ ἐξωυποκειμενικὸ «εἶναι» ἢ τὸ παίρνει ὡς ἄν κάτι σκοτεινὸ καὶ χασοκὸ, μιὰν ἀδράνεια καὶ ἀμορφία, πού μπαίνει στοὺς καλοῦπι τῆς μορφῆς καὶ ἀπαρτίζει τὸν κόσμο τῶν μεταβλητῶν, τῶν περαστικῶν, τῶν φθαρτῶν. Ἀγωνίζεται μάταια ὁ **φορμαλισμός** νὰ ἐξηγήσει τὴν κίνηση, τὴν ἀλλαγὴ, τὸ πέρασμα τῆς μιᾶς μορφῆς στὴν ἄλλη, τὴν αἰτιακὴν ἀλληλουχία καὶ ἀλληλοεξάρτηση τῶν ὑποστατῶν. Γι' αὐτὸ πολλές φορές τὴν ἀρνιέται. Χωρίζει τὸ «εἶναι» ἀπὸ τὸ «γίνεσθαι» καὶ θεωρεῖ τὸ δεύτερο ὡς ἄν πλάνη, ἀπάτη, ἢ ὅπως οἷός ποτε κάτι πού δὲν ἀξίζει. Γι' αὐτὸ ἀκόμη χωρίζει πάντα καὶ τὸ «δέον» ἀπὸ τὸ «γίνεσθαι» καὶ ὑποστατοποιεῖ τὸ «δέον». Οἱ «ἀξίες» παίρνουν ὑπόσταση μεταφυσικὴ καὶ ὑπερκόσμια, ἀνεξάρτητην ἀπὸ τὸ «γίνεσθαι». Ἔτσι γίνεται ὁ **φορμαλισμός** στατικὸς καὶ τυπολατρικὸς, χάνει τὴν ἐπαφή μετὰ τὴν κινούμενη πραγματικότητά καὶ στοὺς τέλος μένει μετὰ ἀδίες μορφῆς χωρίς οὐσία, μετὰ κούφια δοστικά.

Γιὰ νὰ ὑπερνικήσει τούτη τὴν ἀδυναμία, προσπαθεῖ σε κάποιους καιροὺς νὰ γίνῃ **δυναμικὸς φορμαλισμός**, μὰ πάλι ἀτενίζει σκιὰς κινούμενες, εἰδῶλα, ἀντικαθρεφτίσματα. Γι' αὐτὸ μένει πάντα ἀνεδαφικός, μετέωρος. Γιὰ νὰ ἐξηγήσει τὴν κίνηση καὶ τὴν ἀλλαγὴ, κάνει ἀφαίρεση καὶ

αυθαίρετην ἐπιλογή, ἣ κάνει ἕνα ἀναποδογύρισμα τῆς πραγματικότητας.

Καὶ ὅταν πετυχαίνει κάποιαν ἀντιστοιχία πρὸς τὸ πραγματικό, ἐξωποκειμενικὸ καὶ ρευστὸ «εἶναι», αὐτὸ γίνεται καθόσον ἀπορροφᾷ ἀποσκευασμένα, κρυφὰ καὶ ἀνομολόγητα θετικὴν ἐμπειρία, ρεαλιστικὴ γνώση.

Στὸ τέλος πάντα φτάνει στὸ ἀνεξήγητο, στὴν ἀποκαλυπτικὴν ἐπιφοίτηση ἑνὸς ὑπερβατικοῦ στοιχείου. Τὸ τελικὸ καταφύγιό του εἶναι πάντα τὸ μυστήριον καὶ τὸ θάμα.

Τὴν ἄλλῃ βασικὴ μορφή τῆς θεώρησης θὰ τὴν ἀναγάγουμε στὸ ρεαλισμὸ. Ὁ ρεαλισμὸς δέχεται, πῶς ὑπάρχει ἢ ἐξωποκειμενικὴ πραγματικότητα, πού ἕνα μέρος τῆς εἶναι καὶ ὁ ἄνθρωπος. Δέχεται τὴν ἐξωποκειμενικὴν οὐσία, ἔσχατο φορέα ὅλης τῆς μορφοποιημένης πραγματικότητας. Ὡστόσο καὶ στὸ ρεαλισμὸ, ἂν γίνῃ δεχτὸς ὁ ἀρχικὸς χωρισμὸς τῆς οὐσίας ἀπὸ τὴ μορφή, ἢ ἀρχικὴ χασοτικὴ καὶ ἄμορφη καὶ ἀκίνητη ὑπόσταση τῆς οὐσίας, τὸ πρόβλημα γιὰ τὴ σχέση οὐσίας καὶ μορφῆς, ἀδράνειας καὶ κίνησης, στατικότητας καὶ ἀλλαγῆς, περιπλέκεται ἄλυτα. Ὁ τέτιος ρεαλισμὸς μένει στὸ βάθος στατικὸς καὶ μηχανικὸς καὶ δὲν κατορθώνει ν' ἀνασυνθέσῃ τίς μερικὲς ὁλότητες γενετικὰ καὶ ἐξελιχτικά.

Τοῦτο τὸ πετυχαίνει μόνον ὁ δυναμικὸς ρεαλισμὸς. Αὐτὸς δέχεται τὴν πρωταρχικὴν ἔνωση οὐσίας καὶ μορφῆς, οὐσίας καὶ γένεσης. Ἡ οὐσία εἶναι ἀναπόσπαστα πάντα δεμένη μὲ τὴ μορφή, γιὰ τὴν ἢ μορφή εἶναι ὁ τρόπος ὑπαρξης τῆς οὐσίας. Τὸ κάθε τι δοσμένο σ' ἄλλο τὸ πεδίο τῆς πραγματικότητας, ἐξωτερικὰ πράγματα, ἐπιφάνειες, σχήματα, κατάστασεις, σχέσεις κάθε λογῆς καὶ συνεπαφές, ἀντικείμενον καὶ ὑποκείμενον, τὸ κάθε τι, πού ὑποστατώνεται ἔστω καὶ γιὰ μιὰ στιγμή μέσα στὸ χρόνο ἢ σὲ σχετικὴ διάρκεια φαινομενικὰ ὁμοίμορφη, εἶναι περαστικὴ ἰσορρόπηση κινουμένης οὐσίας, κινουμένη μορφοποιημένη οὐσία. Ἡ μορφή εἶναι ὁ τρόπος, πού ὑπάρχει κάθε στιγμή ἢ κινουμένη οὐσία, ἕνα σύστημα ἀπὸ σχέσεις δυνάμεων, πού δὲν παύουν νὰ ἐνεργοῦν ἀδιάκοπα.

Ἡ περαστικὴ κινουμένη ἰσορρόπηση τῶν δυνάμεων εἶναι ἡ μορφή. Καὶ εἶναι περαστικὴ καὶ κινουμένη, ὅσο καὶ ἂν ἔχει καταχτήσει φαινομενικὴ ταυτότητα καὶ διάρκεια, γιὰ τὴ ταυτότητα καὶ ἢ διάρκεια εἶναι μιὰ μερικὴ περίπτωση τῆς ἀλλαγῆς, τῆς ἑτερότητας, τῆς κίνησης, εἶναι

μιά Ισορρόπηση από ενέργειες, πού δὲ σταματοῦν ποτέ, ὅσο κι ἂν εἶναι **σχετικά** μὲ τὸν ἄνθρωπο ἀργή ἢ κίνησή τους. Ἡ ταυτότητα καὶ ἡ διάρκεια εἶναι τὸ ἀνθρώπινο κοίταγμα τῆς ἀλλαγῆς καὶ τῆς κίνησης. Τὸ «αἰὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτὰ ἔχον» εἶναι ἀνύπαρχτο, βασικὸς ἀνθρωπομορφισμὸς καὶ ἀντανάκλαση τοῦ ἀνθρώπινου πόθου γιὰ τὴν προσωπικὴ του αἰώνιαν ὑπαρξη.

Ἔτσι οἱ μορφές ἀπαρτίζουν μιὰν ἀδιάσπαστην ἀλυσίδα καὶ ἡ ἀλληλουχία καὶ ἀλληλοεξάρτησή τους εἶναι ἀπέραντη καὶ ὀλοκληρωτικὴ. Τὸ «εἶναι» καὶ τὸ «γίγνεσθαι» δὲ χωρίζονται καὶ τὸ «δέον» εἶναι ἡ νομοτέλεια τῆς γένεσης. Ἀτενίζοντας ἔτσι καὶ τὸ φυσικὸ καὶ τὸ ἱστορικὸ «γίγνεσθαι» ὁ δυναμικὸς ρεαλισμὸς προσπαθεῖ νὰ πλησιάσει ὅσο μπορεῖ κοντύτερα καὶ ὅσο μπορεῖ πιὸ ὀλόπλευρα τὴν πραγματικότητα, νὰ κατανοήσει τὴ ροὴν καὶ τὴ νομοτέλειά της, νὰ κυριαρχήσει στὴ φύση ἐνεργώντας σύμφωνα μὲ τὴ νομοτέλειά της καὶ ν' ἀνασυνθέσει καὶ ξαναζήσει τὰ περασμένα καὶ νὰ συλλάβει τὴ δυναμικὴ πορεία καὶ τὴν κατευθυντήρια γραμμὴ τοῦ σήμερα καὶ τοῦ αὔριο, γιὰ νὰ καθοδηγήσει τὴν ἀνθρώπινη ἐνέργεια. Καὶ τὸ φυσικὸ καὶ τὸ ἱστορικὸ «γίγνεσθαι» τὸ ἀτενίζει ὁ δυναμικὸς ρεαλισμὸς σὰ μιὰν αἰτιοκρατημένη κίνηση, ἀναζητᾷ τὴν ὀλόπλευρην αἰτιακὴν σχέση, πού γεννάει τὴν κάθε μορφὴ, τὸ πρᾶμα, τὸ φαινόμενο, τὸ σύμβαμα, τὸν ἄνθρωπο, τὸ ἄτομο, τὴν κοινωνικὴν ὀλότητα, τὸ ἔργο, τὸν καλλιτέχνη, τὸ φιλόσοφο, τὸν πολιτικὸ, τὸν κάθε δημιουργό, τὴν κάθε «ἀξία».

Ἔτσι ὁ δυναμικὸς ρεαλισμὸς ξεφεύγει ἀκόμη κι ἔν' ἄλλο παραστράτημα, ὅπου πέφτει καὶ ὁ φορμαλισμὸς καὶ ὁ στατικὸς ρεαλισμὸς, τὴ μονομέρεια, τὴν ἀποσπασματικότητα ἢ τὴν ἀύθαρπτην ἐπιλογή. Ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀντίληψη γιὰ τὴν καθολικὴν ἀλληλουχία κι αἰτιακὴν σχέση ὄλων τῶν μορφῶν, δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσει σὲ μερικὰ μόνο φανερῶματα, νὰ ξεκόψει ἕνα μέρος ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν πραγματικότητα, νὰ τὴ θεωρήσει κομματιασμένη, ἀσυνάρτητη, εἴτε νὰ μπάσει ἀξιολογικὴν ἀύθαρπσία καὶ ὑποκειμενισμὸ στὴν ἐχτίμησή της.

Φορμαλισμὸς καὶ ρεαλισμὸς εἶναι οἱ δύο βασικοὶ τύποι τῆς θεώρησης, ὅπου ἀνάγονται οἱ διάφοροι τρόποι τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν, πού παρουσιάστηκαν στὴν ἱστορικὴ διαδρομὴ. Ὅταν ἔχουμε λογουχάρη μπροστά μας μιὰ περίοδο ὅπου ὅσοι καταγίνονται μὲ τὴ μελέτη τοῦ

άρχαιού κόσμου προσέχουμε μόνο τη γλωσσική μορφή τῶν έργων τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας καί αὐτήν ἐξιδανικεύουν καί τή θεωροῦν σάν τὸ «κατεξοχήν» μορφωτικό στοιχείο ἀποβλέποντας στή δουλική μίμησή της, ἔχουμε μπροστά μας ἕνα στατικό φορμαλισμό.

Τὸ ἴδιο κι όταν θεωροῦμε λογουχάρη τὸ ἀρχαῖο δρᾶμα καί τοὺς νόμους του, ἢ τὸν ἀρχαῖο ναὸ ἢ τὴν ἀρχαία κολόνα σάν ἀπόλυτην ἰδανική μορφή γιὰ τὸν τύπον αὐτὸ τῆς καλλιτεχνικῆς δράσης καί τὴ μίμησή τους θέτουμε γιὰ οὐσιαστικό ἀποτέλεσμα τῆς στροφῆς μας πρὸς τὸν ἀρχαῖο κόσμο.

Ὅταν πάλι ἔχουμε μπροστά μας μιὰν ἐποχή, πού προσέχει τὰ πραγματολογικά καθέκαστα καί διερευνᾷ ἀποσπασματικά τὴν κάθε λεπτομέρεια τοῦ ἀρχαίου κόσμου παραβλέποντας τὴν αἰτιακὴν ἀλληλουχία, τὴν ἀνασύνθεση τῆς ὁλότητος, τὸ ξαναζήσιμο τῆς συνολικῆς καί ἐνιαίας ροῆς τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι, ἔχουμε μπροστά μας ἕνα στατικό ρεαλισμό.

Ὅπου ἔχουμε τὴν προσπάθεια ν' ἀνασθηθεῖ ἡ παλιά ζωὴ μὲ τίς τυποποιημένες μορφές της, ἐκεῖ οἱ ἀνθρωπιστικές σπουδές εἶναι κυριαρχημένες ἀπὸ τὸ φορμαλισμό. Ὅπου ἔχουμε ἰσχυρότατην ἐξόδρμηση γιὰ τὴν κατάκτηση νέας ζωῆς, πού ἀντλεῖ γόνιμα σπέρματα ἀπὸ τὰ παλιά μετουσιώνοντάς τα καί μεταξιώνοντάς τα μέσα σὸ νέο καί δημιουργώντας νέες μορφές βιώσιμες, ἐκεῖ οἱ ἀνθρωπιστικές σπουδές εἶναι κατὰ βάση κυριαρχημένες ἀπὸ τὸ δυναμικὸ ρεαλισμό. Ἀνάμεσα στὰ δύο τοῦτα ἄκρα κινουῦνται ὅλες οἱ διάμεσες παραλλαγές¹.

1. Ἐνα ἀπλό καί παραστατικὸ παράδειγμα, πού διαφωτίζει τίς δύο αὐτὲς ἀπόψεις, μπορούμε νὰ πάρουμε ἀπὸ τὴ γύρω μας ζωὴ. Πρὶν λίγα χρόνια ἤ κ. Εἰς Σικελίανθ εἶχε προσπαθήσει νὰ δημιουργήσει στὸν τόπο μας μιὰ κίνηση γιὰ νὰ φοροῦν οἱ κυρίες τίς ἀρχαῖες ἐσθῆτες, ἀπαράλλαχτες ὅπως εἶτανε στὴν ἀρχαιότητα (φορμαλισμός). Ἡ ἴδια δούλεψε στὸν ἀργαλειὸ καί εἶχε τὸ θάρρος νὰ γυρίζε στούς δρόμους τῆς Ἀθήνας μὲ ἀρχαία φορέματα καί σαντάλια, κινώντας τὴν περιέργεια τοῦ κοσμάκη. Δυὸ - τρεῖς κυράδες τῆ μιμηθικαν στὴν ἀρχή. Ἀπὸ τὴν κίνηση αὐτὴ ἀπόμεινε σάν μόνον κατάλοιπο «ὁ Μιχάλης ὁ ἀρχαῖος». Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὸ Ἰπουργετο Τουρισμοῦ παρακίνησε τώρα τελευτατα ὁρισμένα σπῆματα ραφτικῆς νὰ δημιουργήσουν φορέματα γυναικεῖα καί καπέλλα σημερινά, πᾶροντας μὲτρία ἀπὸ ἀρχαῖα πρότυπα (δυναμικὸς ρεαλισμός). Ἡ κίνηση πέτυχε. Πραγματικά ἔφτιαξαν μοντέλα, πού φοριοῦνται σήμερα καί εἶναι ὅρατα σύμφωνα μὲ τὸ σημερινὸ γούστο καί δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ δημιουργήσουν «ἐλληνικὴ μόδα» κι ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

14. Μπορούμε τώρα με τὸ κριτήριο αὐτὸ νὰ ἐξετάσουμε συνοπτικὰ τὴ θέση τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στὴ χώρα μας μέσα στοὺς δυὸ τελευταίους αἰῶνες γιὰ νὰ μορφώσουμε μιὰ καθαρὴν ἰδέα γιὰ τὴ σημερινή τους κατάσταση καὶ τίς ροπές, ποὺ τὴ χαρακτηρίζουν;

Ἄς τὸ ἐπιχειρήσουμε.

Τὸ φαινόμενο τῆς συνειδητῆς στροφῆς πρὸς τὰ περασμένα με σκοπὸ τὴν ἀναβίωση, μπορεῖ νὰ πεί κανεὶς, πὼς τὸ παρατηροῦμε στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν τρίτο προχριστιανικὸν αἰῶνα. Τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ὅμως ἡ ἀναβίωση καὶ ἡ ἐπιβίωση τῶν στοιχείων τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ περιπλέκονται ἀκόμη στενά. Οἱ μορφές τῆς ζωῆς, καὶ τῆς οἰκονομικῆς καὶ τῆς ὀργανωτικῆς καὶ τῆς πνευματικῆς, ὅσο κι ἂν ἀλλάζουσε σιγὰ σιγὰ, κυλοῦν ἀκόμη πάνω στὶς ἴδιες τροχιές. Γι' αὐτὸ εἶναι δύσκολο νὰ ξεχωρίσει κανεὶς πέρα γιὰ πέρα τοὺς δυὸ τρόπους τῆς ἱστορικῆς μνήμης. Τὴν πρώτην ἀπαρχὴν γιὰ τὴ συνειδητὴ στροφῆν στὰ περασμένα τὴ βρίσκουμε κιόλας ἀπὸ τὸν Ε' καὶ Δ' αἰῶνα, με τίς προσπάθειες ποὺ γίνονται γιὰ νὰ διερευνηθοῦν ἐπιστημονικὰ οἱ διάφορες μορφές τῆς ζωῆς. Ἡ μελέτη γιὰ τὴν κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴν ὀργάνωση (ὅπως λ. χ. τὰ «Πολιτικά» ἢ ἡ «Πολιτεία Ἀθηναίων» τοῦ Ἀριστοτέλη), ἡ συστηματικὴ ἔρευνα τῆς γλώσσας (γραμματικῆ), ἡ μελέτη γιὰ διάφορα λογοτεχνικὰ εἶδη (λ. χ. ἡ «Ποιητικὴ» τοῦ Ἀριστοτέλη), ἡ κριτικὴ καὶ ἡ ἐρμηνεῖα στὰ κείμενα, ἡ μελέτη γιὰ τοὺς μουσικοὺς τρόπους, γιὰ τίς ἀρχιτεκτονικὰς μορφές, γενικὰ, ὅς ποῦμε μ' ἓνα ὄνομα, ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἱστορικῶν καὶ φιλολογικῶν ἐπιστημῶν, εἶναι φαινόμενο, ποὺ ἀνάγεται στὴν καλλιέργεια τῆς συνειδητῆς ἱστορικῆς μνήμης, χαρακτηριστικὸν προπάντων γνώρισμα γιὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους.

Οἱ φιλοσοφικὲς καὶ οἱ ἐπιστημονικὲς σχολές στὴν Ἀθήνα, στὴν Ἀλεξάνδρεια, στὴν Πέργαμο καὶ στ' ἄλλα πνευματικὰ κέντρα τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου εἶν' ἐργαστήρια καὶ γιὰ ἐπιβίωση καὶ γι' ἀναβίωση μαζί. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνειδητῆς στροφῆς πρὸς τὰ περασμένα με σκοπὸ τὴν ἀναβίωσίν τους, μᾶς τὸ δείχνουσε δυὸ χαρακτηριστικὰ φαινόμενα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, α) ἡ τάση γιὰ νὰ μιμηθοῦν τὴ γλώσσα τῆς ἀττικῆς πεζογραφίας τοῦ Ε' καὶ Δ' αἰῶνα, ὁ ἀττικισμὸς, β) ἡ τάση γιὰ νὰ μιμηθοῦν καὶ νὰ ξαναζωντανέψουν αὐτοῦσια τὰ παλιὰ λογοτεχνικὰ εἶδη, λ. χ. τὸ

δημικό έπος, την άττική τραγωδία, τὸ φιλοσοφικό διάλογο κ.τ.λ.

Μέ τούτα τὰ φαινόμενα ὁ κλασικισμὸς τοῦ καιροῦ ἐκείνου δείχνεται καθαρὰ, πὼς εἶναι στατικός φορμαλισμὸς. Εἶναι μιὰ ἀντιδραστική τάση, πού προσπαθεῖ νὰ ξεαζωντανέψει ἢ νὰ συντηρήσει μορφές πεθαμένες, ἀντίστοιχα μέ τὴν κοινωνική καὶ κοσμοθεωρητική τοποθέτηση τῆς πνευματικῆς πρωτοπορίας τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Ἡ τεράστια κοινωνική ζύμωση, πού ἄρχισεν ἀπὸ τὸν Δ΄ κίόλας αἰῶνα μέ τὴν βαθμιαίαν ἀποσύνθεση τῆς δουλοκτητικῆς οἰκονομίας καὶ βάσταξεν ἀρκετοὺς αἰῶνες τραβώντας στὸν ξεπεσμὸ τῆς κυρίαρχης κοινωνικῆς ὁμάδες τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ διαλύοντας τῆς ὀργανωτικῆς μορφῆς τῆς ἀρχαίας ζωῆς, γέννησε τοὺς καιροὺς ἐκείνους μιὰν ἰσχυρότατην ἀνασταλτική πτωδρομική διάθεση, γιὰ νὰ συγκρατηθεῖ ἡ ζωὴ στὸ κατρακύλημά της. Αὐτὴ τὴ διάθεση καθρεφτίζει ὁ ἀττικισμὸς καὶ γενικά ὁ μιμητικὸς ἀρχαϊσμὸς τῶν ἑλληνιστικῶν καὶ τῶν ρωμαϊκῶν χρόνων.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὅμως ἡ ἴδια ἀποσυνθετικὴ πορεία δημιουργεῖ μέσα σὲ κείνη τὴν ἴδια κοινωνία νέες ροπές, πού τείνουν νὰ μορφοποιηθοῦν καὶ στὴν κοσμοθεωρία. Οἱ κοινωνικῆς ὁμάδες, πού βρίσκονται σὲ ἀναβρασμὸ καὶ κρατοῦν στάση ἀρνητικὴ ἀπέναντι στῆς καθιερωμένες μορφῆς τῆς ζωῆς, παίρνουνε μιὰ καινούργια θέση ἀπέναντι στὸν κόσμον καὶ τὴ ζωὴ. Ἡ πιὸ συνθετικὴ καὶ ὀλοκληρωμένη ἔκφραση αὐτῆς τῆς ἀλλαγῆς εἶναι ἡ ἐμφάνιση τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Μέσα στὸ χριστιανικὸ κόσμον ἡ τοποθέτηση ἀπέναντι στὰ περασμένα, ἀπέναντι στὸν προχριστιανικὸ κόσμον συνοδεύεται ἀπὸ τὴ συνείδηση γιὰ μιὰ ριζικὸτάτη διαφορά. Ἐκεῖνοι εἶταν ἔθνικοί, «Ἕλληνες». Ἐξῆσαν πρὶν ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας στὸ ἀνθρώπινον γένος, πρὶν ἀπὸ τὴ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τὴ θυσία τοῦ «Γιου τοῦ Θεοῦ».

Ὅσο καὶ μέρα σὲ τούτῃ τὴ βασικὴν ἀντίθεση δὲν παύει οὔτε ἡ ἐπιβίωση, οὔτε ἡ ἀναβίωση. Ἀρχαία καὶ νέα θρησκεία βαδίζουνε γιὰ κάμποσους αἰῶνες παράλληλα. Ἡ νέα θρησκεία διαποτίζεται ἀπὸ ἀπειρα στοιχεῖα τῆς παλιᾶς, πού μετουσιώνονται μέσα στὸ «νέον πνεῦμα», στὴ «νέα ζωὴ». Οἱ φιλοσοφικῆς σχολῆς ἐπιζοῦν ὡς τῆς ἀρχῆς

τοῦ ἔχτου αἰῶνα μ. Χ. Καί σ' αὐτὲς μορφώνονται πολλοὶ ἀπὸ τοὺς μεγάλους πατέρες καὶ ρήτορες τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Τὰ σπέρματα τῆς ἀλήθειας, ὅσα εἶχαν ἀποκαλυφτεῖ καὶ στοὺς παλιοὺς ἐκείνους εἰδωλολάτρες φιλόσοφους, ἀναζητιοῦνται. Στοὺς δημιουργικοὺς καιροὺς τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ νέο κυριαρχεῖ καὶ τὸ παλιὸ μετουσιώνεται ὀργανικὰ μέσα στὸ νέο.

Καὶ ἡ ἀνασταλτικὴ πισωδρομὴ ὅμως ξαναφαίνεται στὸ δεῦτερο καὶ τρίτο μεταχριστιανικὸν αἰῶνα καὶ τελικὰ μὲ τὸν Ἰουλιανὸ τὸν Παραβάτη καὶ ζητᾶει νὰ ξαναφέρει αὐτούσια στὴ ζωὴ τὴν ἀρχαία θρησκεία, τὴν τέχνη, τὴ γλῶσσα. Ἄπ' ὅλη τούτῃ τὴν προσπάθεια παραμένει ὁ γλωσσικὸς φορμαλισμὸς. Καὶ ὅσο σιγὰ σιγὰ ὁ νέος κόσμος, ἡ νέα θρησκεία, προσαρμόζεται στὸ κράτος καὶ στὴν κυρίαρχη τάξη, περνᾶει στὴ στατικότητα καὶ γίνεται ὄργανο γιὰ ἐπιβολὴ καὶ συντήρησι τῶν χέρια τῆς ὀλιγαρχίας, πού κυβερνᾶει τὸ Βυζάντιο.

Ἡ ὀλιγαρχία αὐτὴ στηρίζεται σὲ νέα οἰκονομικὴ βάση καὶ ὄχι στὴ δουλοχτησία καὶ ὅσο διατρέχει στάδια ἀπὸ ἔσωτερικὲς ἀντιθέσεις κι ἐξωτερικοὺς ἀνταγωνισμοὺς, στάδια ἀπὸ ξαναζωντάνεμα καὶ ξεπεσμό, περιπέτειες καὶ κινήσεις, παρουσιάζει μὲ τὴν πνευματικὴν ἡγεσίαν τῆς, πού εἶναι συγκεντρωμένη στὴν ὀρθόδοξην Ἐκκλησίαν καὶ σὲ λίγους ὄχι ἱερωμένους στοχαστές, παράλληλην ἀνάπτυξη τῆς συνειδητῆς στροφῆς στὰ περασμένα κάθε φορά, πού τῆς χρειάζεται νὰ δυναμώσει τὸ συντηρητικὸ πνευματικὸ τῆς ὄπλοστάσιο. Ἔτσι ἔχουμε στὸν ἔνατο καὶ στὸν ἑντέκατον αἰῶνα καινούργια φορμαλιστικὴ στροφή πρὸς τὸν ἀρχαῖο κόσμον, προπάντων στὴ γλῶσσα.

Ἀπὸ τὸ δωδέκατον αἰῶνα κι ἔπειτα ξεπροβάλλουνε σιγὰ σιγὰ νέες διαμόρφωσεις μέσα στὸ οἰκονομικὸ ὑπόστρωμα τῆς κοινωνίας καὶ στὸν ἀνατολικὸ καὶ στὸ δυτικὸ κόσμον. Οἱ δυὸ αὐτοὶ κόσμοι μὲ τὶς σταυροφορίες καὶ τὴν ὀλοένα μεγαλύτερην ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν ἀνάμεσα σ' Ἄνατολὴ καὶ Δύση, μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῶν Ἰταλικῶν ἐμποροναυτικῶν «δημοκρατιῶν», τῆς Βενετιᾶς καὶ τῆς Γένοβας, ἔρχονται σ' ἐπαφὴν ἀνταγωνιστικὴ, πού κάνει γοργότερη τὴ μεταλλαγὴ καὶ στὸ οἰκονομικὸ ὑπόστρωμα καὶ στὶς ὀργανωτικὰς μορφὰς καὶ στὸ πνευματικὸ ἐπικοινωνιόδημα. Διαποτίζονται ἀμοιβαίαν καὶ μὲ τὶς κοινωνικὰς καὶ μὲ τὶς πνευματικὰς τῶν μορφοπλασίαν καὶ ἀποτέλεσμα ἀπὸ ὅλην αὐ-

τή τήν κίνηση, τήν οικονομική, οργανωτική καί πνευματική, εἶναι ἡ χαραυγή μιᾶς νέας ἐποχῆς, πού ἀρχίζει ταυτόχρονα στήν Ἐνατολή καί στή Δύση καί ἀργότερα ὀνομάστηκε στή Δύση «Ἐναγέννηση».

Φαινόμενα, πού χαρακτηρίζουν τήν ἀναγέννηση, ἔχουμε καί στήν Ἐλλάδα ἀπό τὸ δέκατο τέταρτον ὡς τὸ δέκατον ἔχτο αἰῶνα καί στὸ ἐπίπεδο τῆς τέχνης (λ. χ. Κρητικὸ Θέατρο, Ἐρωτόκριτος) καί στὸ ἐπίπεδο τῆς κοσμοθεωρίας (λ. χ. Γεώργιος Γεμιστός) καί σ' ἄλλα ἐπίπεδα.

Μὲ τήν ἐπιδρομὴ τῶν Τούρκων ἡ ἀναγέννηση σταμάτησε στήν Ἐνατολή, συνεχίστηκε ὅμως στή Δύση. Μὰ καί μὲ τὰ λίγα δημιουργήματα, πού πρόφτασε νὰ μᾶς δώσει, καί τίς ροπές, πού φανέρωσε, παρουσίασε καί τὰ γνωρίσματα γιὰ μιὰ δημιουργικὴ ἀναβίωση τῶν περασμένων, τίς ἀπαρχές γιὰ μιὰ δημιουργικὴ στροφὴ πρὸς τὴ μελέτη τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Τὰ σπέρματα ὅμως ἐκεῖνα καί οἱ ἀπαρχές θάφτηκαν κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας καί κάτω ἀπὸ τὴ βαριά ταφόπλακα τῆς ξένης τυραννίας. Ὁ Ἀσιατικός κατακτητὴς στηρίχτηκε στὶς παλιὲς μορφές τῆς οικονομικῆς ζωῆς, πού εἶχεν ἀρχίσει νὰ διασπάει καί νὰ μετατρέπει ἡ νέα ἐμπορευματικὴ οἰκονομία τοῦ ἀστικοῦ κόσμου. Παράλληλα μὲ τίς καθυστερημένες ἐκεῖνες μορφές τῆς οἰκονομίας, πού συντήρησε γιὰ αἰῶνες ἡ μουσουλμανικὴ κατάρχη στήν Ἐνατολή, συγκράτησε καί τὸ μεσαιωνικὸ πνευματικὸ ἐποικοδόμημα.

Ἐτσι ἡ μόνη κυρίαρχη μορφή πνευματικῆς ζωῆς, πού ἀπόμεινε στήν Ἐνατολή δίπλα στὸ μωαμεθανισμό, εἶταν ἡ βυζαντινοχριστιανικὴ παράδοση, μὲ τὴ στενότητα πνευματικῆς ἡγεσίας, πού ἀπαρτιζόταν ἀπὸ τὸ ἀνώτερο ἱερατεῖο τῆς ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας καί τοὺς Φαναριώτες.

Ὅταν ὅμως καί κάτω ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ξένης κυριαρχίας σιγὰ σιγὰ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ, πού στήν ἀρχὴ ξέπεσε σὲ μιὰ φυτικὴ νὰ ποῦμε ζωὴ, ἀρχισε νὰ κινιέται, νὰ οργανώνεται οἰκονομικά, νὰ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ σιδερένια πλαίσια τῆς τούρκικης φεουδαρχίας καί μέσα κι ὄξω ἀπὸ τὴ χώρα, ταξιδεύοντας καί ἰδρύνοντας ἐμπορικὲς ἀποικίες στὰ ἐμπορικὰ κέντρα τῆς Δύσης καί τῆς Ἐνατολῆς, ὅταν ἡ βιοτεχνία, τὸ ἐμπόριο καί ἡ ναυτιλία τῶν Ἑλλήνων τοὺς ἔκαμεν ἱκανοὺς νὰ ὑψώσουνε σιγὰ σιγὰ τίς οργανωτικὲς μορφές τῆς ζωῆς των, τὴ συντεχνία, τὸ συνεταιρισμὸ, τὴν κοι-

νότητα, σὲ κινητήριες δυνάμεις νέας ζωῆς ὕλικῆς καὶ πνευματικῆς, τότες ἄρχισε καὶ ἡ συνειδητοποίηση, ποὺ τοὺς ἔσπρωχνε ν' ἀναζητοῦνε στὰ περασμένα τους τὸ δυνάμωμα καὶ τὸν πλουτισμὸ τῆς αὐτοσυνειδησίας τους καὶ τῶν δημιουργικῶν ὀρμῶν τους.

Ἔτσι μποροῦμε νὰ ποῦμε, πῶς τὸ δέκατον ὄγδοον αἰῶνα ὁ Ἑλληνισμὸς κινιέται πρὸς μιὰν Ἀναγέννηση, ποὺ ἀναζητᾶται τὰ περασμένα γιὰ ὁδηγὸ καὶ ἐξυψωτικὸ δυνάμωμα τοῦ σήμερα. Στὴν ἀναζήτησή του αὐτὴ ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἀνακαλύφτει τὴ Δύση, προχωρημένη πιά σὲ ὀρισμένες χῶρες πρὸς τὴν ὀργάνωση νέων μορφῶν ζωῆς, καὶ μ' ἕνα καινούργιο πνευματικὸ ἐποικοδόμημα, χειραφετημένο ἀπὸ τὴ μέσαιωνικὴ παράδοση, ποὺ τὸ κατεργάζεται με ἀγῶνες σκληροῦς, μ' αἵματα καὶ θυσίες καὶ ἡρωϊσμοὺς πνευματικούς ὁ ἀστικός κόσμος τῆς Δύσης ἐδῶ κι ἄρκετοὺς αἰῶνες. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά προσκρούει πάνω στὴν ξένη τυραννία, ποὺ κάθεται σὰ βραχνᾶς κι ἐμποδίζει καὶ τὴν οικονομικὴ προκοπὴ καὶ τὸ ὀργανωτικὸ ζετύλιγμα καὶ τὴν πνευματικὴ ἀναγέννηση. Συνάμα ὁμως προσκρούει καὶ πάνω στὴ βυζαντινοχριστιανικὴ παράδοση, ποὺ ὡς τώρα κυριαρχοῦσεν ἀπόλυτα καὶ πίστευε, πῶς αὐτὴ καὶ μόνη ἀντιπροσωπεύει τὴ σωτηρία τοῦ λαοῦ, τὴ διατήρηση καὶ τῆς ὕλικῆς του ὑπόστασης καὶ τῆς ἱστορικῆς του συνέχειας καὶ τῶν ἀξιῶν τοῦ πολιτισμοῦ του.

Ἡ προχωρημένη στὸν πολιτισμὸ Δύση καὶ ἡ περιλάμπρη κι ἐξιδανικευμένη καὶ πολυθμνητὴ ἀρχαιότητα, ποὺ φώτισε καὶ τοὺς δυτικούς λαοὺς στὴν ἀναγέννησή τους, νὰ λοιπὸν οἱ δυὸ πόλοι, ὅπου θὰ στραφεῖ ἡ ἀναγεννητικὴ προσπάθεια τῶν νέων Ἑλλήνων.

Ἄν κατορθώσουν ν' ἀτενίσουνε δημιουργικὰ πρὸς αὐτοὺς τοὺς φωτεινοὺς πόλους, ν' ἀντλήσουνε νάματα νέας ζωῆς, νὰ ἰδοῦνε κατευθυντήριες γραμμὲς κι ἐξυψωτικὰ παραδείγματα, θὰ κατορθώσουν οἱ Ἑλληνες, παράλληλα μὲ τὴν ὕλικὴ προκοπὴ καὶ τὴν ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς ἐμπορευματικῆς οικονομίας, νὰ διαπλάσουνε νέες ὀργανικὲς μορφὲς ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, νέες ἀξίες σύστοιχες πρὸς τίς ἀνάγκες τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ ἀνθρωπιστικὲς λοιπὸν σπουδές, παράλληλα μὲ τὴν ἀφομοίωση καὶ τὴν κατάκτηση τῆς νέας ἐπιστήμης καὶ τῆς νέας τεχνικῆς, θὰ εἶταν ἕνας πολὺ δυνατὸς μοχλὸς, μιὰ

Ισχυρότατη και αποτελεσματική κινητήρια δύναμη αυτής της άξιοπλασίας. Τόσο μάλιστα περισσότερο, όσο ή ιστορική τούτη **ανάβλωση** θά ξβρισκεν άντιστοιχία και στήριγμα στην άμεσην οργανικήν **έπιβίωση** άπό άξίες του άρχαίου κόσμου μέσα στο νέον Έλληνισμό, στη ζωντανή γλώσσα του λαού, στα ήθη και ήθιμά του, στις παροιμίες του, τους θρύλους του, τά τραγούδια του, τις παραδόσεις του, τά καλλιτεχνικά μοτίβα του, στη λαϊκή κοσμοθεωρία και βιοθεωρία και προπάντων στη συνείδηση της **συνέχειας** και της **άμεσης καταγωγής** άπό τους δοξασμένους εκείνους δημιουργούς τών μεγάλων και θαυμαστών Έργων.

Τά **φέρματα** τούτα της έπιβίωσης είτανε ζωντανά και κινιούντανε κιόλας μαζί με την καινούργια προώθηση της ζωής προς ένα οργανικόν άνθισμα. "Έτσι σ' έμας ή **άναβίωση** μπορούσε νά σμίξει άμεσα με την **έπιβίωση** και νά έμπλουτίσει με δυνατούς χυμούς τή νέα μορφοπλασία, όπως φαίνεται τούτο καθαρά σήμερα, όπου ή καλλιεργημένη λογουχάρη κοινή ζωντανή λαλιά πλουτίζεται και δυναμώνει και μεστώνει με τό λεξιλογικό θησαυρό της άρχαίας γλώσσας μετουσιωμένο στην οργανικήν ύψη της νέας γλώσσας και προσαρμοσμένο στις διανοητικές ανάγκες του καιρού μας.

ΟΙ άνθρωπιστικές σπουδές έξυψώνοντας άμεσα την άυτοσυνειδησία μας, άφοϋ είναι έπίγνωση της δικής μας έθνικής ζωής στο λαμπρότατο φανέρωμά της, στηρίζουσε και δυναμώνουσε τό άτομικό και τό έθνικό έγώ μας, τονώνουσε την έθνική μας συνείδηση και θά μπορούσαν νά γίνουν μιá ψυχοκινήτρα δύναμη άπροσμέτρητης όλκης.

Συνάμα όμως φέρνοντάς μας στην έπίγνωση της σχετικής **καθολικότητας** του άρχαίου έλληνικού πολιτισμού, άφοϋ σ' αυτόν βρίσκονται οι ρίζες όλου του νεώτερου ευρωπαϊκού πολιτισμού, μάς οδηγούνε νά συλλάβουμε ένα πανανθρώπινο Ιδανικό ζωής, όπου ή γενικότερη έχτίμηση τών άληθινών άξιών της ζωής, επάνω άπό τους έθνικούς άνταγωνισμούς και τά μιση, ύψώνει τον «άνθρωπο» σάν καθολικήν άξία και τον «άνθρωπισμό» σάν μορφοτικό τέρμα και για μάς και για όλους τους άλλους πολιτισμένους ανθρώπους. Τό νά γίνουν οι νέοι "Έλληνες, οι «κληρονόμοι» τών άρχαίων Έλλήνων, φορείς ένός τέτιου Ιδανικού μέσα στη σύγχρονην άνθρωπότητα θ' άρκοϋσε για νά τους έξα-

σφαλίσσει τόν υπέρτατον «ύπαρχτικό λόγο» και νά τούς τοποθετήσσει μέσα στήν πρωτοπορία τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητος. Ἔγινεν αὐτό; Ἐδῶ διατυπώνεται ἡ κατηγορία, πῶς οἱ ἀνθρωπιστικές σπουδές, ὅπως καλλιεργήθησαν στόν τόπο μας τούς δυό τελευταίους αἰῶνες, ὄχι μόνο δέν ἔφεραν τοῦτα τ' ἀποτελέσματα, παρά ἔγιναν ἔμπόδιο στήν προκοπή τοῦ λαοῦ μας, τοῦ θλόωσαν τὸ νού, τοῦ παράλυσαν τὴ δημιουργική δύναμη, τὸν παραπλάνησαν νά κυνηγáει σκιές ἀπιαστες καὶ εἰδῶλα κενά καὶ τὸν ὀδήγησαν σὲ ξεπεσμό καὶ παρά λίγο σὲ χαμό. Ποῦ εἶν' ἡ ἀλήθεια; Καὶ γιατί ἔγινε ὅ,τι ἔγινε;

15. Εἶναι ἀναμφισβήτητο, πῶς τὸ δέκατον ὄγδοον αἰῶνα ἄρχισε μιά ἀναγέννηση τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στήν Ἑλλάδα, ποῦ συνεχίζει κάποιες προσπάθειες, ποῦ ἔγιναν καὶ ἀπὸ πρωύτερα, προπάντων τὸν καιρὸ τοῦ πατριάρχη Κύριλλου τοῦ Λούκαρη. Σιγὰ σιγὰ πληθαίνουν τ' ἀνώτερα σκολειά, ποῦ εἶχανε προορισμὸ νά μορφώνουσι τοὺς ἀνώτερους κληρικούς, τοὺς προεστούς, προπάντων τοὺς ἀνώτερους ὑπάλληλους τῆς Ὑψηλῆς Πόλης, γραμματικούς πασάδων καὶ ἡγεμόνων στὶς παραδουνάβιες χώρες, δασκάλους, γιατρούς. Ἐχτός ἀπὸ τὴ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολῆ στὸ Φανάρι τῆς Πόλης βλέπουμε νά ἱδρύνονται μὲ διάφορα ὀνόματα (Ἀκαδημίες, Λύκεια, Φροντιστήρια, Μουσεῖα, Ἑλληνομουσεῖα, Γυμνάσια) σκολειά, ποῦ παρέχουσι μόρφωση ἀντίστοιχη πρὸς τὴ σημερινὴ γυμνασιακὴ καὶ ἀκόμη καὶ πανεπιστημιακὴ, στὴ Θεσσαλονίκη, στὰ Γιάννενα, στήν Πάτμο, στὴ Δημητσάνα, στὴ Σμύρνη, στὴ Βέροια, στήν Τραπεζοῦντα, στὴ Χιό, στὸ Βουκουρέστι, στήν Ἀδριανούπολη, στήν Κοζάνη, στήν Ἀθήνα, στὸν Τύρναβο, στὸ Πήλιο, στὶς Κυδωνίες κι ἄλλοῦ. Ἐν' ἄπλωμα σημαντικὸ τῆς παιδείας, μιά γενικότερη διψα γι' ἀνώτερη μόρφωση παρουσιάζεται σ' ὄλα τὰ κέντρα, ὅπου ὁ Ἑλληνισμὸς ἀνεβαίνει καὶ παίρνει δύναμη οἰκονομικὴ, κοινωνικὴ καὶ ἀκόμη καὶ πολιτικὴ.

Ποῖο εἶναι τὸ περιεχόμενον καὶ τὰ μέσα αὐτῆς τῆς παιδείας; Δυὸ βασικὲς ροπὲς ἀνταγωνίζονται καὶ προσπαθοῦν νά κυριαρχήσουν. Ἀπὸ τὴ μιά μεριά ἡ **βυζαντινοχριστιανικὴ παράδοση**, ποῦ ἔχει τὸ ἀντίστοιχὸ τῆς στὴ δυτικῆ μεσαιωνικῆς παράδοσης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀρχαῖστικαὶ γλώσσα, ἐκκλησιαστικὰ βιβλία, καὶ ἀπὸ τ' ἀρχαῖα κείμενα, ὅσα προσαρμόζονται στὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας,

δσα χρησιμεύουν για την άσκηση στη γραμματική και τη ρητορική και δσα παρέχουν τα στοιχεία από κείνη τη λογική, φιλοσοφική και φυσιογνωστική μόρφωση, που καθιέρωσε προπάντων ο μεσαιωνικός άριστοτελισμός. 'Η ροπή τούτη είναι απόλυτα συντηρητική και τυπολατρική. Μέθοδο για τη διδασκαλία είναι ή «ψυχαγωγία», μηχανική απόδοση με άλλες λέξεις συνώνυμες ή δήθεν έρμηνευτικές στο άρχαιο κείμενο λέξη με λέξη, φράση με φράση, και τα «καλά γραμματικά», προσπάθεια να συστηματοποιούνται τα γλωσσικά φαινόμενα σύμφωνα με τη γραμματική του Λάσκαρη ή του Γαζή, όπου αποστηθίζονται οι κανόνες τους. Τέλος απομνημονεύουν από τα κείμενα γνωμικά και αποφθέγματα και κάνουν ρητορικά γυμνάσματα στην αρχαϊστική γλώσσα.

Και τέρμα σ' όλη τούτη την προσπάθεια είναι ν' αποχτήσουν οι μαθητές κάποιαν ειδολογικήν ικανότητα για να χρησιμοποιούν όσο μπορεί αρχαϊστικότερη και πιο άκατανόητη γλώσσα και να μορφώσουνε μια κοσμοθεωρητικήν άποψην όλότελα στατική και συντηρητική, και να μισούν κάθε τι νέο.

'Από την άλλη μεριά ή επίδραση από τη δυτικοευρωπαϊκήν αναγέννηση, από τη θρησκευτική Μεταρρύθμιση, από τη νεώτερη φιλοσοφία και από τη νεώτερην έπιστήμη δημιουργεί μια δεύτερη ροπή, που έχει δυο κυριότερα χαρακτηριστικά : α) Ν' απλωθεί ή σπουδή τών αρχαίων στα έργα έκεινα τής λογοτεχνίας, που αναγνωρίζονται σαν «κλασικά», σαν τέλεια πρότυπα, που αντιπροσωπεύουνε τις αξίες του αρχαίου πολιτισμού, αδιάφορο αν προσαρμόζονται στην έκκλησιαστική παράδοση, και να γίνει προσπάθεια να κατανοηθεί το περιεχόμενό τους, ή ουσία τους, το «πνεύμα» τους. β) Να στραφεί ή σπουδή και προς τα μαθηματικά και τις νεώτερες φυσικές έπιστήμες, ανεξάρτητ' από το μεσαιωνικόν άριστοτελισμό, να χειραφετηθεί ο νους με την έπιστημονική γνώση για να γίνει ικανός να προχωρεί στην κατάκτηση του ύλικού κόσμου.

'Η δεύτερη τούτη ροπή έρχεται σε σύγκρουση με την πρώτη. 'Η άπώτερη, κοινωνική άφετηρία για την καθεμιά είναι διαφορετική. 'Η πρώτη πηγάζει από το άνωτερο έρασιό, τους Φαναριώτες, τους προεστούς. 'Η δεύτερη από τ' άστικά στρώματα, τους έμπορους, τους ναυτικούς, τους βιοτέχνες. Οι «μεγάλοι διδάσκαλοι του Γένους» οι περισσότεροι είναι ήπηρεασμένοι από την πρώτη ροπή, λιγότεροι από τη δεύτερη. Μερικοί παρουσιάζουν ένα περιεργό

ἀμάλγαμα καὶ ἀπὸ τὶς δυό, ὅπως λ. χ. ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης.

Ἄν θελήσουμε νὰ γνωρίσουμε δυὸ ἀντιπροσωπευτικούς τύπους γιὰ τὴν καθεμίά, θὰ μπορούσαμε νὰ πάρουμε γιὰ τὴν πρώτη τὸ Νεόφυτο Δούκα, γιὰ τὴ δεύτερη τὸν Ἄδαμάντιο Κοραῆ.

Ὁ Κοραῆς εἶναι ποτισμένος ἀπὸ τὸν «ἀνθρωπισμὸ» καὶ τὸ «διαφωτισμὸ», ὅπως διαμορφώθηκε στὴ Γαλλία στὸ δέκατον ὄγδοον αἰῶνα πρὶν ἀπὸ τὴ μεγάλη γαλλικὴν ἐπανάσταση. Εἶναι ὁ διαφωτισμένος ἀστός, ἕνας ἰακωβίνος ἑλληνηκοῦ τύπου. Νηφάλιος στοχαστής, θετικὸς καθοδηγητής, ποῦ ἀναψηλαφάει τὶς πραγματικότητες, προσπαθεῖ ν' ἀνοίξει στὸ δουλωμένο «Γένος» τὸ δρόμο τῆς προκοπῆς μέσα στὶς δυνατότητες τοῦ καιροῦ του. Ἡ ἀρχαιότητα τοῦ χρησιμεύει γιὰ παράδειγμα, τὸν ἐμπνέει, μὰ δὲν τὸν θαμπώνει. Δὲ γίνεται λάτρης τοῦ τύπου. Προσπαθεῖ νὰ συλλάβει τὴν οὐσία καὶ νὰ πάρει ὅ,τι τοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ διαμορφώσει ἕναν τύπο βιώσιμο ἔθνικῆς ζωῆς, ποῦ χωρὶς νὰ σπάζει ἀπότομα τὴν παράδοση καὶ χωρὶς συνάμα νὰ χάσει τὴν ἐπαφή του πρὸς τὶς ζωντανές δημιουργικὲς δυνάμεις τοῦ λαοῦ, θὰ μπορούσε νὰ σταθεῖ, καὶ νὰ προκόψει.

Ὁ Δούκας εἶναι ὁ συνεχιστὴς τῆς βυζαντινοχριστιανικῆς παράδοσης καὶ ἀντιπρόσωπος τοῦ φορμαλισμοῦ σ' ὅλο τὸ πλάτος. Ἀρχαῖστής, λάτρης τοῦ τύπου, συντηρητικὸς, πισωδρομικὸς. Δὲ βλέπει καθόλου τὴ ζωὴ. Κλεισμένος μέσα στὸ κουβούκλι του, καταφρονεῖ τὸ σήμερα, γιὰτὶ εἶναι χυδαῖο καὶ ξεπεσμένο. Ἀτενίζει μὲ θάμπος κι ἔκσταση, σὰν ἕνα χρυσωμένο σύννεφο, τὴν ἀρχαιότητα, χωρὶς νὰ μπορεῖ νὰ πάρει ἀπ' αὐτὴν καμιάν ἀξία βιώσιμη μέσα στὸ σήμερα. Ἀπὸ μιὰ τέτλια στάση δὲν μπορεῖ νὰ βγεῖ τίποτα.

Κοντὰ ὅμως πρὸς τὶς δυὸ ἐκεῖνες ροπές ἀγγίζει μερικὲς διάνοιες καὶ μιὰ τρίτη ζωογόνα πνοή, ποῦ ἔρχεται ἄμεσα ἀπὸ τὴ ζωντανὴ λαϊκὴ παράδοση, τὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ καὶ τὶς μορφοπλαστικὲς δυναμικότητές του. Μὰ ἡ πνοὴ τούτη δὲν κατορθώνει νὰ βρεῖ τὴν πόρτα τοῦ σκολειοῦ καὶ νὰ σκορπίσει μέσα κεῖ τὴ δροσιά της. Λιγοστοὶ δασκάλοι τὴν ἐνίωσαν. Ἀντιπροσωπευτικὸς τῆς τύπος ὁ Βηλαράς.

Ἀπὸ τὶς δυὸ λοιπὸν ροπές, ποῦ ἀνταγωνίστηκαν μέσα στὴν ἑλληνικὴ διάνοηση, γύρω ἀπὸ τὶς ἀνθρωπιστικὲς σπουδές καὶ τὸ σκολεῖο τοῦ καιροῦ ἐκείνου, ὑπερίσχυσε κι ἐπι-

κράτησην ἢ **φορμαλιστική**. Ἐ' ἀναγεννητικά στοιχεία σιγά σιγά ξεφυλίστηκαν. Ἡ παιδεία βέβαια ἀπλώθηκε, μὰ ἡ οὐσιαστική ἀναγέννηση, ἡ δημιουργική στροφή πρὸς τὸν ἀρχαῖο κόσμον, ἡ σύνθεση μὲ τις νέες προχωρητικὰς δυνάμεις δὲν κατορθώθηκε. Γιατί οἱ κοινωνικὲς κινητήριες δυνάμεις, πού θὰ εἶτανε φορεῖς τῆς ἀναγέννησης, κατατρίφτηκαν μέσα στὸ φοβερὸν ἀγῶνα ἀπέναντι στὸν ξένο καταχτητὴ, ἔχασαν τὰ οἰκονομικά τους στηρίγματα, ἀναγκάστηκαν νὰ συμπαχίσουνε μὲ τὴ συντηρητικὴν ὀλιγαρχία καὶ τὴ μεσαιωνικὴ παράδοση, πού ἔπρεπε ν' ἀπωθήσουν, καὶ ὑποχώρησαν. Μὲ τὴν ἡρωϊκὴ μὰ καὶ τόσο σκληρὴ κι ἐξαντλητικὴ πάλη τοῦ 1821 ἀπολυτρώθηκεν ἀπὸ τὸν ξένο καταχτητὴ ἕνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τὸ δουλωμένο Γένος, μὲ παράλυτη τὴν οἰκονομικὴ ζωὴ πάνω στὴν ἐρειπωμένη χώρα, δίχως ἀστικά κέντρα, μὲ ἀναρχία πολιτικὴ καὶ ἀδυναμία τοῦ λαοῦ νὰ ἐπιχειρήσει μιὰν ὀργανωτικὴν ἐποικοδόμησιν, ἀληθινὰ ἀπολυτρωτικὴ. Ὁ ὑπόλοιπος Ἑλληνισμός, πού ἔμεινε σκλαβωμένος, χτυπημένος καὶ ἀπορροισμένος ὕστερ' ἀπὸ τὴν αἰμορραγία καὶ τὸν ἀγριο διωγμὸ, ἔχει γιὰ μόνον του καταφύγιον νὰ συγκεντρωθεῖ γύρω ἀπὸ τὴν παλιά του δοκιμασμένη ἡγεσία, πού ἤξερε τὸ δρόμον τοῦ συμβιβασμοῦ πρὸς τὸν τύραννον καὶ μποροῦσε νὰ ἐξασφαλίσαι τὴ σωτηρίαν. Τὸ Πατριαρχεῖον καὶ τὸ Φανάριον συγκεντρῶνει τώρα πάλι κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ ὅλου τοῦ δουλωμένου Γένους.

Ἡ ἔθνικὴ συνειδησι, πού ξύπνησε καὶ ἀτσαλώθηκε μέσσα στὸν ἀγῶνα, ἀναζητᾷ στηρίγματα γιὰ νὰ κρατηθεῖ ζωντανή. Στὴν ἀναζήτησιν δμως αὐτῆ, μὴν ἔχοντας πίσω της δυνατὰς παρορμητικὰς, ὕλικὰς κινητήριες δυνάμεις, προσκολλιέται στὴν παρασιτικὴν ὀλιγαρχία καὶ τὴν πνευματικὴν ἡγεσία της. Καὶ αὐτὴ τῆς ὑψώνει ἕνα ἰδανικὸ ἀνεδαφικόν, τὴν ἀνάστασιν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Καὶ μέσο γιὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτὴ τὴν ἀπλὴ μίμησιν τῆς ἐξωτερικῆς φόρμας.

Ὁ στεῖρος ἀρχαϊσμός, ἡ φορμαλιστικὴ προγονολατρεία, πού κυριάρχησε σ' ὅλον τὸ Γένος, λυτρωμένο καὶ ἀλύτρωτο, γιὰ ὀγδόντα τόσα χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὸ 21, εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς λαϊκῆς ἀδυναμίας. Ἄνάστασιν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, βυζαντινοχριστιανικὴ παράδοση καὶ Μεγάλῃ Ἰδέᾳ, δηλαδὴ πολιτικὴ ἀνασυγκρότησις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, εἶτανε τὸ παράδοξον ἰδεολογικὸ τρίπτυχον τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὸ δέ-

κατον ξνατον αἰῶνα. Κάτω ἀπό τή γοητευτικήν ἀχτινοβολία του κρυβόντανε τὰ συμφέροντα τῆς κοινωνικῆς ἡγεσίας καί οἱ ἀνησυχίες, οἱ κενές ἐλπίδες καί τὰ ὄνειροπολήματα τῆς λαϊκῆς ἀδυναμίας.

Ἐτοῦτο τὸ ἰδεολογικὸ τρίπτυχο νὰ κρατήσουνε ζωντανό, νὰ τοῦ δώσουνε περιεχόμενο καί νὰ βοηθήσουνε τὴν πραγματώσή του εἶχανε γιὰ σκοπὸ τους καί οἱ ἀνθρωπιστικές σπουδές στὴν Ἑλλάδα ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Δὲν εἶναι λοιπὸν καθόλου παράδοξο, πῶς ὁ ἀπόλυτος ἐτοῦτος ἰδεολογικὸς ἀνεδαφισμὸς κατάντησε νὰ φέρει τὶς ἀνθρωπιστικές σπουδές στὴν Ἑλλάδα στὴν τροχιά τοῦ πιὸ στεῖρου φορμαλισμοῦ.

Εἶναι νὰ σκίζετ' ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, πῶς ἡ πνευματικὴ ἡγεσία ἐνὸς λαοῦ ἔξυπνου σάν τὸν ἑλληνικὸ ἔφτασε στοὺς ἀπροσμέτρητα γελοῖο καί συνάμα τραγικὸ κατάντημα τοῦ νεοελληνικοῦ ἀρχαϊσμοῦ, ποῦ ταλαιπώρησε τὸ λαὸ ἕνα σχεδὸν αἰῶνα καί τὸν ταλαιπωρεῖ ἀκόμα. Ὁ ἀττικισμὸς ξαναγεννήθηκε. Δὲν ἐπρόκειτο πιά νὰ διορθώσουμε τὴ «χαλασμένη» καί «χυδαία» μας γλῶσσα. Ἐπρόκειτο νὰ τὴν παρατήσουμε ὀλότελα καί νὰ «γράφουμε» καί νὰ «μιλάμε» σάν τοὺς Ἀθηναίους τοῦ Ε' καί τοῦ Δ' αἰῶνα. Ὁλη ἡ διάμεση ἱστορία μας, ὅλα τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα δυὸ χιλιάδων χρόνων ἐσβήνονταν. Γράφοντας καί μιλώντας «ἀττικά» θὰ βλέπαμεν ἀμέσως ἀνάμεσὸ μας νὰ ξεφυτρώνουνε Πλάτωνες, Αἰσχύλοι, Σοφοκλήδες.

Πῶς τώρα τὸ ἰδανικὸ τοῦτο τῆς αὐτούσιας ἀνάστασης τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας συμβιβαζότανε στὰ κεφάλια τῶν δασκάλων ἐκείνων μὲ τὸ Χριστιανισμὸ, τὸ Βυζαντινισμὸ, τὴν ἀνάστασι τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, εἶναι κάτι ποῦ ἀποδείχνει πόσα ἐξωτερικά, ἐπιφανειακά κι ἐπιπόλαια τὰ ἔπαιρναν ὅλα τοῦτα τὰ ἰδανικά καί πῶς ἐπρόκειταν οὐσιαστικά γιὰ μιὰ λογοκοπία παραπλανητικὴ τοῦ λαοῦ καὶ τίποτ' ἄλλο. Ἄν ὑπαρξάν ποτὲ δασκάλοι, ποῦ πιστεψάν ἀληθινὰ σ' ὅλα τοῦτα μαζί τὰ ἰδανικά, τόσο τὸ χειρότερο γιὰ τὴ διανοητικότητά τους.

Τὸ στεῖρο τυπολατρικὸ ἰδανικὸ τοῦ ἀρχαϊσμοῦ ἀποκορυφώνεται μὲ τὸν Κοντισμὸ στὰ τέλη τοῦ δέκατου ξνατου αἰῶνα. Τότες ὁ Φίλιππος Ἰωάννου μεταφράζει τὰ δημοτικὰ τραγούδια στὴν ὀμηρικὴ γλῶσσα!

Ὡστόσο σιγὰ σιγὰ ὀργανώνεται ἡ οἰκονομία καί ἡ πολιτικὴ διοίκησι. Ἐμπορευματικὴ καί χρηματιστικὴ οἰκονο-

μία, βιοτεχνία και μικρή βιομηχανία, ναυτιλία και μεταφορές γενικά κινητοποιούν άργα, μα σταθερά, τις παραγωγικές δυνάμεις του τόπου. Ο πληθυσμός μεγαλώνει, προσθέτουνται νέες επαρχίες στο κράτος. Η μετανάστευση και ο άποικισμός στο έξωτερικό, οι κοινότητες του ύψου δουλου Έλληνισμού δυναμώνουν το κέντρο και ύλικά και πνευματικά. Κάτω μάλιστα από τη χαλαρωμένη τουρκική φεουδαρχία, που βρισκότανε σ' άποσύνθεση δλο το δέκατον ξνατον αιώνα, οι Έλληνες συγκεντρώνουνε στα χέρια τους μεγάλην οικονομική δύναμη και πρωτοστατούν στην οικονομική ζωή σ' δλα τά μεγάλα άστικά κέντρα τής Τουρκίας.

Παράλληλα προς αυτή την οικονομική ανάπτυξη άρχίζει νά παρουσιάζεται και μιάν αντίστοιχη πνευματική άνησυχία. Άρχίζει νά γίνεται άισθητή ή στειρότητα του άρχαϊστικού ιδανικού. Άρχίζουν οι «λόγιοι» νά ύποψιάζονται την άποκοπή τους από τις ζωντανές πηγές τής πνευματικής ζωής, από το λαό. Ποιητές, κριτικοί, φιλόλογοι συναιστώνονται τόν άποπνιγμό τής πνευματικής ζωής μέσα στο γλωσσικό φαρμαλισμό.

Ο Δημήτρης Βερναρδάκης ύψώνεται αντίμαχος του «ψευδαττικισμού». Οι πρόλογοι του Βερναρδάκη στις τραγωδίες του Εύριπίδη άντιπροσωπεύουνε μιάν αντίληψη για τις άνθρωπιστικές σπουδές πολύ διαφορετικήν από το «Λόγιο Έρμη» του Κόντου και τις γλωσσικές και γραμματικές ξρευνές του. Δέν πρόκειται για τó αν οι λεξιλογικές και γραμματικές παρατηρήσεις του Κόντου είναι φιλολογικά άσωτές. Πρόκειται για τó πνεύμα, που τις διέπει, και την αντίληψη του κλασικισμού, που έκπροσωπούν. Ο Κόντος είναι ó συνεχιστής τής ροπής του Νεόφτου Δούκα, ó Βερναρδάκης συνεχιστής τής ροπής του Κοραή.

Άπό τά 1880 κι ξπειτα γλυκοχαράζει μιά καινούργια πνευματική αναγέννηση, που ξεπερνάει γρήγορα και σπάει τά πλαίσια του νεοελληνικού άρχαϊσμού. Τώρα φουσκώνει τó τρίτο εκείνο ρέμα, που ειχεν άναφανεί και γύρω στά 1800, μά ειχε μείνει στο περιθώριο. Ο δημοτικισμός ύψώννει τή σημαία του. Και ó Ψυχάρης με τó «Ταξίδι» του σαλπίζει τή γλωσσικήν επανάσταση και την δλοκληρωτικήν άντιστροφή στην τοποθέτησή μας άπέναντι στον άρχαίο κόσμο. Ο δημοτικισμός κατηγορήθηκε σαν άπαρητηής τής κλασικής παράδοσης. Κατηγορήθηκε, πώς θέλει νά

σπάσει τή σχέση μας πρὸς τὸ «ἔνδοξο παρελθόν», νὰ συν-
τρίψει τὴν ἔθνικὴ συνείδηση καὶ τὴν ἔθνικὴν ἐνότητα τῶν
Ἑλλήνων.

Αὐτὸ ἀποδείχτηκεν ἀπὸ τὰ πράματα μιὰ τεράστια πλά-
νῃ καὶ συνειδητὸ ψέμα.

Ὁ δημοτικισμὸς ἀπεναντίας ἐκπροσωπεῖ μιὰν ἀναγέν-
νηση καὶ στὶς ἀνθρωπιστικὰς σπουδὰς, τὴν πραγματικὴν
ἀναγέννηση, τὸ δημιουργικὸ ξαναζωντάνεμα τῶν ἀξιών
τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὴν ὀργανικὴ σύνθεση τῆς ἀναβίωσης
μὲ τὴν ἐπιβίωση τῶν ἀξιών αὐτῶν, ποῦ ἐπιζοῦνε μέσα στὴ
ζωντανὴ λαϊκὴ παράδοση, στὴ γλῶσσα, στὰ ἦθη, τὰ ἔθιμα,
τὰ παραμῦθια, τοὺς θρύλους, τὶς παροιμίαι, τὰ τραγούδια,
τὴ μουσικὴ, τὴν καλλιτεχνικὴ βιοτεχνία τοῦ λαοῦ μας καὶ
στὴ λαϊκὴ κοσμοθεωρία καὶ βιοθεωρία. Ὁ δημοτικισμὸς πε-
τυχαίνει ἴσα ἴσα ἐκεῖνο, ποῦ εἶταν ἀδύνατο νὰ πετύχει ὁ
ἀρχαϊσμὸς καὶ ὁ καθαρευουσιανισμὸς, ὁ τυπολατρικὸς
φορμαλισμὸς, ἡ κεχρηναία προγονολατρεία. Ὁ δημοτικι-
σμὸς πετυχαίνει νὰ μετατρέψει τὰ περασμένα σὲ ἀξίες ζων-
τανῆς κι ἐξυψωτικῆς τῆς τωρινῆς ζωῆς μας, δυναμώνει
τὴν ἔθνικὴν αὐτοσυνειδησία καὶ τὴν ψυχικὴ καὶ πνευματικὴν
ἐνότητα τοῦ λαοῦ. Αὐτὸ τὸ ἔδειξεν ἔμπραχτα ὁ Ψυχάρης
μὲ ὅσα λέει γιὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ τὴ σχέση μας γι' αὐ-
τοὺς στὰ ἔργα του, τὸ ἔδειξεν ὁ Ἀλέξαντρος Πάλλης μὲ
τὴ μετάφραση τῆς «Ἰλιάδας», ὁ Ἐφταλιώτης μὲ τὴ μετά-
φραση τῆς «Ὀδύσσειας» καὶ τ' ὀλοκλήρωσε μὲ τὴν ποίησίν
του ὁ Κωστής Παλαμᾶς.

Οἱ ἀντιλήψεις αὐτῆς τῶν δημοτικιστῶν ἀρχισαν νὰ γο-
νιμοποιοῦν στὸν εἰκοστὸν αἰῶνα καὶ τὶς ἀνθρωπιστικὰς
σπουδὰς, νὰ τὶς ἐμπλουτίζουσι μὲ πνεῦμα νέας ζωῆς,
νὰ τὶς μετατρέπουνε σὲ δημιουργικὸ στοιχεῖο τοῦ πολι-
τισμοῦ μας. Μὰ ἴσα ἴσα τώρα χρειάζεται μεγάλη προ-
σοχή, τώρα χρειάζεται ὁ ἄγρυπνος καθοδηγητικὸς κριτι-
κὸς στοχασμὸς, ποῦ θὰ μᾶς προφυλάξει ἀπὸ νέα μεγάλα
παραστρατήματα.

Γι' αὐτὸ εἶν' ἀνάγκη νὰ κοιτάξουμε μὲ κριτικὸ μάτι τὴ
σημερινὴ θέση τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στὴν Ἑλλάδα,
τὶς ροπές, ποῦ παρουσιάζονται μέσα σ' αὐτῆς, γιὰ νὰ βα-
δίσουμε στερεὰ τοὺς δρόμους τῆς γόνιμης δουλειᾶς, ποῦ
θὰ βεβαιωθῆσι πραγματικὰ τὸ λαὸ μας στὴν πορεία του πρὸς
τὸν πνευματικὸν καὶ τὴν ἀληθινὴν του Ἀναγέννηση.

16. 'Απ' ὄσα λοιπὸν εἶπαμεν ὡς τώρα μπορούμε νὰ ξεχωρίσουμε τρεῖς ἐποχές στὶς ἀνθρωπιστικὲς σπουδὲς στὴν Ἑλλάδα τοὺς δυὸ τελευταίους αἰῶνας, α) τὴν προεπαναστατικὴ ὡς τὸ 1821, β) τὴ μετεπαναστατικὴ ὡς τὰ 1900, γ) τὴ σύγχρονη ἀπὸ τὰ 1900 ὡς σήμερα. Στὴν πρώτη διαπιστώθηκαν δυὸ ροπές, μιὰ φορμαλιστικὴ καὶ μιὰ ρεαλιστικὴ. Χαρακτηριστικοὶ ἀντιπρόσωποι ὁ Νεόφυτος Δούκας καὶ ὁ Ἄδαμάντιος Κοραΐς. Στὴ δευτέρῃ ὑπερισχέει σχεδὸν ἀπόλυτα ἡ φορμαλιστικὴ ροπή, φανερόνεται ὁμως στὰ τέλη μὲ κάποια καινούργιαν ὀρμὴ ἡ ρεαλιστικὴ ροπή. Χαρακτηριστικοὶ ἀντιπρόσωποι ὁ Κ. Κόντος καὶ ὁ Δ. Βερναρδάκης. Στὴν τρίτῃ περίοδον ἐπιζεῖ ἀκόμη ὡς σήμερα ὁ στατικὸς φορμαλισμὸς μὲ διάφορους ἐπίγονους τοῦ Κοντισμοῦ, συνάμα ὁμως ὁ δημοτικισμὸς χύνει νέα ζωὴ στὶς ἀνθρωπιστικὲς σπουδὲς, ἀντιστρέφει βασικὰ τὴ σχέση μας μὲ τὴν ἀρχαιότητα, χτυπάει τὴν κενὴ τυπολατρεία καὶ ἀναζητᾷ τὸ πνεῦμα, τὴν οὐσία, τὶς ἀξίες τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ποῦ θέλει νὰ τὶς ἀνασυνθέσει ὀργανικὰ μὲ τὶς ζωντανὲς ἀξίες τοῦ σήμερα.

Τώρα ὁμως χρειάζεται κάποια ἀναλυτικότερη καὶ βαθύτερη θεώρηση.

Ἡ ἀναγέννηση καὶ ἡ πορεία τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στὸν τόπον μας, ὅσο κι ἂν ἐδημιουργήθηκεν ἀπὸ τὶς ὑλικές, τὶς κοινωνικὲς καὶ τὶς πνευματικὲς συνθήκες τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, δὲν ἔμεινε καθόλου ἀνεπηρέαστη ἀπὸ τὶς ταυτόχρονας ροπές τῶν κλασικῶν σπουδῶν στὴ δυτικὴν Εὐρώπῃ. Ἄπεναντίας ἡ ἐπαφὴ εἶταν ἀδιάκοπη. Στὸ δέκατον ὄγδοον αἶώνα οἱ λόγιοι Ἑλληνας ἐσπούδαζαν προπάντων στὴν Ἰταλία καὶ τὴ Γαλλία. Ὑστερ' ἀπὸ τὸ 1821 μὲ τὴν ἐπίδραση τῶν Βαυαρῶν οἱ Ἑλληνας φιλόλογοι μορφώνονται σχεδὸν ἀποκλειστικὰ στὴ Γερμανία, ὅπου πραγματικὰ γιὰ λόγους, ποῦ σχετίζονται μὲ τὴν πνευματικὴν ἐξέλιξιν τῆς Γερμανίας, γίνεται πλατεῖα καὶ σύντονη καλλιέργεια τῆς κλασικῆς φιλολογίας.

Εἶναι λοιπὸν φυσικὸ νὰ ἐμπνέονται οἱ Ἑλληνας φιλόλογοι καὶ νὰ μεταφέρουν ἐδῶ τὴ γενικὴ ροπὴ τοῦ κλασικισμοῦ, ποῦ ἐπικρατοῦσε κάθε φορὰ στὶς χῶρες ποῦ ἐσπούδαζαν. Γι' αὐτὸ θέλοντας νὰ κατανοήσουμε τὴ σημερινὴ θέσιν τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στὸν τόπον μας, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ στρέψουμε τὴ ματιὰ μας καὶ στὴ Γερμανία, ὅπου μορφώθηκαν οἱ πιὸ σημαντικοὶ ἀπὸ

τούς φιλόλογους τῆς προπερασμένης, τῆς περασμένης καὶ τῆς σημερινῆς γενεᾶς.

Τὸ κύμα τοῦ «νεοανθρωπισμοῦ», πού ὀγκώθηκε μὲ τὸ ἀνέβασμα τῆς ἀστικής τάξης στὴ Γερμανία καὶ τὴ γενικὴ πνευματικὴν ἐξόρμηση τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ δέκατου ὄγδοου αἰῶνα καὶ πού ἀντιπροσωπεύεται στὴ φιλολογικὴν ἐπιστῆμην μὲ τὰ μεγάλα ὀνόματα τοῦ Heyne, τοῦ Wolf καὶ τοῦ Boeckh, βρῖσκεται σὲ ὕφεση καὶ ξεπεσμό κατὰ τὰ μέσα τοῦ δέκατου ἔνατου αἰῶνα. Ὁ ρωμαντισμὸς ἔχει διαλύσει τὸ νεοανθρωπισμὸ σ' ἔν' ἀραιὸ νεφέλωμα, πού ἐπιπλέει στὸ πνευματικὸ στερέωμα τῆς Γερμανίας χωρὶς λάμψη, γιατί ὕστερ' ἀπὸ τὴ γαλλικὴν ἐπανάσταση ἡ ἀντίδραση ἐπικράτησε στὶς γερμανικὰς χώρας, ἡ ἀστικὴ τάξη συμβιβάστηκε μὲ τὴ φεουδαρχία καὶ οἱ κοινωνικὰς δυνάμεις, πού εἴταν οἱ φορεῖς στὴν ἐξόρμηση, εἴταν ἀδύνατο νὰ συνεχίσουν τὴ δημιουργικὴ πορεία τους. Εἴχανε νὰ ἐπιλύσουν τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, ν' ἀποκρούσουν τὴν ἀποσύνθεση καὶ τὴν ἔθνικὴν ὑποδούλωση, πού ἀπειλοῦσε τὴ Γερμανία μὲ τὸ ἐπαναστατικὸ ξεχείλισμα τῆς Γαλλίας καὶ τὰ κοσμοκρατορικὰ ὄνειρα τοῦ Ναπολέοντα.

Ἡ ἰδεαλιστικὴ φιλοσοφία, πού ἐπήγασεν ἀπὸ τὸ συμβιβασμὸν ἐκεῖνο καὶ τὴν ἀντίδραση, κατάντησε στὸν κούφιο φορμαλισμὸ καὶ παράλληλα πρὸς αὐτὸν οἱ κλασικὲς σπουδὲς ξέπεσαν πάλι στὸ κυνήγημα τοῦ τύπου. Γραμματικὴ ἐρμηνεία καὶ κριτικὴ στὰ κείμενα γίνονται οἱ προέχουσες ἐργασίαι τῶν Γερμανῶν φιλολόγων τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Ὁ Κόντος ξεκινάει ἀπὸ τούτῃ τὴ ροπή, πού ἐπικρατοῦσε καὶ στὴν Ὁλλανδία μὲ τὸν Cobet, τὸ δάσκαλό του.

Ἀργότερα ὅμως, ὅταν ὁ ἐκβιομηχανισμὸς τῆς γερμανικῆς οἰκονομίας προχώρησε μὲ βήματα γοργὰ καὶ ἡ ἐνότητα τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ μὲ τὸν Μπίσμαρκ ἄρχισε νὰ μπαίνει στὸ δρόμο τῆς πραγματοποιήσεως, οἱ φυσικὰς ἐπιστῆμες μεσουρανοῦν κι ἕνα γενικὸ ρέμα πρὸς τὶς θετικὰς μελέτες καὶ μιὰ στροφὴ πρὸς τὴν πραγματικότητα κυριαρχεῖ σ' ὅλο τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο τῆς Γερμανίας. Τότες καὶ ἡ γερμανικὴ ἐπιστῆμη στρέφεται πρὸς τὸ ρεαλισμὸ καὶ τὶς πραγματολογικὰς ἔρευνες καὶ ἐγκαινιάζεται ἡ κολοσιαία ἐκείνη θετικοῖστορικὴ διερεύνηση σ' ὅλους τοὺς κλάδους τῶν ἱστορικῶν ἐπιστημῶν, πού συγκέντρωσεν ἀπέ-

ραντο εξακριβωμένο υλικό για την ιστορική ζωή όλων των λαών και ιδιαίτερα των Ελλήνων και των Ρωμαίων.

Τό ρεαλιστικό αυτό ρέμα, όσο κι αν ξφτασε στην υπερβολή, στη διάσπαση και άποσύνθεση των οργανικών όλοθτων σέ μικρά και άποσπασματικά καθέκαστα κι έδωκε πολλές φορές στην άσήμαντη λεπτομέρεια υπερβολικήν άξια (Kleinräumerei) και χάθηκε στη μικροαναζήτηση χωρίς νά μπορεί νά κρατήσει τη γενικήν έπισκόπηση και νά προβεί στην ανασύνθεση, όσο κι αν έπηρεε χαρακτήρα στατικό, έπρόσφερεν όμως άναμφισβήτητες και κολοσιαίες υπηρεσίες στη φιλολογικήν έπιστήμη. Έπλούτισε τη γνώση μας μέ τεκμηριωμένα και βέβαια στοιχεία, μάς έπληρωσε στα πράματα, σεβάστηκεν άπόλυτα τό άντικείμενο, περιόρισε τόν ύποκειμενισμό και την αυθαίρετην άξιολόγηση κι έπιλογή, έβαλε στέρα τα θεμέλια για την ανασύνθεση και τη συνολικήν έπισκόπηση του Ιστορικού «γίνεσθαι».

Ό μηχανικός αυτός Ιστορισμός, πού τόσο κατακρήκε —και βέβαια δικαιολογημένα από πολλές άπόψεις— έταν άπαραίτητο προστάδιο για κάθε δημιουργικήν όλοκλήρωση και μάς έμαθε, πώς ή άπροκατάληπτη διερεύνηση και έξακρίβωση του άντικειμενικού στοιχείου έχει τόσην άξια για τη μελέτη και έπίγνωση του Ιστορικού «γίνεσθαι», όσην έχει και ή άύστηρότατα διακριβωμένη γνώση του άντικειμενικού στοιχείου για τη διερεύνηση κι έπίγνωση και κυριαρχηση του φυσικού κόσμου.

Σ' αυτή την έρευνα ή συμμετοχή της έλληνικής έπιστήμης έτανε πολύ μικρή και είναι ζητημα, αν έχουμε κι έμεις νά παραθέσομ' ένα όνομα, όπως λ.χ. του Γρηγόρη Βερναρδάκη, δίπλα στην άτέλειωτη σειρά των μεγάλων Εύρωπαίων έρευνητών του καιρού εκείνου. Άκόμη και στην άρχαιολογία, όπου οι Έλληνες έχουμε τό άνεχτίμητο πλεονέκτημα νά βρίσκουμε τό υλικό της έρευνας μέσα στη χώρα μας, οι θετικοί ιστορικές έρευνες των Έλλήνων είναι σχετικά λίγες, μολοντί τ' όνομα του Τσουντα παίρνει θέση τιμητική ανάμεσα στην άπειροπληθή σειρά των όμοτέχνων του. Στη βυζαντινολογία έχουμ' άσφαλώς νά παραθέσομε δυό Ιστοριοδίφες μεγάλης όλκής, τό Σπ. Λάμπρο και τό Ν. Βέη.

Τί γίνεται όμως στην εύρωπαϊκή φιλολογικήν έπιστήμη από τό 1900 και δώθε; Μιά βαθύτατη άλλαγή παρουσιάζεται σ' όλη την πνευματική ζωή. Μιά νέα έξόρμηση πρός την ιδεαλιστική φιλοσοφία, ένα ξαναζωντάνεμα στη

μεταφυσική διάθεση γεννιέται σχεδόν ταυτόχρονα σ' όλες τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Ο Ρενουβιέ και ο Μπέρξονας στη Γαλλία, ο νεοκαντιανισμός στη Γερμανία άνοιγουν το δρόμο προς μία νέα κοσμοθεωρητική σύλληψη, αντίθετη ριζικά προς το «θετικισμό», το «στατικό ρεαλισμό» και το μηχανικόν ύλισμό της περασμένης πενήνταχρονης.

Ο Νίτσε χτυπάει άλύπητα το μηχανικό και στατικόν ιστορισμό. Νέες αντίληψεις για την ένότητα, τόν αύθορητισμό και τη ροή της ψυχικής ζωής επικρατούνε στην ψυχολογία. Η χρεωκοπία και αυτής της φυσικής επιστήμης τολμηρά κηρύχεται. Ένα κύμα νεορωμαντισμού ξεχειλίζει και πλημμυρίζει όλα τα φαινώματα της πνευματικής ζωής.

Τ' αποτελέσματα της νέας αυτής στάσης, που παίρνει ή πνευματική πρωτοπορία τών κυρίαρχων κοινωνικών ομάδων άπέναντι στη ζωή, παρουσιάζονται και στις άνθρωπιστικές σπουδές. Η κλασική φιλολογική επιστήμη, ένα κομμάτι από την ιστορική γνώση, επηρεάζεται βαθιά από τις νέες αυτές ροπές.

Οι έργασίες του Dilthey και του Rickert και άλλων στη Γερμανία δημιουργούν νέα σχολή. Οι νέες γνωσιολογικές θεωρίες, όπως θεμελιώνονται προπάντων με τις λογικές έρευνες του Husserl και οι όντολογικές αναζητήσεις του Martin Heidegger, έχουνε τόν αντίχτυπό τους και στη θεώρηση του ιστορικού φαινώμενου, στην αξιολόγηση και αναβίωση του ιστορικού «γίνεσθαι» και στην έρμηνευτική τών πνευματικών μνημείων.

Η νέα γενική ροπή της πνευματικής ζωής στη Δυτική και Κεντρικήν Εύρώπη, ο νεορωμαντισμός αυτός, που ζούμε στις ήμέρες μας, έχει άπώτερη πηγή την άνταγωνιστική τοποθέτηση όρισμένων κοινωνικών ομάδων μέσα στα σύχρονα κοινωνικοπολιτικά ρέματα. Αυτή βάζει βαθιά τη σφραγίδα της και στις άνθρωπιστικές σπουδές.

Ποιά είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ροπής αυτής μέσα στις άνθρωπιστικές σπουδές ;

17. Πρώτα πρώτα μπορούμε να ξεχωρίσουμε σαν κύριο γνώρισμα την **άνασυνθετική τάση**. Χρησιμοποιώντας το πλουσιότατο κι έξακριβωμένο ύλικό, που συσσωρεύει ή θετικοϊστορική έρευνα στο δέκατον ένατον αιώνα, στρέφουμε τη ματιά τους οι φιλόλογοι προς νέαν άνασύνθεση τών όλοτήτων. Η συνολική θεώρηση έχει την πρώτην αξία.

Τὸ μερικὸ παίρνει τὴν ἀξία του ἀπὸ τὴν ὀργανικὴ του θέση μέσα στὸ συνολικόν.

Καί γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἓνα δεύτερο γνῶρισμα, ποῦ χαρακτηρίζει τις νέες ροπές, εἶναι ἡ ἀξιολογικὴ ἐπιλογὴ τῶν ἱστορικῶν δεδομένων, ἀνάλογα μὲ τὴν κοσμοθεωρητικὴν ἀφετηρία, ποῦ ἐμπνέει τὸν ἐρευνητὴ. Ἔτσι ἡ προσπάθεια γιὰ νὰ θεμελιωθεῖ ὁ νέος ἰδεαλισμὸς καὶ ἡ μεταφυσικὴ ἀγωνίζεται νὰ βρεῖ στηρίγματα στὸ μονόπλευρο κοίταγμα τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ προπάντων σὲ μιὰ νέαν ἀνασύνθεσιν τῆς πλατωνικῆς καὶ τῆς ἀριστοτελικῆς φιλοσοφίας. Τὰ ἰδανικὰ τοῦ ὀλοκληρωτικοῦ κράτους ζητοῦνε νὰ στηριχτοῦν ἐπίσης σὲ μιὰ νέαν ἀξιολογικὴ θεώρησιν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὅπου ἡ Σπάρτη ὑψώνεται σὲ πρότυπο πολιτικῆς κοινότητος καὶ ἡ πλατωνικὴ πολιτεία, ἰδανικὴ προβολὴ τῆς, μπαίνει στὸ κέντρο τῆς ἀρχαιογνωσίας σὰν ἀντιπροσωπευτικὴ ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ.

Ἔνα τρίτο γενικὸ γνῶρισμα τῆς νέας ροπῆς εἶναι **νὰ δοθεῖ νέα σημασία στὴν ἱστορικὴ «κατανόησιν»** σύμφωνα μὲ τις θεωρίας τοῦ Dilthey καὶ τοῦ Heidegger καὶ ἡ «βίωσις» ὄλων τῶν δημιουργημάτων τῆς τέχνης καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καθὼς καὶ ὄλων τῶν δημιουργῶν νὰ γίνεται μὲ προέχουσαν ἀφετηρία τὴν ὑποκειμενικὴν ἀποψη τοῦ θεωρητῆ.

Δὲν εἶναι σωστὸ ν' ἀρνηθεῖ κανεὶς τὴν ἀξία ποῦ ἔχουν οἱ νέες αὐτὲς ροπές τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης. Τὸ βασικὸ τῶν αἴτημα γιὰ τὴν ἀνασύνθεσιν τῶν ὀλοτήτων καὶ τὴ δημιουργικὴν ἀναβίωσιν τῶν ἀξιών εἶναι ἀναμφισβήτητα σωστό. Διορθώνει τὸ ἐλάττωμα ἀπὸ τὴ διάσπασιν καὶ τὴν ἀποσπασματικὴν τοῦ στατικοῦ ρεαλισμοῦ καὶ τοῦ μηχανικοῦ ἱστορισμοῦ καὶ ἀνοίγει τὸν ὀρίζοντα πρὸς τὴ συνολικὴ κατανόησιν καὶ τῶν ἔργων καὶ τῶν δημιουργῶν καὶ τῶν ἐποχῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ γενικῶς.

Ὅστος, νομίζω, πὼς οἱ ροπές αὐτὲς κλείνουνε μέσα τους νέους καὶ ὄχι μικροὺς κιντύνους καὶ σπέρματα πλάνης.

Ὁ πρῶτος κίντυνος βρῖσκεται στὴ θέσιν, ποῦ παίρνουν οἱ ροπές αὐτὲς ἀπέναντι στὸ ἐξωποκειμενικὸ «εἶναι» καὶ τὴν ἀνεξάρτητὴν ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο νομοτέλεια τοῦ ἱστορικοῦ «γίνεσθαι». Καὶ τὸ ἱστορικὸ «γίνεσθαι» ξετυλίγεται μέσα σὲ μιὰν αἰτιακὴν ἀλληλουχίαν ἀπὸ ὄρους ἀντικειμενικοῦς, ποῦ ὅπως καὶ στὸ φυσικὸ «γίνεσθαι» εἶναι ἀνεξάρτητοι ἀπὸ τὸ ὑποκείμενο, ποῦ θεωρεῖ. Τὸ «εἶναι» καθορίζει τὴ συνείδησιν καὶ ὄχι τ' ἀνάποδο. Τὸ ὑποκείμενο, ποῦ θεω-

ρεί, τόσο μόνο πλησιάζει τὸ ἀντικείμενο, ὅσο ὑποτάσσεται στὴ νομοτέλειά του, ἀναγκασμένο ἀπὸ τὴν κύρωση τῆς πράξης. Ἡ ἀλήθεια πηγάζει ἀπὸ τὴ συμφωνία τοῦ «νοεῖν» πρὸς τὸ «εἶναι», πὺ ἐλέγχεται ἀπὸ τὴν πράξη, πὺ διαπιστώνεται κάθε στιγμή ἀπὸ τὴν πράξη. «Εἶναι», «πράττειν», «νοεῖν», εἶναι οἱ τρεῖς ἀπαραίτητοι ὄροι γιὰ τὴ γνώση. Ὅσο καὶ νὰ φαίνεται τὸ βασικὸ τοῦτο αἴτημα δυσκολοεφάρμοστο στὴν κατανόηση τοῦ ἱστορικοῦ «γίνεσθαι» καὶ στὴ διαμόρφωση τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας, δὲν ὑπάρχει καμιά καταρχὴν διαφορὰ στὴ συμπεριφορὰ μας ἀπέναντι στοῦ φυσικοῦ «γίνεσθαι» καὶ στὴν προσπάθειά μας νὰ κατανοήσουμε καὶ νὰ μεταβάλουμε σὲ «βίωση», δηλαδὴ σὲ «πράξη», τὸ ἱστορικὸ «γίνεσθαι». Ἄν ἡ «βίωση» δὲν εἶναι «πράξη», δηλαδὴ μεταβολὴ τῆς θέας σὲ βούληση, τότε τί εἶναι; Ἄπλη θεωρητικὴ, ὑποκειμενικὴ ὀμφαλοσκοπία;

Ὅσο λοιπὸν καὶ τὸ ἱστορικὸ «γίνεσθαι» ξετυλίγεται μέσα σὲ μίαν αἰτιακὴν ἀλληλουχία καὶ ἀλληλοεξάρτηση ἀπὸ ὄρους ὄλικους καὶ συνειδησιακοὺς ὀρισμένου καιροῦ καὶ τόπου, δὲν πρέπει αὐθαίρετα νὰ τὸ διαστρέφουμε μεῖς ἀπὸ τοὺς ὑποκειμενικοὺς ὄρους τῆς δικῆς μας θεώρησης, ἂν δὲ θέλουμε νὰ πλάθουμε ὄνειρα, ἀντὶς νὰ διαπιστώνουμε ἱστορικὲς πραγματικότητες.

Ἄν ὄμως παραβλέπουμε τὴν αἰτιακὴ καὶ γενετικὴν ἀλληλουχία, πὺ ἔχουν οἱ ἀντικειμενικοὶ ὄλικοι καὶ συνειδησιακοὶ ὄροι, πὺ γεννοῦνε τίς μορφές καὶ τὰ «γεγονότα» τοῦ ἱστορικοῦ «γίνεσθαι», τότε διατρέχουμε κι ἕνα δεύτερο κίντυνο, νὰ «ξεκολλήσουμε τίς μορφές, νὰ τοὺς δώσουμε ὄντολογικὴν ὑπόσταση, νὰ τίς ὑπερτιμήσουμε καὶ νὰ πέσουμε μοιραῖα στοῦ φορμαλισμοῦ. Εἶναι ἀλήθεια, πὺς ὁ σημερινὸς φορμαλισμὸς εἶναι πολὺ βαθύτερος ἀπὸ τὸν ἀπλοϊκὸ στατικὸ φορμαλισμὸ τῆς γλωσσικῆς λ.χ. τυπολατρίας. Θέλει μάλιστα νὰ εἶναι δυναμικὸς ἢ διαλεχτικὸς ἢ ἐξελικτικὸς. Ὡστόσο πάντα μένει στὸ ἐσώτατο βάθος του στατικὸς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἐξηγήσει ἱκανοποιητικὰ τὴν κίνηση τῶν μορφῶν καὶ τὴ συσχέτισή τους. Ἄναγκάζεται πάντα νὰ κάνει αὐθαίρετην ἐπιλογὴ τῶν μορφῶν, διάσπαση στὴ συνολικὴν αἰτιακὴν ἀλληλουχία καὶ ἡ ἀνασύνθεσι, πὺ μετὸσο ζῆλον ἐπιδιώκει, γίνεται μονόπλευρη ἢ φανταστικὴ. Καὶ τέλος στὶς ἀκρότατες συνέπειές του χάνοντας ὀλότελα τὴν ἐπαφὴ μετὴν πραγματικότητα, μένει μετὸ κούφια ὄστρακα στὰ χέρια.

Ένας τρίτος κίντυνος, πού γίνεται κιόλας άρκετά αίσθητός άπό τώρα, είναι ή μετατροπή τής Ιστορικής γνώσης σ' Έναν ήχηρό, μά κούφιο βερμπαλισμό, σ' Έναν μάλιστα έκστατικό βερμπαλισμό ή «λεξιμαγεία». Ή φιλοσοφική θεώρηση και ή Ιστορική γνώση ξεπέφτει πολλές φορές σέ μιάν έξυπνότατη «λογομαγειρική», όπου βγαίνουν άπό τό τσουκάλι τά πιό άναπάντεχα κατασκευάσματα σάν πορίσματα άπό βαθύτατην «ένδραση», «διαίσθηση» και «κατανόηση» τής πραγματικότητας.

Και οί τρεῖς αύτοι κίντυνοι δέν είναι καθόλου φανταστικοί. Ή μετατροπή τής Ιστορίας σέ προσωπική «βίωση», σέ ύποκειμενικόν δραματισμό, σέ ποιητικό πλάσμα ή σέ παραμύθι ύποστηρίζεται κιόλας μέ αξιόλογο θάρρος στις ήμέρες μας. Είναι ό «Ιστορικός μύθος» πού παραπλανάει τά πλήθη κι έχει τεράστια ψυχοκινητική δυναμικότητα. Πάντα Ένας μύθος, Ένα σύνολο άπό μυθεύματα, μιá «μυθολογία», άστραποβόλησε, λένε, μπροστά στις ψυχές τών ανθρώπων, τούς έμάγεψε, τούς άποκόιμισε τούς άνικανοποίητους πόθους ή τούς άναψε λαχτάρες και παρόρμησε τά πλήθη μέ άκατανίκητη δύναμη σ' Έργα μεγάλα και θαμαστά, πολεμικούς ήρωϊσμούς και θυσίες. "Αν τά πλήθη στερηθοϋν άπό τό μύθο, γίνονται μάζες άκίνητες και πλαδαρές, μάζες άπελπισμένες και δυστυχισμένες. Ένας μύθος χρειάζεται πάντα για νά ζει ό άνθρωπος τή ζωή. Και λοιπόν καταπιάνονται πολλοί και στις ήμέρες μας συνειδητά νά τόν πλάσουν. Ό Ισχυρισμός αύτός δέν είναι βέβαια ψεύτικος. Ή Ιστορία τόν πιστοποιεί.

Ώστόσο θα είχε νά παρατηρήσει κανείς, πώς ό μύθος, πού έφερε τούτα τ' άποτελέσματα, είτανε κάθε φορά ή «άλθθεια», πού άνταποκρινότανε στις ύλικές και ψυχικές άνάγκες τών ανθρώπων, ή «άλθθεια», πού έσύμφερνε σέ κάποια κοινωνικήν ομάδα, τήν κάθε φορά κυρίαρχη. Και είταν «άλθθεια», όσο δέν τήν άναιρούσε μιάν άλλη «άλθθεια», πού άνταποκρινότανε στα συμφέροντα και στις άνάγκες μιās άλλης ομάδας, πού άποχτούσε τή δύναμη ν' άνατρέψει τήν κυρίαρχη. Ή 'Αλήθεια λοιπόν είχε τήν ψυχοκινητική και άπολυτρωτικήν έκείνη δύναμη και όχι τό ψέμα. Μόλις λείπει ή συνειδηση, πώς ή «άλθθεια» είναι 'Αλήθεια, πάει νά έχει όποιαδήποτε επίδραση στις ανθρώπινες ψυχές. Έτσι όμως πέφτει κάθε Ισχυρισμός, πώς μπορεί ή συνειδητή με-

τατροπή της Ιστορίας σε μύθο ν' αντικαταστήσει σήμερα την πίστη στην Ιστορική γνώση.

“Ο,τι μπορούσε να γίνει σ' άλλους καιρούς, όπου η Ξννοια της επιστημονικής γνώσης δεν ήταν ακόμη καλὰ καλὰ ούτε χτήμα τῶν πολὺ λίγων καὶ ἀνύπαρκτη γιὰ τις μάζες, δὲν μπορεῖ πιά νὰ γίνει σήμερα, πού ἡ κατάχτηση τοῦ φυσικοῦ κόσμου μὲ τὴν ἐπιστήμη ἔδωκε στοὺς ἀνθρώπους ἐπίγνωση γιὰ τὴν πραγματικὴ δυναμικότητα, πού ἔχει ἡ ἀληθινὴ γνώση. Scientia est potentia.

Πῶς μπορεῖ λοιπὸν σήμερα νὰ γίνει ἀποδεχτὸ νὰ μετατρέψουμε τὴν Ιστορικὴ γνώση σὲ μυθοπλαστία καὶ τὴν ἔρμηνεῖα τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τῶν δημιουργημάτων του σ' ἔρμηνευτικὲς κατασκευὲς ποιητικῆς φαντασίας; Τὸ πρῶτο χρέος τοῦ ἐπιστήμονα ἐρευνητῆ καὶ τοῦ ἔρμηνευτῆ εἶναι νὰ μείνει ἀπόλυτα πιστὸς στὴν Ξννοια τῆς επιστημονικῆς γνώσης, πού οἱ ἴδιοι οἱ ἀρχαῖοι Ἐλληνες τὴν ἔφεραν στὸν κόσμο καὶ ἀγωνίστηκαν, μὲ τόσην ἐπιμονή, μὲ τόσον ἔνθεο ζήλο νὰ τὴν κατακτήσουν. Ἡ μεγαλύτερη προδοσία στὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, στὸ πνεῦμα τοῦ Δημόκριτου, τοῦ Πλάτωνα, τοῦ Ἀριστοτέλη, εἶναι ἴσα ἴσα ἡ συνειδητὴ αὐτὴ κατάλυση τῆς Ξννοιας τῆς «ἐπιστήμης».

Καὶ ὁ Ιστορικός, ὅπως καὶ ὁ φυσικὸς κόσμος, εἶναι πραγματικότητες ἀντικειμενικῆς, κινούμενες μὲ μιὰ πολυσύνθετην αἰτιακὴν ἀλληλουχία καὶ νομοτέλεια, πού ὅσο οἱ συνθήκες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς σπρώχνουνε τὸν ἀνθρώπο νὰ τὴν πλησιάζει, τόσο περισσότερο τὸν ὀπλίζουν μὲ τὴ δύναμη καὶ νὰ κυριαρχεῖ καὶ ἀπάνω στὴ φύση καὶ ἀπάνω στὴν ἴδια τὴ μοῖρα του.

Τὸ αἶτημα τοῦ ὑποκειμενισμοῦ εἶναι ἡ ἀναίρεση τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς δύναμης αὐτῆς, πού παρέχει στὸν ἀνθρώπο. Καὶ διατυπώνεται σήμερα, γιὰ τὴν ἡ δύναμη αὐτὴ εἶναι ἐπικίνδυνη σὲ ὀρισμένη κατηγορίαν ἀνθρώπους, πού ἢ πλάνη καὶ ὁ μύθος, ἢ φυγὴ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, ἐξυπηρετεῖ τὰ συμφέροντά τους καὶ διατηρεῖ τὰ προνόμιά τους. Ὁ φορμαλισμὸς, συνειδητὰ ἢ ἀσυνειδητὰ, καταλήγει πάντα στὸ τέλος σ' αὐτὴ τὴν ἄρνηση, γιὰ τὴν ἔσχατο καταφύγιό του εἶναι τὸ μυστήριον καὶ τὸ θάμα. Γι' αὐτὸ ἐξυπηρετεῖ πάντα τὴν ἀνασταλτικὴν ἀναδρομὴ, τὸν περιορισμὸ τῆς ἀνθρώπινης δυναμικότητας. Εἶναι οὐσιαστικὴ ἄρνηση τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ νοῦ, πού τὸν θεοποιεῖ γιὰ νὰ τὸν εὐνοχῆσει.

Τὸ ἀντίθετο κάνει ὁ δυναμικὸς ρεαλισμὸς. Ἐναγωνρίζει τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὴν πρωταρχικότητα στὸ ἐξωποκειμενικὸ «εἶναι» γιὰ νὰ τὸ καταχτήσει μὲ τὸ νοῦ, καθοδηγημένον ἀπὸ τὴν πράξη. Ὁ δυναμικὸς ρεαλισμὸς χωρὶς νὰ ὑποτιμᾷ κανένα συντελεστή, κανένα παράγοντα ἀπὸ τὴ φυσικὴ καὶ τὴν ἱστορικὴ μορφοπλασία (καὶ μέσα στοὺς παράγοντες τῆς ἱστορικῆς μορφοπλασίας ἔνας ἀπὸ τοὺς σπουδαιότατους εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος, ὁ νοῦς του, τὸ συναίσθημά του, ἡ βούλησή του), χωρὶς νὰ παραγνωρίζει καὶ νὰ ὑποτιμᾷ οὐτε τίς ἀντιθετικὲς καὶ ἀνταγωνιστικὲς ροπὲς καὶ τίς ἀνάγκες τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, προσπαθεῖ κι ἔχει τὴ δύναμη νὰ πλησιάσει τὴν ἀέναη ροὴ τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ κόσμου, καὶ ἀτενίζοντας τὴν κάθε μορφή σάν κινούμενη περαστικὴν ἰσορρόπηση σ' ἓνα σύστημα ἀπὸ δυνάμεις, ποὺ ἀδιάκοπα ἐνεργοῦν καὶ μὲ τὴν ἀντιθετικὴ καὶ ἀνταγωνιστικὴ ροπή τους δημιουργοῦνε τὴν κίνηση καὶ τὴν ἀλλαγὴ τῶν μορφῶν, ἀναζητῶντας καὶ διερευνῶντας ὀλόπλευρα τὴν αἰτιακὴν ἀλληλουχία, ποὺ δημιουργεῖ τὴν κάθε μορφή, καὶ «κατανοεῖ» καὶ «ἐρμηνεύει» καὶ χορηγεῖ τὴ δύναμη γιὰ τὴ δημιουργικὴν ἐπέμβαση τοῦ ἀνθρώπου καὶ στὴ φύση καὶ στὸ ἱστορικὸ «γίγνεσθαι». Ὁ δυναμικὸς λοιπὸν ρεαλισμὸς εἶναι ἡ μόνη σωστὴ θεώρηση, ἡ μόνη σωστὴ μεθοδικὴ καθοδήγηση τῆς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα, ἄρα καὶ στὴ μελέτη γιὰ τὰ περασμένα καὶ στὶς ἀνθρωπιστικὲς σπουδές.

Ὁ βασικὸς σκοπὸς τῆς ἐπιστήμης εἶναι ν' ἀπομακρύνει τὸ μυστήριον. Ἐν πρόκειται νὰ τὸ δημιουργεῖ καὶ νὰ τὸ πολλαπλασιάσει, νὰ τὸ ξαναφέρνει ἐκεῖ, ἀπ' ὅπου ἔχει ἀποδιωχτεῖ, νὰ γεμίζει τὸν ἀνθρώπινο νοῦ μὲ καταχνιά καὶ θολούρα, ἀντὶς νὰ τὸν φωτίζει, τότες μετατρέπεται ἀπὸ δύναμη φωτισμοῦ σὲ ὄργανον σκοτισμοῦ. Καὶ δὲν εἶναι βέβαια σκοπὸς μας, διερευνῶντας καὶ μελετῶντας τὸν ἀρχαῖο κόσμον, νὰ ξαναφέρουμε πίσω τὰ σκοτάδια περασμένων ἐποχῶν προσπαθῶντας νὰ θολώσουμε τὸ ἀπολλώνειον φῶς τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας.

18. Ἐν τώρα ξαναγυρίσουμε στὸν τόπον μας καὶ στὴ σημερινὴ θέση τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν, βρίσκουμε, καθὼς εἴπαμε παραπάνω, στὶς ἀρχὲς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα δύο ροπές. Ἄπὸ τὴ μιὰ μεριά τ' ἀπομεινάρια ἀπὸ τὸν τυπολατρικὸν ἀρχαϊσμὸν καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὴν ἀναγεννητικὴν πνοήν, ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸ δημοτικισμὸν. Ἐνάμεσα στὶς

δυο αυτές ροπές παρουσιάζονται ακόμη μερικοί νόθοι τύποι.

Ὁ δημοτικισμός εἶν' ἓνα πλατὺ κοινωνικοπνευματικὸ ἀναγεννητικὸ κίνημα, ποὺ ἀγκαλιάζει ὅλες τὶς μορφές τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ὅσο κι ἂν φαινομενικὰ ὁ ἀνταγωνισμὸς γίνεται προπάντων γύρω ἀπὸ τὴ γλῶσσα. Ὡστόσο δὲν εἶναι κίνημα ἐνιαῖο στὴν κοινωνικὴ του ἐκπῆγαση καὶ στὶς ροπές του. Κλείνει μέσα του ἀντιθετικὲς τάσες καὶ ἀνταγωνισμοὺς βαθύτερους, ποὺ ὁλοένα ξεκαθαρίζονται μὲ τὸ πέρασμα τοῦ καιροῦ. Καὶ γι' αὐτὸ δὲν εἶν' ἐνιαῖα καὶ μονόγραμμη καὶ ἡ ἀναγεννητικὴ ροπή, ποὺ φέρνει στὶς ἀνθρωπιστικὲς σπουδές.

Στὶς ἀνθρωπιστικὲς σπουδές φέρνει ὁ δημοτικισμὸς πρῶτα πρῶτα μιὰν ἔντονην ἐξόρμησιν γιὰ δημοιουργικὴν «ἀναβίωσιν», ποὺ θὰ μετουσιώσῃ τὰ περασμένα μέσα στὰ σημερινὰ ἐπιβιωτικὰ στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς παράδοσης.

Τὸ φαινόμενο τοῦτο παρουσιάζεται μὲ τὶς μεταφραστικὲς προσπάθειες ποὺ ἄρχισαν ἀπὸ τὸν Πολυλᾶ (Ὁδύσεια) καὶ συνεχίστηκαν μὲ τὴν «Καινὴ Διαθήκη» τοῦ Πάλλη καὶ τὴν «Ὁρέστεια» τοῦ Σωτηριάδη, τὴν «Ἰλιάδα» τοῦ Πάλλη, τὴν «Ἀντιγόνη» τοῦ Μάνου καὶ τὸν «Αἰσχύλο» τοῦ Γρυπάρη. Στὰ τελευταῖα εἰκοσι χρόνια ἡ μεταφραστικὴ τούτη προσπάθεια πῆρε μέγιστο πλάτος καὶ ὄρμη καὶ σήμερα μπορούμε νὰ ποῦμε, πῶς ὠριμάζει πιά ὁ καιρὸς, ποὺ θὰ ἔχουμε ὅλα τὰ μεγάλα λογοτεχνικὰ δημιουργήματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ξαναζωντανεμένα στὴ δημοτικὴ γλῶσσα μὲ τρόπον ἰκανοποιητικόν.

Ἐπειτα παρουσιάζεται ἡ ἐπίδραση τοῦ δημοτικισμοῦ στὶς καθαυτὸ φιλολογικὲς μελέτες, ὅπου εὐνοεῖ τὴ στροφὴ πρὸς τὸ περιεχόμενον, πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ ὄχι τὴ φόρμα τῶν ἀρχαίων ἔργων. Δημιουργεῖ μιὰ στροφὴ ἀπὸ τὸν τυπολατρικὸ φορμαλισμὸ τῶν Κοντικῶν πρὸς ἓνα φιλολογικὸ ρεαλισμὸ. Ἄν πάρουμε τὸ Σίμο Μενάρδο ὡς ἓνα μεταβατικὸ τύπον πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσιν, τὴ βλέπουμε πολὺ καθαρότερη στὴ διδασκαλία καὶ στὰ ἔργα τοῦ Παναγῆ Λορεντζάτου. Ὁ Λορεντζάτος μὲ τὸν «Αἶαντα» τοῦ Σοφοκλῆ ἔδωκε τὴν πρώτην ἔκδοσιν ἀρχαίου ἔργου μὲ εἰσαγωγή, σχόλια καὶ μετάφρασιν στὴ δημοτικὴ. Εἶναι ὁ πρῶτος δημοτικιστὴς καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν. Ὁ Λορεντζάτος στάθηκε στὴ θετικοῖστορικὴν ἀντίληψιν τοῦ κλασικισμοῦ, συνεχιστὴς νὰ ποῦμε τοῦ Δημήτρη καὶ τοῦ Γρηγόρη Βερναρδάκη.

Οι νέες ροπές της γερμανικής φιλολογικής επιστήμης στον είκοστόν αιώνα, όπως τις διαγράψαμε παραπάνω, έρχονται στην Ελλάδα με τον Ίωάννη Συκουτρή. Ο Συκουτρής βγήκε από το φιλολογικό φροντιστήριο του Βιλαμόβιτς. Ο Βιλαμόβιτς στάθηκε στο μεταίχμιο ανάμεσα στη θετικοϊστορική περίοδο της κλασικής φιλολογίας και στη σημερινή νεοφορμαλιστική τάση. Κατέχοντας τεράστιες γνώσεις, πνεύμα πλατύ και άνασυνθετικό, ο Βιλαμόβιτς ξεπέρασε τα σύνορα του στατικού, άποσπασματικού ρεαλισμού της θετικοϊστορικής έρευνας κι έδωκε έργα συνθετικά και άναπλαστικά. Παράδειγμα τó δίτομο έργο του για τόν Πλάτωνα και τó έργο του για τήν «Έλληνιστική ποίηση». Ο μαθητής του Jaeger, συνεχίζοντας και προωθώντας τó έργο του δασκάλου του, έδωκε με τόν «Άριστοτέλη» του Ένα έπισης λαμπρό δείγμα τής ροπής αυτής.

Ο Συκουτρής, προικισμένος με μεγάλες Ικανότητες και φιλοπονίαν έξαιρετική, έδωκε στη λιγόχρονη δράση του πλούσιο έργο και άξιομελέτητο από πολλές άπόψεις. Έδημιούργησε άμέσως σχολή και πεθαίνοντας πρόωρα άφησε τήν έντύπωση ένός μεγάλου και δυσαναπλήρωτου κενού. Όντας δάσκαλος ένθουσιαστικός άναψε λαχτάρες γύρω του και άναμφισβήτητα προώθησε τις άνθρωπιστικές σπουδές στη χώρα μας. Όσόσο είναι άνάγκη νά μην άτονήσει ó κριτικός έλεγχος άπέναντι στο έργο του. Γιατί πίσω από τó έργο είναι πάντα ó άνθρωπος και ή τοποθέτησή του.

Υπάρχει κάτι τó θολό και τó νόθο στην τοποθέτηση του Συκουτρή, όπως φαίνεται από τή στάση του στο γλωσσικό ζήτημα και σ' άλλα. Άσφαλώς είχε ξεπεράσει ó Συκουτρής τόν τυπολατρικόν άρχαϊσμό τών Κοντικών. Δέν έγινε δμως δημοτικιστής. Πήρε μιά στάση άμφίροπη και νόθα, γιατί στο βάθος ήταν άντιδραστικός, άπόλυτα άντιδραστικός. Ο «άριστοκρατισμός» του, όί θεωρίες του για τήν πνευματικήν άριστοκρατία, πού αυτή και μόνη είναι και μπορεί νά είναι φορέας τών αξιών του πολιτισμού, ή βαθύτατη, ύπεροπτική και κυνική περιφρόνησή του προς τó λαό, πού από τούς κόλπους του προερχόταν, βάζουνε στο έργο του τή σφραγίδα ένός τυχοδιωχτικού άρριβισμού, πού έθετε τó «πνεύμα», με όσοδήποτε ύψηλές, θερμές κι έξαλλες έκφράσεις κι άν τó ύμνουσε,

στήν υπηρεσία άλλων πολύ πεζότερων σκοπών. Ἡ περιφρόνησή του πρὸς τὶς ζωντανές δυναμικότητες τῆς λαϊκῆς μορφολογίας, ἡ βασικὴ παραγνώριση, πὼς ὁ λαὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς φορέας καὶ ἀποδέχτης καὶ δημιουργὸς τῶν ἀξιών τῆς ζωῆς, δὲν μπορούσε παρὰ νὰ τὸν ἀποσπάει ἀπὸ τὴ μόνη πηγὴ γιὰ τὴν ἀληθινὴ «ἀναβίωση» καὶ τῶν ἀξιών τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ καὶ τῆ δημιουργικῆν ἀνασύνθεσίν τους μὲ τὰ ζωντανὰ στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς παράδοσης, πὺ μόνον ἔτσι μπορούν νὰ γίνουν σημερινές «ἀξίες πολιτισμοῦ» τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ κι ὄχι μιᾶς ἀριστοκρατικῆς ὀλιγαρχίας. Γι' αὐτὸ ἡ «ἐρμηνευτικὴ» του ἐργασία, ἡ χρησιμοποίησις τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἡ χρησιμοποίησις τῶν ξένων λογοτεχνικῶν ἔργων, οἱ φιλοσοφικοὶ του ἀκροβατισμοί, εἴταν οὐσιαστικὰ ἕνα σκαιοβατικὸ παιχνίδι, γιὰ νὰ βρεῖ μιὰν ἰσορροπία ἀνάμεσα στὶς ἐσώτατες ἀντιδραστικὰς τάσεις του καὶ τὶς ὁρμὲς τῆς σύγχρονης ζωῆς καὶ νὰ παραπλανήσῃ τὶς ὁρμὲς αὐτές. Φοβοῦμαι πολὺ, πὼς ὑπάρχει κάτι τὸ ἀγυρτικὸ καὶ δημαγωγικὸ καὶ παραπλανητικὸ στὶς πνευματικὰς ἐπιδιώξεις τοῦ Συκουτρῆ.

Πολὺ περισσότερο ἀντιπροσωπευτικὲς καὶ πολὺ βαθύτερες εἶναι οἱ ἐργασίες τοῦ Κ. Γεωργούλη (Ἱστορία τοῦ Ἁριστοτέλους Πρῶτη φιλοσοφία, «Τὰ μετὰ τὰ φυσικά», Εἰσαγωγή καὶ ἐρμηνεία, Θεσσαλονίκη 1935. Ἡ μελέτη τῶν ἑλληνικῶν ἀνθρωπιστικῶν γραμμάτων, Θεσσαλονίκη 1938. Πλάτωνος «Πολιτεία», Θεσσαλονίκη 1939). Ὁ Γεωργούλης παρουσιάζεται ὡς ἕνας δυνατὸς, πολὺ μελετημένος καὶ πολὺ φιλοσοφημένος ἐργάτης τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στὸν τόπο μας. Εἶναι δημοτικιστὴς καὶ τοποθετημένος ὀριστικῶς καὶ τίμια μέσα στὸ ἀναγεννητικὸ ρέμα τοῦ δημοτικισμοῦ. Ἡ βασικὴ του ὁμῶς τάση καὶ κατεύθυνσις ἐστὶν ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐμπνέεται ἀπὸ τὴ γερμανικὴ φιλοσοφία καὶ φιλολογία τῆς τελευταίας τριανταχρονίας μὲ τὶς γραμμὰς, πὺ διαγράψαμε παραπάνω (Dilthey, Tröltsch, Jaeger, Friedländer καὶ προπάντων ἀπὸ τὴ φιλοσοφία τοῦ Martin Heidegger). Τὸ ἔργο του, πὺ βρίσκεται ἀλλοῦστε σὴν ἀρχὴν του, ἀξίζει νὰ μελετηθεῖ βαθιὰ καὶ πιστεύω, πὼς εἶναι μιὰ σοβαρότατη συμβολὴ ἐπὶ τὴν πραγματικὴν ἀναγέννησις τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στὸν τόπο μας.

Δὲν πρόκειται τῶρα ἐδῶ νὰ τὸ κρίνουμε ἀναλυτικὰ. Ὅσῳ δὲν μπορούμε παρὰ νὰ διατυπώσουμε γιὰ τὴ βα-

σική του κατεύθυνση τις έπιφυλάξεις, πού σημειώσαμε πρωτύτερα για την κατεύθυνση αυτή στον τόπο της δημιουργίας της. Νομίζω, πώς παρουσιάζονται άρκετά καθαρά και στο δικό του έργο οί κίντυοι του νεοφορμαλισμού, του ύποκειμενισμού και άκόμη και του έκστατικού βερμπαλισμού. Έχτιμώντας την άγνή διάθεση και τις μεγάλες ικανότητες του Γεωργούλη, θά έπιθυμούσα νά τον κάμω προσεχτικό στά σημεία έτούτα. Ξέρω καλά, πώς ο Γεωργούλης είναι άπόλυτα σέ θέση νά κατανοήσει βαθιά και την πρόθεση, πού μέ κάνει νά διατυπώσω τις έπιφυλάξεις αυτές, και τό νόημά τους. Όσο μεγαλύτερη είναι ή δυναμικότητά του, τόσο μεγαλύτερος είναι ο κίντυνος νά σπρώξει την αναγέννηση τών άνθρωπιστικών σπουδών σ' ένα βαρύ παραστράτημα.

Και πρέπει νά πώ άκόμη, πώς τον ίδιο κίντυνο βλέπω νά διαγράφεται μέσα στις άντιλήψεις, πού διατύπωσεν ο νέος καθηγητής της κλασικής φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Άθηνών Ιωάννης Κακριδής στον έναρτήριο λόγο του (Ι. Κακριδή, Φιλολογική Έρμηνεία 1939).

Η άναγεννητική πνοή του δημοτικισμού στις άνθρωπιστικές σπουδές δέν μπορεί παρά νά ξεπεράσει τό νεοφορμαλισμό. Νομίζω, πώς άπαρχές για μία σωστή ρεαλιστική τοποθέτηση άπέναντι στο πρόβλημα για τή σχέση μας με τους άρχαίους, τήν «κατανόηση», τήν «έρμηνεία» και τήν «άναβίωση» τους, βρίσκονται σέ μερικές έργασίες, πού γίνονται τά τελευταία χρόνια. Άκόμη όμως δέν έχουμε ουτε τήν πλατιά θεωρητική θεμελίωση, ουτε κι έργα άρκετά, για νά δημιουργήσουνε σχολή.

Μία τρίτη επίδραση του δημοτικισμού στις άνθρωπιστικές σπουδές πηγάζει από την προσπάθεια, πού άρχισεν ο Φώτης Φωτιάδης και συνέχισεν ο Άλ. Δελμούζος και άλλοι για νά διδάσκονται οί άρχαίοι συγγραφείς στα σκολειά μας από ζωντανές λογοτεχνικές μετάφρασεις. Η προσπάθεια αυτή έφερε κίβλας άποτελέσματα, μά δέν ολοκληρώθηκεν άκόμη.

Η σημασία της είναι πολύ μεγάλη. Άπό τά τρία στοιχεία, πού άπαρτίζουμε τό περιεχόμενο της άρχαιογνωσίας, δηλ. τήν κριτική άποκατάσταση τών μνημείων, τήν έρμηνεία τους και τή δημιουργικήν άναβίωση, ή μετάφραση άνήκει στο τρίτο. Γιατί ή σωστή μετάφραση είναι μετουσίωση και άναδημιουργία.

Τὰ δυὸ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ἀρχαιογνωσίας εἶναι τὰ **ἐπιστημονικά**, τὸ τρίτο, τὸ δημιουργικὸ ξαναζήσιμο, εἶναι κείνο ποῦ ἀποτελεῖ τὸ **τέρμα τῆς «παιδείας»** καὶ τὴν **ἀρχή, τὴν ἐξόρμηση** πρὸς τὴ δημιουργία σὲ ὅλα τὰ ἐπίπεδα τῆς ζωῆς. Ἡ μετάφραση χρησιμοποιοεῖ καὶ μετοχτεύει τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης, τῆς «κριτικῆς» καὶ τῆς «ἐρμηνευτικῆς» πρὸς τὸ δημιουργικὸ ξαναζήσιμο καὶ εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀποτελεσματικὰ μέσα καὶ γιὰ τὴν «παιδεία» καὶ γιὰ τὴ δημιουργία.

Καὶ συνάμα ἐξυπηρετεῖ ἀμεσότατα ἡ καλὴ μετάφραση ἕναν ἀπὸ τοὺς σημαντικότετους σκοποὺς τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας, τὸ **ἄπλωμά της** σὲ ὅσο μπορεῖ πλατύτερα στρώματα τοῦ λαοῦ, σὲ ὅλο τὸ λαό, ποῦ περνάει ἀπὸ τὸ λαϊκὸ σχολεῖο ἢ μπορεῖ νὰ διαβάζει καὶ ἀργότερα τὴ μετάφραση. Ἔτσι μποροῦν νὰ ξαναζήσουνε τὰ μεγάλα καὶ ἀθάνατα ἔργα τῶν Ἑλλήνων, ἢ «Ἰλιάδα» καὶ ἡ «Ὀδύσσεια», ἢ «Ἀντιγόνη» καὶ ἡ «Μήδεια», ὁ Ἡρόδοτος καὶ ὁ «Κρίτωνας» τοῦ Πλάτωνα, καὶ ἄλλα πολλὰ πολλὰ καὶ νὰ γίνουνε καθαυτὸ **λαϊκὰ ἀναγνώσματα**.

Ἄν ἐννοοῦμε καλὰ, πὼς οἱ ἀρχαῖοι πρέπει νὰ γίνουνε **γιὰ τὸ λαὸ μας ὅλο** πηγὴ καὶ κίνητρο τῆς νέας ζωῆς μας καὶ διαμορφωτικὰ στοιχεῖα τοῦ νέου πολιτισμοῦ μας καὶ δὲν πρέπει νὰ περιοριστοῦν οἱ ἀνθρωπιστικὲς σπουδὲς σὰν ἕνα προνόμιο μιᾶς πνευματικῆς ὀλιγαρχίας, ἢ ζωντανὴ λογοτεχνικὴ μετάφραση, ὅπως ἡ ἐρμηνευτικὴ καθοδήγηση στὰ μουσεῖα καὶ στ' ἀρχιτεχτονικὰ μνημεῖα, εἶναι τὰ μέσα ποῦ θὰ βοηθήσουνε περισσότερο ἀπ' ὅλα στὸ ἄπλωμα τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας στὸ λαό.

Ἔτσι φαίνεται καθαρὰ πόσο ὕψηλό, σοβαρὸ καὶ γεμάτο ἀπὸ εὐθύνη εἶναι τὸ χρέος ὄλων ἐκείνων, ποῦ καταπιάνονται σήμερα νὰ μεταφράζουνε καὶ νὰ ξαναζωντανεοῦνε τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ στὴ νέα μας γλῶσσα. Κάθ' ἐπιπολαίότητα καὶ κάθε πρόχειρος ἀντιπνευματικὸς ὑπολογισμὸς εἶναι ἀσυγχώρητα λάθη.

Καὶ θὰ νιώσουμε ἀκόμη βαθύτερα ὅλη τὴ σημασία, ποῦ ἔχει μιὰ πραγματικὴ ἀναγέννηση τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στὴ χώρα μας, ἂν προσπαθήσουμε νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ στὸ **αὔριο** τοῦ τόπου μας καὶ τοῦ λαοῦ μας μέσα στὴ σημερινὴν Εὐρώπη καὶ μέσα στὸ σημερινὸ γενικὰ κόσμο, ποῦ τόσοι ἀγριοὶ ἀνταγωνισμοὶ τὸν αἵματοκυλοῦν, ποῦ τό-

σο σκοτεινή και άβέβαιη γίνεται ή μοίρα μας και τόσο άγωνία κατέχει τις ψυχές μας.

19. Είναι φανερό, πώς με την εξέλιξη και τών ύλικών και τών πνευματικών συνθηκών της ζωής μας ή 'Ελλάδα όλοένα πάει πιά να είναι μιá καθυστερημένη έπαρχιακή γωνιά της Εύρώπης στά σύνορα της άνατολίτικης βραδυπορίας πρòς τò σύγχρονο πολιτισμό. Οί μεγάλοι οικονομικοί και κοινωνικοπολιτικοί άνταγωνισμοί του εύρωπαϊκού κόσμου έχουν άμεσα άντίχτυπο στη ζωή μας, τά προβλήματα της εύρωπαϊκής ζωής είναι και προβλήματα δικά μας και όλο τò οικονομικό υπόστρωμα, καθώς και τò οργανωτικό και πνευματικό έποικοδόμημά μας, έπηρεάζεται γοργά και άμεσα από τις ροπές, τις μετάπτωσης, τούς άνταγωνισμούς, πού συγκλονίζουν και καθορίζουν και διαμορφώνουν τή σύγχρονη ζωή.

'Η 'Ελλάδα βέβαια εν' ένας τόπος μικρός, ό λαός μας όλιγάριθμος, ή δυναμική της ύλικής μας ύπόστασης δε μäs έπιτρέπει να παίζουμε βαρυσήμαντο, καθοριστικό και πρωτογενετικό ρόλο στις κατευθυντήριες γραμμές του σύγχρονου πολιτισμού. 'Ακολουθούμε πάντα, ως τώρα τουλάχιστο, άφομοιώνουμε καλά ή κακά, βαθιά ή ξώπετσα, ξεγελούμαστε, λαχινιάζουμε, παραστρατούμε, αγωνιζόμαστε με δυσκολία να κρατήσουμε στά χέρια μας τή μοίρα μας.

Μέσα στις νέες μορφοπλασίες της όμαδικής ζωής, τά νέα οικονομικά, πολιτικά, κοινωνικά και πνευματικά καθεστῶτα, πού δημιουργιοῦνται από τις τεράστιες άνταγωνιστικές κινητήριες δυνάμεις του σημερινού τεχνικού πολιτισμού, με δυσκολία μπορούμε να ξεχωρίσουμε ποιό θά είναι τò αύριο τών μικρών λαών, ένα πρόβλημα, πού ιδιαίτερα και άμεσα μäs ενδιαφέρει, και άκόμη με δυσκολία μπορούμε να μαντέψουμε ποιό θά είναι τò αύριο και όλης της εύρωπαϊκής πολυεθνίας, πού σήμερα κατασπαράζεται από τή διχόνοια. Αυτό εν' ένα πρόβλημα βαρύ, πού αξίζει να του στρέφουμε όλόψυχα τò έρευνητικό μάτι της επιστημονικής γνώσης, πού όμως ξεφεύγει από τά πλαίσια τούτης έδῶ τής μελέτης.

'Ωστόσο και μέσα στά τόσο κρυφά και σκοτεινά πεπωμένα, πού με άγωνία άντικρύζουμε, για ένα πρῶμα μπορούμε να είμαστε βέβαιοι και σε μιάν άμετάτρεπτη και άκλόνητην Ιστορική πραγματικότητα μπορεί ό έλληνικός λαός να βρεί από τώρα ένα σταθερό βάθρο για τήν αυ-

ριανή ζωή του. Στο ότι είμαστε οι Έλληνες. Είναι χρέος μας να πιστεύουμε και να ευχόμαστε και να ενεργούμε, όσο περνάει από το χέρι μας και σ'α σύνολο και σ'α άτομα, για να βγει από τό σημερινό χάος μι'α κατάσταση από άρμονικὴν ἰσορροπία, ὅπου ὅλοι οἱ εὐρωπαϊκοὶ λαοί, μεγάλοι και μικροί, με σεβασμὸν ἀμοιβαίον στὴν ὑπόστασή των, με βαθιὰ συναίστηση για τὴν ἀνθρώπινη και τὴν εὐρωπαϊκὴν «ἀλληλεγγύη πολιτισμοῦ», με σεβασμὸ πρὸς τὸν κάθε λαὸ σ'α «λαὸ» και πρὸς τὸν κάθε ἀνθρώπο σ'α «ἀνθρώπο», να μπορούνε λαοὶ και ἄτομα να βαδίσουνε πρὸς τὴν κατάχτηση νέας εἰρηνικῆς ζωῆς, πρὸς τὴν ἐξύψωση τοῦ πολιτισμοῦ μέσα σὲ μι'αν ὑπερεθνικὴ κοινότητα, ὅπου κάθε λαὸς και κάθε ἄτομο θὰ συνεισφέρει τὶς ἰκανότητές του για τὴν κοινὴν εὐτυχία.

Μὰ κι ἂν αὐτὸ δὲ γίνεϊ τώρα, κι ἂν ἄλλη μοῖρα σκληρῆ μᾶς κρῦβει τό αἶθριο, κι ἂν ἀκόμη πολλῆς γενιῆς ἀνθρώποι πρέπει να ποτίσουνε με τό αἷμα τους και με τὸν ἰδρώτα τους τὴ γῆ, ὡς που ν' ἀνθίσει τό πανέμορφο και ὄνειρευτὸ λουλουδι ἑνὸς εἰρηνικοῦ πανανθρώπινου πολιτισμοῦ, ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἔχει συνεισφέρει με τὴν ἱστορικὴ του παρουσία πάνω στὴ γῆ τέτ'ια στοιχεῖα ἀκατάλυτ' ἀπὸ τό πέρασμα τοῦ καιροῦ, τέτ'ια στοιχεῖα σημαντικὰ για τὴν αὐτοεπίγνωση και τὴν ἐξύψωση τῆς πολιτισμένης ζωῆς, ὅπου καλλιεργώντας τα, ζωντανεύοντάς τα, κρατώντας τα ψηλά μπροστὰ στὴ συνείδηση τῆς ἀνθρωπότητος να βρίσκει με τὴν ἐξαιρετικὴν αὐτὴ **τωρινὴν** ὑπηρεσία και μοναδικὴ συμβολὴ του στὸν πολιτισμὸ τῆ δικαίωση για τὴν ὑπαρξὴ του και να γίνεται ἄξιος και σημαντικὸς συνεργάτης και συναγωνιστῆς για τὴ διαμόρφωση τῆς νέας ζωῆς.

Προικισμένος ἀπὸ τὴν ἱστορία με τὴν ἀτίμητην αὐτὴν ἰδιομορφία του ὁ νέος Ἑλληνισμὸς, με τὴν κληρονομιά, ποὺ κιντύνεψε να τοῦ γίνεϊ ἀποπνιχτικὸς βραχνάς, μπορεῖ τώρα να καταχτήσκει μι'α θέση τιμητικὴ μέσα στὴν πνευματικὴ πρωτοπορία τῆς σύχρονης ἀνθρωπότητος, ἂν βρεῖ τὴ δύναμη και τό σωστὸ δρόμο για ν' ἀξιοποιήσκει τὴν κληροδοσία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων πρὸς τὸν ἀνθρώπινο πολιτισμὸ.

Ἔτσι βρίσκεται να κατέχει ὁ νέος Ἑλληνισμὸς μι'α θέση προνομιακὴ ἀνάμεσα στοὺς μικροὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἄν ξέρεϊ και ἂν μπορεῖ να τὴν καταχτήσκει.

Γιατὶ ὁμως να μὴν ξέρεϊ και να μὴν μπορέσει ;

Σάν ένα όνειρο μελλοντικό βέβαια, όχι όμως και άπραγματοποίητο, φέγγει τώρα μπροστά στα μάτια μου ένας Έλληνισμός, άξιος δημιουργικός εργάτης του σήμερα, γερά ριζωμένος άπάνω στη γή του, στα γαλανά κι εύλογημένα τοúτα περιγιάλια στην άνατολική Μεσόγειο, στο κέντρο Εύρώπης, Άσίας και Άφρικής, μέσα στα μεγάλα έκπολιτιστικά ρέματα, που διασταυρώνονται τώρα και πάλι άνάμεσα σ' Άνατολή και Δύση, Βοριά και Νότο, ριζωμένος μέσα στη σημερινή ζωή με το μόχτο της παραγωγικής δουλειάς του δημιουργός του νέου του πολιτισμού, μά και συνά κεντρική φωτοβόλα έστία για τίς άνθρωπιστικές σπουδές σ' όλη την Εύρώπη, σ' όλο τόν κόσμο.

Τί θα χρειάζότανε για νά γίνει αυτό; Δουλειά πολλή, συστηματική και σκόπιμη, καθοδηγημένη άπό το φώς του έπιστημονικού στοχασμού.

Και πρώτ' άπ' όλα θα 'πρεπε φυσικά έμεις οι ίδιοι και σάν άτομα και σάν όλότητα νά κατανοήσουμε και νά αισθανθούμε βαθιά όχι με κούφια θαματολογία και με στάση κεχηναίων, προγονόπληχτων και ψωροπερήφανων ξεπεσμένων ανθρώπων, παρά σά βαρύ χρέος γεμάτο εύθυνες, μά και με άυτοπεποίθηση και άυτοεπίγνωση την έθνική μας άυτή άποστολή άπέναντι στον πολιτισμό.

Νά διερευνούμε, νά μελετούμε, νά κατανοούμε, νά ξαναζωντανεύουμε όλοένα πληρέστερα, πολυμερέστερα και ούσιαστικότερα τίς άξίες του άρχαίου έλληνικού πολιτισμού και νά γονιμοποιούμε μ' αútές τη ζωή μας και τη ζωή όλων τών ανθρώπων πέρ' άπό τά έθνικά μας σύνορα, νά προάγουμε τόν παγκόσμιον άνθρωπισμό με την άνεχτίμητην άυτή συμβολή μας, παράλληλα με την προσπάθεια, που πρέπει νά κάνουμε για νά δημιουργούμε κι έμεις, ξεκινώντας άπό τά σημερινά δεδομένα της ζωής μας, άξίες σύστοιχες με τη σημερινή θέση του έθνικού μας και του πανανθρώπινου πολιτισμού, νά μιá πραγματική «άποστολή», που μπορεί νά δικαιώσει την ύπαρξη ένός λαού μέσα στην πολυεθνία και της Εύρώπης και της άνθρωπότητας.

Όταν το νιώσουμε άυτό βαθιά, θα βρούμε και το δρόμο, που θα μάς οδηγήσει στην πραγμάτωση. Το έργο είναι τεράστιο, μά και τεράστια έξυψωτική είναι ή συνειδητοποίησή του. Μπορεί νά στυλώσει τίς καρδιές, νά ξυπήσει λαχτάρες, νά πυργώσει το νού σε τολμήματα και

Έργα μεγάλα και άπολυτρωτικά. Δεκάδες, εκατοντάδες, χιλιάδες πρέπει να γίνουν οί έρευνητές, Ιστορικοί, αρχαιολόγοι, φιλόλογοι. 'Η πολιτική κοινότητα, πού θά έχει ζωντανή συνείδηση για ένα τέτιο ύψηλό έργο, πρέπει να χορηγήσει τά μέσα για τήν πραγμάτωσή του.

Είται πλάνη, πώς ή άρχαιογνωστική έρευνα είναι κορεσμένη. 'Απεναντίας άπειρα μένουν άκόμη να βρεθοούν, να πρωτοκοιταχθοούν, να διακριβωθοούν. 'Η έλληνική γή κι όλη ή μεσογειακή περιοχή κρύβει άκόμη άναμφισβήτητα στούς κόλλπους της πλῆθος μνημεία και σημάδια τής άρχαίας ζωής. Τής μινωϊκής γραφής τó μυστήριο είν' άκόμη άξεδιάλυτο. 'Ισως βρίσκονται άκόμη χειρόγραφα κάπου κρυμμένα, άδιερεύνητα, άδιάβαστα. Πολλά είν' άκόμη άνέκδοτα. Καί όσα μνημεία είναι ώς τώρα πολυθεωρημένα, είναι άνάγκη να ξανακοιτάζονται πάντα με νέο πνεύμα. 'Η άνασύθεση τής όλότητας στούς περισσότερους κλάδους δέν έχει γίνει άκόμη ή πρέπει να ξαναγίνει από νέα σκοπιά. Οί πολυποίκιλες έπαφές και άλληλοεξάρτησες και ή αιτιακή άλληλουχία τών μορφών του πολιτισμού άνάμεσα στούς λαούς, πού έζησαν στις άνατολικομεσογειακές χώρες και πέρ' άκόμη, μένουνε σέ πολλά σημεία άνεξέταστες και σκοτεινές. Τό οικονομικό ύπόστρωμα τών άρχαίων κοινωνιών και ή εξέλιξή του από τις πρωτόγονες άπλές μορφές του κυνηγετικού ή νομαδικού βίου ώς τις σύνθετες μορφές τής έμπορευματικής οίκονομίας τών 'Αλεξαντρινών χρόνων και τής Ρωμαϊκής Αύτοκρατορίας, οί όργανωτικές σχέσες από τήν πρωτόγονη όρδη και τή γεναρχική πατρια ώς τó άρχαίον άστυ και τó ύπερεθνικό Imperium, οί πολυποίκιλες μορφές, πού πήρε τó πνευματικό έπιοκοδόμημα, μυθολογία και θρησκεία, δίκαιο και ήθική, τέχνη, φιλοσοφία κι έπιστήμη στην άλληλουχία, στην άλληλοεξάρτηση και τήν έξελιχτικήν αδιάκοπη μετάπλασή τους προβάλλουν άκόμη άνεξάντλητα και άλυτα προβλήματα. 'Εργασία τεράστια μένει άκόμη να γίνει. Καί τó χρέος πέφτει πρώτ' άπ' όλα στούς 'Ελληνες έρευνητές.

20. Δέν είν' όνειρο άπραγματοποίητο, ούτ' έξω από τις όλικές δυνατότητες τής πολιτικής κοινότητας τών 'Ελλήνων, να ίδρυθεαι καί σήμερ' άκόμη ένα «'Ινστιτούτο άνθρωπιστικών σπουδών», πού θά συγκεντρώσει και θά καθυθύνει συστηματικά τούτη τήν εργασία, θά μορφώσει και θά χο-

ρηγήσει τὰ μέσα σὲ δεκάδες κι ἑκατοντάδες Ἑλληνες ἔρευνητές, ἱστορικούς, ἀρχαιολόγους, φιλόλογους, πού θά καταπιαστοῦνε μὲ τὸ μεγάλο ἔργο. Ἐνα ἱνστιτούτο στὴν ἀρχὴ ἑλληνικὸ, πού μπορεῖ ὁμως γρήγορα νὰ πάρει καὶ διεθνικὸ χαραχτήρα μέσα στὸ νέον κόσμο, πού θά βγεῖ ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς ἀγριοὺς ἀνταγωνισμοὺς. Γιατὶ ἕνα πρᾶμα εἶναι βέβαιο. Ἀπὸ τοὺς δρόμους, πού ἀνοιξαν οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι, θά περάσει ἀναγκαστικὰ γιὰ νὰ βαλῶναι παραπέρα κι ὁ νέος κόσμος, ἂν πρόκειται νὰ σημαίνει συνέχεια καὶ προκοπὴ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ὄχι ξαναγύρισμα σὲ περασμένα σκοτάδια καὶ βαρβαρότητα.

Δὲν εἶν' ὄνειρο ἀπραγματοποίητο ἕνα «**Διεθνικὸ Ἰνστιτούτο ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν**» μ' ἔδρα τὴν Ἀθήνα, πού θά συγκεντρώσει καὶ θά συστηματοποιήσει τὶς ἀνθρωπολογικὲς, ἐθνολογικὲς, ἀρχαιολογικὲς, οἰκονομολογικὲς, λαολογικὲς, κοινωνιολογικὲς, θρησκευτιολογικὲς, τεχνολογικὲς, φιλολογικὲς, γλωσσολογικὲς, ἐπιστημολογικὲς καὶ φιλοσοφικὲς μελέτες γύρω ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τῶν ἀρχαίων ἀνατολικομεσογειακῶν λαῶν, πού θά ἐκδίνει, θά σχολιάζει, θά ἐρμηνεύει τὰ κείμενα καὶ ὅλα τὰ μνημεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τῶν καὶ ἀπ' ὅπου θά φωτίζεται, θά πλουτίζεται καὶ θά καθοδηγείται ὅλη ἡ **μορφωτικὴ** ἐργασία, πού στηρίζεται στὴ μελέτη καὶ ἀναβίωση τῶν ἀξιῶν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ. Ὁ δρόμος ἀνοίγεται μπροστὰ μας πλατύς, μὲ ἀπέραντη προοπτικὴ. Ὅταν ἕνας λαὸς ἔχει μπροστὰ του ἀνοιχτὸν ἕναν τέτιο δρόμο, μπορεῖ ν' ἀντλήσει πίστη καὶ δύναμη ψυχοκινητικὴν ἀνεξάντλητη, ν' ἀτενίσει μὲ σοβαρὲς καὶ καλὲς ἐλπίδες καὶ μὲ θάρρος τὸ ἀόριο καὶ νὰ βαδίσει αἰσιόδοξα καὶ μὲ αὐτοπεποίθηση πρὸς μιὰν ἀνώτερη δημιουργικὴ δραστηριότητα.

Ἡ δημιουργικὴ αὐτὴ δραστηριότητα στὴν περιοχὴ τῶν πνευματικῶν ἀγώνων καὶ τῶν πνευματικῶν ἔργων θά ὑποβοηθήσει ὄχι μὲ τὴν παθητικὴ «θέα», παρὰ μὲ τὴν ἐνεργητικὴ διεξόδου στὰ περασμένα, ἕνα νέον ἄνθισμα τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἔτσι ὁ νέος Ἑλληνισμὸς θά μπορούσε ἴσως νὰ πλαστοουργήσει νέα ἔργα καὶ στὴν περιοχὴ τῆς τέχνης, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς φιλοσοφίας, πού νὰ εἶναι προέχταση ἀπὸ τὴ δημιουργικὴν ἐνέργεια τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνισμοῦ, τὴν τόσο πολυτίμη γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ.

Μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς τέτιας προοπτικῆς καὶ τοῦτες ἐδῶ οἱ ἐργασίες πού κάνουμε τώρα ἐμεῖς, ὅσο κι ἂν εἶναι

άτελες, δὲν εἶναι ἄχρηστες. Ἄρκει νὰ γίνονται μὲ βαθιὰ συναίστηση γιὰ τὴν εὐθύνη μας καὶ νὰ προσπαθοῦν μὲ εἰλικρίνεια νὰ ἐναρμονιστοῦν μὲ τὶς ζωτικὲς ἀνάγκες καὶ τὴ γραμμὴ τῆς προκοπῆς καὶ τῆς ἐξύψωσης τοῦ λαοῦ μας, ὄλου τοῦ λαοῦ μας καὶ ὄχι μιᾶς μικρῆς «πνευματικῆς ἀριστοκρατίας», ποῦ ὄντας ξεκολλημένη ἀπὸ τὸ λαό, ὄχι ὀργανικὰ ἐνωμένη μαζί του καὶ ξένη ἀπ' αὐτόν, δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρά μιὰ μιμητικὴ οὐραγία τῆς εὐρωπαϊκῆς πνευματικῆς ἡγεσίας, ἕνας ἐπιπασμένος παπαγαλισμός, ἕνας λαχανιασμένος πνευματικὸς στομπισμός. Μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς τέτιας ἐξελιχτικῆς προοπτικῆς νομίζω, πὼς βρίσκεται καὶ ἡ ἀπάντηση στ' ἀρχικὰ ἐρωτήματα, ποῦ μοῦ ἔδωκαν ἀφορμὴ νὰ πῶ τούτους ἐδῶ τοὺς στοχασμοὺς γιὰ τὴ σημερινὴ θέση τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στὴν Ἑλλάδα.

Τὸ τωρινὸ εἰδικὸ χρέος μας εἶναι, στηριγμένοι σὲ μιὰ δυναμικὴ ρεαλιστικὴ θεώρηση τοῦ ἱστορικοῦ «γίγνεσθαι», νὰ «κατανοήσουμε» ὅσο μποροῦμε βαθύτερα, νὰ «ἐρμηνέψουμε» ὅσο μποροῦμε πολυμερέστερα καὶ ἀντικειμενικότερα, νὰ «μετουσιώσουμε» σὲ μιὰ πιστὴ μὰ καὶ ζωντανὴ μετάφραση στὴ νέα μας γλῶσσα τὰ πνευματικὰ δημιουργήματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, χωρὶς νὰ ξεχνᾶμε οὔτε μιὰ στιγμή, πὼς τὸ λαὸ πρέπει ν' ἀνεβάσουμε, γι' αὐτόν πρέπει νὰ δουλεύουμε, ἀπ' αὐτόν ν' ἀντλοῦμε καὶ σ' αὐτόν νὰ ξαναγυρίζουμε πάντα. Ἔτσι μόνον οἱ ἀξίες τῆς ἱστορικῆς μας ζωῆς μποροῦν νὰ γίνουσι σπέρματα καὶ παρορμήματα γιὰ νέα δημιουργία καὶ ἀτομικὴ καὶ ὁμαδική. Καὶ ἀνάμεσα στὶς ἀξίες αὐτὲς ἐξαιρετικὴ θέση κατέχουν ἀναμφισβήτητα καὶ τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας σὰ δημιουργικὴ προσωπικότητα.

ΚΕΦ. Β'. Μερικοί στοχασμοί για τὸν Πλάτωνα.

1. Ὁ Πλάτωνας παίρνει ὀλοένα κεντρικότερη θέση στὶς ἀνθρωπιστικὲς σπουδὲς στὰ τελευταῖα χρόνια. Καὶ τοῦτο εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὸ γιὰ τὴ ροπή του.

Μέσα στὴ θετικοῖστορική περίοδο τοῦ περασμένου αἰῶνα γεννήθηκαν ἢ διερευνήθηκαν πλατιά τρία πλατωνικά προβλήματα. Τὸ πρόβλημα γιὰ τὴ γνησιότητα τῶν ἔργων, ποῦ μᾶς ἔχουνε παραδοθεῖ μὲ τ' ὄνομά του, τὸ πρόβλημα γιὰ τὴ χρονολογικὴ σειρά, ποῦ γράφτηκαν τὰ ἔργ' αὐτά, καὶ τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἴδια τὴν προσωπικότητα τοῦ Πλάτωνα, γιὰ τὰ καθέκαστα ἀπὸ τὴ ζωὴ του καὶ τὴ δράση του, γιὰ τὴ σχέση ποῦ εἶχε ἢ διανόσή του μὲ τὰ ἱστορικά γεγονότα, μὲ τὰ πνευματικὰ κινήματα καὶ μὲ τοὺς ἄλλους στοχαστὲς τοῦ καιροῦ του.

Τὰ προβλήματα' αὐτὰ δὲν τὰ γεννάει ἀπλὴ «περιέργεια» ἐπιστημονική, οὔτε ὁ κόπος, ποῦ ἔγινε γιὰ τὴ διερεύνησή τους, πῆγε χαμένος. Ἀπεναντίας, ἂν σήμερα μποροῦν νὰ γίνονται γύρω ἀπὸ τὸν Πλάτωνα καὶ τὴ φιλοσοφία του ἔργασίες συνθετικὲς καὶ ἀναπλαστικὲς γιὰ τὴν ὁλότητα τῆς φιλοσοφίας του καὶ γιὰ τὴν προσωπικότητά του, αὐτὸ τὸ χρωστᾶμε στὴν τεράστιαν ἐκείνη διερευνητικὴ δουλειά, ποῦ ξεκαθάρισε ἀρκετὰ τοῦτα τὰ προβλήματα.

Ὡς πρὸς τὸ πρῶτο πρόβλημα γιὰ τὴ γνησιότητα τῶν ἔργων του, ὕστερ' ἀπὸ μιὰ περίοδο γεμάτη ὑποψίες, ἀρνησι καὶ ἀθέτησι πολλῶν ἔργων καὶ ἀπὸ τὰ πιὸ σημαντικά, ἐπικράτησεν ἡ ἀντίθετη τάση καὶ σήμερα ἀπὸ τὸ σύνολο τῶν διαλόγων εἰκοσιοχτῶ ὡς τριάντα ἀναγνωρίζονται γιὰ γνήσιοι καὶ ἀκόμη καὶ οἱ πιὸ σπουδαῖες ἀπὸ τὶς «ἐπιστολές» του.

Τὸ δεῦτερο πρόβλημα γιὰ τὴ χρονολογικὴ κατάταξι, ἀκόμη πιὸ σημαντικό καὶ πιὸ δύσκολο ἀπὸ τὸ πρῶτο, ἂν καὶ δὲν ἔφτασε οὔτε μποροῦσε νὰ φτάσει σὲ ὀριστική καὶ γενικά παραδεχτὴν ὁμοιόμορφη λύση, ὅμως μὲ τ' ἀντικειμενικά γλωσσικά τεκμήρια προπάντων σὲ συνδυασμὸ πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν διαλόγων καὶ πρὸς ἄλλα ἔξωτερικά χρονολογικά σημάδια ἔφερε τοὺς περισσότερους

έρευνητές σε συμφωνία, τουλάχιστο για τη σειρά από μερικές ομάδες έργα, που τοποθετιούνται στη νεανική, στην άντρική και στη γεροντική ηλικία του Πλάτωνα και δείχνουν πολύ χαρακτηριστικά την πορεία του στοχασμού του, την πάλη του με τα προβλήματα και το συσχετισμό με τα πολιτικοκοινωνικά γεγονότα και τις παράλληλες πνευματικές ροπές του καιρού του.

Και το τρίτο πρόβλημα για τη ζωή του Πλάτωνα και την προσωπικότητά του, αν και οι πληροφορίες, που έχουμε, είναι πολύ λίγες, ωστόσο διερευνήθηκεν αρκετά, έτσι που ο Βιλαμόβιτς μπόρεσε να γράψει το δίτομο έργο του, όπου προσπαθεί ν' αναπαραστήσει τη ζωή και το έργο του Πλάτωνα σε στενή συσχέτιση μεταξύ τους.

Στα τελευταία δώδεκα χρόνια ή αλλαγή, που έγινε στην κοσμοθεωρητική άποψη και στη μεθοδική της έρευνας, όπως την περιγράψαμε στο περασμένο κεφάλαιο, δίνει μία καινούργια θέση στις πλατωνικές μελέτες. Όλοένα, καθώς είπαμε, ύψώνεται ο Πλάτωνας και η διανόησή του σε κεντρική «έστια» του έλληνικού στοχασμού. Σ' αυτή συντρέχουν όλες οι πνευματικές δημιουργικές δυνάμεις της έλληνικής ζωής στο αποκορύφωμά της και συνθέτουνται σε μιάν έξαισια πλαστουργία, που σημαίνει την υπέρτατην ανάταση του έλληνικού νοῦ πρὸς τὸ φῶς τῆς αἰώνιας ἀλήθειας.

Τούτη ἡ ἄποψη ὀλοένα περισσότερο κυριαρχεῖ καὶ ἀνάμεσα στοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Ἀγγλοὺς ἐρευνητές, πού ἐμεῖς ἐδῶ τόσο λίγο τοὺς προσέχουμε καὶ τοὺς παρακολουθοῦμε, μὰ προπάντων ἐπικρατεῖ ἀνάμεσα στοὺς Γερμανοὺς φιλόλογους.

2. Είναι αναμφισβήτητο, πὼς ἡ τάση αὐτὴ μετὴν ἀγάπη, πού τὴν ἐμψυχώνει γιὰ τὸ θέμα της, μετὴν προσπάθεια πού κάνει γιὰ νὰ κατανοήσει, νὰ ἐρμηνέψει καὶ νὰ ζήσει τὴν προσωπικότητα καὶ τὸν πνευματικὸ ἄθλο της, μετὴν προσπάθεια, μετὴν προσοχή, πού δίνει στὴν ἀλληλεπίδραση ἀνάμεσα στὴν πολιτικὴ κοινότητα καὶ τὸ ἀτομικὸ ἐγώ, κατορθώνει κι ἐδῶ, ὅπως καὶ σ' ἄλλα ἐπίπεδα τῆς ἔρευνας τοῦ ἀρχαίου βίου, νὰ φωτίζει πολλὰ προβλήματα πού δὲν τὰ πρόσεχαν πρὶν ἢ τ' ἄφηναν ἄλυτα.

Ὡστόσο καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχουμε πολλὰς ἀφορμὰς νὰ σταθοῦμε μετὴ κριτικὸ μάτι ἀπέναντι σ' αὐτὴ τὴν τάση

και να τονίσουμε τους κινδύνους, που είδαμε να ύψώνονται μπροστά μας στην πρώτη γενικότερη εξέταση, που έκαμαμε γι' αυτή την κοσμοθεωρητική ένατένιση και τη μεθοδική.

Ἡ γενική ἰδεαλιστική και μεταφυσική κατεύθυνση, που την ἐμπνέει, την κάνει, ἔστω και ὑποσυνείδητα, να ὑποτιμáει σὲ πολλά σημεῖα τὴν πραγματικότητα, να ξεκολλάει πρόσωπα και ἰδέες ἀπὸ τὴν αἰτιακὴν ἐξάρτησή τους, να κάνει πολλές φορές αὐθαίρετην ἐπιλογή και ὑποκειμενικὴ σύνδεση κι ἐρμηνεία τῶν στοιχείων, να ὑποβάλλει δικό της νόημα σ' αὐτά, να φωτίζει μονόπλευρα τὸ ἀντικείμενο τῆς ἔρευνας και να ὑποκαθιστᾷ φανταστικές κατασκευές στὴ θέση τοῦ ἱστορικοῦ δεδομένου.

Κι ἐδῶ λοιπὸν ὑψώνεται σοβαρότατος ὁ κίντυνος να πλάσῃσὺμ' ἕναν «πλατωνικὸ μῦθο» και να τοποθετήσουμε δικά μας ὁράματα στὴ θέση τοῦ ἱστορικοῦ δεδομένου και ἀναποδογυρίζοντας τὴν ἱστορία να βγάλουμ' ἀξαφνα τὸν Πλάτωνα μαθητὴ και ὁπαδὸ τοῦ Heidegger λογουχάρη.

Τὸ ὑποκειμενικὸ δὲν εἶναι καθόλου ἄχρηστο, ἀπεναντίας εἶναι πολὺτιμο σὰν καινούργια δημιουργία, ἀρκεῖ να παρουσιάζεται συνειδητὰ σὰν τέτια. Ἐπικίντυνο και βλαβερὸ γίνεται, ὅταν ἔρχεται να ὑποκαταστήσει τὴν ἱστορικὴ γνώση.

Γι' αὐτὸ δὲ νομίζω περιττὸ, τὴ στιγμὴ μάλιστα που ἔμεῖς οἱ Ἕλληνες ἔχουμε τὴν εὐγενικὴ πρόθεση και τὴ δικαιολογημένη ἀξίωση να πάρουμε στὰ χέρια μας με θάρρος και ἀνεξαρτησία τὴ διερεύνηση τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου, να προσπαθήσουμε να θέσουμε και σχετικὰ με τὸν Πλάτωνα και τὴ φιλοσοφία του μερικὲς βασικὲς ἀρχές, που θὰ καθοδηγήσουν τὴν ἔρευνά μας.

Πιστεύω, πὼς ἡ γενικὴ ἐκεῖνη κοσμοθεωρητικὴ και μεθοδικὴ τοποθέτηση, που τὴν ἔχαρακτήρισα παραπάνω με τ' ὄνομα τοῦ δυναμικοῦ ρεαλισμοῦ, μᾶς παρέχει τ' ἀσφαλέστερα μέσα για να φτάσουμε στὸ σκοπὸ μας. Ἀπὸ μιὰ τέτια τοποθέτηση, ἂς ἐπιχειρήσουμε ἐδῶ μέσα στὰ στενὰ σύνορα τῆς εἰσαγωγικῆς αὐτῆς σημείωσης να διατυπώσουμε, ἔστω και πολὺ συνοπτικά, τὰ βασικὰ αἰτήματα σχετικὰ με τὴν ἔρευνα τοῦ Πλάτωνα και τοῦ ἔργου του.

Ἄς πάρουμε κάποιαν ἀπόσταση και ἂς κοιτάξουμε τὸ πρόβλημα στὰ πιὸ γενικὰ και ἀπλοποιημένα στοιχεῖα του.

3. 'Ο Πλάτωνας παρουσιάζεται μπροστά στα μάτια του έρευνητή και του θεατή σά μιά πολυσύνθετη προσωπικότητα. 'Ο Dilthey τόν δνόμασε «τήν πιό αίνιγματική και περίπλοκη μορφή τής αρχαιότητας». Σέ μιάν έξαισία δημιουργική στιγμή τής Ιστορίας τών 'Αθηνών και τής αρχαίας 'Ελλάδας γενικά, δηλαδή στα τέλη του πέμπτου και στο πρώτο μισό του τέταρτου προχριστιανικού αιώνα, ύψώνεται ή μορφή τούτη τόσο πλούσια, τόσο δυνατή και τόσο πολύτροπη, όπου τó γραφτό έργο, πού μās άφησε, άχτινοβολεί ως σήμερα σαν ένα μυριόπλευρο μπριλιάντι, πού όσο σκαλίζεται, τόσο περισσότερο φέγγει, και όσο περισσότερο σκοταί τó έξετάζει ó έρευνητικός νούς, τόσο περισσότερο ξεσκεπάζει τις μυστικές πηγές τής αείζωης λάμψης του.

Τόσον όμως έχουμε κι έμεις χρέος νά μη θαμπωνόμαστε και νά κρατούμε καθαρό και διάφανο τó φακό τής θεώρησής μας, για νά μήν παραμορφώνουμε τó θέαμα.

Και ή πιό δημιουργική, και ή πιό δυναμική, και ή πιό πλούσια προσωπικότητα είναι γέννημα τού καιρού της και τού τόπου της και όσο κι άν ξεπερνάει τά σύνορα' αυτά και καταχτάει με τή δράση της διάρκεια στο χρόνο και αξία παραμόνιμη, μένει πάντα σχετική και πάντα αλτιοκρατημένη.

«Κατανόηση» κι «έρμηνεία» δέν μπορεί νά είναι σωστή στη βάση της, άν δέ συλλάβει τó σχετικό και τó αλτιοκρατημένο, όσο κι άν παρουσιάζεται γι' άπόλυτο και πηγαίο και πρωτόφαντο.

'Ο Πλάτωνας και τó έργο του είν' ένα **ιστορικό δεδομένο**. Κοιτάζοντας στο σύνολό τους τά Ιστορικά δεδομένα ξεχωρίζουμε μέσα σ' αυτά τρία βασικά στοιχεία.

α) **Δημιούργήματα κοινοσυνειδησιακά**, πού τά παράγει ή ομαδική συνείδηση με τις στενότερες ή πλατύτερες όλοκλητές της, άπό τήν πρωτόγονη όρδη και πατριά ως τó ύπερεθνικό κράτος. 'Η γλώσσα, ό μύθος, ό θρύλος, ή παράδοση, ή θρησκεία, τó έθιμο, τó δίκιο, οι κανόνες τής διαγωγής, ή οικονομική οργάνωση, ή κοινωνική οργάνωση (οικογένεια, κοινότητα, κράτος), τó εργαλείο, τó σπίτι, τó ντύσιμο, τó βιοτεχνικό δημιούργημα γενικά, τó διακοσμητικό μοτίβο, ή τέχνη (χορός, μουσική, άγαλμα, ναός, ζωγραφιά), ή πρωτόγονη έπιστημονική γνώση, ή λαϊκή κοσμοθεωρία, ή ομαδική ένέργεια (πόλεμος, μετανάστευση, επανάσταση, ειρήνη), παρουσιάζονται στην αρχέγονη διαμόρφωσή τους

ή και σ' ὄλη τὴν ἱστορικὴ διαδρομὴ τους σὰ δημιουργήματα ὁμαδικά, κοινοσυνειδησιακά.

Ἡ διερεύνησή τους δὲν μπορεῖ νὰ γίνεῖ παρά μόνο ἂν ἀναλύσουμε καὶ διερευνήσουμε τὴν ὁμαδικὴ ζωὴ καὶ τὴν ὁμαδικὴ συνείδηση στὴ σχέση τους μὲ τὸν ὕλικό κόσμο καὶ στὴν ἀλὴ τους γιὰ τὴ συντήρηση, τὴν ὀργάνωση καὶ τὴν προαγωγή τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς.

Ἐπισημαίνεται ὅτι ὅλες οἱ ἐπιστῆμες ποὺ διερευνοῦν τὰ κοινοσυνειδησιακά δημιουργήματα, εἰν' ἐπιστῆμες **κοινωνικῆς** καὶ ἡ μεθοδικῆ τους δὲν μπορεῖ νὰ εἰν' ἄλλη παρά ἡ **κοινωνιολογικῆ**.

β) Δημιουργήματα ἀτομικοσυνειδησιακά, τὰ ἔργα ὀρισμένων ἀνθρώπων. Μέσα στὴν ὁμαδικὴ ζωὴ μὲ τὸ πέρασμά της σὲ συνθετότερες μορφές καὶ μὲ τὸν καταμερισμὸ καὶ τὴν **εἰδίκευση τῆς δουλειᾶς**, παρουσιάζουντ' ἔργα, ποὺ πηγάζουν ἀπ' ὀρισμένα ἄτομα, προσωπικότητες, ποὺ ἐνεργοῦν καὶ δημιουργοῦν σ' ἓνα ἢ περισσότερα, στενότερα ἢ πλατύτερα, ἐπίπεδα τῆς ζωῆς. Ἡ **θρησκεία**, ποὺ φέρνει τ' ὄνομα τοῦ Ἰδρυτῆ της, λ.χ. ὁ Χριστιανισμὸς, ὁ Βουδδισμὸς, ὁ Μωαμεθανισμὸς, ἡ **νομοθεσία**, ποὺ φέρνει τ' ὄνομα ἑνὸς κοινωνικοῦ ὀργανωτῆ (λ. χ. ἡ νομοθεσία τοῦ Σόλων), ἡ **πολιτικὴ ἐνέργεια**, ποὺ πηγάζει ἀπὸ ἓνα μεγάλο πολιτικὸ (λ. χ. ἡ πολιτικὴ δράση τοῦ Περικλῆ), τὸ **καλλιτεχνικό, ἐπιστημονικὸ ἢ φιλοσοφικὸ ἔργο**, ποὺ φέρνει τ' ὄνομα ἑνὸς καλλιτέχνη, ἐπιστήμονα, φιλόσοφου (λ.χ. ὁ Ἐρμῆς τοῦ Πραξιτέλη, ἡ Ἱστορία τοῦ Θουκυδίδη, ἡ «Πολιτεία» τοῦ Πλάτωνα), εἶναι δημιουργήματα ἀτομικῆς συνείδησης. Ἡ διερεύνησή τους παρουσιάζει τῶρα διπλὴ πλευρά. Ἡ μιὰ εἶναι ἡ σχέση τους μὲ τὰ κοινοσυνειδησιακά στοιχεῖα τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τόπου των, ἡ ἄλλη εἶναι ἡ σχέση τους μὲ τὸ δημιουργό τους. Γιατὶ τῶρα μὲ τὴν ὕψωση τῆς ἀτομικῆς συνείδησης στὴ σφαῖρα τῆς δημιουργίας, ποὺ φέρνει τὴ σφραγίδα τῆς προσωπικότητος, ἔχουμε μπροστά μας ἓνα τρίτο ἱστορικὸ δεδομένο, καὶ αὐτὸ εἶναι:

γ) Ὁ δημιουργός. Ὁ Ἰδρυτῆς τῆς θρησκείας, ὁ πολιτικὸς ὀργανωτῆς, ὁ νομοθέτης, ὁ καλλιτέχνης, ὁ ἐπιστήμονας, ὁ φιλόσοφος γίνονται καὶ αὐτοὶ ἀντικείμενα γιὰ τὴν ἱστορικὴ θεώρηση καὶ γεννοῦν προβλήματα. Ἐδῶ προβάλλει τὸ θεμελιώδες πρόβλημα **τῆς δημιουργίας τῶν δημιουργῶν.** Ὁ μεγάλος δημιουργός εἶναι καὶ αὐτὸς δημιουργῆμα κοινωνικό, ἢ εἶναι κάτι πηγαῖο, πρωτόφαντο; Εἶναι ἀποτελέσμα συνάμα καὶ αἰτία, ἢ εἶναι κάτι ἀνάγιο καὶ ἀνε-

ξάρτητα δοσμένο, μιὰ ἐπιφώτιση; Καί πῶς μπορεῖ νὰ γί-
νει ἡ διερεύνησή του;

4. Ἡ ἐπιστημονικὴ θεώρηση γιὰ τὸ ἀτομικὸ δημιούρ-
γμα καί γιὰ τὸ δημιουργό καί γιὰ τὴ σχέση ἀνάμεσά
τους καί πρὸς τὰ κοινοσυνειδησιακὰ δημιουργήματα γεν-
νάει ἀκόμη καί σήμερα προβλήματα μεθοδολογικά πολλὰ
καὶ δύσκολα καί ἀπὸ πολλές πλευρὲς ἄλλα. Ἐδῶ εἶναι
ποῦ ἀνοίγεται πλατὺ τὸ στάδιο στὸν ὑποκειμενισμό, στὴ
φανταστικὴ, ποιητικὴν ἐνατένιση καί τελικὰ στὸ μυστήριο.
Γιατί καί τὸ ἀτομικὸ δημιούργημα καί ὁ δημιουργὸς φαί-
νονται σὲ πολλοὺς ὡς κάτι, ποῦ δὲν ἐπιδέχεται ἀναλυτι-
κὴ θεώρηση, ὡς κάτι τὸ ἀρχέγονο, πρωτόφαντο, ἀποκαλυ-
φτικὸ, καί τελικὰ ἀνεξήγητο, μυστηριακό. Ὅσον ἕνα θάμα,
ποῦ μόνο θέα συνολικὴ, ἐκστατικὴν ἐνατένιση, διαισθαντι-
κὴ διείδυση καί ἄμεσην ἀναπλαστικὴ «βίωση» ἐπιδέχεται.
Ἐδῶ εἶναι ποῦ γιὰ πολλοὺς κόβονται τὰ νήματα καί κάθε
αἰτιακὴ ἐξάρτηση ἀπὸ τὰ φαινόμενα τῆς κοινοσυνειδησια-
κῆς ζωῆς. Ἐδῶ εἶναι, ποῦ πολλοὶ ἀρνιοῦνται στὸ τέλος τέ-
λος φανερὰ ἢ ἀποσκεπασμένα κάθε δικαίωμα καί κάθε
ἀποτελεσματικότητά στὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάλυση καί ἀνα-
σύνθεση ἢ περιορίζουν τὴν περιοχὴ τῆς στὸ νὰ διερευνᾶ
κι ἐξακριβῶνει στοιχεῖα ἐξωτερικὰ καί δευτερεύοντα, συμ-
πληρωματικὰ καί στὸ βάθος ἀσήμαντα γιὰ τὴν «κατανόη-
ση» καί τὴν «ἐρμηνεία» καί τὴ «βίωση». Ἐδῶ εἶναι ποῦ
πολλοὶ ἐπικολλοῦν στὴν ἐπιστημονικὴ θεώρηση τὴν ἐτικέττα
τῆς «ἐπιστημονικῆς περιέργειας», γιὰ νὰ πάρουν τὸ δι-
καίωμα νὰ τὴν καταφρονοῦν καί νὰ τὴν ξεγράψουν.

Ὡστόσο μιὰ τέτια στάση, ποῦ ἰσοδυναμεῖ οὐσιαστικὰ
μὲ παραίτηση ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση τοῦ ἱστορικοῦ
δεδομένου στὴν ἀτομικοποιημένη περιοχὴ του, γεννάει πολ-
λὴν ὑποψία, πῶς εἶναι μιὰ μορφή «φυγῆς» ἀπὸ τὸν κόσμον
τοῦ πραγματικοῦ στὸν κόσμον τοῦ πῆθου καί τοῦ ὄνειρου,
ἀπὸ τὸν κόσμον τῆς ἱστορίας καί τῆς ἐπιστήμης στὸν κό-
σμον τῆς ποίησης καί τῆς μυθοπλασίας. Καί ὅταν γίνεται
αὐτό, ξέρουμε, πῶς ὑπάρχουν ὀρισμένα κοινωνικὰ αἷτια
ποῦ τὸ γεννοῦν.

Ὅσοι ὁμως δὲν ἐννοοῦν νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ τὴν ἐπι-
στημονικὴ γνώση καί τὴ θεωροῦν ὡς τὸ πιὸ δυνατόν ὄπλο
τοῦ ἀνθρώπου, ὅσοι δὲν ἐννοοῦν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πρα-
γματικότητα καί νὰ κρύψουν τὸ κεφάλι τους στὴν ἄμμο

σάν την στρουθοκάμηλο, παρά τολμοῦν ν' ἀντικρίζουνε μ' ἀνοιχτά μάτια τὴν κάθε πραγματικότητα, νὰ τὴ γνωρίσουνε στὴ νομοτέλειά της γιὰ νὰ ὑποβοηθήσουνε τὴν κυρίαρχή της, αὐτοὶ θὰ κοιτάζουνε τὸ κάθε τι, ποὺ παρουσιάζεται σὰ μυστήριο, ὡς πού νὰ τὸ κατανοήσουν. Ἔτσι ἐνέργησεν ὁ ἀνθρώπινος νοὺς μαζί μὲ τὸ ἀνθρώπινο χέρι, γιὰ νὰ βγάλει τὸν ἀνθρώπο ἀπὸ τὴ σπηλιά καὶ τὴ βαλανηφαγία καὶ νὰ τὸν φέρει ἐκεῖ, ποὺ βρίσκεται σήμερα. Ἄν τὸ σήμερα τοῦτο φαίνεται τόσο μαῦρο, σκληρό, ἀγριο, βάρβαρο καὶ ἀπάνθρωπο, ὅμως βρίσκεται στὸ δρόμο τοῦ τελειωτικοῦ λυτρωμοῦ.

Ὁ ματωμένος δρόμος θὰ φέρει στὴ λύτρωση μόνο μὲ τὴν καθοδήγηση τοῦ νοῦ, γιὰτὶ μόνος αὐτὸς θὰ δώσει στὸν ἀνθρώπο τὰ μέσα γιὰ νὰ ὑποτάξει ὀριστικά τὴ σκοτεινὴ μοῖρα, ποὺ τὸν κατασπαράζει. Μὰ τοῦτο εἶναι ἄλλος λόγος μακρὺς, ποὺ θὰ μᾶς ἐβγαζ' ἐξω ἀπὸ τὸ θέμα μας.

Ἄν λοιπὸν στρέψουμε τὴν ἐπιστημονικὴ ματιὰ πρὸς τὴν κατανόηση τοῦ δημιουργοῦ καὶ τῶν ἔργων του, τί μπορούμε νὰ ἐπιτελέσουμε;

Τὸ πρῶτο ἐρώτημα, ποὺ γεννιέται, εἶναι τοῦτο: Ὑπάρχει μιὰ γραμμὴ, ποὺ νὰ ξεχωρίζει ἀπόλυτα τ' ἀτομικὰ δημιουργήματα ἀπὸ τὰ κοινοσυνειδησιακὰ; Εἰδολογικὴ διαφορὰ μορφῆς ἢ οὐσίας δὲν ὑπάρχει καταρχὴν ἀνάμεσόν τους. Ἕνας λαϊκὸς μῦθος, ἓνα λαϊκὸ τραγούδι, ἓνας λαϊκὸς θρησκευτικὸς χορὸς ἢ ἓνας λαϊκὸς θρησκευτικὸς ὕμνος παρουσιάζουνε τὰ ἴδια γνωρίσματα. ποὺ ἔχει τὸ ἀτομικὸ ἔργο, μόνο ποὺ τὸ τελευταῖο τὸ συνοδεύει ἓνα ὄνομα. Ἐχουνε περιεχόμενο καὶ μορφή σὲ ἀρμονικὴν ἀντιστοιχία, πολλὰς φορὲς ἀξιοθάμαστη, ἔχουνε παγιωμένην ὁλότητα, παρ' ὅλη τὴ ρευστότητά τους. Ἐσχατος φορέας καὶ πηγὴ τῆς δημιουργίας εἶναι καὶ σ' αὐτὰ κάποια ἀτομικὴ συνείδηση, ποὺ βρίσκεται ὅμως τόσο κοντὰ καὶ σὲ τὸσον ἄμεσην ἐπαφὴ στὴν κοινὴ συνείδηση καὶ δέχεται τόσο ἄμεσα τὴν ἐπίδρασή της, ὅπου τὸ δημιούργημα καὶ πηγάζει ἄμεσα ἀπὸ τὴν κοινὴ συνείδηση καὶ τὴν ἀντικαθρεφτίζει καὶ χύνεται μέσα σ' αὐτὴ καὶ γίνετ' ἓνα μαζί της. Αὐτὴ μάλιστα τὸ δουλεύει μὲ τὴ χρῆση καὶ τὴν ἐπανάληψη, τὸ στρογγυλώνει, τὸ συμπληρώνει, τὸ μεταμορφώνει, τὸ κάνει ὀλοένα πιὸ τέλειο, ἔτσι ποὺ στὸ τέλος εἶναι πραγματικὰ ἔργο τῆς ὁμαδικῆς συνείδησης. Βέβαια μὲ τὴν ἐξέλιξη, τὴν κοινωνικὴ διαφοροποίηση καὶ τὸν καταμερισμὸ τῶν ἔργων εἰδικὲς ὁμάδες καὶ

άτομικές συνειδησεις γίνονται σὲ πολλά ἐπίπεδα οἱ πηγὲς τῆς δημιουργίας καὶ φτάνουμε σ' ἕνα σημεῖο, ὅπου τὰ ἔργα σφραγιζονται σχεδὸν πάντα μ' ἕνα ὄνομα. Καὶ τότες οἱ εἰδικὲς ὁμάδες ἢ τ' ἄτομα χρησιμοποιώντας τὰ δημιουργημένα κοινοσυνειδησιακὰ στοιχεῖα, τὰ συνθέτουν σὲ νέες μορφές, τελειοποιῶν τὰ εἶδη ἢ καὶ δημιουργοῦν νέα.

Τὸ ἔργο τῆς ἀτομικῆς δημιουργίας εἶναι μιὰ προέχταση τῆς κοινοσυνειδησιακῆς. Τὸ ὕλικό καὶ ἡ ἄμεση ἢ ἀπώτερη πηγή τῆς ἀτομικῆς δημιουργίας παραμένει πάντα τὸ κοινοσυνειδησιακὸ δημιούργημα. Καὶ αὐτὴ ἡ ἀρχαία τραγωδία καὶ αὐτὸς ὁ Παρθενώνας, ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ Φειδία, ὁ φιλοσοφικὸς διάλογος τοῦ Πλάτωνα εἶναι βλαστήματα, ποῦ ἡ ρίζα τους βρίσκεται σ' ἔργα κοινοσυνειδησιακά.

Τότες λοιπὸν μπαίνει ἕνα καινούργιο ἐρώτημα: Ποιὰ εἶναι ἡ προσωπικὴ συμβολὴ τοῦ δημιουργοῦ; Ποῦ ἀρχίζει τὸ νέο, τὸ ἀποκαλυπτικὸ, τὸ μυστηριακὸ τῆς προσωπικῆς δημιουργίας;

5. Γιὰ νὰ δοθεῖ ἀπάντηση σ' αὐτὸ χρειάζεται νὰ γίνει ἀνάλυση τῆς δημιουργικῆς προσωπικότητας. Ἔχουμε τὰ μέσα νὰ τὴν πλησιάσουμε, νὰ τὴ διερευνήσουμε στὴ γένεσή της;

Ὁ δημιουργός, ὁ κάθε μεγάλος δημιουργός, ὁ Ἰδρυτῆς μιᾶς θρησκείας, ὁ πολιτικὸς ἡγέτης ἢ νομοθέτης, ὁ καλλιτέχνης, ὁ ἐπιστήμονας, ὁ ἐφευρέτης, ὁ φιλόσοφος, εἶν' ἕνας ἄνθρωπος γεννημένος μέσα σ' ἕναν ὀρισμένο καιρὸ καὶ τόπο. Κατὰ πόσο καθορίζεται ἀπὸ τὸν καιρὸ του καὶ τὸν τόπο του; Ποῦ εἶναι οἱ πηγές τοῦ νέου ποῦ φέρνει; Βέβαια ἡ δημιουργία του πηγάζει ἄμεσα ἀπὸ τὴν ψυχοσύνθεσή του. Μποροῦμε ν' ἀναλύσουμε τὰ στοιχεῖα καὶ τὴν πορεία μιᾶς δημιουργικῆς ψυχοσύνθεσης καὶ ὡς ποῖο βαθμὸ; Ποιὲς ἐπιστῆμες μποροῦν νὰ μᾶς βοηθήσουνε σ' αὐτὸ;

Καὶ ὁ πῶς μεγάλος δημιουργός εἶν' ἕνας ψυχοφυσικὸς ὀργανισμός. Ὁ ψυχοφυσικὸς ὀργανισμὸς εἶναι κάτι ἀντικειμενικὰ δοσμένο. Εἶν' ἕνα βιολογικὸ φαινόμενο καὶ ἡ πρώτη ἐπιστῆμη, ποῦ μᾶς πλησιάζει στὸ φαινόμενο αὐτὸ, εἶναι ἡ βιολογία. Εἶναι συνάμα κι ἕνα ψυχολογικὸ φαινόμενο. Ἡ δεύτερη λοιπὸν ἐπιστῆμη, ποῦ θὰ μᾶς πλησιάσει σ' αὐτὸ, εἶναι ἡ ψυχολογία. Εἶναι ἀκόμη ἕνα κοινωνικὸ φαινόμενο. Ἡ τρίτη ἄρα ἐπιστῆμη, ποῦ θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ τὸ διερευνήσουμε, εἶναι ἡ κοινωνιολογία. Καὶ τελικὰ ἡ δράση του καὶ

ή δημιουργία του απλώνεται μέσα σέ μιὰ συγκεκριμένη περιοχή, λογουχάρη τή θρησκεία, τήν πολιτική, τήν τέχνη, τήν έπιστήμη, τή φιλοσοφία. Για τήν κάθε μιὰ από τίς περιοχές αυτές και τίς ανθρώπινες ενέργειες, πού κινιούνται μέσα σ' αυτές, θά μᾶς ὀδηγήσει στήν κατανόηση ή συστηματική θεώρησή τους, δηλαδή ή θρησκευολογία, ή πολιτειολογία, ή τεχνολογία, ή έπιστημολογία, ή ιστορία τῆς φιλοσοφίας και γενικά ή ιστορία.

Ἡ ἀνάλυση και ή ἀνασύνθεση μιᾶς δημιουργικῆς προσωπικότητας εἶναι ἀνάγκη νά καθοδηγηθεῖ ἀπ' ὄλες τίς σχετικές έπιστήμες. Κάθε μονόπλευρο κοίταγμα θά φέρεи σέ μονόπλευρα συμπεράσματα. Για τοῦτο βέβαια ή διερεύνηση μιᾶς δημιουργικῆς προσωπικότητας και ή ἀνασύνθεσή της δέν εἶν' ἔργο φαντασίας κι ἔμπνευσης παρ' ἀπαιτεῖ πολυμερῆ συγκέντρωση κι ἐξακριβωση ἀντικειμενικῶν δεδομένων, πολύπλευρη θεώρηση, μεγάλη ἀναλυτική και συνθετική δύναμη. Και τὸ ἔργο τοῦτο γίνεται τόσο δυσκολότερο ὅσο και πολλές ἀπό τίς έπιστήμες, πού ἀναφέραμε, βρίσκονται ἀκόμη στὰ πρῶτα τους ἀληθινὰ έπιστημονικά βήματα και ή μεθοδική τους ἀκόμη σέ πολλά συζητιέται και πολλά ἀπό τὰ πορίσματά τους δέν εἶναι γενικά ἀγνωρισμένα και ή γενική γνωσιολογική και κοσμοθεωρητική ἀποψη, πού θά πρέπει νά διαπερνάει και νά συστηματοποιεῖ τήν πολύπλευρη ἐκείνη θεώρηση, δέν εἶν' ἑνιαία.

Γιά ὄλ' αὐτὰ τὰ αἷτια, κοντὰ σ' ἀπώτερα κοινωνικά, μένει ἀκόμη τόσο πλατὺ περιθώριο σέ ὑποκειμενικές ἐντυπώσεις, σέ φανταστικά κατασκευάσματα και γεννιούνται τόσο μεγάλες διαφορές στή θεώρηση τῶν δημιουργῶν και τῶν ἔργων τους. Ὡστόσο σέ τρία σημεία νομίζω, πῶς μπορούμε ἀπό τώρα νά τεθοῦν ἀρχές βασικές, πού νά καθοδηγοῦν τήν ἔρευνα. α) Ἡ πρώτη ἀρχή λέει, πῶς δέν μπορούμε νά παραβλέψουμε οὔτε τή βιολογική, οὔτε τήν ψυχολογική, οὔτε τήν κοινωνιολογική, οὔτε τήν εἰδική έπιστημονική διερεύνηση για κάθε δημιουργὸ και τὸ ἔργο του. β) Ἡ δεύτερη ἀρχή λέει, πῶς θά πρέπει νά στηριζόμαστε στὰ ὅσο μπορεί πιὸ ἐξακριβωμένα μέσχα, πού μᾶς δίνει ή κάθε μιὰ ἀπό τίς έπιστήμες αυτές για τή θεώρησή μας. γ) Ἡ τρίτη ἀρχή λέει, πῶς μολονότι ή θεώρησή μας θά ξεκινάει ἀπό πολλές πλευρές, θά πρέπει νά εἶν' ἑνιαία, νά συντρέχει πρὸς μιὰ συνολική ἀποψη και για τὸ δημιουργὸ και για τὸ ἔργο του, νά μὴ μένει ἀσύνδετη στὰ καθέκαστα, νά ἔχτιμάει τὸ κάθε στοι-

χειό ανάλογα με τη θέση του μέσα στο σύνολο, έτσι που το τελικό μας πόρισμα να είναι μία πραγματική ανασύνθεση της ολότητας και του προσώπου και του έργου και στη γένεση και στη δυναμική τους εξέλιξη και στην τελείωσή τους.

6. "Αν λοιπόν στηριχτούμε στις αρχές αυτές και προσπαθήσουμε να πλησιάσουμε μιάν οποιαδήποτε δημιουργική προσωπικότητα, θα έχουμε μπροστά μας ένα γενικό σχήμα, που νομίζω, πώς θα ξπαιρνε τόν ακόλουθο τύπο, όσο βέβαια κι αν θα παραλλάζει ή εφαρμογή του στην κάθε μερική περίπτωση. "Ενας οποιοσδήποτε ανθρώπινος ψυχοφυσικός οργανισμός φέρνει μαζί του από τη γέννησή του ορισμένα βιολογικά γνωρίσματα. Τη στιγμή, που γεννιέται ένας άνθρωπος, είναι κιόλας καθορισμένα πάρα πολλά και σημαντικότερα στοιχεία από τη μελλοντική του διαδρομή.

Φυλετική καταγωγή, ορισμένη άμεση κληρονομικότητα, ορισμένη ιδιοσυστασία και ποιότητα στο κυτταρικό πλέγμα του, οργανικές προδιάθεσες, οργανικά πλεονεχτήματα ή μειονεχτήματα στα αίσθητήριά του οργανα, στο κεντρικό του νευρικό σύστημα, ορισμένα ελαττώματα σωματικά ή λειτουργικές ανωμαλίες. "Όλα τούτα, που φέρνει ο άνθρωπος μαζί του τη στιγμή που βγαίνει από την κοιλιά της μάνας του, συναπαρτίζουν εκείνο που βιολογικά ονομάζεται ο γονότυπός του.

Και τώρα γεννιέται τó έρώτημα : Είναι άραγεσ ό γονότυπος ένός ορισμένου ανθρώπου κάτι έπιστημονικά άπλησίαστο ; "Όχι βέβαια, παραμένει όμως τούτο πάντα έξαιρετικά δύσκολο. Τό πλησίασμά μας θα έξαρτηθει από τόν πλοΰτο και τήν άκρβεια στ' άντικειμενικά στοιχεία, που διαθέτουμε για τή γνώση του. "Αν μπορούμε να έξακριβώσουμε τή φυλετική καταγωγή, τήν άμεσότερη κληρονομική του καταγωγή και όσο μπορεί περισσότερο στοιχεία από τή φυσιολογικήν ιδιοσυστασία τού ανθρώπου αύτου, αν μπορούμε λ.χ. να ξέρουμε τις ιδιοφυίες, που έξει στούς προγόνους του ένας δημιουργός, τά φυσιολογικά πλεονεχτήματα ή μειονεχτήματα, που φέρνει μαζί του από γεννησιμίο του, έξουμε κάποια στοιχεία προκαθορισμού, που μπορούν ώς ένα βαθμό να μάς έξηγήσουν τήν κατοπινή διαδρομή.

Κι έδω βέβαια, όπως σ' όλα τ' άλλα, είναι ανάγκη να προφυλαχτούμε από τó να υπερεχτιμήσουμε τά στοιχεία

τούτα και από τὸ νὰ τὰ ἐξηγοῦμε μονοκόμματα, δὲν μποροῦμε ὁμῶς μὲ κανέναν τρόπο νὰ τὰ παραβλέψουμε, ἂν μπορούμε νὰ τὰ ἐξακριβώσουμε.

Πολὺ μεγαλύτερη σημασία ἔχουμε γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἐξέλιξη τοῦ δημιουργοῦ τὰ κατοπινὰ στοιχεῖα, ποὺ προσκομίζουμε στὴν ὑπαρξή του οἱ μυριόπλευρες καὶ πολλαπλότητες ἐπιρροές, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ θὰ γεννηθεῖ ὁ ἄνθρωπος κι ἔπειτα καὶ προέρχονται ἀπὸ τὸν περίκοσμό του.

Φυσικὸς περίκοσμος καὶ ὕλικοι ὄροι (τροφή, κατοικία κλπ.), ποὺ ἐπηρεάζουνε τὴν ἀνάπτυξη τοῦ ὄργανισμοῦ, ἀρρώστιες καὶ περαστικὲς ἢ μόνιμες διαταραχὲς στὴν ὄργανικὴ λειτουργία, ἀναπηρίες ἐπίχτητες, ἐπίδραση ἀπὸ τὸ στενὸ καὶ τὸν πλατύτερο περίκοσμο, συντυχίες τῆς ζωῆς, ψυχικὸ τραυματισμοί, ἀπειρα καὶ πολυποίικια περιστατικά, γίνονται καθοριστικὰ στοιχεῖα γιὰ τὸν ψυχοφυσικὸν ὄργανισμό, ποὺ ἐπηρεάζεται ἀδιάκοπα, ἀλλάζει, διαμορφώνεται φυσιολογικὰ καὶ ψυχικὰ ἀπὸ τὴ μέρα, ποὺ θὰ γεννηθεῖ, ὡς τὴ μέρα, ποὺ θὰ πεθάνει. Ἐνάμεσα στὶς δύο ἀκραίες πύλες τῆς ζωῆς παίζεται μὲ ἀδιάκοπες μεταλλαγές καὶ «ἐπεισόδια» γιὰ τὸ κάθε ἄτομο καὶ πολὺ περισσότερο γιὰ τὸ δημιουργὸ τὸ δῶμα, ποὺ μιά του πλευρὰ εἶναι ἡ πνευματικὴ δημιουργία.

Αὐτὸ ποὺ πλάθεται κάθε στιγμή ἀπὸ τὴν ἐπαφή τοῦ γονότυπου πρὸς τ' ἀπειράριθμα στοιχεῖα, ποὺ ἀδιάκοπα τὸν ἐρεθίζουν καὶ προκαλοῦν τὴν ἀντίδρασή του καὶ τὸν ἐπηρεάζουν καὶ τὸν μετατρέπουν, εἶναι ὁ φαινότυπος, ἡ ψυχοφυσιολογικὴ σύνθεση, ἡ κάθε στιγμή κινούμενη καὶ ζωντανὴ καὶ ἐνεργητικὴ προσωπικότητα ἀπὸ τὴ βρεφικὴν ἡλικία ὡς τὸ κατέβασμα τῆς αὐλαίας.

7. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ ἀτενίζουμε κάθε στιγμή θεωρώντας τὸν κάθε ἄνθρωπο καὶ τὸ δημιουργὸ εἶναι ὁ φαινότυπος. Ἀναλύοντας τὸ φαινότυπο στὰ στοιχεῖα, ποὺ συντρέχουνε στὸν ἀπαρτισμὸ του, ἔχουμε, νομίζω, τ' ἀκόλουθα δεδομένα :

Α) Τὴν ψυχοφυσικὴν ἰδιοσυστασία, ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὸ γονότυπο καὶ τὴ μεταλλαγὴ του ἀπὸ τὰ περιστατικά τῆς ζωῆς, ποὺ ὄργανικὰ τὸν μετουσιώνουν, λ.χ. μὴν ἀρρώστια μὲ παραμόνιμα φυσιολογικὰ ἢ ψυχολογικὰ ἀποτελέσματα, μόνιμο ὑποσιτισμὸ, ὀρφάνια, φτώχεια ἢ πλοῦτο καὶ χλιδή, ἕνα ἐπίχτητο ἐλάττωμα (ἀλκοολισμό, τοξικομα-

νία, διαστροφή της γενετήσιας όρμης και άλλα άπειρα). Ή ψυχοφυσική αυτή Ιδιοσυστασία, που περιλαμβάνει σε κάθε ψυχή όλες τις συγκεκριμένες, συγγενείς ή επίχιτες, ει-
 δολογικές Ικανότητες ή μειονεχτικότητες του προσώπου, κυριαρχείται από τη βασική ροπή για **όλόπλευρη πραγμά-
 τωση του έγώ**, που παρουσιάζεται διακλαδισμένη σε τρία-
 ξενστιχτα, α) τὸ ξενστιχτο τῆς αὐτοσυντηρησίας, β) τὸ ξεν-
 στιχτο τῆς ἀναπαραγωγῆς, γ) τὸ ξενστιχτο τῆς κυριαρχι-
 κῆς ἐπιβολῆς τοῦ έγώ.

Ή ψυχοφυσική Ιδιοσυστασία κινήμένη από τὰ ξενστιχτα
 αὐτὰ καθορίζει τὴ μορφή στὴν τριπλὴν ἐνέργεια, που ἐκδη-
 λώνει τὸ ἄτομο, α) στὴν ἔνταση καὶ τὴν ποιότητα, που
δέχεται τὸ ἄτομο τοὺς ἐξωτερικοὺς παμποίκιλους ἐρεθι-
 σμούς, β) στὸ πλάτος, τὸ βάθος, τὴν ποιότητα καὶ τὴν ἔν-
 ταση, που ἀντιδρᾷ τὸ ἄτομο στοὺς ἐρεθισμούς, γ) στὴν
ἐπιλογή τῆς δημιουργικῆς κατεύθυνσης, ὅπου θὰ δράσει τὸ
 ἄτομο, καὶ στὸ βαθμὸ καὶ τὴν ποιότητα τῆς **ἐνέργειας**,
 δηλαδή τῆς μετατροπῆς τῆς δημιουργικῆς όρμης σὲ ἔργο.

Εἶναι λοιπὸν ἡ ψυχοφυσική Ιδιοσυστασία τοῦ δημιουρ-
 γοῦ κάτι ἀπροσπέλαστο στὴν ἐπιστημονικὴν ἀνάλυση;
 Κι ἐδῶ βέβαια τὸ πλησίασμά μας θὰ ἐξαρτηθεῖ κατὰ πρώτι-
 στο λόγο ἀπὸ τὸ ἂν μπορούμε νὰ ἐξακριβώσουμε ὅσο γί-
 νεται περισσότερα συγκεκριμένα περιστατικά ἀπὸ τὴ ζωὴ
 τοῦ δημιουργοῦ.

Καὶ ἂν ὅμως γίνει αὐτὸ, πῶς θὰ τὰ κατανοήσουμε καὶ
 θὰ τὰ ἐρμηνεύσουμε ;

Ἐδῶ κύριος ὁδηγός μας θὰ γίνῃ ἡ **ψυχολογία**. Ἡ ἐπι-
 στήμη αὐτὴ στὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια ἔχει προχωρήσει
 πολὺ καὶ στὴ μεθοδική της καὶ στὸ ἀνοιγμα σὲ νέες περιο-
 χές τῆς ἔρευνας, ἂν καὶ δὲ φαίνεται ἀκόμη στὸν ὀρίζοντα
 ἡ δυνατότητα νὰ συγκεντρωθοῦν σ' ἕνα ἐνιαῖο σύστημα τὰ
 πορίσματα ἀπὸ ὅλες τὶς πολὺπλοκες καὶ ἀπὸ διάφορες πλευ-
 ρές καὶ ἀπόψεις γινόμενες ἔρευνες. Ὡστόσο μπορούμε νὰ
 ποῦμε σήμερα, πῶς ἡ **νευρολογία**, ἡ **ψυχοφυσική**, ἡ **ψυχανά-
 λυση τῆς σχολῆς τοῦ Freud** καὶ ἡ **ἀτομικὴ ψυχολογία**
τῆς σχολῆς τοῦ Adler, ἡ **λειτουργικὴ καὶ ἡ μορφολογικὴ**
ψυχολογία, ἡ **ψυχολογία τῶν ἀτομικῶν διαφορῶν**, ἡ **ψυχο-
 λογία τῆς διαγωγῆς**, ἡ **χαρακτηρολογία** καὶ τέλος ἡ **ψυ-
 χοπαθολογία** μᾶς παρέχουν ἀρκετὲς ἔννοιες βοηθητικές,
 ἀπόψεις καὶ μέσα γιὰ νὰ πλησιάσουμε τὸ συγκεκριμένο
 ἄτομο στὴν ψυχοσύνθεσή του, στὴν ψυχοφυσικὴν Ιδιοσυστα-

σία του, και να παρακολουθήσουμε το φαινότυπο και στη γένεση και στην εξέλιξη του, αρκεί να έχουμε αρκετές και εξακριβωμένες πληροφορίες γι' αυτόν.

Τό τελευταίο τούτο, πού είναι αρκετά δύσκολο και όταν ακόμη πρόκειται για πρόσωπα σύγχρονα ή λίγο παλιότερα, λογουχάρη τό Γκαίτε ή τό Μπετόβεν, τό Σοπερχάουερ, τό Νίτσε ή τό Βάγνερ, τό Χίτλερ ή τό Μουσολλίνι κτλ., καταλαβαίνει κανείς πόσο γίνεται δυσκολότερο ή και αδύνατο, όταν πρόκειται για προσωπικότητες πού μόνο τό έργο τους έχουμε, κι αυτό πολλές φορές σ' έρείπια, και λιγοστές ή καμιά πληροφορία για τή ζωή τους, όπως συμβαίνει με τούς περισσότερους μεγάλους δημιουργούς τών παλιών καιρών, λ.χ. τόν 'Ηράκλειτο ή τό Δημόκριτο, τόν 'Εμπεδοκλή ή τόν Παρμενίδη, και όπως συμβαίνει και με τόν ίδιο τόν Πλάτωνα.

Σε τέτια περίπτωση είμαστε' υποχρεωμένοι να καταφύγουμε μόνο στό έργο τους και να προσπαθούμε να μαντεύουμε ανάδρομικά από τό έργο τήν ψυχοσύνθεση τού δημιουργού. Έχτός όμως από τό έργο, μάς οδηγεί στην κατανόηση τού δημιουργού από άλλη πλευρά και ό δεύτερος μεγάλος συντελεστής, πού διαμορφώνει τήν προσωπικότητα, δηλαδή ό περίκοσμος τού καιρού και τού τόπου του.

8. Γιατί ό δεύτερος δυναμογόνος συντελεστής για τή δημιουργία τού φαινότυπου είναι:

Β) 'Ο φυσικός και κοινωνικός περίκοσμος. 'Ο περίκοσμος αυτός μπορεί να ξεχωριστεί σε στενότερο και πλατύτερο. Τά σύννορά τους δε χωρίζονται καθαρά. 'Ωστόσο μπορούμε να πούμε, πώς ό στενότερος περίκοσμος περιλαμβάνει τό σπίτι, τήν οικογένεια, τούς συγγενείς και τούς φίλους, τόν τόπο τής γέννησης, τήν παιδευτική κοινότητα και τις στενότερες κοινωνικές ομάδες, πού περικλείουν τό άτομο. 'Ο πλατύτερος περίκοσμος περιλαμβάνει τήν πατρίδα γενικά, τήν πολιτική κοινότητα, τήν έθνότητα, τή θρησκευτική κοινότητα, τά οικονομικά καθεστώτα, τά γενικά πολιτικοκοινωνικά και ιδεολογικά καθεστώτα και ρέματα τής εποχής, τά ιστορικά γεγονότα τού καιρού και τήν πλατύτατη συνειδησιακήν ολότητα, όπου ανήκει τό κάθε άτομο σε κάθε καιρό και τόπο και πού μπορεί να παραλλάξει ακόμη και τόν ίδιον καιρό από άτομο σε άτομο ανάλογα με τήν κοσμοθεωρητική και βιοθεωρητική στάση τους.

Σήμερα ξέρουμε πιά και όλοένα μαθαίνουμε καλύτερα, πόσο τεράστια σημασία έχουνε για τή διαμόρφωση, τήν εξέλιξη και τή δημιουργική δράση του ανθρώπου, και του πιά μεγάλου δημιουργού, οί άπειροποικίλες έπιρροές, που προέρχονται και από τό στενότερο και από τόν πλατύτερο περίκοσμο. Σήμερα ξέρουμε πιά και όλοένα μαθαίνουμε καλύτερα, πώς τό κάθε άτομο, και ό μεγάλος δημιουργός άκόμη περισσότερο, που κυριαρχείται έντονα από τίς βασικές όρμές, τήν αυτόσυντήρηση, τόν έρωτα στήν πλατύτατη σημασία και τήν κυριαρχικήν έπιβολή του έγώ, έπηρεάζεται βαθιά, δυνατά και όριστικά. τίς περισσότερες φορές, κάποτε και από ένα περιστατικό, από έναν ανταγωνισμό, μιá σύγκρουση, μιá νίκη ή μιάν άποτυχία μέσα στο στενό ή τό πλατύ περίγυρο, από τή θέση του μέσα στήν οικογένεια, από τή σχέση του με τόν πατέρα ή τή μητέρα, τάδέλφια, τή γυναίκα ή τήν έρωμένη, τό φίλο, τήν έξιδανικεμένη προσωπικότητα ένός δασκάλου, από μιá γνωστή ή και προσωπικά άγνωστη, συγκαρινή ή παλιότερη, ντόπια ή ξένη έξαιρετική μορφή, από τήν ταξική τοποθέτηση, από τίς ανταγωνιστικές σχέσεις του καιρού του, τής τάξης του, τής πολιτικής του κοινότητας, από τά ιδεολογικά ρέματα, συκαιρινά ή και παλιότερα, και άκόμη από γεγονότα Ιστορικά (έναν πόλεμο, μιάν επανάσταση) που γίνονται άκόμη έξω και μακριά από τόν τόπο του, μά που χτυπούν με δύναμη τή συνείδησή του.

Οί έπιρροές από τό στενότερο περίκοσμο είναι δυσκολότερο νά έξακριβωθοούν, άν κι έχουνε τεράστια σημασία, όπως μιá μαθαίνει ή ψυχανάλυση και ή άτομική ψυχολογία. Γι' αυτό είναι ανάγκη άπόλυτη νά διερευνηθοούν όσο γίνεται ακριβέστερα και λεπτομερειακότερα.

Οί έπιρροές από τόν πλατύτερο περίκοσμο, επειδή βρίσκονται μέσα στήν περιοχή του Ιστορικού γίνεσθαι και τής κοινοσυνειδησιακής δημιουργίας, πέφτουνε μέσα στο έρευνητικό πεδίο τής Ιστορίας και τών κοινωνικών έπιστημών και γι' αυτό είναι αδύνατο νά πούμε, πώς πλησιάζουμε ίκανοποιητικά και κατανοούμε μιá δημιουργική προσωπικότητα χωρίς τήν Ιστορική και κοινωνιολογική διερεύνηση στον πλατύτερο περίκοσμο του καιρού και του τόπου της.

ΕΙδικός κλάδος έρευνών έχει δημιουργηθεί τά τελευταία χρόνια για νά μελετήσει συστηματικά τίς έπιρροές

ἀπὸ τὸν περίκοσμο καὶ στὴ γένεση καὶ στὴν ἐξέλιξη τοῦ φαινότυπου, ἡ περικοσμολογία (Umweltforschung).

Τέλος μέσα σ' αὐτὸ τὸν περίκοσμο ζετυλιγεται, προσαρμόζεται, ἀντιδρᾷ, ἀνταγωνίζεται, ἐνεργεῖ καὶ δημιουργεῖ τὸ πρόσωπο ἀπὸ τὴ στιγμή πού ὀριμάζοντας πιά καὶ ξεπερνώντας τὴν παιδικὴ καὶ τὴν ἐφηβικὴν ἡλικία μπαίνει στὸ στάδιο τῆς δημιουργίας.

9. Αὐτὸ εἶναι τὸ τρίτο σημαντικὸ στοιχεῖο, πού κατάρτιζει τὴν προσωπικότητα :

Γ) Τὸ δημιουργικὸ στάδιο. Ἄφου δέχτηκεν ὅλες τίς ἐπιρροές ἀπὸ τὸ στενότερο καὶ τὸν πλατύτερο περίκοσμο στὴν πρώτη καὶ σημαντικότερη διαπλαστικὴ περίοδο τῆς ζωῆς του, τὴ βρεφικὴ, νηπιακὴ, παιδικὴ καὶ ἐφηβικὴν ἡλικία, τὸ ἄτομο ἔφτασε πιά στὴ στιγμή γύρω στὰ δεκαοχτώ του ὡς εἴκοσι χρόνια, ὅπου ζυγίζοντας στὸ ὑποσυνειδητο καὶ στὴ συνειδησή του ὅλα τὰ δεδομένα, θὰ πάρει τὴ μεγάλην ἀπόφαση, πού θὰ κρίνει καὶ θὰ καθορίσει τὴν ὑπόλοιπη ζωὴ του. Τότες θὰ γίνῃ ἡ ἐπιλογή καὶ θὰ καταρτιστεῖ προπάντων στὸ ὑποσυνειδητο τὸ πρόγραμμα τῆς δημιουργικῆς ζωῆς.

Τότες μπαίνει τὸ ἄτομο στὸ δημιουργικὸ του στάδιο.

Τὴ στιγμὴν ἐκεῖνη περνάει τὸ ἄτομο μιὰ βαθύτατη κρίση, ὅπου συντρέχουν, ἀνταγωνίζονται, ζυγιάζονται ὅλα τὰ δεδομένα τοῦ ψυχοφυσικοῦ του ὄργανισμοῦ, ὅπως διαπλάστηκεν ὡς τὴ στιγμὴν ἐκεῖνη, ὅλες οἱ ἐπιρροές, οἱ ἔλξεις καὶ οἱ ἀπώθησες τοῦ περίκοσμου, ὅλα τὰ ἰδανικά τὰ συνειδητὰ καὶ οἱ ὑποσυνειδητες λαχτάρεις. Ἀπὸ τὴν ἔκβαση τῆς κρίσης αὐτῆς θὰ ἐξαρτηθεῖ ὅλη ἡ κατοπινὴ τῆς ζωῆς.

Τότες παλαίβει ἡ ἐσωτερικὴ του κλίση πρὸς ὅλες τίς ἀντίθετες ροπές. Ἄν τὴ στιγμὴν ἐκεῖνη ἐξορμήσει τὸ ἄτομο μὲ ὅλη τὴ δυναμικότητα πρὸς μιὰ κατεύθυνση, πού τὸν ἱκανοποιεῖ καὶ τοῦ δίνει φτερά, ἂν συγκεντρώσει ὅλη τὴ βουλευτικὴ του ἐνέργεια σταθερὰ καὶ ἐπίμονα πρὸς τὸν ἰδεατὸ καὶ ποθητὸ σκοπὸ, ὁ δρόμος ἀνοίγεται πλατῶς στὸ δημιουργικὸ ἔργο. Ἄν ὁ ἀγώνας μείνῃ ἄκριτος, ἂν ὄροι ἐξωτερικοὶ, λαθεμένοι ὑπολογισμοί, ὑπερεχτίμηση ἢ ὑποτίμηση ἰδρισμένων ὄρων τραβήξουνε τὸ ἄτομο πρὸς ἕνα δρόμο, πού δὲν ἀνταποκρίνεται στὶς ἐσωτερικὲς του λαχτάρεις καὶ στὶς ἱκανότητές του, ἡ κρίση θὰ ἐξακολουθήσει, χα-

λάρωση, αδυναμία, μετάπτωσες, μετάνοιες, ανικανοποίητοι πόθοι, θά του κυλάν αδιάκοπα εμπόδια στο δρόμο. Κούραση, άπελπισιά, νευροπαθολογικά συμπτώματα θά φανερωθούν.

Ή από τή στιγμή, πού θά παρθεί ή μεγάλη και βαρύτατης όλκῆς απόφαση, τó άτομο μπαίνει σ' έναν όρισμένο κόσμο δημιουργίας. Τώρα ύψώνονται μπροστά του συγκεκριμένα προβλήματα, σκοποί και τέρματα. Τώρ' άρχίζει ó μεγάλος άγώνας, πού θά φέρει στην επιτυχία ή στο ναυάγιο.

Ή κρίση αύτή τῆς νεανικῆς ήλικίας δέν είναι ή μοναδική. Ήπεναντίας θά ξαναφανερωθεί κι άλλες φορές ανάλογα με τó άν είτανε σωστή ή λαθεμένη ή πρώτη απόφαση, ανάλογα με τά εμπόδια, πού θά συναντηθούν, με τήν πορεία και τίς περιπέτειες τῆς **ένέργωσῆς**.

Οί έπιρροές του περίκοσμου δέ θά σταματήσουνε ποτέ. Ή βαρκούλα του σήκωσε τά πανιά και βγήκε στο πέλαγος. Θ' άντικρίσει φουρτούνες και άνεμοδαρμούς, εϋνοϊκούς κι ενάντιους καιρούς, θά προσπεράσει γαλήνια και γελαστά περιγιάλια, μά και κάβους φουρτουνιασμένους. Θά πέσει ó δημιουργός, θά ξανασηκωθεί, θά δρῆσει κατά μπρός, θά γυρίσει πίσω, θά ξανατανυστεί σάν τόν Όδυσσέα στο τιμόνι τῆς σχεδίας του.

Κάθε φορά, πού ξαναγυρίζει μιá κρίση, θά μπαίνουνε μπροστά του έναγώνια και έπιταχτικά τά μεγάλα έρωτηματικά. Ή θετική άπάντησή του στα έρωτηματικά αυτά θά είναι ή δράση του, τά έργα του.

Μά τó κάθε δημιουργικό άτομο άρμενίζει σέ ξεχωριστό πέλαγος. Ήλλος στην πολιτική, άλλος στην κοινωνική δράση, άλλος στη θρησκεία, άλλος στην τέχνη, άλλος στην έπιστήμη, άλλος στη φιλοσοφία. Τά προβλήματα, πού ύψώνονται μπροστά του, είναι συγκεκριμένα και πηγάζουν από τίς περιοχές του περίκοσμου. Αύτές έχουν ύπόσταση έξωποκειμενική, έχουνε ζωή και παράδοση ιστορική. Στην κάθε περιοχή βρίσκονται μπροστά στο άτομο κοινοσυνειδησιακά και άτομικοσυνειδησιακά δημιουργήματα. Και συνάμα ένεργοϋν με τήν ιστορικήν ή τήν άμεση παρουσία τους άλλες προσωπικότητες, πού έδρασαν ή δροϋν στην ίδια περιοχή. Ο καλλιτέχνης λόγου χάρη θά βρει μπροστά του τά ξένα δημιουργήματα τῆς δικῆς του τέχνης, παλιά και συγκαιρινά, τούς συντεχνίτες του, πρωτοτερινοϋς και σύχρο-

νους, τὰ καλλιτεχνικά ἰδανικά, τὶς τεχνотροπίες, τὰ καλλιτεχνικά ρέματα τοῦ καιροῦ του καὶ τοῦ τόπου του. Ὁ φιλόσοφος θὰ βρεῖ μπροστά του τὰ φιλοσοφήματα καὶ τοὺς φιλόσοφους, παλιούς καὶ συγκαίρινους, τὰ ἐπιστημονικά δεδομένα τοῦ καιροῦ του, τὰ φιλοσοφικά καὶ ἰδεολογικά ρέματα καὶ τὶς ἀπώτερες κοινωνικὲς κινητήριες δυνάμεις, πού ἔμμεσα ἢ ἄμεσα ἐπηρεάζουν καὶ διαμορφώνουν τὴ σκέψη καὶ τὴ συνείδηση τοῦ κάθε καιροῦ καὶ τόπου.

Μ' ὄλ' αὐτὰ θὰ λογαριαστεῖ ὁ δημιουργὸς καὶ τὸ ἔργο του. Ἄνάμεσό τους θ' ἀνοίξει τὸ δικό του δρόμο, θὰ πεῖ τὸ δικό του λόγο, θὰ δώσει τὴ δική του φόρμα, θὰ ἐπιβάλλει τὸ ἐγὼ του. Θὰ συγκρουστεῖ, θὰ συμφωνήσει, θὰ πάρει παρόρμηση, ἰδέες, φόρμες, θὰ συνδυάσει, θὰ προσθέσει, θὰ παρουσιάσει τὸ καινούργιο, τὴ δημιουργία του. Ὅλα λοιπὸν ἔτοῦτα τὰ ἐξωυποκειμενικά στοιχεῖα θὰ γίνουν παράγοντες στοῦ δικό του ἔργο, ἀρνητικοὶ ἢ θετικοί. Ἄρα θὰ τὸ καθορίσουν ὡς ἓνα μεγάλο βαθμὸ στὴν οὐσία του, στὴν κατεύθυνσή του, στὴ φόρμα του.

Στὸ ἔργο τοῦ δημιουργοῦ λοιπὸν θὰ συντρέξουν καὶ θὰ μορφοποιηθοῦν οἱ μορφές τῆς ἀτομικῆς του ψυχοσύνθεσης, οἱ ἐπιρροές πού διάπλασαν τὸ φαινόμενο του, οἱ ἐπιρροές τοῦ στενότερου καὶ τοῦ πλατύτερου περίκοσμου καὶ οἱ ἐπιρροές τῆς εἰδικῆς περιοχῆς τοῦ δημιουργικοῦ του στάδιου.

Καὶ οἱ τελευταῖες ἐτούτες ἐπιρροές κινιοῦνται μέσα στοῦ ἱστορικό γίνεσθαι καὶ εἶναι θέματα γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση. Κι ἐδῶ λοιπὸν ἡ ἱστορία ἀπὸ τὴν κάθε εἰδικὴ περιοχῆ, τὴν πολιτικὴ, τὴ θρησκεία, τὴν τέχνη, τὴν ἐπιστήμη, τὴ φιλοσοφία, εἶναι ἀπαραίτητο στοιχεῖο γιὰ νὰ πλησιασοῦμε καὶ νὰ γνωρίσουμε καὶ τὰ δημιουργήματα τῆς ἀτομικῆς συνείδησης καὶ τὸ δημιουργό τους.

10. Εἶναι λοιπὸν φανερό, πῶς, ὅταν θέλουμε νὰ πλησιάσοῦμε, νὰ γνωρίσοῦμε, νὰ κατανοήσοῦμε καὶ νὰ ἐχτιμήσοῦμε ἓνα «ἔργο» καὶ μιὰ δημιουργικὴ προσωπικότητα, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τὰ κοιτάξοῦμε ἀπ' ὄλες αὐτὲς τὶς πλευρές. Μόνο τότε μποροῦμε νὰ ἔχοῦμε ἡσυχὴ τὴ συνείδηση, πῶς ἐξαντλήσαμε κάθε μέσο διανοητικό γιὰ τὴν κατανόηση ἑνὸς δημιουργοῦ καὶ τοῦ ἔργου του. Τὸ ἔργο θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ κατανοήσοῦμε τὸ δημιουργό καὶ ὁ δημιουργὸς τὸ ἔργο. Καὶ τὰ δυὸ μαζί ὅμως, καὶ ὁ δημιουργὸς καὶ τὸ ἔργο, καὶ πηγάζουνε στὰ οὐσιαστικά στοιχεῖα τους

από τη γύρω τους κοινωνία και την κοινωνική συνείδηση και σ' αυτή τείνουν να χυθούν, να ένωθούν, να γίνουν ένα μαζί της. Το άτομικοσυνειδησιακό και καθορίζεται στα ούσιαστικότερα στοιχεία του από το κοινοσυνειδησιακό και τείνει να ταυτιστεί μ' αυτό. Γιατι αυτό είναι ο υπέρτατος πόθος και η υπέρτατη δικαίωση και του δημιουργού και του έργου του, να γίνει κοινή συνείδηση.

Και τὰ δυὸ μαζί λοιπόν, ἔργο και δημιουργός, θὰ τὰ γνωρίσουμε, θὰ τὰ κατανοήσουμε, θὰ τὰ ἐρμηνεύσουμε ὕστερ' ἀπὸ τὴν πολὺπλευρὴν αὐτὴ θεώρηση, ποὺ κανένα στοιχεῖο τῆς δὲν εἶναι περιττό, παρ' ἀπεναντίας ὅλα εἶναι ἀπαραίτητα. Βιολογία, ψυχολογία, κοινωνιολογία, ἱστορία, ἐπιστήμη τοῦ κάθε κλάδου θὰ συντρέξουν στὸ ἔργο τοῦ ἐρμηνευτῆ. Τότε μόνο ἀναπλάθονται τὸ ἔργο σὰν ὁλότητα και τὸ δημιουργὸ σὰν ὁλοκληρωμένη ἀνθρώπινη προσωπικότητα, θὰ μπορέσουμε και νὰ «ξαναζήσουμε» και τὸ ἔργο και τὸ δημιουργὸ του, νὰ ἐχτιμήσουμε τὴν προσωπική του ἐπίτευξη, τὸ μόχτο του, τὴ συμβολή του, τὸ νέο, ποὺ ἔφερε στὸν κόσμο. Θὰ βροῦμε τὴν πηγὴ τοῦ νέου και θὰ χαροῦμε πληρέστερα τὴν ἀξία του.

Βέβαια κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ πεῖ, πὼς εἴμαστε σὲ θέση και μ' ὅλ' αὐτὰ νὰ ἐξαντλήσουμε χωρὶς κατάλοιπο τὴ γνώση γιὰ μιὰ μεγάλη δημιουργικὴ προσωπικότητα. Ὑπάρχει και θὰ ὑπάρχει πάντα στὴν ἐνέργεια, στὸ ζάφνισμα, στὸ ἀστραποβόλημα τῆς συνθετικῆς δύναμης, τῆς πρωτότυπης και πηγαίας δημιουργίας κάτι, ποὺ μόνο σὰν ἔτοιμο δοσμένο, σὰν ὄραμα, μποροῦμε νὰ τὸ ζήσουμε, νὰ τὸ ἐχτιμήσουμε, νὰ τὸ χαροῦμε, ὅπως ἕνα λουλούδι, τὰ φτερά μιᾶς πεταλούδας, ἕνα ἡλιοβασίλεμα.

Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει ποτὲ ν' ἀφήσουμε τὸ ὁλοκληρωτικὸ ἐνατένισμα τῆς προσωπικότητας ἢ τοῦ ἔργου νὰ χαθεῖ μέσα στὴ λεπτομερειακὴν ἀνάλυση. Ἀπεναντίας τ' ὁλοκληρωτικὸ ἐνατένισμα, ἢ «θέα» και ἢ «βίωση», τὸ συνολικὸ, τὸ ἐνεργητικὸ ἀντίκρισμα παραμένει πάντα ὁ ἔσχατος και κύριος σκοπὸς τῆς ἱστορικῆς γνώσης. Και γιὰ τὸ ἀντίκρισμ' αὐτὸ θὰ χρειαστεῖ πάντα νὰ δουλέψει και ἡ ἀνασυνθετικὴ φαντασία τοῦ ἐρμηνευτῆ και τοῦ θεατῆ.

ἴσα ἴσα ὅμως γιὰ νὰ κατορθωθεῖ ἢ «θέα» και ἢ «βίωση», γιὰ νὰ εἶναι γνήσια και ἀληθινὴ ἀνασύνθεση και παρόρμηση ζωῆς και διδασκαλία και στοιχεῖο ἀληθινῆς «παιδείας» στὴν καθολικότερη σημασία τοῦ ὄρου, γιὰ νὰ γίνει

ή ιστορική αναβίωση «παιδεύμα», είναι απόλυτη ανάγκη να έχει προηγηθεί όλη εκείνη ή αντικειμενική διερευνητική έρευνα, ή έπισημονική ανάλυση και ανασύνθεση. Τι μπορεί τώρα να προσθέσει σε τούτη την εργασία τό να ζητάμε σώνει και καλά ν' ανακαλύψουμε στο τέλος κάποιο «μυστήριο», να δραματιστούμε κάποιο «θάμα»; Νά μιλάμε για «δαιμόνες» και «δαιμονικές» έπιρροές, να μεταχειριζόμαστε έννοιες τής πρωτόγονης μαγείας και τής θαματολογικής θεώρησης του κόσμου για να ζήσουμε και να χαρούμε μία προσωπικότητα και τό έργο της και για να διδαχτούμε άπ' αυτό; Ίσα ίσα μπροστά στο μυστήριο, στο θάμα και τις δαιμονικές έπιρροές σταματάει κάθε «παιδεία». Μά και κάθε σκόπιμη και γόνιμη ψυχοκινητική παρόρμηση. Μόνο ή παθητική έκσταση και ή μοιρολατρεία τρέφονται άπό τό θάμα και τό μυστήριο. Κάποτε χρειάστηκαν αυτά, όταν ό ανθρώπινος νους ήταν άκόμη νήπιος.

Ποιός όμως μπορεί να ύψώσει σήμερα σε δόγμα την «άπολυτρωτική» δύναμη του μυστηριακού και του δαιμονιακού; Όσοι έχουνέ συμφέρον να κοιμίσουνε τόν άνθρωπο, να καταλαγιάσουνε τις άνήσυχες όρμές του ποτιζοντάς τονε τέτια ύπνωτικά, «Ή άλήθεια σώσει ήμάς».

Έτούτη είναι ή πίστη του σημερινού ανθρώπου. Ή άλήθεια, πού τό ανθρώπινο γένος με άγώνες, μόχτους, αίματα και θυσίες την καταχτάει σιγά σιγά, για να κυριαρχήσει κάποτε τή μοίρα του. Ποιός έχει τή δύναμη να στερήσει σήμερα τόν άνθρωπο άπό τό υπέρτατο άπολυτρωτικό του δικαίωμα, τό δικαίωμα στην κατάκτηση τής άλήθειας;

11. Άν έρθουμε λοιπόν τώρα στον Πλάτωνα και προσπαθήσουμε να θεωρήσουμε κι αυτόν και τό έργο του με τέτια άντίληψη, θά διαπιστώσουμε, πώς πολλά προβλήματα μένουν άκόμη άλυτα, πώς ένα νέο κούταγμα είναι άνάγκη να γίνει και πώς τό κούταγμα αυτό θά έχει να διερευνήσει κάμποσα σημεία σκοτεινά, να συσχετίσει πολλά στοιχεία τής πραγματικότητας, ν' ανακαλύψει αιτιακές άλληλουχίες, να όλοκληρώσει την όργανική διάρθρωση του πλατωνικού έργου σε άμεσην έπαφή με τό δημιουργό του.

Τό κούταγμα αυτό δυσκολεύεται πολύ και γιατί μάς λείπουνε πάρα πολλές πληροφορίες και γιατί τά γνωστικά μας μέσα είναι άκόμη άτελα. Γι' αυτό πρέπει να ξαναγίνεται, όσο τυχόν πληθαίνουν οι πληροφορίες μας και όσο

μπορούμε νά εφαρμόζουμε πληρέστερα τὰ μεθοδικά μας μέσα καί τις κοσμοθεωρητικές ἀπόψεις μας. Καί αὐτό βέβαια δέν ἰσχύει μόνο γιά τόν Πλάτωνα. Ὁλη ἡ ἱστορία, καί ἡ ἀρχαία φυσικά, παίρνει νέα μορφή μ' ἕνα νέο τρόπο θεώρησης. Ὁ δρόμος πρὸς τὴν κατανόηση τοῦ ἱστορικοῦ «γίγνεσθαι» δὲ σταματᾷ ποτές, ὅπως δὲ σταματᾷ ὁ δρόμος γιά τὴν κατανόηση τοῦ φυσικοῦ «γίγνεσθαι». Νέοι ὀρίζοντες ἀνοίγουνται κάθε φορά. Καί ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ μπορούμε νά ποῦμε, πῶς ἡ «ἐπιστημονικὴ ἱστορία» βρῖσκεται ἀκόμη στὰ πρῶτα τῆς βήματα.

Εἶναι αὐτονόητο, πῶς σὲ τοῦτο τὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμα, ποῦ σκοπὸς του εἶναι νά σχεδιαγραφήσουμε μόνο τις γενικὲς ἀρχές τῆς νέας θεώρησης, δέν μπορούμε οὔτε καν νά ἐπιχειρήσουμε τὸ νέο αὐτὸ κοίταγμα γιά τὸν Πλάτωνα καί τὴν πλατωνικὴ δημιουργία. Τὸ μόνο, ποῦ μπορούμε νά κάνουμε ἐδῶ, εἶναι νά ρίξουμε μιὰ γρήγορη συνοπτικὴ ματιά στὴν πλατωνικὴ προβληματικὴ.

Ἄς ἐξαγγείλουμε λοιπὸν μόνο γιά παράδειγμα μερικὲς φράσεις γιά νά ἴδουμε, τί προβλήματα κρύβονται πίσω ἀπ' αὐτές.

Α) Ὁ Πλάτωνας γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα στὰ 428 π.Χ. καί πέθανε στὰ 347. Ἡ ζωὴ του σκεπάζει τὰ τέσσερα πέμπτα ἑνὸς αἰῶνα ἀπὸ τοὺς πιὸ δημιουργικοὺς, ποῦ γνώρισεν ἡ ἀνθρώπινη ἱστορία, μὰ καί ἀπὸ τοὺς πιὸ κρίσιμους. Ἡ κρίσιμότητά του αἰῶνα ἐκείνου στὴν πρώτη ματιά παρουσιάζεται μὲ τοὺς ἀνταγωνισμοὺς ἀνάμεσα στὶς ἑλληνικὲς πολιτείες, τις ἐσωτερικὲς διαμάχες καί ἀνατροπές, τὴ μετακίνηση τῆς κυριαρχίας ἀνάμεσὸ τους (Ἀθήνα, Σπάρτη, Θήβα), τὴ σύγκρουση τῶν Ἑλλήνων μὲ τοὺς Μακεδόνες καί τὴν τελικὴν ἀπορρόφησή τους μέσα στὸ ὑπερεθνικὸ κράτος τῶν Μακεδόνων.

Ποιὸ εἶναι ὁμοῦ τὸ βαθύτερο νόημα, ἡ κεντρικὴ ἀφηγηρία καί γενετικὴ αἰτία γιά κείνη τὴν κρίσιμότητα; Πότε ἀρχίζει πραγματικά; Ποιὰ εἶναι ἡ δυναμικὴ τῆς; Κι ἂν ἀληθινὰ εἶναι κρίση ὅλης τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς ἀπὸ τις βαθύτατες ρίζες τῆς ὡς τὸ ἀποκορύφωμά τῆς, εἶχεν ἢ δέν εἶχεν ἡ κρίση αὐτὴ ἐπίδραση ἀποφασιστικὴ στὴν κατεύθυνση τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας καί τὴν ἐξέλιξή τῆς;

Ἔτσι μπαίνει μπροστά μας ἀμέσως ἕνα γενικότατο καί οὐσιαστικὸ πρόβλημα τοῦ πλατωνισμοῦ. Ἄς τὸ θέσουμε

μόνο τώρα. Ἄργότερα θά μᾶς δοθεῖ ἀφορμὴ νὰ τὸ κοιτάξουμε ἀπὸ κοντότερα.

Β) Στὰ 428, τὴν τέταρτη χρονιά τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, μέσα σ' ἓνα σπίτι ἀριστοκρατικὸ καὶ πλούσιο τῆς Ἀθήνας, γεννήθηκεν ἓνα παιδί, τὸ τέταρτο παιδί τῆς Περικτιόνης, γυναίκας τοῦ Ἀρίστωνα, γιου τοῦ Ἀριστοκλή, ἀπὸ τὸ δῆμο τοῦ Κολλυτοῦ.

Τὶ νόημα κρύβει ἡ κάθε λέξη, ποὺ μεταχειριστήκαμε στὴν παραπάνω φράση; Στὰ 428, δηλαδὴ ὕστερ' ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Σπαρτιατῶν στὸν κάμπο τῆς Ἀθήνας καὶ ὕστερ' ἀπὸ τὴ φοβερὴ καὶ δλέθριαν ἐπιδημία, ποὺ ἔστειλε στὸν τάφο χιλιάδες Ἀθηναίους, παράλυσε τὴ ζωὴ τῆς πόλης καὶ στέρησε τὴν Ἀθηνέϊκη δημοκρατία ἀπὸ τὸ μεγαλύτερο πολιτικὸ τῆς καὶ καθοδηγητὴ τῆς, τὸν Περικλῆ. Στὰ πρῶτα χρόνια ἑνὸς μακρόχρονου κι ἐξοντωτικοῦ πολέμου, ποὺ στὸ τέλος ἀφάνισε τὸ «μέγα κράτος» τῶν Ἀθηνῶν καὶ συγκλόνησε σύρριζα τὴ δημοκρατία.

Ὁ Πλάτωνας ἔζησε τὰ παιδικά, τὰ ἐφηβικά καὶ τὰ νεανικά του χρόνια μέσα στὶς τρομερὲς περιπέτειες, τὶς λαχτάρες καὶ τὶς ἀγωνίες, τὶς μεταστροφὲς τῆς τύχης, τὶς λυσσαλέες ἀντιγνώμεις, τὶς ἐσωτερικὲς διαμάχες καὶ ἀνατροπές, τὶς ἐλπίδες καὶ τὶς ἀπελπισίες αὐτοῦ τοῦ πολέμου ποὺ σημειώνει τὴν ἀπαρχὴ πρὸς τὴν ἀποσύνθεση τῆς ἑλληνικῆς «πόλης».

Γεννιέται σ' ἓνα σπίτι ἀριστοκρατικὸ καὶ πλούσιο. Ἀπὸ τὴν πατρικὴ μεριά ἡ παράδοση φέρνει τὴ γενιά του ὡς τὸν Κόδρο, ἀπὸ τὴ μητρικὴ τὴ σχετίζει μὲ τὸ Σόλωνα. Ἡ γενιά τῆς μάνας του ἔδινεν «ἄρχοντες» στὴν πολιτεία ἐδῶ καὶ δυὸ αἰῶνες. Βαρὴ ἱστορικὴ κληρονομιά ἀριστοκρατικοῦ αὐτοχθονισμοῦ. Λατρεία τῆς «γενιᾶς», ποὺ εἶτανε τὸ παλιὸ καὶ ἀκλόνητο θεμέλιο τῆς πολιτείας, λατρεία στοὺς ἐφέστιους θεοὺς, αὐστηρὴ συντηρητικότητα, ποὺ ἀντιστέκεται μ' ὅλα τὰ μέσα τῆς ἱερῆς παράδοσης στὴν ἀποσύνθεση τῆς «γενιᾶς» ἀπὸ τὶς λαοκρατικὲς δυνάμεις καὶ τὴν ἐμπορευματικὴν οἰκονομία. Οἱ ἴδιες αὐτὲς δυνάμεις εἶναι, ποὺ χτυπᾶνε καὶ τὴν οἰκονομικὴ βάση τῆς γενιᾶς, τὴν ἀγροτικὴ μεγαλοϊδιοχτησία. Σ' αὐτὴ στηρίζεται ὁ πλούτος καὶ τῆς οἰκογένειας τοῦ Πλάτωνα. Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας ἀργότερα εἶχεν ἀγροχτήματα στοὺς δήμους Ἰφιστιαδῶν καὶ Εἰρισιδῶν, ἐχτός ἀπὸ τὸ χτήμα τῆς Ἀκαδημίας.

Ὁ γαιοχτημονικὸς πλούτος τῆς ἀττικῆς ἀριστοκρατίας

μπαίνει σὲ κρίση μεγάλην ἀπὸ τὸν καιρὸ, ποῦ ὁ Πλάτωνας εἶτανε παιδί και πρὶν νὰ γεννηθεῖ ἀκόμη, μὲ τις ἐπιδρομὲς και λεηλασίες τῶν ὀχτρῶν, μὲ τὴν ἀποκορύφωση και τὴν ἀποσύνθεση τῆς δουλοχτητικῆς οἰκονομίας, ποῦ τὰ πρῶτα της σημάδια φανερῶνουνται στὰ χρόνια αὐτὰ και σιγὰ σιγὰ κλονίζει σύρριζα τὰ θεμέλια τῆς ἀρχαίας οἰκονομίας. Γιὰ ὄλους λοιπὸν αὐτοὺς τοὺς ἀριστοκράτες ἢ δημοκρατία εἶναι ποῦ ἐκπροσωπεῖ τὴν οἰκονομική, τὴν κοινωνική και τὴν πολιτική ἀποσύνθεση, αὐτὴ εἶναι ὁ μεγάλος ὀχτρός. Ὁ Πλάτωνας ἀπὸ μικρὸ παιδί θὰ ζήσει και θὰ μεγαλώσει μέσα σ' ἕνα οἰκογενειακὸ και πατροπαράδοτο μίσος ἀπέναντι στὴ δημοκρατία, μέσα σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα ἀπὸ ἀδιάκοπη και ἀκόμητη ἀντίδραση και ἀντιπολίτευση πρὸς τὸ «δήμο», ποῦ θὰ πῶσι τὴν ψυχὴ του ὡς τὴ βαθύτατην ὑπόστασή της. Καὶ σήμερα ἡ ψυχολογία μᾶς βοηθεῖ νὰ κατανοήσουμε πόση σημασία και διάρκεια ἔχουνε τὰ συναισθηματικὰ πλέγματα, ποῦ διαμορφῶνουνται στὰ παιδικὰ και τὰ ἐφηβικὰ χρόνια.

Ἀπὸ τὴ γενιά, ποῦ γεννήθηκε, και ἀπὸ τὴ μετέπειτα ζωὴ τοῦ Πλάτωνα μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε τίποτα οἴορο γιὰ τὸ γονότυπό του; Πῶς εἶτανε γεροδεμένος φυσικὸς ὄργανισμός, μᾶς τὸ πιστοποιοῦν οἱ πληροφορίες, πῶς τάχα ὀνομάστηκε Πλάτωνας, γιατί εἶχε πλατὺ στέρνο και μιὰ ἐνδειξη σοβαρῆ γι' αὐτὸ εἶναι ἡ ὀδοντάχρονη ζωὴ του, τὰ περιπετειώδη ταξίδια του και ἡ δράση του. Πῶς εἶχεν ἐξαιρετικὰ διανοητικὰ χαρίσματα δὲ χρειάζεται ἄλλη πιστοποίηση ἀπὸ τὸ ἔργο του. Ὡς πρὸς τὴν κληρονομικότητα τοῦ, βρίσκουμε μέσα στοὺς προγόνους και συγγενεῖς του πρόσωπα, ποῦ ξεχώρισαν μέσα στὴν πολιτεία μὲ τὴ δράση τους. Ὁ Κριτίας, ὁ ἐξάδελφος τῆς μητέρας του, εἶτανε ποιητής, φιλόσοφος, πολιτικός. Ὁ Χαρμίδης, ὁ θεῖος του, ἔπαιζεν ἐπίσης σημαντικὸ ρόλο στὴν πολιτικὴ ζωὴ τοῦ τόπου του και εἶτανε προικισμένος μὲ ἀνώτερα πνευματικὰ χαρίσματα. Εἶναι ἐπέριργο, πῶς καμιά πληροφορία δὲν ἔχουμε γιὰ τὴν προσωπικὴ συμμετοχὴ τοῦ Πλάτωνα στοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνες τῆς πατρίδας του, ἂν και εἶτανε πιά εἴκοσι τεσσάρων χρονῶ, ὅταν τέλειωσεν ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Μιὰ παράδοση λέει, πῶς νίκησε σὲ γυμνικοὺς ἀγῶνες στὰ Ἰσθμια.

Ὡς πρὸς τὴν ἐπίδραση τοῦ στενοῦ περιόκου στὴ

διαμόρφωση της ψυχοσύνθεσής του αξίζει να προσέξουμε περισσότερο τα οικογενειακά του περιστατικά.

Είναι πιθανότατα τὸ τέταρτο, τὸ ὕστερογέννητο παιδί τοῦ Ἀρίστωνα καὶ τῆς Περικτιόνης. Ὁ πατέρας του ὄμως πέθανε νωρίς. Καὶ ἡ μητέρα του ξαναπαντρεύτηκε μὲ τὸν ἀδελφὸ τῆς μητέρας της ἢ τῆς μητρειᾶς της. Μπῆκε λοιπὸν στὸ σπίτι ἕνας μητριός, ὁ Πυριλάμπης, ἀριστοκράτης καὶ αὐτὸς καὶ πλούσιος, καὶ φέρνει μαζί του ἀπὸ τὸν πρῶτο του γάμο ἕνα παιδί φημισμένο γιὰ τὴν ὀμορφιά του, τὸ Δῆμο. Συνάμα γεννιέται ἀκόμη ἀπὸ τὸ δεύτερο τοῦτο γάμο τῆς μάνας τοῦ Πλάτωνα κι ἄλλο παιδί, ὁ Ἀντιφώντας. Αὐτὴ ἡ σύνθετη οικογενειακὴ κατάσταση δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἄφησε σημάδια στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ. Σήμερα πάλι ξέρουμε καὶ ἀπὸ τὴν ψυχανάλυση καὶ ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ ψυχολογία πόσο μεγάλη σημασία ἔχει γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ψυχοσύνθεσης ἢ τοποθέτηση τοῦ παιδιοῦ μέσα στὴν οἰκογένεια, ἢ σειρὰ πὺ γεννιέται, ἢ σχέση μὲ τοὺς γονιοὺς καὶ μὲ τ' ἀδέλφια. Τί δράμα σκοτεινὸ παίχτηκεν ἄραγες στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ Πλάτωνα ἀπὸ τούτῃ τὴν οικογενειακὴ τοποθέτησή του; Ποιὲς ἀντιθέσεις γεννήθηκαν, ποιά συναισθήματα μειονεχτικότητας ὄργωσαν ἴσως τὴν ψυχὴ του;

Ἡ τεράστια καὶ πολυδύναμη καὶ τόσο ἐπιμονὴ ἐξυψωτικὴ ἀνάταση, πὺ χαρακτηρίζει τὴν ἰδεολογικὴ προσπάθεια τοῦ Πλάτωνα, ἴσως ἔχει τὴν πηγὴ της ἐκεῖ μέσα. Τὸ δράμα μένει σκοτεινὸ. Ὡστόσο πῶς θὰ ἐξηγήσουμε τὴν ἀπόλυτη σιωπὴ τοῦ Πλάτωνα μέσα στὸ ἔργο του σχετικὰ μὲ τοὺς γονιοὺς του; Τὴν ἀπόλυτη σιωπὴ του γιὰ τὴ ζέστη τῆς μητρικῆς στοργῆς; Σὰ νὰ ἔχει σκεπάσει κάποιος πέπλος τὴ συναισθηματικὴ σχέση τοῦ παιδιοῦ μὲ τὴ μάνα του. Γιατί ἄραγες;

Καὶ ἴσως ἐτοῦτος ὁ πέπλος νὰ κρύβει καὶ τὸ ἄλλο μυστήριο. Πῶς πρέπει νὰ ἐξηγήσουμε τὴν ἀπουσία τῆς **γυναίκας** γενικὰ ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πλάτωνα; Καὶ πῶς θὰ πρέπει ν' ἀντιληφτοῦμε τὴν προσωπικὴ σχέση τοῦ Πλάτωνα μὲ τὸν ἔρωτα, τὴν ἐρωτικὴ του ζωὴ;

Ὁ Πλάτωνας μίλησε γιὰ τὸν ἔρωτα ὄσο καὶ ὄπως κατένενας ἄλλος φιλόσοφος. Ὁ ἔρωτας εἶναι γι' αὐτὸν τὸ ὑπέρτατο ψιχοκίνητρο, δύναμη ἐξυψωτικὴ καὶ κοσμοπλαστικὴ, ἀνάταση τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ «ὄντως ὄν». Καὶ ὄμως δὲ γνωρίζουμε **τίποτα** γιὰ τὴν προσωπικὴ του ἐρωτικὴ καὶ γενετήσια ζωὴ. Σήμερα εἴμαστε σὲ θέση καὶ νὰ ξέρουμε καὶ

νά έχτιμοῦμε πόσο στενή καί ἄμεση σχέση ἔχει ἡ γενετήσια ὁρμή, ἡ ἱκανοποίησή της ἢ τὸ ἀνικανοποίητο, ἡ φυσιολογική της λειτουργία ἢ ἡ παρεκτροπή της καί γενικά ἡ μορφή, ἡ ἀνάπτυξη καί οἱ περιπέτειες τοῦ ἐρωτικοῦ ὁρμέφυτου μὲ ὄλη τὴν ψυχικὴν ὑπόσταση τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὴ νευρωτικὴ του κατάσταση, μὲ τὴ στάση του ἀπέναντι στὴ ζωὴ καί τὴ δράση του καί μὲ τὰ πιδ ῶηλά πνευματικὰ του δημιουργήματα.

Στάθηκεν ἄραγες ὁ Πλάτωνας σ' ὄλη τὴ ζωὴ του ἕνας ἀπόλυτος ἀσκητὴς στὸν ἔρωτα; Καί ἂν δὲ φαίνεται πουθενά καμιὰ σχέση του μὲ τὴ γυναίκα, ποιὲς εἶταν οἱ προσωπικὲς του περιπέτειες σχετικὰ μὲ τὴν ἄλλη μορφή ἐρωτικῆς σχέσης, σωματικῆς καί ψυχικῆς, πού ἐπικρατοῦσε στὸν κοινωνικὸ περίκοσμο του στὰ χρόνια του;

Ἄν, ὅπως θέλουμε πολλοὶ νά συμπεράνουν, ὁ Πλάτωνας εἶτανε στὴν πραγματικὴ του ζωὴ ἕνας ἀπόλυτος ἀσκητὴς στὸν ὕλικὸν ἔρωτα, γεννιέται τὸ πρόβλημα, ἂν αὐτὸ ἔγινε ἀπὸ φυσιολογικὰ ἢ ἀπὸ ψυχοπαθολογικὰ αἰτία ἢ ἀπὸ θεληματικὴ συνειδητὴν ἀπόφαση, ἐμπνευσμένη ἀπὸ βιοθεωρητικὴν ἀντίληψη ἀνάλογη μὲ κείνη πού γέννησε τὸ χριστιανικὸν ἀσκητισμό. Τί τὸν ἔσπρωξε πρὸς τὸν ἀσκητισμό;

Καί παραπέρα ἀκόμη, ἂν ἡ φιλοσοφία του πραγματικὰ καθορίζεται ἀπὸ μιὰ τέτεια στάση ἀπέναντι στὴ ζωὴ καί ἀπὸ τὴ μετοχέτεψη κι ἐξύψωση τῆς ἀνικανοποίητης ὁρμῆς, γεννιέται τὸ πρόβλημα, ποιά σημασία ἔχει γιὰ τὸ φυσιολογικὸν ἄνθρωπο μιὰ φιλοσοφία, πού γεννιέται ἀπὸ μιὰ τέτεια τοποθέτηση;

Τὸ ζήτημα ὅμως τῆς πλατωνικῆς ἀντίληψης γιὰ τὸν ἔρωτα ἔχει καί μιὰ κοινωνικὴ πλευρά, πού σχετίζεται καί μὲ τὴν προσωπικὴ του στάση ἀπέναντι στὸν ὁμόφυλον ἔρωτα. Ὁ ὁμόφυλος ἔρωτας εἶτανε θεσμὸς τῆς κρητοσπαρτιατικῆς στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας, πού ἀπὸ κεί ἴσως μεταδόθηκε στὶς γαιοχτημονικὲς ἀριστοκρατίας καί ἄλλων πολιτειῶν καί τῆς Ἀθήνας. Ἡ ἰωνικὴ δημοκρατικὴ ἀντίληψη τὸν ἀποδοκιμάζει. Μὴν ἄραγες καί ἀπ' αὐτὸ ξεκινάει ἡ ἀπολογητικὴ ἐξιδανικευτικὴ προσπάθεια, πού ἀποκορυφώνεται στὸ πλατωνικὸ «Συμπόσιο»;

Ἐπάρχει ὅμως κι ἕνα τρίτο πρόβλημα στὸν πλατωνικὸν ἔρωτισμό. Ἡ σχέση του μὲ τὸ Σωκράτη. Ἐκείνη ἡ γεμάτη θαυμασμό, στοργὴ καί παθητικὴν ἀνάμνηση φιλία, πού

Έδωσε τό μαθητή πρός τό δάσκαλο καί δέν ἔσβησε ποτέ ὡς τό θάνατο τοῦ Πλάτωνα, μὴν εἶταν ὁ μοναδικός του ἔρωτας, ἕνας ἐξυψωμένος πνευματικός ἔρωτας, ὅπως ἀκριβῶς μᾶς τόνε ζωγράφησε μὲ τόσον ὑπέροχα χρώματα, μὲ τόσην ἱερή συγκίνησην ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας στό «Φαῖδρο» καί στό «Συμπόσιο» καί ἀλλοῦ;

Ἡ ψυχολογική μου ὑπόθεση σχετικά μὲ τὸν Πλάτωνα εἶναι τούτη δῶ: Ὁ Πλάτωνας ὄντας τό τελευταῖο, τό κανακάριο παιδί ἀπό τὸν πρῶτο γάμο τῆς μητέρας του, ἐκθρονίστηκε, μὲ τό δεύτερο γάμο, πού ἔφερε στό σπίτι μητριό, ἀδελφῶ ἀπό ἄλλη μητέρα καί νέον ἀδελφῶ ἀπό τή δική του μητέρα. Τό συναισθηματικό πλέγμα πρός τή μητέρα του ἔγινε ἀρνητικό. Ἀπό τοῦτο ἐπήγασεν ἡ λήθη τῆς μητέρας, ἡ ἀρνητική στάση ἀπέναντι στό γάμο καί τή γυναικα γενικά, τό σεξουαλικό ἀνικανοποίητο. Τοῦτο συνδυασμένο πρός τήν ἀρνητική στάση τοῦ ἀριστοκράτη Πλάτωνα ἀπέναντι στό κοινωνικοπολιτικό περίγυρο, πού ἐπικρατοῦσε στήν Ἀθήνα, ἐτόνωσε τό ἀτολμο στοιχεῖο στό χαραχτήρα του. Ὁ Πλάτωνας ἔγινε ἕνας tímide ἀπέναντι στό θετικό ζήσιμο τῆς ζωῆς. Ἡ φυγή ἀπό τήν πραγματικότητα (ἔρωτική ζωῆ, πολιτική ζωῆ) δημιούργησε τήν ἐξιδανικευτική ροπή πρός τό ἀπόλυτο καί τήν ἀσκητική καί μυστικιστική θρησκευτική διάθεση. Ἡ ντροπαλοατολμία του καί ἡ φυγή του τὸν ἀνάγκασε νά κάψει τὰ πρῶτα δοκίμια τῶν τραγωδιῶν του, ἐνῶ εἶτανε προικισμένος μὲ τόση φαντασία καί μορφοπλαστικήν ἱκανότητα μὲ τό λόγο. Δέν τόλμησε νά παρουσιαστεῖ στή δραματική σκηνή, ν' ἀντιμετωπίσει ὁ ἴδιος τό κοινό. Δέν τόλμησε νά παρουσιαστεῖ ποτέ στήν πολιτική κόνιστρα, ἐνῶ εἶχε τόσα πολλὰ καί ὑψηλὰ νά πεῖ στοὺς συμπολίτες του. Καί στή Σικελία, πού τρεῖς φορές πῆγε γιά πολιτικούς σκοποὺς καί μὲ μεγάλα πολιτικά σχέδια, πῆγαινε γιά μυστικοσύμβουλος ἀπό τὰ παρασκήνια καί ὄχι νά πολιτευτεῖ ὁ ἴδιος. Τέλος δέν τόλμησε ποτέ νά παρουσιάσει μιὰ θεωρία γιά δική του, παρά πάντα ἔβαλε τίς γνώμες του στό στόμα ἀλλων, τοῦ Σωκράτη, τοῦ Ἐλεάτη ξένου, τοῦ Τίμαιου, τοῦ ἀνώνυμου Ἀθηναίου. Ἡ σχέση του μὲ τό Σωκράτη εἶναι ἕνας ἰδανικός ἔρωτας πνευματικός πρός τὸν ἀντρα-πατέρα, τὸν ἐξιδανικεμένον ἐνάρετον ἄνθρωπο.

Τό διπλό ἀνικανοποίητο (ἔρωτικό-πολιτικό) ἐξηγεῖ τέλος τή δύναμή του γιά τήν ἀδιάκοπην ἀνάνεωση τῶν θεωριῶν του. Ὁ Πλάτωνας ἔμεινε πάντα ἕνας ἔφηβος.

Ἡ ψυχαναλυτική τούτη ὑπόθεση, πού ἐδῶ τῆ διατυπώνω στὰ βασικά στοιχεῖα τῆς, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ βαθύτερη διερεύνηση. Μιά εἰδική μελέτη εἶναι ἀνάγκη νὰ γραφτεῖ γιὰ τοῦτο τὸ θέμα, γιὰ ν' ἀποδείξει, ἂν στέκεται ἢ ὄχι τούτῃ ἡ ἐρμηνεῖα.

12. Ἄς προχωρήσουμε ὁμως διατυπώνοντας μιὰ τρίτη φράση:

Γ) Ὁ Πλάτωνας πέρασε τὰ παιδικὰ καὶ τὰ ἐφηβικά του χρόνια καὶ μορφώθηκεν ὅπως οἱ πλούσιοι νέοι τῆς Ἀθήνας στὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ πέμπτου αἰῶνα. Τί λογῆς εἶταν ἡ παιδευτική ἐπίδραση, πού δέχτηκεν ἀπὸ τὸ στενότερο καὶ τὸν πλατύτερο περίκοσμον ὡς τὰ εἴκοσι του χρόνια; Ποιὸ ἰδανικὸ ζῶνς ἔλαμψε μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ νέου; Ποιὸ εἶτανε τὸ πρόγραμμα ζῶνς, πού ἀπαρτίστηκε στὸ ὑποσυνειδητό, καὶ τί μορφή πῆρε στὴ συνείδησή του; Ποιὸ στάθηκε τὸ ἀποτέλεσμα ἀπὸ τῆ μεγάλην ἐφηβική κρίση, πού θὰ καθόριζε τὸ δημιουργικὸ του στάδιο; Τὸ παιδί εἶτανε προικισμένο μὲ δεξυτάτες καὶ πλούσιες καὶ πολύτροπες πνευματικὲς ἰκανότητες, προσοχή, δεχτικότητα, ἐπιμέλεια, μνήμη, παρατηρητικότητα, φαντασία, ἐκφραστικότητα καὶ σοβαρὴ στάση ἀπέναντι στὴ ζωῆ. Καὶ βέβαια ἔνα τέτιο παιδί θὰ ρούφηξεν ἀπληστα, ὅσα τοῦ πρόσφερον ὁ ὑπέροχος περίκοσμος τῆς ἀθηνέικης κοινωνίας καὶ τῆς ἀθηνέικης ζῶνς στὰ χρόνια πού μεγάλωνε: Ὁ μοναδικὸς καλλιτεχνικὸς καὶ πνευματικὸς ὄργανος τῆς Ἀθήνας, πού ὁ Περικλῆς λίγα χρόνια πρὶν μὲ ἀκριβολογημένη καὶ βαθιὰν ἐπίγνωση καὶ δίκαιην ὑπερηφάνια τὴν εἶχεν ὀνομάσει «παίδευσιν τῆς Ἑλλάδος». Σὰν ἀρχοντόπαιδο ἔζησε τὰ παιδικὰ του χρόνια ὁ Πλάτωνας στὴν πόλιν καὶ στ' ἀγροχτήματα τῆς φιλίας του, ἀπολαύοντας τὸ χάριμα τῆς ἀττικῆς γῆς καὶ τῆς πόλης καὶ μέσα σ' ὅλη τὴν αὐστηρὴ φροντίδα γιὰ τὴν ἀνατροφή του μεγάλωσε θρεμμένος μὲ τὴ μουσική καὶ τὴ γυμναστική, τὴ στρατιωτική καὶ τὴν πολιτική καὶ ἠθική «παιδεία», πού εἶτανε χρέος τῆς γενιᾶς καὶ τῆς πόλης νὰ δώσει στοὺς πρώτους καὶ καλύτερους πολῖτες τῆς. Ἐπαιξε καὶ χάρηκε τὸ κορμί του μὲ τ' ἄλλα παιδιὰ στὰ γυμναστήρια, ἔμαθε νὰ χειρίζεται τὰ ὄπλα. Ἐγινε καλὸς καβαλλάρης, μὰ προπάντων δέχτηκε τὴν ἐπίδραση ἀπὸ τὴν πλοῦσια κι ἐξαίσια καλλιτεχνικὴ καὶ πνευματικὴ ζῶν, πού τὴν ἀνάπνεαν οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου «δι' ἀβροτάτου βαίνοντες ἀβρῶς αἰθέρος». Πῆρε μέρος σὰν

παιδί και σὺν ἔφηβος στίς θρησκευτικὲς πομπὲς καὶ ποιὸς ξέρει, ἂν δὲν ἀνέβηκε κι αὐτὸς καβαλλάρης στὴν Ἀκρόπολη, τιμώντας τὴ Θεά, σὺν ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀθανατισμένοι στὸ διάζωμα τοῦ Παρθενῶνα; Ἀποστήθισε τὸν Ὅμηρο καὶ τὸν Ἡσίοδο, τραγούδησε τὰ τραγούδια τῶν παλιῶν ποιητῶν, χόρεψε μὲ τοὺς χοροὺς τῶν παιδιῶν, ἀνατρίχιασε στὸ θέατρο μὲ τὰ παθήματα τῶν τραγικῶν ἡρώων καὶ γέλασεν ἀπὸ τὴν καρδιά του μὲ τὴν δεξύτατη πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ σάτυρα καὶ τὰ χοντροκομμένα καὶ σκληρὰ ἀστεῖα τοῦ Ἀριστοφάνη.

Μὰ ἡ φροντίδα τῆς οἰκογένειας γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ νέου προχώρησεν ἀκόμη περισσότερο. Τοῦ ἔδωκαν ἰδιαιτερο δάσκαλο γιὰ τὴν ἀνώτατη μόρφωση, τὴ φιλοσοφικὴ, ὄχι ξένο, παρ' Ἀθηναῖο, ἕναν ἀπὸ τοὺς πρώτους Ἀθηναίους, ποὺ κατὰγιναν μὲ τοῦτο τὸ πρωτόφαντο γιὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους εἶδος τῆς σπουδῆς, τὴ φυσικὴ φιλοσοφία τῶν Ἰώνων, τὸν Κρατύλο, ὁπαδὸ τοῦ Ἡράκλειτου. Ἡ γνώση αὐτὴ γιὰ τὴ σύσταση τοῦ κόσμου, ποὺ ὡς τότε ξένοι τὴν εἶχανε φέρει στὴν Ἀθήνα, εἶταν ἀκόμη κάτι ἀλλότροπο καὶ σχεδὸν ὑποπτο καὶ γιὰ τὴ συντηρητικὴν ἀριστοκρατία καὶ γιὰ τὸ δῆμο. Ὁ Ἀναξαγόρας λίγα χρόνια πρὶν εἶχεν ἀναγκαστεῖ νὰ φύγει ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ μόλις ξέφυγε τὸ θάνατο, γιὰ τὸ τόλμησε νὰ πεῖ, πῶς ὁ ἥλιος καὶ τὸ φεγγάρι καὶ τ' ἄστρα εἶτανε σφαῖρες πυραχτωμένες.

Καὶ γι' αὐτὸ ἴσως καὶ ἡ κοσμολογικὴ μόρφωση, ποὺ πῆ-
ρεν ὁ Πλάτωνας ἀπὸ τὸ δάσκαλό του, δὲν τὸν ἀγγίξε βα-
θιὰ σὰ πρῶτα του χρόνια. Πολὺ ἀργότερα ξαναγύρισε σὲ
κοσμολογικὲς ἔρευνες. Στὰ νιάτα του ὅμως ἄλλα ἐνδιαφέ-
ροντα γεννοῦσαν οἱ καιροὶ στὴν ψυχὴ τοῦ νεαροῦ ἀριστο-
κράτη.

Μέσα σ' ὄλην ἐκείνη τὴν πολυτάραχην ἀτμόσφαιρα τοῦ
πολέμου καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνταγωνισμῶν, μέσα στὸν ἀδιά-
κοπο κυματισμὸ καὶ ἀναβρασμὸ τῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς ἐκκλη-
σίας τοῦ δῆμου, ὅπου τόσα συμφέροντα ἀτομικά, οἰκογε-
νειακὰ καὶ κρατικά ἀναμόχλευαν τὰ πάθη καὶ παρορμού-
σανε τοὺς πρώτους πολῖτες καὶ τοὺς νέους τῶν καλῶν οἰκο-
γενειῶν πρὸς τὴν κυριαρχικὴν ἐπιβολὴ μέσα στὴν πολιτικὴ
κονίστρα, ἄλλα ἐνδιαφέροντα καὶ ἄλλα κίνητρα συγκλονί-
ζανε τὶς ψυχές. Ἡ πολιτεία καὶ ἡ ζωὴ τῆς πολιτικῆς κοινό-
τητας εἶτανε τὸ μεγάλο καὶ ἄμεσο πρόβλημα. Ἡ ἀντιπολι-
τεψή στὴ δημοκρατία καὶ στίς λαοκρατικὲς ροπές, ἡ χαλί-

ναγώγηση του «δήμου», πού για τούς άριστοκράτες εΐταν ή πηγή όλων τών κακών και όλων τών άτυχημάτων και ή άφορμή του ξεπεσμού, νά ποιό εΐτανε τό μεγάλο ψυχοκίνητρο για τούς νέους, πού έβγαιναν από τόν κοινωνικό κύκλο του Πλάτωνα.

«Τά μπουρλινία φυσούν από τό δημοκρατικό μεγάλο κράτος τής 'Αθήνας και από τήν έλεύτερην Ιωνική σκέψη... Μέσα στην 'Αθήνα ή άριστοκρατική κοινωνία, πού άγωνίζεται και στις μορφές τής ζωής της και στις πολιτικές δοξασίες της νά κρατήσει στέρεα τό παλιό, βλέπει μπροστά της τό χαμό». «Τά παλιά Ιδανικά, νά μείνει ή 'Αθήνα ένα κράτος άγροτικό σέ στενή συνάφεια πρός τή Σπάρτη κι έτσι νά συγκρατηθεί ή πολιτική έξουσία στα χέρια τής άριστοκρατίας και ν' άποκρουστεί ό δήμος, αυτά τά Ιδανικά ύψωνονταν άκόμη με άκατάλυτη δύναμη για τούς πιό πολλούς άριστοκράτες. 'Απ' αυτή τήν κοινωνία προέρχεται ό Πλάτωνας», όπως λέει ό Βιλαμόβιτς.

'Αν λοιπόν θέσουμε τό έρώτημα, ποιό εΐτανε τό Ιδανικό, πού έλαμψε και στα μάτια του Πλάτωνα στα χρόνια του γιγμού του, ποιό εΐτανε τό βασικό ψυχοκίνητρο, πού τότε συγκινούσε βαθύτερ' άπ' όλα κι έβαζε μέσα του τό σπέρμα ενός σκοπού ζωής για όλο τό δημιουργικό του στάδιο, είμαστε πολύ κοντά στην άλήθεια, άν συμπεράνουμε, πως τό Ιδανικό αυτό δ'έν εΐτανε νά γίνει φιλόσοφος, ένας άπλος θεωρητής κι έξηγητής του κόσμου και τής ζωής.

Νά γίνει ένας άνορθωτής τής πολιτείας με τό πνεύμα, πού έπήγαζεν από τή γενιά του και από τήν τάξη του, ένας μεγάλος πολιτικός ήγέτης και άναστυλωτής, νά τό Ιδανικό πού εισχωρούσε βαθύτατα και κάθε μέρα και περισσότερο μέσα στην ψυχή του νεαρού Πλάτωνα.

Προικισμένος όμως, όπως εΐτανε, και μ' έξοχη συνθετική φαντασία και λογοπλαστική δύναμη, φύση καλλιτεχνική, διονυσιακή και άπολλώνεια συνάμα, εΐτανε φυσικό νά τραβηχτεί κι από έν' άλλο Ιδανικό, πού λαμπρό παράδειγμα ύψωνότανε μπροστά του συνδυάζοντας και τό πρώτο, ό Σοφοκλής. Τοτό εΐτανε κι άμεσότερο και ίσως πιό σύμφωνο με τήν κάπως «δειλή», δισταχτική για τούς άμεσους προσωπικούς άγώνες και άνταγωνισμούς στην κοινότητα του δήμου φύση του νέου. Νά γίνει λοιπόν πρώτα ένας μεγάλος δραματικός ποιητής, ένας τραγωδοποιός. Και τά δυό Ιδανικά συντρέχανε σ' ένα. «Ποίηση». ένέργεια μορφοπλαστική με τό λόγο τόν ποιητικό, με τήν πράξη τήν πολιτική.

Ένα τέτιο λοιπόν «πρόγραμμα ζωής» φαίνεται το πιό πιθανό πώς διαμορφωνότανε στο ύποσυνειδητο και στη συνειδηση του Πλάτωνα στην κρίσιμη εποχή, στα είκοσι του χρόνια. Αυτό ταιριάζει απόλυτα σ' ένα νέο της γενιάς του και της τάξης του, αυτό μπορεί νά γεμίσει και νά ικανοποιήσει μιιά πλούσια κι ξεσοχα προικισμένη φύση. Τι εύγενικότερο μπορούσε νά ποθήσει και νά δνειρευτεί ένας νέος σάν τόν Πλάτωνα;

Όστόσο άπάνω στη μεγάλη νεανική κρίση από κάπου άλλου έσήμανεν ξεαφνα ή ώρα ή καθοριστική. Ό Πλάτωνας άπάνω στα είκοσι του χρόνια μπαίνει στόν κύκλο τών νέων άριστοκρατών, πού για μεγάλο σκάνταλο και του δήμου και τών συντηρητικών περιτριγύριζαν τό «μεγάλο παράδοξο» τής Άθήνας του καιρού εκείνου. Ό Πλάτωνας γνώρισε τό Σωκράτη. Τι άπόγιναν από τη στιγμήν εκείνη τά νεανικά του δνειρα και τά Ιδανικά;

13. Άς εκφέρουμε μιιά τέταρτην άπλή φράση.

Δ) Ό Πλάτωνας έμεινε κοντά στο Σωκράτη, πιστός μαθητής, σπαδός και φίλος, από τη μέρα πού τότε γνώρισεν ως τό θάνατό του, και άκόμη μπορούμε νά πουμε, πώς ψυχικά ποτέ δέ χωρίστηκεν από τό δάσκαλό του. Μαθητής και δάσκαλος ένώθηκαν σ' ένα τέτιο βαθμό, πού έγιν' ένα από τά, πιό δύσκολα προβλήματα της έπιστήμης νά ξεχωριστούν οι δυό αυτές προσωπικότητες, νά ξεχωριστεί ο άληθινός Σωκράτης από τόν πλατωνικό Σωκράτη και ο άληθινός Πλάτωνας από τό σωκρατικό Πλάτωνα.

Πώς έξηγιέται ή μοναδική αυτή στην ιστορία περίπτωσης; Τό Ιδανικό της πολιτικής δράσης φυσικό είτανε νά φέρει τόν Πλάτωνα κάπου άλλου και όχι πρός τό Σωκράτη. Γιατί ο Σωκράτης δέν είταν εκείνος, πού ύποσχότανε νά διδάξει στους φιλόδοξους και όρμητικούς νέους της άθηνέικης άριστοκρατίας και πλουτοκρατίας την πολιτικήν άρετή, νά τούς καλλιεργήσει δηλαδή τις Ικανότητες και νά τούς προικίσει με τη γνώση, πού θά τούς έκαμαν Ικανούς νά κυριαρχούνε τό δήμο. Αυτό ύπόσχονταν νά τό διδάξουν άλλοι, άνθρωποι περίφημοι τότε στην Άθήνα και σ' όλη την Έλλάδα για τις πολυποίκιλες γνώσεις τους, για την καλλιεργημένη σκέψη τους, για τη συζητητική και αντιρρητική δεξιότητα τους, για τά τεχνάσματα της πρωτοφανέρωτης τότε λογικής και γνωσιοθεωρητικής λεπτολογίας, για την κυριαρχία της γλώσσας και του λόγου, για τη λο-

γοπαιιστική μαεστρία της ρητορικής, πού είναι τὸ πιὸ γερὸ ὄπλο γιὰ ν' ἀνατρέπει κανεὶς τὸν ἀντίπαλο καὶ νὰ πείθει καὶ νὰ παρασέρνει τὰ πλήθη, ὄπλο παντοδύναμο μέσα στὴ δημοκρατία.

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν εἶταν Ἀθηναῖοι. Διαμόρφωσαν τὶς ἱκανότητές τους καὶ μάζεψαν τὴ σοφία τους στὶς προχωρημένες ἐμποροναυτικές πολιτείες τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσης, τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Ἰταλίας, ὅπου εἶχε πρωτοφανερῶθεϊ καὶ εἶχε προκόψει ἡ φυσικὴ φιλοσοφία καὶ ὁ κοσμοθεωρητικὸς στοχασμὸς, συνάμα ὅμως εἶχεν ἀρχίσει στὰ τελευταῖα χρόνια νὰ γεννιέται καὶ ἡ διαμφισβήτηση γιὰ τὴν ἀντικειμενικότητα τῆς γνώσης καὶ ἀνυῖγεν ὁ δρόμος πρὸς τὸν ὑποκειμενισμό.

Οἱ σκληροὶ καὶ μακρόχρονοι πολιτικοὶ ἀνταγωνισμοὶ στὶς πολιτείες ἐκέϊνες ἀνάμεσα στοὺς ἀριστοκρατικούς καὶ τοὺς δημοκρατικούς εἶχανε φέρει στὴν πρώτη γραμμὴ τὰ ἐνδιαφέροντα γιὰ τὰ πραχτικά καὶ ἄμεσα προβλήματα τῆς πολιτικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς. Γιὰ νὰ γίνεις ὁδηγὸς τῆς πολιτείας πρέπει νὰ κατέχεις κάποιαν «ἀλήθεια» καὶ νὰ πείσεις καὶ τοὺς ἄλλους, πὼς ἐσὺ τὴν κατέχεις. Ποιὰ εἶναι ὅμως ἡ ἀλήθεια σχετικὰ καὶ μὲ τὰ θεῖα καὶ μὲ τὰ φυσικά, μὰ προπάντων σχετικὰ μὲ τ' ἀνθρώπινα πράματα; Ὑπάρχει πραγματικά μιὰ καὶ μόνη ἀλήθεια ἀντικειμενική; Μπορεῖ νὰ τὴ γνωρίσει ὁ ἄνθρωπος; Ἡ ὁ καθένας ἔχει τὴ δική του ἀλήθεια, ἐκεῖνη πού τοῦ συμφέρει; Καὶ πὼς μπορεῖ κανεὶς τὴ δική του ἀλήθεια νὰ τὴν κάνει ἀλήθεια καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους; Μὲ ποιὰ τέχνη; Νὰ τὰ κεντρικὰ θέματα τῆς σοφιστικῆς.

Μπορεῖ νὰ ὁδηγήσει, ὅποιος κατέχει τὴν καλύτερη γνώμη, καὶ κατέχει τὴν καλύτερη γνώμη, ὅποιος μπορεῖ νὰ στοχαστεῖ καλύτερα. Νὰ μάθεις λοιπὸν νὰ στοχάζεσαι αὐτεξούσια, νὰ «βλέπεις μὲ τὰ δικά σου μάτια», ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ γνώμη τῶν ἄλλων καὶ ἀπὸ τὴν παράδοση, νὰ καταχτᾶς ἔτσι τὴν καλύτερη γνώμη, τὴν «ἀλήθεια σου», νὰ τὴ μεταδίνεις στοὺς ἄλλους, νὰ τοὺς πείθεις μὲ τὸ λόγο, πὼς εἶναι σωστὸ ἐκεῖνο πού ἐσὺ θέλεις, νὰ τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ μέσα τῆς ὑπεροχῆς, ἡ «πολιτικὴ ἀρετὴ». Ἔτσι θὰ γίνεις ὁδηγός, ἡγέτης πολιτικός. Τί ἄλλο ἤθελαν οἱ νέοι;

Οἱ σοφιστὲς λοιπὸν καὶ κατέχοντες τὶς σωστὲς γνώμες καὶ ὑπόσχονται νὰ τὶς μεταδώσουνε στοὺς νέους καὶ κατέχοντες τὴν ἱκανότητα νὰ πείθουν καὶ ὑπόσχονται νὰ δι-

δάξουνε τήν τέχνην αὐτή καί στούς νέους. Σοφιστής εἶν' ἐκεῖνος πού καί ὁ ἴδιος εἶναι σοφός καί μπορεῖ νά κάνει καί τόν ἄλλο σοφό. Κι ἔχει ὄλο τὸ δίκιο νά ὑπερφηανεύεται, γιατί κατέχει κάτι σπάνιο καί πολύτιμο, καί ἔχει ὄλο τὸ δίκιο νά πουλάει τὸ πολύτιμο τοῦτο πράγμα πολὺ ἀκριβά.

Ὁ κάθε σοφιστής ἔχει βέβαια τήν ἰδιομορφία του, σέ κάποιον κύκλο γνώσης εἶναι εἰδικότερος. Γιά ὄλα ὅμως μπορεῖ νά πεί γνώμη καί προπάντων μποροῦν ὄλοι νά κάμουν τοὺς ἄλλους ἱκανοὺς νά πείθουν.

Γιατί λοιπόν ὁ Πλάτωνας δέν πῆγε νά μάθει τὴ σοφίαν αὐτὴ καί τὴν ἱκανότητα ἀπὸ τοὺς σοφιστές, ὅπως πῆγαν ὄλοι οἱ ἄλλοι φιλόδοξοι νέοι τῆς Ἀθήνας; Γιατί ἀπειναντίας ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος ἀντίπαλός τους, ὁ πιὸ λυσσάλεος ὀχθρὸς τους, ὁ συστηματικὸς σαρκαστὴς καί δυσφημιστὴς τους σ' ὄλη του τὴ ζωῆ; Μὴν ἀραγες γιατί ἡ βασικὴ ρίζα στὴν ψυχρὸσύνθεσή του, ὄλος ὁ συναισθηματικὸς του κόσμος, τὰ βαθύτατα ψυχοκίνητρα στὴν ὑπόστασή του εἶταν ἀντίθετα πρὸς τὴν πολιτικοκοινωνικὴ κατάστασιν πού γέννησε τοὺς σοφιστές; Ἡ τέχνη τους εἶτανε καλὴ ἢ νά κυριαρχεῖ κανεὶς στὰ πλήθη μετ' ὄλογο. Ἔτσι ὅμως ἀναγνωρίζει κανεὶς στὰ πλήθη, στοὺς «πολλοὺς», τὸ δικαίωμα νά κρίνουν αὐτοὶ γιά τὰ ὑπέρτατα συμφέροντα τῆς πολιτείας. Ἐτοῦτο ὅμως εἶναι ἡ δημοκρατία, ἡ πηγὴ ὄλου τοῦ κακοῦ. Τί νά τὴν κάνει λοιπόν τὴν τέχνην αὐτὴ; Τί νά τὴν κάνει μιὰ σοφία, πού μετ' ὄλογο ὑποκειμενισμὸ τῆς ἀποσυνθέτει τὴν παλιὰ παράδοσιν καί τὴν κοινωνικὴ τάξιν καί ἱεραρχίαν, πού νοσταλγοῦσεν ἢ τάξιν του καί ποθοῦσε μ' ὄλη τὴ δύναμιν τῆς ψυχῆς του ν' ἀναστρωθῆ ὁ νεαρὸς ἀριστοκράτης; Γιατί νά μάθει τὴν τέχνην νά πείθει τὰ πλήθη, ἀφοῦ τὴν κυριαρχικὴν γνώμην μέσα στὴν πολιτεία πρέπει νά τὴν ἔχουν οἱ λίγοι, οἱ ἄριστοι, οἱ «ἐπαῖοντες», οἱ ἀληθινὰ σοφοὶ στὸ κάθε τι;

Ποιὸς εἶταν ὅμως ἐκεῖνος, πού ἀναζητοῦσε τὴν ἀληθινὴν σοφίαν, τὴν ἀντικειμενικὴν γνώσιν πέραν ἀπὸ τὸν ὑποκειμενισμὸ; Ποιὸς εἶταν ἐκεῖνος, πού μετ' ὄλογο τὴν εἰρωνίαν του ξετίναζε τὴ δοκρῖσοσφίαν, καί μετ' ὄλογο τὴν μαλειωτικὴν του ἀγωνιζότανε νά ξεκαθαρίσει τίς ἔνοιες, νά δημιουργήσῃ μιὰ γνώσιν, ὑπερατομικὴν καί ὑπέρχρονον, καθολικὴν κι αἰώνια, πού νά γίνῃ τὸ στέρεο βᾶθρον γιά τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς πολιτείας; Ποιὸς εἶταν ἐκεῖνος, πού περιφρονῶντας τὴν γνώμην τῶν πολλῶν κι ἀνίδεων, προτιμοῦσε σέ ὄλα τὴν γνώμην τοῦ

ένοϋς, πού ξέρει; Γι' αυτό λοιπόν δέν πήγε στους σοφιστές και πήγε στο Σωκράτη; Γιατί ο Σωκράτης άναζητούσε κείνη τήν άλήθεια; πού μόνο άπάνω σ' αυτή μπορεί να οικοδομηθεί ή όνειρεμένη και νοσταλγημένη πολιτεία. Αυτή τήν άλήθεια, αυτή τήν «έπιστήμη», πρέπει να καταχτήσει εκείνος, πού θα γίνει ο άνορθωτής της πολιτείας, θα πάει λοιπόν με το Σωκράτη για να γίνει Ικανός να πραγματώσει το Ιδανικό του.

Ζώντας δίπλα στο Σωκράτη, παρακολουθώντας τον κάθε μέρα, πού με τον παραδοξολόγον ειρωνικό άγνωστικισμό του (έν οίδα, ότι οϋδέν οίδα) ξεσκεπάζει τήν άπλοϊκή γνωστικήν αϋτάρκεια τών πολλών και τήν περήφανην αϋτάρκεια τών δασκάλων τής σοφίας και τής άρετής, βλέποντας κάθε ήμέρα να ύψώνεται μπροστά στα έκθαμβα νεανικά μάτια του το μοναδικόν δραμα μιās ύπέροχης προσωπικότητας, πού «ζούσε» τήν «άρετή» και δέν τήν έδιδασκε μόνο με τα λόγια, με το Σωκράτη λοιπόν οδηγητή θα καταπιαστεί ο Πλάτωνας τήν έναγώνιαν εκείνην άναζητηση να καταχτήσει τήν «έπιστήμη» και στηριγμένος σ' αυτή και φωτίζοντας τους άλλους με το φώς της ν' άνορθώσει τήν πολιτεία.

Δίπλα όμως και γύρω άπό αυτή τήν άναζητηση ρέει ή πραγματική ζωή τής πολιτικής κοινότητας, πού περικλείνει και το δάσκαλο και το μαθητή, και οι περιπέτειες, οι τρικυμισμοί τής πολιτείας άνεμοδέρνουν αδιάκοπα τήν ψυχή τους. Ζούνε μαζί τήν καταστροφική για τήν 'Αθήνα έκβαση του μεγάλου πολέμου. Γκρεμίζεται το «μέγα κράτος» και ή δημοκρατία. 'Η άριστοκρατική μερίδα, πού σ' αϋτήν άνήκει άπό γεννησιμιό, άνατροφή, ψυχοσύνθεση και Ιδεολογικές ροπές ο Πλάτωνας και πού τόσα άπ' αϋτήν έλπίζει, παίρνει τέλος τήν έξουσία άπάνω στην καταστροφή.

Μά σε λίγους-μήνες οι τριάντα τύραννοι και άνάμεσα σ' αϋτούς οι στενοί συγγενείς του Κριτίας και Χαρμίδης «χρυσόν απέδειξαν τήν έμπροσθεν πολιτεία». Κοντά σ' άλλα φοβερά τους έργα, τόλμησαν να στείλουνε και το Σωκράτη να πιάσει και να οδηγήσει με τή βία στο θάνατο ένα δημοκρατικό πολίτη. 'Ο Σωκράτης με άμεσο κίντυνο τής ζωής του άρνήθηκε να διαπράξει το έγκλημα και προτίμησε να πεθάνει παρά να γίνει «άνοσιων έργων κοινωνός».

Πάει λοιπόν και τούτο τ' όνειρο και οι έλπίδες, πώς μπορούσεν ή άριστοκρατική μερίδα «έκ τινος άδίκου βίου έπι δίκαιον τρόπον άγούσα διοικήσιν την πόλιν». Και όμως ή λαχτάρα του, «ή έπιθυμία περί τó πράττειν τά κοινά και τά πολιτικά», αυτή δέν τον αφήνει. Είναι τó πρόγραμμα τής ζωής του. Μά τó χειρότερο χτύπημα είταν άκόμη κρυμμένο μέσα στα σκοτεινά πέπλα τής μοίρας. Οί δημοκρατικοί ξαναπήρανε την έξουσία αναποδογυρίζοντας τή μισητή τυραννία. Δέν παρασύρθηκαν σε ύπερβολικές τιμωρίες και άντεκδίκησης. Και όμως δέν πέρασε πολύς καιρός και οι πολιτικοί άνταγωνισμοί, οι άνησυχίες και οι καχυποψίες έσυραν στο μαρτυρικό θάνατο «τόν δικαιότατον άνδρα τών τότε», τόν πολυαγαπημένον δδηγητή. 'Ο άνθρωπος, πού άναζητούσε την «έπιστήμη» και την «άρετή», πού πίστευε στην ύπαρξή της, γιατί την ένιωθε να ζει μέσα του, ήπια τó κώνιο, πιστός στον έαυτό του. Άντιμετώπισε τó θάνατο σαν έμπραχτη τεκμηρίωση τής άρετής του. 'Η μεγάλη άποστολή, ή άναζήτηση τής άρετής και τής έπιστήμης, βρήκε την πιδ τραγική κύρωση. 'Εφυγεν ό «δίκαιος» σκοτωμένος από κείνους, πού ήθελε να φωτίσει και να σώσει, από την πόλη πού αγάπησε και σεβάστηκε και ύπηρέτησε με την άρετή του. 'Ετούτη λοιπόν είναι ή μοίρα τής άρετής; 'Ο άδικος θάνατος του Σωκράτη, τó τρομερό αυτό έγκλημα τής χαλασμένης πολιτείας, θα γίνει ό τραγικός έφιάλτης τής πλατωνικής ζωής. Με ποιά μάτια να κοιτάξει από δώ και πέρα τ' ανθρώπινα και τά πολιτικά πράματα; Πώς ν' άγγίξει τούτη την πραγματικότητα, την άδικη, τή σκοτεινή, την τυφλωμένη; Ποιό δρόμο ν' ακολουθήσει; 'Η πρώτη του κίνηση είναι ή «φυγή». Να φύγει μακριά από τούτη την κολασμένη πολιτεία, να πάει σε ξένους τόπους, να γνωρίσει κι άλλου τή ζωή, να ιδεί τι ξέρουν οι άλλοι από την «έπιστήμη» και την «άρετή». 'Όπου κι άν πάει όμως, όπου κι άν σταθεί, θα του 'χει μένει για πάντα στην ψυχή τó φαρμακερό κεντρί, πού δε θα τον αφήσει να ήσυχάσει ποτέ πιά.

Και θα συνεχίσει μόνος του την άναζήτηση, πού θα είναι τώρα πιά και ή μόνη λύτρωσή του. Γιατί τó ιδανικό τής ζωής του θα μένει πάντα τó ίδιο, να κατακτήσει την αληθινή γνώση και να θεμελιώσει την πολιτεία πάνω σ' αυτή. «Σκοπείν πη ποτε άμεινον άν γίγνωιτο περι τά αυτά ταύτα και δη περι την πᾶσαν πολιτείαν» και «πράττειν τά κοινά».

Και όμως από ζήτηση σε ζήτηση, από ψήλωμα σε ψήλωμα του νοῦ, ὅσο περισσότερο γνωρίζει τ' ἀνθρώπινα, τὰ «πολιτικά», τοὺς «νόμους καὶ τὰ ἔθνη», τόσο τὸ ἰδανικὸ του θ' ἀνεβαίνει ψηλότερα. Ὁ μόνος, ποὺ μπορεῖ νὰ βρεῖ τὴν ἀλήθεια, εἶναι ὁ φιλόσοφος. Ὁ φιλόσοφος λοιπὸν πρέπει νὰ γίνη καὶ κυβερνήτης τῶν ἀνθρώπων. Μὰ ἡ «θεία μοῖρα», ποὺ τὴν προσμένει γιὰ νὰ ἐπιτελέσει τοῦτο τὸ θάμα, νὰ κάνει τοὺς φιλόσοφους βασιλιάδες ἢ τοὺς βασιλιάδες φιλόσοφους, δὲ θὰ ἐπιφανεῖ ποτέ. Θὰ κάμει κι ὁ ἴδιος ἀπανωτὲς δοκιμὲς γιὰ νὰ πραγματώσει τὸ ἰδανικὸ του, θὰ ταξιδέψει τρεῖς φορές στὴ Σικελία, θὰ περάσει ἀπὸ κιντύνους καὶ περιπέτειες, μὰ δὲ θὰ πετύχει ποτέ. Τ' ὄνειρο θὰ μείνει πάντα ὄνειρο.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ νεανικὴ κρίση τῆς μεγάλης ἀπόφασης θὰ ξαναγυρίζει πάντα καὶ δὲ θὰ λυθεῖ. Καὶ ὁ Πλάτωνας θὰ μείνει πάντα «νέος», ἕνας αἰώνιος ἀναζητητῆς. Δὲ θὰ κατορθώσει ποτὲ νὰ μπεῖ σὲ κείνο τὸ δημιουργικὸ στάδιο, ποὺ ἔλαμψε στὰ μάτια του ἀπὸ τὰ νεανικά του χρόνια μὲ τόσο φῶς καὶ εἶτανε τὸ βαθύτατο ψυχοκίνητρό του. Θὰ κρούει πάντα τὶς πύλες τῆς ζωῆς καὶ θὰ μένει πάντα ὀραματιστῆς στὰ προπύλαιά της. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ ὄραματα τῆς διάπυρης ψυχῆς του θὰ γίνονται ὀλοένα ψηλότερα, ὀλοένα πρὸ ὑπερκόσμια. Μὰ ἡ πύλη θὰ μένει πάντα κλειστή.

Ὁ νοῦς του σὰ χρυσὴ σαῖτα θ' ἀνεβαίνει στὸ γαλάζιον αἰθέρα. Φλογερὸς ἔρωτας θὰ καίει τὰ σωθικά του καὶ θὰ εἶναι «ἀσκητῆς». Ἀκατανίκητη ὀρμὴ θὰ τὸν κινεῖ πρὸς τὴν πράξη καὶ θὰ εἶναι πάντα θεατῆς. Διψασμένος πάντα καὶ πάντ' ἀδρόσιστος. Θὰ γίνει ὄλος φλόγα, σὰν ἄστρο, ποὺ χύνεται στὸν οὐρανὸ καὶ φωτίζει τὸ σκοτεινὸ στερέωμα τῆς ἀνθρώπινης μοῖρας. Μόνου του καταφύγιου καὶ μόνου λύτρωσθι θὰ τοῦ μείνει ὁ «λόγος». Ὁ λόγος στὴν ὑπέρκλιον ἐνσάρκωσή του. «Λέγειν τε ἠναγκάσθην ἐπιανῶν τὴν ὀρθὴν φιλοσοφίαν». Ἀναγκάστηκε νὰ λέει, ἐνῶ βουλήθηκε πάντα νὰ πράξει. Τὸ ὅτι ὁ Πλάτωνας τόσα καὶ τόσα χρόνια στὴν Ἀκαδημία καὶ στὰ ἔργα του «ἔλεγε», τὸ αἰστάνθηκε πάντα σὰν ἕνα σκληρότατο καταναγκασμὸ. Αὐτὴ εἶταν ἡ μορφή τῆς αἰώνιας φυγῆς. Ἡ παραίτηση καὶ ἡ αἰώνια ἐπιστροφή πρὸς τὸ λαχταριστὸ ἀγκάλιασμα τῆς ζωῆς. Πόσα δὲ χρωστάει ἡ ἀνθρωπότητα σὲ τέτοιους καταναγκασμοὺς καὶ σὲ τέτοιους τρόπους φυγῆς κι ἐπιστροφῆς στὴ ζωή!

Ἐκεῖ μέσα, στὴ διδασκαλία του καὶ στὰ ἔργα του, πραγματοποιήθηκαν μ' ἕναν ἀθέλητο τρόπο τὰ ἰδανικά του.

Ποιητής, φιλόσοφος, πολιτικός οδηγητής, έγινε και τὰ τρία. Ἡ «ποίηση μὲ τὸ λόγο» τὰ ἔντυσε και τὰ τρία μ' ἀθάνατη μορφή στὸν κόσμον τὸν πνευματικὸ και τὸν ἐλύτρωσε τελικὰ και ἀπὸ τὰ τρία. Κι ἔτσι μπόρεσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὸ θεὸ πεθαίνοντας.

Ἀνάμεσα στὸ θάνατο τοῦ δασκάλου του και τὸ δικὸ του πραγματοποιήθηκε μὲ τὴν ἑτερογονία τῶν σκοπῶν τὸ θαμαστὸ και φεγγοβόλο δημιουργικὸ του στάδιο.

Στὰ ἔργα του μέσα βρίσκεται μετουσιωμένη κι ἐξυψωμένη ἡ τραγικὴ ἱστορία και τῆς δικῆς του ζωῆς.

14. Ἔτσι ὁ δημιουργὸς μᾶς οδηγεῖ νὰ κατανοήσουμε τὸ ἔργο του. Ἄς στραφοῦμε λοιπὸν τώρα στὴν προβληματικὴ τοῦ ἔργου.

Ὁ Πλάτωνας εἶναι ἀπὸ τοὺς λιγοστοὺς εὐνοημένους μεγάλους ἀρχαίους δημιουργοὺς, ποὺ μᾶς κληροδοτήθηκεν ὡς σήμερα δλάκερο τὸ ἔργο του και περισσότερα μάλιστα* ἀπ' ὅσα ἔγραψε. Μελετώντας τὸ ἔργο αὐτὸ δὲν μπορούμε νὰ ξεχωρίσουμε* ἐξωτερικὰ κι ἐσωτερικὰ προβλήματα. Γιατί ὅλα τὰ «ἐξωτερικὰ», ἄς ποῦμε, πλατωνικὰ ζητήματα, δηλαδὴ και τὸ ποιά ἔργα του εἶναι γνήσια και τὸ πότε ἔγραψε τὸ καθένα και τὸ ποιά πρόσωπα και ποιά περιστατικὰ χρησιμοποίησε και ἡ μορφή και ἡ γλῶσσα τῶν ἔργων του και τὸ ποιὸς ἐννοεῖ, ὅταν ἀναφέρει ζένες δοξασίες, ποὺ δὲν ὀνομάζει τὴν πατρότητά τους, και τὸ ἀπὸ ποῦ πῆρε ἀφορμὴ γιὰ νὰ γράψῃ ἕνα ἔργο ἢ νὰ κάμῃ τὴν πολεμικὴ του, ὅλα εἶναι ζητήματα οὐσιαστικὰ και συντρέχουνε λίγο ἢ πολὺ γιὰ νὰ κατανοήσουμε, νὰ ἐρμηνέψουμε και νὰ ἐχτιμήσουμε τὸ ἔργο του.

Ἡ δημιουργικὴ δράση τοῦ Πλάτωνα ἀπλώθηκε σὲ πᾶνω ἀπὸ πέντε δεκαχρονιές. Στὸ μισὸν αὐτὸν αἰῶνα δὲν ἔκλεισεν ὁ Πλάτωνας ἔὰ μᾶτια του και τ' ἀφτιά του στὴ γύρω του ζωῆ, ἂν και δὲν ἀναφέρεται σχεδὸν ποτὲ ἄμεσα σ' αὐτήν. Δὲν περιορίστηκε σὲ ὅ,τι εἶχε γίνῃ ὡς τὴ στιγμή, ποὺ πέθανε ὁ Σωκράτης. Ἀδιάκοπα τὸν ἐπηρέαζεν ἡ ζωῆ, ποὺ κυλοῦσε γύρω του, τοῦ ἔδινεν ἀφορμές γιὰ σκέψη, γιὰ προσανατολισμό, γιὰ δράση. Τὸ ὅτι χρησιμοποιεῖ σχεδὸν ἀποκλειστικὰ τὸ Σωκράτη ὡς κύριο πρόσωπο στὰ περισσότερα ἔργα του, τὸν ἀναγκάζει νὰ μιλάει μὲ ἀοριστία, νὰ μὴν καθορίζει πρόσωπα, γεγονότα, ιδέες τοῦ ἄμεσου περιόσμου, ποὺ κινούσε και γονιμοποιούσε τὴ σκέψη του, τὸν

ἀναγκάζει ἀκόμη συχνά νὰ κάμει ἀναδρομικὴ προβολὴ τοῦ σύχρονου στὰ παλιά.

Τὸ πρῶτο λοιπὸν μεγάλο πρόβλημα, ποῦ γεννιέται σχετικὰ μὲ τὸ ἔργο τοῦ Πλάτωνα, εἶναι ἡ ἀκριβολογημένη **ιστορικὴ θεώρησή του.**

Μιά τέτια θεώρηση εἶναι καταρχὴν ἡ μόνη σωστὴ γιὰ κάθε ἔργο, ποῦ δημιουργήθηκε καὶ ξετυλίχθηκε μέσα στὸν ἱστορικὸ χρόνον. Ἰδιαίτερα ὅμως εἶναι ἀπαραίτητη γιὰ τὸ ἔργο τοῦ Πλάτωνα.

Πραγματικά, τί ἐννοοῦμε, ὅταν λέμε, πῶς ὁ Πλάτωνας ἔμεινε πάντα νέος, πῶς ἡ σκέψη του εἶναι πάντα καινούργια, πῶς ἡ ἀναζητήσή του δὲ σταματᾶει καὶ δὲν ὀλοκληρῶνεται ποτὲ καὶ πῶς ἡ καμπύλη τοῦ στοχασμοῦ του δὲν εἶναι κύκλος; Αὐτὸ σημαίνει, πῶς ὁ Πλάτωνας οὔτε ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μ' ἓνα σύστημα κλειστὸ καὶ ἀποτελειωμένον στὴ σκέψη του, οὔτ' ἔφτασε ποτὲς νὰ καταρτίσει ὕστερ' ἀπὸ μερικὲς δοκιμὲς ἢ προεργασίαις ἓνα τέτιο σύστημα, ὅπως ἔκαμαν ἄλλοι φιλόσοφοι, οὔτε ἀποτελείωσε τὸ ἔργο του βάζοντας τὴν τελικὴ σφραγίδα σ' ἓνα σύστημα.

Αὐτὸ σημαίνει, πῶς οὔτε ἡ γνωσιολογία του, οὔτε ἡ ὀντολογία του, οὔτε ἡ ἠθικὴ του, οὔτε ἡ πολιτειολογία του εἶχαν ὀριστικὴ μορφή ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἢ σὲ ὅποιαδήποτε ἀπὸ τὶς κατοπινὲς στιγμὲς τῆς μακρόχρονης ἀναζήτησης. Τὰ προβλήματ' ἀδιάκοπα ξαναγυρίζουν καὶ κάθε φορὰ φωτίζονται κάποιες νέες πλευρὲς, ξεσκεπάζονται νέα βάθη, γεννιοῦνται νέες ἀπορίες.

"Ἄν εἶν' ἔτσι, τότε βέβαια καὶ στὸ μελετητὴ καὶ τὸν ἑρμηνευτὴ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ προβάλλει ἀπὸ τὰ ὕστερα ὄλη τὴν πλατωνικὴ σκέψη σ' ἓνα ἐπίπεδο καὶ νὰ τῆς ἀφαιρέσει τὴν ἐξελιχτικὴ προοπτικὴ.

Τὸ πρῶτο χρέος μας, ὅταν ἀντικρίζομε ἓνα τέτιο ἔργο, εἶναι νὰ συλλάβουμε καὶ ν' ἀναπαραστήσουμε τὴν ἐξελιχτικὴ πορεία του, νὰ μὴ συγχέουμε τὰ ὕστερα μὲ τὰ πρῖν. Γιατὶ ἴσα ἴσα ἔχει πολὺ μεγάλην ἀξία σὲ μιὰ τέτια σκεψη, ποῦ βρίσκεται σὲ ἀδιάκοπη γένεση, τὸ νὰ κατανοήσουμε τὴν ἐξελιχτικὴ πορεία τῆς. Ὁ δρόμος γιὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀλήθειας ἔχει τὶς περισσότερες φορὲς μεγαλύτερη σημασία ἀπὸ τ' ἀποτελέσματα. Καὶ ἡ μορφωτικὴ ἐπιρροή, ποῦ δέχεται ὁ μελετητὴς τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ, ἐκπηγάζει περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀπορηματικὴ καὶ τὸν ἀδιάκοπον ἔλεγχον καὶ τὶς προσπάθειαις, ποῦ ἔκαμε γιὰ νὰ ὑπερνικήσει

τά εμπόδια, παρά από τὰ πορίσματα, ὅπου ἔφτανε κάθε φορά.

Ὁ Πλάτωνας ξεκίνησεν ἀπὸ ὀρισμένες ἀφειτηρίες, τείνοντας, ἔστω καὶ ὑποσυνείδητα, πρὸς ὀρισμένα τέρματα. Ἀπὸ τὶς ἀφειτηρίες πρὸς τὰ τέρματα συναντοῦσε δυσκολίες. Ἡ λύση, πού κάθε φορά ἔδινε, γέννοῦσε νέα προβλήματα καὶ νέες δυσκολίες. Προσπαθώντας νὰ ὑπερνικήσει τὶς νέες δυσκολίες ἔδινε νέες λύσεις. Οἱ λύσεις αὐτὲς μὲ τὸν ἀδιάκοπο αὐτοέλεγχο καὶ τὴν ἐξωτερικὴ κριτικὴ ἀφηναν κενά. Νέα λοιπὸν ἀπορήματα καὶ νέα ἀναζήτηση. Καὶ κάθε νέα προσπάθεια βάραινε καὶ τελειοποιοῦσε τὴ μεθοδική του. Ἔτσι παράλληλα ἔβαινε ὁ μεθοδικὸς ἐξοπλισμὸς καὶ ἡ τροποποίηση, ἡ ἐμβάθυνση τῆς θεωρίας.

Καὶ αὐτὸ δὲ γινότανε μόνον θεωρητικά. Δοκίμαζε καὶ τὴν πράξη. Τὸ ποθητὸ ἀποκορύφωμα τοῦ στοχασμοῦ τοῦ εἶτανε νὰ ὀργανώσει τὴ «δίκαιη πολιτεία». Τρεῖς φορὲς ξεκίνησε γιὰ τὴ Σικελία μὲ τὴν πρόθεση νὰ πραγματοποιήσει τοὺς θεωρητικοὺς στοχασμοὺς του καὶ τρεῖς φορὲς γύρισε χτυπημένος ἀπὸ τὴν ἀποτυχία καὶ τὴ σκληρὴν ἀπογοήτευση. Καὶ ὀλοένα ἔβλεπε γύρω του καὶ μελετοῦσε τὰ «πολιτικά» καὶ τ' ἀνθρώπινα καὶ ἀπὸ τὴ μελέτη τους, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν πράξη, ἔβγαζε συμπεράσματα γιὰ τὶς θεωρητικὲς του κατασκευὲς καὶ τὶς τροποποιοῦσεν ἀνάλογα μ' αὐτά. Μιὰ ζωντανὴ ἀδιάκοπη ἀλληλεπίδραση ζωῆς καὶ στοχασμοῦ ἀντικαφρεφτίζεται μέσα στὸ ἔργο του.

Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ἡ διερεύνηση, ἡ ἐξακρίβωση καὶ ἀναπαράσταση τῆς ἐξελιχτικῆς πορείας τοῦ στοχασμοῦ τοῦ ἔχει τόση σημασία γιὰ μᾶς, τὴ σπουδαιότατη σημασία. Καὶ νὰ μὴ λησμονᾶμε, τώρα πού ἦρθε ἡ στιγμή νὰ τὸ ποῦμε, πὼς αὐτὸς εἶναι ὁ μόνος σωστὸς τρόπος γιὰ νὰ θεωροῦμε καὶ γενικότερα ὅλη τὴν ἐξελιχτικὴ πορεία τοῦ ἐλληνικοῦ στοχασμοῦ.

Ὁ ἐλληνικὸς στοχασμὸς, ἡ «φιλοσοφία τῶν Ἑλλήνων», δὲν μπορεῖ νὰ προβληθεῖ σ' ἓνα στατικὸ ἐπίπεδο, οὔτε νὰ συγχυστοῦν, νὰ παραβλεφτοῦν, νὰ σβήσουν καὶ νὰ ἐξουδετερωθοῦν οἱ ποικίλες κοινωνικοπολιτικὲς ἀφειτηρίες, οἱ ἀντιθέσεις, οἱ αἰτιακὲς συνεπαφές, ἡ διαδοχὴ καὶ ἡ ἐξέλιξη καὶ οἱ βασικότερες κοσμοθεωρητικὲς διαφορὲς, πού περιλαμβάνονται μέσα σ' ἐκεῖνο τὸ γενικὸν ὄρο.

Ἡ μεγάλη προπαιδευτικὴ ἀξία τῆς μελέτης τοῦ ἀρχαίου κόσμου χάνεται κι ἐκμηδενίζεται μὲ μιὰ τέτλια μέ-

θοδο. Ἡ μελέτη στὴν κάθε συγκεκριμένη μορφή, στὴν κάθε συγκεκριμένη στιγμή, ἢ διερεύνηση ἀπάνω στὴν ἐξελιχτική πορεία, τὰ γενετικά αἷτια καὶ τὴν ἀλληλουχία τῶν μορφῶν, αὐτὸ εἶναι τὸ μεγάλο δίδαγμα. Ὅχι ἡ ἀπολυτοποίηση, ἢ ἀυθαίρετη ἐπιλογή, ἢ ἀμαλγαματοποίηση, ἢ σύγχυση τοῦ ἱστορικά διαφοροποιημένου.

Τὸ αἴτημα λοιπὸν γιὰ τὴν ἱστορική θεώρηση τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου παραμένει ἀκέραιο καὶ ἡ ἀπάντηση σ' αὐτὸ ἔχει προχωρήσει σήμερα τόσο, ὅπου δὲ μᾶς ἐπιτρέπεται πιά νὰ παραβλέπουμε τὰ θετικά κι ἐξακριβωμένα συμπεράσματα.

Ἄπ' αὐτὸ τὸ αἴτημα πηγάζει ἡ ἀνάγκη νὰ χρονολογηθοῦν τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα, ὡς πρὸς τὸν καιρὸ πού γράφτηκαν, καὶ ν' ἀποκατασταθεῖ μιὰ σειρά τους, νὰ ξεχωριστοῦν ὁμάδες χρονολογικά ἢ κι ἐσωτερικά συγγενεῖς, νὰ ἐξακριβωθοῦν στὴ γενετική τους ἐμφάνιση τ' ἀπορήματα καὶ οἱ ἀπόκριες, πού δόθηκαν κάθε φορὰ σ' αὐτά.

Μήπως ὁμως ἡ θεώρηση αὐτὴ τοῦ ἔργου «ἐν γενέσει» περικλείνει τὸν ἀντιθετο κίντυνο νὰ τὸ διασπᾶσουμε, νὰ τὸ ἴδοῦμε μόνο κομματιαστά, χωρὶς ἐσωτερική συνάρτηση καὶ χωρὶς ἐνότητα;

15. Ἔτσι ἀντικρίζουμε τὸ δεύτερο βασικὸν αἴτημα γιὰ τὴ θεώρηση τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου, τὸ πρόβλημα τῆς ἐνότητάς του.

Ἄν δὲν ὑπάρχει ἡ ἐνότητα ἀπὸ ἓνα κλειστὸ σύστημα, δὲν ὑπάρχει ἄραγε καμιὰ ἐνότητα, καμιὰ γραμμὴ συνδετική, πού νὰ τὸ διαπερνᾶει ὀλόκληρο; Καὶ ἂν ὑπάρχει, ποιά εἶναι;

Βέβαια ὑπάρχει στὸ τέλος τέλος ἡ ἐνότητα τοῦ προσώπου, πού τὸ δημιούργησε. Μὴν ἄραγες ὁμως παρουσιάζει καὶ αὐτὴ ἡ προσωπικότητα τοῦ Πλάτωνα μεταστροφές βαθείς, πού διασποῦνε καὶ τὸ ἔργο; Μπεροῦμε μέσα στὸ ἴδιο τὸ ἔργο νὰ διαπιστώσουμε μιὰ κύρια γραμμὴ, πού νὰ τὸ ἐνοποιεῖ, καθρεφτίζοντας καὶ τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν πορεία στὴν ἀναζήτηση;

Πολλοὶ θέλησαν νὰ βροῦν τὴν ἐνότητ' αὐτὴ σὲ κάτι ἐξωτερικό, λογουχάρη στὴ διαλογικὴ μορφή τῶν ἔργων ἢ στὸ πρόσωπο τοῦ Σωκράτη, πού εἶναι ὁ κύριος συζητητὴς σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ ἔργα. Ἡ ἐνότητα ὁμως δὲ βρίσκεται αὐτοῦ. Ἡ διαλογικὴ μορφή ἔχει βέβαια ἐσωτερικὴ συνάφεια

μέ τη διαλεκτική. Είναι όχι μόνο η άφεταιρία της, μα και το νεύρο της. Η έρώτηση είναι ή ένσάρκωση τής άπορηματικής θέσης, ή ένσάρκωση τής έρευνητικής όρμης και ή άπόκριση είναι ό άναβαθμός τής πορείας. Και άκόμη ό διάλογος είναι ή μετατροπή τής άναζήτησης σέ δραματική σύγκρουση, όπου ή αντίθεση ένσαρκώνεται στα πρόσωπα του διαλόγου, γίνεται ένα πνευματικό κουταροχτύπημα με ζωντανούς μαχητές. Ό διάλογος είναι τό φιλοσοφικό δράμα, ή μετουσίωση τής άγωνίας για την κατάκτηση τής αλήθειας σέ ζωντανή πράξη. Τελειότερη μορφή δέν πήρε ή φιλοσοφική άναζήτηση ποτέ. Σέ τούτο στέκεται ό Πλάτωνας μοναδικός σ' όλη τήν πνευματικήν Ιστορία τής άνθρωπότητας.

Όστόσο, όσο και νά δένεται ή διαλογική μορφή έσωτερικά με τήν άναζήτηση, δέν είναι ή ούσία της. Τό πλατωνικό δράμα έχει συγκεκριμένο περιεχόμενο, πού καθορίζεται και άπό τήν προσωπικότητα του δημιουργού του και άπό τις πνευματικές ροπές, τις Ιδεολογικές αντίθέσεις και τά Ιδανικά του καιρού κσι του τόπου πού γεννήθηκε. Έκει πρέπει ν' άναζητηθεί τό δημιουργικό στοιχείο τής ένότητας.

Γι' αυτό άλλοι προχώρησαν σέ κάτι ούσιαστικότερο και φρονούν, πώς τό βασικό κίνητρο τής πλατωνικής δημιουργίας και ή κεντρική γραμμή, πού ένώνει τό έργο του, είναι ή λαχτάρα του και ό άγώνας του νά δικαιώσει τήν προσωπικότητα του Σωκράτη, πού ένσαρκώνει άπόλυτα και τά προσωπικά Ιδανικά του Πλάτωνα. Έτσι προβάλλοντας τή δική του προσωπικότητα, τους πόθους του, τις άναζητήσεις του στην προσωπικότητα του Σωκράτη, δικαιώνει τόν έαυτό του και άπολυτρώνεται με τήν άποκορύφωση τής σωκρατικής μορφής στην ένσάρκωση του άληθινού φιλόσοφου και του άληθινά ένάρετου, του «δικαίου» άντρα, πού ένώ άγωνίζεται για νά σώσει τήν πολιτεία, νά Ιδρώσει τήν Ιδανική και δικαίη πολιτεία πάνω στη γή, θανατώνεται. Τό δράμα του Σωκράτη είναι τό δράμα του ίδιου του Πλάτωνα και τό έργο του Πλάτωνα είναι ή ένσάρκωση με τό φιλοσοφικό λόγο αύτής τής τραγωδίας.

Είναι αλήθεια, πώς ή αντίληψη αύτή άνταποκρίνεται στην άμεσότερη πρόθεση, πού χωρίς άλλο έσπρωξε τόν Πλάτωνα νά γράψει μερικά άπό τά έργα του στην πρώτη περίοδο τής δημιουργίας του. Ό θάνατος του Σωκράτη στάθηκε χωρίς άλλο στή συνείδηση του Πλάτωνα ένα τρομερό άνοσιούργημα τής πολιτικής κοινότητας. Άν μά-

λιστα δεχτούμε την προσωπική σχέση του Πλάτωνα με το Σωκράτη σαν ένα έξυψωμένο πνευματικόν έρωτα, ο τραγικός και άδικος θάνατος του Σωκράτη εΐταν ένας ψυχικός «τραυματισμός», που κοντά στ' άλλα ψυχοσυνθετικά στοιχεία καθόρισεν βλη την πορεία της ζωής του Πλάτωνα. Γιατί ή πληγή τούτη ή αγιάτρευτη τότε κέντριζε να υπερνικήσει «Ιδεολογικά» το τρομερό τουτο περιστατικό και να το υπερνικήσει ακόμη και στήν πράξη, Ιδρύοντας την Ιδανική πολιτεία, όπου ο φιλόσοφος (ο Σωκράτης-Πλάτωνας) θά εΐτανε βασιλιάς και όχι κατάδικος. Για τον Πλάτωνα λοιπόν εΐτανε πραγματικά βαθύτατη ψυχική ανάγκη να δικαιώσει το Σωκράτη. Έτοϋτο το ψυχοκίνητρο, συνδυασμένο ίσως και με κάποιο άλλο βασικό γνώρισμα της ψυχοσύνθεσής του, κάποια «ντροπαλοατομία», έναν δισταγμό για την άμεση προσωπική εμφάνιση και στή δράση την πολιτική, μα και στή θεωρία, μάς έξηγει, γιατί ο Πλάτωνας παρουσίασε σ' όλα του σχεδόν τ' έργα το Σωκράτη ή κάποιο άλλο πρόσωπο (τόν ξένον Έλεάτη, τόν άώνυμον 'Αθηναίο) για έκπρόσωπο και φορέα της δικής του φιλοσοφίας και δέν έπρόβαλε καμιά θεωρητική του πρόταση σαν προσωπικά δική του.

Όστόσο δέν άρκει ή παρουσία του Σωκράτη και ο έσωτερικός ταυτισμός του με τόν Πλάτωνα για να έξηγήσει δλάκερο το έργο του, το άπλωμά του σ' όλο τόν όρίζοντα του έπιστητοϋ, το ψήλωμα και τόν πλούτο του στοχασμοϋ, το άδιάκοπο αύτοξεπέρασμα, τις γνωσιολογικές, τις οντολογικές, τις κοσμολογικές, τις ήθικολογικές και πολιτειολογικές άναζητήσεις του και τέλος και την καταφυγή του στο μύθο, σαν το μόνο μέσο, που μπορεί να συλλάβει και να δώσει μορφή σ' εκείνο, που δέν μπορεί να παραστήσει σε λογικόν είρμό και διαλεχτικήν άπόδειξη ο στοχασμός.

Το έργο του Πλάτωνα ξεπερνάει άπ' όλες τις πλευρές τ' άνόρα της σωκρατικής άπολογητικής και σίγουρα έχει άλλο πιο βαθύ και παραμόνιμο και δυναμικό ψυχοκίνητρο, που το έμπνέει και του δίνει ένότητα.

Για τοϋτο άλλοι θέλησαν να βροϋν την ένότητα του πλατωνικού έργου στή διαλεχτική μέθοδο ή στή «θεωρία για τις Ιδέες», την «Ιδεοκρατία», όπως την ονομάζουν.

Ή θεωρία για τ' «είδη» ή τις «Ιδέες» είναι βέβαια ένα

ἀπό τὰ πιό σημαντικά καί πιό χαρακτηριστικά ἀθλήματα τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ, μιὰ πρωτότυπη δική του συμβολή στή φιλοσοφική διανόηση τῶν Ἑλλήνων. Αὐτή καθοδηγεῖ τήν ὄντολογική του θεώρηση στό μεγαλύτερο μέρος τοῦ ἔργου του καί γύρω ἀπ' αὐτή συγκεντρώνεται σέ μερικά ἀπό τὰ κύρια ἔργα του ὄχι μόνο ἡ προβληματική γιά τὸ «ὄν», παρά καί ἡ γνωσιολογία καί ἡ ἠθική καί ἡ πολιτειολογία του μέ τήν ὑπέρτατην ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ.

Ὅσο κι ἂν στάθηκεν ὁμοίως ἕνα σημαντικότατο πόρισμα τῆς ἀναζήτησης καί ἕνα κέντρισμα ἀδιάκοπο πρὸς νέες ἔρευνες ἢ θεωρία γιά τὰ «εἶδη» οὔτε ἀπό τήν ἀρχὴν ἐμπνέει τὸ πλατωνικὸ ἔργο, οὔτε μεσουρανεῖ στό πλατωνικὸ στερῆμα ὡς τὸ τέλος. Εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς κορυφές τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ, ὄχι ὁμοίως ἡ κύρια ἐνωτική γραμμὴ τοῦ ἔργου του. Ἡ διαλεχτικὴ μεθοδικὴ ἀπὸ τήν ἀλλημεριά, ποῦ ταυτίζεται μέ τὴ φιλοσοφία, παραμένει πάντα στή συνείδηση τοῦ Πλάτωνα ἕνα μέσο γιά τὴν κατάκτηση τοῦ σκοποῦ. Δὲν εἶναι αὐτοσκοπός. Ὁ διαλεχτικός, ὁ φιλόσοφος θὰ καταχτήσει τὴν ἀλήθεια, ὄχι γιά μιὰν ἀπλή «θέα», παρά γιά νὰ διαπλάσει τὴ ζωὴ. Ἐτοῦτος παραμένει πάντα ὁ ὑπέρτατος σκοπός. Γι' αὐτὸ νομίζω, πῶς πρέπει ν' ἀναζητήσουμε τὴ βαθύτατην ἐνωτικὴν γραμμὴν τοῦ ἔργου του στό κεντρικὸ ψυχόρμητο τῆς προσωπικότητάς του, στήν ἀντίληψη τῆς προσωπικῆς του ἀποστολῆς, ἐνώνοντας ἔτσι καί τὸ δημιουργὸ καί τὸ ἔργο του.

Τὸ ἰδανικὸ, ποῦ ἐπήγασεν ἀπὸ τὴ γέννηση, τὴν ἀνατροφή του, τὸν περίκοσμό του καί τὴν ψυχουσύνθεση, ποῦ τοῦ δημιουργήθηκεν ὡς τὰ εἴκοσί του χρόνια, τὸ ἰδανικὸ, ποῦ θέρμαινε τὴ νεανικὴν του ψυχὴν, ὅταν γνώρισεν τὸ Σωκράτη, τὸ ἰδανικὸ νὰ γίνῃ ὁ «ποιητὴς» στὴ δραματικὴ καί τὴν πολιτικὴν πράξη, ὁ ἀνορθωτὴς τῶν ψυχῶν καί τῆς πολιτείας, ὁ ἀναστρωτὴς «τῆς δίκαιης πολιτείας», ποῦ θὰ βοηθᾷ τὸν πολίτην μέ τὴ σωστὴ «παιδείαν» νὰ καταχτᾷ τὴν ἀρετὴν καί ὁ πολίτης θὰ στηρίζει τὴν πολιτεία μέ τὴν ἀρετὴν του, αὐτὸ τὸ ἰδανικὸ στάθηκε τὸ βασικὸ ψυχοκίνητρο του καί μέ τὴν ἑτερογονία τῶν σκοπῶν πραγματώθηκε στὴν πνευματικὴ δημιουργία του.

Μέσα στὴν πραγματῶσιν αὐτὴ συντρέχουν ὅλα τ' ἄλλα στοιχεῖα καί ἡ διαλογικὴ μορφή καί ἡ δικαίωση τοῦ Σωκράτη καί ὁ ταυτισμὸς Σωκράτη καί Πλάτωνα καί ὅλες οἱ ἀναζητήσεις, ποῦ ἔκαμε σ' ὅλα τὰ ἐπίπεδα τοῦ ἐπιστη-

του, τὰ πορίσματα, πού ἔφτανε κάθε φορά, καί ἀκόμα οἱ βεβήρησές του πρὸς ἀμεση θετικὴν ἐφαρμογὴ τῶν θεωρητικῶν του ὁραματισμῶν.

Ἡ ἀριστοκρατικὴ καὶ ἀντιδημοκρατικὴ ροπή, πού κυριαρχοῦσε στὴν ψυχοσύνθεση τοῦ Πλάτωνα, τὸν ἔφερν' ἔξω ἀπὸ τὴ γύρω του πραγματικότητα. Ἡ ἰδανικὴ του πολιτεία, ὅσο κι ἂν εἶχε κάποια παραδειγματικά στοιχεῖα στὴ σπαρτιατικὴ κλειστὴ στρατιωτικοαγροτικὴ πόλη, δὲν ἔβρισκε στὴν πραγματικότητα καμιὰ πραγματικὴ βάση. Ἐτοῦτο τὸ βασικὸ γνῶρισμα, μαζί μὲ τὴν ντροπαλοότολμη ἰδιοσυγκρασία του, τὸν κρατοῦσε μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀμεση πολιτικὴ δρᾶση μέσα στὴν Ἀθήνα. Ἡ τραγικὴ τύχη τοῦ Σωκράτη τὸν ἀποτράβηξεν ἀκόμη περισσότερο. Ἔτσι ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς προσωπικότητάς του τὸν ἀνάγκαζαν νὰ στραφεῖ στὴν ἀναζήτηση τοῦ ἀπόλυτου πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις, ν' ἀναζητήσει τὴν ἀπόλυτη πραγματικότητα, πού εἶναι δῆλον ἀπὸ τὸν αἰσθητὸ κόσμον, τὸ ἀπόλυτον ἀγαθὸν καὶ τὴν ἀπόλυτην ἰδανικὴν πολιτεία. Τοῦτο ὅμως τὸ ἀπόλυτον πῶς μπορεῖ νὰ καταχτηθεῖ; Μὲ τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν, τὴν ἐπιστήμην. Ὅλη ἡ γύρω πραγματικότητα εἶτανε ρευστὴ, μεταβλητὴ, φθαρτὴ, ἐλαττωματικὴ, ἄρα ψεύτικη, «εἶδωλον» καὶ ὄχι «οὐσία». Μιὰ τέτλια πραγματικότητα οὔτε γιὰ τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν, οὔτε γιὰ τὴ δίκαιην πολιτεία μπορεῖ νὰ δώσει θεμέλιον. Ἐνας καὶ μόνον ἄνθρωπος ἀπὸ τοὺς γύρω του εἶχεν ἀναζητήσῃ τὴν στέρεαν βάση, τὴν πέραν ἀπὸ τὸ ὑποκείμενον καὶ τὴν ὑποκειμενικὴν δοξασιάν γνῶσιν. Ὁ Σωκράτης. Καὶ ὁ Σωκράτης εἶταν ἀκόμη ὁ ἀπόλυτος «δίκαιος», ἡ προσωπικὴ ἐνσάρκωση τοῦ ἰδανικοῦ πολίτη. Ἀφοῦ ὑπαρξεν ὁ Σωκράτης, ἄρα ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ πολιτεία, ὅπου τουλάχιστον οἱ κυβερνήτες θὰ εἶτανε σάν τὸ Σωκράτη, δὲν εἶτανε κάτι ἀνύπαρχτον καὶ ἀδύνατον νὰ καταχτηθεῖ καὶ νὰ πραγματοποιηθεῖ.

Ἄν ἡ σημερινὴ πραγματικότης σκότωσε τὸ Σωκράτη, αὐτὸ σημαίνει, πῶς εἶτανε κακὴ, πῶς ἔπρεπε νὰ υπερνικηθεῖ. Νὰ λοιπὸν ὁ ἀμεσότερος σκοπός.

Πρέπει νὰ βρεθεῖ ἡ ἐπιστήμη, πού θὰ γνωρίσει τὸ ἀπόλυτον «ὄν» καὶ τὴν ὑπόστασιν τῆς δίκαιης πολιτείας. Στὴν ἐπιστήμην αὐτὴ πρέπει νὰ μνηθοῦν οἱ κυβερνήτες. Τότες ἡ ἰδανικὴ πολιτεία θὰ πραγματοποιηθεῖ.

Αὐτὴ ἡ ἀναζήτησις δημιούργησεν ὅλον τὸ ἔργον τοῦ Πλάτωνα. Εἶναι ἡ κεντρικὴ ψυχοκινητικὴ δύναμις, πού τὸν

ἔσπρωχνε σ' ὄλη του τὴ ζωὴ καὶ ἀπαρτίζει τὴν ἐνωτικὴ γραμμὴ ὄλου τοῦ ἔργου του. Ἡ φιλοσοφία του εἶναι μιὰ φιλοσοφία ἐνέργειας, ὄχι παθητικὴ θεώρηση. Θέλει νὰ κατανόησει τὸ ἀληθινόν, γιὰ ν' ἀλλάξει τὸν κόσμον τὸν ὁρατό, νὰ τὸν ἐξυψώσει. Δὲ ζητᾷ νὰ διαπλάσει μιὰν ἀπόκοσμη φιλοσοφία ἐνὸς αὐτάρεσκου καὶ ὀμφαλοσκόπου ἀναχωρητῆ. Ἄγωνίζεται, παλεύει, μάχεται σ' ὄλη του τὴ ζωὴ, μὲ ὄλα τὰ χαρίσματα τῆς διονυσιακῆς καὶ ἀπολλώνιας φύσης του, τὸ στοχασμὸ καὶ τὸ ποιητικὸν δράμα, τὸ λόγον καὶ τὴ θεία μανία, γιὰ νὰ καταχτήσῃ τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἀληθινὴ γνῶσιν, τὴν ἐπαφὴν μὲ τὸ ὑπέρτατον «ὄν», τὸ ἄγαθόν, γιὰ νὰ τὸ φέρῃ στὴ γῆ, νὰ διαμορφώσει ἀπάνω στὸ οὐράνιον κι αἰώνιον πρότυπον τὴν ἰδανικὴν ἀνθρώπινην πολιτείαν καὶ νὰ λυτρώσῃ τὸν ἄνθρωπον.

Νὰ τὸ ἔργο τοῦ Πλάτωνος, τὸ ἔργο τῆς ζωῆς του, ἡ δημιουργία του. Μ' αὐτὴ τὴν ἐναγώνια προσπάθειαν ὑψώθηκεν ὁ Πλάτωνος σὲ μεγάλο δημιουργὸ καὶ χάρισε στὴν ἀνθρωπότητα τοὺς καρποὺς τῆς ἀναζητήσεώς του. Δημιουργὸς καὶ ἔργο εἶν' ἓνα ἐναρμόνιον σύνολον.

16. Ξεκινώντας ἀπὸ τούτη τὴ βασικὴν ἐνιαίαν γραμμὴν μπορούμε νὰ κατανοήσουμε σ' ὄλες τῆς τῆς πλευρῆς τῆς δημιουργίας τοῦ Πλάτωνος, τὴν ἐξελικτικὴν πορείαν τῆς, σ' ὄλα τὰ ἐπίπεδα, τὸ γνωσιολογικόν, τ' ὄντολογικόν, τὸ κοσμολογικόν, τὸ ψυχολογικόν, τὸ ἠθικολογικόν, τὸ πολιτειολογικόν; Ἐδῶ νομίζω, πὼς συγκεντρώνεται τὸ τρίτον γενικὸ πρόβλημα τῆς πλατωνικῆς ἐρμηνείας, τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἀνάπτυξιν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας.

Ἐτοῦτο τὸ πρόβλημα προϋποθέτει καὶ τὴν ἱστορικὴν θεώρησιν, ποῦ ἔθεσε τὸ πρῶτον αἴτημα, καὶ τὴν ἐνότητα τῆς βασικῆς γραμμῆς, ποῦ ἔθεσε τὸ δεύτερον αἴτημα. Ἄς ἐπιχειρήσουμε νὰ σκιαγραφήσουμε καὶ τὸ τρίτον τοῦτον πρόβλημα.

Ἄναζητησὴ τῆς ἀληθινῆς ἐπιστήμης μὲ ὄδηγόν τὸ Σωκράτη, νὰ τὸ ἀρχικόν ξεκίνημα. Γιατί ὁ Σωκράτης ἔδειχνε τὸ σωστὸ δρόμον πρὸς τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν, εἶχε τὴ σωστὴν μέθοδον. Ποία εἶταν ἡ σωστὴ μέθοδος; Ἡ ἀναζητησὴ τῆς ἀλήθειας πέραν ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικὴν γνῶσιν, τὴ «δόξαν», μὲ τὴν ἐρώτησιν, τὸν ἔλεγχον, μὲ τὸν διάλογον. Ἡ «μαιευτικὴ» τοῦ Σωκράτη ἔγινεν ἡ ἀφετηρία γιὰ τὴ «διαλεχτικὴ» τοῦ Πλάτωνος, τὴν τέχνην νὰ ζητᾷμε καὶ νὰ βρίσκουμε τὴν

ἀλήθεια πέραν ἀπὸ τὴν ἀπάτη καὶ τὴν πλάνη τῆς αἰσθησης. Ἡ αἰσθησις μᾶς δείχνει τὸν κόσμον σὲ ἀδιάκοπη ροὴ καὶ ἀλλαγὴ, ἄρα ποτές ἴδιο μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Ἡ ἀληθινὴ γνῶσις βρίσκεται πέραν ἀπὸ τὴν ὑποκειμενικὴ γνῶμη, τὴ «δόξα», γιατί αὐτὴ τὸ πολὺ πολὺ ἀνταποκρίνεται στὴ ροὴ τῶν αἰσθητῶν. Ἡ διαλεχτικὴ θὰ μᾶς ὀδηγήσει στὸ ὑπερουκειμενικό, τὸ γενικό, ἐκεῖνο ποὺ ἔχει καθολικό κί αἰώνιο κύρος, γιατί εἶναι τὸ ἀληθινὸ ὄντο, τὸ «αἰ ὡσαύτως κατὰ ταῦτά ἔχον». Ἔτσι κατανοοῦμε, γιατί ὁ Πλάτωνας δέθηκε τόσο στενά καὶ ἀπόλυτα μὲ τὸ διάλογο, ποὺ τὸν πῆρε ἀπὸ τὸ Σωκράτη, καὶ δὲν τὸν ἄφησε ν' ἀτονήσει παρὰ μόνο στὸ τελευταῖο του ἔργο. Ἐχτός ἀπὸ τὴν καλλιτεχνικὴ του ἰδιουσυγκρασία, ποὺ τὸν ἔσπρωχνε στὴ δραματικὴ μορφή τοῦ λόγου, ἡ βαθύτερη αἰτία, ποὺ ἐξηγεῖ τὸ διάλογο, σὰ μοναδικὴ μορφή τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ, εἶτανε ποὺ ὁ διάλογος, ἡ ἀντιθετικὴ διερεύνηση, εἶναι αὐτὴ ἡ ὑπόσταση τῆς μαιευτικῆς καὶ διαλεχτικῆς ἀναζήτησης. Ὁ Πλάτωνας ὅμως δὲ στάθηκε μόνο στὴ σωκρατικὴ μεθοδική, τὴν ἐπαγωγή. Ὁ ἔλεγχος τῆς ὑποκειμενικῆς δοξασίας ἀνοίγει τὸ δρόμο, ξεκαθαρίζει τὸ ἔδαφος, πολλές φορές ὅμως δὲ φτάνει στὸ τέρας, στὴν κατάκτηση τῆς οὐσίας καὶ στὸν ὄρισμό τῆς ἔννοιας. Γιὰ τοῦτο ὁ Πλάτωνας προχωρεῖ πέραν ἀπὸ τὴ σωκρατικὴ μαιευτικὴ τὴ μονοκόμματη, βαθαίνει ἀδιάκοπα τὸ πρόβλημα τῆς γνῶσης, ἀναζητᾶει νέους τρόπους γιὰ νὰ φτάνει στὴ σύλληψη τοῦ γενικοῦ, τοῦ αἰώνιου. Χρησιμοποιεῖ τὴ συνοπτικὴ θεώρηση τοῦ γενικοῦ, ποὺ διαπερνᾶει τὰ μερικά, τὴν ἀπαγωγή, τὴ διχοτομικὴ διαίρεση τῶν «εἰδῶν», γιὰ νὰ φτάσει στὸν ὄρισμό. Ἀκόμη χρησιμοποιεῖ τὸν ὑποθετικό ἔλεγχο καὶ παραπέρα σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ὄντολογία του καὶ τὴν ψυχολογία του φτάνει στὸ πόρισμα, πῶς ἡ γνῶσις εἶναι ἀνάμνηση. Ὅπως δὲν ὑπάρχει «εἶναι ἐν γενέσει», ἔτσι δὲν ὑπάρχει καὶ γνῶσις «ἐν γενέσει». Ὅπως τὸ ἀντικείμενο τῆς γνῶσης δὲ γίνεται, παρὰ προϋπάρχει αἰώνια, ἔτσι καὶ ἡ γνῶσις του κατὰ ἔσχατον λόγον δὲν μπορεῖ νὰ δημιουργηθεῖ, εἶναι ξαναγνώρισμα τοῦ ἰδωμένου κάποτε καὶ κάπου, θύμηση. Γι' αὐτὸ στὸ τέλος ἡ ὑπέρατη γνῶσις εἶναι μιὰ ἐκστατικὴ θέα τοῦ ἀπόλυτου. Ὁ «λόγος» δὲ φτάνει ὡς ἐκεῖ. Μόνο ὁ μῦθος, ἡ εἰκονικὴ ἔκφραση μπορεῖ νὰ μᾶς φέρει σ' ἐπαφὴ μὲ τὸ ἀνέκφραστο.

Ὁ δρόμος αὐτὸς τῆς πλατωνικῆς γνωσιολογίας, ἀν καὶ δὲν ἔφτασε ποτέ οὔτε γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Πλάτωνα σὲ ἀπόλυτα

Ικανοποιητικό τέρμα, πλούτισε με πολλές κατάχτηρες τή λογική και τήν έπιστημονική μεθοδική. Βέβαια, αν πάrouμε για όριστικό πόρισμα τήν καταφυγή στο μύθο, έχουμε μιάν αναδρομή στη θαματοργική θεώρηση του κόσμου και στον πρωτόγονον άνθρωπομορφισμό, άρα σε κάτι όλότελα άρνητικό για τήν έπιστήμη. Ό δρόμος όμως, που άκολούθησεν ό Πλάτωνας, είναι διδαχτικός, όπως και τά σύνορα που δέν μόρρει να ξεπεράσει. Καί ό δρόμος τής πλατωνικής γνωσιολογίας και τά σύνορά της έχουνε στενότατη σχέση με τήν όντολογία του και με τήν εξέτασή της γίνουονται καλύτερα νοητά. Έκείνο, που πιστοποιούμε τώρα, είναι, πως ή γνωσιολογία του Πλάτωνα βρίσκεται σε άδιάκοπη εξέλιξη και αύτην θά έχει να διακριβώσει ή έρευνα για να μάς δώσει τήν εικόνα τής αναζήτησής του.

Καί στην όντολογική του αναζήτηση ξεκίνησεν ό Πλάτωνας από τό Σωκράτη. Γιατί ό Σωκράτης προσπαθώντας να ύπερικήσει τόν ύποκειμενισμό τής σοφιστικής διάνοησης, εκείνο, που έβρισκε ν' αντιπαρατάξει στην άτομική γνώμη, ήταν ή γενική έννοια. Η γενικά αναγνωρισμένη έννοια είναι ύπερατομική, είναι κάτι στερεό και άνάλλαγο. Αυτή στέκεται άπέναντι στις όρατές και μερικότερες ένσάρκωσές της, τις άτομικές παραλλαγές, τά μεταβλητά και φθαρτά άντίτυπά της, σαν κάτι που μένει πάντα τό ίδιο. Αυτή λοιπόν ή νοητή μορφή έχει τά βασικά γνωρίσματα τής ούσίας, ταυτότητα και διάρκειαν αιώνια. Καί έπειδή είναι τέτια κάνει μορετή και τή γνώση. Γιατί γνώση δέν μορει να ύπάρξει για κείνο, που δέ μένει ποτέ τό ίδιο με τόν έαυτό του, που έρχεται και φεύγει, που αλλάζει και ρέει. Έτσι λοιπόν φτάνει ό Πλάτωνας να ταυτίσει τήν ιδεατή μορφή, τό «είδος», τήν «ιδέα», με τό «όν». Καί τόσο περισσότερο στήριξε τόν Πλάτωνα στην όντολογική του θεώρηση ή σωκρατική άφετηρία, όσο ό Σωκράτης ξεκινούσε για τή γνωσιολογική και όντολογική αναζήτηση με τήν προσπάθεια να καθορίσει τήν ούσία τής άρετής και τών μορφών της. Η ένέργεια μέσα στη ζωή, ή ανθρώπινη διαγωγή, ή δράση μέσα στην πολιτεία ήτανε τό κεντρικό σημείο, που άνταποκρινότανε στα βασικά ένδιαφέροντα του καιρού, που έζησεν ό Σωκράτης και ό Πλάτωνας, στα βασικά ένδιαφέροντα και του ίδιου του Πλάτωνα. Καί συνάμα ή διερεύνηση για τήν ούσία τής άρετής τόν έφερνε στο να συλλάβει τήν έννοια τής «ούσίας» σαν κάτι όλότελα άσώματο, έξω από

τὸν ὄρατὸ κόσμο. Γιατὶ βέβαια, ἐνῶ κανεὶς δὲν μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ, πῶς ὑπάρχει δικαιοσύνη, ἀντρεία, σωφροσύνη καὶ τὰ παρόμοια, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ὑποστηρίξει, πῶς αὐτὰ εἶναι ὄρατὰ καὶ σωματικά. Εἶναι λοιπὸν κάτι ποὺ ὑπάρχει, ἐνῶ εἶναι ἄϋλο καὶ ἀσώματο. *Ἄρα ἐκεῖνο, ποὺ καθυπερῶς ὑπάρχει, τὸ «ἀεὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτά ἔχον», εἶναι ἄϋλη, ἀσώματη, νοητὴ μορφή.

Κι ἔτσι ἡ ὄντολογικὴ ἀναζήτηση ὁδηγεῖ τώρα τὸν Πλάτωνα στὸ νὰ χωρίσει βασικὰ καὶ ἀπόλυτα τὸν ὄρατὸ κόσμον ἀπὸ τὸ νοητό. Τὸν κόσμο τῆς γένεσης καὶ φθορᾶς, τῆς μεταβολῆς καὶ τῆς κίνησης, ἀπὸ τὸν κόσμο τῆς οὐσίας, τοῦ ἀμετάβλητου καὶ αἰώνιου. Ἀληθινὴν ὄντικὴν ὑπόσταση ἔχει μόνον ὁ δεύτερος. *Ἄρα ἀληθινὴ γνώμη ὑπάρχει μόνον γι' αὐτόν. Γιὰ τὸν ὄρατὸ κόσμον, ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ φυσικὰ σώματα καὶ τὰ σκευαστὰ καὶ τὰ εἰδωλά τους, τὰ καθρεφτίσματά τους στὸ νερὸ ἢ τ' ἀντίγραφα τους, ποὺ κατασκευάζουν οἱ τεχνίτες, γι' αὐτὰ ὑπάρχει ἡ αἰσθησιακὴ γνώση, ποὺ εἶναι ἀπατηλὴ, ἀφοῦ καὶ τὸ ἀντικείμενόν της εἶναι φευγαλέο καὶ ἀπλὸ εἶδωλο. Ἡ δόξα λοιπὸν, ἡ πίστη, ἡ εἰκόνα εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ γνωρίσουμε τὸν ὄρατὸ καὶ σωματικὸν κόσμο. Γιὰ τὸ νοητὸ γένος ὅμως, γιὰ τὸ βασιλεῖο τῆς οὐσίας, γιὰ τὸν κόσμο τῶν εἰδῶν καὶ τοὺς ἀριθμοὺς ὑπάρχει ἡ νόηση, ἡ διάνοια, ἡ διαλεκτικὴ γνώση, ἡ ἀληθινὴ ἐπιστήμη.

*Ἔτσι ὁ Πλάτωνας γίνεται ὁ καθυπερῶς ἰδρυτὴς τοῦ γνωσιολογικοῦ καὶ ὄντολογικοῦ δυϊσμοῦ, ποὺ ἀπὸ τότες δὲν ἔπαυε ποτὲ νὰ ἐπιφαίνεται μέσα στὴ φιλοσοφικὴ σκέψη, ὅταν ἀνάλογα πρὸς τὰ κοινωνικὰ αἴτια, ποὺ δημιουργήσαν τὸν πλατωνικὸν στοχασμό, ἀπαιτοῦν μίαν ἔκφραση μέσα στὸ ἰδεολογικὸ ἐποικοδόμημα. Ὁ Πλάτωνας εἶναι ὁ ἀρχηγὸς σ' ἐκείνη τὴ βασικὴν ἀντιστροφή τῆς πραγματικότητος, ποὺ μετατρέπει τὴν ἐξωποκειμενικὴν πραγματικότητα σὲ εἶδωλο καὶ τὸ ἐσωποκειμενικὸν εἶδωλο σὲ πραγματικότητα ἢ οὐσία.

*Ἀπὸ τὴ στιγμὴν ὅμως, ποὺ ἔφτασεν ὁ Πλάτωνας σ' αὐτὸ τὸ βασικὸν ὄντολογικὸν διχασμὸ καὶ τὴν ἀντιστροφή, ἀντιμετώπισε προβλήματα δυσκολοξεδιάλυτα καὶ ἀξεπέραστα, ποὺ δὲν ἄφησαν πιά ἡσυχον ὡς τὰ βαθύτατα γερατιὰ του.

Αὐτὰ τὰ νοητὰ «εἶδη» εἶναι οἱ γενικὲς ἔννοιες μὲ τὴ λογικὴ σημασία, ποὺ τοὺς δίνουμε σήμερα, ἢ νοητὲς μορφές, σχήματα σταθερά, ἀρχέτυπες μητρες, ποὺ δίνουνε

μορφή στον αδιαφοροποίητο χώρο, την Ώλη, κι έτσι δημιουργούμε τα αισθητά ;

Είναι τα «είδη» οντότητες μεταφυσικές, υπαρχτές κάπου πέραν από το αισθητό σύμπαντο μέσα σε κάποιο νοητό μόνο υπέρχωρο και υπέρχρονο;

Είναι τα είδη, το «ώσαύτως άει κατά ταυτά έχον», άκίνητα, άμετάβλητα, χωρίς έπικοινωνία συναμεταξύ τους, ή έχουν έπικοινωνία συναμεταξύ τους, μά τότε πώς μένου αιώνια τα ίδια και πώς είναι δλότελα αθύπαρχτα ;

Και άφου ό κόσμος τών νοητών είναι χωρισμένος από τόν κόσμο τών αισθητών, τότες πώς μπορεί νά νοηθεί ή σχέση τών νοητών με τα αισθητά ; Είναι τουτα άπλά «είδωλα», μιμήματα, αντίτυπα, όπως τα είδωλα τών αισθητών, πού βλέπουμε καθρεφτισμένα μέσα στα νερά, χωρίς τό πράμα πού καθρεφτίζεται νά πάσχει τό παραμικρό από τουτο τόν καθρεφτισμό του ; Ή μετέχουνε στα νοητά, και πώς θά νοηθεί τουτή ή μέθεξη ; Είναι τα νοητά αίτιες γε-νετικές τών αισθητών ;

Έτουτα και άλλα προβλήματα και άπορήματα δέν έπαψαν νά ύψώνουνται αδιάκοπα μπροστά στον έρευνητικό νου του Πλάτωνα και ή άπάντηση στ' άπορήματα δέ δίνεται μια κι έναία και όμοσήμαντη από την άρχή ως τό τέλος.

Γιατι ή βασική του θέση έλέγχεται αδιάκοπα και με τη συζήτηση μέσα στην Άκαδημία και με την έπίθεση πού γίνεται άπ' έξω. Κι έτσι αναγκάζεται ό Πλάτωνας νά λογαριασσει με όλες τις λύσεις, πού είχε δώσει ως τότες ή έλληνική σκέψη στ' όντολογικό πρόβλημα, και νά ύποστηρίξει ή νά τροποποιήσει και τη δική του βασικήν αντίληψη άνάλογα με την πορεία και τα πορίσματα της συζήτησης. Γιατι ό ίδιος ξεπερνάει κάθε φορά τόν έαυτό του, μά ποτέ δέ φτάνει σε κάτι όριστικό και άπόλυτα ίκανοποιητικό. Κι έτσι μπορεί νά πεί κανείς, πώς στ' όντολογικό πρόβλημα ό Πλάτωνας άνισεν ένα δρόμο δικό του, τόν έπροχώρησεν όσο κανένας άλλος αρχαίος ή νεώτερος φιλόσοφος, όμως στο τέρμα τό ποθητό δέν έφτασε.

Και στην όντολογία λοιπόν ή διερεύνηση του δρόμου τουτου είναι τό ούσιαστικότερο αίτημα για την κατανόηση κι έρμηνεία του Πλάτωνα.

Κι όπως είδαμε νά κινείται αδιάκοπα έξελιχτικά ή γνωσιολογική και ή όντολογική του θεώρηση, έτσι και ή

ψυχολογία του, ή ήθικη και ή πολιτειολογία του. Δέν θά παρακολουθήσουμε τώρα την εξέλιξη αὐτή, γιατί σκοπός μας εἶναι νά θέσουμε μόνο τό πρόβλημα. Δου λόγια μόνο γιά τήν πολιτειολογία του. Ἐκεῖ ἔχουμε τρία ἔργα, τήν «Πολιτεία», τόν «Πολιτικό» καί τούς «Νόμους», πού σέ τρεῖς ἐποχές τῆς ζωῆς του σημαδεύουν τήν πορεία τῆς σκέψης του σχετικά μέ τό βασικό πρόβλημα, πού τόν ἀπασχολοῦσε, τήν ἐπίγνωση τῆς ὀρθῆς πολιτείας μέ σκοπό τήν πραγμάτωσή της.

17. Αὐτή ὅμως ή τεράστια πενηντάχρονη πνευματική ἀθλήση τοῦ Πλάτωνα εἶναι ριζωμένη ἀπ' ὅλες τίς πλευρῆς μέσα στήν πραγματικότητα τοῦ καιροῦ του. Ἡ συσχέτισή της μέ τά κοινωνικά προβλήματα καί μέ τίς διανοητικές προσπάθειες, πού ἔκαμαν καί οἱ πρωτυτερινοί του καί οἱ συγκαίρινοί του στοχαστές, θέτει τό **τέταρτο πρόβλημα** σχετικά μέ τή θεώρηση τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου, τό **πρόβλημα γιά τήν τοποθέτησή του καί τό συσχετισμό του μέ τήν εξέλιξη τῆς ἀρχαίας κοινωνίας καί τῆς ἀρχαίας σκέψης.**

Ἡ ἀρχαία ἑλληνική κοινωνία διαμορφώθηκεν ἀπάνω σέ ὀρισμένους ἀντικειμενικούς ὁρους. Ὁ φυσικός περίκοσμος, ὅπου ἰδρύθηκαν οἱ ἑλληνικές πολιτείες, ή γρήγορη σχετικά εξέλιξη τῆς οἰκονομίας τους ἀπό τίς ἀπλούστερες μορφές τοῦ ἀγροτοποιμενικοῦ βίου ὡς τίς συνθετότερες μορφές τῆς βιοτεχνικῆς καί ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς μέ ὑπερπόντια ζωνηρῆν ἐπικοινωνία πρὸς ὅλα τά παράλια καί στήν Ἀνατολική Μεσόγειο καί στή Μαύρη θάλασσα καί στή Βόρεια Ἀφρική καί στήν Ἰταλία καί Σικελία, ἐδημιούργησεν ἕνα πλῆθος ἀπό ἀνεξάρτητες πολιτείες μέ μικρή σχετική περιοχή γῆς. Στίς πολιτείες αὐτές ή οἰκονομία στηρίχτηκε προπάντων στήν παραγωγική ἐργασία τῶν δούλων. Ἡ δουλοληπτική οἰκονομία χαρακτηρίζει ὅλο τὸν ἀρχαῖον ἑλληνορωμαϊκό κόσμο. Παράλληλα μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς οἰκονομίας ἀπό τίς ἀπλές στίς πιό σύνθετες μορφές προχώρησε καί ή πολιτική ὀργάνωση ἀπό τή γεναρχική πατριὰ ὡς τό ἀρχαῖον «ἄστυ». Καί ἀκόμη πιό πέρα ὡς τά ὑπεραστικά «συμμαχικά» κράτη τῆς Ἀθήνας καί τῆς Σπάρτης.

Ἡ πολιτική κοινότητα τῶν Ἑλλήνων, τό «ἄστυ», εἶν' ἕνα ἐξαίσιο πρωτότυπο δημιούργημα τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς. Τήν τελειότητα μορφῆς του μάς τήν ἔδωκεν ή Ἀθήνα στόν

πέμπτο προχριστιανικόν αἶψα. Τὸ ἄστυ ἔγινε τὸ γονιμότητος ἔδαφος, πού πάνω σ' αὐτό βλάστησαν τὰ πιδ λαμπρά λουλούδια τοῦ ἑλληνικοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν πολιτικὴ κοινότητα καὶ μέσα στοὺς ἀνταγωνισμοὺς, πού τὴν ἔκαμαν νὰ προχωρήσει τόσο πολὺ καὶ νὰ διαμορφώσει θεσμοὺς, ὅπου νὰ ἑναρμονίζεται ἡ ὁμαδικὴ πρὸς τὴν ἀτομικὴ βούληση καὶ ὁ πολίτης πειθαρχώντας στὸ σύνολο νὰ ἔχει τὴ συνείδηση, πῶς ἡ δική του βούληση καθορίζει τὸ σύνολο αὐτό, ἄρα πειθαρχεῖ στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, μέσα λοιπὸν σ' αὐτὴ τὴν πολιτικὴ κοινότητα οἱ Ἕλληνες στοχαστὲς ὑψώθηκαν πρὸς τὴν ἀνώτατη μορφή, πού πῆρεν ἡ θεώρηση τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, τὴ φιλοσοφία.

Τὰ ἑλληνικὰ φιλοσοφήματα εἶναι στενὰ δεμένα μετὰ τὴν πολιτικὴ κοινότητα καὶ τὶς περιπέτειές της. Τὸ καθέν' ἀπ' αὐτὰ «κατὰ ἔσχατον λόγον» καθρεφτίζει ἀνάγκες, συμφύροντα, ἀνταγωνισμοὺς, ἐξόρμησες, πόθους, ἰδανικά, ἰδεολογικά ὄπλα κοινωνικῶν ομάδων. Ἡ ἑλληνικὴ λοιπὸν οἰκονομικὴ, κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ ὀργάνωση στὴ διαδρομὴ τους ἀπάνω ἔδωκαν ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὴν παράλληλη ἐξέλιξη καὶ ἀνάπτυξη τῆς πολιτικῆς κοινότητος καὶ τῆς ἀτομικότητος καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά στὸ πνευματικὸν ἐπίπεδο δημιούργησαν τὶς τρεῖς βασικὰς ἔννοιες, α) γιὰ τὸ κοσμικὸ σύμπαντο, τὸν «κόσμο», σὰν ὀργανωμένη καὶ νομοκρατημένη κοσμικὴν ὁλότητα, β) γιὰ τὴν «πολιτεία» σὰν ὀργανωμένη καὶ νομοκρατημένη ἀνθρώπινη ὁλότητα, καὶ γ) γιὰ τὸν «ἄνθρωπο», τὸν «παλίτη», σὰν ὀργανωμένο καὶ νομοκρατημένο ψυχοφυσικὸν ὀργανισμό.

Καὶ οἱ τρεῖς αὐτὲς ἔννοιες, πού κατέχτησεν ἡ ἑλληνικὴ σκέψη, συνοδεύονται ἀπὸ ἀνάλογον ἀξιολογικὴν ἐχτίμησιν.

Καὶ μπορεῖ νὰ πεί κανεὶς, πῶς ὅλη ἡ πολὺπλευρὴ καὶ ἀντιθετικὴ κίνησις τῆς ἑλληνικῆς διανόησης ἀπὸ τὴν κοσμολογικὴ σκέψη τῶν Ἰώνων φιλοσόφων ὡς τὴ νεοπλατωνικὴ φιλοσοφία συγκεντρώνεται γύρω ἀπὸ τὴν κατὰχτησι καὶ τὴ διερεύνησι τῶν τριῶν αὐτῶν βασικῶν ἐνοιῶν, τὴ συσχέτισή τους, τὴν ἀλληλοεξάρτησή τους καὶ τὴν ἑναρμόνισή τους μετὰ μιάν ἐνιαίαν ἀποκορύφωσι πρὸς τὴν ἀρχικὴν ἐνότητα, τὸ ἀρχικὸ αἶτιο, τὴν πρώτη ἀρχή, τὸ «ὄν».

Στὴν ὑπέρτατην αὐτὴ καὶ πρωτότυπην προσπάθειαν, πού **πρῶτος καὶ μόνος** ἀπὸ ὄλους τοὺς ἱστορικοὺς λαοὺς τῆς γῆς ἐπιτέλεσε καὶ ὀλοκλήρωσεν ὁ **ἑλληνικὸς λαός**, τὸ

κάθε φιλοσόφημα φωτίζει τὰ προβλήματα ἀπὸ μιὰ πλευρὰ ξεκινώντας ἀπὸ τὴ γενικὴν ἰδεολογικὴ ροπὴ ὀρισμένων κοινωνικῶν ομάδων καὶ προσπαθώντας κάθε φορὰ νὰ καταχτήσει μιὰν ἑνιαίαν ἀρχὴ γιὰ τὴν ἐρμηνεία τους.

Ἡ ἐξελικτικὴ τούτῃ πορεία τῆς ἑλληνικῆς διανόησης παρουσιάζει μιὰ γενικὴ γραμμὴ, πὺ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ κοσμικὸ σύμπαντο, στρέφεται πρὸς τὴν κοινωνικὴν ὁλότητα καὶ τὸ ἄτομο καὶ τέλος καταλήγει σὲ μιὰ συνθετικὴν ἐνατένιση τοῦ σύνολου.

Ἡ πρώτη συνθετικὴ καὶ ὀλοπλευρὴ ἐνατένιση γίνεται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα. Καὶ γίνεται σὲ μιὰ χρονικὴ στιγμή κρισιμότητῃ γιὰ τὴν ὑπόσταση τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Εἶναι ἡ στιγμή, πὺ ἀρχίζει νὰ φέρνει τ' ἀποτελέσματά της καὶ νὰ γεννάει μεγάλες ἐσωπολιτικὲς καὶ διαπολιτικὲς κρίσεις ἢ ἀποσύνθεση τῆς «πόλης» καὶ τῆς δουλοχτητικῆς οἰκονομίας τῆς περιορισμένης μέσα στὰ στενὰ σύνορα τῆς πόλης. Ἡ στενότητα τῆς «ἀστικῆς» οἰκονομίας ὀδηγεῖ στὰ πρῶτα ἱμπεριαλιστικά, τὰ «ὑπεραστικά» κράτη, τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Σπάρτης, τῆς Θήβας. Ὁ ἀρχαῖος αὐτὸς ὑπεραστικὸς ἱμπεριαλισμὸς φέρνει τίς πρῶτες μεγάλες σύγκρουσες καὶ ἡ πρώτη πρώτη εἶναι ὁ Πελοποννησιακὸς πόλεμος. Ἀπὸ τίς σύγκρουσες αὐτὲς ἀλληλοεξοντώθηκαν τὰ ἑλληνικὰ ὑπεραστικά κράτη τῆς Ἀθήνας, τῆς Σπάρτης, τῆς Θήβας. Ἀπάνω σ' αὐτὴ τὴ σύγκρουση καὶ τὴν ἀλληλοεξόντωση ζεῖ καὶ φιλοσοφεῖ ὁ Πλάτωνας. Τὸ τέλος τῆς σύγκρουσης εἶναι ἡ κατάκτηση τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ἀπορρόφησή τους μέσα στὸ πρῶτο ὑπερεθνικὸ κράτος τῶν Μακεδόνων. Ὁ Πλάτωνας λοιπὸν ζεῖ καὶ φιλοσοφεῖ στὴν τραγικὴ περίοδο τῆς ἀποσύνθεσης τῆς ἀρχαίας πόλης. Ἡ φιλοσοφία του ἀντιπροσωπεύει τὴν τεράστια προσπάθεια, πὺ ἔκαμεν ὁ μέγας νοῦς του γιὰ νὰ συγκρατήσῃ ἕναν κόσμον πὺ γκρεμίζεται. Ἡ προσπάθειά του εἶναι ἀναδρομικὴ-ἀνασταλτικὴ-ἐξυπωτικὴ. Ἡ «Πολιτεία» του, ὁ «Πολιτικός» του, οἱ «Νόμοι» του εἶναι οἱ τρεῖς κορυφαῖοι σταθμοὶ αὐτῆς τῆς προσπάθειας. Μόνον ἕνας ἄνθρωπος μὲ τὴν καταγωγή, τὴν ἀνατροφή καὶ τὴν ψυχρὴν ἀποσύνθεση τοῦ Πλάτωνα μποροῦσε νὰ κάμει τούτῃ τὴν προσπάθεια. Ὡστόσο εἶναι καταδικασμένος ν' ἀποτύχει.

Γιατὶ οἱ δυνάμεις, πὺ γεννοῦν τὴν ἀποσύνθεση, ἢ σύγκριση ἀνάμεσα στίς παραγωγικὲς δυνάμεις καὶ στίς παραγωγικὲς σχέσεις, πὺ στένευαν κι ἐμπόδιζαν τὴν ἀνά-

πτυξη τῆς οἰκονομίας μέσα στὰ σύνορα τῆς «πόλης», δὲν μποροῦν νὰ συγκρατηθοῦν καὶ νὰ σταματήσουν τὴν ἐνέργειά τους ἀπὸ μιὰ θεωρητικὴ σύλληψη, ποὺ βαδίζει ἀντίθετῃ κατεύθυνση ἀπ' αὐτές. Ὁ Πλάτωνας ζητοῦσε τὴ σωτηρία μὲ τὸ γυρισμὸ στὴν ἀπόλυτα κλειστὴ καὶ ἀπόλυτα περιορισμένη ἀγροτοστρατιωτικὴ πόλη. Τέτιος γυρισμὸς εἶταν ἀδύνατος, καθαρὰ οὐτοπικός καὶ ἀνεδαφικός. Ἡ ἀρχαία πόλη, ὄχι αὐτὴ ποὺ ζητοῦσε ὁ Πλάτωνας, παρὰ καὶ ἡ ἀναπτυγμένη ἐμποροναυτικὴ πόλη τῆς Ἀθήνας τοῦ Ε' αἰῶνα, εἶτανε καταδικασμένη σὲ θάνατο.

Ὁ ἀρχαῖος κόσμος δὲν μποροῦσε νὰ ζήσει παρὰ μόνο μ' ἕνα δυναμικὸ ἄπλωμα, μὲ τὴν κατάχτηση νέων ἐδαφῶν, ποὺ θὰ προμηθεύουν νέους δούλους καὶ πρῶτες ὕλες καὶ θὰ εἶναι οἱ καταναλωτικὲς ἀγορὲς γιὰ τὰ προϊόντα τῆς δουλοχτητικῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ἀγροτικῆς καὶ τῆς βιοτεχνικῆς, νέες πηγὲς ἀγορᾶς καὶ κατανάλωσης γιὰ τὸ ἐμπόριο. Τὰ Μακεδονικὰ κράτη ἀνταποκρίνονται σὲ τούτη τὴν ἀνάγκη καὶ αὐτὰ θὰ τὰ διαδεχτεῖ ἡ ρωμαϊκὴ κοσμοκρατορία, τὸ τελευταῖο δημιούργημα τοῦ δουλοχτητικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ.

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα, ποὺ ἔδινε στὸν Πλάτωνα ἡ πρωτυτερινὴ καὶ ἡ συγκαρινὴ του ἑλληνικὴ διανόηση, γιὰ νὰ συναπαρτίσει τὴ συνθετικὴ του θεώρηση γιὰ τὸ κοσμικὸ σύμπαντο, γιὰ τὴν πολιτικὴ κοινότητα καὶ γιὰ τὸ ἄτομο-πολίτη, χρησιμοποίησεν ὁ μεγάλος νους του καὶ ἡ ἀσβεστη φλόγα τοῦ πόθου του, ὄλα ὅσα μποροῦσαν νὰ τόνε βοηθήσουνε στὴ σύνθεσή του καὶ πολέμησεν ὄλα ὅσα εἶταν ἀντίθετα σ' αὐτή.

Πολέμησε μὲ ἀσίγαστο πάθος σ' ὄλη του τὴ ζωὴ, ὅσα στοιχεῖα ἔκρινεν ἀποσυνθετικὰ καὶ καταλυτικὰ, τὸ σοφιστικὸν ὑποκειμενισμὸ, τὴ ροὴ καὶ μεταβολή, τὸν κόσμον τῆς γένεσης καὶ φθορᾶς. Βγῆκε πέραν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν ἀναζητώντας στήριγμα καὶ θεμέλιο στερεὸ καὶ ἀκατάλυτο.

Ἀποκρούει τὸν πρωταγόρειον ὑποκειμενισμὸ, ποὺ μόνο γιὰ τὸν κόσμον τῆς γένεσης καὶ τῆς φθορᾶς, τὸν κόσμον τοῦ ὄρατοῦ καὶ αἰσθητοῦ, μπορεῖ νὰ ἔχει ἰσχύν, ἀποκρούει καὶ τὸν Ἡράκλειτο μὲ τὸ «πάντα ρεῖ» γιὰ τὸν ἴδιο λόγον. Ἀποκρούει ὄμως καὶ τὸν Παρμενίδη, γιατί ἀρνιέται τὸ «μη ὄν» καὶ τὴν πολλότητα τῶν εἰδῶν καὶ κάνει ἀδύνατη τὴν ἐπικοινωνία συναμεταξύ τους, ἄρα νεκρώνει τὸν κόσμον τῆς οὐσίας. Προσπαθεῖ νὰ ξεπεράσει τίς ἀντίθεσες αὐτές τῆς ἑλληνικῆς σκέψης σὲ μιὰν ἀνώτερη γνωσιολογικὴ καὶ ὄντολογικὴ σύνθεση. Τὸν ὕλισμὸ τῶν Ἰώνων κοσμολόγων

καί τοῦ Δημόκριτου τὸν θεωρεῖ τόσο χοντροκομμένο καὶ «γῆινο», ὅπου δὲν τοῦ δίνει κἀν τὴν πρεπούμενη προσοχή. Στρέφεται πρὸς τὴν πυθαγόρειαν ἀριθμοσοφία, πού τόσο συγγενεῦει μὲ τὴ θεωρία τῶν «εἰδῶν», στρέφεται ἀκόμη πρὸς τὶς ὀρφικὲς δοξασίες γιὰ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ μεταθανάτια ζωὴ, ἀναζητᾶται στὸν «ἔρωτα» τὴ γενικὴ κινητικὴν ἀρχὴ τοῦ σύμπαντος καὶ τὴν ὁρμὴ τῆς ψυχῆς πρὸς τὴ γνώση καὶ τὴν οὐσία, ἀναζητᾶται στὴ «δικαιοσύνη» τὴ γενικὴν ἑναρμονιστικὴν ἀρχή, πού δημιουργεῖ καὶ γιὰ τὸ άτομο καὶ γιὰ τὴν πολιτικὴ κοινότητα καὶ τὸ κοσμικὸ σύνολο τὴν ποθητὴ συγκρατητικὴν ἰσορρόπηση ἀνάμεσα στὶς ἀντίθετες ὁρμές. Καὶ τέλος ὑπάγει ὅλα σὲ μιὰν ὑπέρτατη θρησκευτικὴν ἐξόρμηση πρὸς τὸ ὑπέρτατο «δν», τὸ ἀγαθό.

Ἔτσι ὅσο παρ' ὅλα τὰ καταπληχτικὰ πετάγματα τοῦ νοῦ του, κἀν δὲν τὸν ἄφηνε νὰ ἡσυχάσει ποτέ. Καὶ τὸ κἀν αὐτὸ εἶταν ἡ διαίστησις, πὼς ὁ κόσμος γύρω του γκρεμιζότανε. Καὶ μόνο ἓνα θάμα, μιὰ παρέμβαση τοῦ θεοῦ, μιὰ «θεῖα μοῖρα» μπορούσε νὰ τόνε σώσει.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνα, ἡ πρώτη ἑλληνικὴ συνθετικὴ φιλοσοφία, ἔγινε τὸ πρότυπο γιὰ κάθε φιλοσοφία συντήρησης καὶ ἀναδρομῆς, πού παρουσιάζεται ἀπάνω στὴ διαδρομὴ τῆς ἀποσύνθεσης μιᾶς κοινωνίας.

Οὔτε ὁ Πλάτωνας, οὔτε ὁ Ἀριστοτέλης, οὔτε ἡ Στοά, οὔτε ὁ Ἐπίκουρος, οὔτε οἱ Νεοπλατωνικοὶ θὰ βροῦνε πιά τὸ συντονισμό πρὸς κάποιες κινητήριες ἀναγεννητικὲς δυνάμεις. Γιατὶ ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἔβαινε πρὸς τὴ δύση του καὶ οἱ κινητήριες ἀναγεννητικὲς δυνάμεις εἶτανε πολὺ ἀδύνατες. Ἀπ' ἄλλοῦ ἐπρόκειτο νὰ βγεῖ ἡ πνευματικὴ σύνθεση, πού θὰ ἐκπροσωποῦσε τὶς ἀνάγκες τοῦ νέου κόσμου, τῆς νέας κοινωνίας, πού θὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ τεράστιο χωνευτήρι, ὅπου μέσα του ἀναζυμώθηκαν ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ἀποσύνθεσης.

Ὁ Πλάτωνας ἔφτασε στ' ἀκραῖα σύνορα τοῦ ἀρχαίου στοχασμοῦ. Προσπαθώντας νὰ ξεπεράσει μέσα σὲ μιὰν ἀνώτερη σύνθεση τὴ μονομέρεια καὶ ἀνεπάρκεια τοῦ πρωταγορικοῦ ὑποκειμενισμοῦ καὶ τῆς ἡρακλειτικῆς ροῆς ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά καὶ τῆς παρμενιδικῆς ἐνότητας καὶ ἀκινήσιος τοῦ «εἶναι» ἀπὸ τὴν ἄλλη, προχώρησε τὴ διαλεχτικὴ νόηση καὶ προσπάθησε νὰ συλλάβει τὴ διαλεχτικὴ κίνηση τοῦ «εἶναι» μὲ τὴν πολλότητα καὶ κοινωνία τῶν εἰδῶν. Στὴν προσπάθειά του αὐτὴ δὲν μπόρεσε νὰ ξεπεράσει τε-

λειωτικά τη στατικότητα του «είναι», γιατί αναζητώντας την ουσία, εκεί που βρίσκεται το είδωλό της, διασπώντας και αναποδογυρίζοντας την πραγματικότητα, μετατρέποντας τὰ πράγματα σὲ εἶδωλα (στο βᾶθος στατικά) καὶ τὰ εἶδωλα σὲ πράγματα, ξέφυγε ἀπὸ τὸν πραγματικό σ' ἕναν ἰδεατὸ κόσμο. Γι' αὐτὸ δὲν μπορούσε νὰ κάμει τὴ σύνθεση τοῦ Δημόκριτου καὶ τοῦ Ἡράκλειτου, τὴ μόνη σύνθεση, ποῦ θὰ μπορούσε νὰ βγάλει τὸ «είναι» ἀπὸ τὴ στατικότητα, χωρὶς νὰ φύγει ἀπὸ τὸν πραγματικό κόσμο καὶ δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ βρεῖ ἱκανοποιητικὴν ἐξήγηση γιὰ τὴ σχέση τοῦ ἰδεατοῦ πρὸς τὸν αἰσθητὸ κόσμο.

Ἔτσι ξγινεν ὁ Πλάτωνας ὁ Ἰδρυτὴς τοῦ ἰδεαλισμοῦ καὶ δημιούργησε τὸν τύπο τῆς θεολογικῆς στο βᾶθος ἐπιστημοσύνης, ποῦ χρησιμοποιεῖ καὶ τὸ «Λόγο» καὶ τὸ «ὑπὲρ Λόγον» γιὰ νὰ καταλήξει τελικὰ στο ἀσύλληπτο μυστήριον.

Μὲ τὴν τοποθέτηση αὐτὴ τοῦ Πλάτωνα μέσα στὶς κοινωνικὲς καὶ ἰδεολογικὲς ροπὲς τοῦ καιροῦ του μπορούμε νὰ ἰδοῦμε καθαρότερα καὶ τὰ σύνορα τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ καὶ τὴ δυναμικὴ του ἐπίδραση στοὺς κατοπινοὺς καιροὺς ὡς σήμερα.

18. Ἡ διερεύνηση γιὰ τὰ σύνορα τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ ἀπαρτίζει κατὰ τὴ γνώμη μου τὸ πέμπτο ἀπὸ τὰ γενικὰ πλατωνικὰ προβλήματα.

Ὅπως τονίσαμε, ὅταν ἐξετάζαμε τὸ αἶτημα γιὰ τὴν ἱστορικὴ θεώρηση τοῦ ἔργου τοῦ Πλάτωνα, πὼς δὲν εἶναι σωστὸ νὰ προβάλλουμε ὅλη τὴν πλατωνικὴ σκέψη σ' ἕνα ἐπίπεδο, ἔτσι πιστεύω, πὼς γιὰ νὰ κατανοήσουμε καὶ νὰ ἀξιολογήσουμε σωστὰ τὸν πλατωνικὸ στοχασμὸ, δὲν πρέπει νὰ τὸν προβάλλουμε στο ἀπόλυτο, παρὰ ν' ἀναζητᾶμε τὴ σχετικότητά του.

Εἶναι πολὺ συχνὴ καὶ σὲ ὀρισμένες μάλιστα ἐποχὲς φανερῶνεται πολὺ ἔντονη—καὶ αὐτὸ ἀρχίζει νὰ γίνεται ἀπὸ ὀρισμένα ἄτομα καὶ σήμερα—ἡ τάση νὰ ὑψώνεται στο ἀπόλυτο, στὴν περιοχὴ τῆς ἀπόλυτης ἀλήθειας ἢ πλατωνικὴ φιλοσοφία, εἴτε στο σύνολό της εἴτε σὲ ὀρισμένες πλευρὲς της. Ὡστόσο τίποτα δὲν εἶναι ἀπόλυτο οὔτε στ' ἀνθρώπινα, οὔτε στὰ κοσμικὰ πράγματα.

Ἡ φιλοσοφία τοῦ Πλάτωνα, γέννημα ὀρισμένου καιροῦ καὶ τόπου, αἰτιοκρατημένο φανέρωμα τοῦ ἀνθρώπινου στοχασμοῦ, ὅσο κι ἂν ὑψώθηκε σὲ γενικότερη θεώρηση,

ὅσο κι ἂν ἐπλασαν ἰδεολογικές κατασκευές, πού μιλάνε στὴν ψυχὴ πολλῶν ἀνθρώπων σ' ὄλες τὶς ἐποχές, γιατί ἀνταποκρίνονται σ' ὀρισμένους πόθους καὶ λαχτάρεις ἀνθρώπινες καὶ προβάλλουν ἰδανικά, πού συγκινοῦνε βαθιὰ τὶς ψυχές φέρνοντάς τες σ' ἑναρμόνιαν ἐπαφὴ καὶ συναμεταξύ τους καὶ μὲ τὸ κοσμικὸ σύμπαντο, ὅσο κι ἂν ζεσταίνουνε τὶς ὄνειροπόλες ψυχές μὲ τ' ὄνειρο τῆς ἐπιστροφῆς στὴν ἀγκαλιὰ μιᾶς ὑπέρτατης ἀρχῆς ἀγαθῆς, πού ἀπ' αὐτὴ πηγάζουν ὄλα καὶ σ' αὐτὴ θὰ ξαναγυρίσουν οἱ καθαρές καὶ ἐξαγνισμένες μὲ τὴν ἀρετὴ ψυχές γιὰ νὰ γίνουν ἕνα μαζί της, ὡστόσο ἔχει καὶ ἡ φιλοσοφία αὐτὴ τὴν ἀνεξίτηλη σφραγίδα μιᾶς ὀρισμένης κοινωνικῆς τοποθέτησης.

Τὰ σύνορα τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς τοποθέτησης εἶναι τὰ σύνορά της. Εἶναι ἡ φιλοσοφία μιᾶς ἱεραρχημένης κοινωνίας, πού θεμελιώνεται ἀπάνω σὲ μιὰ βασικὴ διαίρεση τῶν ἀνθρώπων σὲ τρεῖς κατηγορίες. Κάθε φορά, πού παρουσιάζεται ἡ ἀνάγκη νὰ ἐγκαθιδρυθεῖ ἢ νὰ συγκρατηθεῖ ἢ ν' ἀποκατασταθεῖ μιὰ ἱεραρχικὴ τάξη μέσα στὴν κοινωνία, πού μὲ τὸν ἕνα ἢ μὲ τὸν ἄλλον τρόπο προϋποθέτει μιὰ βασικὴ διαίρεση τῶν ἀνθρώπων σὲ ψυχοφυσικὲς κατηγορίες καὶ ὀργανῶναι τὴν κοινωνία ἀπάνω σ' αὐτές, ἡ πλατωνικὴ φιλοσοφία ἔχει ἐπικαιρότητα καὶ ἀσκεῖ τὴ δυναμικὴν ἐπιρροή της. Ἐδῶ λοιπὸν βρίσκεται τὸ οὐσιαστικότερο συστατικὸ στοιχεῖο γιὰ τὴ σχετικότητά της. Εἶναι φιλοσοφία ἀριστοκρατικὴ καὶ ὀλιγαρχικὴ, μ' ὄλον τὸν πνευματικὸ χαραχτήρα πού προσπαθεῖ νὰ δώσει στὴν ὀλιγαρχία της.

Μὲ τούτῃ τὴν προοπτικὴ μπαίνει καὶ μπορεῖ νὰ ἐξεταστεῖ καὶ τὸ ἔχτο γενικὸ πρόβλημα τοῦ πλατωνισμοῦ, τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἐπιρροή τοῦ Πλάτωνος στὴν κατοπινὴ διανόηση, ἀπὸ τὴν ὀργάνωση τῆς χριστιανικῆς ἱεραρχημένης κοινωνίας ὡς τὴν ὀργάνωση τῶν φεουδαρχικῶν κοινωνιῶν τοῦ Μεσαίωνα, τῶν ἀριστοκρατικῶν δημοκρατιῶν τῆς Ἀναγέννησης καὶ τῶν σημερινῶν ὀλοκληρωτικῶν κρατῶν.

Τὰ δυὸ τελευταῖα τούτα προβλήματα τὰ θέτουμε μόνο ἐδῶ, χωρὶς νὰ προβοῦμε τώρα στὴν πλατύτερη σκιαγραφία τους. Θὰ τὸ κάνουμε ἴσως προλογίζοντας τὸν «Πολιτικὸ».

Ἐτσι λοιπὸν τὸ γενικὸ πρόβλημα γιὰ τὴν κατανόηση καὶ ἐρμηνεία καὶ ἀξιολόγηση τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου τὸ ἀναλύσαμε σ' ἔξι ἄλλα, 1) τὸ αἶτημα γιὰ τὴν ἱστορικὴ

θεώρηση, 2) τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἐνότητα τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου, 3) τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐξελιχτικὴ πορεία τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ, 4) τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν τοποθέτηση καὶ συσχέτισή του μέσα στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία καὶ τὴν ἑλληνικὴ διανόηση τοῦ καιροῦ του, 5) τὸ πρόβλημα γιὰ τὴ σχετικότητα τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ, καὶ 6) τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἐπιρροή τοῦ Πλάτωνα στὴν κατοπινὴ διανόηση ὡς σήμερα.

Οἱ γενικότατοι τοῦτοι στοχασμοὶ γιὰ τὸν Πλάτωνα, ποὺ διατυπώσαμε σὲ τοῦτο τὸ κεφάλαιο, εἶχανε γιὰ σκοπὸ νὰ ὑποδείξουνε καὶ νὰ σκιαγραφήσουνε μόνο μιὰ κατεύθυνση, ποὺ ἐμεῖς νομίζουμε πὼς εἶναι ἡ σωστὴ καὶ γιὰ τὴν κατανόηση καὶ γιὰ τὴν ἐρμηνεία καὶ γιὰ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ, καὶ νὰ δώσομε ἄφορμὴ νὰ συζητηθοῦνε καὶ στὸν τόπο μᾶς μερικά ζητήματα, ποὺ σχετίζονται καὶ γενικότερα μὲ τὴ θεώρηση τοῦ κάθε μεγάλου δημιουργοῦ καὶ τοῦ ἔργου του, καὶ εἰδικότερα μὲ τὴ θεώρηση τοῦ Πλάτωνα καὶ τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας. Τὰ ζητήματα αὐτὰ πιστεύω, πὼς ἔχουν ἀκόμη καὶ κάποια γενικότερη σημασία γιὰ τὴν κοσμοθεωρητικὴ τοποθέτησή μας καὶ γιὰ τὸ ἀντίκρισμα καὶ τῶν περασμένων καὶ τῶν τωρινῶν.

Τώρα πρέπει νὰ στραφοῦμε εἰδικότερα στὸ «Σοφιστῆ» τοῦ Πλάτωνα. Ἡ προσπάθειά μας νὰ τὸνε μεταφράσομε στὴ ζωτανὴ μας γλῶσσα καὶ νὰ ὑποβοηθήσομε γιὰ νὰ κατανοηθεῖ τὸ ἔργο τοῦτο καὶ νὰ βοηθήσει τὴ φιλοσοφικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ μας προκοπή, μᾶς ἔδωκεν ἀφορμὴ γιὰ νὰ μιλήσομε καὶ γιὰ τὴ θέση τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στὸν τόπο μας καὶ γιὰ τὰ γενικότερα πλατωνικὰ προβλήματα.

Ἄς ἔλθουμε λοιπὸν τώρα στὸ τρίτο μέρος τῆς εἰσαγωγῆς, ὅπου θὰ μιλήσομε πρῶτα γιὰ τὴ θέση τοῦ «Σοφιστῆ» μέσα στὸ πλατωνικὸ ἔργο.

ΚΕΦ. Γ'. Ἡ θέσις τοῦ «Σοφιστῆ» μέσα στὸ πλατωνικὸ ἔργο.

Μιά πλατωνικὴ τετραλογία.

1. Στὸ περασμένο κεφάλαιο τονίσαμε τὴ σημασίαν, πού ἔχει ἡ ἱστορικὴ θεώρηση τοῦ πλατωνικοῦ ἔργου, ὁ καθορισμὸς τοῦ πότε γράφτηκε ὁ κάθε διάλογος, σὲ ποιάν ὁμάδα ἀνήκει, ποιά περιστατικὰ τοῦ ἔδωκαν ἀφορμὴ γιὰ νὰ γράψῃ τὸ κάθε του ἔργο ὁ Πλάτωνας, ποιά προβλήματα τὸν ἀπασχολοῦσανε τὴ στιγμὴν ἐκείνη, ποιὲς εἶταν οἱ ἀπορίες πού εἶχε νὰ λύσει, οἱ δυσκολίες πού εἶχε νὰ ὑπερικήσει, σὲ ποιά σχέση βρίσκεται τὸ περιεχόμενον τοῦ κάθε ἔργου μὲ τὰ προηγούμενα.

Ὁ τρόπος αὐτὸς στὴ θεώρηση εἶναι δημιούργημα τοῦ περασμένου αἰῶνα. Στὴν ἀρχαιότητα ἡ κατάταξις τῶν πλατωνικῶν διαλόγων δὲ γινότανε καθόλου μὲ τούτη τὴν ἀποψη. Οἱ τετραλογίαι τοῦ Θράσυλλου, πού σύμφωνα μ' αὐτὲς τυπώνονται ἀκόμη καὶ σήμερα τὰ ἔργα στὶς στερεότυπες ἐκδόσεις, δὲν ἔπαιρναν καθόλου γιὰ βάση οὔτε τὴ χρονολογικὴ σειρά τῆς συγγραφῆς οὔτε καν τὸ περιεχόμενον. Τὸ «Σοφιστῆ» τότε βρίσκουμε τοποθετημένον στὴ δευτέρα τετραλογία μαζί μὲ τὸν «Κρατύλο», τὸ «Θεαίτητο» καὶ τὸν «Πολιτικόν».

Στὶς ἀρχὰς τοῦ περασμένου αἰῶνα, στὰ 1804, ὁ Γερμανὸς θεολόγος καὶ φιλόσοφος Φρ. Σλάιερμάχερ, προλογίζοντας τὴ μετάφρασι τῶν πλατωνικῶν διαλόγων, ὑποστήριξε τὴν ἀποψη, πὼς ὁ Πλάτωνας, ἔχοντας ἀπὸ πρὶν στὴ σκέψιν του ἀπαρτισμένον τὸ φιλοσοφικὸν του σύστημα, ἔγραψε τοὺς διαλόγους ἀκόλουθώντας ἕνα εἶδος παιδαγωγικὴν νὰ ποῦμε ἔκθεσι, ὅπου πρῶτα δόθηκαν τὰ βασικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὸ σύστημα, ἐπακολούθησε ἡ συζήτησις τους κι ἔπειτα ἡ συστηματικὴ τους ἀνάπτυξις.

Δεχότανε κι αὐτὸς τὴν ἰδέαν τοῦ Τέννεμαν (1792), πὼς ὁ Πλάτωνας, μένοντας στὰ Μέγαρα ὕστερ' ἀπὸ τὸ θάνατον τοῦ Σωκράτη, ἔγραψεν ἐκεῖ τοὺς πρώτους διαλόγους του, κι ἀπ' αὐτοὺς πρῶτον θεωροῦσε τὸν «Παρμενίδην». Ἄλλοι φιλόλογοι κατατάσσανε σὲ τούτῃ τὴ μεγαρικὴ περίοδο καὶ τὸ «Θεαίτητο» καὶ τὸ «Σοφιστῆ».

Ὁ Herrmann στὰ 1839 διαίροῦσε τοὺς πλατωνικοὺς διαλόγους σὲ τρεῖς ομάδες, τὴ σωκρατικὴ, τὴ μεγαρικὴν ἢ διαλεχτικὴ καὶ τὴ συνθετικὴν ἢ ομάδα τῆς ὠριμότητος, καὶ δεχότανε, πῶς ὁ «Σοφιστῆς» μαζί με τὸ «Θεαίτητο», τὸν «Πολιτικὸν» καὶ τὸν «Παρμενίδην» ἀνήκουνε στὴ δευτέρην ομάδα.

Ὁ Zeller (1844) δεχότανε, πῶς ὁ «Θεαίτητος», ὁ «Σοφιστῆς», ὁ «Πολιτικός», ὁ «Παρμενίδης» καὶ ὁ «Φίληβος» γράφτηκαν ὕστερ' ἀπὸ τὸ «Φαῖδρον», τὸ «Μένωνα» καὶ τὸ «Γοργία» καὶ χρησιμεύανε γιὰ νὰ θεμελιώσουνε διαλεχτικὰ τὸ σύστημα, ποῦ ἀργότερα διατυπώθηκεν ὀριστικὰ στὸ «Συμπόσιον», τὸ «Φαῖδωνα», τὸ «Φίληβον», τὸν «Τίμαιον», τὸν «Κριτίαν» καὶ τοὺς «Νόμους».

Τὸν ἴδιον καιρὸ καὶ ἀργότερ' ἀκόμη πολλοὶ ἐρευνητὲς καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ ὁ Ueberweg (1861 καὶ 1869), ὁ Schaarsmidt (1866) καὶ ὁ Γάλλος Huit (1873 καὶ 1893) θεωροῦσανε τὸν «Παρμενίδην», τὸ «Σοφιστῆ» καὶ τὸν «Πολιτικὸν» γιὰ ἔργα ὄχι πλατωνικά. Τὸ πρόβλημα καὶ γιὰ τὴ γνησιότητα καὶ γιὰ τὴ χρονολογικὴ κατάταξη τῶν διαλόγων ἀπασχολοῦσε πολὺ ζωηρὰ τὴν ἐπιστῆμη, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχουνε βρεθεῖ στήριγματ' ἀντικειμενικά καὶ ἀπ' ὄλους παραδεχτὰ γιὰ τὴ λύση τους.

Στὰ 1867 ὅμως ὁ Ἄγγλος φιλόλογος Lewis Campbell δημοσίεψε μίαν ἔκδοσιν τοῦ «Σοφιστῆ» καὶ τοῦ «Πολιτικοῦ», ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν τοῦ «Θεαίτητου» στὰ 1861, ποῦ ἄλλαξε βασικά τὰ δεδομένα τῆς ἔρευνας καὶ τῆς ἀνοιξεν ἕναν καινούργιον δρόμον¹. Στήριγμένος ὁ Campbell σ' ἕνα ἔργο ἀναμφισβήτητον πλατωνικόν, τοὺς «Νόμους», ἔδειξε πῶς ἡ γλωσσικὴ μορφή τοῦ «Σοφιστῆ» καὶ τοῦ «Πολιτικοῦ» παρουσιάζει μεγάλη συγγένεια με τὸ «Φίληβον», τὸν «Τίμαιον», τὸν «Κριτίαν» καὶ τοὺς «Νόμους». Ἔτσι ἀπόδειξε με μίαν καὶ τὴ γνησιότητα καὶ τὴ χρονολογικὴ θέσιν τοῦ «Σοφιστῆ» καὶ τοῦ «Πολιτικοῦ». Ἐνα καινούργιον γνῶρισμα, ἀντικειμενικόν, ἢ γλωσσικὴ ἰδιομορφία. Ἐγινε στήριγμα στερεόν γιὰ τὴ διερεύνησιν, τὸν ἔλεγχον τῆς γνησιότητος καὶ τὴ χρονολογικὴν κατάταξιν τῶν διαλόγων.

Στὸν ἴδιον δρόμον μήκεν ἡ γερμανικὴ ἐπιστῆμη λίγον

1. Lewis Campbell, *The Sophistes and Politicus of Plato, with a revised text and english notes*, Oxford, 1867.

ἀργότερα καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐργασίαν τοῦ Campbell, ποὺ εἶταν ἀκόμη ἀγνωστές στὴ Γερμανία. Πρῶτος ὁ Blass στὰ 1874 ἐρευνῶντας τὴν συχνότητα τῆς χασμαθίας διαπίστωσε, πῶς ὁ «Σοφιστής» καὶ ὁ «Πολιτικός», ὁ «Φίληθος», ὁ «Τίμαιος», ὁ «Κριτίας» καὶ οἱ «Νόμοι» ἀπαρτίζουσι τὴν τελευταίαν ὁμάδα ἀπὸ τὰ πλατωνικά ἔργα. Ὁ Dittenberger στὰ 1881 χρησιμοποιῶντας καὶ αὐτὸς κριτήρια ἀπὸ τὸ ὕψος βρῖσκει, πῶς ὁ «Παρμενίδης», ὁ «Φίληθος», ὁ «Σοφιστής» καὶ ὁ «Πολιτικός» συγγενεῦσιν μὲ τοὺς «Νόμους». Στὰ 1888 δημοσιεύει τὴν πρώτην γλωσσικὴν ἐρευνήσιν τοῦ καὶ ὁ K. Ritter καὶ τέλος στὰ 1895 ὁ Πολωνὸς φιλόλογος Lutoslawski μὲ διάφορες ἀνακοινώσεις του κάνει γνωστὴν ἐν τῇ Γερμανίᾳ τὴν ἐργασίαν τοῦ Campbell καὶ στὰ 1897 μὲ τὸ ἔργον του γιὰ τὴν «Καταγωγή καὶ τὴν ἐξέλιξιν τῆς λογικῆς τοῦ Πλάτωνα»¹ συγκέντρωσε τὰ πορίσματα ἀπὸ ὅλες τὴς σχετικὰς ἐρεῖνας καὶ προσπάθησε νὰ κατατάξει χρονολογικὰ ὅλα τὰ πλατωνικά ἔργα μὲ βάση πολυποκίαν γλωσσικὰ καὶ ἄλλα τεκμήρια.

Ἀπὸ τότες ἐπακολούθησαν ἀπειράριθμες ἐργασίαι, ποὺ συνδυάζοντας τὰ γλωσσικὰ τεκμήρια σὺν ἀσφαλέστατῃ βάσει μὲ ἄλλα γνωρίσματα ἐξωτερικὰ καὶ ἐσωτερικὰ ἔφθασαν σὲ πορίσματα σχεδὸν ὁμόφωνα ἢ μ' ἐλάχιστες παραλλαγὰς καὶ σχετικὰ μὲ τὴν γνησιότητα καὶ σχετικὰ μὲ τὴν χρονολογικὴν κατάταξιν τῶν ἔργων.

Γιὰ νὰ δώσωμεν μιὰ παραστατικὴν εἰκόνα γιὰ τὰ πορίσματα' αὐτὰ παραθέτομ' ἐδῶ ἕναν πίνακα, ὅπου περιέχεται ἡ χρονολογικὴ σειρὰ τῶν ἔργων, ὅσα παραδέχονται γιὰ γνήσια μερικοὶ ἀπὸ τοὺς πρὸ σημαντικοὺς ἐρευνητὰς τοῦ Πλάτωνα καὶ ἱστορικοὺς τῆς φιλοσοφίας τὰ τελευταῖα χρόνια.

A) Ὁ W. Windelband (Platon, Stuttgart, 1910²) δίνει τὴν ἀκόλουθον σειρὰ: **A. Νεανικά ἔργα:** 1 Λάχης, 2 Χαρμίδης, 3 Εὐθύφρωνας, 4 Ἴππίας μικρότερος, 5 Λύσις, 6 Ἀπολογία, 7 Κρίτωνας. **B. Ἔργα κατὰ τῶν σοφιστῶν:** 8 Πρωταγόρας, 9 Γοργίας, 10 Μένωνας, 11 Εὐθύδημος, 12 Κρατύλος, 13 Θεαίτητος, 14 Ἴππίας μεγαλύτερος. **Γ. Ἔργα τῆς ἀκμῆς:** 15 Φαῖδρος, 16 Συμπόσιον, 17 Μενέξενος, 18

1. Lutoslawski, On the origin and growth of Plato's Logik, London, 1897.

Ἴωνας, 19 Πολιτεία, 20 Σοφιστής, 21 Πολιτικός, 22 Παρμενίδης. Δ. Τὰ κύρια μεταφυσικά ἔργα : 23 Φαίδωνας, 24 Φίληβος, 25 τὸ ἔχτο καὶ ἔβδομο βιβλίον τῆς Πολιτείας, 26 Τίμαιος, 27 Κριτίας, 28 Νόμοι.

Β) Ὁ **Karl Praechter** (Fr. Ueberweg's, Grundriss der Geschichte der Philosophie, I, 1920¹¹) δίνει τὴν ἀκόλουθη σειρά : 1 Ἀπολογία, 2 Κρίτωνας, 3 Πρωταγόρας, 4 Ἴωνας, 5 Λάχης, 6 Πολιτεία βιβλ. I, 7 Λύσις, 8 Χαρμίδης, 9 Εὐθύφρωνας, 10 Γοργίας, 11 Μένωνας, 12 Εὐθύδημος, 13 Ἴππιος μικρότερος, 14 Κρατύλος, 15 Ἴππιος μεγαλύτερος, 16 Μενέξενος, 17 Συμπόσιον, 18 Φαίδωνας, 19 Πολιτεία βιβλ. II-X, 20 Φαίδρος, 21 Θεαίτητος, 22 Παρμενίδης, 23 Σοφιστής, 24 Πολιτικός, 25 Φίληβος, 26 Τίμαιος, 27 Κριτίας, 28 Νόμοι, 29 Ἐπινομιδα.

Γ) Ὁ **Wilamowitz** (U. v. Wilamowitz, Platon, I, Berlin, 1920¹²). Α. Νεανικά ἔργα : 1 Ἴωνας, 2 Ἴππιος μικρότερος, 3 Πρωταγόρας, 4 Ἀπολογία, 5 Κρίτωνας, 6 Λάχης, 7 Λύσις, 8 Χαρμίδης, 9 Εὐθύφρωνας, 10 Πολιτεία I (Θρασύμαχος), 11 Γοργίας. Β. Ἔργα τῆς ἀντρικῆς ἡλικίας : 12 Μενέξενος, 13 Μένωνας, 14 Κρατύλος, 15 Εὐθύδημος, 16 Φαίδωνας, 17 Συμπόσιον, 18 Πολιτεία, 19 Φαίδρος, 20 Παρμενίδης. Γ. Γεροντικά ἔργα : 21 Θεαίτητος, 22 Σοφιστής, 23 Πολιτικός, 24 Τίμαιος, 25 Φίληβος, 26 Κριτίας, 27 Νόμοι.

Δ) Τέλος ὁ **Friedländer** (Paul Friedländer, Platon, II, Die Platonischen Schriften, Berlin, 1930) δίνει τὴν ἀκόλουθη σειρά : Περίοδος I, ὁμάδα Α : 1 Πρωταγόρας, 2 Λάχης, 3 Πολιτεία I (Θρασύμαχος), 4 Χαρμίδης, 5 Εὐθύφρωνας, 6 Λύσις, 7 Ἴππιος μεγαλύτερος. Ὅμάδα Β : 8 Ἴππαρχος, 9 Ἴωνας, 10 Ἴππιος μικρότερος, 11 Θεαίτητος. Ὅμάδα Γ : 12 Ἀπολογία, 13 Κρίτωνας, 14 Εὐθύδημος, 15 Κρατύλος, 16 Μενέξενος. Ὅμάδα Δ : 17 Ἀλκιβιάδης, 18 Γοργίας, 19 Μένωνας. Περίοδος II : 20 Συμπόσιον, 21 Φαίδωνας, 22 Πολιτεία. Περίοδος III, ὁμάδα Α : (Διαλεκτική) 23 Θεαίτητος, 24 Παρμενίδης, 25 Φαίδρος, 26 Σοφιστής, 27 Πολιτικός, 28 Φίληβος. Ὅμάδα Β : (Μυθολογία καὶ Νομοθεσία) 29 Τίμαιος, 30 Κριτίας, 31 Νόμοι.

Ἐκεῖνο, ποῦ βγαίνει καθαρά ἀπ' ὄλες αὐτὲς τὶς σειρές, εἶναι τοῦτο ὅτι καὶ ὑπάρχει ἀκόμη ἄρκετὴ διαφωνία ὡς πρὸς τὴν τοποθέτησιν γιὰ τοὺς πρώτους προπάντων διαλόγους, οἱ ὁμάδες καθορίζονται σχεδὸν ὁμόφωνα, τὰ πιὸ σημαντικά ἔργα ἔχουσι πάρεσι θέσει μέσα στὶς ξεχωριστὰς ὁμά-

δες και ή όμοφώνια για τὰ τελευταία έργα είναι σχεδόν άπόλυτη. Χαρακτηριστικό λογουχάρη είναι πώς τó «Συμπόσιο» έχει σχεδόν τόν ίδιον αριθμό σέ όδες τίς σειρές (16, 17, 17, και στό Friedländer, άν έξαιρέσουμε τó «Θεάγη», τόν «Ίππαρχο» και τόν «Άλκιβιάδη», πού οί άλλοι δέν τούς περιλαμβάνουν, πάλι 17).

Ίδιαίτερα για τὰ έργα, πού μās ένδιαφέρουνε σέ τούτη τή μελέτη, παρατηρούμε, πώς ό «Σοφιστής» μαζί με τόν «Παρμενίδη», τó «Θεαίτητο» και τόν «Πολιτικό» τοποθετιούνται γενικά ύστερ' άπό τó «Φαιδωνα», τήν «Πολιτεία» και τó «Συμπόσιο» στά έργα τής ώριμης άντρικής και τής γεροντικής ήλικίας του. Τά τέσσερ' αυτά έργα (μαζί με τó «Φίληβο») πολλοί τὰ χαρακτηρίζουνε σάν τὰ κυριότερα διαλεχτικά ή μεταφυσικά έργα του. Έπιβάλλεται λοιπόν και σ' έμās νά έξετάσουμε σύντομα, άν τὰ έργα αυτά έχουνε καμιάν ιδιαίτερην ένότητα συναμεταξύ τους, ποιά θέματα άπαρτίζουνε τó περιεχόμενό τους, τί σημαίνει ό χαρακτηρισμός, πού τούς δίνεται σάν έργα κατεξοχήν διαλεχτικά, και ποιά θέση κατέχουν στην έξελιχτική πορεία τής πλατωνικής φιλοσοφίας.

2. Στο διάλογο «Παρμενίδη» παρουσιάζει ό Πλάτωνας τόν Έλεάτη φιλόσοφο νά έρχεται στην Άθήνα στά Μεγάλα Παναθήναια, γέρος έξηνταπέντε χρονώ, μαζί με τó Ζήνωνα, είκοσιπέντε χρόνια νεώτερό του, και κεί στό σπίτι του Πυθόδωρου, δξω άπό τὰ τείχη, στόν Κεραμεικό, νά έρχεται και ό Σωκράτης «σφόδρα νέος», μαζί με μερικούς άλλους, για ν' άκούσουνε «τά του Ζήνωνος γράμματα», πού τότες για πρώτη φορά έπρόκειταν νά γίνουνε γνωστά στην Άθήνα.

Τήν άκρόασην αύτη τής συγγραφής του Ζήνωνα έπακολουθει ή πολύπλοκη εκείνη και σκοτεινή σέ πολλά συζήτηση του Σωκράτη πρώτα με τó Ζήνωνα κι έπειτα με τόν Παρμενίδη, πού άπαρτίζει τó περιεχόμενο σ' αύτό τó διάλογο. Η συνάντηση αύτη του Σωκράτη με τόν Παρμενίδη και τó Ζήνωνα, πού άν γινότανε πραγματικά θά 'πρεπε νά τοποθετηθεί εκεί γύρω στά 450 π. Χ., με κανέναν τρόπο δέν μπορεί νά θεωρηθεί ούτε καν για πιθανή. Όλοι σήμερα οί έρευνητές παραδέχονται, πώς είναι μιá σκηνοθεσία, πού έπλασεν ό Πλάτωνας, όταν κατά τὰ 370 π. Χ. άποφάσισε νά γράψει ένα διάλογο, όπου νά φέρει άντιμέτωπη τή δική του θεωρία των ίδεων με τήν έλεατική διδασκαλία,

γιά να ξεκαθαρίσει τὰ δυσκολότατα προβλήματα, πού γεννιούνται ἀπὸ τὴν ἀντιθεση ἀνάμεσα στὴν πλατωνικὴ καὶ τὴν ἑλεατικὴν ἀντίληψη γιὰ τὸ «ὄν».

Στὸ διάλογο «Θεαίτητο» (183 e) ἀναφέρεται τούτῃ ἡ συνάντηση. «Συμπροσέμιξα γὰρ δὴ τῷ ἀνδρὶ, λέει ὁ Σωκράτης, πάνυ νέος πάνυ πρεσβύτερ». Τὸ ἴδιο γίνετ' ἔπειτα στὸ διάλογο «Σοφιστὴ» (217 c). «Οἶόν ποτε καὶ Παρμενίδῃ χρωμένῳ καὶ διεξιόντι λόγους παγκάλους παρεγενόμην ἐγὼ νέος ὢν, ἐκείνου δὴ μάλα τότε πρεσβύτου ὄντος».

Οἱ ἀναφορὲς ἐτοῦτες δὲν μποροῦνε νὰ ἔχουνε σχέση παρὰ μόνο μὲ τὴ σκηνοθετημένη συνάντηση στὸ διάλογο «Παρμενίδῃ». Ὁ «Θεαίτητος» ἀπὸ τὴν ἄλλῃ μεριά καὶ ὁ «Σοφιστὴς» καὶ ὁ «Πολιτικός» παρουσιάζονται ἀπὸ τὸν Πλάτωνα σὰν τρεῖς διάλογοι, πού ἔγιναν σὲ δυὸ ἀπανωτὲς ἡμέρες ἀπὸ τὰ ἴδια σχεδὸν πρόσωπα. Στὸ «Θεαίτητο» συζητοῦν ὁ Σωκράτης, ὁ μαθηματικὸς Θεόδωρος καὶ ὁ νεαρὸς ἀκόμη τότε μαθηματικὸς Θεαίτητος. Στὸ τέλος συμφωνοῦν νὰ ξανασυναντηθοῦνε τὴν ἄλλῃ μέρα τὸ πρωτὶ. «Ἔωθεν δέ, ὦ Θεόδωρε, δεῦρο πάλιν ἀπαντῶμεν», λέει ὁ Σωκράτης. Καὶ πραγματικὰ ὁ «Σοφιστὴς» ἀρχίζει ἔτσι δά: «Κατὰ τὴν χθὲς ὁμολογίαν, ὦ Σώκρατες, ἤκομεν αὐτοὶ τε καὶ τόνδε τινὰ ξένον ἄγομεν». Ὁ ξένος εἶναι τὸ νέο πρόσωπο, πού εἰσάγεται, ἕνας ἰ'Ελεάτης «ἐταῖρος τῶν ἀμφὶ Παρμενίδην καὶ Ζήνωνα», σὰ νὰ θέλει μὲ τοῦτο ὁ Πλάτωνας νὰ δείξει τὴ συνέχεια στὴ συζήτηση, πού ἀρχισε μὲ τὸν «Παρμενίδῃ». Τ' ἄλλα πρόσωπα εἶναι τὰ ἴδια, δηλαδὴ ὁ Θεόδωρος, ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Θεαίτητος.

Στὸ «Σοφιστὴ» μπαίνει γιὰ θέμα τῆς ἔρευνας νὰ βρεθοῦν οἱ ὀρισμοὶ τοῦ σοφιστῆ, τοῦ πολιτικοῦ, τοῦ φιλόσοφου. Τὸ πρῶτο θέμα ἀπασχολεῖ τὸ διάλογο «Σοφιστὴ», τὸ δεύτερο θέμα εἶναι τὸ περιεχόμενο τοῦ «Πολιτικοῦ», τὸ τρίτο θέμα ἐπρόκειταν νὰ διερευνηθεῖ σ' ἕναν ἄλλο διάλογο, τὸ «Φιλόσοφο», πού προαναγγέλλεται καθαρότατα, μὰ δὲ γράφτηκε.

Καὶ στὸν «Πολιτικό», πού ἀρχίζει σὰν ἄμεση συνέχεια στὸ «Σοφιστὴ», συζητοῦνε πάλι τὰ ἴδια πρόσωπα, ὁ Σωκράτης, ὁ Θεόδωρος, ὁ ξένος ἀπὸ τὴν Ἑλέα καὶ ὁ Σωκράτης ὁ νεώτερος, πού παραστάθηκε σὰ βουβὸ πρόσωπο καὶ στὸ «Θεαίτητο» καὶ στὸ «Σοφιστὴ». Οἱ τρεῖς διάλογοι «Θεαίτητος», «Σοφιστὴς» καὶ «Πολιτικός» ἔγιναν τὴν ἡμέρα, πού ὁ Σωκράτης πήγαινε στὴ στοὰ τοῦ «βασιλέως» γιὰ

ν' ἀπαντήσει στή μήνυση τοῦ Μέλητου, καί τὴν ἄλλη μέρα, ἄρα κατὰ τὸ τέλος τοῦ 400 π.Χ.

Ἔτσι λοιπὸν οἱ τέσσαρες αὐτοὶ διάλογοι, ὁ «Παρμενίδης», ὁ «Θεαίτητος», ὁ «Σοφιστής» καὶ ὁ «Πολιτικός» (καὶ ὁ πέμπτος, ποῦ δὲ γράφτηκε, ὁ «Φιλόσοφος»), ἔχουνε μιὰν ἐξωτερικὴ σύνδεση καὶ στὰ πρόσωπα καὶ στὰ περιστατικά, ποῦ τοὺς δίνει μιὰ φανερὴν ἐνότητα καὶ συνέχεια.

Μὰ καὶ τὸ περιεχόμενον στοὺς διαλόγους αὐτοὺς σχετίζεται οὐσιαστικά μὲ τὰ προβλήματα, ποῦ ἀπασχόλησαν τὸν Πλάτωνα σὲ μιὰν δλόκληρη περίοδο τῆς ζωῆς του, ἀπὸ τὰ 370 ὡς τὰ 360 περίπου, καὶ ποῦ ἀγωνίζεται νὰ τὰ λύσει στοὺς διαλόγους αὐτοὺς. Εἶχε προηγηθεῖ ἡ γονιμότητι ἐκείνη περίοδο τῆς πλατωνικῆς σκέψης, ὕστερ' ἀπὸ τὸ γυρισμὸ του ἀπὸ τὰ μεγάλα ταξίδια καὶ τὴν ἴδρυσή τῆς Ἀκαδημίας στὰ 388, ποῦ δημιούργησε τὰ μεγάλα συνθετικὰ ἔργα του, τὸ «Μένων», τὸ «Φαῖδωνα», τὸ «Συμπόσιον», τὴν «Πολιτείαν», τὸ «Φαῖδρον». Στὰ ἔργ' αὐτὰ εἶχε διατυπώσει ὁ Πλάτωνας τὴ γνωσιολογία, τὴν ὄντολογία, τὴν ψυχολογία καὶ τὴν πολιτειολογία του μὲ βάση τὴ θεωρία του γιὰ τὰ «εἶδη».

Ἡ θεωρία ὁμως αὐτὴ καὶ μέσα στὴν Ἀκαδημία, καθὼς φαίνεται, κι ἔξω ἀπ' αὐτὴν προκάλεσε συζήτηση κι ἐναντιολογίες μεγάλες καὶ βασικὲς ἀπὸ διάφορες ἀφειτηρῆς. Ξεσκεπάστηκαν ἀδυναμίες, γεννήθηκαν ἀπορήματα, ποῦ ἔπρεπε νὰ πάρουν ἀπάντηση. Ὅλοένα ἐπιταχτικότερη γίνονταν ἡ ἀνάγκη νὰ διερευνηθοῦν βαθύτερα τὰ γνωσιολογικὰ καὶ ὄντολογικὰ προβλήματα, γιὰ τὸ «ἕνα» καὶ τὰ «πολλά» καὶ τὴ σχέση συναμεταξύ τους, γιὰ τὸ «ὄν» καὶ τὸ «μὴ ὄν», γιὰ τὴν ἐπικοινωνία τῶν «εἰδῶν», γιὰ τὸ ἂν μπορεῖ νὰ γνωριστεῖ ἀληθινὰ τὸ «ὄν», γιὰ τὴν ἔννοια τῆς ἐπιστήμης, γιὰ τὸ ποῖος μπορεῖ πραγματικὰ νὰ κατέχει τὴν ἀληθινὴν ἐπιστήμη, καὶ παράλληλα μ' αὐτὰ, καθὼς δὲν ἀφήνει ποτὲ τὴν πλατωνικὴ σκέψη ἢ λαχτάρα γιὰ τὴ διάμρφωση τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ γνώση, τὸ πρόβλημα γιὰ τὸ ποῖος μπορεῖ πραγματικὰ νὰ καθοδηγεῖ τὴ ζωὴ καὶ νὰ μετατρέπει τὴ θεωρία σὲ πράξη, δηλαδὴ γιὰ τὸ ποῖος εἶναι ὁ ἀληθινὸς πολιτικός.

Ἡ συζήτηση, ποῦ ξαναγίνεται τώρα γιὰ ὅλα τοῦτα τὰ προβλήματα, ὕστερ' ἀπὸ τὴ λύση ποῦ τοὺς δόθηκε μὲ τὰ μεγάλα συνθετικὰ ἔργα στὴν περασμένη περίοδο, φέρνει τὸν Πλάτωνα στὴν ἀνάγκη ν' ἀντιμετωπίσει τὰ συστήματα

τῆς ἑλληνικῆς διανόησης, πού τὰ εἶχανε διερευνήσει πρωτότερόν ἀπ' αὐτόν καί τοὺς εἶχανε δώσει λύσεις διαφορετικῆς ἀπὸ τῆ δικῆ του, ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά τὸν Παρμενίδη καί τοὺς ἑλεάτες καί τοὺς συγκαίριους του νεοελεατικούς, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὸν Ἡράκλειτο καί τοὺς Ἴωνες ὕλιστές. Ἀπὸ κεῖ, καί προπάντων ἀπὸ τοὺς ἔριστικούς νεοελεάτες, ἔρχονται οἱ πιὸ δυνατὲς ἀντιλογίες γιὰ τὴ θεωρία τῶν «εἰδῶν». Μιά τεράστια λοιπὸν ζύμωση γίνεται μέσα στὴν Ἀκαδημία ἀπὸ τὶς ἐναντιολογίες καί τ' ἀπορήματα τοῦτα καί ἡ ζύμωση αὕτη καθρεφτίζεται πρῶτα πρῶτα στὸν «Παρμενίδη», ὅπου γίνεται ἡ κριτικὴ τῆς θεωρίας τῶν εἰδῶν ἀπὸ ἑλεατικὴν ἀφετηρία καί ἡ ἀντικριτικὴ τῆς ἑλεατικῆς ὄντολογίας ἀπὸ πλατωνικὴν ἀποψη.

Ἡ ἀντιθετικὴ συζήτηση ἀνάμεσα στὸν Πλάτωνα καί τοὺς ἑλεάτες καί τοὺς ἡρακλειτικούς θά συνεχιστεῖ στὸ «Θεαίτητο» γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιστήμης, ἔπειτα στὸ «Σοφιστὴ» ἀνάμεσα στὸν Πλάτωνα καί τοὺς ἑλεάτες μονιστές καί τοὺς Ἴωνες φυσιοκρατικούς καί τοὺς ὕλιστές καί τοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν». Στὸν «Πολιτικό» θά ἐρευνηθεῖ καί πάλι τὸ πρόβλημα γιὰ τὸν ἀληθινὸ ἡγέτη τῆς πολιτείας καί γιὰ τὴν πολιτεία. Ἡ τελικὴ ἀπάντηση σ' ὅλα τοῦτα τὰ προβλήματα, δηλαδὴ ἡ τελικὴ ἀπάντηση γιὰ τὸ ποῖα εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐπιστήμη, τί μᾶς γνωρίζει ἡ ἐπιστήμη γιὰ τὰ «ὄντα», γιὰ τὴ σχέση τῶν εἰδῶν συναμεταξύ τους καί μὲ τὰ ὄρατὰ ἀντίγραφα τους, καί τέλος γιὰ τὸ πῶς ὁ φιλόσοφος, πού καταχτᾷ τὴν ἀληθινὴ γνώση γιὰ τὰ ὄντα, εἶναι καί ὁ μόνος πού μπορεῖ νὰ κυβερνήσει τὴν πολιτεία καί νὰ διαμορφώσει τὴ ζωὴ, θά δινότανε στὸ τελευταῖο ἔργο, πού θ' ἀποκορύφωνε τὰ συμπεράσματα ἀπ' ὅλη τούτη τὴ συζήτηση καί τὴ νέα διερεύνηση, στὸ διάλογο «Φιλόσοφο». Ὁ «Φιλόσοφος» ὅμως δὲ γράφτηκε, εἴτε γιὰτὶ ὕστερόν ἀπὸ τὸ γυρισμὸ του ἀπὸ τὸ τρίτο ταξίδι στὴ Σικελία εἶχε συγκλονιστεῖ ὁ Πλάτωνας τόσο βαθιά, πού δὲν πίστευε πιά, πῶς μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ μὲ κανέναν τρόπον ἢ ἰδαϊκὴ πολιτεία καί νὰ βασιλέψει ὁ φιλόσοφος, εἴτε γιὰτὶ δὲν κατόρθωσε νὰ ὑπερνικήσει τελειωτικὰ τὰ ὄντολογικὰ ἀπορήματα ἐξηγώντας ἱκανοποιητικὰ καί τὴ σχέση τῶν εἰδῶν συναμεταξύ τους καί τὴ σχέση τους μὲ τὸν κόσμον τῆς γένεσης καί τῆς φθορᾶς. Γι' αὐτό, καθὼς λέει ὁ Βιλαμόβιτς, οἱ νεώτεροι πάντα θά συζητοῦν καί θά προσπαθοῦν νὰ

μαντέφουνε, ποιά εΐτανε ή τελειωτική απάντηση του Πλάτωνα, πού δέ δόθηκε.

3. Όσοόο ή τεράστια διαλεχτική έξόρμηση, πού γίνεται μέ την τετραλογία του «Παρμενίδη», του «Θεαίτητου», του «Σοφιστή» και του «Πολιτικού», έδωκε πλουσιώτατους καρπούς. Η έξόρμηση αυτή άποτελεί μιá χαρακτηριστική φάση, κριτική, μεταρρυθμιστική και αναθεωρητική, στην εξέλιξη του πλατωνικού στοχασμού και γέννησε και γεννάει άκόμη πολλές συζήτησες κι άντιγνώμιες σχετικά μέ τή σημασία της για τό σύνολο τής πλατωνικής φιλοσοφίας.

Τους καρπούς αυτής τής έξόρμησης θά τους ίδουμε μελετώντας τόν καθένα άπό τους διαλόγους τής τετραλογίας στα καθέκαστά του και στο τέλος θά βγάλουμε κι έμεις τά συμπεράσματά μας. Η τετραλογία τούτη σωστά χαρακτηρίστηκε διαλεχτική, όχι γιατί μόνο σε τούτα τά έργα ό Πλάτωνας παρουσιάστηκε σά διαλεχτικός, παρά γιατί έδω χρησιμοποίησε μ' έλη την τελειότητα και τό βάθος, πού μπόρεσε νά τής δώσει, την πολύτροπη μεθοδική τής γνωσιολογικής και όντολογικής διερεύνησης, πού ξεκινώντας άπό τή μαιευτική του Σωκράτη, την έσυμπλήρωσε μέ τή συνοπτική ένατένιση του γενικού και τή διαίρεση κατά είδη. Ό «Σοφιστής» και ό «Πολιτικός» μάς δίνουνε κλασικά πρότυπα για τή μέθοδο τής διχοτομικής διαίρεσης, πού είχε πλουτίσει τή διαλεχτική.

Η σειρά, πού γράφτηκαν οι διάλογοι τής τετραλογίας, φαίνεται, πώς είναι πιθανότατα τούτη έδω. Ό «Παρμενίδης» είναι ή γενική κριτική είσαγωγή και πρέπει νά έχει γραφτεί γύρω άπό τό 370 π.Χ. Στα 369 π.Χ. έγινε σύγκρουση ανάμεσα στους Αθηναίους και τους Θηβαίους στην Κόρινθο κοντά στον Ίσθμό. Έκεί πληγώθηκε ό Θεαίτητος, ό άγαπημένος μαθητής και φίλος του, και πέθανε. Τότες ό Πλάτωνας πήρε άφορμή νά γράψει τό διάλογο «Θεαίτητος» και για νά πλέξει τό έγκώμιο του έξαιρετικού αυτού έπιστήμονα και ανθρώπου και για νά τόν κάμει φορέα στη συζήτηση τών μεγάλων γνωσιολογικών και όντολογικών ζητημάτων, πού άπασχολούνε τους δυο διαλόγους, τό «Θεαίτητος» και τό «Σοφιστή».

Ό «Θεαίτητος» λοιπόν γράφτηκε λίγο ύστερ' άπό τό 369 και καθώς φαίνεται πριν άπό τό δεύτερο ταξίδι του Πλά-

τωνα στή Σικελία, όπου πήγαινε, καλεσμένος από το Δίωνα στην αύλη του Διονύσιου του νεώτερου, για να επαναλάβει το πείραμα, που είχε κάμει και με τον πατέρα του, το Διονύσιο τον πρεσβύτερο, τον τύραννο των Συρακουσών, να μετατρέψει δηλ. τον τύραννο σε «φιλόσοφο· βασιλιά» και τις Συρακούσες σε ιδανική πολιτεία.

Από το ταξίδι αυτό (366 π.Χ.) γύρισεν ο Πλάτωνας και πάλι αποτυχημένος, και τότες ξέγραψε το «Σοφιστή» και τον «Πολιτικό», ανάμεσα στο δεύτερο και τρίτο ταξίδι, που έγινε στα 361. Όταν γύρισε πια και από το τρίτο ταξίδι, δέ βρήκε τη δύναμη και την δρεξη να γράψει το «Φιλόσοφο».

Έτσι λοιπόν έχουμε και χρονολογικά καθορισμένη την τετραλογία τούτη και μπορούμε τώρα να καταπιστούμε με την ανάλυση του «Σοφιστή» και τα ιδιαίτερα προβλήματα, που απαρτίζουνε το περιεχόμενό του.

ΚΕΦ. Δ'. Τὸ περιεχόμενον τοῦ «Σοφιστῆ».

1. Τὰ πρόσωπα ποῦ συζητοῦν. Λίγον καιρὸ πρὶν νὰ βαδίσει ὁ Σωκράτης τὸν τελευταῖο δρόμο τῆς ζωῆς του πρὸς τὸν ἄδικο καὶ μαρτυρικὸ θάνατο, ἐνῶ πήγαινε «εἰς τὴν τοῦ βασιλέως στοάν ἐπὶ τὴν τοῦ Μελήτου γραφήν», συναντήθηκε, λέει ὁ Πλάτωνας, μετὰ τὴν γεωμέτρην Θεόδωρον καὶ μετὰ τὸ νεαρὸ τότες μαθηματικὸ Θεαίτητο καὶ συζήτησαν τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιστήμης, ποῦ ἀπαρτίζει τὸ περιεχόμενον τοῦ διαλόγου, ποῦ φέρνει τ' ὄνομα τοῦ τελευταίου.

Ὁ γεωμέτρης Θεόδωρος, φημισμένος μαθηματικὸς καὶ ἀστρονόμος τοῦ καιροῦ του, εἶταν ἀπὸ τὴν Κυρήνην. Ἐκεῖ τὸν εἶχε γνωρίσει ὁ Πλάτωνας στὸ μεγάλο μορφωτικὸ ταξίδι, ποῦ ἔκαμε μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Σωκράτη στὴν Αἴγυπτο, στὴν Κάτω Ἰταλία καὶ στὴ Σικελία, καὶ φαίνεται, πὼς ἐπίτηδες γι' αὐτὸν εἶχε πάει στὴν Κυρήνην. Ὁ Θεόδωρος χαρακτηρίζεται ὡς φίλος καὶ ὁπαδὸς τοῦ Πρωταγόρα, ἄρα ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὸν ἰωνικὸ διαφωτισμὸν, χωρὶς αὐτὸ νὰ σημαίνει, πὼς δεχότανε καὶ τὸ γνωσιολογικὸν ὑποκειμενισμὸν τοῦ Πρωταγόρα καὶ σχετικὰ μετὰ τὰ μαθηματικά. Ἄπ' αὐτὸνε διδάχτηκεν ὁ Πλάτωνας τὴν γεωμετρίαν, ἐπιστῆμην ποῦ εἶχε καλλιεργηθεῖ πρωταρχικὰ στὴν Αἴγυπτο ἀπὸ τὸ ἱερατεῖον, κατὰ κοντὰ τοῦ στὴν Κυρήνην, καθὼς φαίνεται, εἶχε γνωρίσει ὁ Πλάτωνας καὶ τὸν Ἀθηναῖον μαθηματικὸν Θεαίτητον. Τὸ νὰ εἶχεν ἔλθει ὁ Θεόδωρος στὴν Ἀθήναν κατὰ τὰ 400 π. Χ. δὲν εἶναι ἀπίθανον. Τὸ ὅτι ὅμως εἶχε γνωρίσει καὶ τὸ Σωκράτη καὶ εἶχε συζητήσει μαζί του, αὐτὸ μόνον ἀπὸ τὸν Πλάτωνα τὸ μαθαίνουμε καὶ τὸ πιθανότερον εἶναι, πὼς ἡ γνωριμία αὕτη εἶναι ἀπλή σκηνοθεσία τοῦ Πλάτωνα γιὰ νὰ συγκροτήσει τὴν δμάδα ἀπὸ τὰ πρόσωπα, ποῦ συζητοῦνε στοὺς τρεῖς διαλόγους τῆς τετραλογίας, τὸ «Θεαίτητον», τὸ «Σοφιστῆ» καὶ τὸν «Πολιτικόν».

Πολὺ σημαντικότερη θέση κοντὰ στὸν Πλάτωνα καὶ μέσα στὴν Ἀκαδημία εἶχε πάρει πραγματικὰ ἀργότερα ὁ Θεαίτητος, ὁ Ἀθηναῖος, γιὸς τοῦ Εὐφράνορα ἀπὸ τὸ Σούνιο. Στὸν ὁμώνυμό του διάλογο, ὁ Θεαίτητος εἶναι «μειρά-

κιν>, πού μαζί με τὸ φίλο καὶ συνομήλικό του, τὸ Σωκράτη τὸ νεώτερο, καταγίνεται σὲ μαθηματικές διερευνήσεις. Αὐτὲς ἔκαμαν, καθὼς λέει ὁ Πλάτωνας, τὸ Θεόδωρο νὰ προσέξει αὐτοὺς τοὺς νέους κι ἔγιναν ἀφορμὴ γιὰ τὴ στενότερη γνωριμία τους. Γιὰ τὸ Θεαίτητο μαθαίνουμε ἀπ' ἄλλες πληροφορίες, πὼς δίδαξε στὴν Ποντικήν Ἡράκλεια καὶ ἀργότερα γύρισε στὴν Ἀθήνα κι ἔγινε μαθητὴς, συνεργάτης καὶ φίλος τοῦ Πλάτωνα. Ὁ Πλάτωνας εἶναι γεμάτος ἔπαινο, θαυμασμό καὶ ἀγάπη γι' αὐτόν. Οἱ μαθηματικές καὶ γεωμετρικές ἔρευνες τῆς Ἀκαδημίας, πού ἀνέβασαν καὶ στερέωσαν τόσο πολλὴ τὴ φήμη της στὸν ἀρχαῖο κόσμο, τοῦ χρωστᾶνε πολλά. Ἡ διερεύνηση γιὰ τοὺς ἀσύμμετρους ἀριθμούς καὶ τὰ κανονικὰ πολύεδρα εἶναι πιθανότατα δικό του ἔργο. Ἀκόμη στὸ κλασικὸ βιβλίον τῆς ἀρχαίας γεωμετρίας, τὰ «Στοιχεῖα» τοῦ Εὐκλείδη, βρίσκονται μέρη πού πρῶτος ὁ Θεαίτητος τὰ ἐπεξεργάστηκε.

Ὁ Σωκράτης λοιπόν, ὁ Θεόδωρος καὶ ὁ Θεαίτητος, μαζί με τὸ Σωκράτη τὸ νεώτερο, ἀφοῦ τέλειωσαν τὴ συζήτηση γιὰ τὴν ἐπιστήμη, πού ἀπαρτίζει τὸ περιεχόμενο τοῦ διαλόγου «Θεαίτητος», ὀρίζουνε νὰ ξανασυναντηθοῦνε τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρῶτ. «Ἔωθεν δέ, ὦ Θεόδωρε, δεῦρο πάλιν ἀπαντῶμεν». Καὶ πραγματικὰ τὴν ἄλλη μέρα παρουσιάζονται ὁ Θεόδωρος, ὁ Θεαίτητος καὶ ὁ Σωκράτης ὁ νεώτερος πιστοὶ στὴ συνάντηση. Τούτῃ τῇ φορᾷ ὁμως φέρνουνε μαζί τους κι ἕναν ξένον ἀπὸ τὴν Ἑλλά, ὀπαδὸ τοῦ Παρμενίδη καὶ τοῦ Ζήνωνα. Ὁ Σωκράτης τὸν ὑποδέχεται καὶ τὸν καλωσορίζει μ' ἐκεῖνον τὸν ἀνάλαφρο χαριτωμένο παιγνιδισμό, πού κάτω ἀπὸ τὸ εὐγενικὸ καὶ μισοειρωνικὸ χαμόγελο κρύβει τὸ μεγάλο βάθος καὶ πάθος, καὶ τὸν παρακαλεῖ, ἀφοῦ ἔρχετ' ἀπὸ τὴν Ἑλλά, τὴ φημισμένη πατρίδα τῆς παρμενιδικῆς φιλοσοφίας, νὰ θελήσει νὰ πληροφορήσει καὶ τὸν κύκλο τοῦ Σωκράτη γιὰ ἕνα θέμα, πού βέβαια ἔχει πολὺ ἐνδιαφέρον, μὰ στὴν πρώτη ματιὰ φαίνεται πολὺ ἀπλό, πὼς δηλαδὴ ἐκεῖνοι ἐκεῖ κάτω οἱ φιλόσοφοι ξεχώριζαν καὶ ὄριζαν τὸ σοφιστὴ, τὸ φιλόσοφο καὶ τὸν πολιτικὸ. Ἔτσι μὲ μιᾶς ὀρίζεται τὸ θέμα, πού θὰ ἔπρεπε ν' ἀποτελέσει τὸ περιεχόμενο σὲ τρεῖς διαλόγους, τὸ «Σοφιστὴ», τὸν «Πολιτικὸ» καὶ τὸ «Φιλόσοφο».

Ὁ ξένος ὕστερ' ἀπὸ μερικοὺς δισταγμοὺς δέχεται νὰ ἱκανοποιήσει τὴν ἐπιθυμία τοῦ Σωκράτη καὶ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἔρευνα γιὰ τὸν ὀρισμὸ τοῦ σοφιστῆ διαλέγει γιὰ

συνομιλητή του τὸ Θεαίτητο. Ἔτσι τὰ κύρια πρόσωπα τοῦ διαλόγου εἶναι ὁ Ἑλεάτης ξένος καὶ ὁ Θεαίτητος. Ὁ Σωκράτης γιὰ πρώτη φορά παραμερίζεται καὶ παίρνει νὰ ποῦμε τὴν τιμητικὴ προεδρία στὴ συζήτηση. Τὴ διαλεχτικὴ μέθοδο, ποῦ ὅσο κι ἂν ἐξακολουθεῖ ὁ Πλάτωνας νὰ τὴν ἀναφέρειν στὸ Σωκράτη καὶ νὰ τὴν ταυτίζει μὲ τὴ σωκρατικὴ «μαιεμία», εἶναι πιά καθαρὰ πλατωνικὴ, τὴν ἐφαρμόζει τώρα ὁ Ἑλεάτης ξένος.

Τὶ σημαίνει ἀραγες ἢ παρουσία τοῦ ἀνώνουμο αὐτοῦ ξένου ἀπὸ τὴν Ἑλέα καὶ ὁ παραμερισμὸς τοῦ Σωκράτη; Πολλοὶ ἐρμηνευτὲς θέλησαν νὰ ἰδοῦνε σ' αὐτὸ ἕνα σημάδι, πὼς ὁ Πλάτωνας ὕστερ' ἀπὸ τὴν κριτικὴ, ποῦ ἔγινε γιὰ τὴ θεωρία τῶν εἰδῶν στὸν «Παρμενίδη», θέλοντας τώρα πιά νὰ τροποποιήσει τὴ θεωρία του καὶ νὰ ἐκθῆσει νέες ἀποψεις γιὰ τὰ εἶδη, συμβολίζει τὴ μεταλλαγὴν αὐτὴ μὲ τὸν παραμερισμὸ τοῦ Σωκράτη, ποῦ εἶταν ὡς τώρα ὁ φορέας τῆς πλατωνικῆς θεωρίας. Ὡστόσον ἢ ἀντίληψη τούτης, ὅσο κι ἂν ἔχει κάποια δικαιολογία, δὲ φαίνεται ὠσητή.

Βέβαια παρουσιάζονται στὸ «Σοφιστὴ» πολλὰ νέα πράγματα, καθὼς θὰ ἰδοῦμε. Ὡστόσον ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας ρητὰ προορίζει τὸ Σωκράτη γιὰ ὀδηγητὴ τῆς ἔρευνας στὸν τελευταῖο διάλογο, τὸ «Φιλόσοφο», ποῦ ἐπρόκειταν νὰ δώσει τὴν τελειωτικὴν ἀπάντηση καὶ στὰ γνωσιολογικὰ καὶ στὰ ὄντολογικὰ προβλήματα, ποῦ ὑποκινήθηκαν ἢ τέθηκαν μὲ νέα μορφή στὴν περίοδο τούτης τῆς πλατωνικῆς σκέψης ἀπὸ τὸν «Παρμενίδη» κι ἔπειτα. Συνάμα ὁ Σωκράτης ξαναγυρίζει σὰν κύριο πρόσωπο στὸ «Φίληβο», ποῦ γράφτηκε σίγουρα ὕστερ' ἀπὸ τὸ «Σοφιστὴ» καὶ τὸν «Πολιτικὸ».

Πολὺ πιὸ βásiμη φαίνεται ἡ ἀντίληψη, πὼς ὁ Πλάτωνας, σκοπεύοντας στὸ «Σοφιστὴ» ν' ἀνατρέψει δριστικὰ τὴν παρμενιδικὴ θεωρία γιὰ τὸ «ὄν» καὶ τὸ «μὴ ὄν» καὶ νὰ διαπιστώσει ἀκόμη μιὰ φορά τὴν πολλαπλότητα τῶν «εἰδῶν» καὶ ν' ἀποδείξει γιὰ πρώτη φορά τὴν ἐπικοινωνία συναμεταξύ τους, μεταχειρίστηκε γιὰ φορέα τῆς κριτικῆς αὐτῆς ἕναν ὁπαδὸ τοῦ Παρμενίδη καὶ τοῦ Ζήνωννα καὶ αὐτὸν βάζει νὰ προβεῖ στὴν «πατροχτονία», δηλαδὴ τὴν τελειωτικὴν ἀναίρεση τῆς παρμενιδικῆς ὄντολογίας καὶ τὴ νέα διαλεχτικὴ σύνθεση, ποῦ θὰ ξεπεράσει τὴν παρμενιδικὴ καὶ τὴν ἥρακλειτικὴ μονομέρεια.

2. Ἡ διχοτομικὴ μέθοδος καὶ ὁ ὀρισμὸς τοῦ ψαρᾶ (218 b - 221 c). Ἔτσι λοιπὸν ἀρχίζει τώρα ἡ προσπάθεια γιὰ νὰ βρεθῆ ὁ ὀρισμὸς τοῦ σοφιστῆ. Ἐπειδὴς ὁμῶς τὸ γένος αὐτό, ποῦ πρόκειται νὰ ὀρισθεῖ, εἶναι «χαλεπὸν καὶ δυσθη-
ρευτον», προτείνει ὁ Ἐλεάτης ξένος στὸ Θεαίτητο νὰ ἐφαρ-
μόσουνε πρῶτα τὴ μέθοδο τοῦ ὀρισμοῦ σ' ἓν' ἀπλούστερο
κι εὐκολότερο θέμα γιὰ νὰ τὸ πάρουν αὐτὸ γιὰ παράδει-
γμα κι ἔπειτα νὰ προχωρήσουν ἐφαρμόζοντας τὴν ἴδια
μέθοδο στὴ διερεύνηση τοῦ σοφιστῆ. Καὶ σὰν τέτιο θέμα
προτείνει ὁ ξένος τὸν ὀρισμὸ τοῦ «ἀσπαλιευτῆ», τοῦ ψαρᾶ,
ποῦ ψαρεύει γενικὰ μὲ ἀγκίστρι.

Ποιά εἶναι ὁμῶς αὐτὴ ἡ μέθοδος τοῦ ὀρισμοῦ; Εἶναι ἡ
ἐξακολουθητικὴ διχοτομικὴ διαίρεση μιᾶς γενικῆς ἔννοιας,
ποῦ προβαίνοντας ἀπὸ τὸ γενικότερο στὸ μερικότερο θὰ
μᾶς φέρει τελικὰ νὰ συλλάβουμε δλα τὰ κύρια γνωρίσμα-
τα τῆς ἔννοιας, ποῦ ζητᾶμε νὰ ὀρίσουμε.

Ἡ μέθοδος αὐτὴ γιὰ πρώτη φορὰ ἐφαρμόζεται συστη-
ματικὰ στὸ διάλογο τοῦτο, δείχνοντάς μας μιὰ πρόδοο με-
γάλη στὴ μεθοδικὴ τοῦ Πλάτωνα, ποῦ εἶχε διαμορφωθεῖ
μέσα στὴν Ἀκαδημία. Ἡ ψαρικὴ εἶναι βέβαια μιὰ τέχνη.
Θὰ ξεκινήσουμε λοιπὸν ἀπὸ τὴ γενικὴ ἔννοια τῆς τέχνης
καὶ διχοτομώντας τὴ συστηματικὰ ἀπάνω σὲ ὀρισμένη κάθε
φορὰ διαιρετικὴ βάση θὰ φτάσουμε νὰ συλλάβουμε τὴν
εἰδικὴ τέχνη τοῦ ψαρᾶ μὲ τ' ἀγκίστρι. Ἡ διχοτομικὴ διαίρε-
ση εἶναι λοιπὸν τώρα πιά μιὰ συγκεκριμένη μορφή τῆς
διαλεχτικῆς μεθοδικῆς. Ποιά εἶναι πραγματικὰ ἡ βαθύτε-
ρη λογικὴ ὑπόσταση τῆς πλατωνικῆς διαλεχτικῆς; Αὐτὴ τὴ
βρίσκουμε πολὺ καθάρᾳ διατυπωμένη στὸ «Φαῖδρος» (265 d/e).
«Εἰς μίαν ἰδέαν συνορῶντα ἄγειν τὰ πολλαχῆ διεσπαρ-
μένα, ἴν' ἕκαστον ὀριζόμενος δῆλον ποιῆ, περὶ οὗ ἂν ἀεὶ
διδάσκειν ἐθέλῃ», καὶ «τὸ πάλιν κατ' εἶδη δύνασθαι καταγύ-
ναι μέρος μηδέν». Εἶναι λοιπὸν δισυστάτη ἡ διαλεχτι-
κὴ μεθοδική. Ἡ μιὰ λογικὴ ἐνέργεια εἶναι ἡ συνοπτικὴ
σύλληψη τῶν μερικῶν σὲ μιὰ ἔννοια, σὲ μίαν «ιδέα». Ἡ
ἄλλη λογικὴ ἐνέργεια εἶναι ἡ διαίρεση σὲ «εἶδη».

Στὴν «Πολιτεία» ἐτοῦτο εἶναι τὸ κύριο γνώρισμα, ποῦ
ξεχωρίζει τὴν «ἐριστικὴν» ἀπὸ τὴ «διαλεχτικὴν». Οἱ ἐριστικοὶ
φαντάζονται, πῶς «διαλέγονται», διὰ «τὸ μὴ δύνασθαι
κατ' εἶδη διαιρούμενοι τὸ λεγόμενον ἐπισκοπεῖν» (454 a).

Και στὸν «Πολιτικό» (285 a) «πολλοὶ τῶν κομψῶν νομίζουσι πῶς λένε κάτι σοφόν, ἐνῶ συγχέουσι τὰ πράματα διὰ τὸ μὴ κατ' εἶδη συνειθίσθαι σκοπεῖν διαιρουμένων».

Στὸ «Σοφιστὴ» (253 d) ὀρίζεται καθαρὰ ἡ διαίρεση σὰν οὐσιαστικὸ μέρος τῆς διαλεχτικῆς. «Τὸ κατὰ γένη διαιρεῖσθαι καὶ μήτε ταυτὸν εἶδος ἕτερον ἠγήσασθαι μήτε ἕτερον ἂν ταυτὸν, μῶν οὐ τῆς διαλεχτικῆς φήσομεν ἐπιστήμης εἶναι ;»

Ἐτούτῃ λοιπὸν ἡ λογικὴ ἐνέργεια, ἡ διαίρεση σὲ εἶδη, θὰ ἐπιτελεσθεῖ μεθοδικὰ μὲ τὴ διχοτομικὴ διαίρεση κι αὐτὴ θὰ ἐφαρμοστεῖ τώρα συστηματικὰ καὶ στὸ «Σοφιστὴ» καὶ στὸν «Πολιτικό».

Στὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀκολουθεῖ ὁ Πλάτωνας μερικοὺς κανόνες, ποὺμποροῦμε νὰ τοὺς συνοψίσουμε σὲ τέσσερις.

α) Ἡ διχοτομικὴ διαίρεση θὰ προβαίνει σκίζοντας πάντα τὸ δεξιὸ σκέλος. «Σκίζοντας διχῆ τὸ προτεθέν γένος, πορεύεσθαι κατὰ τοῦ πιδεξιά ἀεὶ μέρος τοῦ τμηθέντος» («Σοφιστῆς» 244 d/e).

β) Κάθε σκέλος τῆς διχοτομίας πρέπει νὰ προσέχουμε νὰ εἶναι πραγματικὸ «εἶδος» καὶ ὄχι ἀπλὸ «μέρος» τῆς ἔννοιας, ποὺ σκίζεται στὰ δυό. Γιατὶ τὸ «εἶδος» εἶναι βέβαια πάντα μέρος τῆς γενικότερης ἔννοιας, ποὺ σκίζεται. Κάθε «μέρος» ὅμως δὲν εἶναι καὶ εἶδος καὶ τότε δὲν πετυχαίνεται ὁ σκοπὸς τῆς διαίρεσης. «Εἶδος τε καὶ μέρος ἕτερον ἀλλήλων εἶναι· ὡς εἶδος μὲν ὅταν ᾖ τοῦ καὶ μέρος αὐτὸ ἀναγκαῖον εἶναι τοῦ πράγματος, ὅτου περ ἂν εἶδος λέγηται· μέρος δὲ εἶδος οὐδεμία ἀνάγκη» («Πολιτικός» 263 b).

γ) Ἡ διαίρεση πρέπει ν' ἀκολουθεῖ τὴ φυσικὴ διάρθρωση τῶν πραγμάτων καὶ νὰ μὴ σκίζει εἰς ἔννοιες, σπάζοντας τὴν οὐσιαστικὴ τους διάρθρωση, ὅπως ἕνας κακὸς μάγειρας, ποὺ χωρίζει τὸ κρέας ἀσκημα. «Τέμνειν κατ' ἄρθρα, ᾗ πέφυκε, καὶ μὴ ἐπιχειρεῖν καταγνῶναι μέρος μηδὲν, κακοῦ μαγείρου τρόπῳ χρώμενον» («Φαῖδος» 265 e) καὶ «κατὰ μέλη τοίνουσι αὐτάς, οἷον ἱερεῖον, διαιρώμεθα» («Πολιτικός» 287 e).

Καὶ δ) Ἡ διαίρεση πρέπει νὰ ἐξαντλεῖ ὅλο τὸ πλάτος καὶ τὸ βάθος τῆς ἔννοιας, ποὺ σκίζεται, καὶ νὰ εἶναι ἀκρι-

βολογημένη σάν ἀπαρίθμηση. «Ὡς ἐάν μή τις τῶν τε ἀκουσαμένων τὰς φύσεις διαριθμήσῃται καὶ κατ' εἶδη τε διαίρεισθαι τὰ ὄντα καὶ μιᾶ ἰδέα δυνατὸς ἢ καθ' ἓν ἕκαστον περιλαμβάνειν, οὐ ποτ' ἔσται τεχνικός λόγῳν πέρι καθ' ὅσον δυνατὸν ἀνθρώπῳ» («Φαῖδρος» 273 d) καὶ «δέον μὴ προαφίστασθαι πρὶν ἂν τις τὰς διαφορὰς ἴδῃ πάσας, ὅσαι περ ἓν εἶδει κεῖνται» («Πολιτικός» 285 b). Ἐξαντλητικὴ θὰ εἶναι ἡ διαίρεση, ὅταν φτάσει σὲ κείνο, ποῦ δὲν μπορεῖ πιά νὰ χωριστεῖ, στοῦ «ἄτμητο». «Πρὶν ἂν τις τὸ τε ἀληθὲς ἐκάστων εἴδῃ, περὶ ὧν ἂν λέγει ἢ γράφει, κατ' αὐτὸ τε πᾶν ὀρίζεσθαι δυνατὸς γένηται, ὀρισάμενός τε πάλιν κατ' εἶδη μέχρι τοῦ ἀτμήτου τέμνειν ἐπιστηθῆ» («Φαῖδρος» 277 b).

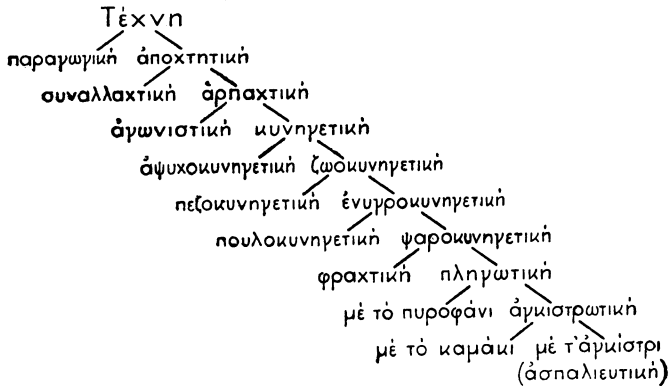
Ἔτσι λοιπὸν πιστοποιοῦμε, πὼς ὁ Πλάτωνας ἀπὸ τὸ «Φαῖδρο» κι ἔπειτα ἔχει συλλάβει καθαρά τὸ νόημα γιὰ μιὰ λογικὰ συγκροτημένη μεθοδικὴ στὴν ἐφαρμογὴ τῆς διαλεκτικῆς του ὡς πρὸς τὸ σπουδαιότατο μέρος της, τὴ διαίρεση καὶ τὸν ὀρισμὸ τῶν «εἰδῶν». Ἄς τὸν παρακολουθήσουμε λοιπὸν στὴν ἐφαρμογὴ της στοῦ «Σοφιστή».

Ὁ ψαρὰς μὲ τ' ἀγκίστρι κατέχει κάποια τέχνη. Ποιὰ εἶν' αὐτή; Γιὰ νὰ τὴ βροῦμε θὰ διχοτομήσουμε τὴ γενικὴν ἔννοια τῆς τέχνης.

Ὅλες οἱ τέχνες εἶναι δυὸ λογιῶ, ἢ παραγωγικὲς ἢ ἀποχτητικὲς. Ἡ ψαρική εἶναι στίς δευτέρες. Οἱ ἀποχτητικὲς τέχνες χωρίζονται σὲ δυὸ. Ἀποχτᾶ κανεὶς κάτι ἢ μὲ θεληματικὴ συναλλαγὴ ἢ ἀρπάχνοντάς το. Ἡ ψαρική βρίσκεται στοῦ δευτέρου εἶδος. Καὶ οἱ ἀρπαχτικὲς ὅμως τέχνες εἶναι δυὸ λογιῶ. Ἡ ἀρπάχνει κανεὶς κάτι μὲ ἀνοιχτὸν ἀγῶνα ἢ παραμονεύοντας στὰ κρυφά, ὅπως στοῦ κυνήγι. Ἡ ψαρική εἶναι στοῦ δευτέρου εἶδος. Οἱ κυνηγετικὲς τέχνες ἢ κυνηγοῦν ἄψυχα ἢ ζωντανά. Τὰ ζωντανὰ ἢ βαδίζουσι στὴ γῆ ἢ ζοῦσι στὸ νερό. Στὸ νερό βρίσκονται ψουλιὰ ἢ ψάρια. Τὰ ψάρια τὰ κυνηγοῦν ἢ φράχνοντάς τα μῆσα σὲ δίχτυα καὶ τὰ παρόμοια, ἢ πληγώνοντάς τα. Τὸ πλήγωμα γίνεται ἢ τὴ νύχτα μὲ τὸ πυροφάνι ἢ τὴ μέρα μὲ ἀγκίστρωμα. Τὸ ἀγκίστρωμα γίνεται ἢ μὲ τὸ καμάκι ἀπὸ τὰ πάνω πρὸς τὰ κάτω ἢ μὲ ἀγκίστρι, ποῦ πληγώνει στοῦ κεφάλι καὶ ἀνασέρνει τὸ ψάρι τραβώντας ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ τέχνη, ποῦ ἀνασέρνει (ἀνασπᾷ) πληγώνοντας μὲ τ' ἀγκίστρι ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω, εἶναι ἡ ἀνασπυρτικὴ (ἀ(να)σπαλιευτικὴ) ψαρική. Ἔτσι βρέθηκεν ὁ ὀρισμὸς τοῦ «ἀσπαλιευτῆ», τοῦ ψαρᾶ μὲ τ' ἀγκίστρι.

Ἡ διχοτομικὴ διαίρεση, ποῦ μᾶς ἔδωκεν αὐτὸ τὸν ὀρισμὸ, πῆρε τὸν ἀκόλουθο τύπο :

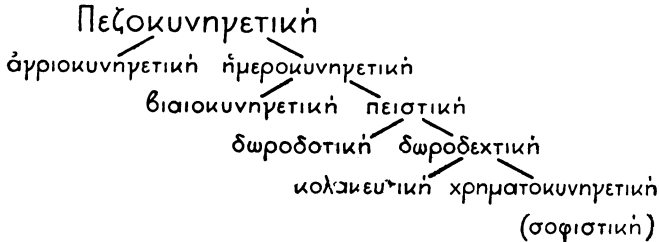

Ἡ διαίρεση αὐτὴ παρουσιάζει ἀρκετὲς ἀθαιρεσίες στὶς διαιρετικὰς βάσεις. Ὅλα τὰ πουλιὰ λ.χ. δὲν κολυμποῦν ἀπάνω στὸ νερό. Ποῦ πηγαίνουν λοιπόν, ὅσα μόνο πετοῦν ἢ βαδίζουν; Καὶ ἡ διείρεση τῆς πληρωτικῆς ψαρκῆς μέ τὸ πυροφάνι καὶ μέ τ' ἀγκίστρι δὲ χωρίζει σωστά. Γιατὶ καὶ μέ τὸ πυροφάνι καμακίζουε ἢ πιάνουε τὰ ψάρια μέ φρακτικὰ μέσα. Εἶναι φανερό, πὼς οἱ διαίρεσεσ αὐτέσ εἶναι ἀκόμη ἓνα εἶδος δοκιμαστικὰ λογικὰ γυμνάσματα. Ὡστόσο καὶ οἱ δοκιμέσ αὐτέσ ἔχουε τὴν ἀξία τουσ γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς μεθοδικῆς τοῦ ἐπιστημονικοῦ στοχασμοῦ.

3. Οἱ ὀρισμοὶ τοῦ σοφιστῆ (221 c - 231 e). Καὶ ὁ σοφιστῆς βέβαια, ποῦ ἔχει μάλιστα τόσο σπουδαῖο ὄνομα, ἀσκεῖ κάποια τέχνη. Καὶ ἡ τέχνη του εἶν' ἓνα εἶδος κνήγι, κνήγι σὲ ζωντανὰ καὶ μάλιστα σὲ ζωντανὰ ποῦ βαδίζουε. Ὡσ τῆ ζωοκυνηγητικῆ λοιπόν συμβαδίζει μέ τὸν ψάρ, ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα ὁμως χωρίζεται, γιατί ὁ σοφιστῆς κνηγάει ἀνθρώπουσ, ἄρα ἡ τέχνη του ἀνήκει στὴν πεζοκυνηγητικὴ. Ἀπὸ κεῖ λοιπόν θ' ἀρχίσει ἡ νέα διχοτομία. Ὅσα βαδίζουε εἶναι ἢ ἄγρια ἢ ἡμερα. Ὁ σοφιστῆς κνηγάει τὰ ἡμερα. Καὶ τὸ κνήγι στὰ ἡμερα μπορεῖ νὰ γίνεῖ ἢ μέ τὴ βία ἢ μέ τὴν πειθῶ. Ὁ σοφιστῆς κνηγάει μέ τὴν πειθῶ. Μπορεῖ

δμως νά πείθει κανείς ἢ δημόσια ἢ μέ ἰδιωτικές συνομιλίες. Ὁ σοφιστής κάνει τὸ δεύτερο. Καί πάλι στίς ἰδιωτικές συνομιλίες προσπαθεῖ κανείς νά πείσει ἢ δίνοντας δῶρα, ὅπως κάνουνε λογουχάρη οἱ ἐραστές, ἢ παίρνοντας δῶρα. Ὁ σοφιστής προσπαθεῖ νά πείσει μέ τὸ σκοπὸ κάτι νά κερδίσει. Καί αὐτό, πού ζητάει κανείς νά κερδίσει μέ τὴν πειθῶ, εἶναι ἢ νά ξενοτρώει, ὅπως κάνουν οἱ κόλακες, ἢ νά παίρνει μιστὸ σέ μετρητὸ χρῆμα. Εἶναι φανερό, πὼς οἱ σοφιστές κάνουνε τὸ δεύτερο. Ἔτσι βρέθηκε, τί εἶναι ὁ σοφιστής. Ὁ σοφιστής εἶναι κείνος πού κυνηγáει πλοῦσια ἀρχοντοπούλα μέ τὴν πειθῶ, μέ σκοπὸ νά πάρει μιστὸ, διδάσκοντας τάχα τὴν ἀρετή.

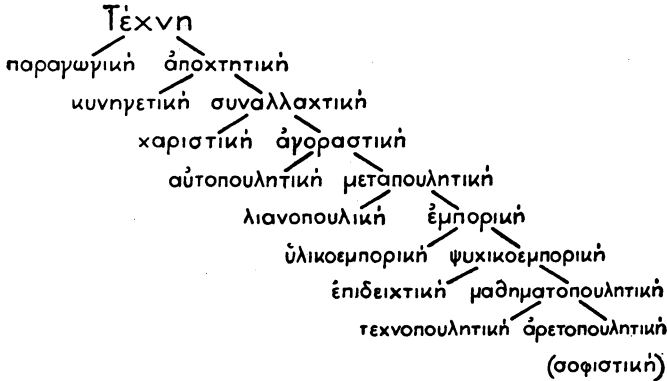
Ἡ διαίρεση, πού μᾶς ἔδωκε τοῦτο τὸν ὀρισμὸ, ἔχει τὸ ἀκόλουθο σχῆμα :

Εἶναι ὅμως φανερό, πὼς ἡ διαίρεση αὐτὴ γίνεται μέ σκοπὸ ἀπὸ πρὶν βαλμένο γιὰ νά ξεχωρίσει καί νά τονίσει ἓνα γνώρισμα τοῦ σοφιστῆ, πού εἶναι μᾶλλον ἐξωτερικό, τὸ κυνήγημα τοῦ μιστοῦ. Δὲν ἱκανοποιεῖ λοιπὸν τὴν ἔρευνα, ἀν καί ἱκανοποιεῖ τὴν πρόθεση τοῦ Πλάτωνα νά διασύρει τοὺς ὄχτρούς του. Γι' αὐτὸ καταπιάνονται οἱ συζητητές μέ νέα διαίρεση. Καί ἡ νέα διαίρεση ξεκινáει ἀπὸ τίς τέχνες, πού ξεχωρίστηκαν, καθὼς εἶδαμε, σέ παραγωγικές καί ἀποχτητικές καί αὐτές πάλι σέ συναλλαχτικές καί ἀπραχτικές.

Ἡ νέα διαίρεση ἀρχίζει λοιπὸν ἀπὸ τίς συναλλαχτικές τέχνες. Ἡ συναλλαγή γίνεται ἢ μέ χάρισμα ἢ μέ ἀγορα-πουλησία. Καί πουλάει κανείς ἢ πράματα, πού φτιάχνει ὁ ἴδιος, ἢ μεταπουλάει, ὅσα φτιάχνουν ἄλλοι. Καί τὰ μεταπουλάει ἢ μέ λιανοπούλι ἢ μέ χοντρικὸ ἐμπόριο. Ἐμπορεύεται ὅμως κανείς ἢ πράματα χρήσιμα γιὰ τὸ σῶμα ἢ

για την ψυχή. Ἄπ' ὅσα πάλι εἶναι χρήσιμα γιὰ τὴν ψυχή, οἱ λόγοι καὶ τὰ μαθήματα ἢ γίνονται γιὰ ἐπίδειξη ἢ μὲ σκοπὸ νὰ διδάξουνε κάτι. Τὸ κάτι αὐτὸ εἶναι ἢ οἱ ἄλλες τέχνες ἢ ἡ ἀρετὴ. Τὸ τελευταῖο τοῦτο εἶναι ποὺ ὑπόσχονται νὰ διδάξουν οἱ σοφιστές. Ἔρα ὁ σοφιστὴς εἶν' ἕνας ἔμπορος, ποὺ πωλαεὶ μαθήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἀρετὴ. Ἔτσι κερδισαμ' ἕνα δεῦτερον ὄρισμό τοῦ σοφιστῆ μὲ τὴν ἀκόλουθη διαίρεση :

Κα. ἡ διαίρεση τούτη, ἐνῶ φαίνεται, πὼς μπαίνει σὲ κάποια οὐσιαστικότερα γνωρίσματα τοῦ σοφιστῆ, πάλι τελειώνει τονίζοντας τὸ ἴδιο γνώρισμα, τὴ χρηματοληψία, γιὰτὶ ὁ Πλάτωνας ξέρεει, πὼς αὐτὸ κάνει κατεξοχὴν μισητὸ καὶ ἀξιοκαταφρόνητο τὸ σοφιστῆ μέσα σὲ μιὰ κοινωνία, ποὺ θεωρεῖ ἐξευτελιστικὴ καὶ ἀνάξια γιὰ λεύτερον ἄνθρωπο κάθε προσωπικὴ δουλειά, ποὺ γίνεται μὲ σκοπὸ τὴν ὕλικὴ ἀμοιβή, προπάντων μάλιστα ὅταν τὸ κέρδος ἐπιδιώκεται μὲ τὴ διδασκαλία τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς.

Ὡστόσο καὶ πάλι δὲν ἀφήνει τὸ θέμα του. Ἀπάνω στὸ ἴδιο μοτίβο καταπιάνεται καὶ τρίτη καὶ τέταρτη φορὰ παρασταίνοντας τὸ σοφιστῆ σὰν κάπηλο, ψιλικατζή, ποὺ πωλαεὶ εἴτε δικά του εἴτε ξένα κατασκευάσματα. Βέβαια δὲν παρουσιάζεται τώρα γιὰ πρώτη φορὰ ἕνας τέτιος χαρακτηρισμὸς τῆς σοφιστικῆς ἀπὸ τὸν Πλάτωνα. Στὸν «Πρωταγόρα» (313 c) ὁ σοφιστὴς ὀνομάζεται «ἔμπορός τις ἢ κάπηλος τῶν ἀγωγίμων, ἀφ' ὧν ἡ ψυχὴ τρέφεται». Οἱ σοφιστές

είναι «οἱ τὰ μαθήματα περιάγοντες κατὰ τὰς πόλεις καὶ πωλοῦντες καὶ κολακεύοντες» (Πρωτ. 313 d).

Καὶ στὴν «Πολιτεία» (525 c) οἱ φύλακες πρέπει νὰ διδασχτοῦν τὰ μαθηματικά «οὐκ ὤνης οὐδὲ πράσεως χάριν ὡς ἐμπόρους ἢ καπήλους μελετῶντας», παρὰ γιὰ νὰ στρέψουνε τὴν ψυχὴ τους στὴν ἀλήθεια καὶ στὴν οὐσία. Ἐδῶ ὁμως στὸ «Σοφιστὴ» εἶναι φανερὸ τὸ πάθος καὶ ἡ ἐπιμονὴ τοῦ Πλάτωνα γιὰ νὰ διασύρει τὴ σοφιστικὴ. Ἐνα τέτιο πάθος δὲν μπορεῖ νὰ στρέφεται ἐναντία στοὺς παλιοὺς ἐκείνους σοφιστὲς τοῦ πέμπτου αἵωνα. Οἱ σοφιστὲς, πού ἔχει στὸ πού του ὁ Πλάτωνας καὶ θέλει νὰ τοὺς δαγκάσει καὶ νὰ τοὺς ταπεινώσει, εἶναι κάποιοι συγκαίρινοί του καὶ ἀνταγωνιστὲς του φιλόσοφοι καὶ προπάντων ὁ Ἀντιστένης.

Ἀπέναντι σ' αὐτοὺς θέλοντας νὰ ξεχωρίσει ὀλότελα τὸν ἑαυτὸ του—τὸν ἀληθινὸ φιλόσοφο—τοὺς χτυπάει κατὰμουτρα, πὼς αὐτοὶ εἰσπράττουνε χρήματα γιὰ τὴ διδασκαλία τους, ἐνῶ αὐτὸς (μὴν ἔχοντας βέβαια ἀνάγκη σὰν πλούσιος πού εἶτανε) ἀσκοῦσε τὸ ἔργο του στὴν Ἀκαδημία δωρεὰν σὰν ἐλεύτερος πολίτης.

Ἀληθινὰ οἱ μαθητὲς τοῦ Πλάτωνα εἶταν οἱ περισσότεροι πλουσιόπαιδα καὶ εἴτε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα εἴτε ἀπὸ ἄλλα μέρη πῆγαιναν στὴν Ἀκαδημία ἢ γιὰ νὰ γίνουν ἱκανοὶ νὰ «πράττουν τὰ κοινὰ» ἢ γιὰ καθαρὰ ἐπιστημονικὲς μελέτες κι ἔδιδαν ἐλεύτερες συνεισφορὲς στὴν Ἀκαδημία ἔχοντας συνάμα τὰ μέσα νὰ ζήσουν οἱ ἴδιοι. Οἱ ἄλλες σχολὲς εἰσπράττανε διδασχτρα ἀπὸ τοὺς πλούσιους μαθητὲς των γιὰ νὰ ζοῦν οἱ δασκάλοι καὶ οἱ φτωχότεροι σπουδαστὲς.

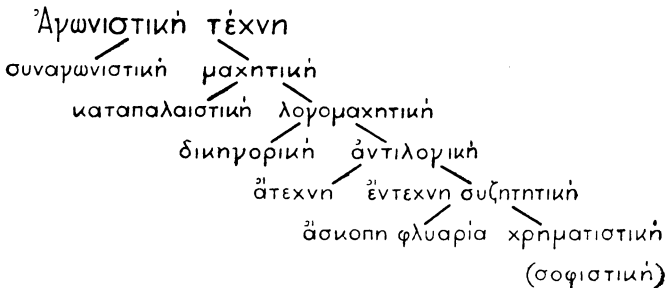
Ὁ «Σοφιστὴς» ὁμως δὲ γράφτηκε μὲ μοναδικὸ σκοπὸ νὰ διασυρθοῦν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Πλάτωνα φιλόσοφοι σὰν κάπηλοι καὶ ψυχέμποροι. Ἡ πραγματικὴ πρόθεσή του εἶτανε νὰ ξεχωρίσει βέβαια τὸν ἑαυτὸ του σὰν ἀληθινὸ φιλόσοφο, ὅχι ὁμως μόνο μὲ τοῦτὸ τὸ διακριτικὸ γνῶρισμα τῆς χρηματοληψίας, πού εἶταν ἐξωτερικὸ. Ἦθελε νὰ βρεῖ τὴ βαθύτερη καὶ οὐσιαστικὴ διαφορὰ, ἀνάμεσα στὸ σοφιστὴ καὶ στὸ φιλόσοφο στὴν ἱκανότητα γιὰ τὴν κατάχτηση τῆς ἀλήθειας. Καὶ γιὰ τοῦτο χρειάζεται νὰ δεχτεῖ, πὼς ὁ φιλόσοφος ἔχει τὴ δύναμη νὰ εἰσδύσει σὲ ἄλλα πολὺ βαθύτερα γνωσιολογικὰ καὶ ὄντολογικὰ προβλήματα. Σ' αὐτὰ τὰ προβλήματα, πού τὸν ἀπασχολοῦν σ' ὅλη του τὴ ζωὴ

καὶ τώρα ἔχει νὰ προσφέρει νέες ἀποψεις, θὰ τὸν ὀδηγήσουν οἱ κατοπινοὶ ὀρισμοὶ τοῦ σοφιστῆ.

Ἕνας πέμπτος ὀρισμὸς θὰ βρεθεῖ μὲ μιὰ νέα διαίρεση, ποῦ θ' ἀρχίσει πάλι ἀπὸ τὶς τέχνες καὶ θὰ προχωρήσει ἀπὸ τὸ σκέλος τῆς ἀρπαχτικῆς τέχνης, ποῦ ἔμεινε στ' ἀριστερά, ὅταν ἔγινε ἡ πρώτη πρώτη διαίρεση, ποῦ ἔδωκε τὸν ὀρισμὸ τοῦ ψαρᾶ

Ἡ τέχνη αὐτὴ εἶταν ἡ ἀγωνιστικὴ. Ὁ ἀγώνας εἶναι δυὸ λογιῶ. Ἡ συναγωνισμὸς καὶ ἀμιλλα ἢ μάχη καὶ σύγκρουση. Ἡ μάχη πάλι γίνεται ἢ σῶμα μὲ σῶμα ἢ μὲ λόγια. Ἡ λογομαχία εἶναι ἢ δικηγορία ἢ ἀντιλογικὴ συζήτηση. Καὶ τούτῃ πάλι ἡ ἀντιλογικὴ συζήτηση ἢ γίνεται γύρω ἀπὸ διάφορα συμφωνητικὰ καὶ χωρὶς τέχνη, ἢ γίνεται μὲ τέχνη καὶ γιὰ νὰ ξεκαθαριστοῦν διάφορες ἔννοιες, λ.χ. τὸ καθαυτοῦ δίκιο, τὸ καθαυτοῦ ἀδικο καὶ τὰ παρόμοια. Πολλοὶ ἄνθρωποι κάνουνε τὴν ἐριστικὴ αὐτὴ συζήτηση ἔτσι γιὰ τὸ κέφι τοὺς καὶ μάλιστα παραμελοῦν καὶ τὰ συμφέροντά τοὺς γιὰ τούτῃ τῇ «φλυαρία», ἄλλοι ὅμως τὴν κάνουνε μὲ σκοπὸ νὰ κερδίσουνε χρήματα. Αὐτοὶ εἶναι οἱ σοφιστές. Ὁ σοφιστὴς λοιπὸν εἶν' ἕνας δεξιότηχνης λογοπαλαιστής, ποῦ ζητᾶει νὰ κερδίσει χρήματα ἀπὸ τὴν τέχνη του.

Ἡ διαίρεση, ποῦ μᾶς δίνει τοῦτο τὸ πόρισμα, ἔχει τὸ ἀκόλουθο σχῆμα:

Πάλι λοιπὸν ξαναγυρίζει κι ἔδῳ τὸ γνῶρισμα τοῦ χρηματισμοῦ, ποῦ δὲν ἔννοεῖ νὰ τ' ἀφήσει ὁ Πλάτωνας σὰν ἀπαραίτητο συστατικὸ τῆς σοφιστικῆς. Ὡστόσο ἡ διαίρεση

τούτη εισάγει έναν καινούργιο χαρακτηρισμό του σοφιστή. Είναι, λέει, δεξιότεχνης λογοπαλαιστής.

Ἡ ἔριστική ἀντιλογία τούτη, πού δὲ γίνεται μὲ σκοπὸ νὰ βρεθεῖ ἡ ἀλήθεια, παρὰ μόνον θέλει νὰ φανεῖ, πὼς κατέχει κάποιαν ἀλήθεια, γιὰ ν' ἀνατρέψει τὸν ἀντίπαλο, θὰ δώσει ἀφορμὴ στὸν Πλάτωνα γιὰ νὰ βαθύνει τὴ συζήτηση καὶ νὰ τὴ φέρει στὸ πρόβλημα τ' ὄντολογικό. Γιὰτὶ παρακάτω θὰ τεθεῖ τὸ πρόβλημα, ἂν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει φαινομενικὴ ἀλήθεια, δηλαδὴ ψεμα. Καὶ ψεμα εἶναι νὰ παρουσιάξεις τὸ «μὴ ὄν» γιὰ «ὄν».

Ἡ διερεύνηση ὁμῶς τῆς ἔννοιας τοῦ σοφιστῆ δὲν εἶν' ἀκόμη ἐξαντλημένη. Ὁ σοφιστὴς ἔτσι κι ἀλλίῳς εἶν' ἕνας δάσκαλος. Κάποιο μορφωτικὸ ἀποτέλεσμα ἰσχυρίζεται, πὼς θέλει νὰ πετύχει μὲ τὴν ἐνέργειά του στὶς ψυχὰς τῶν ἀκροατῶν του. Πρέπει νὰ ξετασθεῖ λοιπὸν καὶ τούτη ἡ πλευρά. Καὶ σ' αὐτὸ θὰ βοηθήσει μιὰ καινούργια ἀντιδιαστολὴ ἀνάμεσα στὶς τέχνες.

Ὑπάρχουσε μερικὲς τέχνες, πού ἔχουσε γιὰ σκοπὸ νὰ ξεχωρίζουσε κάποια πράγματα. Τέτιες τέχνες εἶναι λογουχάρη τὸ κοσκίνισμα, τὸ λήχνισμα, τὸ σούρωμα, τὸ ξεδιάλεγμα. Ὅλες αὐτὲς οἱ τέχνες, ἂν παρθοῦν μ' ἕνα ὄνομα, μᾶς δίνουν τὴν ἔννοια τῆς ξεχωριστικῆς τέχνης. Ἡ ξεχωριστικὴ τέχνη ἢ χωρίζει τ' ὅμοιο ἀπὸ τ' ὅμοιο ἢ ξεδιαλέγει τὸ χειρότερο ἀπὸ τὸ καλύτερο. Ἐτούτη ἢ τελευταία μπορεῖ νὰ ὀνομαστεῖ καθαριστικὴ. Ἡ καθαριστικὴ ἢ καθαρίζει σώματα ἔμψυχα ἢ ἀψυχα ἢ καθαρίζει τίς ψυχὰς. Ὁ ψυχικὸς καθαρισμὸς ἢ καθαρίζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν κακία (τὴν ἀδικία, τὴ δειλία, τὴν ὑπερηφάνια), πού ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν ἀρρώστια τῆ σωματικῆς, καὶ τότε θὰ τὴν ὀνομάσουμε σωφρονιστικὴ καὶ θὰ βροῦμε τὸ ἀντίστοιχὸ τῆς στῆ γιὰτρικῆς. Ἡ καθαρίζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἀγνοια, πού ἀντιστοιχεῖ μὲ τὴν ἀσκήμια τῆ σωματικῆς, καὶ τότε θὰ ὀνομαστεῖ δασκαλικὴ τέχνη κι ἔχει τὸ ἀντίστοιχὸ τῆς στῆ γυμναστικῆς.

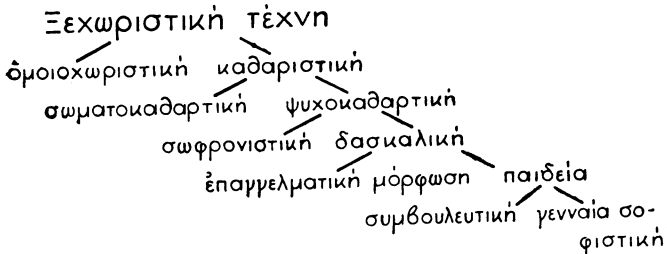
Ἡ δασκαλικὴ πάλι τέχνη ἢ διδάσκει διάφορα ἐπαγγελματικὰ μαθήματα καὶ εἶν' ἐπαγγελματικὴ, νὰ ποῦμε, μόρφωση, ἢ ἀποδιώχνει ἀπὸ τὴν ψυχὴ τὴ δοκησιοσφία, τὸ νὰ νομίζει κανεὶς, πὼς ξέρει κάτι, ἐνῶ δὲν τὸ ξέρει. Αὐτὴ εἶναι ἢ καθαυτοῦ ἀμάθεια, ἢ πιὸ βαριά μορφή τῆς ἀγνοιας. Ἀπὸ τὴν ἀμάθεια μᾶς καθαρίζει λοιπὸν ἢ παιδεία. Καὶ ἡ παιδεία ὁμῶς γίνεται μὲ δυὸ τρόπους, ἢ μὲ τὸν ἀρ-

χαιοπρεπέστερο τρόπο, πού μεταχειρίζονται πολλοί ακόμη και τώρα απέναντι στα παιδιά τους, όταν κάνουν κανένα σφάλμα, και ο τρόπος αυτός είναι το μάλωμα, ή συμβουλή, και ή μέθοδο αυτή ονομάζεται *συμβουλευτική*, ή γίνεται με κάποιον άλλον τρόπο, όταν ή συμβουλευτική μέθοδο δέ φέρνει κανένα αποτέλεσμα. Τότες γίνεται τοῦτο δῶ: Αὐτούς, πού νομίζουνε, πῶς ξέρουνε κάτι, ἐνῶ δὲν τὸ ξέρουν, τοὺς ἐρωτοῦν γιὰ ὅσα νομίζουν, πῶς τὰ ξέρουν. Καὶ τοὺς ἀποδειχνουνε, πῶς γιὰ τὰ ἴδια πράματα ἔχουνε γνώμες ἀντιφατικές με τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό τους. Αὐτὴ ἡ ταπείνωση τοὺς θεραπεύει ὀριστικά καὶ εἶναι ὁ λαμπρότερος καθαρμὸς τῆς ψυχῆς.

Ἐτούτη λοιπὸν ἡ μέθοδο τοῦ καθαρμοῦ εἶναι «ἡ γένει γενναία σοφιστική».

Μὰ τότες, ἂν ονομάσουμε σοφιστὲς αὐτοὺς πού ἀκολουθοῦνε τοῦτο τὸ δρόμο, θὰ τοὺς ἀποδώσουμε μιὰν ὑψηλότετη κι εὐγενέστατη λειτουργία μορφωτική. Πῶς ἔφτασεν ὁ Πλάτωνας σὲ τοῦτο τὸ συμπέρασμα; Εἶναι φανερό, πῶς με τὴν «γένει γενναία σοφιστική» δὲ θέλει νὰ ονομάσει τὴν τέχνη τῶν σοφιστῶν, πού σ' ὅλη του τὴ ζωὴ τοὺς μαχότανε. Κάποιον ἄλλον ἔχει στὸ νου του, όταν ζωγραφίζει ἐτούτη τὴν καθαρτικὴ τῆς ψυχῆς. Γιατὶ αὐτὴ ἡ τέχνη δὲν εἶναι καμιὰν ἄλλη παρὰ κείνη, πού ἀσκοῦσεν ὁ Σωκράτης. Γιατὶ καὶ ὁ Σωκράτης εἶταν ἕνα εἶδος σοφιστῆς, μὰ με τὴν πρωταρχικὴ, τὴν καλὴ σημασία τῆς λέξης. Εἶτανε σοφὸς καὶ ἠθελε νὰ κάμει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ βροῦνε τὸ δρόμο τῆς ἀληθινῆς σοφίας. Στὸν «Κρατύλο» (396 e - 397 a) ὁ σοφιστὴς παραλληλίζει με τὸν ἱερέα καὶ ονομάζεται «δεινὸς καθαίρειν τὰ τοιαῦτα, εἴτε τῶν ἱερέων τις εἴτε τῶν σοφιστῶν». Καὶ παρακάτω (403 e - 404 a) ὁ Ἄδης παρουσιάζεται σὰν καθαρτὴς τῶν ψυχῶν καὶ ονομάζεται σοφιστῆς. «Οὕτω καλοὺς τινὰς ἐπίσταται λόγους λέγειν ὁ Ἄδης καὶ ἔστιν ὁ θεὸς οὗτος τέλειος σοφιστῆς τε καὶ μέγας εὐεργέτης τῶν παρ' αὐτῷ». Γι' αὐτὸ μᾶς κάνει ἀμέσως προσεχτικὸς νὰ μὴν ἀποδώσουμε τὴν «γένει γενναίαν σοφιστικὴν» στοὺς τωρινοὺς σοφιστὲς. Πρέπει νὰ φυλαγόμεστε, λέει, ἀπὸ τίς ἐξωτερικὲς ὁμοιότητες, γιατί καὶ ὁ λύκος μοιάζει με τὸ σκύλο, τὸ ἀγριότατο με τὸ ἡμερότατο. Ἐκεῖνη ἡ «γένει γενναία σοφιστική», ἡ μαιευτικὴ τοῦ Σωκράτη, εἶναι ἡ παιδευτικὴ τέχνη, πού ἔχει γιὰ σκοπὸ νὰ ἐλέγχει τὴν κούφια δοκησιοσοφία.

Ἡ διαίρεση, πού μᾶς ἔδωκε τοῦτο τὸν ὄρισμό, ἔχει τὸ ἀκόλουθο σχῆμα :

Ἐπιπλέον ὅμως ἀπὸ τόσοσ ὄρισμοὺς παραζαλιστήκεν ὁ Θεαίτητος. Τί ἀπ' ὄλ' αὐτὰ εἶναι ὁ σοφιστής; Ἡ τί ἄλλο; Ἄς γίνεῖ πρῶτα μιὰ ἀνακεφαλαίωση (231 c-e). Ἐξί ὄρισμοὶ δόθηκαν ὡς τώρα γιὰ τὸ σοφιστή, 1) μιστοεισπράχτορας κυνηγὸς στὰ πλοῦσι' ἀρχοντόπουλα, 2) ἔμπορος στὰ μαθήματα τῆς ψυχῆς, 3) φιλικατζής στὰ ἴδια μαθήματα, 4) ἐπαγγελματοβιοτέχνης στὰ ἴδια μαθήματα, 5) δεξιότηχνης λογοπαλαιστής, 6) καθαρτής τῆς ψυχῆς ἀπὸ ψεύτικες δοξασιές, πού ἐμποδίζουνε τὴν ἀληθινὴ μάθηση.

Ἐτούτοι ὅμως οἱ πολλοὶ ὄρισμοί, πού δόθηκαν ἀπὸ σοφιστή, δείχνουνε, πὼς ἡ ἔρευνα δὲν κατόρθωσεν ὡς τώρα νὰ συλλάβει τὸ κεντρικὸ τοῦ γνώρισμα.

Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ συνεχιστεῖ ἡ ἀναζήτηση. Καὶ ἀφορμὴ γιὰ τὴ συνέχεια θὰ δώσει, καθὼς εἶπαμε, ὁ πέμπτος ὄρισμός.

4. Τὸ πρόβλημα γιὰ τὸ «μὴ δν» (232 a - 242 b). Ὁ σοφιστής εἶν' ἕνας δεξιότηχνης λογοπαλαιστής, ἕνας μέστρος τῆς ἀντιλογίας. Ἀντιλέγει σὲ ὄλους καὶ γιὰ ὄλα. Καὶ γιὰ τὰ θεῖα καὶ γιὰ τ' ἀνθρώπινα καὶ γιὰ τ' ἀφανῆ καὶ γιὰ τὰ φανερά, τὰ ἐγκόσμια καὶ τὰ οὐράνια, τὰ φθαρτὰ καὶ τὰ αἰώνια, γιὰ τοὺς νόμους καὶ γιὰ τὰ πολιτικὰ καὶ γιὰ ὄλες τὶς τέχνες. Καὶ ὑπόσχεται νὰ κάμει καὶ τοὺς ἄλλους ἱκανοὺς ν' ἀντιλέγουνε γιὰ ὄλα. Ὅποιος ὅμως κατέχει μιὰ τέτια δύναμη, ὑποτίθεται, πὼς τὰ ξέρει ὄλα. Μπο-

ρεῖ ὅμως κανεῖς νά εἶναι παντογνώστης, χωρίς νά εἶναι θεός; Πά νά πεῖ λοιπόν, πῶς οἱ σοφιστές φαίνονται, πῶς τά ξέρουν ὄλα, ἐνῶ δὲν τά ξέρουν. Πῶς ὅμως κατορθώνουν νά γίνονται πιστευτοί ἀπό τοὺς νέους; Αὐτό θά φανεῖ, ἂν παρομοιάσουμε τὸ σοφιστὴ μὲ κείνον ποὺ θά ἄλεγε, πῶς μπορεῖ νά κατασκευάσει ὄλα τὰ πράματα, ἀνθρώπους, ζῶα, φυτὰ κλπ. Τί λογῆς ἀνθρώπος θά εἶταν αὐτός; Θά εἶταν ἕνας εἰδωλοποιός, θά κατασκεύαζε ψεύτικα ὁμοιώματα ἀπ' ὄλα τὰ πράματα καὶ δείχνοντάς τα ἀπὸ μακριὰ στὰ μικρὰ παιδιὰ, θά τοὺς ἔλεγε, πῶς μπορεῖ τὰ πάντα νά δημιουργήσει. Ἔτσι καὶ ὁ σοφιστὴς ξεγελαίει τοὺς νέους. Εἶν' ἕνας μάγος, ἕνας θαματοποιός, ἕνας ταχυδαχτυλουργός καὶ μιμητής, ποὺ παρουσιάζεται, πῶς ξέρει ὄλα τὰ πράματα, ἐνῶ δὲν κατέχει παρὰ ψεύτικες δοξασίες, ὑποκειμενικὲς γνώμες γι' αὐτά.

Ἄφοῦ λοιπόν εἶν' ἕνας εἰδωλοποιός, θά συλλάβουμε τὴν οὐσία του, ἂν ἀναλύσουμε τούτη τὴν τέχνη, τὴν εἰδωλοποιητικὴ ἢ μιμητικὴ. Καὶ τούτη ἡ τέχνη χωρίζεται σὲ δυὸ μέρη. Ἄπο τὴ μιὰ μεριά εἶναι ἀπεικονιστικὴ, ἀντιγράφει δηλαδὴ τὰ πρότυπά της πιστὰ διατηρώντας τίς πραγματικὲς ἀναλογίες τους, τὰ χρώματά τους καὶ ὄλα γενικὰ τὰ ἐξωτερικὰ τους γνωρίσματα. Τὰ ἔργα της εἶναι εἰκόνες, πιστὰ ἀντίγραφα ἀπὸ τὰ πράματα. Ἄπο τὴν ἄλλη μεριά ὅμως ἔχουμε μιὰ τέχνη, ποὺ δὲν ἀναπαρσταίνει τίς πραγματικὲς ἀναλογίες καὶ τὰ ἔργα της φαίνονται, πῶς ἀντιστοιχοῦν μὲ τὰ πρότυπα, ἐνῶ δὲν ἀντιστοιχοῦν. Ἄρα εἶναι φαντάσματα, φαινομενικὰ ὁμοιώματα, καὶ ἡ τέχνη, ποὺ τὰ δημιουργεῖ, ἢ φαντασματοπλαστικὴ. Τέτιας λογῆς τέχνη ἔχει καὶ ὁ σοφιστής. Λέει πράματα, ποὺ φαίνονται ἀληθινὰ, ἐνῶ δὲν εἶναι.

Τὸ συμπέρασμα ὅμως τοῦτο γεννᾷ μεγάλες δυσκολίες καὶ ἀπορίες. Ὁ λόγος τοῦ σοφιστῆ, ἀφοῦ φαίνεται ἀληθινός, μὰ δὲν εἶναι, πᾶ νά πεῖ, πῶς εἶναι ψεύτικος. Ψέμα ὅμως θά πεῖ νά παρασταίνει τὸ «μὴ ὄν» γιὰ «ὄν», νά θέτεις τὸ «μὴ ὄν» ἐκεῖ ποὺ πρέπει νά εἶναι τὸ «ὄν». Μὲ τοῦτο ὅμως παραδεχόμεστε, πῶς ὑπάρχει τὸ «μὴ ὄν». Νά μιὰ τεράστια ἀντινομία.

Ὁ Παρμενίδης καὶ στὸ ποίημά του καὶ στὴν προφορικὴ του διδασκαλία ἀρνήθηκε ἀπόλυτα, πῶς μπορεῖ κανεῖς ν' ἀποδείξει, πῶς ὑπάρχει τὸ «μὴ ὄν».

«Τοῦτο δὲ θ' ἀποδείξεις ποτέ, τὰ «μὴ ὄντα» πῶς εἶναι.
Κάλλιο ἀπὸ τοῦτο τὸ θρόμο τῆς Ἑρυνας τράβα τὸ νοῦ».

Τί θὰ γίνει λοιπόν ; Ἄν δεχτοῦμε γιὰ σωστὸ τὸ λόγο τοῦ Παρμενίδη, ἔχουμε γιὰ ἐπακόλουθο, πῶς οὔτε να προφέρουμε τὴ λέξη «μὴ ὄν» μπορούμε. Γιατί μόλις τὴν προφέρουμε, λέμε «κάτι», καὶ ὅταν λέμε κάτι, σημαίνει, πῶς αὐτὸ ὑπάρχει. Μὰ συνάμα, ὅταν λέμε «μὴ ὄν» στὸν ἐνικὸν ἀριθμὸ, ἀποδίνουμε τὸν ἀριθμὸν «ἕνα» στὸ «μὴ ὄν», καὶ ὅταν λέμε «μὴ ὄντα» στὸν πληθυντικὸ, τοῦ ἀποδίνουμε τὴν ποσότητα. Οἱ ἀριθμοὶ ὅμως εἶναι «ὄντα», ἀφοῦ ὑπάρχουν, ἄρα ἀποδίνουμε ὑπαρξὴ στὸ «μὴ ὄν».

Οὔτε λοιπόν νὰ τὸ προφέρουμε, οὔτε νὰ τὸ ἐκφράσουμε, οὔτε κἀν νὰ τὸ διανοηθοῦμε μπορούμε τὸ «μὴ ὄν». Μόλις ὅμως ποῦμε τὴ φράση «τὸ μὴ ὄν εἶναι ἀνέκφραστο, ἀνείπωτο, ἀπρόφερο, ἀδιανόητο», πρῶτα πρῶτα λέμε, πῶς «εἶναι», ἄρα τοῦ δίνουμε ὑπαρξὴ καὶ ἔπειτα τὸ λέμε ἀπρόφερο κλπ. στὸν ἐνικὸν ἀριθμὸ, δηλαδὴ τὸ λέμε πάλι «ἕνα», ἄρα τὸ ἐνώνουμε μὲ τὸν ἀριθμὸ, ἄρα τοῦ δίνουμε ὑπαρξὴ. Ἔτσι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Παρμενίδης γράφοντας τὴ φράση «οὐ γὰρ μὴ ποτε τοῦτο δαμῆς, εἶναι μὴ ἔόντα», πέφτει σὲ ἀντίφασιν μὲ τὸν ἑαυτὸ του, δένοντας τὸ ἀνύπαρχτο μὲ τὴν ποσότητα, ἄρα δίνοντάς του ὑπαρξὴ, τὴν ἴδια στιγμή πού λέει, πῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ συλλάβεις τὴν ὑπαρξὴ του¹.

Μὰ τότες λοιπόν, ἂν τὸ «μὴ ὄν» εἶναι ὀλότελα ἀνύπαρχτο καὶ ἀνέκφραστο καὶ ἀδιανόητο, πῶς τολμοῦμε νὰ ἰσχυριστοῦμε, πῶς ὁ σοφιστὴς εἶναι ἕνας φαντασματοπλάστης, πού παρουσιάζει τὰ μὴ ὄντα γιὰ ὄντα ; Τὸ φάντασμα, τὸ εἶδωλο, τὸ φαινομενικὸ ὁμοίωμα, εἶπαμε, πῶς δὲν ἀντιστοιχεῖ στὸ ἀληθινὸ, ἄρα εἶναι «ὄχι ἀληθινὸ», ἄρα «μὴ ὄν», ἀνύπαρχτο. Καὶ ὅμως ἕμεῖς ξέρούμε, πῶς τὸ ὁμοίωμα ὑπάρχει μὲ κάποιον τρόπο.

1. Δὲν εἶναι ἴσως περὶ τὸ νὰ σημειώσουμε, πῶς καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας στὴν «Πολιτεία» (477 a) πιστεύει, πῶς τὸ «μὴ ὄν» δὲν μπορεῖ νὰ γνωριστῆ. «Πῶς γὰρ ἂν μὴ ὄν γέ τι γνωσθεῖη ; Ἰκανῶς οὖν τοῦτο ἔχομεν, κἂν εἰ πλεοναχῆ σκοποῦμεν, ὅτι τὸ μὲν παντελῶς ὄν παντελῶς γνωστόν, μὴ ὄν δὲ μῆδ' αὐτὴ πάντῃ ἀγνωστον». Ἐδῶ ὅμως στὸ «Σοφιστὴ» παρατώντας τὸ «μῆδ' αὐτὴ μὴ ὄν» δέχεται τὴ σχετικὴ τοῦ ὑπαρξῆ, ἄρα καὶ τὴ δυνατότητα νὰ γνωριστῆ. Τὸ ἀπόλυτο «μὴ ὄν», πού εἶναι τὸ ὀλότελα ἐνάντιο, τὸ ἀντιφατικὰ ἀντίθετο μὲ τὸ «ὄν», ὁμολογεῖ ὁ Πλάτωνας, πῶς ἀπὸ πολὺν καιρὸ τὸ ἀποχαρέτης. «Ἡμεῖς γὰρ περὶ μὲν ἐναντίου τινὸς αὐτῷ (τῷ ὄντι) χαίρειν πάλαι λέγομεν, εἴτ' ἔστιν εἴτε μὴ, λόγον ἔχον ἢ καὶ παντάπασιν ἄλογον».

Λοιπόν τ^α ὁμοίωμα ὑπάρχει καὶ δὲν ὑπάρχει, εἶναι «ὄν» καὶ «μὴ ὄν» ταυτόχρονα.

Ἔτσι ὁμως ἀναγκαζόμαστε νὰ ὁμολογήσουμε, ἀντίθετα μὲ τὴ γνώμη τοῦ Παρμενίδη, πὼς τὸ «μὴ ὄν» ὑπάρχει μὲ κάποιον τρόπο.

Τὰ ὁμοιώματα, ποὺ πλάθει ὁ σοφιστής, εἶναι οἱ ψεύτικες δοξασίες. Τί εἶναι ὁμως ψεύτικη δοξασία; Τὸ νὰ πιστεύουμε, πὼς ὑπάρχει κάτι ποὺ δὲν ὑπάρχει, ἢ πὼς δὲν ὑπάρχει κάτι ποὺ ὑπάρχει. Ἔτσι ὁμως μᾶς φέρνει ὁ σοφιστής σὲ μιὰ τρομερὴν ἀντίφαση. Ἄν δεχτοῦμε, πὼς ὁ σοφιστής πλάθει ψεύτικες δοξασίες, δεχόμαστε, πὼς ὑπάρχει ψεύτικη δοξασία, δηλαδή πὼς ὑπάρχει τὸ «μὴ ὄν», ποὺ πρὶν εἶχαμε πεῖ, πὼς εἶναι ἀνύπαρχτο, ἀπρόφερτο, ἀδιανόητο. Ἄρα ἢ δὲν ὑπάρχουνε ψεύτικες δοξασίες καὶ ψέμα γενικά, ἄρα δὲν εἶναι ὁ σοφιστής φαντασματοπλάστης, ἢ πρέπει νὰ δεχτοῦμε, πὼς ὑπάρχει τὸ «μὴ ὄν».

Τί θὰ γίνεῖ λοιπὸν τώρα:

Ὁ Ἑλεάτης ξένος, γιὰ ν' ἀποδείξει, πὼς ὑπάρχει ψεύτικη δοξασία καὶ ψέμα γενικά, βρίσκεται στὴν ἀνάγκη νὰ γίνεῖ «πατροχτόνος», ν' ἀναιρέσει τὴ θεωρία τοῦ δασκάλου του τοῦ Παρμενίδη, πὼς τὸ «μὴ ὄν» δὲν ὑπάρχει καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ τὸ συλλάβουμε, καὶ ν' ἀποδείξει, πὼς τὸ «μὴ ὄν» ὑπάρχει μὲ κάποιον τρόπο καὶ μπορούμε νὰ τὸ γνωρίσουμε καὶ πὼς τὸ «ὄν» ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά μὲ κάποιον τρόπο δὲν ὑπάρχει.

Ἄς δοῦμε, πὼς θὰ γίνεῖ τούτη ἡ ἀπόδειξη, ποὺ σημαίνει μιὰ βαθύτατη μεταβολὴ καὶ πρόοδο στὴν πλατωνικὴ διαλεκτικὴ.

5. Τ' ὄντολογικὸ πρόβλημα. Ἐλεγχος στοὺς παλιοὺς φιλοσόφους (242 c-247 e). Νὰ λοιπὸν, ποὺ ἡ ἔρευνα γιὰ τὸ σοφιστὴ μᾶς ἔφερε στ' ὄντολογικὸ πρόβλημα. Ὁ Πλάτωνας θὰ τὸ διερευνήσει τώρα πολὺ βαθύτερ' ἀπ' ὅτι ἔκαμε στὰ πρωτοτερινὰ ἔργα του. Οἱ ἀντιλογίες, ποὺ διατυπώθηκαν ἀπέναντι στὴ δική του θεωρία γιὰ τὰ εἶδη, τὸν ἀναγκάζουνε τώρα ν' ἀνασκοπήσει πρῶτα πρῶτα καὶ νὰ ἐλέγξει τίς δοξασίες τῶν παλιῶν φιλοσόφων γιὰ τὸ «ὄν».

Στὴν πρώτη ματιὰ φαίνεται, πὼς τίς μεγάλες ἀπορίες, ποὺ παρουσίασεν ἡ ἔρευνα γιὰ τὸ «μὴ ὄν», δὲν τίς ἀπαντοῦμε, ἀν ἐξετάσουμε τὸ «ὄν». Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Παρμενίδης καὶ ὅλ' οἱ παλιοὶ φιλόσοφοι μὲ κάποια περισσὴν εὐκολία

μίλησαν για τὰ «δντα» και ὄρισαν μάλιστα και πόσα και τί λογῆς εἶναι, μὲ τόση βεβαιότητα σὰ νὰ ἱστοροῦν παραμυθάκια σὲ μωρὰ παιδιά. "Ἄλλοι λοιπὸν μᾶς εἶπανε, πὼς εἶναι τρία τὰ δντα, πότε φιλικὰ και πότε ἔχτρικὰ συναμεταξύ τους, ἄλλοι δυὸ και ἄλλοι, ὅπως οἱ Ἑλεάτες, ἔνα. "Ἄλλοι πάλιν τὰ εἶπανε κι ἔνα και πολλὰ ἔνωμένα με τίς ἀντιθεσές τους, ἢ ἄλλοτες ἔνα και ἄλλοτε πολλὰ.

Κι ὄλα αὐτὰ τὰ εἶπεν ὁ καθένας τους ἀδιαφορώντας για μᾶς τοὺς πολλοὺς, ἂν τοὺς παρακολουθοῦμε και τοὺς καταλαβαῖνουμε ἢ ὄχι, φροντίζοντας μόνο νὰ πεῖ ὁ καθένας τὸ δικό του. Και ὅμως, ἂν καλοεξετάσουμε, θὰ ἴδουμε, πὼς πολλές και μεγάλες δυσκολίες ξεφυτρώνουν, μόλις κοιτάξουμε και τὸ «δν», ὅπως ἔγινε, ὅταν ἐξετάσαμε τὸ «μὴ δν».

"Ἄς πάρουμε πρῶτα πρῶτα ἐκείνους, ποὺ ὑποστηρίζουνε, πὼς τὰ «δντα» εἶναι δυὸ, τὸ ζεστό και τὸ κρύο, ἢ τὸ ὕγρὸ και τὸ ξερὸ, ἢ κάτι παρόμοιο. Για τὸ καθέν' ἀπ' αὐτὰ λένε τοῦτοι, πὼς «εἶναι». Τί εἶναι ὅμως αὐτὸ τὸ «εἶναι»; Εἶναι κι αὐτὸ ἔνα «τρίτο δν», ξεχωριστὸ ἀπὸ τ' ἄλλα δυὸ; "Ἡ μὴν τάχα ἐκεῖνα τὰ δυὸ, τὸ καθένα χωριστὰ, ὑπάρχουνε κατὰ τὸν ἴδιον ἐντελῶς τρόπο; Μὰ τότες δὲν εἶναι δυὸ δντα, εἶν' «ἔνα με δυὸ μορφές». "Ἄν πάλι μᾶς ποῦν, πὼς και τὰ δυὸ μαζί ἔνωμένα εἶναι «δντα», πάλι φτάνουμε στὸ συμπέρασμα, πὼς τὸ «δν» εἶν' ἔνα και ὄχι δυὸ.

Μὲ τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο θεωρεῖ ὁ Πλάτωνας ὀριστικὰ ὑπερνηκημένην τὴ θεωρία, πὼς τὰ δντα εἶναι δυὸ, και καταπιάνεται τώρα με τὴν κριτικὴ τοῦ ἔλεατικοῦ μονισμοῦ. "Ὅταν οἱ Ἑλεάτες λένε, πὼς τὸ «δν» εἶναι «ἔνα», ἀμέσως θέτουνε δυὸ δντα, τὸ «δν» και τὸ «ἔνα». Γιατὶ μεταχειρίζονται δυὸ ὀνόματα. Και κάθε ὄνομα σημαίνει κάποιο πράμα. "Ἄν ἢ ὄνομασίᾳ δὲν ἀναφέρεται σὲ κάτι ποὺ ὑπάρχει, εἶναι ὄνομασίᾳ ὄνομασίᾳς, ἄρα τίποτε. Δὲν μποροῦμε λοιπὸν νὰ ποῦμε, πὼς τὸ «δν» εἶναι «ἔνα».

Μὰ και ἂν ποῦμε, πὼς τὸ «δν» εἶναι «ὄλο», ὅπως τὸ θέλει ὁ Παρμενίδης, πάλι φτάνουμε στὸ ἀδιέξοδο. Γιατὶ τὸ «ὄλο» ἔχει μέση και ἄκριες, ἄρα ἔχει μέρη. Και τότες εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶναι ἀπόλυτα «ἔνα». Τὸ καθαυτοῦ «ἔνα» δὲν ἔχει μέρη, γιατί τότε παύει ἀμέσως νὰ εἶν' ἔνα. Εἴμαστε λοιπὸν ὑποχρεωμένοι νὰ δεχτοῦμε, πὼς ἂν τὸ «δν» εἶναι «ἔνα» δὲν εἶναι «ὄλο», και ἂν εἶναι «ὄλο» δὲν εἶναι «ἔνα». Και ἀκόμη ἢ πρέπει νὰ δεχτοῦμε, πὼς τὸ «ὄλο» δὲν ὑπάρ-

χει καθόλου, ή αν υπάρχει τότε τὰ ὄντα εἶναι δύο, τὸ «ὄν» καὶ τὸ «ἄλο». Ἄν δεχτοῦμε ὁμως, πῶς δὲν υπάρχει τὸ «ἄλο», τότε δὲν υπάρχει καὶ τὸ «ὄν». Γιατὶ κάθε τι, ποῦ υπάρχει ἢ γίνεται, πάντα υπάρχει ἢ γίνεται ἄλο. Ἔτσι βρίσκουμε, πῶς καὶ κείνοι ποῦ ἰσχυρίζονται, πῶς τὰ ὄντα εἶναι δύο, καὶ κείνοι ποῦ θέλουν ἓνα τὸ «ὄν», πέφτουμε σὲ ἀνυπερνίκητες δυσκολίες.

Ὁ ὄντολογικὸς μονισμὸς καὶ ὁ ὄντολογικὸς δυϊσμὸς σύμφωνα μὲ τούτη τὴν κριτικὴ δὲ στέκονται.

Ἄν ἀφήσουμε ὁμως τὴν ὄντικὴ ποσολογία καὶ στραφοῦμε στὴν ὄντικὴ ποιολογία, συναντοῦμε δύο βασικὰ ἀντίθετες θεωρίες, ποῦ εἶναι ἀνάγκη καὶ τούτες νὰ κριθοῦν. Τί λογῆς εἶναι τὸ «ὄν»; Ἄπὸ τὴ μιὰ μεριά εἶναι οἱ φιλόσοφοι ἐκεῖνοι, ποῦ δὲν παραδέχονται γιὰ «ὄν» παρὰ μόνο ἐκεῖνο ποῦ μᾶς δίνει ἀντίσταση στὰ αἰσθητήριά μας, ὅτι μπορούμε νὰ ἴδουμε καὶ ν' ἀγγίξουμε, τὸ ὕλικό, τὸ σωματικό. Ἄπὸ τὴν ἄλλη μεριά εἶναι κείνοι, ποῦ ὑποστηρίζουνε, πῶς τὰ «ὄντα» εἶναι μόνο νοητὲς καὶ ἀσώματες μορφές, ἰδέες, εἶδη. Οἱ ὕλιστές λοιπὸν καὶ οἱ ἰδεαλιστές.

Οἱ πρῶτοι εἶν' ἓνα εἶδος ἀγριάνθρωποι ριζωμένοι στὸ χῶμα. Εἶναι πολὺ δύσκαλο νὰ συζητήσει κανεὶς μαζί τους. Γιὰ νὰ συζητήσουμε μαζί τους, πρέπει νὰ υποθέσουμε, πῶς γίνονται καλύτεροι ἀπ' ὅ,τι εἶναι, πῶς δέχονται δηλαδὴ νὰ μᾶς ἀπαντήσουνε μὲ κάποια νομιμοφροσύνη. Τότες θὰ μπορούσαμε νὰ τοὺς ρωτήσουμε ἔτσι δά: Ὑπάρχουνε θνητὰ ζῶα; Ναί. Τὰ θνητὰ ζῶα εἶν' ἔμψυχα; Ναί. Ἡ ψυχὴ λοιπὸν εἶναι κάτι, ποῦ υπάρχει; Ναί. Καὶ ἄλλη ψυχὴ εἶναι δικαίη καὶ ἄλλη ἀδικη; Ναί. Ἄρα ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀδικία υπάρχουν; Ναί. Μπορεῖς ὁμως ποτὲ νὰ πιάσεις μὲ τὰ χέρια σου ἢ νὰ ἴδεις μὲ τὰ μάτια σου τὴ δικαιοσύνη, τὴν ἀδικία καὶ τὰ τέτια; Ὁχι. Ἄρα υπάρχουνε καὶ ὄντα ἀόρατα καὶ ἀπιαστα, ἄρα ἀσώματα; Ἄν τὸ δεχόσαστε αὐτό, τότε πείτε μας, ποῖο εἶναι κείνο τὸ κοινὸ συστατικό, ποῦ ἔχουνε καὶ τὰ σωματικὰ καὶ ὄρατὰ καὶ τ' ἀσώματα καὶ ἀόρατα καὶ σᾶς κάνει νὰ παραδέχεστε, πῶς καὶ τὰ δύο υπάρχουνε καὶ εἶναι «ὄντα»;

Δύσκολη ἡ ἀπάντηση σ' αὐτό. Ἡ πρέπει ν' ἀρνηθοῦν οἱ ὕλιστές, πῶς υπάρχουν ἀσώματα ὄντα ἢ, ἂν τὸ δεχτοῦν, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ δώσουν ἓναν ὀρισμὸ γιὰ τὸ «ὄν», ποῦ νὰ περιλαμβάνει καὶ τὰ σωματικὰ καὶ τ' ἀσώματα καὶ τὰ ὕλικὰ καὶ τ' ἄυλα. Ὑπάρχει ἓνας τέτιος ὀρισμὸς;

Ἐδῶ θὰ ἔπρεπε νὰ σταματήσουμε γιὰ μιὰ στιγμή γιὰ νὰ ρωτήσουμε τί ἀπάντηση θὰ ἔδιναν οἱ ἰδεαλιστές, ἀν τοὺς ἔκανε ὁ Πλάτωνας τὰ ἴδια ἐρωτήματα. Θὰ δέχονταν ἐκεῖνοι, πῶς τὰ σωματικά εἶναι «ὄντα»; Καὶ ἂν τὸ δέχονταν, πῶς θὰ ὄριζαν ἐκεῖνοι τὸ κοινὸ ἐκεῖνο γνῶρισμα, ποὺ κάνει νὰ εἶναι «ὄντα» καὶ τὰ σωματικά καὶ τ' ἀσώματα;

Εἶναι φανερό, πῶς ὁ Πλάτωνας ἔχει στὸ νου τοῦ καὶ τούτη τὴν περίπτωση. Γιὰ τοῦτο μὲ τὸ στόμα τοῦ Ἑλεάτη ἔξενο δίνει τώρα αὐτὸς ἕναν ὄρισμό γιὰ τὸ «ὄν» ὀλότελ' ἀναπάντεχο, γιὰ κείνους ποὺ ἀρنيοῦνται, πῶς τὰ σωματικά εἶναι «ὄντα». Γιὰ τὸν Πλάτωνας, κάνοντας ἐτούτη τὴ στιγμή μιὰν ὑπέρτατη προσπάθεια νὰ ξεπεράσει καὶ τὸν ὕλισμό καὶ τὸν ἰδεαλισμό, δίνει ἕναν ὄρισμό γιὰ τὸ ὄν, ποὺ παίρνει γιὰ κύριο γνῶρισμα τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργεια καὶ τὸ πάθος, τὴ δράση καὶ τὴν ἀντίδραση, **τὴ δύναμη**.

Ἀλέω λοιπόν, πῶς ἐκεῖνο, ποὺ ἀπὸ φυσικοῦ τοῦ ἔχει μιὰν ὀποιαδήποτε δύναμη εἶτε νὰ ἐνεργεῖ ὀπωσδήποτε ἀπάνω σ' ἕν' ἄλλο εἶτε νὰ παθαίνει καὶ τὸ παραμικρὸ ἀπὸ τὸ πιὸ μηδαμινὸ πράμα, ἔστω καὶ γιὰ μιὰ μόνο φορά, **κάθε τι τέτιο εἶναι πραγματικὸ «ὄν»**. Δηλαδή θέτω γιὰ ὄρισμό νὰ ὀρίζουμε τὰ «ὄντα», πῶς αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ **δύναμη**» (Σοφ. 247 d-e).

Εἶναι ἀλήθεια, πῶς ὁ Πλάτωνας παρουσιάζει ἐτοῦτο τὸν ὄρισμό, σὰν προσωρινὴ συμφωνία μὲ τοὺς ὕλιστές καὶ λέει, πῶς ἀργότερα ἴσως καταλήξουνε σὲ διαφοροτικὴν ἀντίληψη. Στὸ ἐπιχείρημα τοῦτο στηρίζονται οἱ περισσότεροι ἐρμηνευτὲς γιὰ ν' ἀποδείξουνε, πῶς ὁ δυναμικὸς αὐτὸς ὄρισμός γιὰ τὸ «ὄν», ποὺ γιὰ πρώτη καὶ μόνη φορά δίνεται σὲ τοῦτο τὸ μέρος, δὲν ἔχει καμιὰ βαθύτερη σημασία γιὰ τὴν πλατωνικὴν ὄντολογία. Ὁ Gomperz ἀπειναντίας σημειώνει, πῶς μὲ τοῦτο τὸν ὄρισμό γίνεται πρόδρομος ὁ Πλάτωνας τῆς σημερινῆς ἐνεργειοκρατικῆς φιλοσοφίας (Energetik).

Ἐμεῖς πιστεύουμε, πῶς τὸ ὅτι ὁ Πλάτωνας δὲν ξαναγυρίζει ποτὲ πιά σὲ τούτη τὴν ἀντίληψη γιὰ τὸ «ὄν», γιὰ νὰ στηρίξει πάνω σ' αὐτὴ ἕναν **δυναμικὸ ρεαλισμό**, ποὺ θὰ ἐξηγοῦσε καὶ τὴ σχέση τῶν αἰσθητῶν μὲ τὰ εἶδη καὶ τὴ σχέση τῶν ὁρατῶν μὲ τὰ νοητά, τὴ γενικὴν ἀλληλεπίδραση, ἀλληλουχία καὶ αἰτιακὴν ἐξάρτηση, δὲν ἀφαιρεῖ τίποτε ἀπὸ τὴν ἀξία τοῦ ὄρισμοῦ αὐτοῦ, ποὺ βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ δώσει γιὰ μιὰ στιγμή, γιὰ νὰ συνθέσει ὕλισμό καὶ ἰδεαλι-

σμό. Είτανε μιὰ ἐξαιρετικά εὐτυχισμένη στιγμή γιὰ τὸν Πλάτωνα τούτη, ποὺ ἡ βασικὴ στατικὴ τοῦ στοχασμοῦ του δὲν τὸν ἄφησε νὰ τὴν ἐκμεταλλεῦτεϊ παραπέρα. Τὸ βαθὺ νόημα τοῦ ὀρισμοῦ αὐτοῦ μόνο ἡ νεώτατη συγκαρινή μας φιλοσοφία εἶναι σὲ θέση νὰ τὸ κατανοήσῃ καὶ νὰ τὸ χρῆσιμοποιήσῃ.

Ὁ ὀρισμὸς ὅμως αὐτὸς φανερώνει ἀκόμη καὶ κάτι ἄλλο. Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας εἶχε νιώσει βαθιά, πὼς τὸ «ὄν» δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ μὲ τὴν ἀπόλυτη ἀκίνησι καὶ ἀπάθεια, ποὺ τοῦ ἔδιναν οἱ Ἑλεάτες καὶ ἀκόμη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας σὲ πρωτυτερινὰ στάδια τῆς φιλοσοφίας του. Αὐτὸ φαίνεται ἀπὸ τὴν κριτικὴ, ποὺ ἀμέσως παρακάτω γίνεται ἀπέναντι στοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν».

6. Οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν». Κριτικὴ τοῦ στατικοῦ ἰδεολογισμοῦ (248 a - 251 c). Πρὶν ὅμως προχωρήσουμε στὸν κριτικὸν ἔλεγχον, ποὺ κάνει ὁ Πλάτωνας στοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν», εἶναι ἀνάγκη μὲ λίγα λόγια νὰ ἐξετάσουμε τὸ πολυσυζήτητο θέμα, ποιοὺς ἐννοεῖ μὲ τούτη τὴν ὀνομασία.

Καὶ πρῶτα πρῶτα ἄς ἴδουμε, πὼς τοὺς χαρακτηρίζει ὁ Πλάτωνας. Οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν» εἶναι ἀντίπαλοι τῶν ὕλιστων. Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ σ' ἐκείνους γίνεται μιὰ τρομερὴ γιγαντομαχία. Οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν» πιστεύουνε, πὼς ἡ ἀληθινὴ «οὐσία» εἶναι μερικὰ νοητὰ καὶ ἀσώματα εἶδη, χωρίζουνε τὴ γένεση ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ ὑποστηρίζουνε, πὼς οἱ ἄνθρωποι ἐπικοινωνοῦν πρὸς τὴ γένεση μὲ τὴν ἀίστηση τῆ σωματικῆ, ἐνῶ πρὸς τὴν ἀληθινὴν οὐσία ἐπικοινωνοῦνε μὲ τὸ λογισμὸ τῆς ψυχῆς. Ἡ οὐσία εἶναι πάντα ἡ ἴδια καὶ ἀπαράλλαχτη καὶ ἀμετακίνητη, ἐνῶ ἡ γένεση ἀλλάζει ἀδιάκοπα. «Οὐσίαν, ἦν αἶε κατὰ ταῦτ' ὡσαύτως ἔχειν φατέ, γένεσιν δὲ ἄλλοτ' ἄλλως» (Σοφ. 248 a).

Ποιοὶ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι ὑποστήριξαν τέτιες θεωρίες; Μὰ ποῖος ἄλλος ἀπὸ τὸν Πλάτωνα τὸν ἴδιο; Ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας εἶχε διδάξει, πὼς τὸ ἀληθινὸ «ὄν» εἶναι κάποια νοητὰ καὶ ἀσώματα εἶδη. Στὴν ἔχτην ἐπιστολῇ (322d) ὀνομάζει τὴ δικὴ του φιλοσοφία «ἡ τῶν εἰδῶν σοφία ἡ καλή». Αὐτὸς ὁ ἴδιος σὲ ἄλλα του ἔργα πρωτύτερα εἶχε χαρακτηρίσει τὸ «ὄν» μὲ τὰ ἴδια λόγια, ποὺ τώρα βάζει στὸ στόμα τῶν «φίλων τῶν εἰδῶν». «Αὐτὴ ἡ οὐσία... πότερον ὡσαύτως αἶε ἔχει κατὰ ταῦτ' ἢ ἄλλοτ' ἄλλως; Αὐτὸ τὸ ἴσον, αὐτὸ τὸ καλόν, αὐτὸ ἕκαστον, δ' ἔστιν, τὸ ὄν, μήπο-

τε μεταβολήν και ἡντινοῦν ἐνδέχεται; ἢ αἶι αὐτῶν ἔκαστον, ὃ ἔστιν, μονοειδὲς δὲν αὐτὸ καθ' αὐτὸ ὡσαύτως κατὰ ταυτὰ ἔχει και οὐδέποτε, οὐδαμῆ οὐδαμῶς ἀλλοίωσιν οὐδεμίαν ἐνδέχεται; Ὡσαύτως ἀνάγκη κατὰ ταυτὰ ἔχειν, ὧ «Σώκρατες» (Φαῖδρ. 78 d).

Ὁ Ἄριστοτέλης στὰ «Μετὰ τὰ φυσικά» (I, 6, 987b 8) λέει ρητά, πῶς ὁ Πλάτωνας πρῶτος τὰ τέττας λογῆς δὲνα (τὰ νοητὰ) τὰ δνόμασεν «εἶδη» ἢ «εἰδέες». Μολαταυτὰ ἡ σκέψη, πῶς ὁ Ἰδιοὸς Πλάτωνας κάνει τῶρα κριτικὴ στὴ δικὴ του φιλοσοφία γιὰ ν' ἀποδείξει, πῶς οἱ ἀληθινὲς οὐσίες, τὰ «εἶδη», και ἐνεργοῦν και πάσχουν και ἔχουν κίνηση και στάση και ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ τους, φάνηκε στοὺς περισσότερους ἐρευνητὲς ἀπαράδεχτη. Προτιμοῦσαν νὰ βλέπουνε τὸν Πλάτωνα μονοκόμματο και στατικό. Γι' αὐτὸ ἀπὸ τὸν καιρὸ, πού ὁ Σλαϊερμάχερ, προσπαθώντας νὰ λύσει ἐτοῦτο τὸ ζήτημα, ἐπλάσε τὴν ὑπόθεση, πῶς μὲ τοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν» ὁ Πλάτωνας ἐννοεῖ τὸν Εὐκλείδη και τὴ μεγαρικὴ σχολὴ τῶν ἐλεατοσωκρατικῶν, πολλοὶ ἐρμηνευτὲς (Ast, Brandis, Herrmann, Zeller, Prantl κλπ.) παραδέχτηκαν τὴν ἀποψὴ του και ἀγωνίστηκαν νὰ συνθέσουνε μιὰ τέττα μεγαρικὴ φιλοσοφία, ὅπου νὰ τῆς ταιριάζουν οἱ χαραχτηρισμοὶ τοῦ Πλάτωνα. Οἱ προσπάθειες δὲως αὐτὲς στὸ τέλος ἀποδείχτηκαν ἀστήριχτες. Και τότες ἄλλοι κριτικοὶ (Gomperz, Raeder κλπ.), δταν ὁ «Σοφιστὴς» τοποθετήθηκε σωστὰ μαζί μὲ τοὺς ἄλλους διαλεχτικούς διαλόγους («Παρμενίδη», «Θεαίτητο», «Πολιτικό») στὰ ὑστερινὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνα, ἀνάμεσα στὰ 370-360 π.Χ., ὑποστήριξαν ζωηρά, πῶς ὁ Πλάτωνας ἐννοεῖ ἐδῶ τὸν Ἰδιο τὸν ἑαυτὸ του και πῶς προβαίνει σὲ ἀναθεώρηση καὶ ριζικὴ μεταρρύθμιση τῆς θεωρίας του. Ἄλλοι δὲως, γιὰ νὰ κολάσουν ἕνα τέττιο εἶδος αὐτοκριτικῆς και ἀναθεώρησης, εἶπαν, πῶς ἐδῶ πρόκειται γιὰ μερικούς ὀπαδοὺς τοῦ Πλάτωνα, πού σταμάτησαν σὲ μιὰ στατικὴν ἀντίληψη γιὰ τίς νοητὲς οὐσίες, πού δὲν εἶταν ἢ καθαυτοῦ πλατωνικὴ ἀντίληψη, και τούτους ἐλέγην και διορθῶνει τῶρα ὁ Πλάτωνας.

Τέλος ὁ Γάλλος φιλόλογος Diès (Aug. Diès, Platon, Le Sophiste, Editions G: Budé, Paris, 1925, σ. 292-297) βρίσκει, πῶς καμιά ἀπὸ τοῦτες τίς ὑπὸθεσες δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ. Οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν», λέει, χαραχτηρίζονται γενικὰ και ἀόριστα ἀπὸ τὸν Πλάτωνα, ὅπως και οἱ ὄλιστὲς. Ὁ Ἰδιοὸς ὁ Πλάτωνας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι μέσα σ' αὐτούς,

γιατί, λέει, σε κανένα διάλογο του Πλάτωνα δε βρίσκεται φράση, που ν' αρνιέται την «κίνηση του σύμπαντος». (Τό «μονοειδές ὄν αὐτό καθ' αὐτό ὡσαύτως αἰεὶ κατὰ ταυτὰ ἔχον» τὸ θεωρεῖ, φαίνεται, γιὰ κινήτῳ. Ἡ μεταβολὴ δὲν εἶναι κίνηση, οὔτε ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ πάθος). Τὴν κίνηση τὴν ἀρνούονται ὀλίγερα μόνο οἱ Ἑλεάτες καὶ σ' αὐτοὺς θὰ ταίριαζε πολὺ περισσότερο ἢ κριτικὴ τοῦ Πλάτωνα, ἂν δὲν παράστανε τοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν» νὰ δέχονται «ἓνα ἢ πολλὰ εἶδη ἀκίνητα», ἐνῶ οἱ Ἑλεάτες δέχονται τὸ «ὄν» γιὰ ἓνα. Συμπεραίνει λοιπὸν ὁ Diès, πῶς οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν» εἶναι ἓνα φιλολογικὸ πλάσμα τοῦ Πλάτωνα, ἕνας ὑποθετικὸς ἐλεατοπλατωνισμὸς, καὶ αὐτὸν θέλει ν' ἀναιρέσει ἐδῶ ὁ Πλάτωνας.

Γιὰ ποῖο σκοπὸν ὅμως θὰ δημιουργοῦσεν ὁ Πλάτωνας ἐτούτο τὸ φανταστικὸ κατασκευάσμα καὶ θὰ ὀνόμαζε μάλιστα τοὺς ὑποθετικοὺς αὐτοὺς φιλόσοφους «φίλους τῶν εἰδῶν», γιὰ νὰ γεννήσει μιὰ τέτλια σύγχυση μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του ; "Ἄν ἡ πρόθεσις τοῦ Πλάτωνα εἶταν ν' ἀναιρέσει μόνο τοὺς «λέγοντας τὸ πᾶν ἔστηκός» καὶ μ' αὐτοὺς ἐννοοῦσε μόνο τοὺς Ἑλεάτας καὶ ὄχι καὶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, γιατί ν' ἀνακατέψει μαζί τους τοὺς «λέγοντας πολλὰ τὰ εἶδη», ποὺ δὲν εἶταν ἄλλοι ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πλάτωνα ;

Νομίζω, πῶς ὅλες αὐτὲς οἱ προσπάθειες οἱ ἐπίμονες γιὰ νὰ μὴν παρυσιαστῆι τάχα ὁ Πλάτωνας νὰ κρίνει καὶ νὰ ἐλέγχει καὶ νὰ διορθῶνει δικούς του παλιότερους στοχασμοὺς, παραγνωρίζουν οὐσιαστικὰ τὴ φύση τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ, τὴν ἀδιάκοπη ἀναζήτησις καὶ ἀνανέωσις, ποὺ διαπιστώνουμε στὸν Πλάτωνα ἀπ' ὅλες τὶς πλευρὰς, καὶ νομίζοντας, πῶς σώζουνε τὸν Πλάτωνα καὶ τὴν ἰδεοκρατία του, ἀφαιροῦν ἴσα ἴσα τὸ πιὸ σημαντικό γνῶρισμα τοῦ πλατωνικοῦ φιλοσοφικοῦ δυναμιμοῦ.

Γι' αὐτὸ μοῦ φαίνεται σωστότερη ἢ ἀντίληψη τοῦ Βιλαμόβιτς (Platon II, 238^α ἔξ.), πῶς ὁ Πλάτωνας ἐδῶ γενικὰ μὲ τοὺς «φίλους τῶν «εἰδῶν» ἐννοεῖ ὅλους ἐκείνους, ποὺ παραδέχονται γιὰ ἀληθινὴν οὐσία «νοητὰ καὶ ἀσώματα εἶδη, ὡσαύτως αἰεὶ κατὰ ταυτὰ ἔχοντα», εἴτε ἓνα, ὅπως ὁ Παρμενίδης καὶ οἱ Ἑλεάτες γενικὰ καὶ ὁ Εὐκλείδης, ποὺ ἐλεατίζει, ἢ πολλὰ, ὅπως ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας. Ποιὸς εἶναι ὅμως ὁ κύριος σκοπὸς τῆς κριτικῆς, ποὺ γίνεται τώρα ;

Ἡ δική μου ἄγνώμη εἶναι, πῶς ὁ Πλάτωνας ἐδῶ θέλει ν' ἀναιρέσει ὀριστικὰ τὴ στατικότητα τοῦ «εἶναι». Ἐχει

νώσει τις αδυναμίες, που είναι συνυφασμένες με την αντίληψη, πώς ή ούσια, όπως και να τη νοήσουμε, είτε «έξα» είτε «πολλά είδη», είναι ακίνητη, δέν ενεργεί, δέν πάσχει. Μὲ τέτιαν αντίληψη οὔτε ἡ γνώση τῆς οὐσίας μπορεῖ νά νοηθεῖ, οὔτε ἡ κοινωνία τῶν εἰδῶν συναμεταξύ τους, οὔτε ἡ μέθεξι τῶν αἰσθητῶν στὰ νοητά. Καὶ στὸ τέλος ἡ ἀπόλυτα στατική αντίληψη γιὰ τὴν οὐσία καταντάει στὸ μηδέν, ἀρνίεται καὶ ζωὴ καὶ κίνηση καὶ νόηση στὸ «δν». Τίποτα δέν ἐρμηνεύεται ἀπὸ μιὰ τέτια θεώρηση. Ὁ Πλάτωνας λοιπὸν στὸ «Σοφιστὴ» προβαίνει ἀπὸ τὸ στατικὸ πρὸς τὸ δυναμικὸν ἰδεαλισμὸ, συνθέτοντας καὶ ξεπερνώντας συνάμα τὴ μονόπλευρη παρμενιδικὴν αντίληψη γιὰ τὸ στατικὸ «ἔν καὶ πᾶν» καὶ τὴ μονόπλευρη, ὅπως τὴ φαντάζε-ται, ἡρακλειτική αντίληψη γιὰ τὸ «πάντα ρεῖ», βαθαίνοντας ἔτσι καὶ διορθώνοντας καὶ τὴν πρωτοτερινὴ δική του αντίληψη γιὰ τὰ «εἶδη», ποῦ εἶτανε περισσότερο ἐπηρεασμένη ἀπὸ τὸν ἔλεατισμὸ.

Πέτυχε στὴ νέα του σύνθεση; Αὐτὸ θὰ τὸ ἰδοῦμε ἀναλύοντας παραπέρα τὸ «Σοφιστὴ».

Οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν» λοιπὸν ξεχωρίζουνε τὴ γένεση καὶ μεταβολὴν ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ ὑποστηρίζουνε, πὼς τὴ γένεση καὶ μεταβολή, ποῦ χαρακτηρίζει τὰ αἰσθητά, τὴν αἰστανόμαστε μὲ τὰ σωματικὰ μας αἰσθητήρια ὄργανα, ἐνῶ τὴν οὐσία τὴν αἰώνια ἀπαράλλαχτη (τὸ «ὡσαύτως αἶε κατὰ ταῦτά ἔχον») τὴ γνωρίζουμε μὲ τὴν ψυχὴ μας. Τί λογῆς ὅμως εἶναι αὐτὴ ἡ γνωριμία μας, εἶτε μὲ τὰ αἰσθητά εἶτε μὲ τὰ νοητά; Κάθ' ἐπικοινωνία θὰ εἶναι ἡ ἐνέργεια ἢ πάθος.

Δέχονται λοιπὸν οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν», πὼς ἡ νόηση τῶν νοητῶν εἶναι ἐνέργεια ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ψυχῆς, καὶ πάθος ἀπὸ τὸ μέρος τῶν νοητῶν; Ὁχι. Γιατὶ ἐνέργεια καὶ πάθος εἶναι ἰδιότητες, ποῦ ἔχουνε μόνο τὰ μεταβλητά, τὰ αἰσθητά. Τότε λοιπὸν πρέπει νὰ δεχτοῦν, πὼς δέν μποροῦμε νὰ γνωρίσουμε τὰ νοητά. Γιατὶ τὸ γνωρίζω σημαίνει ἐνέργεια καὶ τὸ γνωρίζομαι σημαίνει πάθος. Ἄν λοιπὸν ἡ οὐσία, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν», γνωρίζεται μὲ τὴ νόηση, σημαίνει, πὼς κάτι παθαίνει, ἄρα κινιέται. Ἐνῶ ἂν δεχτοῦμε, πὼς ἡ οὐσία εἶναι ὀλότελα ἀκίνητη καὶ τίποτα δέν παθαίνει, οὔτε γνωρίζεται, οὔτε ενεργεῖ, οὔτε ζῶν ἔχει, οὔτε ψυχὴ, οὔτε φρόνηση, οὔτε νόηση. Τέτιο συμπέρασμα ὅμως μὲ κανέναν τρόπο δέν τὸ δέχονται οἱ

«φίλοι τῶν ειδῶν». Ἄρα ἡ «οὐσία», τὸ «παντελῶς ὄν», ἔχει καὶ κίνηση καὶ ζωὴ καὶ ψυχὴ καὶ φρόνηση.

Ὅλο τὸ τεράστιο αὐτὸ συμπέρασμα τὸ βγάζει λογικὰ ὁ Πλάτωνας ἀπὸ τὴν ἐνεργητικὴ διάθεση τοῦ γνωρίζω καὶ τὴν παθητικὴ διάθεση τοῦ γνωρίζομαι, ἀπὸ ἓνα δηλαδὴ **πραγματικὸ** λάθος.

Ἄν ὅμως πάλι δεχτοῦμε, πῶς ἡ οὐσία κινιέται καὶ ἀλλάζει ἀδιάκοπα, πέφτομε σ' ἄλλο ἄτοπο. Γιατὶ τότες ἡ οὐσία δὲ μένει ποτές ἡ ἴδια. Τῆς λείπει ἡ ταυτότητα. Γιατὶ ταυτότητα δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει χωρὶς **στάση**, χωρὶς σταμάτημα στὴν ἴδια κατάσταση. Ἄν ὅμως δὲν ὑπάρχει ταυτότητα καὶ στάση στὴν οὐσία, τότε πάλι δὲν μπορούμε νὰ τὴ γνωρίσουμε. Ἐκεῖνο, ποῦ ἀδιάκοπα ἀλλάζει καὶ δὲ μένει οὔτε μιὰ στιγμή τὸ ἴδιο μὲ τὸν ἑαυτό του, δὲν μπορεῖ νὰ γνωριστεῖ. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι τὸ τελικὸ συμπέρασμα ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀντινομία; Ὁ φιλόσοφος δὲν μπορεῖ νὰ πᾶει οὔτε μὲ τὴ γνώμη ἐκείνων, ποῦ δέχονται «ἓνα ἢ πολλὰ εἶδη ἀκίνητα» (Παρμενίδης καὶ πρωυτερινὸς Πλάτωνας), οὔτε μὲ τὴ γνώμη ἐκείνων, ποῦ δέχονται τὴν κίνηση καὶ ἀλλαγὴ τῶν ὄντων (Ἡράκλειτος). Ὁ φιλόσοφος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παραδεχτεῖ, πῶς τὰ ὄντα **καὶ κινιοῦνται καὶ εἶναι ἀκίνητα**.

Ἔτσι φτάνει γιὰ πρώτη φορὰ ἐδῶ ὁ Πλάτωνας στὴ διαλεχτικὴν ἀντίληψη γιὰ τὴ συνύπαρξη ἀντιθετικῶν προσδιορισμῶν μέσα στὸ «ὄν». Μιὰ τέτια ὅμως ἀντίληψη χτυπᾶει σκληρὰ πάνω στὴ στατικὴ λογικὴ. Ἡ κίνηση καὶ ἡ **στάση** εἶναι δυὸ ἐναντιότατες καταστάσεις. Πῶς μπορούνε λοιπὸν νὰ συνυπάρχουε μέσα στὴν οὐσία;

Τί ἐννοοῦμε, ὅταν λέμε, πῶς καὶ «ἡ κίνησις ὑπάρχει» καὶ «ἡ στάσις ὑπάρχει» καὶ τὰ δυὸ καὶ τὸ καθένα χωριστά; Κινιοῦνται καὶ τὰ δυὸ; Ἡ εἶναι ἀκίνητα καὶ τὰ δυὸ, **ἀφοῦ τοὺς δίνουμε τὸ ἴδιο κατηγορήμα**; Μὰ τότες τὰ ταυτίζουμε. Λέμε, πῶς ἡ στάσις εἶναι κίνηση καὶ ἡ κίνηση στάσις. Ἄρα αὐτὸ τὸ «ὑπάρχει», ποῦ τοὺς ἀποδίνουμε, τὸ «εἶναι», τὸ «ὄν», θὰ εἶναι κάτι τρίτο, ποῦ περιέχει τ' ἄλλα δυὸ, καὶ τὴν κίνηση καὶ τὴν στάσις, Ἄν ὅμως εἶναι κάτι τρίτο, ξεχωριστὸ ἀπὸ τὴν στάσις καὶ ἀπὸ τὴν κίνηση, τότες αὐτὸ οὔτε στέκεται, ἀφοῦ δὲν εἶναι στάσις, οὔτε κινιέται, ἀφοῦ δὲν εἶναι κίνηση. Καὶ τοῦτο ὅμως εἶναι ἀδύνατο. Γιατὶ ἂν κάτι δὲ στέκεται, χωρὶς ἄλλο κινιέται, καὶ ἂν δὲν κινιέται, χωρὶς ἄλλο στέκεται.

Τί συμβαίνει λοιπόν; Νά, πού έξετάζοντας και τὸ «δν» φτάσαμε σὲ ἀνυπερνίκητες ἀπορίες, ὅπως ὅταν έξετάζαμε και τὸ «μὴ δν».

Ἄπὸ ποῦ ὅμως γεννιοῦνται οἱ δυσκολίες αὐτές; Οἱ δυσκολίες ἐδῶ γεννήθηκαν ἀπὸ τὸν κατηγορικὸ προσδιορισμὸ. Ἄποδώσαμε τὸ ἴδιο κατηγορήμα «ὕπάρχει» και στὴ στάση και στὴν κίνηση και βρεθήκαμε μπερδεμένοι. Τὸ πρόβλημα λοιπόν εἶναι ἂν μπορούμε ν' ἀποδώσουμε τὸν ἴδιο προσδιορισμὸ σὲ δυὸ ἔννοιες, πού δὲν ταυτίζονται. Μὰ και πάρα πέρ' ἀκόμη, ἂν μπορούμε ν' ἀποδώσουμε ἕναν κατηγορικὸ προσδιορισμὸ σὲ μιὰν ἔννοια, ἂν ὁ προσδιορισμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτὸς τῆς. Γιατὶ και τότες ταυτίζουμε δυὸ ξεχωριστὰ πράματα.

Γενικά λοιπόν γεννιέται τὸ πρόβλημα: μπορούμε νὰ συσχετίσουμε, νὰ φέρουμε σ' ἐπικοινωνία δυὸ διαφορετικὲς ἔννοιες, δηλαδή, σύμφωνα μὲ τὸν ἔννοιακὸ ρεαλισμὸ, δυὸ οὐσίες;

ἌΟχι, μᾶς ἀπαντοῦν κάποιοι νεαροὶ και κάποιοι ὀψιμοδιδασχοὶ γέροι φιλόσοφοι, πού νομίζουνε, πὼς κάνουνε κάποια μεγάλην ἀνακάλυψη μὲ τέτιους ἰχυρισμοὺς. Εἶναι ἀδύνατο, μᾶς λέν οἱ φιλόσοφοι αὐτοί, νὰ ποῦμε τις φράσεις «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀγαθός», «ὁ ἄνθρωπος εἶναι δίκαιος», «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὠραῖος», γιατί τότες ταυτίζουμε τὸ «ἔνα» (ἄνθρωπος) μὲ «πολλὰ» (ἀγαθός, δίκαιος, ὠραῖος). Μὰ και ἡ ἀπλή κατηγορικὴ πρόταση «ὁ ἄνθρωπος εἶναι δίκαιος» δὲν μπορεί νὰ εἰπωθεῖ, γιατί ταυτίζουμε δυὸ διαφορετικὲς οὐσίες, «ἄνθρωπος» και «δίκαιος». Και ἡ φράση ἀκόμη ὁ «ἄνθρωπος ὑπάρχει» δὲν μπορεί νὰ εἰπωθεῖ, γιατί ταυτίζουμε δυὸ διαφορετικὲς ὀντότητες (ἄνθρωπος και ὑπαρξη). Ἡ μόνη λοιπόν φράση, πού στέκεται λογικά και ὀντολογικά, εἶναι ἡ ταυτολογικὴ κρίση «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄνθρωπος», «ὁ δίκαιος εἶναι δίκαιος», «τὸ ρόδο εἶναι ρόδο».

Ποιοὶ νὰ εἶν' ἄραγε ἐτοῦτοι οἱ «ὀψιμαθεῖς γέροντες», πού μὲ τόσο σαρκασμὸ διασύρει ὁ Πλάτωνας; Χωρὶς ἄλλο εἶναι ὁ Ἄντιστένης και οἱ ὀπαδοὶ του, οἱ «ἔριστικοί», οἱ «ἀντιλογικοὶ σοφιστές», οἱ μισητοὶ και καταφρονετοὶ ἀντίπαλοὶ του. Παραβλέπει ὡστόσο ὁ Πλάτωνας, πὼς ὁ σαρκασμὸς του θὰ ἔπρεπε νὰ περιλάβει και κάθε στατικὴν ὀντολογία, ἄρα και τοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν» και τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Γιατὶ ὁ ἰχυρισμὸς ἐκεῖνος εἶναι ἀναγκαστικὴ ἀκολουθία τοῦ στατικῶ ἔννοιακῶ ρεαλισμοῦ, τὴ στιγμὴ

πού θα δεχτούμε, πώς τὰ «εἶδη» εἶναι ἀκίνητα καὶ ἀνεπικοινωνήτητα συναμεταξύ τους. Ὁ Πλάτωνας ὁμοίως τώρα, πού ξεπέρασεν αὐτὴ τὴν ἀντίληψη, χύνει τὸ φαρμάκι τοῦ ἀπέναντι στοὺς ἀντιπάλους του, τόσο ζωηρότερα ὅσο στὸ βάθος τῆς συνειδησῆς του οἱ κατηγορίες του ἐγγύζουσι καὶ τὸν ἴδιον τὸν παλιότερον ἑαυτὸ του. Ἔτσι γίνεται πάντα, ὅταν ὑπερνεκινώντας κανεὶς τὶς δικῆς του ἀδυναμίες καὶ νιώθοντας στὸ ὑποσυνειδητό του καὶ τὸν ἑαυτὸ του ἔνοχο, ξεφορτώνεται τὸ ψυχικὸ βᾶρος του στοὺς ἐχτροὺς του.

Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ἐξεταστῆ πλατύτερα τὸ πρόβλημα τοῦ κατηγοριοῦ προσδιορισμοῦ, γιατί αὐτὸ θὰ μᾶς ἀνοίξει τὸ δρόμο γιὰ νὰ λύσουμε καὶ τὸ βασικὸ πρόβλημα γιὰ τὸ «ᾄν» καὶ τὸ «μὴ ᾄν», πού παραπάνω μᾶς ἔφερε σὲ τόσες ἀνυπερνεκίητες δυσκολίες, καὶ τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν κοινωνία τῶν εἰδῶν.

7. Τὸ πρόβλημα γιὰ τὸν κατηγορικὸ προσδιορισμὸ καὶ γιὰ τὴν κοινωνία τῶν εἰδῶν (231 c/d - 259 e). Γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ δοθεῖ ἕνας κατηγορικὸς προσδιορισμὸς, ὄχι ταυτολογικὸς, δηλαδὴ νὰ συσχετιστεῖ ὅποιαδήποτε ἔννοια μὲ μιὰν ἄλλη, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε, ἂν τὰ «εἶδη», οἱ «οὐσίαι», μποροῦν νὰ ἐπικοινωνήσουν συναμεταξύ τους.

Τρεῖς λύσεις εἶναι δυνατές. Ἡ κανένα εἶδος δὲ συνταιριάζει καὶ δὲν ἐπικοινωνεῖ μὲ κανέν' ἄλλο, ἢ ὅλα συνταιριάζουσι καὶ ἐπικοινωνοῦσι μὲ ὅλα, ἢ μερικὰ συνταιριάζουσι καὶ ἐπικοινωνοῦσι μὲ μερικὰ καὶ ἄλλα ὄχι.

Ἄν δεχτοῦμε τὴν πρώτη λύση, τότε δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε τὴ φράση «ἡ κίνηση ὑπάρχει» ἢ «ἡ στάση ὑπάρχει», γιατί φέρνομε σ' ἐπικοινωνία κάθε φορὰ δυὸ εἶδη, τὴν κίνηση καὶ τὸ «ᾄν», τὴ στάση καὶ τὸ «ᾄν». Ἄν ὁμοίως δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε αὐτὲς τὶς φράσεις, τότε σημαίνει, πὼς οὔτε ἡ στάση ὑπάρχει, οὔτε ἡ κίνηση. Καὶ τότες ὅλα γίνονται ἄνω κάτω. Ὅλοι ἔχουσι ἄδικο. Καὶ ὅσοι λένε, πὼς τὰ ὄντα κινιοῦνται, καὶ ὅσοι λένε, πὼς τὰ ὄντα στέκουνται, καὶ ὅσοι λένε, πὼς τὸ «ᾄν» εἶν' ἕνα καὶ ἀκίνητο, καὶ ὅσοι λένε, πὼς τὰ ὄντα εἶναι πολλὰ καὶ ἀκίνητα καὶ ἀμετάβλητα, καὶ ὅσοι λένε, πὼς ἄλλοτε ἐνώνουνται καὶ ἄλλοτε χωρίζουσι τὰ ὄντα, καὶ ὅσοι λένε, πὼς εἶναι ἀπειρα τὰ ὄντα καὶ ἀπ' αὐτὰ συνθέτουσι τὰ πράγματα. Γενικὰ καμιά θεωρία γιὰ τὰ ὄντα δὲν μπορεῖ νὰ σταθεῖ, ἂν ἀρνη-

θοῦμα καὶ τὰ δυό, καὶ πῶς ἡ κίνηση ὑπάρχει καὶ πῶς ἡ στάση ὑπάρχει.

Καὶ ὁμως αὐτοί, πού ἰσχυρίζονται, πῶς καμιὰ ἐπικοινωνία καὶ κινήσας συνταιριασμός δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀνάμεσα στὰ «εἶδη», στὶς «οὐσίες», στὶς «ἔννοιες», γίνονται ὀλότελα γελοιοὶ κάθε στιγμῇ, γιατί οἱ ἴδιοι μιλώντας ἀναγκάζονται νὰ συνδέουν ἀναμεταξύ τους τὶς ἔννοιες. Ἄλλως δὲ θὰ μπορούσαν καθόλου νὰ μιλήσουν, θὰ εἶτανε βουβοί. Κάθε στιγμῇ λοιπὸν ἀναιροῦνε τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους.

Ἄν πάρουμε τὴ δεύτερη λύση καὶ δεχτοῦμε, πῶς ὅλα τὰ εἶδη συνταιριάζουνε κι ἐπικοινωνοῦνε μὲ ὅλα, τί θὰ γίνῃ τότες; Μὰ τότες καὶ ἡ κίνηση θὰ στέκεται καὶ ἡ στάση θὰ κινιέται. Νέα λοιπὸν σύγχυση τῶν πάντων. Γιατὶ μὲ κανέναν τρόπο δὲν μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἓνας ταυτισμός τῆς στάσης μὲ τὴν κίνηση. Εἶναι ἔννοιες ἀπόλυτα ἀντιφατικές.

Δὲ μένει λοιπὸν παρὰ μόνο ἡ τρίτη λύση, δηλαδή πῶς ἄλλα εἶδη συνταιριάζουνε κι ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ τους καὶ ἄλλα ὄχι, ἀπαράλλαχτα ὅπως γίνεται μὲ τὰ γράμματα. Δὲν μπορούμε λ.χ. νὰ ταιριάξουμε μόνο σύμφωνα καὶ νὰ κάμουμε μιὰ λέξη. Καὶ ὅπως ὑπάρχει μιὰ τέχνη, πού μᾶς δείχνει ποιά γράμματα συνταιριάζουνε γιὰ ν' ἀπαρτιστοῦνε λέξεις μὲ νόημα καὶ ποιά δὲν συνταιριάζουνε, ἡ γραμματική, καὶ μιὰ τέχνη, πού μᾶς δείχνει ποιοὶ μουσικοὶ τόνοι συνταιριάζουνε καὶ ποιοὶ δὲν συνταιριάζουνε γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ μουσικὴ φράση, ἔτσι χρειάζεται καὶ γιὰ τὰ εἶδη, τὶς ἔννοιες, τὶς οὐσίες, μιὰ ἐπιστήμη, πού θὰ μᾶς διδάξῃ ποιὲς συνταιριάζουνε κι ἐπικοινωνοῦν συναμεταξύ τους καὶ ποιὲς ὄχι.

Κι αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη δὲν εἶν' ἄλλη ἀπὸ τὴ διαλεχτική, πού ἔχει γιὰ ἔργο της νὰ ξεχωρίζει τὰ εἶδη, νὰ μὴ παίρνῃ τὸ ἓνα γιὰ τ' ἄλλο, οὔτε νὰ ταυτίζει τὰ διαφορετικά. Τὴ διαλεχτικὴ λοιπὸν ἱκανότητα, νὰ βρῖσκει κανεὶς πῶς μιὰ ἔννοια διαπερνάει μέσα ἀπὸ πολλὰς ἄλλες, ἐνῶ ἡ καθεμιὰ μένει ἐκεῖνο πού εἶναι, νὰ βρῖσκει πῶς πολλὰς ἔννοιες διαφορετικὰς συναμεταξύ τους συμπεριλαμβάνονται μέσα σὲ μιὰ, πῶς μιὰ ἔννοια βγαίνει μέσα ἀπὸ πολλὰς ξεχωριστὰς καὶ ἄλλες πάλι ἔννοιες μένουν ὀλότελα χωρισμένες καὶ ἀνεπικοινωνήτες, μὲ μιὰ λέξη τὴν ἱκανότητα νὰ βλέπει κανεὶς, πῶς τὰ «εἶδη» συνταιριάζουν ἢ δὲ συνται-

ριάζουν, έπικοινωνοϋν ή δέν έπικοινωνοϋν συναμεταξύ τους, τήν έχει ό άληθινός έπιστήμονας, ό φιλόσοφος.

Ό φιλόσοφος άναζητώντας και διερευνώντας πάντα με τους λογισμούς του τό «δν» ύψώνεται στήν ύπερλαμπρη σφαίρα του θεϊκοϋ, όπου δέν είν' εύκολο βέβαια να τον ίδει κανείς, γιατί τά μάτια τής ψυχής τών πολλών ανθρώπων δέν άντέχουνε ν' άτενίζουνε τή θεϊκότητα. Ένώ ό σοφιστής κρύβεται μέσα στή σκοτεινή σφαίρα τής ψευτιώς και τής άπάτης και είναι σχεδόν άδύνατο να τον ξετρυπώσει κανείς. Όστόσο τό φιλόσοφο θά τον ξανακοιτάξουμε καλύτερα, όταν θά τό θελήσουμε (και δώ έννοεί ό Πλάτωνας και πάλι τό διάλογο «Φιλόσοφο», πού είχε σκοπό να γράψει). Τό σοφιστήν όμως πρέπει τώρα να τον κυνηγήσουμε, ως πού να τον πιάσουμε οριστικά.

Άφοϋ δέ μάς ξμεινε παρά ή τρίτη έκδοχή, πώς δηλαδή μερικά είδη συνταιριάζουνε κι έπικοινωνοϋν άναμεταξύ τους και άλλα όχι, ως πάρουμε μερικά άπό τά «μέγιστα είδη», δηλαδή τίς γενικότατες έννοιες, και ως έξετάσουμε, άν και πώς μοροϋν να συνταιριάζουνε και να έπικοινωνοϋν. Ός τώρα συναντήσαμε τρείς τέτιες έννοιες, τό «στάση», τήν «κίνηση» και τό «δν». Άπ' αυτές βρήκαμε πώς ή στάση και ή κίνηση δέν μοροϋν να συνταιριάζουν, είναι άπόλυτα άντιφατικές, ή μιá άναιρεί τήν άλλη. Τό «δν» όμως συνταιριάζει και με τήν κίνηση και με τή στάση άφοϋ και ή στάση και ή κίνηση ύπάρχουν, άρα είναι «ζντα». Έχουμε λοιπόν ως τώρα τρία είδη ξεχωριστά, πού τό καθένα είναι διαφορετικό άπό τ' άλλα και τό ίδιο με τον έαυτό του. Νά όμως δυό καινούργιες έννοιες, άρα δυό καινούργια είδη, τό «ίδιο» και τό «διαφορετικό». Και τά δυό αυτά είναι ξεχωριστά άπό τ' άλλα και συναμεταξύ τους, και όμως συνταιριάζουνε με τ' άλλα, γιατί είπαμε, πώς τό καθέν' άπό κείνα είναι τό ίδιο (με τον έαυτό του) και διαφορετικό (άπό τ' άλλα) Όστε ξχουμε πέντε είδη.

Άπ' αυτά τό ένα, τό «διαφορετικό» ή τό «άλλο», ένώνεται με όλα τ' άλλα κατά σειρά, άφοϋ τό καθέν' άπ' αυτά είναι «άλλο» άπό τ' άλλα, άρα έπικοινωνεί ή συνταιριάζει με τήν έννοια του «άλλου». Συνάμα όμως και ή έννοια «τό ίδιο» έπικοινωνεί και συνταιριάζει με όλα τ' άλλα, γιατί τό καθένα είναι «ίδιο» με τον έαυτό του. Άς πάρουμε ένα είδος, τήν «κίνηση». Αύτή θά είναι τό «ίδιο» και «όχι τό τό ίδιο», άφοϋ συμμετέχει και στήν έννοια του «άλλου».

Είναι λοιπόν ή κίνηση ίδια και όχι ίδια. Όχι όμως απόλυτα αντιφατικά. Με άλλον τρόπο είναι ίδια (ίδια με τον εαυτό της) και με άλλον τρόπο όχι ίδια (οχι ίδια με τ' άλλα).

Με τον ίδιον τρόπο αποδειχεται, πώς είναι ή κίνηση «άλλο» και «οχι άλλο».

Ήν συσχετίσουμε την κίνηση με τὸ «δν», θά φτάσουμε στο ίδιο συμπέρασμα. Ή κίνηση είναι «δν» (άφου υπάρχει) και «οχι δν», άφου δέν είναι δλα τ' άλλα είδη και είναι ξεχωριστή από τὸ «δν». Μά έτσι τί βλέπουμε; Βλέπουμε, πώς υπάρχει τὸ «μη δν». Καί μάλιστα οχι μόνο υπάρχει, μά και συνταιριάζει μ' δλα τ' άλλα είδη. Γιατί τὸ καθέν' άπ' αυτά είναι «δν», άφου υπάρχει, και είναι «οχι δν», άφου δέν είναι τὸ «δν» και είναι διαφορετικό άπ' δλα τ' άλλα είδη. Τὸ «μη δν» λοιπόν είναι τὸ διαφορετικό, τὸ «άλλο». Καί καθένα είδος είναι «δν» καθόσον υπάρχει και άπειρες φορές «οχι δν» καθόσο δέν είναι δλα τ' άλλα τ' άπειρα είδη.

Μά τώρα βλέπουμε, πώς και τὸ ίδιο τὸ «δν» είναι και «δν» και «οχι δν». «Όν», άφου είναι ὁ ίδιος ὁ εαυτός του, και «οχι δν», άφου δέν είναι δλα τ' άλλα είδη. Μιά φορά είναι «δν» και άπειρες φορές είναι «οχι δν». Τὸ «οχι δν» λοιπόν δέν είναι τὸ άπόλυτα αντίθετο με τὸ «δν», είναι τὸ διαφορετικό από τὸ «δν». Καί γενικά, όταν βάζουμε τὸ «οχι» μπροστά σ' έναν προσδιορισμό, λ.χ. οχι μεγάλο, οχι ωραίο κλπ., δέν έννοούμε τὸ αντιφατικά αντίθετο, τὸ άπόλυτα ένάντιο στόν προσδιορισμό, παρά έννοούμε κάτι διαφορετικό από κείνο, πού σημαίνει ὁ προσδιορισμός, κάτι λοιπόν σχετικά αντίθετο. Καί ὅπως υπάρχει εκείνο, πού σημαίνει ὁ προσδιορισμός, υπάρχει και κείνο, πού σημαίνει ὁ προσδιορισμός μαζί με τὸ «οχι». Ή άρνηση λοιπόν δέν είναι άπόλυτη άρνηση, είναι σχετική άρνηση και σχετική θέση.

Νά λοιπόν, πού αποδείχτηκε, πώς υπάρχει τὸ «μη δν», πώς είν' ένα είδος κι αυτό σαν δλα τ' άλλα, πώς συνταιριάζει μ' δλα τ' άλλα, και διερευνήθηκε και ή φύση του, πώς είναι δηλαδή τὸ «άλλο», τὸ «διαφορετικό». Ήνάμεσα στο «δν» και στο «μη δν» δέν υπάρχει άπόλυτη έναντιότητα, έτσι πού νά είναι άδύνατο ν' αποδώσει κανείς ύπαρξη στο «μη δν», νά πεί δηλαδή «δν» τὸ «μη δν». Καί τὸ «μη δν» είναι «δν» και τὸ «δν» είναι «μη δν». Ή αναζήτηση για τὸ άπόλυτο «μη δν», τὸ αντιφατικά αντίθετο με τὸ «δν», είναι,

λέει ὁ Πλάτωνας, ἐριστική ματαιοσχολία, πού ἀπό καιρὸ τὴν ἔχει ἀποχαιρετήσει.

Ἔτσι δείχτηκε καὶ ἡ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν συναμεταῆό τους καὶ ἡ συνύπαρξη τῶν ἀντιθέτων. Ὅποιος δὲ δέχεται, πῶς συνυπάρχουν αὐτὲς οἱ ἀντιθέσεις («δν» καὶ «μὴ δν», «τὸ ἴδιο» καὶ «δχι τὸ ἴδιο», «ῶραϊο» καὶ «δχι ῶραϊο» κλπ.), πρέπει ν' ἀναιρέσει τούτη τὴ σειρά τῶν διαλεχτικῶν στοχασμοῦν καὶ ν' ἀποδείξει κάτι καλύτερο. Φυσικὰ ὅμως πρέπει νὰ παρακολουθεῖ καὶ νὰ καταλαβαίνει σωστὰ μὲ ποιὸ νόημα γίνεται κάθε φορά δεχτὴ ἡ συνύπαρξη τῶν ἀντιθέτων καὶ νὰ μὴ παίρνει τὴν ἀντίθεση γιὰ ἀπόλυτη ἀντίφαση.

8. Ὑπάρχει ψεύτικος λόγος καὶ ψεύτικη δοξασία (260 a - 264 b). Τί μᾶς εἶχεν ὅμως ἀναγκάσει νὰ στραφοῦμε πρὸς τὴ διερεύνηση γιὰ τὸ «μὴ δν» καὶ γιὰ τὸ «δν»; Ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν σοφιστῶν, πῶς δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ψεύτικος λόγος καὶ ψεύτικη δοξασία, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει τὸ «μὴ δν». Γιατὶ ὁ ψεύτικος λόγος καὶ ἡ ψεύτικη δοξασία δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο, παρὰ νὰ παρουσιάζει κανεὶς τὸ «μὴ δν» γιὰ «δν» καὶ τὸ «δν» γιὰ «μὴ δν».

Τώρα ὅμως βρήκαμε, πῶς ὑπάρχει τὸ «μὴ δν», καὶ βρήκαμε ἀκόμη, πῶς μερικὰ εἶδη συνταιριάζουν μ' ἄλλα καὶ μερικὰ δχι. Ἄς ἰδοῦμε λοιπὸν, μπορεῖ τὸ «μὴ δν» νὰ συνταιριάζει μὲ τὸ λόγο καὶ τὴ δοξασία; Ἄν δὲν μπορεῖ, ὅλες οἱ δοξασίες καὶ ὅλοι οἱ λόγοι εἶν' ἀληθινοί. Ἄν μπορεῖ, τότε θὰ ὑπάρχει καὶ ψεύτικος λόγος καὶ ψεύτικη δοξασία.

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὸ λόγο. Τί εἶναι ὁ λόγος; Συναρμολόγησι ἀπὸ λέξεις. Ὁ λέξεις εἶναι δυὸ λογιῶ, ἢ δνόματα ἢ ρήματα. Τὰ ρήματα σημαίνουνε πράξην ἢ κατάστασι, τὰ δνόματα ποὶὸς κάνει τὴν πράξην ἢ ποὶὸς βρίσκειται σὲ μιὰ κατάστασι. Ἄν πάρουμε λοιπὸν μιὰ σειρά μόνον ἀπὸ δνόματα, λ.χ. «λιοντάρι, ἐλάφι, ἄλογο», δὲ βγαίνει κανένα νόημα, ὅπως ἂν συναρμολογήσουμε μιὰ σειρά μόνον ἀπὸ ρήματα, λ.χ. «περπατᾷ, τρέχει, κοιμᾷται». Μόνον ἂν πάρουμε δνομα καὶ ρήμα μαζί, συναπαρτίζεται νόημα, γεννιέται λόγος, ἢ ἀπλή πρότασι, λ.χ. «ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει».

Ὅπως βρήκαμε λοιπὸν πρὶν γιὰ τὰ γράμματα, τοῦς μουσικοῦς τόνους καὶ τίς ξηνοῖες, ἔτσι γίνεται καὶ μὲ τίς λέξεις. Ὅταν πρόκειται νὰ σχηματίσουμε μιὰ φράσι μὲ νόημα, ἄλλες συνταιριάζουνε κι ἄλλες δὲ συνταιριάζουνε.

Είναι όμως άραγες όλοι οι λόγοι, που συναπαρτίζονται από όνόματα και ρήματα, **άληθινοί**; *Αν πω: «ό Θεαίτητης κάθεται» και ό «Θεαίτητος πετάει», ό καθένας θα μου απαντήσει, πώς ό πρώτος λόγος είναι άληθινός, ό δεύτερος ψεύτικος. Γιατί; Γιατί ό πρώτος λόγος λέει κάτι, που γίνεται, που είναι, λέει τό «όν» για τό Θεαίτητο. *Ο δεύτερος λόγος λέει κάτι, που δέν είναι, δέ γίνεται, λέει για τό Θεαίτητο τό «μη όν» για «δν». *Όταν λοιπόν ξνας λόγος παρουσιάζει τά «μη όντα» για «δντα», είμαστε σύμφωνοι όλοι, πώς ό λόγος αυτός είναι λόγος, μά ψεύτικος. Νά λοιπόν που υπάρχει ψεύτικος λόγος.

Τό ίδιο πράμα όμως μπορεί νά γίνει και με τή σκέψη μόνο, γιατί ή σκέψη δέν είναι τίποτ' άλλο παρά διάλογος τής ψυχής με τόν έαυτό της χωρίς φωνή. *Η **δοξασία** είναι μιá άποτελειωμένη σκέψη, μιá κρίση που δέχεται ή άρνιέται κάτι. Καί όταν πάλι ή ψυχή μας παίρνει μιάν έντύπωση από τόν έξωτερικό κόσμο με τά αισθητήρια και τήν παρασταίνει μέσα της, έχουμε μιá **παράσταση**. *Όλα τούτα, λόγος, σκέψη, δοξασία, παράσταση, είναι συγγενικά άναμεταξύ τους, και όπως ό λόγος άλλοτεσ είν' άληθινός, κι άλλοτε ψεύτικος, έτσι και τούτα όλα, άν παρασταίνουνε τά «δντα» για «δντα», είναι άληθινά, άν παρασταίνουνε τά «μη όντα» για «δντα» ή τά «δντα» για «μη όντα», είναι ψεύτικα.

*Υπάρχει λοιπόν και ψεύτικος λόγος και ψεύτικη σκέψη και ψεύτικη δοξασία και ψεύτικη παράσταση.

9. Τελική διαίρεση τών τεχνών και όρισμός του σοφιστή (264 c - 268 d). Τώρα ήρθε ή στιγμή νά κυνηγήσουμε άποτελεσματικά τό σοφιστή και νά τόν ξετρυπώσουμε και από τό τελευταίο του καταφύγιο. Είχαμε βρεί δυό είδη από τήν τέχνη, που κατασκευάζει όμοιώματα. *Εκείνη, που κάνει πιστά αντίγραφα, **εικόνες**, τήν **άπεικονιστική**, και κείνη, που φτιάχνει φαινομενικά όμοιώματα, **φαντάσματα**, τή **φантаσματοπλαστική**.

Κι έπειδής ό σοφιστής άρνήθηκε κάν, πώς υπάρχουνε φαινομενικά όμοιώματα, άπορούσαμε πού νά τόν κατατάξουμε. Τώρα όμως που βρήκαμε, πώς υπάρχει ψεύτικος λόγος και σφαλερή δοξασία και άπάτη, άς επιχειρήσουμε άλλη μιá φορά νά διαιρέσουμε τίς τέχνες, για νά ίδουμε, πού θα ξετρυπώσουμε τό σοφιστή. *Η διαίρεση θα γίνει πάλι με τόν ίδιον τρόπο. Θα σκίζουμε σέ δυό κάθε

φορά τὴν κάθε ἔννοια καὶ θὰ προχωροῦμε ἀπὸ τὸ δεξιὸ σκέλος.

Εἶχαμε βρεῖ στὴν ἀρχὴ ἀρχὴ δυὸ λογιῶ τέχνες· τὶς **παραγωγικὲς** καὶ τὶς **ἀποχτητικὲς**, καὶ εἶχαμε διαιρέσει σ' ἄλλους τοὺς περασμένους ξεχωρισμοὺς τὶς ἀποχτητικὲς καὶ κεῖ μὲς ἀναζητοῦσαμε τὸ σοφιστή. Τώρα θὰ διαιρέσομε τὶς παραγωγικὲς, γιὰτὶ ἡ μίμηση, ἡ τέχνη, ποὺ κατασκευάζει ὁμοιώματα, εἶναι βέβαια τέχνη παραγωγική.

Οἱ παραγωγικὲς τέχνες εἶναι δυὸ λογιῶ, **θεϊκὲς** καὶ **ἀνθρώπινες**, γιὰτὶ παραγωγικὴ τέχνη εἶναι κείνη, ποὺ κάνει νὰ «εἶναι» ἐκεῖνο, ποὺ πρὶν δὲν εἶτανε. Λοιπὸν τὰ ζῶα, τὰ φυτὰ καὶ ὅλα τ' ἄψυχα, καὶ ὅσα λιῶνουν καὶ ὅσα δὲ λιῶνουν, τὰ δημιουργεῖ βέβαια ὁ Θεός. Γιὰτὶ χωρὶς ἄλλο δὲ θὰ δεχτοῦμε τὴ δοξασίᾳ ἐκείνη τῶν πολλῶν, ποὺ πιστεῦει, πὼς ὅλα τοῦτα γίνονται ἀπὸ μόνα τοὺς καὶ στὴν τύχη, χωρὶς νὰ τὰ δημιουργεῖ κάποιος νοὺς μ' ἐπιστήμη καὶ λογισμό. "Ὅλα λοιπὸν τὰ φυσικὰ πράγματα τὰ δημιουργεῖ ἡ θεϊκὴ τέχνη, ὅλα τὰ τεχνητὰ ἡ ἀνθρώπινη.

"Ἡ καθεμίᾳ ἀπ' αὐτὲς ὁμῶς παράγει δυὸ λογιῶ πράματα, ἡ αὐτούσια πράματα ἢ ὁμοιώματά τους. Αὐτούσια φυσικὰ πράματα εἶναι οἱ ἄνθρωποι, τὰ ζῶα κλπ. Φυσικὰ ὁμοιώματά τους εἶναι ὅσα βλέπομε στὸν ὕπνο μας, οἱ σκιές, ποὺ παρέχουνε τὰ πράματα, ὅταν φωτιστοῦν, τὰ ὁμοιώματα, ποὺ βλέπομε στὶς γιαλιστερὲς ἐπιφάνειες, στὸ νερὸ κ. τ. τ. "Ἔτσι ἔχομε γιὰ κάθε πράμα φυσικὸ ἕνα φυσικὸ τοῦ ὁμοιώμα. Μὰ καὶ γιὰ κάθε τεχνητὸ. Ἀ.χ. χτίζομε ἕνα σπίτι. Αὐτὸ εἶναι αὐτούσιο τεχνητὸ πράμα. Ζωγραφίζομε τὸ σπίτι. Αὐτὸ εἶναι ὁμοίωμα τεχνητὸ τοῦ τεχνητοῦ. "Ἔτσι λοιπὸν καὶ ἡ θεϊκὴ καὶ ἡ ἀνθρώπινη τέχνη ξεχωρίζονται ἢ καθεμίᾳ σὲ δυό, **σὲ πραγματοπαραγωγικὴ καὶ σὲ ὁμοιωματοπαραγωγικὴ**.

Τὰ τεχνητὰ ὁμοιώματα εἶναι ἢ πιστὰ ἢ φαινομενικὰ καὶ γι' αὐτὸ ἡ ὁμοιωματοπαραγωγικὴ χωρίζεται σὲ **ἀπεικονιστικὴ** καὶ **φαντασματοπλαστικὴ**. "Ἄν διαιρέσομε τὴν τελευταία, θὰ ἴδοῦμε, πὼς τὰ φαινομενικὰ ὁμοιώματα ἢμποροῦν νὰ γίνουνε μὲ ὄργανα ἢ μὲ τὸ σῶμα τοῦ μιμητῆ, ὅπως λ.χ. ὅταν κανεὶς ἀπομιμείται τὸ παρουσιαστικὸ, τὴ φωνὴ κλπ. ἐνὸς ἄλλου. Αὐτὴ εἶναι ἡ καθαυτοῦ **μιμητικὴ τέχνη**. Καὶ ἡ μίμηση ὁμῶς εἶναι δυὸ λογιῶ. Μπορεῖ κανεὶς νὰ μιμηθεῖ γνωρίζοντας καλὰ ἐκεῖνο ποὺ θέλει νὰ μιμηθεῖ, μπορεῖ ὁμῶς καὶ νὰ μιμηθεῖ κάτι χωρὶς νὰ τὸ ξέρει, λογου-

χάρη νά παρασταίνει τὸ δίκαιο, τὸ γενναῖο, τὸν ἐνάρετο, χωρὶς νά ξέρει τί εἶναι δικαιοσύνη, γενναϊότητα, ἀρετή. Καὶ κἀνοντάς το νά τὰ καταφέρνει νά περνάει καὶ γιὰ δίκαιος, γενναῖος, ἐνάρετος, χωρὶς νά εἶναι.

Ἡ πρώτη μίμηση, ὅταν ξέρει κανεὶς ἐκεῖνο πὺ ἀπομιμείται, εἶναι ἡ ἐπιστημονικὴ, ἡ δευτέρη μίμηση εἶναι ἡ **δοξασιομιμητικὴ**, ὅταν κανεὶς ἀπομιμείται χωρὶς νά ξέρει, παρὰ ἔχοντας μόνον μιὰν ὑποκειμενικὴ γνώμη, μιὰ δοξασίαν ἀπατηλὴ γιὰ τὸ πρᾶμα. Ὁ σοφιστὴς κάνει τὸ δεύτερο. Εἶν' ἕνας δοξασιομιμητὴς.

Καὶ αὐτὴ ὅμως ἡ δοξασιομιμητικὴ εἶναι δυὸ λογιῶ. Γιατὶ μπορεῖ κάποιος νά παρασταίνει κάτι, πὺ δὲν τὸ ξέρει, πιστεύοντας εὐλικρινά, πὺς τὸ ξέρει. Αὐτὸς εἶναι ὁ **ἀπλοϊκὸς δοξασιομιμητὴς**. Ἄλλος ὅμως παρασταίνει κάτι πὺ δὲν τὸ ξέρει, ἐνῶ ξέρει καλὰ, πὺς δὲν τὸ ξέρει. Αὐτὸς δηλαδὴ συνειδητὰ **ὑποκρίνεται**, πὺς ξέρει κάτι πὺ δὲν τὸ ξέρει. Αὐτὸς εἶναι ὁ καθαυτοῦ **ὑποκριτὴς δοξασιομιμητὴς**. Αὐτὸς πραγματικὰ καὶ συνειδητὰ κοροϊδεύει.

Μὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ὑποκριτικοὶ δοξασιομιμητὲς εἶναι δυὸ λογιῶ. Ἄλλοι ἀσκοῦν τὴν ἀπάτη τους μὲ δημόσιους λόγους στὰ πλήθη. Εἶναι οἱ δημοσιολήτορες, οἱ πολιτικάντηδες. Καὶ ἄλλοι πάλι ἀσκοῦν τὴν ἀπάτη τους σὲ ἰδιωτικὲς συνομιλίες καὶ ἀναγκάζουσι τοὺς συνομιλητὰς των ν' ἀντιφάσκουσι μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τους. Πὺς θὰ ὀνομάσουμε τοὺς τελευταίους αὐτούς; Ὅχι βέβαια σοφοὺς, ἀφοῦ εἶπαμε, πὺς δὲν ξέρουσι αὐτὸ πὺ ὑποκρίνονται, πὺς ξέρουσι. Ἐτούτοι λοιπὸν χωρὶς ἄλλο εἶναι οἱ ἐριστικοὶ, οἱ ἀντιλογικοὶ σοφιστὲς, ταχυδαχτυλοῦργοι καὶ ἀπατεῶνες, πὺ πλάθουσι μὲ τὰ λόγια μιὰ συνειδητὴ ψεύτικη γνώση καὶ μ' αὐτὴ ξεγελᾶνε τοὺς συνομιλητὰς των καὶ τοὺς ρίχνουσι σ' ἀντιφάσεις.

Κι ἔτσι λοιπὸν ὁ Πλάτωνας κατόρθωσε νά χτυπήσει κατὰστηθα τοὺς συγκαιρινούς ἀντιπάλους του χωρὶς πιά τὴν κατηγορίαν γιὰ χρηματισμὸ, πάντα ὅμως μὲ τὴν κατάκρισιν, πὺς εἶναι συνειδητοὶ ἀγύρτες, κρατώντας ἔτσι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του μόνον τὸ χαρακτηρισμὸ τοῦ ἀληθινοῦ φιλόσοφου, τοῦ τίμια καὶ εὐλικρινά ἀφοσιωμένου στὴν ἀναζήτησιν τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀλήθειας.

10. Ἡ προβληματικὴ τοῦ «Σοφιστῆ». Ἀφοῦ λοιπὸν τώρα γνωρίσαμε ἀναλυτικὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ «Σοφιστῆ», μπο-

ρουμέ'νά προχωρήσουμε σὰ μιὰ συνολικὴν ἐπισκόπηση, ποὺ θὰ μᾶς δείξει ποιὲς προθέσεις εἶχεν ὁ Πλάτωνας γράφοντας ἐτούτο τὸ διάλογο, ποιὲς ἀπορίες εἶχε νὰ λύσει, τί νέο ἐπρόσθεσε στὴν ὡς τώρα φιλοσοφικὴ του διανόηση.

Ὁ «Σοφιστής» μᾶς παρουσιάζει ἕνα διπλὸ περιεχόμενο. Ξεκίνημα γιὰ τὸ διάλογο καὶ νῆμα, ποὺ ἐνώνει πέρα γιὰ πέρα τὴν ἀναζήτηση, εἶναι ὁ ὀρισμὸς τοῦ σοφιστῆ. Οὐσιαστικὸ περιεχόμενο εἶναι ἡ διερεύνηση γιὰ τ' ὄντολογικὸ πρόβλημα. Ὁ Gomperz παρομοιάζει τὸ διάλογο τοῦτο σὰν ἕνα ὄστρακο, ποὺ φλοῦδι του εἶναι ὁ ὀρισμὸς τοῦ σοφιστῆ καὶ οὐσία του ἡ ἔρευνα γιὰ τὸ «ὄν». Στὴν ἐξωτερικὴ του φόρμα ὁ διάλογος· αὐτὸς τῆς ὄψιμης δημιουργίας δὲν ἔχει βέβαια τὴ δραματικὴ πλοκὴ καὶ ζωντάνια, τὴν πλούσια σκηνοθεσία, τοὺς ἀμίμητους χαρακτηρισμοὺς τῶν προσώπων, ποὺ βρίσκουμε στὸ «Συμπόσιο» καὶ στὸ «Φαῖδρο» καὶ στὴν «Πολιτεία». Ἡ γλῶσσα του ὅμως εἶναι πάντα ἡ ἐξαισία πλαστικὴ καὶ παραστατικὴ, ἡ εὐκολολόγιστη καὶ συνάμα ἀκριβόλογη, ἡ γεμάτη χρωματισμοὺς καὶ πάθος γλῶσσα τοῦ Πλάτωνα, πλουτισμένη μάλιστα μὲ τολμηρὲς λεξιπλασίες, μὲ λογοπαίγνια, μὲ παρηχητικὲς ἔτυμολογίες, δυσκολοαπόδοτες στὴ μετάφραση. Καὶ δὲν εἶναι καθόλου σωστὸ νὰ χαρακτηρίσει κανεὶς τὸ διάλογο τοῦτο σὰν ἕνα ἄθροισμα ἀπὸ μαθητικὰ γυμνάσματα στὴ διχοτομικὴ διαίρεση καὶ ἀπὸ σχολαστικὲς διαλεχτικὲς λεπτολογίες, χρήσιμες μόνο γιὰ τίς ἐσωτερικὲς ἀσκήσεις τῶν μαθητῶν τῆς Ἀκαδημίας. Ἀπεναντίας καὶ στὰ μέρη ἀκόμη, ποὺ γίνεται ἡ λεπτόλογη καὶ τόσο ἀφηρημένη ὄντολογικὴ διερεύνηση, μένει ἡ ζωντάνια, ποὺ δίνει ὁ διάλογος, ἡ ἐρώτηση καὶ ἡ ἀπόκριση, καὶ τὸ ἔργο διαβάζει' εὐχάριστα. Δὲν ἔχει κανεὶς παρὰ νὰ τὸ παραβάλλει μὲ μιὰ σελίδα τοῦ Hegel γιὰ νὰ ἴδῃ τὴν κολοσσιαία διαφορὰ.

Τὸ ἔργο διαπνέεται ἀπὸ τὸ διπλὸ πάθος. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ προσωπικὴ διαμάχη μὲ ἀντίπαλους, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὸ πάθος τῆς φιλοσοφικῆς ἀναζήτησης, ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὰ βαθύτατα ψυχοκίνητρα τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ. Γιατὶ καὶ τὸ ἔργο τοῦτο εἶναι μέρος ἀπὸ μιὰ πλατύτερη ἐνότητα, ποὺ ἀντιπροσωπεύει ἕνα ὀλόκληρο στάδιο ἀπὸ τὴν πλατωνικὴν ἀγωνία γιὰ νὰ πραγματοποιήσει τὸ ὕψιστο ἰδανικὸ τῆς ζωῆς του. Νὰ διαπλάσει καὶ νὰ ἐξυψώσει τὴ ζωὴ μὲ τὴν ἀληθινὴ γνῶση.

Στὴν «Πολιτεία» του εἶχεν ἀποκορυφωθεῖ τὸ πόρισμα

του αγώνα του στην άντρική του ηλικία. 'Εκεί ο Πλάτωνας, αφού είχε υπερνικήσει με τα πρώτα του έργα το γνωσιολογικό υποκειμενισμό και τον άγνωστικισμό της παλιᾶς σοφιστικής του Ε' αιώνα, πού μ' αὐτὴν εἶχε παλαίψει καὶ ὁ Σωκράτης με τὴ μαιευτικὴ του μέθοδο καὶ τὴν ἠθικὴν ἔννοιοκρατία του, ἐβάθυνε τὴ σωκρατικὴ μαιευτικὴ, τὴν «γένει γενναίαν σοφιστικὴν», ὅπως τὴν ἐ χαρακτηρίζει τώρα στὸ «Σοφιστὴ» καὶ τὴν ἀρίωσε στὴ «διαλεχτικὴ».

'Εκεῖ χωρίζοντας τὸν κόσμον τῶν αἰσθητῶν, ὅπου γι' αὐτὸν ἰσχύει ἡ «δόξα» καὶ ὁ υποκειμενισμὸς τῆς πρωταγόμενης γνωσιολογίας, ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν νοητῶν, ὅπου μᾶς ὀδηγεῖ μόνο ἡ διαλεχτικὴ νόηση, εἶχε ὑψώσει τὴ σωκρατικὴν ἔννοιοκρατία σὲ γενικὴν ἰδεοκρατία, καθορίζοντας τὰ «εἶδη», τίς νοητὲς μορφές, σὰν «οὐσίες» αἰώνιες καὶ ἀμετάβλητες, με ὑπέρτατο εἶδος τὴν ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ, πού ταυτίζεται με τὴ θεότητα.

'Εκεῖ εἶχε ὀλοκληρώσει ἀκόμη τὴν ψυχογνωσία του, ξεχωρίζοντας τὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν πολιτειολογία του, ἀποκαλύπτοντας τὴ βαθιὰν ἐνότητα τῆς ἀτομικῆς καὶ τῆς ὁμαδικῆς ψυχῆς, πού ἀπαρτίζει τὴν πολιτικὴν δόξα, καὶ βρίσκοντας τὴν ἀντιστοιχία καὶ τὸ στενὸτατον σύνδεσμον ἀνάμεσα στὴν ἀτομικὴ καὶ τὴν πολιτειακὴν ἠθικὴν ἐστῆριζε καὶ ἔβασεν ὀριστικὰ τὸ ἄτομον με τὴν πολιτικὴν κοινότητα καὶ ἔδειξε στὸν ἄνθρωπον τὸ δρόμον πρὸς τὴν ἀρετὴ, τὴν τελειότητα καὶ τὴν ὑπέρτατην εὐδαιμονία.

'Εκεῖ ἀκόμη ἀπέκάλυψε τὴ βαθύτατην ἔνωση τῆς γνώσης με τὴν ἀτομικὴ καὶ πολιτικὴν ἀρετὴ καὶ χάραξε τὸ δρόμον τῆς «παιδείας», πού ὀδηγεῖ καὶ στὴν ἀληθινὴν ἐπιστήμη καὶ στὴν ἀληθινὴν ἀρετὴ.

'Εκεῖ τέλος ἐκορύφωσε καὶ ἐνσάρκωσε τὸ προσωπικὸ του ἰδανικόν, τοῦ ὀδηγητῆ, στὸ φιλόσοφον - βασιλιά, τὸ φιλόσοφον - πολιτικόν, πού καὶ κατέχει τὴν ὑπέρτατην γνώση καὶ τὴ μετουσιώνει σὲ ζωὴ ὀργανώνοντας καὶ κυβερνώντας τὴν πολιτεία σύμφωνα μ' αὐτή.

'Ὅσῳ ἡ λαμπρότατη ἐκείνη πνευματικὴ δημιουργία, ἡ γνωσιολογικὴ, ὄντολογικὴ, ψυχολογικὴ, ἠθικολογικὴ, πολιτειολογικὴ καὶ παιδαγωγικὴ σύνθεση τῆς «Πολιτείας», ἔν' ἀπὸ τὰ ὑψηλότετα καὶ τελειότετα δημιουργήματα τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ, δὲν εἶτανε κάτι πού μποροῦσε νὰ κλείσει ὀριστικὰ τὴν πλατωνικὴ σκέψη.

Γιατὶ ἔξω ἀπ' αὐτὸ κυλοῦσεν ἡ πραγματικὴ ζωὴ. Καὶ

ή ζωή μιλούσε στην ψυχή του Πλάτωνα. Για τη ζωή φιλοσοφοῦσε, γιὰ τὸ ζωντανὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι γιὰ νὰ χτίσει ἕναν χρυσελεφαντίνιο πύργο καὶ νὰ κλειστεῖ μέσα σ' αὐτὸν μὲ αὐτάρεσκην ἱκανοποίηση. Τ' ἀνθρώπινα πράγματα, τὰ πολιτικά, τὰ «κοινά», τοῦ ἀναβαν αἰώνια τὴ λαχτάρα του καὶ πυράχτωναν τὴν ψυχὴ του.

Καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὰ ἴδια τὰ προβλήματα, ποῦ εἶχε λύσει στὴν «Πολιτεία», κινούσανε καὶ γύρω του τὴ σκέψη κι ἔπαιρναν λύσεις διαφορετικὲς καὶ ἀντίθετες ἀπὸ τὴ δική του. Ὁ πλατωνικὸς στοχασμὸς ἐχτυπήθηκε μὲ ὅλη τὴν ἄλλην ἑλληνικὴ διανόηση καὶ μὲ τὰ παλιὰ συστήματα τοῦ ἔχτου καὶ τοῦ πέμπτου αἰῶνα, ποῦ ἐπιζοῦσαν ἀκόμη, καὶ μὲ τίς ἄλλες σωκρατικὲς σχολές, ποῦ ξεκινώντας ἀπὸ τὸ Σωκράτη καὶ μ' ἄλλης λογιῆς ἐπαφὴ πρὸς τὴν παλιότερη σκέψη, ἔφερναν σ' ἄλλους δρόμους τὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἀντικαθρεφτίζοντας διαφορετικὲς ροπὲς τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς.

Καὶ ἀκόμη μέσα στὴν ἴδια τὴν Ἀκαδημία ἡ συζήτηση ἀπάνω στὴν πλατωνικὴ σύνθεση ξεσκέπαζε τίς ἀδύνατες πλευρὲς της, γεννοῦσε νέες ἀπορίες καὶ ἀπαιτοῦσεν ὀλοένα βαθύτερη διερεύνηση.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἀντιθέσεις ἔπρεπε νὰ ὑπερνηκηθοῦν. Μὰ καὶ ἡ πείρα τῆς ζωῆς ἀπὸ τὴν ἐξέλιξη καὶ τίς περιπέτειες τῶν πολιτειακῶν πραγμάτων σ' ὅλες τίς ἑλληνικὲς πολιτείες τοῦ καιροῦ του καὶ ἡ πείρα ἀπὸ τίς ἴδιες τίς προσπάθειες, ποῦ ἔκαμεν ὁ Πλάτωνας γιὰ νὰ πραγματώσει τὰ ἰδανικά του, ἔβρισκαν ἀπήχηση στὸ ζωντανό του στοχασμό, τὸν ἀναζόμεναν καὶ δὲν τὸν ἀφηναν νὰ καταλαγιάσει.

Ποιά νέα προβλήματα εἶχανε γεννηθεῖ ὅλες αὐτὲς οἱ πολύτροπες ἀντιθέσεις κι ἐπιρροές;

Στὸ γνωσιολογικὸ πρόβλημα ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἐπιζεῖ ὁ παλιὸς σοφιστικὸς ὑποκειμενισμὸς στὴ φιλοσοφία τοῦ Ἀρίστιππου τοῦ Κυρηναίου, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἡ παλιὰ ἑλεατική, ἡ ζηνώνια διαλεχτικὴ συνενωμένη μὲ σοφιστικά καὶ σωκρατικὰ στοιχεῖα στὴ σχολὴ τῶν κυνικῶν καὶ τὸν ἀρχηγέτη καὶ σημαντικότετον ἐκπρόσωπό της, τὸν Ἀντιστήνη, ἐδημιούργησε μιὰ νεοσοφιστικὴ τάση, μὲ χαραχτήρα ἐριστικὸ, ποῦ ἀρνιέται, πὼς ὑπάρχει ψεύτικος λόγος καὶ πλάνη («ψευδὴ λέγειν οὐκ ἔστι») καὶ πὼς μόνο ταυτο-

λογικές κρίσεις μπορούν να υπάρχουν, γιατί δεν μπορούμε σ' ένα υποκείμενα ν' αποδώσουμε κανέν' άλλο κατηγορημα παρά μόνο τὸν ἑαυτὸ του.

Και ἀκόμη ἡ ἴδια ἡ πλατωνικὴ θεωρία δὲ τὸ γνωσιολογικὸ πρόβλημα, ποὺ δέχεται ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὴν αἰσθησιακὴ γνώση, τὴ «δόξα», τὴν ὑποκειμενικὴ γνώμη γιὰ τὰ αἰσθητά, καὶ τὴ γένεση, καὶ τὴ διαλεχτικὴ νόηση γιὰ τὰ νοητά, τὶς αἰώνια σταθερὲς καὶ ἀμετάβλητες οὐσίες («τὸ αἰεὶ ὡσαύτως κατὰ ταῦτά ἔχον»), δὲν ἔφτανε νὰ ἐξηγήσ' ἱκανοποιητικὰ ὅστε τὴ σχέση τῶν αἰσθητῶν πρὸς τὰ νοητά, ὅστε τὴ σχέση τῶν νοητῶν συναμεταξύ τους, ὅστε τὴν ἔλλογη γνώση τοῦ ὑπέρτατου εἶναι, τοῦ ἀγαθοῦ, τῆς θεότητος, στὴ σχέση της μὲ τ' ἄλλα νοητά καὶ μὲ τὰ αἰσθητά. "Ἄφνε πάντα στὴν ἔσχατην ἐπαφὴ μὲ τὸ «ὄν» σὰν τελευταῖο καταφύγιο τὸ «ὑπὲρ λόγον», τὴν «ἔνθεη μανία», τὴν ἀμεση διαισταντικὴ θέα, ποὺ δὲν ἐκφράζεται παρά μόνο μὲ εἰκόνα καὶ μῦθο.

Στ' ὄντολογικὸ πρόβλημα ἡ ἀντίθεση παρουσιάστηκε ἔντονη ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἀπέναντι στὸν ἑλεατισμὸ, στὴν παρμενιδικὴν ἀντίληψη, ποὺ δέχεται τὸ «ὄν» γιὰ «ἕνα» καὶ «ὄλο», ἀδιάρετο, ἀμετακίνητο κι αἰώνια ἀμετάβλητο, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἀπέναντι σὲ κείνους, ποὺ δέχονται τὰ ὄντα γιὰ δυὸ ἢ τρία ἢ τέσσερα ἢ πολλὰ, καὶ ἀπέναντι σὲ κείνους, ποὺ δέχονται τὰ πάντα αἰώνια κινημένα καὶ μεταβλητά, ὅπως ὁ Ἡράκλειτος. Καὶ ἀκόμη ὁ βασικὸς ἐκεῖνος χωρισμὸς τῶν αἰσθητῶν ἀπὸ τὰ νοητά βρισκότανε σὲ ἀπόλυτην ἀντίθεση πρὸς ἐκείνους, ποὺ τὴν οὐσία δὲν τὴνε ξεχωρίζουν ἀπὸ τὸ σωματικὸ, τὸ ὕλικό, καὶ ἀρνιοῦνται ὀλότελα, πὼς υπάρχουν ἀσώματες, νοητὲς οὐσίες.

Μὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ πλατωνικὴ ἀντίληψη ἄφνε προβλήματ' ἄλута καὶ γεννοῦσεν ἀπορίες. Τὰ «εἶδη», ποὺ εἶναι ἄπειρα, εἶναι πραγματικὰ ἀκίνητα καὶ ἀμετάβλητα καὶ ἀνεπικοινωνήτητα συναμεταξύ τους; Καὶ πὼς μπορεῖ ν' ἀποδοθεῖ σ' αὐτὰ κίνηση κι ἐπικοινωνία, ἐνέργεια καὶ πάθος, χωρὶς νὰ πάθουνε νὰ εἶν' αἰώνια τὰ ἴδια; Καὶ ποιά εἶναι ἡ σχέση τῶν νοητῶν πρὸς τὰ αἰσθητά; Ἄρκοῦν οἱ ἀόριστοι καὶ εἰκονικοὶ χαρακτηρισμοί, πὼς τὰ αἰσθητά μετέχουνε στὰ νοητά (μέθεξη, μετοχή) ἢ πὼς τὰ αἰσθητά εἶναι φθαρτὰ καὶ περαστικὰ ἀντίγραφα, «εἶδωλα», μιμήματα τῶν νοητῶν, γιὰ νὰ ἐξηγήσουν ἱκανοποιητικὰ τὴν κίνηση, τὴν ἀλλαγὴ, τὴ γένεση καὶ φθορά, τὴν αἰτιατικὴν ἐξάρτηση

των αισθητῶν ἀναμεταξύ τους και ἀπὸ τὰ νοητά, οὐσίες ἀμετάβλητες και ἀκίνητες ;

Στὸ πολιτειολογικὸ πρόβλημα παραμένει ἡ βασικὸ-τατὴ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὴν ἰδεατὴ πολιτεία, πού ζωγραφίστηκε στὸ μεγάλο συνθετικὸ ἔργο, και στὶς ὁρατὲς και συγκεκριμένες πολιτείες τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, πού ὁλοένα ξεμάκρυναν ἀπὸ κείνο τὸ ἰδανικὸ και τραβούσανε πρὸς τὴν ἀποσύνθεση.

Ποιδὲ εἶναι ὁ δρόμος, πού θὰ ἐνώσει τὸ ἰδανικὸ μὲ τὸ πραγματικὸ ; Ἔτσι δημιουργήθηκε ἡ ἀνάγκη γιὰ τὸν Πλάτωνα σὲ μιὰ νέα σειρά ἀπὸ ἔργα νὰ ξανακοιτάξει τὰ προβλήματα· αὐτὰ και νὰ λύσει τίς ἀπορίες. Αὐτὸ εἶναι τὸ γενικὸ πρόγραμμα γιὰ τὴν πενταλογία «Παρμενίδη - Θεαίτητου - Σοφιστῆ - Πολιτικοῦ - Φιλόσοφου», πού ὅλα μαζί θὰ εἶταν ἓνα νέο ἔργο, σύστοιχο στὴν «Πολιτεία», ἡ δευτέρη πλατωνικὴ σύνθεση. Ἡ σειρά ἀρχίζει μὲ δυὸ ἔργα, πού θέτουνε τίς ἀπορίες, τὸν «Παρμενίδη», πού εἶναι κριτικὴ τῶν ἰδεῶν ἀπὸ παρμενιδικὴν ἀποψη και ἀντικριτικὴ τοῦ ἑλεατισμοῦ ἀπὸ πλατωνικὴν ἀποψη στ' ὄντολογικὸ πρόβλημα, και συνεχίζεται μὲ τὸ «Θεαίτητο», πού θέτει τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἀληθινὴ γνώση και εἶναι κριτικὴ τοῦ ἡρακλειτισμοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ δίνει θετικὴν ἀπάντηση γιὰ τὸ ποιὰ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐπιστήμη.

Ἡ «Σοφιστής», ὁ «Πολιτικός» και ὁ «Φιλόσοφος», ἡ καθ'αυτοῦ συνθετικὴ τριλογία, πρόκειται νὰ δώσει τὴ λύση σ' ὅλες τίς ἀπορίες και γιὰ τὸ γνωσιολογικὸ και γιὰ τ' ὄντολογικὸ και γιὰ τὸ πολιτειολογικὸ πρόβλημα. Τὸ γενικὸ λοιπὸν πρόγραμμα τοῦ νέου μεγάλου ἔργου εἶτανε νὰ ξεκαθαριστοῦν τελειωτικὰ οἱ ἀντιθέσεις τοῦ πλατωνικοῦ στοχασμοῦ πρὸς τὸν ἑλεατισμὸ, τὸν ἡρακλειτισμὸ και τὴ νεοσοφιστικὴ, νὰ λυθοῦν οἱ ἀπορίες, πού γεννήθηκαν μέσα στὴν ἴδια τὴν Ἀκαδημία, και νὰ δοθεῖ μιὰ νέα σύνθεση γνωσιολογικὴ, ὄντολογικὴ και πολιτειολογικὴ. Ἡ σύνθεση αὐτὴ δὲν ὀλοκληρώθηκε, ἐφόσο δὲ γράφτηκε ὁ «Φιλόσοφος».

Ἡ «Σοφιστής» λοιπὸν εἶν' ἓνα ὄργανικὸ μέλος σ' αὐτὴ τὴ σύνθεση. Τὸ περιεχόμενό του ἔχει δυὸ πλευρές, μιὰν ἀρνητικὴν και μιὰ θετικὴν. Ἡ ἀρνητικὴ πλευρὰ του εἶναι, πῶς ὁ σοφιστὴς τῆς νέας μορφῆς, ὁ ἐριστικός, ὁ ἀντιλογικός δοκησιόσοφος τοῦ τύπου τοῦ Ἀντιστένη, δὲν μπορεῖ οὔτε καν νὰ πατήσῃ τὸ κατώφλι τῆς ἀληθινῆς ἐπιστήμης, οὔτε νὰ δώσει καμιὰ λύση σὲ κανένα πρόβλημα. Εἶναι, κατὰ τὴ

γνώμη του Πλάτωνα, ένας αγύρτης, συνειδητός άπατεώνας, πού ξέροντας, πώς δέν ξέρει τίποτα, μέ ταχυδαχτυλογυικές λογοπλοκίες παρουσιάζεται παντογνώστης, αντίλεγει σέ όλα, ξεγελάει μέ ψεύτικα δμοιώματα και φέρνει σέ φαινομενικές αντίφάσεις τούς συνομιλητές του. Τό μεγάλο πάθος, πού κινεί τό διάλογο στά μέρη, πού σχετίζονται μέ τούς νέους αὐτούς σοφιστές, ὁ δξύτατος διασυρμός και σαρκασμός, ἡ ὀργισμένη εἰρωνεία και περιφρόνηση, δείχνει, πώς ἐδῶ πρόκειται γιά μιὰ πάλη στήθος μέ στήθος πρὸς ἀνθρώπους συγκαιρινούς του, πού τὸν πολεμοῦσανε θανάσιμα, τὸν ἐσατύριζαν και τὸν ἐδάγκαναν, ὅπως ἔκαμεν ὁ Ἄντιστένης στό «Σάθωνα». Ἄπό τό σοφιστὴ τέτιος λογιῆς δέν μπορεῖ νὰ περιμένει τίποτα οὔτε ἡ ἐπιστήμη, οὔτε ἡ ζωῆ. Αὐτό θέλει ν' ἀποδείξει ὁ Πλάτωνας μέ τούς ὀρισμούς του.

Μὰ δέν εἶναι μόνο ἡ πολεμική, πού τοῦ γίνεται ἀπὸ τούς κυνικούς, πού κινάει τὴν ὀργή του και τό πάθος του. Ἄπό κεῖ τοῦ ἔρχονται και μερικὲς σοβαρὲς ἀντιλογίες και γιά τὴ γνωσιολογία και γιά τὴν ὄντολογία του. Κι ἔτσι ἡ ἀναζήτηση γιά τὴν ὑπόσταση τοῦ σοφιστὴ τοῦ δίνει ἀφορμὴ νὰ διασκοπήσει και τὰ βαθύτερα προβλήματα, πού τὸν ἀπασχολοῦν.

Ὁ σοφιστὴς ἐπίτηδες, και γιά νὰ σκεπάσει τὴ δοκησισοφία του και τὴν ἀγυρτεία του, πλάθει τὴ θεωρία, πώς δέν ὑπάρχει ψεύτικος λόγος («ψευδὴ λέγειν οὐκ ἔστι»), ἀρα οὔτε κι ἀπάτη συνειδητὴ ἢ ἀσυνείδητη. Γιατί, σοῦ λέει, ψεύτικος λόγος σημαίνει νὰ παρασταίνεις τό «μὴ ὄν» γιά «ὄν». Τό «μὴ ὄν» ὅμως δέν ὑπάρχει, οὔτε μπορεῖ νὰ γνωριστεῖ, ὅπως δίδαξε κι ὁ Παρμενίδης και ὅπως παραδεχότανε παλιότερα και ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας («Πολιτεία» 477 a «πῶς γὰρ ἂν μὴ ὄν γέ τι γνωσθεῖη», και 478 b). Τώρα ὅμως ὁ Πλάτωνας ἔχει ξεπεράσει τὸν παρμενιδισμό και τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του. Τώρα μπορεῖ ν' ἀποδείξει, πώς ὑπάρχει τό «μὴ ὄν» και μπορεῖ νὰ γνωριστεῖ. Καὶ τοῦτο θὰ τ' ἀποδείξει ὁ Ἐλεάτης ξένος προβαίνοντας στὴν «πατροχτονία», ἀναιρώντας δηλαδὴ τὴ θεωρία τοῦ δασκάλου του.

Ἡ ἀπόδειξη ὅμως δέν περιορίζεται μόνο σ' αὐτό. Εἰσέρχεται και στὴν παρμενιδικὴ θεωρία γιά τό «ὄν». Καὶ γενικότερα ὁ ἔλεγχος ἀπλώνεται σ' ὄλες τίς παλιὲς ὄντολογικὲς δοξασίες. Δέν ἀναφέρει μέ τ' ὄνομα τούς παλιούς φιλόσοφους, παρὰ μόνο μέ γενικούς ἀόριστους χαραχτηρι-

σμούς, πού γίνονται πιό διάφανοι καί συγκεκριμένοι γιά τόν 'Εμπεδοκλή καί τόν 'Ηράκλειτο.

Τό συμπέρασμα ἀπό τόν ἔλεγχο εἶναι, πώς τὸ «δν» εἶναι μιὰ ξεχωριστὴ κατηγορία, πού δὲν μπορεῖ νὰ ταυτιστεῖ μὲ τίποτ' ἄλλο (τὸ ὑγρὸ καί τὸ ξερὸ, τὸ ζεστὸ καί τὸ κρύο, ἢ ὁποιαδήποτε' ἄλλα στοιχεῖα). Παραμένει πάντα σὰν κάτι «τρίτο», πού περιέχει τ' ἄλλα. Μπορεῖ ὅμως κανεὶς τότες νὰ ἰσχυριστεῖ, πώς τὸ «δν» εἶναι «ἕνα» καί «ἄλο», ὅπως φρονοῦν οἱ 'Ελεάτες; Καί τοῦτο ἀποδείχεται ἀδύνατο. Κι ἔτσι ξεκαθαρίζονται κατὰ τὴν ἀντίληψη τοῦ Πλάτωνα καί ὁ ὄντολογικὸς πλουραλισμός, πού ταυτίζει τὸ «δν» μὲ διάφορα στοιχεῖα, καί ὁ ὄντολογικὸς μονισμὸς τῶν 'Ελεατῶν.

Τί μένει ὕστερ' ἀπ' αὐτό; Μένει, πώς τὰ «δντα» εἶναι πολλά, ἀπειρα καί ἀνάμεσα σ' αὐτὰ καί τὸ «δν» σὰν ξεχωριστὴ κατηγορία. Τί λογῆς ὅμως εἶναι τὰ «δντα»; Αἰσθητὰ ἢ νοητὰ; Τώρα ἤρθεν ἡ στιγμή ν' ἀντικριστεῖ ἡ βασικὴ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸν ὕλισμὸ καί τὸν ἰδεαλισμὸ.

Οἱ ὕλιστές παραδέχονται γιά «δν» μόνο κείνο, πού χτυπάει τὰ αἰσθητήριά μας, μᾶς γεννάει ἀντίσταση στὸ ἄγγιγμα, εἶναι ὄρατὸ καί ἀκουστό, μὲ μιὰ λέξη τὸ σωματικὸ, τὸ ὕλικό. Ὁ Πλάτωνας χαρακτηρίζει τοὺς ὕλιστές μὲ πολὺ περιφρονητικὰ ὀνόματα. Εἶναι ριζωμένοι στὴ γῆ, ἀνθρώποι κακότροποι καί δύσκολοι στὴ συζήτηση, ἀγύριστα κεφάλια. Δὲ συζητᾶει λοιπὸν μαζί τους, παρὰ μόνο ἀφοῦ τοὺς «καλυτερέψει», τοὺς παρουσιάσει, δηλαδὴ, νὰ παραδέχονται, πώς ἡ δικαιοσύνη, ἡ φρόνηση καί τὰ τέτια, ἐνῶ ὑπάρχουν, εἶν' ἀσώματα καί νοητὰ. Ἔτσι ὁ «διορθωμένος» αὐτὸς ὕλισμὸς δέχεται καί σωματικὰ καί ἀσώματα δντα. Καί τότες πώς θὰ ὀρίσουμε τὸ «δν», ἔτσι πού νὰ περιλαβαίνονται καί τὰ δύο;

'Εδῶ εἶναι, πού προβαίνει ὁ Πλάτωνας πολὺ κατηγορηματικὰ σ' ἕναν ἀναπάντεχο, καθαρὰ δυναμικὸν ὀρισμὸ γιά τὸ «δν». «Τίθεμαι ὄρον ὀρίζειν τὰ δντα, ὡς ἔστιν οὐκ ἄλλο τι πλὴν δύναμις».

Παραπάνω κάνοντας τὴν ἀνάλυση τοῦ «Σοφιστῆ» σημείωσαμε τὴ μεγάλη συζήτηση καί διχογνωμία, πού γέννησε καί γεννάει ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς ἀνάμεσα στοὺς νεώτερους ἔρμηνευτές. Πρῶτα πρῶτα ποιούς ἔννοεῖ ἐδῶ γιά ὕλιστές ὁ Πλάτωνας; Ἔγινε μεγάλη προσπάθεια γιά νὰ καθοριστεῖ ἡ σχολὴ ἢ οἱ σχολές, ὁ 'Αντιστένης καί οἱ κυνικοί,

ἢ ὁ Ἄντιστένης καὶ οἱ ἀτομικοὶ (Λεύκιππος, Δημόκριτος), οἱ ἀτομικοὶ καὶ ὁ Ἄριστιππος ὁ Κυρηναῖος, ἢ τέλος μόνο οἱ ἀτομικοὶ. Οἱ χαρακτηρισμοί, πού δίνει ὁ Πλάτωνας, εἶναι τόσο γενικοί καὶ ἀόριστοι, πού εἶναι μάταιη ἡ προσπάθεια νὰ τοὺς περιορίσει κανεὶς σὲ μιὰ μόνο σχολή. Ἐδῶ κρίνεται γενικά ἡ ὕλιστική ἀντίληψη, πού δέχεται γιὰ «ὄν» μόνο τὸ σωματικό, τὸ ὕλικό. Σ' αὐτὴν περιέχονται ὅλοι οἱ παλιοὶ Ἰωνεὺς φυσιοκράτες, ὅλοι οἱ κατοπινοὶ ὕλιστές.

Ὁ Πλάτωνας δὲν ἀντιμετωπίζει συγκεκριμένα κάθε σχολή στὸ δικό της ἐπίπεδο, γιατί ποτὲ δὲν τοὺς ἐπρόσεξε ἀρκετά καὶ προπάντων τὸ σημαντικότερον ἀπ' ὅλους τὸν Δημόκριτο. Παίρνει τὸν ὕλισμὸ ἀόριστα καὶ γενικά καὶ θέλει προπάντων νὰ τοὺς ἀναγκάσει μὲ τὸ ἐπιχειρήμα τῆς δικαιοσύνης, τῆς φρόνησης κλπ., πού τὸ θεωρεῖ ἀκλόνητο, νὰ παραδεχτοῦνε, πὼς κάτι ὑπάρχει, πού ἐνῶ δὲν εἶναι σωματικό, κανεὶς δὲν τολμάει ν' ἀρνηθεῖ τὴν ὑπαρξή του. Στὴν εὐκόλη καὶ πρόχειρη αὐτὴ ἀναίρεση τοῦ ὕλισμοῦ τὸν φέρνει ὁ ἐννοιακὸς ρεαλισμὸς, πού ταυτίζει κάθε ἔννοια οὐσιαστικοῦ μὲ τὴν οὐσία. Μὲ τὸν ὀρισμὸν ὁμοῦς, πού δίνει ὁ Πλάτωνας, ἀναιρεῖ καὶ τὸν ἀπόλυτο ἰδεαλισμὸ καὶ τὸ δικό του βασικὸ χωρισμὸ τῶν αἰσθητῶν ἀπὸ τὰ νοητά. Ποιὰ λοιπὸν σημασία ἔχει γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Πλάτωνα ὁ δυναμικὸς ὀρισμὸς, πού δίνει γιὰ τὸ «ὄν»; Αὐτὸ εἶναι τὸ δεύτερο πρόβλημα, πού ἀπασχολεῖ τοὺς ἐρμηνευτές.

Ἄν δεχτοῦμε, πὼς τὸ κύριο γνῶρισμα γιὰ τὸ «ὄν» εἶναι ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ πάθος, ἢ «δύναμη», τότε πὼς θ' ἀποκλείσουμε ἀπὸ τὴν περιοχὴ τῆς οὐσίας ὅλο τὸν ὕλικὸ κόσμον, πού ἐκεῖ ἴσα ἴσα ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ πάθος κυριαρχεῖ καὶ γεννάει τίς μεταβολές; Καὶ τί γίνεται ὁ κόσμος τῶν νοητῶν, ὅπου καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψη τῶν Ἐλεατῶν καὶ τὴν παλιότερη τοῦ Πλάτωνα ἀποκλείεται ἡ ἐνέργεια καὶ τὸ πάθος καὶ ἡ κίνησις καὶ ἡ ἀλλαγὴ;

Τὸ πρῶτο συμπέρασμα, πού πρέπει νὰ βγάλουμε, καὶ πραγματικά τὸ ἔβγαλαν πολλοὶ νεώτεροὶ ἐρμηνευτές, εἶναι, πὼς ὁ δυναμικὸς ὀρισμὸς γιὰ τὸ «ὄν», πού δίνει ὁ Πλάτωνας στὸ «Σοφιστῆ», σημαίνει ἀληθινὴν ἐπανάστασις στὴν πλατωνικὴ θεωρία. Ἄλλοι πάλι, γιὰ νὰ ἐλαττώσουνε τὴν σημασίαν τοῦ ὀρισμοῦ τούτου, τονίζουν, πὼς δίνεται ὀλωσδιόλου προσωρινά καὶ μὲ τὴν ἐπιφύλαξιν, πὼς ἀργότερα θὰ τροποποιηθεῖ αὐτὴ ἡ ἀντίληψη. «Ἴσως γὰρ ἂν εἰς ὕστερον ἡμῖν τε καὶ τούτοις ἕτερον ἂν φανεῖη» (247 e). Πότε

δμως ; *Αναίρεση τοῦ ὀρισμοῦ δὲ γίνεταί πουθενά πιά στό πλατωνικά ἔργα, ἀπεναντίας παρακάτω στό «Σοφιστή» εἰσάγεται τὸ πάθος καί ἡ ἐνέργεια καί τὸν κόσμο τῶν νοητῶν. Γιὰ τοῦτο ἄλλοι κριτικοὶ (προπάντων ὁ Diès, Platon, Le Sophiste, Edit. G. Budé, 1925, σ. 280-282) προσπάθησαν ν' ἀποδείξουν, πῶς ὁ ὀρος αὐτός «δύναμις» (ποιεῖν καί πάσχειν), ποῦ παρουσιάζεται καί στό «Φαῖδρο» (270 d) σά μέθοδο γιά νά βρῖσκουμε τήν ἀληθινή του φύση στό κάθε πράμα καί ἀνάγεται στόν Ἰπποκράτη, εἶναι μόνο μιὰ ἐκφραση γενική, ποῦ βρίσκεται καί σέ παλιότερους φιλόσοφους καί δέν ἔχει τή μεγάλη καί καινούργια σημασία, ποῦ θέλουν νά ἴδουν μερικοὶ νεώτεροι ἐρευνητές (ὅπως λ.χ. ὁ Gomperz).

*Ὡστόσο ὁ ὀρισμὸς διατυπώνεται μέ τόση καθαρότητα καί ἔμφαση, ποῦ εἶναι δύσκολο νά τοῦ ἐλαττώσει κανεὶς τή σημασία του.

Πρέπει νά δεχτοῦμε, πῶς ὁ Πλάτωνας ἐδῶ δοκίμασε νά ὑπερникήσει τίς δυσκολίες, ποῦ τοῦ γεννοῦσεν ὁ χωρισμὸς τῶν αἰσθητῶν ἀπὸ τὰ νοητὰ καί ἡ ἐξήγηση τῆς συνεπαφῆς τῶν. Διατύπωσε λοιπὸν ἔστω καί δοκιμαστικά μιὰ νέαν ἀντίληψη γιά τὸ «δν». Δέν τὴν ἐπεξεργάστηκε παραπέρα. *Ἐχουμε ὅμως μιὰ σοβαρότατη ἔνδειξη ἐδῶ, πῶς δέν εἶναι ὁ Πλάτωνας ἀπόλυτα ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὴν ὡς τὰ τώρα ἀπάντησή του στ' ὀντολογικὸ πρόβλημα καί μιὰ δοκιμὴ γιά μιὰ νέαν ἀντίληψη, ποῦ ἂν μπορούσε συνακόλουθα νά τὴν ἐφαρμόσει, θά μπορούσε νά συλλάβει μιὰ νέα μορφὴ φιλοσοφίας. Δέν εἶταν ὅμως ὁ καιρὸς του ἔτοιμος γιά τέτια σύλληψη.

Κι ἕνα πράμα βγαίνει ἀκόμη, ποῦ τὸ πιστοποιεῖ παρακάτω ἡ ἔρευνα. *Ἀπὸ δῶ καί πέρα ὁ Πλάτωνας ξεμακραίνει ὀριστικά ἀπὸ τὴν ἀντίληψη, πῶς οἱ νοητὲς οὐσίες, τὰ «εἶδη», οὐτ' ἐνεργοῦν οὐτε πάσχουν, παρά στέκονται αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ, ἀνεπικοινωνήτα συναμεταξύ τους καί ἀκίνητα. *Ἰσα ἴσα τούτη τὴν ἀντίληψη θέλοντας ὀριστικά ν' ἀναιρέσει, ἀντιμετωπίζει ὅστερ' ἀπὸ τοὺς ὀλιστῆς τοὺς στατικούς ἰδεαλιστῆς, τοὺς «φίλους τῶν εἰδῶν». *Ἀπεναντί τους χρησιμοποιεῖ τώρα τὴν ἀπόδειξη, πῶς δέν μπορούμε ν' ἀρνηθοῦμε στό εἶδη ἐνέργεια καί πάθος, σχέση δυναμική.

Παραπάνω ἀναλύοντας τὸ περιεχόμενον τοῦ «Σοφιστή», ἐξετάσαμε τίς ἀντιλογίες καί συζητήσεις, ποῦ γέννησαν οἱ «φίλοι τῶν εἰδῶν» μέσα στοὺς νεώτερους ἐρμηνευτῆς, καί

φτάσαμε στο συμπέρασμά, πώς ο Πλάτωνας με την έλευτερία, που κράτησε πάντα ν' αναθεωρεί και διορθώνει τους στοχασμούς του, να βαθαίνει τη σκέψη του, όσο γεννιούνται νέες άπορίες, κριτικάρει έδω και τόν ίδιο τόν έαυτό του. Είδη καθαρά, πώς αν άρνηθεί ένεργεια και πάθος και κίνηση στόν κόσμο τών νοητών, γίνεται αδύνατο να γνωρίσουμε τά είδη και καταδικάζουμε τόν κόσμο τού «είναι» σε μία θανάσιμη άκίνησία, που τίποτα πιά δέν μπορεί να έξηγήσει.

Τήν άπόδειξη του βέβαια τη στηρίζει σ' ένα πολυ αδύνατο έπιχείρημα, που δέ στέκεται στο λογικόν έλεγχο. 'Επειδή τó «γνωρίζω» σημαίνει ένεργεια και τó «γνωρίζομαι» είναι παθητικό, άρα και ή ψυχή, άφου γνωρίζει τó «δν», ένεργεί, και τó «δν», άφου γνωρίζεται, πάσχει, άρα κινιέται.

Παραβλέπει ο Πλάτωνας, πώς ή ένεργητική ρηματική διάθεση είναι δυό λογιω, μεταβατική και άμετάβατη. 'Όταν γνωρίζω κάτι, ένεργω, χωρίς όμως ή ένεργειά μου να έγγιζει καθόλου εκείνο, που γνωρίζω. 'Όταν γνωρίζεται κάτι, αυτό δέ σημαίνει καθόλου, πώς αυτό, που γνωρίζεται, πάσχει τίποτα, όπως όταν λ.χ. «σκίζεται» κάτι ή «χτυπιέται». 'Η γνωστική ένεργεια αυτή καθ' έαυτήν δέν έγγιζει διόλου τó γνωριζόμενο αυτό καθ' έαυτό.

'Όστόσο εκείνο, που έχει έδω σημασία, είναι τó τι θέλει ν' άποδείξει ο Πλάτωνας, όχι ο τρόπος, που τ' άποδειχνει. Κι εκείνο που θέλει, ν' άποδείξει, είναι πώς τó «δν» δέν είναι άκίνητο. Στο συμπέρασμά του μάλιστα πηδάει άκόμη περισσότερο. Γιατί ξεκινώντας απ' αυτό, που τάχα άπόδειξε, ότι δηλαδή τó «δν» πάσχει, άρα κινιέται, θεωρεί αυτόνόητο, πώς τó «παντελώς δν» έχει και ζωή και ψυχή και φρόνηση και δέ μένει εκεί άποτραβηγμένο, σεβαστό και άγιο, χωρίς κίνηση, χωρίς ζωή, χωρίς νού, χωρίς φρόνηση.

'Ετουτό τó τολμηρό πήδημα ξαφνιάζει τούς έρμηνευτές. Τί έννοει ο Πλάτωνας με τó «παντελώς δν», που έχει όλα τούτα τά γνωρίσματα ; 'Εννοεί, πώς τó κάθε είδος, ή κάθε ιδέα χωριστά, έχει ζωή, κίνηση, ψυχή, νού, φρόνηση; Είναι λοιπόν τó κάθε είδος προικισμένο με όλες αυτές τις άνθρωπομορφικές ιδιότητες και όλες οι ιδέες είναι ψυχές; Σ' αυτό τó συμπέρασμα καταλήγει ο Lutoslawski και άλλοι έρμηνευτές, βλέποντας από δώ και πέρα τόν πλατωνι-

κόν ιδεαλισμό να μετατρέπεται σ' έναν οντολογικό παμψυχισμό. "Άλλοι πάλι φρονούν (λ.χ. ο Gomperz), πώς ο Πλάτωνας ξαναγουρίζει ξτσι σ' έναν πρωτόγονο οντολογικόν ανθρωπομορφισμό, όπου τὰ «ὄντα» εἶναι πνεύματα (ψυχές) προικισμένα με ὄλες τίς ἀνθρώπινες ἰδιότητες. Καί ἄλλοι πάλι ἐρμηνευτές (ὅπως λ.χ. ὁ Diès), γιά ν' ἀποφύγουν αὐτά τὰ συμπεράσματα, δέχονται, πώς τὸ «παντελῶς ὄν» δὲν εἶναι τὸ κάθε εἶδος χωριστά, παρὰ ἡ συνολικότητα τοῦ «εἶναι», τὸ σύνολο ἀπὸ τὰ ὄντα, τὸ ὄντικὸ σύμπαντο, καί μέσα σ' αὐτὸ ὑπάρχει καί ἡ ζωὴ καί ἡ κίνηση καί ὁ νοῦς καί ἡ φρόνηση, σάν ἰδιαίτερα εἶδη. "Αν ὅμως τὰ εἶδη εἶναι ἀκίνητα καί ἀνεπικινώνητα συναμεταξύ τους, τότες πάλι δὲν κερδίζουμε τίποτα με τὸ νὰ προσθέσουμε μέσα στὰ εἶδη καί τὴν κίνηση καί τὴ ζωὴ καί τὸ νοῦ καί τὴ φρόνηση. "Αρα ἀνάγκη πᾶσα ν' ἀποδειχτεῖ ἡ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν.

Πρὶν ἀπ' αὐτὸ ὅμως πρέπει ν' ἀναιρεθεῖ καί ἡ ἀντίληψη, πὼς ὄλα κινιοῦνται ἀδιάκοπα. Πρέπει καί ἡ στάση νὰ εἶναι μιὰ ἀπὸ τίς μορφές τοῦ «εἶναι», ἕνα εἶδος κι αὐτὴ. Γιατί, ἂν τίποτα ποτὲ δὲ στέκεται, δὲν μπορεῖ πάλι νὰ ὑπάρξει γνώση. «"Αμα γάρ ἂν ἐπιόντος τοῦ γνωσομένου, ἄλλο καί ἄλλοιον γίγνιτο» (Κρατύλ. 440 α). "Ἡ γνώση προϋποθέτει σχετικὴ τουλάχιστο σταθερότητα στὸ ἀντικείμενο (ὅπως καί στὸ ὑποκείμενο) τῆς γνώσης.

"Ἐτσι λοιπὸν οὔτε κείνοι, πὸ ὑποστηρίζουσε, πὼς τὰ ὄντα αἰώνια στέκονται (Παρμενίδης), οὔτε κείνοι, πὸ δέχονται, πὼς τὰ ὄντα αἰώνια κινιοῦνται (Ἡράκλειτος), ἔχουνε δίκιο. "Ο φιλόσοφος εἶναι ἀνάγκη νὰ δεχτεῖ, πὼς καί κινιοῦνται καί στέκονται τὰ ὄντα.

Μὲ τούτη τὴ διαπίστωση μπαίνει ὁ Πλάτωνας στὸ σημαντικώτατο ἀπὸ διαλεχτικὴν ἀποψη μέρος τῆς ἔρευνάς του, στὸ ἀποκορύφωμα τοῦ ἀρχαίου διαλεχτικοῦ στοχασμοῦ, στὴν ἀπόδειξη γιά τὴ συνύπαρξη τῶν ἀντιθέτων καί στὴ θεμελίωση τῆς ἀρχῆς τῆς σχετικότητας, στὴν προσπάθεια νὰ μετατρέψει τὸ στατικὸν ιδεαλισμὸ σὲ δυναμικό.

"Ὡς τώρα ἀποδείχτηκε, πὼς καί ἡ κίνηση καί ἡ στάση ὑπάρχουν, εἶναι μέσα στὰ ὄντα. Κίνηση ὅμως καί στάση εἶναι δυὸ ἀπόλυτα ἀντιφατικὲς ἔννοιες. "Ἡ θέση τῆς μιανῆς ἀναιρεῖ τὴν ἄλλη. "Αρα τὸ ὄν δὲν ταυτίζεται ἀπόλυτα, οὔτε με τὴ μιὰ οὔτε με τὴν ἄλλη, οὔτε καί με τίς δυὸ μαζί. Εἶναι κάτι «τρίτο», πὸ περιλαβαίνει ἀπ' ἔξω καί τὴν κίνηση

καί τή στάση. Πῶς μπορεί νά γίνει αὐτό ; Μπορεῖ νά εἶναι κάτι ὀλότελα ἔξω καί ἀπό τή στάση καί ἀπό τήν κίνηση ; *Αν κάτι δέν κινιέται, σημαίνει, πῶς στέκεται, καί ἂν δέ στέκεται, σημαίνει, πῶς κινιέται. Οὔτε λοιπὸν ἀπόλυτη ταυτότητα οὔτε ἀπόλυτη ἑτερότητα χωρεῖ ἀνάμεσα στὸ ὄν, στὴν κίνηση καί στὴ στάση. Κάτι ἄλλο πρέπει νά ὑπάρχει καί τὸ ἄλλο αὐτὸ θὰ εἶναι ἡ σχετικότητα, ἡ συνυπαρξὴ τῶν ἀντιθέτων, ἡ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν.

*Ἐδῶ ὅμως παρεμβάλλεται ἕν' ἄλλο πρόβλημα ζωικότητος γιὰ τίς φιλοσοφικὲς ἀντιλογίες τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Αὐτὸ τὸ πρόβλημα γιὰ τὴν ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν παρουσιάζεται μ' ἄλλη μορφή μέσα στὸ λόγο.

*Αν δέν ὑπάρχει καμιὰ συσχέτιση ἀνάμεσα σ' ἑτεροειδῆ πράγματα, εἶναι ἀδύνατο νά ἐκφέρουμε μιὰ κρίση, ὅπου ν' ἀποδίνουμε στὸ ὑποκείμενο ἕνα κατηγορηματικὸ διαφορητικὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ του. Μόνο ταυτολογικὲς κρίσεις μπορούν νά ὑπάρξουν. Αὐτὸ τὸ παράδοξο, ποῦ μὲ τόσο σαρκασμὸ τὸ κατακρίνει ὁ Πλάτωνας, ἀποδίδοντάς το ἀποκλειστικὰ στοὺς «ὄψιμαθεῖς γέροντας», δηλαδὴ στὸν ἀντίπαλό του *Ἀντιστένη, εἶναι ἀναγκαστικὴ ἀκολουθία ἀπὸ κάθε στατικὴν ὀντολογικὴν ἀντίληψη, ἄρα καί ἀπὸ τὴν πρωτυπερινὴ δική του.

*Ἀνάγκη πᾶσα λοιπὸν νά μπορούν νά συσχετιστοῦν κάποια ἑτεροειδῆ συναμεταξύ τους. Τρεῖς ἐκδοχὲς μπορούν νά ὑπάρξουν γιὰ τοῦτο τὸ πρόβλημα. α) Κανένα εἶδος δέν ἐπικοινωνεῖ μὲ κανέν' ἄλλο. β) *Ὅλα τὰ εἶδη ἐπικοινωνοῦνε μὲ ὅλα. γ) Μερικὰ ἐπικοινωνοῦνε καί μερικὰ δέν ἐπικοινωνοῦν. *Ὁ Πλάτωνας μὲ τὴν ἀπαγωγή στὸ ἄτοπο ἀποκρούει τίς δυὸ πρῶτες καί μένει ἀναγκαστικὰ μὲ τὴν τρίτη λύση. *Ἄλλα εἶδη συνταιριάζουνε κι ἐπικοινωνοῦνε συναμεταξύ τους καί ἄλλα ὄχι, ὅπως γίνεται καί μὲ τὰ γράμματα καί μὲ τοὺς μουσικοὺς τόνους.

Θὰ εἶταν ἴσως σωστὸ νά γινότανε μιὰ διερεύνηση γιὰ ὅλα τὰ εἶδη. Αὐτὸ ὅμως θὰ πῆγαινε πολὺ μακριά. Κί ἔτσι ὁ Πλάτωνας διερευνᾷ τὴν κοινωνία καί τὸ συνταιριασμὸ γιὰ πέντε «μέγιστα» εἶδη, τὸ «ὄν», τὴν «κίνηση», τὴ «στάση», τὸ «ἴδιο» καί τὸ «ἄλλο».

*Ἡ ἐννοιακὴ διαλεχτικὴ ἐφαρμοσμένη στὰ πέντε αὐτὰ εἶδη ἀποδείχνει, πῶς τὸ καθέν' ἀπ' αὐτὰ εἶναι «ἴδιο», ἀφοῦ ταυτίζεται μὲ τὸν ἑαυτὸ του, καί «ὄχι τὸ ἴδιο», ἄρα «ἄλλο», ἀφοῦ εἶναι διαφορετικὸ ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα.

Και τὸ καθέν' ἀπ' αὐτὰ εἶναι «ὄν» καθόσον ὑπάρχει, καὶ «ἔχι ὄν» καθόσο **δὲν εἶναι** ὄλα τ' ἄλλα. Καὶ τὸ ἴδιο τὸ «ὄν» εἶναι «ὄν» καθόσον εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός του, καὶ «ἔχι ὄν» καθόσο δὲν εἶναι ὄλα τ' ἄλλα, ἀπειρες μάλιστα φορὲς εἶναι «ἔχι ὄν».

Ἡ ὄλη διερεύνηση καταλήγει σὲ σημαντικότερα συμπεράσματα. α) Ἐναντιώθηκεν ἡ διδασκαλία τοῦ Παρμενίδη γιὰ τὸ «μὴ ὄν». Ἐποδείχθηκε, πῶς τὸ «μὴ ὄν» ὑπάρχει, ἔχι σὰν ἀπόλυτη ἄρνηση στὸ «ὄν», παρὰ σὰ σχετικὴ ἄρνηση, σὰν ὀριακὸς ξεχωρισμὸς ἀνάμεσα στὸ κάθε εἶδος καὶ σ' ὄλα τ' ἄλλα. Τὸ «μὴ ὄν» εἶναι τὸ «ἄλλο». Τὸ «μὴ εἶναι» δὲ σημαίνει ἀπόλυτην ἀνυπαρξία, παρὰ σημαίνει «εἶναι ἕτερόν τι». Τὸ «μὴ ὄν» εἶναι σχετικὴ καὶ ἔχι ἀπόλυτη ἀντίφαση στὸ «ὄν». Τὸ ἀπόλυτο «μὴ ὄν» εἶναι καιρὸς, λέει, πού τ' ἀποχαιρέτησεν ὁ Πλάτωνας. β) Ἐποδείχθηκεν ἡ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν, ἔχι ὄλων μὲ ὄλα, παρὰ μερικῶν μὲ μερικά καὶ μερικῶν μὲ ὄλα. Οἱ ἀπόλυτα ἀντιφατικὲς ἔννοιες (κίνηση-στάση) δὲν ἐπικοινωνοῦν μεταξύ τους, ἐπικοινωνοῦν ὅμως καὶ οἱ δύο μὲ τὸ ὄν. Οἱ σχετικὰ ἀντιφατικὲς ἔννοιες (ὄν-μὴ ὄν, ἴδιο-ἔχι ἴδιο) συνταιριάζουν μ' ὄλα τὰ εἶδη. Ἡ φράση λ. χ. «ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ δὲν εἶναι» μπορεῖ νὰ εἰπωθεῖ («εἶναι» σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτό του, «δὲν εἶναι» σχετικὰ μὲ ὄλα τ' ἄλλα εἶδη).

Σήμερα μόλις εἴμαστε σὲ θέση νὰ κατανοήσουμε τὴν τεράστια σημασία, πού ἔχει γιὰ τὴ γνώση ἢ διαλεκτικὴ διάνοηση τοῦ Πλάτωνα στὰ **μοναδικὰ** τούτα κεφάλαια τοῦ «Σοφιστῆ». Ἡ ἀρχαία φιλοσοφία δυστυχῶς δὲν προχώρησε πάρα πέρα. Ἐνα βῆμα χωρίζει τὴν πλατωνικὴ τούτη διαλεκτικὴ τῶν ἐννοιῶν ἀπὸ τὴ διαλεκτικὴ, πού θέλει νὰ ἐξηγήσει ἔχι τὴν ἀπλὴν «ἐπικοινωνία», παρὰ τὴν **αἰτιακὴ** καὶ **γενετικὴ** σχέση καὶ **ἐξέλιξη** τῶν ἰδεῶν ἀπὸ τὴ συνύπαρξη τῶν ἀντιθέτων καὶ τὴν κίνηση, πού γεννιέται ἀπὸ τὴν τάση γιὰ ν' ἀρθεῖ ἢ ἀντίθεση. Τὸ βῆμα τοῦτο τὸ σημαντικότερο δὲν τὸ ἔκαμεν ὁ Πλάτωνας. Ὁ δυναμικὸς του ἰδεαλισμὸς ἔμεινε στὸ βάθος **στατικὸς**. Ἡ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν δὲν εἶναι **γένεση** τῶν εἰδῶν. Ὁ Πλάτωνας οὐσιαστικὰ δὲν ἐξκόλησεν ἀπὸ τὸ «ὡσαύτως αἶε κατὰ ταῦτά ἔχον». Ὁ ἀπόλυτος χωρισμὸς τῆς «γένεσης» ἀπὸ τὸ «αἶε ὡσαύτως κατὰ ταῦτά ἔχον» δὲν τὸν ἄφησε νὰ βρεῖ τὴ σχέση τῆς γένεσης πρὸς τὴν οὐσία. Αἰστάνθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ βάλει κίνηση καὶ ζωὴ στὰ εἶδη. Νὰ τὰ φέρει σ' ἐπικοινωνία συναμεταξύ τους,

ὄχι ὁμως καὶ νὰ παραγάγει τὸ ἓν ἀπὸ τ' ἄλλο. Καὶ οὕτε μπόρεσε νὰ βρεῖ μιὰν ἱκανοποιητικὴν συσχέτιση ἀνάμεσα σὰν νοητὰ εἶδη καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ περαστικά πράγματα, τὸν κόσμο τῆς γένεσης, οὔτε κὰν νὰ δώσει μιὰν ἱκανοποιητικὴν ἐξήγηση γιὰ τὴ γένεση καὶ φθορὰ τῶν αἰσθητῶν. *Ἐπρεπε νὰ ξαναπιάσει τὸ νῆμα τοῦτο τῶν στοχασμῶν στοὺς νεώτερους χρόνους ὁ Hegel, γιὰ νὰ ξεπεραστεῖ ὀριστικά ἡ **στατικὴ λογικὴ καὶ ὄντολογία** καὶ νὰ ἰδρυθεῖ ὁ πραγματικὸς δυναμικὸς ἰδεαλισμὸς. *Ὁ Hegel ἔκαμε τὴ σύνθεση τοῦ ἠρακλειτισμοῦ καὶ πλατωνισμοῦ στὸν κόσμο τῆς ιδέας. Στὶς ἀντικειμενικὲς συνθήκες τοῦ ἀρχαίου κόσμου δὲ βρίσκονται πιά οἱ κινητήριες δυνάμεις γιὰ μιὰ τέτια σύνθεση. Κι ὁ Ἀριστοτέλης κάρφωσε τὴν ἀνθρωπότητα γιὰ δυὸ χιλιάδες χρόνια στὴ στατικὴ λογικὴ. Στὸν καιρὸ μας ὁμως ἀπάνω σ' ἄλλη βάση, μὲ μιὰ πλείριαν ἀντιστροφή τοῦ ἐγγελιανοῦ δυναμικοῦ ἰδεαλισμοῦ, γεννήθηκεν ὁ δυναμικὸς ρεαλισμὸς, ὅπου συνθέτοντας τὸν Ἡράκλειτο καὶ τὸν Δημόκριτο στηρίζει καὶ τὴ διαλεχτικὴ λογικὴ καὶ τὴ διαλεχτικὴν ὄντολογία ἀπάνω σὲ ἀκλόνητα θεμέλια καὶ φέρνει τὸν ἀνθρώπο περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη θεώρηση πλησιέστερα πρὸς τὴν κατανόηση καὶ γιὰ τὸ φυσικὸ καὶ γιὰ τὸ ἱστορικὸ «γίγνεσθαι».

Αὐτὸ, ποῦ ἀπόδειξεν ὁ Πλάτωνας γιὰ τὰ πέντε εἶδη, ἀνάγκη τώρα νὰ ἐφαρμοστεῖ καὶ στὸ λόγος καὶ στὴ σκέψη καὶ στὴν κρίση, γιὰ νὰ δειχτεῖ, πὼς ὑπάρχει ὁ ψεύτικος λόγος, δηλαδὴ λόγος, ποῦ νὰ παρασταίνει τὸ «μὴ ὄν» γιὰ «ὄν» καὶ τὸ «ὄν» γιὰ «μὴ ὄν».

*Ἐτούτη ἡ ἀνάγκη ὁδηγεῖ τὸν Πλάτωνα ν' ἀναλύσει τὸ σχηματισμὸ τοῦ ἀπλοῦ λόγου, τῆς ἀπλῆς πρότασης. *Ὁ λόγος ἀπαρτίζεται ἀπὸ ὄνομα καὶ ρῆμα. Γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ ἀπλὴ φράση χρειάζονται καὶ τὰ δυό. *Ἀπὸ τίς δυὸ φράσεις, «ὁ Θεαίτητος κάθεται» καὶ «ὁ Θεαίτητος πετάει», τὴν πρώτη τὴ χαρακτηρίζουμε γι' ἀληθινή, τὴ δεύτερη γιὰ ψεύτικη. Γιατί; Γιατί ἡ πρώτη λέει γιὰ τὸ Θεαίτητο τὰ ὄντα γιὰ ὄντα, ἡ δεύτερη λέει γιὰ τὸ Θεαίτητο τὰ μὴ ὄντα γιὰ ὄντα. *Ἀπὸ ποῦ ὁμως τὸ συμπεραίνουμε αὐτὸ μὲ **λογικὴν ἀναγκαιότητα**; *Ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἡ βεβαιότητά μας, πὼς ἡ ἔννοια «Θεαίτητος» συνταιριάζει μὲ τὴν ἔννοια «κάθεται» καὶ δὲ συνταιριάζει μὲ τὴν ἔννοια «πετάει»; *Ἀπὸ τὴν πῶς **χοντροκομμένην αἰσθησιακὴν ἐμπειρία**, ὄχι ἀπὸ λογικὴν ἀναγκαιότητα. *Ἀπ' αὐτὸ θὰ βγάζαμε μεις τὸ συμπέρασμα, πὼς

δλη ή διαλεχτική τῶν ἐννοιῶν, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία, εἶναι κενὸς λόγος. Θὰ λέγαμε, πὼς ἡ διαλεχτικὴ τῶν ἐννοιῶν περιέχει κάθε φορά τὴν ἀλήθεια, ὅση περικλείνει ἀντιστοιχία πρὸς τὴν αἰσθητὴ πραγματικότητα, ἀντιστοιχία ἐλεγχόμενη ἀπὸ τὴν πράξη. Νὰ κάτι πού πολὺ λίγο τὸ ὑποψιάζεται ὁ Πλάτωνας, σὰν πόρισμα ὕστερ' ἀπὸ τὴν τόσο κοπιαστικὴ διερεύνησή του γιὰ τὰ ὄντα καὶ τὴν ἐπικοινωνία συναμεταξύ τους. Τὴν κρίσιμη στιγμή δὲν τοῦ χρειάστηκε τίποτ' ἄλλο παρὰ ἡ συμφωνία τοῦ λόγου πρὸς τὴν πείρα σὰν κριτήριον τῆς ἀλήθειας.

Ἐστὸσον ὁ Πλάτωνας ἔτσι κι ἄλλιῶς ἀπόδειξε, πὼς ὑπάρχει ψευτικὸς λόγος. Καὶ λοιπὸν ὁ σοφιστὴς δὲν μπορεῖ πιά νὰ κρυφτεῖ καὶ στὸ τελευταῖο του καταφύγιο («ψευδῆ λέγειν οὐκ ἔστι»). Ὁ σοφιστὴς, ὁ ἀντίπαλός μας, ὁ Ἄντιστένης, εἶν' ἕνας ἀγύρτης, πού ἐνῶ ξέρει, πὼς δὲν ξέρει τίποτα, μὲ ψευτικούς λόγους ἐξαπατᾷ τοὺς συνομιλητὲς του καὶ τοὺς κάνει νὰ πέφτουν σὲ φαινομενικὲς ἀντίφασες καὶ ἀντιλέγοντας σὲ ὅλα περνᾷ γιὰ παντογνώστης. Ὁ περ ἔδει δεῖξαι.

**

Ἄν τώρα συνοψίσουμε τὰ πορίσματα τοῦ «Σοφιστῆ» σχετικὰ μὲ τὴν πλατωνικὴ διάνοηση, μπορούμε νὰ ποῦμε τ' ἀκόλουθα:

1) Ὁ Πλάτωνας ἔδειξε, πὼς ὁ σοφιστὴς (ἀντίθετα μὲ τὸ φιλόσοφο) δὲν συνεισφέρει τίποτα στὴν ἐπιστήμη, στὴ γνώση τοῦ ἀληθινοῦ. Εἶναι βλαβερὸς καὶ στὴ σκέψη καὶ στὴ ζωὴ.

2) Ὁ Πλάτωνας ἔδωκε στὸ «Σοφιστῆ» ἐφαρμοσμένη συστηματικὰ τὴ **διχοτομικὴ διαίρεση** σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ κυριότατα μεθοδικὰ στοιχεῖα τῆς διαλεχτικῆς.

3) Ἄνακάλυψε τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ ὑπαρχτικό καὶ στὸ συνδεδειγμένο ῥῆμα εἶναι. Καὶ ἔτσι ἀπόδειξε, πὼς μπορούμε ν' ἀποδώσουμε στὸ ὑποκείμενο ἕνα κατηγορήμα, πού δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτὸς του, καὶ στὸ ἴδιο ὑποκείμενο πολλὰ κατηγορούμενα, πού εἶναι διαφορετικὰ συναμεταξύ τους. Ἔτσι ἀναίρεσε καὶ τὴ θεωρία, πὼς μόνο ταυτολογικὲς κρίσεις ὑπάρχουν.

4) Ἐκαθάρισεν ὀριστικὰ τὴ σχέση του μὲ τὸν ἐλεατισμὸ, ἀναιρώντας τὴν παρμενιδικὴν ἀντίληψη γιὰ τὸ «μὴ

δν», για τόν απόλυτο μονισμό και για την απόλυτην ακινησία τής ούσιας.

5) Ξεκαθάρισε τή σχέση του με τούς «φίλους τῶν ειδῶν», αναίρωντας τή στατικότητα τῶν ειδῶν και ἀποδειχνοντας τήν ἐπικοινωνία συναμεταξύ τούς.

6) Για νά ὑπερικήσει τήν ὕλιστικὴν ἀποψη διατύπωσε τὸ δυναμικὸν ὄρισμὸν γιὰ τὸ «δν», ποὺ ξεπερνάει ταυτόχρονα καὶ τὸν ὕλισμὸν, μὰ καὶ τὸ στατικὸν ἰδεαλισμὸν.

7) Ἀπόδειξε τὴ συνύπαρξιν τῶν ἀντιθέτων, δείχνοντας τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν ἀπόλυτη καὶ τὴ σχετικὴν ἀντίφαση, καὶ θεμέλιωσε τὴν ἀρχὴ τῆς σχετικότητος, δείχνοντας τὴ διαφορὰ ἀνάμεσα σὲ ἀπόλυτες ἔννοιες (αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ) καὶ σὲ σχετικὲς ἔννοιες (πρὸς ἄλλα).

Ὁ «Σοφιστής» ἀναμφισβήτητα σημαίνει μεγάλη πρόοδο καὶ ἐξέλιξη καὶ στὴν ἀρχαία διανόηση γενικὰ καὶ στὴν πλατωνικὴ φιλοσοφία ἰδιαίτερα. Ἡ λογικὴ καὶ ἡ διαλεχτικὴ τοῦ Πλάτωνα παρουσιάζουντ' ἐδῶ μὲ νέες καταχτήσεις. Στὸ «Σοφιστὴν» ὁ Πλάτωνας ἀποκορύφωσε τὴ διαλεχτικὴν του διανόησιν καὶ ἔκαμε τὴ σοβαρότατη προσπάθεια νὰ μετατρέψῃ τὸ στατικὸν ἰδεαλισμὸν σὲ δυναμικόν. Ἔφτασε σι' ἀκρότατα σύνορα, ὅπου μπορεῖ νὰ φέρῃ τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὁ στατικὸς φορμαλισμὸς καὶ ὁ στατικὸς ἀντικειμενικὸς ἰδεαλισμὸς. Τὸ κέρδος εἶναι μεγάλο καὶ ὅταν ἀκόμη τὰ τελικὰ πορίσματα δὲν εἶναι ἱκανοποιητικὰ καὶ πολὺ ἀποδείξεις εἶναι ἀκόμη πολὺ ἀδύνατες ἢ καὶ σφαλερές. Ὁ Πλάτωνας μᾶς διδάσκει καὶ μὲ τὰ λάθη του.

Ἡ μελέτη τοῦ «Σοφιστῆ» εἶναι ἀναμφισβήτητα μιὰ σημαντικώτατη προπαιδεῖα γιὰ τὴ διαλεχτικὴν διανόησιν καὶ μὲ τὴ σημερινὴν ἀντίληψιν τῆς διαλεχτικῆς, καὶ πολλὰ ἔχουσι νὰ ὠφεληθοῦν, ὅσοι προσπαθοῦν νὰ γίνουν ἀληθινοὶ ἐπιστήμονες, παρακολουθώντας τὸν ἀγῶνα τοῦ Πλάτωνα γιὰ νὰ καταχτήσῃ τὴν ἀλήθειαν μὲ τὸ λόγον, γιὰτὶ ἀπὸ τούς δρόμους, ποὺ ἐκεῖνος ἀνοίξε, ἔπρεπε νὰ περάσῃ ἀναγκαστικὰ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ὡς ποὺ νὰ φτάσῃ νὰ βρεῖ τὴν ἀληθινὴν πηγὴν τῆς γνώσεως.

Μέσα στὴν ἱστορικὰ καθορισμένη καὶ ἱστορικὰ αἰτιοκρατημένη πορεία πρὸς τὴ γνώσιν, ὁ Πλάτωνας ἀντιπροσωπεύει ἕναν ἀναβαθμὸν, μιάν ὕψηλότατην ἀνάτασιν πρὸς μιὰ κατεύθυνσιν, τὴν ἰδεαλιστικὴν. Καὶ ὁ «Σοφιστής» εἶν' ἕνα ἀπὸ τὰ κορυφαῖα σημεῖα σ' αὐτὴ τὴν ἀνάτασιν. Γιὰ τοῦτο ἀξίζει νὰ τὸν μελετᾶμε καὶ νὰ βαθαίνουμὲ ὅσο μπορούμε περισσότερον στὰ νήματά του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Ἐκδόσεις τοῦ «Σοφιστῆ» καὶ μεταφράσεις.

Ἐκδόσεις τοῦ «Σοφιστῆ» βρίσκονται σ' ὅλες τὶς μεγάλες συνολικὲς ἐκδόσεις τῶν πλατωνικῶν ἔργων (λ.χ. τοῦ Stallbaum, τοῦ Herrmann, τοῦ Joannes Burnet).

Ἰδιαιτερές ἐκδόσεις ἀξιόλογες :

L. Campbell, The Sophistes and Politicus of Plato, with a revised text and english notes, Oxford, 1867.

Otto Apelt, Plato's Sophistes, Leipzig, 1897.

Aug. Diès, Platon, Le Sophiste, Paris, Collection G. Budé, 1925.

Ἡ δική μας μετάφραση ἔγινε μὲ βάση τὸ κείμενο τῆς στερεότυπης ἐκδοσης τοῦ Herrmann - Wohlrab (Teubner) σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν κριτικὴν ἐκδοσὴ τοῦ Aug. Diès. Ὅπου δεχτήκαμε διαφορετικὴ γραφὴ ἀπὸ τὴ στερεότυπην ἐκδοσὴ τοῦ Teubner, τὸ σημειώσαμε στὰ σχόλια.

Ἐκδόσεις τοῦ «Σοφιστῆ» εἶναι μεταφρασμένοι στὶς συνολικὲς μεταφράσεις τῶν πλατωνικῶν ἔργων (F. Schleiermacher, Hier. Müller, γερμ., V. Cousin, E. Chauvet et A. Saisset, γαλλ., Benj. Jowett, ἀγγλ., καὶ Rugg. Bondi, ἰταλ.).

Ἀπὸ τὶς ξεχωριστὲς μεταφράσεις σημειώνουμε ἐδῶ τοῦ :

Otto Apelt, Platon, der Sophist, Leipzig (Philosophische Bibliothek).

Aug. Diès, Platon, Le Sophiste, Paris, 1925.

Ἑλληνικὴ μετάφραση (ὄχι καλὴ) :

K. Ζάμπα, Πλάτωνος Σοφιστῆς, Ἀθῆναι, 1910 (Βιβλιοθήκη Φέξη).

Στὴ μετάφρασή μας προσθέσαμε τ' ἀπαραίτητα μόνον σχόλια, ὅσα βοηθοῦνε τὸν ἀναγνώστη νὰ καταλάβει καλύτερα τὸ ἔργο, χωρὶς νὰ τὸν κουράζουνη μὲ περιττὸ φορτίο.

ΣΟΦΙΣΤΗΣ

[ἢ περὶ τοῦ ὄντος, λογικός]

Τὰ τοῦ διαλόγου πρόσωπα
ΘΕΟΔΩΡΟΣ, ΣΩΚΡΑΤΗΣ,
ΞΕΝΟΣ ΕΛΕΑΤΗΣ, ΘΕΑΙΤΗΤΟΣ

1. ΘΕΟΔΩΡΟΣ. Κατὰ τὴν χθὲς ὁμολογίαν, ὦ Σώκρα-
τες, ἤκομεν αὐτοὶ τε κοσμίως καὶ τόνδε τινὰ ξένον ἄγομεν,
τὸ μὲν γένος ἐξ Ἑλέας, ἐταῖρον δὲ τῶν ἀμφὶ Παρμενίδην
καὶ Ζήνωνα, μάλα δὲ ἄνδρα φιλόσοφον.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Ἄρ' οὖν, ὦ Θεόδωρε, οὐ ξένον ἀλλὰ
τινα θεὸν ἄγων κατὰ τὸν Ὀμήρου λόγον λέληθας; Ὅς
B φησὶν ἄλλους τε θεοὺς τοῖς ἀνθρώποις, | ὅποσοι μετέχου-
σιν αἰδοῦς δικαίας, καὶ δὴ καὶ τὸν ξένιον οὐχ ἥκιστα θεὸν
συναπαδὸν γιγνόμενον ὑβρεῖς τε καὶ εὐνοίας τῶν ἀνθρώ-
πων καθορᾶν. Τάχ' οὖν ἂν καὶ σοὶ τις οὔτις τῶν κρειττό-

1. Γιὰ τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου βλ. τὴν «Εἰσαγωγή» κεφ. Δ' 1.
2. Ἡ συμφωνία εἶχε γίνει τὴν παραχρῆμα μέρα, ὅταν τέλειωσαν
τὴ συζήτηση στὸ διάλογο «Θεαίτητο» (210d) «ἔωθεν δέ, ὦ Θεόδωρε,
δεῦρο πάλιν ἀπαντῶμεν».

3. Ἡ Ἑλέα εἶταν ἐλληνικὴ ἀποικία τῶν Φωκαέων στὴ δυτικὴ
Κάτω Ἰταλία, στὰ νότια τοῦ κόλπου τοῦ Σαλέρνο. Τὰ εἰρεπιά της βρί-
σκονται κοντὰ στὸ σημερινὸ Καστελλαμάρε Ντελλαμπροδκό. Ἔγινε
περὶφημη τὴν ἀρχαιότητα ἀπὸ τὴν ἑσρατικὴ φιλοσοφικὴ σχολή.

4. Ὁ Παρμενίδης γεννήθηκε στὴν Ἑλέα κατὰ τὰ 540 π.Χ. Εἶτανε
μαθητὴς τοῦ Ξενοφάνη. Ἐγράψε ἕνα φιλοσοφικὸ ποίημα («Περὶ φύ-
σεως»). Ἐχομε μόνον ἀποσπάσματ' ἀπ' αὐτό. Εἶναι ὁ καθαυτοῦ ἰδρυ-
τὴς τῆς ἑσρατικῆς σχολῆς, καὶ ὁ σημαντικώτατος ἐκπρόσωπός της.
Ὁ Πλάτωνας εἶχε βαθιὰ ἐπηρεαστεῖ ἀπὸ τὴ φιλοσοφία του καὶ πάν-
τα τὸν ἐσεβάστηκε.

5. Ὁ Ζήνωνας ἐπίσης ἀπὸ τὴν Ἑλέα, εἰκοσιπέντε χρόνια νωπότε-
ρος ἀπὸ τὸν Παρμενίδη, μαθητὴς καὶ φίλος του. Ἐβρασε σὰν πολιτι-
κὸς καὶ φιλόσοφος. Ὁ Ἀριστοτέλης λέει, πῶς αὐτὸς βρῆκε τὴ δια-

ΣΟΦΙΣΤΗΣ

(ἢ γιὰ τὸ «δν», λογικός)

Τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου
ΘΕΟΔΩΡΟΣ, ΣΩΚΡΑΤΗΣ
ΞΕΝΟΣ ΕΛΕΑΤΗΣ, ΘΕΑΙΤΗΤΟΣ :

I. Πρόλογος. Ὁ Σωκράτης παρακαλεῖ τὸν Ἑλεάτη ξένο ν' ἀνακοινώσει, πῶς ὀρίζουν οἱ ἐλεατικοὶ τὸ σοφιστῆ, τὸν πολιτικὸ, τὸ φιλόσοφο.

I. ΘΕΟΔΩΡΟΣ. Καθὼς εἶχαμε μείνει σύμφωνα ἡμεῖς, καὶ ἐμεῖς ἤρθαμε στὴν ὥρα μας καὶ φέρνομε μαζί μας καὶ τοῦτον ἐδῶ τὸν ξένο. Εἶν' ἀπὸ τὴν Ἑλέα¹ καὶ ἀπὸ τῆ συντροφιά τῶν ὁπαδῶν τοῦ Παρμενίδη² καὶ τοῦ Ζήνωνα³, σπουδαῖος φιλόσοφος.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ. Μήπως, ἀγαπητὲ Θεόδωρε, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβεις ἔφερες μαζί σου, ὅχι κάποιον ξένο, παρὰ κάποιον θεόν, ὅπως εἶπε καὶ ὁ Ὅμηρος; Θυμᾶσαι, ποῦ λέει, πῶς καὶ ἄλλοι θεοὶ, προπάντων ὅμως ἔθεός τῶν ξένων συνοδεύει τοὺς ἀνθρώπους, ποῦ σέβονται τὸ δίκιο, γιὰ νὰ παρατηρεῖ, «ποιοὶ ἀνθρώποι φέρνουντ' ἄνομα καὶ ποιοὶ ἔχουν δικίους νόμους»⁴. Μὴ τάχα λοιπὸν καὶ τῶρ' αὐτός, ποῦ σ' ἀκολουθεῖ.

λεχτικῆ, ἀποδείχοντας, πῶς ὅλες οἱ ἀντίθετες πρὸς τὴν παρμενιδικὴν ἀντίληψη γιὰ τὸ «δν» ἐκδοχὲς δὲ στέκονται στὸ λογικὸν ἔλεγχον. Περὶφημα εἶναι τὰ τέσσαρα ἐπιχειρήματά του γιὰ τὴν ἀνυπαρξία τῆς κίνησης.

6. Ὁ Πλάτωνας ἀναθυμᾶται ἐδῶ τοὺς ἡμερικὸς στίχους ἀπὸ τὴν Ὀδύσσεια (P, 485).

*«Καὶ τε θεοὶ ξένοισιν εὐκότεις ἄλλοδαποῖσιν
παντοῖοι τελέθοντες, ἐπιστροφῶσι πόληας
ἀνθρώπων ὄβριν τε καὶ εὐνομίην ἐφορῶντες».*

(Συχνὰ οἱ ἀθάνατοι θεοὶ μ' ἀνθρώπους ξένους μοιάζουν, καὶ ἀλλάζουν ἀπειρες μορφές καὶ τριγυροῦν τίς χώρες καὶ βλέπουν ὅλα τ' ἄδικο καὶ τοὺς καλοὺς τοὺς νόμους)

(Μετάφρ. Ζ. Σίδερη)

νων συνέπειτο, φαύλους ἡμᾶς ὄντας ἐν τοῖς λόγοις ἐποπό-
μενός τε καὶ ἐλέγξων, θεὸς ὢν τις ἐλεγκτικός.

ΘΕΟ. Οὐχ οὕτως ὁ τρόπος, ὦ Σώκρατες, τοῦ ξένου,
ἀλλὰ μειριώτερος τῶν περὶ τὰς ξειδας ἐσπουδακῶτων. Καί
μοι δοκεῖ θεὸς μὲν ἀνὴρ οὐδαμῶς εἶναι, θεῖος μὴν πάν-
C τας γὰρ | ἐγὼ τοὺς φιλοσόφους τοιοῦτους προσαγορεύω.

ΣΩ. Καλῶς γε, ὦ φίλε. Τοῦτο μέντοι κινδυνεύει τὸ γέ-
νος οὐ πολὺ τι ῥᾶον, ὡς ἔπος εἰπεῖν, εἶναι διακρίνειν ἢ τὸ
τοῦ θεοῦ· πάννυ γὰρ ἄνδρες οὗτοι παντοῖοι φανταζόμενοι
διὰ τὴν τῶν ἄλλων ἄνοιαν ἐπιστροφῶσι πόλητας, οἱ μὴ
πλασιῶς ἀλλ' ὄντως φιλόσοφοι, καθορῶντες ὑπόθεν τὸν τῶν
κάτω βίον, καὶ τοῖς μὲν δοκοῦσιν εἶναι τοῦ μηδενὸς τί-
μιοι, τοῖς δ' ἀξιοὶ τοῦ παντός· καὶ τοτὲ μὲν πολιτικοὶ φαν-
D τάζονται, | τοτὲ δὲ σοφισταί, τοτὲ δ' εἰσὶν οἷς δόξαν πα-
ράσχοινο ἄν ὡς παντάπασιν ἔχοντες μανικῶς. Τοῦ μέντοι
ξένου ἡμῖν ἡδέως ἄν πυνθανοίμην, εἰ φίλον αὐτῷ, τί ταῦθ'
217 οἱ περὶ τὸν ἐκεῖ | τόπον ἡγοῦντο καὶ ὠνόμαζον.

ΘΕΟ. Τὰ ποῖα δὴ;

ΣΩ. Σοφιστήν, πολιτικόν, φιλόσοφον.

ΘΕΟ. Τί δὲ μάλιστα καὶ τὸ ποῖόν τι περὶ αὐτῶν δια-
πορηθεὶς ἐρέσθαι διανοήθη;

ΣΩ. Τόδε· πότερον ἐν πάντα ταῦτα ἐνόμιζον ἢ δύο, ἢ
καθάπερ τὰ ὀνόματα τρία, τρία καὶ γένη διαιρούμενοι
καθ' ἐν ὄνομα γένος ἐκάστῳ προσῆπτον;

ΘΕΟ. Ἄλλ' οὐδεὶς, ὡς ἐγὼμαι, φθόνος αὐτῷ διελθεῖν
αὐτά· ἢ πῶς, ὦ ξένη, λέγωμεν;

B | ΕΛΝΟΣ. Οὕτως, ὦ Θεόδωρε· φθόνος μὲν γὰρ
οὐδεὶς οὐδὲ χαλεπὸν εἰπεῖν ὅτι γε τρί' ἡγοῦντο· καθ' ἕκα-

7. Οἱ «πλασιῶς φιλόσοφοι» εἶναι οἱ ψευτοφιλόσοφοι, ὅσοι κά-
νουν τὸ φιλόσοφο χωρὶς πραγματικὰ νὰ εἶναι. Πρβλ. καὶ «Πολιτεία»
(485d) «εἰ μὴ πεπλασμένως, ἀλλ' ἀληθῶς φιλόσοφός τις εἴη».

8. Τὸ «ἐπιστροφῶσι πόλητας» εἶναι κατὰ λέξιν παρμένο ἀπὸ τὸν
«Ὀμηρο» ('Ὀδ. P, 486).

9. «Οἱ περὶ τὸν ἐκεῖ τόπον», οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἑλλάδας.

10. Σοφιστήν, πολιτικόν, φιλόσοφον. Τρία λοιπὸν εἶναι τὰ θε-

είναι κανένας ἀπὸ τοὺς μεγαλοδύναμους κι ἤρθεν ἐδῶ γιὰ νὰ μᾶς ξεσκεπάσει, πὼς εἴμασθ' ἀδύνατοι στὴ συζήτηση καὶ νὰ μᾶς ξετινάξει, ὄντας αὐτὸς θεὸς τῆς κριτικῆς ;

ΘΕΟ. Ὅχι, Σωκράτη, δὲν εἶναι τέτοιος. πού λές, ὁ τρόπος τοῦ ξένου μας. Αὐτὸς εἶναι πολὺ πιὸ συγκρατημένος ἀπὸ κείνους, πού ζητᾶνε σώνει καὶ καλὰ συζήτηση καὶ φιλονικία. Ὅσο γιὰ νὰ ἴναι θεὸς ὁ ἀντρας ἐτοῦτος, δὲ μοῦ φαίνεται καθόλου. εἶν' ὅμως σίγουρα θεϊκός. Γιατὶ ὅλους ἐγὼ τοὺς φιλόσοφους ἔτσι τοὺς ὀνομάζω.

ΣΩ. Καὶ πολὺ καλὰ κάνεις, φίλε μου. Καὶ ὅμως, γιὰ νὰ ποῦμε τὸ σωστό, δὲν εἶναι καὶ πολὺ εὐκολότερο νὰ ξεχωρίσει κανεὶς ἐτοῦτο τὸ εἶδος τοὺς ἀνθρώπους, ἀπ' ὅ,τι τὸ γένος τῶν θεῶν. Γιατὶ ἐτοῦτου τοῦ εἶδους οἱ ἄνθρωποι, ὅσοι δὲν εἶναι πλαστοί ἢ, παρ' ἀληθινὰ φιλόσοφοι, παρουσιάζουνται λογιῶ λογιῶ ἐπειδὴς ὁ πολλὸς κόσμος δὲ νιώθει ἀπ' αὐτά, καὶ «τριγυρνοῦν στὶς χῶρες» * κοιτάζοντας ἀπὸ ψηλὰ τὴ ζωὴ τῶν ἄλλων, πού ζοῦνε χαμηλά. Κι ἄλλοι τοὺς παίρνουνε, πὼς δὲν ἀξίζουν τίποτα, καὶ γι' ἄλλους πάλι ἀξίζουνε τὰ πάντα. Καὶ πότε φαντάζουν σὰ νὰ ἴναι πολιτικοί, ἄλλοτε πάλι σὰ σοφιστὲς καὶ κάποτε σὲ μερικὸς φαίνονται σὰν ὀλότελα τρελλοί. Γι' αὐτὸ μὲ μεγάλην εὐχαρίστηση θά ἤθελα νὰ μάθω ἀπὸ τὸν ξένου μας, ἂν θά ἴχε τὴν καλοσύνη νὰ μᾶς πεῖ, τί ἰδέα εἶχαν ἐκεῖνοι ἔκει κάτω * γιὰ ὅλ' αὐτὰ τὰ εἶδη τῶν ἀνθρώπων καὶ πὼς τὰ ὀνομάζανε.

ΘΕΟ. Ποιὰ εἶδη, καλέ ;

ΣΩ. Νά, τὸ σοφιστὴ, τὸν πολιτικὸ, τὸ φιλόσοφο ἰο.

ΘΕΟ. Καὶ τί ἴναι κείνο δά, πού προσπάντων σου γέννησεν ἀπορία καὶ στοχάστηκες νὰ τὸ ρωτήσεις ;

ΣΩ. Ἐτοῦτο ἴδω. Ἄραγεσ ὅλ' αὐτὰ τὰ νόμιζαν ἓνα πρῶμα ἢ δυό ; Ἡ καθὼς εἶναι τρία τὰ ὀνόματα. διαιρούσανε καὶ τὰ γένη σὲ τρία καὶ σὲ κάθε γένος ἔβαζαν κι ἀπὸ ἓνα ὄνομα ;

ΘΕΟ. Μὰ μοῦ φαίνεται, πὼς δὲ θά ἴχε καμιὰ ἀντίρρηση νὰ μᾶς τὰ ξηγήσει ὅλ' αὐτά. Δὲ λέω καλὰ, ξένε ;

ΕΝΕΝΟΣ. Πολὺ καλὰ λές, Θεόδωρε. Οὔτε καμιὰ ἀντίρρηση ἔχω, οὔτε καμιὰ δυσκολία νὰ σᾶς πῶ, πὼς τὰ λογάρια-

ματι τῆς ἔρευνας. Ἡ ἀναζήτηση γιὰ τὴν ὑπόστασι τοῦ σοφιστῆ, τοῦ πολιτικοῦ, τοῦ φιλόσοφου. Τὸ πρῶτο θέμα τὸ διερευνᾷ ὁ διάλογος «Σοφιστής», τὸ δεῦτερο ὁ «Πολιτικός», τὸ τρίτο ἐπρόκειταν νὰ τὸ ἐξετάσει ὁ διάλογος «Φιλόσοφος», πού δὲν τὸν ἔγραψε ποτὲ ὁ Πλάτωνας. Πρβλ. καὶ Εἰσαγωγή κεφ. Γ'.

στον μὴν διορίσασθαι σαφῶς, τί ποτ' ἔστιν, οὐ μικρὸν οὐδὲ ῥάδιον ἔργον.

ΘΕΟ. Καὶ μὲν δὴ κατὰ τύχην γε, ὦ Σώκρατες, λόγων ἐπελάβου παραπλησίωσιν ὧν καὶ πρὶν ἡμῶν δεῦρ' ἔλθειν διερωτῶντες αὐτὸν ἐτυγχάνομεν· ὁ δὲ ταῦτά, ἅπερ πρὸς σέ νῦν, καὶ τότε ἐσκήπτετο πρὸς ἡμᾶς· ἐπεὶ διακηκοῦναι γέ φησιν ἱκανῶς καὶ οὐκ ἀμνημονεῖν.

- C II. ΣΩ. | Μὴ τοίνυν, ὦ ξένη, ἡμῶν τήν γε πρώτην αἰτησάντων χάριν ἀπαρηγηθεὶς γένη, τοσόνδε δ' ἡμῖν φράζε· πότερον εἰώθας ἦδιον αὐτὸς ἐπὶ σαυτοῦ μακρῶ λόγῳ διεξιέναι λέγων τοῦτο, ὃ ἂν ἐνδεξασθῆαι τῷ βουληθῆς, ἢ δι' ἐρωτήσεων, οἷον ποτε καὶ Παρμενίδῃ χρωμένῳ καὶ διεξιόντι λόγους παγκάλους παρεγενούμην ἐγὼ νέος ὢν, ἐκείνου μάλα δὴ τότε ὄντος πρεσβύτου;

ΞΕ. Τῷ μὲν, ὦ Σώκρατες, ἀλύπως τε καὶ εὐηθῶς προσ·

- D διαλεγόμενῳ ῥᾶν οὕτω, τὸ | πρὸς ἄλλον· εἰ δὲ μή, τὸ καθ' αὐτόν.

ΣΩ. Ἐξέστι τοίνυν τῶν παρόντων δὴ ἂν βουληθῆς ἐκλέξασθαι· πάντες γὰρ ὑπακούουσιν αἱ σοὶ πρῶτως· συμβούλω μὴν ἐμοὶ χρώμενος τῶν νέων τινὰ αἰρήσει. Θεαίτητον τόνδε, ἢ καὶ τῶν ἄλλων εἴ τίς σοι κατὰ νοῦν.

ΞΕ. ὦ Σώκρατες, αἰδῶς τίς μ' ἔχει τὸ νῦν πρῶτον συγγενόμενον ὑμῖν μὴ κατὰ μικρὸν ἔπος πρὸς ἔπος ποιεῖσθαι τήν συνοουσίαν, ἀλλ' ἐκτείναντα ἀπομηκύνειν λόγον

11. Ὁ Πλάτωνας καὶ στὸν «Παρμενίδη» (135d) καὶ στὸ «Θεαίτητο» (147c/d) συνήθιζε νὰ παρουσιάζει τὴ συζήτηση σὰ συνέχεια ἀπὸ ἔρπυνες, πού ἔκαμαν πρὶν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς συνομιλητὲς μόνου τοῦς. Εἶν' ἕνας τρόπος, πού ἀναπαρασταλεῖν τὸ τί γινότανε μέσα στὴν Ἀκαδημία.

12. «Ταῦτά... ἐσκήπτετο». Οἱ κώδικες ἔχουνε «ταῦτα», ὁ Heindorf διόρθωσε «ταῦτά». Καὶ στὶς δύο γραφές ἀνταποκρίνεται ἡ μετάφρασή μας «τίς Ἰδιεσ ἐπιφύλαξες».

13. Ἔτσι παρουσιάζεται ὁ ξένος προστοίμασμένος γιὰ τὴ συζήτηση κι ἔγκυρος ἀντιπρόσωπος τῆς ἐλατικῆς θεωρίας.

14. Ἐννοεῖται ἐδῶ τὴ σκηνοθετημένη συνάντηση τοῦ Σωκράτη σὲ πολὺ νεαρὴν ἐφίλικία μὲ τὸν Παρμενίδη καὶ τὸ Ζήνωνα, πού ἤρθαν

ζαν για τρία. "Όσον όμως για να ξεδιαλύνει κανείς καθαρά και χωριστά, τί 'ναι τὸ καθένα, τοῦτο δὲν εἶν' οὔτε μικρή, οὔτ' εὐκόλη δουλειά.

ΘΕΟ. "Ἰσα ἴσα δά, πού εἴπα, Σωκράτη, νὰ τότε ρωτήσεις πράματα παρόμοια μὲ κείνα, πού τότε ρωτούσαμε καὶ μεις, πρὶν νὰ ῥθουμ' ἐδῶ ". Καὶ νὰ ἴδεις, πού ἔκανε καὶ σ' ἐμᾶς τίς ἴδιες ¹² ἐπιφύλαξεις, πού κάνει καὶ τώρα σὲ σένα. Κι όμως για δλ' αὐτὰ λέει, πὼς ἔχει ἀκούσει ἀρκετὰ μαθήματα καὶ δὲν τὰ ἔχει λησμονημένα. ¹³

II. Ἡ συζήτηση θὰ γίνῃ μ' ἐρωταπόκριση καὶ μὲ συνομιλητὴ τὸ Θεαίτητο.

ΣΩ. Λοιπὸν, ἀφοῦ εἶν' ἔτσι, μὴ μᾶς ἀρνηθεῖς. ξένε μου, τὴν πρώτη δὰ χάρη πού σοῦ ζητήσαμε, μόνο πές μας ; τί προτιμᾶς καλύτερα, νὰ μιᾶς συνέχεια μόνος σου καὶ νὰ ἐξετάξεις σ' ἓνα μακρὸ λόγο τὸ θέμα, πού θέλεις νὰ ἐξηγήσεις σὲ κάποιον ἢ προτιμᾶς νὰ συζητεῖς μ' ἐρωταποκρίσεις, ὅπως κι ἐγὼ ἄκουσα κάποιτ' ὁ ἴδιος τὸν Παρμενίδη ¹⁴ νὰ μιλάει καὶ νὰ κάνει ὠραιότατες συζητήσεις, ὅταν εἰμῶνα νέος, ἐνῶ ἐκεῖνος εἶτανε τότες πολὺ γέρος ;

ΕΞ. "Ἄν ἔχει κανεὶς, Σωκράτη, ἀπέναντί του ἓνα συζητητὴν εὐχάριστο καὶ καλόβολο, εὐκολότερο εἶν' ἔτσι, νὰ συζητᾷ μ' ἄλλον. Εἶδεμὴ καλύτερα εἶναι νὰ μιλάει κανεὶς συνέχεια μόνος του.

ΣΩ. Μπορεῖς λοιπὸν νὰ διαλέξεις ὅποιον θέλεις ἀπὸ τοῦτους ἐδῶ γιὰ συζητητὴ. Γιατί ὅλοι θὰ συζητήσουνε μαζί σου μὲ ἡρεμία. Κι ἂν θέλεις τὴ συμβουλὴ μου, νὰ διαλέξεις κάποιον ἀπὸ τοὺς νέους. Νά, τὸ Θεαίτητο λογουχάρη ἢ καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους κανένα, ὅποιον προτιμᾶς.

ΕΞ. "ὦ Σωκράτη, νιώθω κάποια ντροπὴ γιὰ πρώτη φορά, πού βρέθηκα στὴ συντροφιά σας, νὰ μὴ συζητήσω μαζί σας μὲ σύντομες ἐρωταποκρίσεις, παρὰ νὰ τραθῆξω ἓνα

τάχα στὴν Ἀθήνα μαζί στὰ Μεγάλα Παναθήναια κατὰ τὸ 450 π.Χ. Καὶ τότες ἔγινε ἡ συζήτηση, πού μᾶς ἀκούεται ὁ διάλογος «Παρμενίδης». Ὁ Πλάτωνας λέει ἐκεῖ, πὼς ὁ Παρμενίδης εἶτανε τότες ἐξηγταπέντε χρονῶ καὶ ὁ Ζήνωνας κάπου σαράντα καὶ ὁ Σωκράτης «σφόδρα νέος». Οἱ χρονολογικὲς αὐτὲς ἐνδείξεις δὲ συμβιβάζονται μὲ τίς ἄλλες πληροφορίας, πού ἔχουμε γιὰ τὸν Παρμενίδη καὶ τὸ Ζήνωνα. Γι' αὐτὸ ἡ συνάντηση αὐτὴ θεωρεῖται πλατωνικὸ πλᾶσμα. Ἐκείνο όμως, πού βγαίνει ἀσφαλῆστατα ἀπὸ τοῦτο βῶ τὸ χωρίο, εἶναι, πὼς ὁ «Παρμενίδης» γράφτηκε πρὶν ἀπὸ τὸ «Σοφιστῆ».

Ε *συχρόν κατ' ἑμαυτόν, εἴτε καὶ | πρὸς ἕτερον, οἷον ἐπίδει-
ξιν ποιούμενον· τῷ γὰρ ὄντι τὸ νῦν ῥηθὲν οὐχ ὅσον ὧδε
ἔρωτηθὲν ἐλπίσειεν ἂν αὐτὸ εἶναι τις, ἀλλὰ τυγχάνει λόγου
παμμήκους ὄν. Τὸ δὲ αὖ σοὶ μὴ χαρίζεσθαι καὶ τοιοῦδε, ἄλ-
λως τε καὶ σοῦ λέξαντος ὡς εἶπες, ἄξενόν τι καταφαίνεται*
218 *μοι καὶ ἄγχιον. Ἐπεὶ Θεαίτητόν γε τὸν | προσδιαλεγόμε-
νον εἶναι δέχομαι παντάπασιν ἐξ ὧν αὐτός τε πρότερον διεί-
λεγμαι καὶ σὺ τὰ νῦν μοι διακελεύει.*

ΘΕΑΙΠΗΤΟΣ. *Δρᾷ τοίνυν, ὧ ξένη, οὕτω καὶ καθά-
περ εἶπε Σωκράτης πᾶσι κεχαρισμένος ἔσει.*

ΞΕ. *Κινδυνεύει πρὸς μὲν ταῦτα οὐδὲν ἔτι λεκτέον εἶναι,
Θεαίτητε· πρὸς δὲ σὲ ἤδη τὸ μετὰ τοῦτο, ὡς ἔοικε, γίγνεται
ἂν ὁ λόγος. Ἄν δ' ἄρα τι τῷ μήκει πονῶν ἄχθῃ, μὴ ἴμὲ
αἰτιᾶσθαι τούτων, ἀλλὰ τούσδε τοὺς σοὺς εἰαίρους.*

Β ΘΕΑΙ. *Ἄλλ' οἶμαι μὲν δὴ νῦν | οὕτως οὐκ ἀπερεῖν·
ἂν δ' ἄρα τι τοιοῦτον γίγνηται. καὶ τόνδε παραληψόμεθα
Σωκράτη, τὸν Σωκράτους μὲν δμώνυμον, ἐμὸν δὲ ἡλικιώ-
την καὶ συγγυμναστήν, ᾧ συνδιαπονεῖν μετ' ἐμοῦ τὰ πολ-
λά οὐκ ἄηθες.*

III. ΞΕ. *Εὖ λέγεις, καὶ ταῦτα μὲν ἰδίᾳ βουλευέσει προῖ-
όντος τοῦ λόγου· κοινῇ δὲ μετ' ἐμοῦ σοὶ συσκεπτέον ἀρχο-
μένῳ πρῶτον, ὡς ἐμοὶ φαίνεται, νῦν ἀπὸ τοῦ σοφιστοῦ,
ζητοῦντι καὶ ἐμφανίζοντι λόγῳ τί ποι' ἔστι. Νῦν γὰρ δὴ
C σὺ | κάγω τούτου πέρι τοῦνομα μόιον ἔχομεν κοινῇ· τὸ δὲ
ἔργον, ἐφ' ᾧ καλοῦμεν, ἐκάτερος τὰχ' ἂν ἰδίᾳ παρ' ἡμῖν
αὐτοῖς ἔχοιμεν· δεῖ δὲ αἰεὶ παντός πέρι τὸ πρᾶγμα αὐτὸ*

15 *Δρᾷ τοίνυν.* Οἱ κώδικες ἔχουν «Ἄρα» καὶ ἐρωτηματικὸ στὸ τέλος. Διετήκαμε τὴν διώρθωσιν τοῦ Badham «Δρᾷ» χωρὶς ἐρωτηματικῆς, ὅπως τὴ δέχεται καὶ ὁ Diés.

16 Ὁ Σωκράτης ὁ νεώτερος, συνομήλικος τοῦ Θεαίτητου, παρουσιάζεται γὰρ πρώτην φοράν στὸ «Θεαίτητο» (147d) νὰ καταγίνεται μαζί του σὲ μαθηματικὰς ἐρευνας. Μένει πρόσωπο βουδὸ καὶ στὸ «Θεαίτητο» καὶ στὸ «Σοφιστὴ», γιὰ νὰ γίνῃι στὸν «Πολιτικὸ» ὁ κύριος συζητητὴς μαζί μὲ τὸν Ἑλεάτη ξένο. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὸ χω-

μακρὸ λόγο μονολογώντας ἢ καὶ μιλώντας σ' ἓναν ἀπὸ σᾶς, σὰ νὰ σᾶς κάμω ρητορικὴν ἐπίδειξη. Ἀληθινὰ τὸ ζήτημα, ποὺ καταπιαστήκαμε. δὲν εἶναι τόσο ἀπλό, ὅσο θὰ μπορούσε νὰ ἐλπίσει κανεὶς ἀπὸ τὴν ἔρωτησούλα, ποὺ μοῦ ἔκαμες, παρὰ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μακρότατην ἐξέταση. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ πάλι νὰ μὴν κάνω τὴ χάρη καὶ σὲ σένα καὶ σὲ τούτους ἐδῶ τοὺς φίλους. Ὑστερα μάλιστα ἀπὸ τὸν τρόπο, ποὺ μοῦ μίλησες, μοῦ φαίνεται μεγάλη χωριατιά καὶ προστυχιά. Δέχομαι λοιπὸν πολὺ εὐχαρίστως νὰ ἴναι συνομιλητὴς μου ὁ Θεαίτητος, κρίνοντας κι ἀπὸ τίς συνομιλίες, ποὺ ἔχω κάμει ὁ ἴδιος πρωτότερα μαζί του κι ἀπὸ τὴ δική σου τὴν τωρινὴ προτροπή.

ΘΕΑΙΤΗΤΟΣ. Κάνε ¹⁵ λοιπὸν ἔτσι, ξένε, καὶ θὰ μᾶς εὐχαριστήσεις ὄλους, καθὼς εἶπε κι ὁ Σωκράτης.

ΕΞ. Ἀπάνω σ' αὐτὸ δὲ χρειάζονται ἄλλα λόγια, Θεαίτητε. Ἀπὸ δῶ καὶ πέρα θὰ ἔχω νὰ συζητήσω μὲ σένα, καθὼς φαίνεται. Ἄν ὅμως κουραστεῖς λιγάκι ἀπὸ τὸ μακρὸς τῆς προσπάθειας, νὰ μὴν τὰ βάλεις μὲ μένα, παρὰ μὲ τούτους ἐδῶ τοὺς συντρόφους σου.

ΘΕΑΙ. Ἐχω τὴ γνώμη, πῶς δὲ θὰ κουραστῶ τόσο εὐκολα. Ἄν ὅμως γίνεῖ κάτι τέτιο, θὰ παραλάβουμε καὶ τοῦτον ἐδῶ τὸ Σωκράτη ¹⁶, ποὺ εἶναι συνονόματος τοῦ Σωκράτη, μὰ εἶναι συνομηλικὸς μου καὶ γυμνάζεται μαζί μου κι ἔτσι δὲν εἶν' ἀσυνήθιστος νὰ κοπιᾶζει πολὺ συχνὰ κοντὰ μου.

III. Θ' ἀναζητηθεὶ ὀρισμὸς τοῦ σοφιστῆ μὲ τὴ διχοτομικὴ μέθοδο. Γιὰ προάσκηση χρησιμεύει ὁ ὀρισμὸς τοῦ ψαρᾶ.

ΕΞ. Καλὰ λές. Αὐτὸ, ἄλλως τε, θὰ τὸ κρίνεις ἐσὺ ὁ ἴδιος, ὅταν προχωρήσῃ ἡ συζήτηση. Τώρα ὅμως πρέπει μαζί μου νὰ καταπιαστεῖς μὲ τὴν ἔρευνα κάνοντας ἀρχὴ πρῶτα πρῶτα, καθὼς μοῦ φαίνεται, ἀπὸ τὸ σοφιστικὸν καὶ ἐξετάζοντας καὶ προσπαθώντας νὰ εἴρῃσεις καθαρά, τί νὰ εἶν' ἀραγεὸς ὁ σοφιστὴς. Γιατὶ ὡς ἐτούτη τὴ στιγμή ἐσὺ κι ἐγὼ μόνο τὴν ὀνομασία ἔχουμε κοινή. Ὡς πρὸς τὸ πράγμα ὅμως, ποὺ ὀνομάζουμε μ' αὐτὴ τὴ λέξη, ἴσως ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς δύο μας ἔχει δική του ἀντίληψη. Ἐνῶ τὸ σωστὸ εἶναι πάντα γιὰ κάθε τι νὰ συμφωνᾶμε περισσότερο γιὰ τὸ περιεχόμενον, δι-

ρίο τοῦ «Πολιτικοῦ» (258a) ἐπρόκειταν νὰ εἶναι μαζί μὲ τὸ Σωκράτη κύριο πρόσωπο τῆς συζήτησης καὶ στοῦ «Φιλόσοφο». «Ἔμοί μὲν οὖν εἰς αὐτῆς, σοὶ δὲ νῦν ἀποκρινέσθω».

μᾶλλον διὰ λόγων ἢ τοῦνομα μόνον συνομολογήσασθαι χω-
 ρις λόγου. Τὸ δὲ φῦλον, ὃ νῦν ἐπινοοῦμεν ζητεῖν, οὐ πάν-
 των ὄψιον συλλαβεῖν τί ποτ' ἔστιν, ὃ σοφιστής· δσα δ' αὖ
 τῶν μεγάλων δεῖ διαπονεῖσθαι καλῶς, περὶ τῶν τοιούτων
 D δέδοκται πᾶσι καὶ πάλαι τὸ πρότερον ἐν σμικροῖς | καὶ
 ὄψιον αὐτὰ δεῖν μελετᾶν, πρὶν ἐν αὐτοῖς τοῖς μεγίστοις.
 Νῦν οὖν, ὦ Θεαίτητε, ἔγωγε καὶ νῶν οὕτω συμβουλεύω,
 χαλεπὸν καὶ δυσθήρευτον ἡγησαμένους εἶναι τὸ τοῦ σοφι-
 στοῦ γένος πρότερον ἐν ἄλλῳ ὄψιον τὴν μέθοδον αὐτοῦ προ-
 μελετᾶν, εἰ μὴ σύ ποθεν εὐπετεσιέραν ἔχεις εἰπεῖν ἄλλην
 δόδον.

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' οὐκ ἔχω.

ΞΕ. Βούλει δῆτα περὶ τινος τῶν φάτων μετιόντις πει-
 ρασθῶμεν παράδειγμα αὐτὸ θέσθαι τοῦ μειζονος ;

E ΘΕΑΙ. | Ναί.

ΞΕ. Τί δῆτα προταξαίμεθ' ἂν εἰγνωστον μὲν καὶ σμι-
 κρόν, λόγον δὲ μηδενὸς ἐλάττονα ἔχον τῶν μειζόνων ; Οἷον
 ἀσπαλιευτής· ἀρ' οὐ πᾶσι γε γνώριμον καὶ σπουδῆς οὐ
 πάνυ τί πολλῆς τινος ἐπάξιον ;

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

219 ΞΕ. Μέθοδον μὴν αὐτὸν | ἐλπίζω καὶ λόγον οὐκ ἀνεπι-
 τήθειον ἡμῖν ἔχειν πρὸς ὃ βουλόμεθα.

ΘΕΑΙ. Καλῶς ἂν ἔχοι.

IV. ΞΕ. Φέρε δῆ, τῆδε ἀρχώμεθα αὐτοῦ. Καὶ μοι
 λέγε· πότερον ὡς τεχνίτην αὐτὸν ἢ τινα ἄτεχνον, ἄλλην δὲ
 δύναμιν ἔχοντα θήσονται ;

ΘΕΑΙ Ἦκιστά γε ἄτεχνον.

ΞΕ. Ἄλλὰ μὴν τῶν γε τεχνῶν πασῶν σχεδὸν εἶδη δύο.

17. Μετὰ τούτα τὰ λόγια εἰσάγει ἐδῶ ὁ Πλάτωνας τὴ σωστὴ μεθο-
 δικὴ ἀρχή, νὰ διερευνηθεῖ ἓνα εὐκολότερο θέμα μὲ μιὰ μέθοδο γιὰ νὰ
 συνηθίσουμε τὴν ἐφαρμογὴ τῆς καὶ στὰ δυσκολότερα. Τὴ μεταχειρι-
 στηκε καὶ στὸ «Μένωνα» (75a), ὅπου γίνεται πρῶτα ἡ διερεύνηση,
 γιὰ τὸ τί εἶναι «σχῆμα», γιὰ νὰ ἐφαρμοστεῖ ἡ ἴδια μέθοδος γιὰ τὸν
 ὀρισμὸ τῆς «ἀρετῆς».

νοντας τὸ λογικὸ τοῦ ἔρισμό. παρὰ νὰ ἴμαστε σύμφωνοι μόνο γιὰ τ' ὄνομα χωρὶς νὰ ἐρίζουμε τὴν οὐσία. Αὐτὸ μάλιστα τὸ εἶδος τῶν ἀνθρώπων, ποὺ σκοπεύουμε τώρα νὰ ἐρευνήσουμε, δηλαδὴ ὁ σοφιστής, δὲν εἶναι καθόλου εὐκόλο νὰ συλλάβουμε, τί εἶναι. Ὅταν λοιπὸν πρόκειται νὰ βγάλει πέρα κανεὶς ἔργα μεγάλα, ἐπικρατεῖ ἀπ' ἀνάκαθε σ' ἄλους ἢ γνώμη γιὰ τοῦτα τὰ πράματα. πὼς εἶναι ἀνάγκη νὰ σπουδάζει πρωτύτερα κανεὶς ἀπάνω σὲ μικρὰ κι εὐκολότερα, πρὶν νὰ καταπιαστεῖ τὰ πολὺ μεγάλα¹⁷. Γι' αὐτὸ λοιπὸν κι ἐγὼ τῶρα, Θεαίτητε, δίνω στὸν ἑαυτὸ μας ἐτούτη τὴ συμβουλή. Κρίνοντας πὼς εἶναι βαρὺ καὶ δύσκολο ἔργο νὰ ξεδιαλύνουμε τὸ γένος τοῦ σοφιστῆ νὰ μελετήσουμε πρωτύτερα τὴ μέθοδο, ποὺ θ' ἀκολουθήσουμε, σ' ἓν ἄλλο θέμα εὐκολότερο, ἐχτὸς ἂν ἐσὺ ἔχεις νὰ πεῖς κανέναν ἄλλο πιὸ εὐκόλο δρόμο.

ΘΕΑΙ. Μὰ δὲν ἔχω.

ΞΕ. Θέλεις λοιπὸν νὰ ἐξετάσουμε κάποιον μικρὸ ζητηματάκι καὶ νὰ δοκιμάσουμε νὰ τὸ βάλουμε γιὰ παράδειγμα στὸ μεγαλύτερο ;

ΘΕΑΙ. Ναί, ναί !

ΞΕ. Τί θὰ μπορούσαμε λοιπὸν νὰ καταπιαστοῦμε πρῶτα, ποὺ νὰ ἴναι μικρὸ κι εὐκολογνώριστο, νὰ ἴχει ὅμως κι αὐτὸ λογικὸν ἔρισμόν ὅχι λιγότερο δύσκολο ἀπὸ κάθε μεγαλύτερο ; Ἄς πάρουμε λογουχάρη τὸν ψαρὰ μὲ τ' ἀγχίστρι. Δὲν εἶναι πρᾶμα, ποὺ ὄλοι τὸ ξέρουν καὶ ποὺ δὲ χρειάζεται μεγάλη σπουδὴ γιὰ νὰ τὸ μελετήσῃ κανεὶς ;

ΘΕΑΙ. Ἔτσ' εἶναι

ΞΕ. Κι ὅμως ἐλπίζω, πὼς κι αὐτὸς χρειάζεται μέθοδο γιὰ νὰ ὀριστεῖ καὶ λογικὴν ἐργασία ὅχι ἀκατάλληλη καὶ γιὰ κεῖνο, ποὺ ἐμεῖς θέλουμε νὰ μελετήσουμε.

ΘΕΑΙ. Ἔ! Πολὺ λαμπρὰ τότε.

IV. Διαίρεση τῶν τεχνῶν σὲ παραγωγικὲς καὶ ἀποχτητικὲς.

ΞΕ. Ἐμπρὸς λοιπὸν ἄς ἀρχίσουμε νὰ τὸν ἐξετάζουμε ἀπὸ τοῦτο δῶ τὸ σημεῖο. Γιὰ πῆς μου, σὲ παρακαλῶ. Θὰ τὸν πάρουμε τὸν ψαρὰ γιὰ τεχνίτη ἢ γι' ἄτεχνο, ποὺ ἔχει κάποιαν ἄλλην ἐπιδεξιότητα ;

ΘΕΑΙ. Σίγουρα δὲ μπορούμε νὰ τὸν πάρουμε γι' ἄτεχνο.

ΞΕ. Ὅλες ὅμως ἀπάνω κάτω οἱ τέχνες ἀνάγονται σὲ δυὸ εἶδη¹⁸.

18. Ἀπὸ τὸ σημεῖο τοῦτο ἀρχίζει νὰ ἐφαρμόζεται ἡ διχοτομικὴ διαίρεση στὴν ἔννοια τῆς τέχνης. Εἶναι ἡ νέα μεθοδικὴ ἀρχή, ποὺ

ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΞΕ. Γεωργία μὲν καὶ ὄση περὶ τὸ θνητὸν πᾶν σῶμα
θεραπεία, τό τε αὖ περὶ τὸ ξύνθετον καὶ πλαστόν, ὃ δὴ
B σκευὸς | ὠνομάκαμεν, ἣ τε μιμητικὴ, ξύμπαντα ταῦτα δι-
καϊότατα ἐνὶ προσαγορεύουσιν* ἄν δνόματι.

ΘΕΑΙ. Πῶς καὶ τίνοι;

ΞΕ. Πᾶν ὄπερ ἄν μὴ πρότερόν τις ὄν ὕστερον εἰς οὐσίαν
ἄγῃ, τὸν μὲν ἄγοντα ποιεῖν, τὸ δὲ ἀγόμενον ποιεῖσθαι
πού φαμεν.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῶς.

ΞΕ. Τὰ δὲ γε νῦν δὴ ἂ διήλθομεν ἅπαντα εἶχεν εἰς
τοῦτο τὴν αὐτῶν δύναμιν.

ΘΕΑΙ. Εἶχε γὰρ οὖν.

ΞΕ. Ποιητικὴν τοίνυν αὐτὰ συγκεφαλαιωσάμενοι προσ-
εἴπωμεν.

C ΘΕΑΙ. | *Ἔστω.

ΞΕ. Τὸ δὲ μαθηματικὸν αὖ μετὰ τοῦτο εἶδος ὄλον καὶ
τὸ τῆς γνωρίσεως τό τε χρηματιστικὸν καὶ ἀγωνιστικὸν
καὶ θηρευτικόν, ἐπειδὴ δημιουργεῖ μὲν οὐδὲν τούτων, τὰ
δὲ ὄντα καὶ γεγονότα τὰ μὲν χειροῦται λόγοις καὶ πράξεσι,
τὰ δὲ τοῖς χειρουμένοις οὐκ ἐπιτρέπει, μάλιστα* ἄν που διὰ
τοῦτα ξυνάπαντα τὰ μέρη τέχνη τις κτητικὴ λεχθεῖσα ἄν
διαπρέψειεν.

ΘΕΑΙ. Ναί· πρέποι γὰρ ἄν.

D V. ΞΕ. Κτητικῆς δὴ καὶ ποιητικῆς ξυμπασῶν | οὐσῶν
τῶν τεχνῶν ἐν ποτέρα τὴν ἀσπαλιευτικὴν, ὃ θεάτητε,
τιθῶμεν;

ΘΕΑΙ. Ἐν κτητικῇ που δήλον.

ΞΕ. Κτητικῆς δὴ ἄρ' οὐ δύο εἶδη; Τὸ μὲν ἐκόντων
πρὸς ἐκόντας μεταβλητικὸν ὄν διὰ τε ὄρωρων καὶ μισθῶ-

εἰσάγει ἐθῶ ὁ Πλάτωνας σὰ μέρος οὐσιαστικῆς διαλεχτικῆς. Εἶναι
ὁ καλύτερος τρόπος γὰρ νὰ ξεχωρίζουμε τὰ «εἶδη» καὶ νὰ ὀρίζουμε
κεῖνο, πού ζητᾶμε.

19. Πρβλ. «Συμπόσιον» (205b/c) «ἡ γὰρ τοι ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς

ΘΕΑΙ. Πῶς :

ΞΕ. Νά! Ἡ γεωργία λογουχάρη καὶ κάθε τέχνη γενικά, ποὺ συντηρεῖ τὸ θνητὸ σῶμα, καὶ καθ' ἑνέργεια, ποὺ καταγίνεται μὲ τὰ συναρμολογημένα καὶ φτιαχτὰ πράματα, ποὺ τὰ ὀνομάζουμε σκεύη, καὶ κάθε τέχνη, ποὺ φτιάχνει ὁμοιώματα, ὅλ' αὐτὰ μαζί θὰ εἶτανε πολὺ σωστὸ νὰ πάρουν ἓνα ὄνομα.

ΘΕΑΙ. Πῶς δηλαδή καὶ ποῖδ ὄνομα :

ΞΕ. Κάθε πράμα. ποὺ πρωτίτερα δὲν εἶτανε καὶ τὸ φέρνει κανεὶς ἐπειτα στὴν ὑπαρξή, λέμε, νομίζω, πῶς ἐκεῖνος ποὺ τὸ φέρνει, τὸ παράγει καὶ κείνο ποὺ φέρνεται, πῶς παράγεται.

ΘΕΑΙ. Σωστά.

ΞΕ. Οἱ ἐνέργειες λοιπόν, ποὺ ἐξετάσαμε τώρα δά, ὅλες εἶχαν ἐτούτη τὴ δύναμη.

ΘΕΑΙ. Βέβαια καὶ τὴν εἶχαν.

ΞΕ. Ἔ λοιπόν! ὅλ' αὐτὰ ἄς τὰ ὀνομάσουμε μὲ μιὰ λέξη τέχνη παραγωγική¹⁹.

ΘΕΑΙ. Τὸ δέχομαι.

ΞΕ. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὰ ἔρχονται οἱ τέχνες τῆς μάθησης καὶ τῆς γνώσης καὶ τῆς δοσοληψίας καὶ οἱ ἀγωνιστικὲς καὶ οἱ κουνηγετικὲς. Ἀπ' αὐτὲς καμιὰ δὲ δημιουργεῖ τίποτα, παρὰ μόνον παίρνουνε στὴν κυριαρχία τους μὲ λόγια καὶ μ' ἔργα, πράματα, ποὺ βρίσκονται κι εἰν' ἔτοιμα, ἢ δὲν ἐπιτρέπουν νὰ τὰ κρατοῦν ἄλλοι στὴν κυριαρχία τους. Γιὰ τοῦτο λοιπόν θὰ ταίριαζε πολὺ καλά νὰ ὀνομαστοῦν ὅλες αὐτὲς οἱ ἐνέργειες μαζί τὴν ἀποχτητική.

ΘΕΑΙ. Ναι, ἔτσι θὰ ταίριαζε.

V. Ἡ διαίρεση τῶν τεχνῶν φτάνει ὡς τὴν ἀγκιστρωτική.

ΞΕ. Ἀφοῦ λοιπόν κάθε τέχνη εἶναι ἢ ἀποχτητική ἢ παραγωγική, σὲ ποῖδ ἀπὸ τὰ δύο εἶδη θὰ κατατάξουμε τὴν ψαρική μὲ τ' ἀγκίστρι, Θεαίτητε :

ΘΕΑΙ. Εἶναι φανερό, νομίζω, στὴν ἀποχτητική.

ΞΕ. Καὶ ἢ ἀποχτητική δὲ χωρίζετ' ἄραγε σὲ δύο εἶδη; Τὸ ἓνα τῆς θεληματικῆς συναλλαγῆς μὲ δωρεές, νοικιάσματα, ἀγοραπωλησίες. Καὶ τὰ ὑπόλοιπα, ἔπου κα-

τὸ ὄν ἰόντι ὄντρον αἰτία πᾶσά ἐστι ποιήσις, ὥστε καὶ αἱ ὑπὸ πάσαις ταῖς τέχναις ἐργασίαι ποιήσις εἰσὶ καὶ οἱ τούτων δημιουργοὶ πάντες ποιηταί.

σεων και αγοράσεων, τὸ δὲ λοιπὸν ἢ κατ' ἔργα ἢ κατὰ λό-
γους χειρούμενον ξύμπαν χειρωτικὸν ἂν εἴη;

ΘΕΑΙ. Φαίνεται γοῦν ἐκ τῶν εἰρημένων.

ΞΕ. Τί δέ; Τὴν χειρωτικὴν ἀρ' οὐ διχῆ τιμητέον;

ΘΕΑΙ. Πῆ;

ΞΕ. Τὸ μὲν ἀναφανδὸν ὄλον ἀγωνιστικὸν θέντιας, τὸ δὲ
Ε κρυφαῖον | αὐτῆς πᾶν θηρευτικόν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τὴν δέ γε μὴν θηρευτικὴν ἄλογον τὸ μὴ οὐ τέ-
μνειν διχῆ.

ΘΕΑΙ. Λέγε δπη.

ΞΕ. Τὸ μὲν ἀψύχου γένους διελομένους, τὸ δ' ἐμψύχου.

ΘΕΑΙ. Τί μὴν; Εἴπερ ἔστον γε ἄψω.

220 ΞΕ. Πῶς δὲ οὐκ ἔστον; Καὶ δεῖ γε ἡμᾶς | τὸ μὲν τῶν
ἀψύχων, ἀνόνημον ὄν πλὴν κατ' ἔνια τῆς κολυμβητικῆς
ἅττα μέρη καὶ .οιαῦτ' ἄλλα βραχεία, χαίρειν ἔἶσαι. τὸ δέ.
τῶν ἐμψύχων ζῶων οὐσαν θήραν, προσειπεῖν ζωοθηρικὴν.

ΘΕΑΙ. Ἔστω

ΞΕ. Ζωοθηρικῆς δὲ ἀρ' οὐ διπλοῦν εἶδος ἂν λέγοιτο
ἐν δίκη, το μὲν πεζοῦ γένους, πολλοῖς εἶδεσι καὶ ὀνόμασι
διηρημένον, πεζοθηρικόν, τὸ δ' ἔτερον νευστικοῦ ζώου πᾶν
ἐνυγοθηρικόν;

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

Β ΞΕ. Νευστικοῦ μὴν τὸ μὲν πιτηνὸν | φῦλον ὀρώμεν, τὸ
δὲ ἐνύδρον;

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὔ;

ΞΕ. Καὶ τοῦ πιτηνοῦ μὴν γένους πᾶσα ἡμῖν ἡ θήρα λέ-
γεται πού τις ὀρνιθευτικὴ.

ΘΕΑΙ. Λέγεται γὰρ οὐν.

ΞΕ. Τοῦ δὲ ἐνύδρου σχεδὸν τὸ σύνολον ἀλιευτικὴ.

20. Τὰ μέρη τῆς κολυμβητικῆς, πού κυνηγοῦν ἄψωχα, εἶναι ἡ
τέχνη τῶν σφουγγαράδων, γιὰ τὸν καιρὸ τοῦ Πλάτωνα δὲν ἤξεραν
πῶς τὰ σφουγγάρια εἶναι ζῶα.

21. Ἔσθῃ ἡ διαίρεση σκοινιάφται, γιὰ τὴν ἀναγκάζεται νὰ παραβλέ-
ψαι τὰ πουλιά, πού δὲν κολυμποῦν. Πρὸβλ. καὶ Ἄριστοτ. «Περὶ ζῴων
μερῶν» 642b, 10 κ. ε. Καὶ πάρα κάτω ἡ διαίρεση, τῆς «πληκτικῆς»

νεις ἢ μ' ἔργα, ἢ μὲ λόγια παίρνει αὐτόθουλα στὴν κατοχή
του κάτι, δὲ θά ταν ὄλα μαζί τὸ ἀρπαχτικὸ εἶδος;

ΘΕΑΙ. Ἔτσι τοῦλάχιστο φαίνεται ἀπ' ὄσα εἶπαμε.

ΕΕ. Καὶ τὴν ἀρπαχτικὴ δὲν πρέπει ἀραγες νὰ τὴ χωρί-
σομε σὲ δύο;

ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΕΕ. Κάθε ἀρπαγή, ποὺ γίνεται μὲ φανερόν ἀγῶνα, θά
τὴν ποῦμε ἀγωνιστικὴ τέχνη καὶ κάθε ἀρπαγή, ποὺ
γίνεται γενικά στὰ κρυφὰ καὶ μὲ δόλο, κυνηγετικὴ.

ΘΕΑΙ. Σύμφωνοι.

ΕΕ. Καὶ τὴν κυνηγετικὴ βέβαια δὲ θά ἴτανε λογικὸ
νὰ μὴν τὴνε χωρίσομε σὲ δύο.

ΘΕΑΙ. Γιὰ λέγε πῶς.

ΕΕ. Νά! Θὰ ξεχωρίσομ' ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὸ κυνήγι
στ' ἀψυχα καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὸ κυνήγι στὰ ἔμψυχα.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά, ἀφοῦ βέβαια καὶ τὰ δύο αὐτὰ
ὕπάρχουν.

ΕΕ. Πῶς δὲν ὑπάρχουν; Καὶ τώρα εἶμαστ' ἀναγκασμέ-
νοι τὸ κυνήγι στ' ἀψυχα, ποὺ δὲν ἔχει ὄνομα, ἐχτός ἀπὸ
μερικὰ μέρη τῆς κολυμπητικῆς^ο καὶ κάτι ἄλλα τέτια μι-
κροπράματα νὰ τ' ἀφήσομε κατὰ μέρος. Τ' ἄλλο κυνήγι
ὁμως στὰ ἔμψυχα ζῶα πρέπει νὰ τ' ὀνομάσομε ζωοκυ-
νηγετικὴ.

ΘΕΑΙ. Ἄς εἶναι κι ἔτσι.

ΕΕ. Καὶ ἡ ζωοκυνηγετικὴ πάλι δὲ θά ἴτανε σωστὸ νὰ
χωριστεῖ σὲ δύο εἶδη, τὸ ἕνα, ποὺ κυνηγᾷ ὄσα περπα-
τοῦν ἀπάνω στὴ γῆ καὶ χωρίζεται κι αὐτὸ σὲ πολλὰ εἶδη
κι ὀνόματα. τὸ πεζοκυνηγετικόν, καὶ τ' ἄλλο, ποὺ
κυνηγᾷ τὰ ζῶα ποὺ κολυμποῦν, ἄς τὸ ποῦμε μὲ μιὰ λέξη
ἐνυγροκυνηγετικόν;

ΘΕΑΙ. Βέβαια, βέβαια.

ΕΕ. Κι ἀπὸ κεῖνα, ποὺ κολυμποῦν βλέπομε πάλι, πῶς
ἄλλα πετοῦν κι ἄλλα ζοῦνε μέσα στὸ νερό²¹.

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι;

ΕΕ. Μὰ ὄλο γενικά τὸ κυνήγι, ποὺ γίνεται στὰ πετού-
μενα, λέγεται, θαρρῶ, πουλοκυνηγετικὴ.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι λέγεται πραγματικά.

ΕΕ. Κι ὄλο πάλι σχεδὸν τὸ κυνήγι, ποὺ γίνεται σ' ὄσα
ζοῦνε μέσα στὸ νερό, λέγεται ψαρικὴ.

σὲ «πυρστικὴν» καὶ «ἀγκιστρωτικὴν» δὲν εἶναι σωστὴ, γιατί καὶ τὴ
νύχτα μὲ τὸ πυροφάνι καμακίζουν τὰ ψάρια, ἐχτός ἀπὸ ἄλλα μέσα
ποὺ τὰ πιάνουν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τί δέ; Ταύτην αὖ τὴν θήραν ἄρ' οὐκ ἂν κατὰ μέγιστα μέρη δύο διελοίμην;

ΘΕΑΙ. Κατὰ ποῖα;

ΞΕ. Καθ' ἃ τὸ μὲν ἔρκεισιν αὐτόθεν ποιεῖται τὴν θήραν, τὸ δὲ πληγῆ.

ΘΕΑΙ. Πῶς λέγεις, καὶ πῆ διαιρούμενος ἐκάτερον;

ΞΕ. Τὸ μὲν, ὅτι πᾶν ὅσον ἂν ἔνεκα καλύσεως | εἰρηγῆτι περιέχον, ἔρκος εἰκὸς ὀνομάζειν.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΞΕ. Κύριους δὴ καὶ δίκτυα καὶ βρόχους καὶ πόρκους καὶ τὰ τοιαῦτα μᾶν ἄλλο τι πλην ἔρκη χρη προσαγορεύειν;

ΘΕΑΙ. Οὐδὲν ἄλλο.

ΞΕ. Τοῦτο μὲν ἄρα ἐρκοθηρικὸν τῆς ἄγρας τὸ μέρος φήσομεν ἢ τι τοιοῦτον.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τὸ δὲ ἀγκίστροις καὶ τριόδουσι πληγῆ γιγνόμενον
D ἕτερον μὲν ἐκείνου, πληκτικὴν δέ τινα | θήραν ἡμᾶς προσεἰπεῖν ἐνὶ λόγῳ νῦν χρεῶν· ἢ τί τις ἂν, Θεαίτητε, εἴποι κάλλιον;

ΘΕΑΙ. Ἀμελῶμεν τοῦ ὀνόματος· ἀρκεῖ γὰρ καὶ τοῦτο.

ΞΕ. Τῆς τοίνυν πληκτικῆς τὸ μὲν νυκτερινόν, οἶμαι, πρὸς πυρὸς φῶς γιγνόμενον ὑπ' αὐτῶν τῶν περὶ τὴν θήραν πυρεντικὴν θηθῆναι συμβέβηκεν.

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

ΞΕ. Τὸ δὲ γε μεθήμερινόν, ὡς ἐχόντων ἐν ἄκροις ἀγκίστρα καὶ τῶν τριόδονταν, πᾶν ἀγκιστρευτικόν.

E ΘΕΑΙ. Λέγεται | γὰρ οὖν.

VI. ΞΕ. Τοῦ τοίνυν ἀγκιστρευτικοῦ τῆς πληκτικῆς τὸ μὲν ἄνωθεν εἰς τὸ κάτω γιγνόμενον διὰ τὸ τοῖς τριόδουσι ὄντω μάλιστα χρῆσθαι τριοδοῦντία τις, οἶμαι, κέκληται.

ΘΕΑΙ. Νάί.

ΞΕ. Γιὰ κοίτα λοιπόν τώρα! Καί τοῦτο ἀραγες τὸ κυνήγι δὲ θὰ μπορούσα πάλι νὰ τὸ διαιρέσω σὲ δύο κύρια μέρη;

ΘΕΑΙ. Μὲ ποιὸν τρόπο;

ΞΕ. Νάί! Ἄν κοιτάξουμε, πὼς ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά κυνηγοῦνε τὰ ψάρια μὲ φράγματα κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά μὲ χτυπήματα.

ΘΕΑΙ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτὸ καί μὲ ποιά βάση ξεχωρίζεις τὸ καθέν' ἀπὸ τὰ δύο;

ΞΕ. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὸ κάθε τι, ποὺ κλείνει γύρω γύρω κι ἐμποδίζει κάτι ποὺ εἶναι μέσα, νὰ φύγει, εὐλογο εἶναι νὰ τ' ὀνομάσουμε φράχτη.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΞΕ. Τοὺς κιούρτους λοιπόν καί τὰ δίχτια καί τὰ βρόχια καί τίς καλαμωτὲς καί τὰ παρόμοια. πῶς ἄλλιώς πρέπει νὰ τὰ ὀνομάξουμε παρὰ φράχτες;

ΘΕΑΙ. Πῶς ἄλλιώς;

ΞΕ. Αὐτὸ λοιπόν τὸ μέρος τοῦ κυνηγιοῦ θὰ τ' ὀνομάσουμε τραχτοκυνήγι ἢ κάτι τέτιο.

ΘΕΑΙ. Ἐ! Βέβαια.

ΞΕ. Ἄμ' ἐκεῖνο πάλι τὸ ψάρεμα, ποὺ γίνεται μὲ τ' ἀγκίστρια καί τὰ καμάκια, πληγώνοντας τὸ ψάρι, εἶναι διαφορετικὸ καί πρέπει νὰ τ' ὀνομάσουμε τώρα ἐμεῖς μ' ἓναν ὄρο πληγωτικὸ κυνήγι. Ἡ πῶς καλύτερα θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ ποῦμε, Θεαίτητε;

ΘΕΑΙ. Ἄς παραβλέψουμε τ' ὄνομα. Καλὸ εἶναι κι αὐτό.

ΞΕ. Ἄπ' αὐτὸ λοιπόν τὸ πληγωτικὸ κυνήγι ἐκεῖνο ποὺ γίνεται τὴ νύχτα μὲ τὸ φῶς τῆς φωτιάς, θαρρῶ πῶς οἱ ἴδιοι οἱ φαράδες τὸ λένε πυροφάνι.

ΘΕΑΙ. Καί βέβαια.

ΞΕ. Καί κείνο ποὺ γίνεται τὴν ἡμέρα, ἐπειδὴ καί τὰ τριδόντια εἰν' ἀγκιστρωτὰ στίς μύτες τους, γενικὰ ὀνομάζεται ἀγκιστρωτικὴ.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι τὸ λένε.

VI καί VII. Ὅρισμός τῆς ψαρκῆς μὲ τ' ἀγκίστρι.

ΞΕ. Ἀπὸ τὸ ἀγκιστρωτικὸ λοιπόν μέρος τῆς πληγωτικῆς ψαρκῆς ἐκεῖνο, ποὺ γίνεται χτυπώντας ἀπὸ τὰ πάνω πρὸς τὰ κάτω, ἐπειδὴ μὲ τέτιον τρόπο μεταχειρίζονται προπάντων τὰ τριδόντια καμάκια, θαρρῶ, πῶς τὸ λένε τριδόντιασμα ἢ κάτι τέτιο.

ΘΕΑΙ. Φασὶ γοῦν τινές.

ΞΕ. Τὸ δέ γε λοιπὸν ἔστιν ἐν ἔτι μόνον ὡς εἰπεῖν εἶδος.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

ΞΕ. Τὸ τῆς ἐναντίας ταύτης πληγῆς, ἀγκιστρῶ τε γιγνό-
 221 μενον καὶ τῶν ἰχθύων οὐχ ἧ τις ἂν τύχη | τοῦ σώματος,
 ὥσπερ τοῖς τριόδουσιν, ἀλλὰ περὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ στόμα
 τοῦ θηρευθέντος ἐκάστοτε, καὶ κάτωθεν εἰς τοῦναντίον ἄνω
 δάβδους καὶ καλάμοις ἀνασπώμενον· οὐ τί φήσομεν, ὦ
 Θεαίητε, δεῖν τοῦνομα λέγεσθαι;

ΘΕΑΙ. Δοκῶ μὲν, ὅπερ ἄρτι προὔθμεθα δεῖν ἐξευ-
 ρεῖν, τοῦτ' αὐτὸ νῦν ἀποτετελέσθαι.

VII. ΞΕ. Νῦν ἄρα τῆς ἀσπαλιευτικῆς πέρι σύ τε καὶ γὰρ
 Β συνωμολογήκαμεν οὐ μόνον | τοῦνομα, ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον
 περὶ αὐτὸ τοῦργον εἰλήφαμεν ἰκανῶς. Συμπάσης γὰρ τέ-
 χνης τὸ μὲν ἡμῶν μέρος κητικὸν ἦν, κητικῷ δὲ χειρω-
 τικόν, χειρωτικῷ δὲ θηρευτικόν, τοῦ δὲ θηρευτικοῦ ζωο-
 θηρικόν, ζωοθηρικῷ δὲ ἐνυγροθηρικόν, ἐνυγροθηρικῷ
 δὲ τὸ κάτωθεν τμημαῖ δλον ἀλιευτικόν, ἀλιευτικῆς δὲ πλη-
 κτικόν, πληκτικῆς δὲ ἀγκιστρευτικόν· τούτου δὲ τὸ περὶ
 τὴν κάτωθεν ἄνω πληγὴν ἀνασπώμενην, ἀπ' αὐτῆς τῆς
 C πράξεως | ἀφομοιωθὲν τοῦνομα, ἢ νῦν ἀσπαλιευτικὴ ζητη-
 θεῖσα ἐπίκλην γέγονεν.

ΘΕΑΙ. Παντάσασι μὲν οὖν τοῦτό γε ἰκανῶς δεδήλω-
 ται.

VIII. ΞΕ. Φέρε δὴ, κατὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα καὶ τὸν
 σοφιστὴν ἐπιχειρῶμεν εὐρεῖν, οἷ ποτ' ἔστιν.

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.

ΞΕ. Καὶ μὴν ἐκεῖνο γ' ἦν τὸ ζήτημα πρῶτον, πότερον

22. Ὁ Πλάτωνας προβαίνει ἐδῶ σὲ μιὰ λογοπαιχτικὴν ἔτυμολο-
 γία γιὰ τὴ λέξη ἀσπαλιευτικὴ. Ἐπειδὴ «ἀνασπᾶται» τὸ φᾶρι, εἶναι
 ἀνασπαλιευτικὴ (ἀνασπᾶ-ἀλιεύω) καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἔγινε τάχα τὸ ἀσπαλιευ-
 τικὴ. Γιὰ ν' ἀποδώσουμε ἠρωσθήποτε τὸ ἔτυμολογικὸ αὐτὸ παιχνίδι
 τοῦ Πλάτωνα, χρησιμοποίησαμε τὸ ἀνασπᾶνω-ἀνασπρευμαρικὴ. Γε-
 νικᾶ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε, πὼς ὁ Πλάτωνας δημιουργεῖ γιὰ

ΘΕΑΙ. Τὸ λένε βέβαια μερικοί.

ΞΕ. Καὶ τώρα, σὰ νὰ λέμε, δὲ μένει παρὰ μονάχα ἓνα εἶδος ἀκόμη.

ΘΕΑΙ. Ποιό;

ΞΕ. Ἐκεῖνο ποὺ γίνεται μὲ τ' ἀντίθετο πλήγωμα καὶ μὲ τ' ἀγκίστρι καὶ ποὺ δὲ χτυπάει τὸ ψάρι σ' ὅποιο μέρος λάχει ἀπὸ τὸ σῶμα του, ὅπως γίνεται μὲ τὸ καμάκι, παρὰ μόνον γύρω στὸ κεφάλι ἢ στὸ στόμα καὶ τὸ ἀνασέρνει ἀπὸ κάτω στ' ἄπάνω μὲ ραβδί ἢ καλαμίδι. Αὐτοῦνοῦ τ' ὄνομα πῶς πρέπει νὰ τὸ ποῦμε, Θεαίτητε;

ΘΕΑΙ. Μοῦ φαίνεται. πῶς αὐτό, ποὺ εἶχαμε βάλει σκοπὸ μας νὰ βροῦμε, τὸ πετύχαμε.

VII. ΞΕ. Τώρα λοιπὸν μείναμε σύμφωνοι καὶ οὐ κι ἐγὼ γιὰ τὴν ψαρική μὲ τ' ἀγκίστρι, ὄχι μόνον σχετικὰ μὲ τὴν ὀνομασία, παρὰ καὶ τὸν ὄρισμόν αὐτῆς τῆς δουλειᾶς τὸν πετύχαμ' ἄρκετὰ καλά. Γιατὶ βρήκαμε, πῶς ἀπὸ τὸ σύνολο τίς τέχνες τὸ μισὸ μέρος εἶναι ἡ ἀποχτητικὴ τέχνη καὶ ἀπὸ τὴν ἀποχτητικὴ τὸ μισὸ ἢ ἀρπαχτικὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρπαχτικὴ τὸ μισὸ ἢ κυνηγετικὴ καὶ ἀπὸ τὴν κυνηγετικὴ τὸ μισὸ ἢ ζωοκυνηγετικὴ καὶ ἀπὸ τὴ ζωοκυνηγετικὴ τὸ μισὸ ἢ ἐνυγροκυνηγετικὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἐνυγροκυνηγετικὴ ὅλο τὸ κάτω μέρος εἶναι ἡ ψαρική καὶ ἀπὸ τὴν ψαρική τὸ μισὸ ἢ πληγωτικὴ καὶ ἀπὸ τὴν πληγωτικὴ τὸ μισὸ ἢ ἀγκιστρωτικὴ κι ἀπ' αὐτὴ πάλι ἐκεῖν' ἡ τέχνη, ποὺ δίνει τὴν πληγὴ ἀπὸ τὰ κάτω πρὸς τὰ πάνω κι ἀνασέρνει τὸ ψάρι μὲ τὸ καλαμίδι, παίρνοντας τ' ὄνομα ἀπὸ τὴν εἰκόνα τῆς πράξης, ἔχει ὀνομαστῆ ἀνασυρτοψαρική²³, αὐτὴ δὲ ποὺ ζητούσαμε.

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ τουλάχιστο ἀποδείχτηκεν ὅπως διόλου ἱκανοποιητικά.

VIII. Ἡ διχοτομικὴ μέθοδος ἐφαρμόζεται στὴν ἔννοια τοῦ σοφιστῆ.

ΞΕ. Ἐμπρὸς λοιπὸν τώρα σύμφωνα μὲ τοῦτο τὸ παράδειγμα, ἄς ἐπιχειρήσουμε νὰ βροῦμε καὶ τὸ σοφιστῆ, σὰν τί τάχα νὰ ᾖ.

ΘΕΑΙ. Λαμπρά.

ΞΕ. Κι ἂν θυμᾶσαι, πρῶτα πρῶτα βάλουμε κείνο τὸ ζή-

τὰ διάφορα εἶδη, ποὺ βρίσκει μὲ τὴ διχοτομικὴ διαίρεση, πολλές καινούργιες λέξεις καὶ σ' αὐτὸ ἀναγκαστικὰ τὸν παρακολουθεῖ καὶ ὁ μεταφραστής.

ιδιώτην ἢ τινα τέχνην ἔχοντα θετέον εἶναι τὸν ἀσπαλιευτήν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Καὶ νῦν δὴ τοῦτον ιδιώτην θήσομεν, ὃ θεάσῃτε,

Δ ἢ | παντάπασιν ὡς ἀληθῶς σοφιστήν;

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς ιδιώτην· μανθάνω γὰρ ὃ λέγεις, ὡς παντὸς δεῖ τοιοῦτος εἶναι τό γε ὄνομα τοῦτο ἔχων.

ΕΕ. Ἄλλὰ τινα τέχνην αὐτὸν ἡμῖν ἔχοντα, ὡς ἔοικε, θετέον.

ΘΕΑΙ. Τίνα ποτ' οὖν δὴ ταύτην;

ΕΕ. Ἄρ' ὃ πρὸς θεῶν ἡγνοήκαμεν τάνδρὸς τὸν ἄνδρα ὄντα ξυγγενῆ;

ΘΕΑΙ. Τίνα τοῦ;

ΕΕ. Τὸν ἀσπαλιευτήν τοῦ σοφιστοῦ.

ΘΕΑΙ. Πῆ;

ΕΕ. Θηρευτὰ τίτε καταφαίνεσθον ἄμφω μοι.

Ε | ΘΕΑΙ. Τίνος θήρας ἄτερος; Τὸν μὲν γὰρ ἔτερον εἴπομεν.

ΕΕ. Λίχα πον νῦν διείλομεν τὴν ἄγραν πᾶσαν, νευστικῶν κοῦ μέρους, τὸ δὲ πεζοῦ τέμνοντες.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Καὶ τὸ μὲν διήλθομεν, ὅσον περὶ τὰ νευστικά τῶν ἐνύδρων· τὸ δὲ πεζὸν εἰάσαμεν ἄσχιτον, εἰπόντες διε πολυειδὲς εἶη.

222 ΘΕΑΙ. | Πάνυ γε.

ΕΕ. Μέχρι μὲν τοίνυν ἐνταῦθα ὃ σοφιστὴς τε καὶ ὃ ἀσπαλιευτὴς ἅμα ἀπὸ τῆς κηρικῆς τέχνης πορεύεσθον.

ΘΕΑΙ. Ἐοίκατον γοῦν.

ΕΕ. Ἐκτρέπεσθον δέ γε ἀπὸ τῆς ζωοθηρικῆς, ὃ μὲν ἐπὶ θάλατταν πον καὶ ποταμοὺς καὶ λίμνας, τὰν τούτοις ζῶα θηρευσόμενος.

ΘΕΑΙ. Τί μήν;

ΕΕ. Ὅ δέ γε ἐπὶ τὴν γῆν καὶ ποταμοὺς ἑτέρους αὖ τινας, πλοῦτον καὶ κρείττους ὄλον λειμῶνας ἀφθόβους, τὰν τούτοις θρέμματα χειρωσόμενος.

τημα, πῶς δηλαδὴ θὰ πάρουμε τὸν ψαρὰ γιὰ κανέναν ἄτεχνο ἢ θὰ ποῦμε πῶς ἔχει κάποια τέχνη;

ΘΕΑΙ. Ναί βέβαια.

ΕΕ. Καί τὸ σοφιστὴ πάλι τώρα θὰ τὸν πάρουμε γιὰ κανέναν ἄτεχνο ἢ θὰ ποῦμε πῶς ἔχει μιὰν εἰδικότητα, νὰ εἶναι δηλαδὴ ἀληθινὰ σοφιστής;

ΘΕΑΙ. Καθόλου ἄτεχνο. Ἐπεναντίας καταλαβαίνω πολὺ καλὰ τί θέλεις νὰ πεις. Πῶς δὲ μπορεῖ δηλαδὴ μὲ κανέναν τρόπο νὰ ᾿ναι ἄτεχνος ἓνας, ποὺ ἔχει τέτια σπουδαία ὀνομασία.

ΕΕ. Πρέπει λοιπὸν νὰ τὸν πάρουμε χωρὶς ἄλλο, πῶς ἔχει κάποια τέχνη.

ΘΕΑΙ. Ποιὰν ἔμως τέχνην ἄραγες;

ΕΕ. Μά, γιὰ τὸ θεό, δὲ βλέπουμε ὀλοφάνερα, πῶς ὁ ἄντρας ἐτοῦτος ἐδῶ εἶναι συγγενὴς ἐκείνου τοῦ ἄλλουνοῦ;

ΘΕΑΙ. Ποιὸς ποιανοῦ;

ΕΕ. Ὁ ψαρὰς τοῦ σοφιστῆ.

ΘΕΑΙ. Μὰ πῶς;

ΕΕ. Καί οἱ δύο φαίνονται ὀλοκάθαρα, πῶς εἶναι κυνηγοί.

ΘΕΑΙ. Μὰ τί λογιῆς κυνηγὸς εἶν' ὁ σοφιστής; Γιατί γιὰ τὸν ἄλλον εἶπαμε.

ΕΕ. Ἄν δὲ γελιέμαι, χωρίσαμε ὄλο τὸ κυνήγι σὲ δύο μέρη, ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά σ' ὅσα κολυμποῦν κι ἀπὸ τὴν ἄλλη σ' ὅσα βαδίζουν.

ΘΕΑΙ. Ναί

ΕΕ. Κι ἀπὸ κεῖνα ποὺ κολυμποῦν, ἐξετάσαμε τὸ κυνήγι μόνον σ' ὅσα ζοῦνε μέσα στὸ νερό. Τὸ κυνήγι ἔμως σ' ὅσα βαδίζουν δὲν τὸ χωρίσαμε καθόλου κι εἶπαμε μόνον, πῶς ἔχει πολλὰ εἶδη.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΕΕ. Ἐκινώντας λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀποχρητικὴ τέχνη ὁ σοφιστής κι ὁ ψαρὰς ὡς ἐδῶ συμβαδίζουνε.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΕΕ. Χωρίζουν δὴμος οἱ δρόμοι τοὺς ἀπὸ τῆ ζωοκυνηγτικῆ καὶ πέρα. Ὁ ἓνας τραβάει ἐκεῖ κατὰ τὴ θάλασσα καὶ τὰ ποτάμια καὶ τίς λίμνες, γιὰ νὰ κυνηγήσει τὰ ζῶα, ποὺ ζοῦν ἐκεῖ μέσα.

ΘΕΑΙ. Χωρὶς ἄλλο.

ΕΕ. Ὁ ἄλλος τραβάει κατὰ τὴ στεριά καὶ σ' ἄλλης λογῆς ποτάμια, λιβάδια σὰ νὰ ποῦμε, γεμάτα πλοῦτη καὶ νιάτα, γιὰ νὰ βάλει στὸ χέρι τὰ θρεφτάρια, ποὺ βόσκουν ἐκεῖ.

- B ΘΕΑΙ. Πῶς | λέγεις ;
 ΕΕ. Τῆς πεζῆς θήρας γίγνεσθον δύο μεγίστω τινὲ μέρη.
 ΘΕΑΙ. Ποῖον ἐκάτερον ;
 ΕΕ. Τὸ μὲν τῶν ἡμέρων, τὸ δὲ τῶν ἀγρίων.

IX. ΘΕΑΙ. Εἴτι' ἔστι τις θήρα τῶν ἡμέρων ;

ΕΕ. Εἴπερ γέ ἐστιν ἄνθρωπος ἡμερον ζῶον. Θεὸς δὲ ὀπη
 χαίρεις, εἴτε μηδὲν τιθεὶς ἡμερον, εἴτε ἄλλο μὲν ἡμερόν τι,
 τὸν δὲ ἄνθρωπον ἄγριον, εἴτε ἡμερον μὲν λέγεις αὖ τὸν ἄν-
 θρωπον, ἀνθρώπων δὲ μηδεμίαν ἡγεῖ θήραν· τούτων ὀπό-
 τερ' ἂν ἡγῆ φίλον εἰρησθαί σοι, τοῦτο ἡμῖν διόρισον.

- C | ΘΕΑΙ. Ἐὰν ἡμᾶς τε ἡμερον, ὃ ξένη, ἡγοῦμαι ζῶον,
 θήραν τε ἀνθρώπων εἶναι λέγω.

ΕΕ. Διαιτὴν τοίνυν καὶ τὴν ἡμεροθηρικὴν εἴπωμεν.

ΘΕΑΙ. Κατὰ τί λέγοντες ;

ΕΕ. Τὴν μὲν λησιτικὴν καὶ ἀνδραποδισητικὴν καὶ τυραν-
 νικὴν καὶ ξύμπασαν τὴν πολεμικὴν, ἐν πάντα βίαιον θή-
 ραν ὀρισάμενοι.

ΘΕΑΙ. Καλῶς.

ΕΕ. Τὴν δὲ γε δικανικὴν καὶ δημηγορικὴν καὶ προσο-
 μιλητικὴν, ἐν αὖ τὸ ξύνολον, πιθανουργικὴν τινα μίαν τέ-

- D χνην | προσειπόντες.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῶς.

ΕΕ. Τῆς δὴ πιθανουργικῆς διαιτὰ λέγωμεν γένη.

ΘΕΑΙ. Ποῖα ;

ΕΕ. Τὸ μὲν ἕτερον ἰδίᾳ, τὸ δὲ δημοσίᾳ γιγνώμενον.

ΘΕΑΙ. Γίγνεσθον γὰρ οὖν εἶδος ἐκάτερον.

ΕΕ. Οὐκοῦν αὖ τῆς ἰδιοθηρευτικῆς τὸ μὲν μισθαρητι-
 κόν ἐστι, τὸ δὲ δωροφορικόν ;

ΘΕΑΙ. Οὐ μανθάνω.

ΕΕ. Τῆ τῶν ἐρώντων θήρα τὸν νοῦν, ὡς ἔοικας, οὐπω
 προσέσχες.

ΘΕΑΙ. Τοῦ πέρι ;

ΘΕΑΙ. Μὰ τί θέλεις νά πεις :

ΞΕ. Νά! Τὸ κυνήγι τῶν πεζῶν χωρίζεται σὲ δυὸ πολὺ μεγάλα μέρη.

ΘΕΑΙ. Καὶ ποῖο εἶναι τὸ καθένα :

ΞΕ. Τὸ ἓνα γιὰ τὰ ἡμερα καὶ τ' ἄλλο γιὰ τ' ἄγρια ζῶα.

ΙΧ. Πρῶτος ὀρισμὸς τῆς σοφιστικῆς τέχνης.

ΘΕΑΙ. Μὰ κυνηγᾶν καὶ τὰ ἡμερα ζῶα :

ΞΕ. Φυσικά, ἂν τουλάχιστο δεχτοῦμε πῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἡμερο ζῶο. Ἐσὺ πάρε το, ὅπως σοῦ ἄρέσει. Εἴτε θέλεις νά δεχτεῖς, πῶς κανένα ζῶο δὲν εἶν' ἡμερο, εἴτε πάλι θέλεις νά πάρεις τὸν ἄνθρωπο γιὰ ἡμερο, μὰ νά ὑποθέσεις, πῶς δὲν ὑπάρχει κυνήγι ἀνθρώπων, ὅτι ἀπ' αὐτὰ σοῦ ἄρέσει νά παραδεχτεῖς, καθόρισέ μας το.

ΘΕΑΙ. Μὰ ἐγώ, ξένε μου, παραδέχομαι καὶ πῶς ἐμεῖς εἶμασ' ἡμερα ζῶα καὶ πῶς γίνεται κυνήγι σὲ ἀνθρώπους.

ΞΕ. Ἄς ποῦμε λοιπὸν ἀκόμη πῶς καὶ τὸ ἡμερο κυνήγημα εἶναι δυὸ λογῶ.

ΘΕΑΙ. Καὶ σὲ τί ἀπάνω θὰ τὰ ξεχωρίσουμε :

ΞΕ. Νά! Τῇ ληστεία, τὸ σκλάβωμα, τὴν τυραννία καὶ ἄλλα τὰ εἶδη τῆς πολεμικῆς τέχνης. ἄλλα μὰζ'! θὰ τὰ ὀρίσουμε σὰ βίαιον κυνήγι.

ΘΕΑΙ. Καλά.

ΞΕ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μερὰ θὰ πάρουμε τὴ δικηγορικὴ, τὴν πολιτικὴν ῥητορικὴν καὶ τὴ συζητητικὴν καὶ θὰ τὰ ὀνομάσωμ' ἄλλα μὰζ'! σὰν ἓνα πρᾶμα, τέχνην παραπειστικὴν.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΞΕ. Καὶ τούτῃ ὁμοῦς ἡ παραπειστικὴ θὰ ποῦμε, πῶς ἔχει δυὸ γένη.

ΘΕΑΙ. Ποιὰ :

ΞΕ. Τὸ ἓνα ἰδιωτικόν, τ' ἄλλο δημόσιον.

ΘΕΑΙ. Πραγματικὰ καὶ τὸ ἓνα καὶ τ' ἄλλο γίνονται.

ΞΕ. Μὰ καὶ τὸ ἰδιωτικὸν κυνήγημα πάλι δὲν εἶναι δυὸ λογῶ, ἓνα μιστοκυνηγετικὸν καὶ ἄλλο δωροδοτικόν :

ΘΕΑΙ. Δὲν καταλαβαίνω.

ΞΕ. Δὲν πρόσεξες, φαίνεται, ἀκόμη τὸ κυνήγι ποῦ κἀνὸν οἱ ἔραστῆς.

ΘΕΑΙ. Τί νά προσέξω δηλαδὴ :

E ΕΕ. | Ὅτι τοῖς θηρευθεῖσι δῶρα προσεπιδιδόασιν.

ΘΕΑΙ. Ἀληθέστατα λέγεις.

ΕΕ. Τοῦτο μὲν τοίνυν ἐρωτικῆς τέχνης ἔστι εἶδος.

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

ΕΕ. Τοῦ δέ γε μισθαρητικοῦ τὸ μὲν προσομιλοῦν διὰ
 χάριτος καὶ παντάπασι δι' ἡδονῆς τὸ δέλεαρ πεποιημένον
 καὶ τὸν μισθὸν πραττόμενον τροφήν ἑαυτῷ μόνον κολακι-
 223 κήν, ὡς ἐγῶμαι, | πάντες φαίμεν ἃν ἡ ἡδυντικὴν τινα τέ-
 χνην εἶναι.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὖ;

ΕΕ. Τὸ δὲ ἐπαγγελλόμενον μὲν ὡς ἀρετῆς ἕνεκα τὰς ὁμι-
 λίας ποιούμενον, μισθὸν δὲ νόμισμα πραττόμενον, ἄρα οὐ
 τοῦτο τὸ γένος ἐτέρω προσειπεῖν ἄξιον ὀνόματι;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὖ;

ΕΕ. Τίτι δὴ τούτῳ; Πειρῶ λέγειν.

ΘΕΑΙ. Δῆλον δὴ τὸν γὰρ σοφιστήν μοι δοκοῦμεν
 ἀνευρηκέναι. Τοῦτ' οὖν ἐγαγε εἰπὼν τὸ προσῆκον ὄνομ' ἃν
 ἡγοῦμαι καλεῖν αὐτόν.

X. ΕΕ. Κατὰ δὴ τὸν νῦν, ὃ Θεαίτητε, λόγον, ὡς εἰ-
 B κεν, ἢ | τέχνης οἰκειωτικῆς, χειρωτικῆς, [κτητικῆς,] θηρευ-
 τικῆς, ζωοθηρίας, [πεζοθηρίας,] χερσαίας, [ἡμεροθηρικῆς,]
 ἀνθρωποθηρίας, ἰδιοθηρίας, [μισθαρητικῆς,] νομισματοπω-
 λικῆς, δοξοπαιδευτικῆς, νέων πλουσίων καὶ ἐνδόξων γιγνο-
 μένη θήρα προσρητέον, ὡς ὁ νῦν λόγος ἡμῖν συμβαίνει, σο-
 φιστικῆ.

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.

ΕΕ. Ἔτι δὲ καὶ τῆδε ἴδωμεν· οὐ γὰρ τι φάυλης μέτο-
 C χόν ἐστι τέχνης τὸ νῦν ζητούμενον, | ἀλλ' εὖ μάλα ποικίλης.
 Καὶ γὰρ οὖν ἐν τοῖς πρόσθεν εἰρημένοις φάντασμα παρέχε-

23. Σχετικὰ μὲ τὸν ὄρισμό τῆς σοφιστικῆς, πῶς εἶναι κυνήγι σὲ
 πλοῦσι· ἀρχοντόπουλα, εἶναι χτυπητὴ ἢ ὁμοιότητα μὲ τῆ φράση τοῦ

ΞΕ. Νά, πώς στους αγαπημένους των δίνουμε και δώρα.

ΘΕΑΙ. Αυτό, πού λές, είν' ἀληθινότατο.

ΞΕ. Ἄς εἶναι λοιπὸν αὐτὸ τὸ δωροδοτικὸ εἶδος τῆς ἐρωτικῆς τέχνης.

ΘΕΑΙ. Πολὺ καλὰ.

ΞΕ. Ἀπὸ τῆ μιστοκунηγετικῆ πάλι ἓνα εἶδος εἶν' αὐτὸ, πού μιλάει μὲ γλυκόλογα καὶ γενικὰ ρίχνει γιὰ δόλωμα τὴν εὐχαρίστηση καὶ παίρνει γιὰ μιστὸ μόνον τὴ διατροφή του, αὐτὸ δά, πού ὄλοι, καθὼς μοῦ φαίνεται ἢ αὐτὸ ὀνομάζουμε κολακευτικὴ ἢ σὰ νὰ ποῦμε τέχνη τῆς γαλιφιᾶς.

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι;

ΞΕ. Τ' ἄλλο εἶδος ὁμοῦ, πού βεβαιώνει, πῶς τίς συνομιλίες τίς κάνει μόνον γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς κι ὁμοῦ εἰσπράττει γιὰ μιστὸ χρῆμα μετρητὸ δὲν ἀξίζει ἀραγεσ κάποια ἀλλῆ νὰ τοῦ δώσουμε ὀνομασία :

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια.

ΞΕ. Μὰ ποιὰν ὀνομασία ; Γιὰ προσπάθησε νὰ πεις.

ΘΕΑΙ. Εἶν' ὀλοφάνερο. Τόνη βρήκαμε, μοῦ φαίνεται, τὸ σοφιστῆ. Ἔτσι ὀνομάζοντάς τονε θαρρῶ, πῶς τοῦ δίνω τὸ σωστὸ του ὄνομα.

X καὶ XI. Δεύτερος, τρίτος καὶ τέταρτος ὀρισμὸς τοῦ σοφιστῆ.

ΞΕ. Σύμφωνα λοιπὸν μ' αὐτά, πού εἶπαμεν ὡς τώρα, Θεαίτητε, τὸ κυνήγι πού γίνεται σὲ πλούσι' ἀρχοντέπουλα καὶ πού εἶναι μέρος ἀπὸ τὴν ἀποκτητικὴ, ἀρπαχτικὴ, κυνηγετικὴ, ζωσκунηγετικὴ, [πεζοκунηγετικὴ], στεριανή, [ἡμεροκунηγετικὴ], ἀνθρωποκунηγετικὴ, ἰδιωτικοκунηγετικὴ, [μιστοκунηγετικὴ], χρηματοκунηγετικὴ, ψευτομορφωτικὴ τέχνη πρέπει, καθὼς φαίνεται, νὰ ὀνομαστεῖ, ὅπως ἔδειξεν ἡ τωρινὴ ἐρευνά μας, σοφιστικὴ.

ΘΕΑΙ. Βεβαίότατα.

ΞΕ. Ἄς ἐξετάσουμε ὁμοῦ τὸ ζήτημα κι ἀπὸ μίαν ἀλλῆ πλευρά. Γιατὶ αὐτὸ, πού ἀναζητᾶμε τώρα, δὲν εἶναι μέρος ἀπὸ κάποια ἀπλή τέχνη, παρ' ἀπεναντίας πάρα πολὺ ποικίλομορφη. Πραγματικὰ μέσα σ' αὐτὰ πού εἶπαμε πρῶτοτερα

Βενοφῶντα (Κυνηγ. 13) «οἱ μὲν γὰρ σοφισταὶ πλουσίους καὶ νέους θηράνται». Στὸ πλατωνικὸ «Συμπόσιον» (203d) ὁ ἔρωτας χαρακτηρίζεται ὡς «θηρευτῆς θεϊνός... γόης καὶ φαρμακῆς καὶ σοφιστῆς».

ται, μὴ τοῦτο, δ νῦν αὐτὸ ἡμεῖς φάμεν, ἀλλ' ἕτερον εἶναι τι γένος.

ΘΕΑΙ. Πῆ δὴ;

ΞΕ. Τὸ τῆς κηρικῆς τέχνης διπλοῦν ἦν εἶδος που, τὸ μὲν θηρευτικὸν μέρος ἔχον, τὸ δὲ ἀλλακτικόν.

ΘΕΑΙ. Ἦν γὰρ οὖν.

ΞΕ. Τῆς τοίνυν ἀλλακτικῆς δύο εἶδη λέγωμεν, τὸ μὲν δωρητικόν, τὸ δὲ ἕτερον ἀγοραστικόν;

ΘΕΑΙ. Εἰρήσθω.

ΞΕ. Καὶ μὴν αὖ φήσομεν ἀγοραστικὴν διχῆ τέμνεσθαι.

D | ΘΕΑΙ. Πῆ;

ΞΕ. Τὴν μὲν τῶν αὐτουργῶν αὐτοπωλικὴν διαιρούμενοι, τὴν δὲ τὰ ἀλλότρια ἔργα μεταβαλλομένην μεταβλητικὴν.

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

ΞΕ. Τί δέ; Τῆς μεταβλητικῆς οὐχ ἡ μὲν κατὰ πόλιν ἀλλαγὴ, σχεδὸν αὐτῆς ἡμιου μέρος ὄν, καπηλικὴ προσάγορεύεται;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τὸ δέ γε ἐξ ἄλλης εἰς ἄλλην πόλιν διαλλαττόμενον ὦνῃ καὶ πράσει ἐμπορικῇ;

ΘΕΑΙ. Τί δ' οὖ;

ΞΕ. Τῆς δ' ἐμπορικῆς ἀρ' οὐκ ἠσθήμεθα διὰ τὸ
E μὲν | ὄσοις τὸ σῶμα τρέφεται καὶ χρῆται, τὸ δὲ ὄσοις ἡ
ψυχὴ πωλοῦν διὰ νομίσματος ἀλλάττεται;

ΘΕΑΙ. Πῶς τοῦτο λέγεις;

ΞΕ. Τὸ περὶ τὴν ψυχὴν ἴσως ἀγνοοῦμεν, ἐπεὶ τό γε ἕτερόν που ξυνίεμεν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

234 ΞΕ. | Μουσικὴν τε τοίνυν ξυνάπασαν λέγωμεν, ἐκ πό-
λεως ἐκάστοτε εἰς πόλιν ἐνθεν μὲν ὦνθηϊσαν, ἐτέρωσε δὲ

24. Οἱ λέξεις «αὐτοπωλική» καὶ «αὐτοπώλης» εἶναι πλασμένες ἀπὸ τῶν Πλάτωνος καὶ βρῖσκονται μόνο στὸ «Σοφιστή». Ἡ δευτέρα βρῖσκειται καὶ στὸν «Πολιτικό» (260c) «ἡ τῶν καπηλίων τέχνη τῆς τῶν αὐτοπωλῶν διώρισταί τε τέχνης». Σημαίνει ἐκείνον, ποῦ ἐμπορεύεται,

σὰ νὰ παρουσιάζεται, πὼς δὲν εἶν' ἔτσι, ὅπως ἐμεῖς τώρα δὲ τ' ὀρίσαμ' αὐτὸ τὸ γένος, παρὰ κάτι διαφορετικό.

ΘΕΑΙ. Σάν τί;

ΕΕ. Θαρρῶ πὼς τῆς ἀποχρητικῆς τέχνης τὰ εἶδη τὰ βρήκαμε δυό, ἓνα τὸ κυνηγετικὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ συναλλαχτικὸ.

ΘΕΑΙ. Ναι! Ἔτσ' εἴτανε.

ΕΕ. Θέλεις λοιπὸν νὰ ποῦμε πὼς καὶ ἡ συναλλαχτικὴ ἔχει δυὸ εἶδη, τὸ ἓνα τὸ χαριστικὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ ἀγοραστικὸ;

ΘΕΑΙ. Ἄς τὸ ποῦμε.

ΕΕ. Μὰ πάλι βέβαια θὰ ποῦμε, πὼς ἡ ἀγοραστικὴ χωρίζεται σὲ δυό.

ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΕΕ. Νά! Ὅα ξεχωρίσουμε τὴν ἐπαγγελματοβιοτεχνικὴ²⁴, γὰρ ὅσους πουλᾶν, ὅσα φτιάχνουν οἱ ἴδιοι, καὶ τὴ μετὰ πούλητικὴ, ποὺ ἀνταλλάζει, ὅσα παράγουν ἄλλοι.

ΘΕΑΙ. Σωστά.

ΕΕ. Γιὰ κοίτα τώρα. Ἀπὸ τὴ μεταπυλητικὴ τὸ μισὸ σχεδὸν μέρος, ποὺ μεταπουλᾶει πράγματα, μέσα στὴν ἴδια πολιτεία, δὲν τ' ὀνομάζουμε λιανοπουλικὴ;

ΘΕΑΙ. Ναι.

ΕΕ. Καὶ τ' ἄλλο μισό, ποὺ κάνει συναλλαγὴς ἀπὸ πολιτεία σὲ πολιτεία, ἀγοράζοντας καὶ πουλώντας, δὲν τ' ὀνομάζουμε τέχνη ἐμπορικὴ;

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι;

ΕΕ. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐμπορικὴ δὲν παρατηροῦμε ἄραγες, πὼς τὸ ἓνα μέρος ἀνταλλάζει μὲ χρήμα πουλώντας ὅσα θρέφουν καὶ ὅσα χρειάζεται τὸ σῶμα καὶ τ' ἄλλο μέρος, ὅσα ἡ ψυχὴ;²⁵

ΘΕΑΙ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό;

ΕΕ. Ἴσως δὲ νιώθουμε τὸ μέρος, ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴν ψυχὴ. Γιατὶ τ' ἄλλο βέβαια τὸ καταλαβαίνουμε.

ΘΕΑΙ. Φυσικά.

ΕΕ. Ἄς ποῦμε λοιπὸν, πὼς ἡ μουσικὴ γενικὰ, ποὺ κάθε τόσο ἄλλοῦ ἀγοράζεται καὶ ἄλλοῦ φέρνεται καὶ πουλιέ-

ὅσα φτιάχνει ὁ ἴδιος. Ἀντίστοιχο στὴ νέα ἑλληνικὴ νομίζουμε, πὼς εἶναι τὸ ἐπαγγελματοβιοτεχνίας.

25. Γιὰ τὴ διάκριση αὐτὴ τῆς ἐμπορικῆς πρβλ. τὸ «Ποργία» (517d-518a).

ἀγομένην καὶ πιπρασκομένην, καὶ γραφικὴν καὶ θαυματοποιικὴν καὶ πολλὰ ἕτερα τῆς ψυχῆς, τὰ μὲν παραυνηθίας, τὰ δὲ καὶ σπουδῆς χάριν ἀχθέντα καὶ πωλούμενα, τὸν ἄγοντα καὶ πωλοῦντα μηδὲν ἦτιον τῆς ἰῶν οἰτίων καὶ πῶν πράσεως ἔμπορον ὀρθῶς ἂν λεγόμενον παρασχεῖν.

ΘΕΑΙ. Ἀληθέστατα λέγεις.

B ΞΕ. Οὐκοῦν καὶ τὸν | μαθήματα ξυνωνούμενον πόλιν τε ἐκ πόλεως νομίσματος ἀμείβοντα ταῦτόν προσερεῖς ὄνομα;

ΘΕΑΙ. Σφόδρα γε.

XI. ΞΕ. Τῆς δὴ ψυχευπορικῆς ταύτης ἄρ' οὐ τὸ μὲν ἐπιδεικτικὴ δικαιοτάτα λέγοιτ' ἂν, τὸ δὲ γελοῖον μὲν οὐχ ἦτιον τοῦ πρόσθεν, ὅμως δὲ μαθημάτων οὔσαν προῶσιν αὐτὴν ἀδελφῶ τινι τῆς πράξεως ὀνόματι προσεπειν ἀνάγκη;

ΘΕΑΙ. Πάνν μὲν οὔν.

C ΞΕ. Ταύτης τοίνυν τῆς μαθηματοπωλικῆς τὸ μὲν περὶ τὰ | ἰῶν ἄλλων τεχνῶν μαθήματα ἔτέρω, τὸ δὲ περὶ τὸ τῆς ἀρετῆς ἄλλω προσητέον.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὔ;

ΞΕ. Τεχνοπωλικὸν μὴν τό γε περὶ τὰλλα ἂν ἀρμότιοι· τὸ δὲ περὶ ταῦτα οὐ προθυμήθητι λέγειν ὄνομα.

ΘΕΑΙ. Καὶ τί τις ἂν ἄλλο ὄνομα εἰπὼν οὐκ ἂν πλημμελοίη πλὴν τὸ νῦν ζητούμενον αὐτὸ εἶναι τὸ σοφιστικὸν γένος;

D ΞΕ. Οὐδὲν ἄλλο. Ἴθι νῦν συναγάγωμεν αὐτὸ λέγοντες, ὡς τὸ κτητικῆς, μεταβλητικῆς, ἀγοραστικῆς, | ἔμπορικῆς, ψυχευπορικῆς περὶ λόγους καὶ μαθήματα, ἀρετῆς πωλητικὸν δεύτερον ἀνεφάη σοφιστικῆ.

26. Πρβλ. τὸν «Πρωταγόρα» (313d). «Ὅτω δὲ καὶ οἱ τὰ μαθήματα περιάγοντες κατὰ τὰς πόλεις καὶ πωλοῦντες καὶ κατηλεύοντες τῷ ἄσι ἐπιθυμοῦντι ἐπαινοῦσι μὲν πάντα ἃ πωλοῦσι, τάχα δ' ἂν τινες, ὃ ἀριστερεῖ, καὶ τούτων ἀγνοοῦσιν ὧν πωλοῦσιν, ὃ τι χρηστόν ἢ πονηρὸν πρὸς τὴν ψυχὴν», καὶ τὴν «Πολιτεία» (525c), ὅπου οἱ φύλκαες πρᾶπει νὰ διδασχτοῦν τῇ λογιστικῇ, δηλαδὴ τὴν ἀριθμητικῇ, «οὐκ ὦνῆς οὔδε πράσεως χάριν ὡς ἔμπόρους ἢ καπήλους μελετῶντας, ἀλλ' ἔνεκα πολέμου

ται ἀπὸ πολιτεία σὲ πολιτεία καὶ ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ ταχυδαχτυλοργία κι ἄλλα πολλὰ ποὺ φέρνουνται καὶ πουλιούνται γιὰ χάρη τῆς ψυχῆς, ἄλλα γιὰ διασκέδαση κι ἄλλα γιὰ σπουδή, ὅλ' αὐτὰ πολὺ πρεπούμενα θὰ ἴδιναν σὲ κείνον, ποὺ τὰ φέρνει καὶ τὰ πουλάει τ' ὄνομα τοῦ ἐμποροῦ, ὄχι λιγότερο ἀπὸ τὸ νὰ πουλάει κανεὶς τρόφιμα καὶ πισιὰ.

ΘΕΑΙ. Ἀληθινότατα μιλάς.

ΞΕ. Καὶ κείνονε λοιπόν, ποὺ πουλάει μαθήματα καὶ γυρίζει ἀπὸ πόλη σὲ πόλη καὶ τ' ἀνταλλάζει μὲ χρήμα; Ὅθ' τὸν ὀνομάσεις μὲ τὸ ἴδιο τ' ὄνομα;

ΘΕΑΙ. Βεβαίότατα.

ΧΙ. ΞΕ. Ἀπὸ τὴν ψυχμπορικὴ πάλι τούτη τό'να μέρος δὲ θὰ μπορούσαμ' ἀραγες μ' ὄλο μας τὸ δικίον νὰ τ' ὀνομάσουμε τέχνη ἐπιδειχτικὴ; Καὶ τ' ἄλλο μέρος, ὄχι λιγότερο γελοῖο ἀπὸ τὸ προηγούμενο, δὲν εἴμαστε ἀναγκασμένοι σὰν ἐμπόριο ἀπὸ μαθήματα, ποὺ εἶναι, νὰ τ' ὀνομάσουμε μὲ κάποιον ὄνομα κάπως συγγενικό μὲ τούτη τὴν πράξη;

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια.

ΞΕ. Ἀπ' αὐτὴ λοιπόν τὴ μαθηματοπουλητικὴ τὸ μέρος, ποὺ πουλάει μαθήματα σχετικὰ μὲ τίς ἄλλες τέχνες πρέπει νὰ τὸ βαφτίσουμε μ' ἄλλ' ὄνομα καὶ τὸ μέρος ποὺ πουλάει τὸ μάθημα τῆς ἀρετῆς μ' ἄλλο.

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι;

ΞΕ. Γιὰ τὸ ἐμπόριο τὸ σχετικὸ μὲ τίς ἄλλες τέχνες θὰ ταίριαζε σίγουρα τ' ὄνομα τεχνοπουλητικὴ. Γιὰ τοῦτ' ὅμως τὸ σχετικὸ μὲ τὸ μάθημα τῆς ἀρετῆς, γιὰ προσπάθησε νὰ βρεῖς ἐστὶ τ' ὄνομα;

ΘΕΑΙ. Καὶ ποῖὸ λέγοντας ἄλλο κανεὶς ὄνομα δὲ θὰ ἔκανε λάθος, παρὰ πῶς αὐτὸ εἶναι τὸ σοφιστικὸ γένος, ποὺ ἀναζητᾶμε δὴ τώρα;

ΞΕ. Κανέν' ἄλλο. Ἐμπρὸς τώρα λοιπόν, ἄς τὰ συγκεφαλαιώσουμε σ' ἓναν ὀρισμὸ λέγοντας, πῶς τὴ δεύτερη τούτη φορὰ μᾶς φανερώθηκεν ἡ σοφιστικὴ ἢ ὄχι νὰ ἴναι τὸ μέρος ἐκεῖνο ἀπὸ τὴν ἀποχτητικὴ, συναλλαχτικὴ, ἀγοραστικὴ, ἐμπορικὴ, ψυχμπορικὴ τέχνη, ποὺ πουλάει λόγους καὶ μαθήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἀρετὴ.

τε καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς ραστώνης τε μεταστροφῆς ἀπὸ γενέσεως ἐπ' ἀλήθειάν τε καὶ οὐσίαν».

ΘΕΑΙ. Μάλα γε.

ΞΕ. Τρίτον δέ γ' οἶμαί σε, κἄν εἴ τις αὐτοῦ καθιδρου-
μένος ἐν πόλει, τὰ μὲν ὠνούμενος, τὰ δὲ καὶ τεκταινόμενος
αὐτὸς μαθήματα περὶ τὰ αὐτὰ ταῦτα καὶ πωλῶν ἐκ τού-
του τὸ ζῆν προούτάξατο, καλεῖν οὐδὲν ἄλλο πλὴν δπερ
νῦν δῆ.

ΘΕΑΙ. Τί δ' οὐ μέλλω;

ΞΕ. Καὶ τὸ κτητικῆς ἄρα μεταβλητικόν, ἀγορασι-
Ε κόν, | καπηλικόν εἶτε αὐτοπωλικόν, ἀμφοτέρως, διτιπερ ἄν
ἢ περὶ τὰ τοιαῦτα μαθηματοπωλικόν γένος, ἀεὶ σὺ προσε-
ρεῖς, ὡς φαίνει, σοφιστικόν.

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη τῷ γὰρ λόγῳ δεῖ συνακολουθεῖν.

XII. ΞΕ. Ἔτι δὴ σκοπῶμεν, εἴ τινι τοιῶδε προσέοι-
κεν ἄρα τὸ νῦν μεταδιωκόμενον γένος.

225 | ΘΕΑΙ. Ποίῳ δῆ;

ΞΕ. Τῆς κτητικῆς ἀγωνιστικῆ τι μέρος ἡμῖν ἦν.

ΘΕΑΙ. Ἦν γὰρ οὖν.

ΞΕ. Οὐκ ἀπὸ τρόπου τοίνυν εἰσι διαιρεῖν αὐτὴν δίχα.

ΘΕΑΙ. Καθ' ὁποῖα λέγε.

ΞΕ. Τὸ μὲν ἀμιλλητικόν αὐτῆς τιθέντας, τὸ δὲ μα-
χητικόν.

ΘΕΑΙ. Ἔστιν.

ΞΕ. Τῆς τοίνυν μαχητικῆς τῷ μὲν σώματι πρὸς σώματα
γιννομένῳ σχεδὸν εἰκὸς καὶ πρέπον ὄνομα λέγειν τι τοι-
οῦτον τιθεμένους οἶον βιαστικόν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τῷ δὲ λόγοις πρὸς λόγους τί τις, ὦ Θεαίτητε,
B ἄλλο εἴπη πλὴν | ἀμφισβητικόν;

ΘΕΑΙ. Οὐδέν.

ΘΕΑΙ. Πολύ σωστά.

ΞΕ. Ἄς ξανακοιτάξουμε ὅμως τὸ ζήτημα κι ἀπὸ μιὰ τρίτην ἀποψη. Ἄν κάποιος μένει ἐγκαταστημένος μέσα σὲ μιὰ πολιτεία καὶ κερδίζει τὴ ζωὴ του πότε ἀγοράζοντας καὶ πότε ὁ ἴδιος μαστορεύοντας μαθήματα σχετικὰ μὲ τὸ ἴδιο τοῦτο θέμα καὶ πουλώντας τα, θαρρῶ, πῶς δὲ θὰ τοῦ ἴδινες κανέν' ἄλλ' ὄνομα ἐχτὸς ἀπ' αὐτό, πού τοῦ δώσαμε τώρα δῶ.

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς δὲ θὰ τοῦ τὸ ἴδινα;

ΞΕ. Ὅστε καὶ τὸ μέρος αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἀποχρητικὴ τέχνην, τὸ συναλλαχτικὸ, τὸ ἀγοραστικὸ, εἴτε μεταπουλητικὸ, εἴτε ἐπαγγελματοβιοτεχνικὸ, ἀδιάφορο, γενικὰ καθε εἶδος τέχνης, πού πουλάει μαθήματα σχετικὰ μὲ τὴν ἀρετὴν, πάντα ἐσὺ θὰ τ' ὀνομάσεις, καθὼς εἶναι φανερό, σοφιστικὴ.

ΘΕΑΙ. Ἀναγκαστικά. Πρέπει νὰ εἴμαστε σύμφωνοι μὲ τὰ πορίσματα τῆς ἔρευνάς μας.

XII. Πέμπτος ὀρισμὸς τοῦ σοφιστῆ.

ΞΕ. Ἄς κοιτάξομε ὅμως παραπέρα μὴν τυχὸν τὸ εἶδος τοῦ ἀνθρώπου, πού κυνηγᾶμε, μοιάζει καὶ μὲ κάτι σὺν τοῦτο δῶ.

ΘΕΑΙ. Σὺν ποῖῶ;

ΞΕ. Νά! Θυμᾶσαι, πού ἔχαμε βρεῖ, πῶς κάποιον μέρος ἀπὸ τὴν ἀποχρητικὴ τέχνην εἶταν ἡ ἀγωνιστικὴ.

ΘΕΑΙ. Βέβαια κι εἶταν.

ΞΕ. Δὲ θὰ ἴτανε λοιπὸν ἄτοπον νὰ τὴν διαιρέσομε κι αὐτὴ σὲ δύο.

ΘΕΑΙ. Σὲ ποιά δύο; Γιά λέγε!

ΞΕ. Νὰ ξεχωρίσομε γιά ἓνα μέρος τῆς τὸ συναγωνιστικὸ καὶ γι' ἄλλο μέρος τῆς τὸ μαχητικὸ.

ΘΕΑΙ. Μποροῦμε.

ΞΕ. Ἀπὸ τὴν μαχητικὴν λοιπὸν σ' ἐκέλην τὴν πάλην, πού γίνεται συγκρούοντας σῶμα μὲ σῶματα, ἐδλογο καὶ ταιριαχτὸ θὰ ἴτανε νὰ τῆς δώσομε ἓνα ὄνομα σὺν κάτι τέτιο, λογομαχία καταπαλαιστικὴ.

ΘΕΑΙ. Σωστά.

ΞΕ. Καὶ κείνο πάλι τὸ εἶδος, ὅπου γίνεται ἀγῶνας λόγου μὲ λόγου, πῶς ἀλλιῶς νὰ τ' ὀνομάσομε, Θεαίτητε, παρὰ λογομαχικὴ;

ΘΕΑΙ. Σύμφωνοι.

ΞΕ. Τὸ δέ γε περὶ τὰς ἀμφισβητήσεις θετέον διττόν.

ΘΕΑΙ. Πῆ ;

ΞΕ. Καθ' ὅσον μὲν γὰρ γίνεται μήκεσ' τε πρὸς ἐναντία μήκη λόγων καὶ περὶ τὰ δίκαια καὶ ἄδικα δημοσίᾳ, δικανικόν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τὸ δ' ἐν ἰδίοις αὐτῶν καὶ κατακεκερματισμένον ἐρωτήσεις πρὸς ἀποκρίσεις μῶν εἰθίσμεθα καλεῖν ἄλλο πλὴν ἀντιλογικόν ;

ΘΕΑΙ. Οὐδέν.

ΞΕ. Τοῦ δὲ ἀντιλογικοῦ τὸ μὲν ὅσον περὶ τὰ ξυμβόλαια
C ἀμφισβητεῖται μὲν, εἰκῆ δὲ καὶ | ἀτέχνως περὶ αὐτὸ πράττειται, τοῦτο θετέον μὲν εἶδος, ἐπεὶ περὶ αὐτὸ διεγνώκεν ὡς ἕτερον ὄν ὁ λόγος, ἀτὰρ ἐπωνυμίας οὐθ' ὑπὸ τῶν ἔμπροσθεν ἐτυχεν οὔτε νῦν ὑφ' ἡμῶν τυχεῖν ἄξιον.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ' κατὰ μικρὰ γὰρ λίαν καὶ παντοδαπὰ διήρηται.

ΞΕ. Τὸ δέ γε ἐντεχνον, καὶ περὶ δικαίων αὐτῶν καὶ ἀδίκων καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὅλως ἀμφισβητοῦν, ἄρ' οὐκ ἐριστικόν αὐτῶν λέγειν εἰθίσμεθα ;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ ;

D ΞΕ. Τοῦ μὲν ἐριστικοῦ τὸ μὲν | χρηματοφορικόν, τὸ δὲ χρηματιστικόν ὄν τυγχάνει.

ΘΕΑΙ. Παντάπασι γε.

ΞΕ. Τὴν ἐπωνυμίαν τοίνυν, ἣν ἐκάτερον δεῖ καλεῖν αὐτῶν, πειραθῶμεν εἰπεῖν.

ΘΕΑΙ. Οὐκοῦν χρεῖ.

ΞΕ. Δοκῶ μὴν τό γε δεῖ ἡδονὴν τῆς περὶ ταῦτα διατριβῆς ἀμελῆς τῶν οἰκείων γιγνώμενον, περὶ δὲ τὴν λέξιν τοῖς πολλοῖς τῶν ἀκούοντων οὐ μεθ' ἡδονῆς ἀκούμενον καλεῖσθαι κατὰ γνώμην τὴν ἐμὴν οὐχ ἕτερον ἀδολεσχηκοῦ.

27. Τι ἔννοσι ἐδῶ ὁ Πλάτωνας μὲ τὸ «ἀδολεσχηκόν» γένος, ὅπως τὸ περιγράφει ; Ἄν τὸ συνδυάζουμε τὸ μέρος ἐτοῦτο ἐδῶ μὲ ἄλλα πλατωνικά χωρία θὰ ἰδοῦμε, πῶς ἔννοσι τὴ διαλεχτικὴν ἀναζήτηση,

ΕΕ Κι ἡ λογομαχητικὴ πρέπει νὰ χωριστεῖ σὲ δύο.

ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΕΕ. Νά! Ὅταν ἡ λογομαχία γίνεται δημόσια γύρω ἀπὸ τὸ δίκιο καὶ τ' ἄδικο κι ἀπαντοῦν μὲ μακριοὺς λόγους σὲ λόγους μακριοῦς, εἶναι δικηγορικὴ.

ΘΕΑΙ. Ναι.

ΕΕ. Ὅταν πάλ' ἡ λογομαχία γίνεται σὲ ἰδιωτικὲς συνομιλίες καὶ κομματιασμένη σ' ἐρωταπόκρισες, δὲ συνηθίζουμε νὰ τὴν ὀνομάζουμε τέχνη τῆς ἀντιλογίας;

ΘΕΑΙ. Βέβαια.

ΕΕ. Κι ἀπὸ τὶς ἀντιλογίες, ὅσες γίνονται γιὰ διαφιλονίκηση γύρω στὰ συμβόλαια, πρόχειρα ὅμως κι ἄτεχνα, πρέπει βέβαια νὰ χωριστοῦν σὰν ἰδιαίτερο εἶδος, ἀφοῦ ἡ λογικὴ ἐρευνα τὸ ξεδιάλυσε, πῶς εἶναι διαφορετικόν. Ὡστόσο οὔτε οἱ πρὶν ἀπὸ μᾶς τοῦ ὄνομα, οὔτε κι ἐμεῖς ἀξίζει τώρα νὰ τοῦ δώσουμε.

ΘΕΑΙ. Ἀληθινὰ δὲν ἀξίζει, γιατί χωρίζεται σὲ πολλὰ μικρὰ καὶ λογῆς λογῆς ζητήματα.

ΕΕ. Τὶς ἔντεχνες ὅμως ἀντιλογίες, ποὺ διαφιλονικοῦν γενικὰ γιὰ τὸ τί εἶναι τὸ καθαυτοῦ δίκιο κι ἄδικο κι ἄλλα παρόμοια, δὲ συνηθίζομε ἄραγε νὰ τὶς ὀνομάζουμε τέχνη συζητητικὴ;

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι;

ΕΕ. Τοῦτ' ἡ τέχνη πάλ' ἡ συζητητικὴ ἔχει ἓνα εἶδος χρηματοσκοπιστικόν κι ἓνα εἶδος χρηματοφόρο.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΕΕ. Ἄς προσπαθήσουμε λοιπὸν νὰ δώσουμε τὸ σωστό του τ' ὄνομα στὸ καθέν' ἀπ' αὐτά.

ΘΕΑΙ. Ἄς προσπαθήσουμε.

ΕΕ. Ἐμένα μου φαίνεται, πῶς ἐκεῖνο τὸ εἶδος, ποὺ ἀπὸ χαρὰ γιὰ τέτιες συνομιλίες κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ παραμελεῖ τὰ ἰδιωτικὰ του συμφέροντα, ὡς πρὸς τὰ λόγια του ὅμως δὲν ἀκούγεται μ' εὐχαρίστηση ἀπὸ τοὺς περισσότερους ἀκρατές, δὲν μπορεῖ κατὰ τὴ γνώμη μου νὰ ὀνομαστεῖ διαφορετικὰ παρὰ φλυαρία".

ποὺ οἱ πολλοὶ δὲν τὴν παρακολουθοῦν εὐχάριστα, γιατί τοὺς φαίνεται κατὰ ἀχρηστο γιὰ τὴ ζωὴ. Πρὸβλ. «Κρατύλο» (401b) «κινδυνεύουσιν γούν, ἀγαθὸ Ἐρμόγετες, οἱ πρῶτοι τὰ ὀνόματα τιθέμενοι οὐ φάυλοι εἶναι, ἀλλὰ μετεωρολόγοι καὶ ἀδολόχοι τινές». «Πολιτεία» (488e) «τοιούτων δὲ περὶ τὰς ναῦς γιγνομένων τὸν ὡς ἀληθῶς κυβερνητι-

ΘΕΑΙ. Λέγεται γὰρ οὖν οὕτω πως.

Ε ΕΕ. Τούτου τοίνυν | τοῦναντίον, ἀπὸ τῶν ἰδιωτικῶν ἐρίδων χρηματιζόμενον, ἐν τῷ μέρει σὺ πειρῶ νῦν εἰπεῖν.

ΘΕΑΙ. Καὶ τί τις ἂν αὐτῶν ἕτερον οὐκ ἐξαμάροτο πλήν γε τὸν θαυμαστόν πάλιν ἐκείνον ἦκειν αὐτῶν τέταρτον τὸν μεταδιωκόμενον ὑπ' ἡμῶν σοφιστήν;

226 ΕΕ. Οὐδὲν ἄλλ' ἢ τὸ | χρηματιστικὸν γένος, ὡς εἰκεν, ἐριστικῆς δὲ τέχνης, τῆς ἀντιλογικῆς, τῆς ἀμφισβητικῆς, τῆς μαχητικῆς, τῆς ἀγωνιστικῆς, τῆς κτητικῆς ἔστιν, ὡς ὁ λόγος αὐτὸν μεμῆνυκε νῦν, ὁ σοφιστής.

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.

XIII. ΕΕ. Ὅρθῶς οὖν ὡς ἀληθῆ λέγεται τὸ ποικίλον εἶναι τοῦτο τὸ θηρίον καὶ τὸ λεγόμενον οὐ τῆ ἑτέρα ληπτόν;

ΘΕΑΙ. Οὐκοῦν ἀμφοῖν χρή.

ΕΕ. Χρῆ γὰρ οὖν, καὶ κατὰ δύναμιν γε οὕτω ποιητέον, Β τοιόνδε τι | μεταθέοντας ἴχνος αὐτοῦ. Καί μοι λέγε· τῶν οἰκεικῶν ὀνομάτων καλοῦμεν ἅτα που;

ΘΕΑΙ. Καὶ πολλά· ἀτὰρ ποῖα δὴ τῶν πολλῶν πυνθάνει;

ΕΕ. Τὰ τοιάδε, ὅσον διηθεῖν τε λέγομεν καὶ διατιτᾶν καὶ βράττειν καὶ διακρίνειν.

ΘΕΑΙ. Τί μὴν;

ΕΕ. Καὶ πρός γε τούτοις ἐτι ξαίνειν, κατάγειν, κερκίζειν, καὶ μυρία ἐν ταῖς τέχναις ἄλλα τοιαῦτα ἐνόητα ἐπιστάμεθα. *Ἡ γάρ;

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον αὐτῶν πέρι βουληθεὶς δηλῶσαι | C παραδείγματα προθεῖς ταῦτα κατὰ πάντων ἤρου;

κὸν οὐχ ἡγεῖ ἂν τῷ ὄντι μεταωροσκόπον τε καὶ ἀδολεσχῆν καὶ ἀχρηστόν σοφισί καλεῖσθαι ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς οὕτω κατασκευασμέναις ναυσὶ πλωτήρων, «Φαίδρο» (269e) «πάσαι ὅσαι μεγάλαι τῶν τεχνῶν προσδέονται ἀδολεσχίας καὶ μεταωρολογίας φύσεως πέρι. Τὸ γὰρ ὑψηλόνου καὶ τοῦτο καὶ πάντῃ τελευσιουργὸν εἰκεν ἐντεῦθεν ποθεν εἰσιέναι» καὶ «Παρμενίδη» (135d) «ἐλκυσσον δὲ σαυτὸν καὶ γύμνασαι μᾶλλον διὰ τῆς δοκούσης ἀχρηστοῦ εἶναι καὶ καλουμένης ὑπὸ τῶν πολλῶν ἀδολεσχίας, ἕως ἐτι νῆος εἰ· εἰ δὲ μὴ, σὲ διαφεύξεται ἢ ἀλήθεια».

28. Ὑπάρχει κάποια σύγχυση στὴν ἀρίθμηση τῶν ὀρισμῶν τοῦ

ΘΕΑΙ. Πραγματικά, έτσι δά τὸ λένε.

ΞΕ. Τῷ ἀντίθετο λοιπὸν εἶδος ἀπ' αὐτό, ἐκεῖνο δηλαδὴ ποὺ κερδίζει χρήματ' ἀπὸ τὴς ἰδιωτικῆς συζητήσεως προσπάθησε τώρα νὰ τ' ὀνομάσεις ἐσὺ μὲ τὴ σειρά σου.

ΘΕΑΙ. Καὶ τί ἄλλο θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πεῖ χωρὶς νὰ κάνει λάθος, παρὰ πὼς νὰ τονε ποὺ μᾶς παρουσιάστηκε τώρα δὲ πάλι γιὰ τέταρτη φορὰ²⁸ μπροστά μας, ὁ ἀξιοθάμαστος ἐκεῖνος ὁ σοφιστής, ποὺ τὸν κυνηγᾶμ' ἐμεῖς κατὰ πόδι ;

ΞΕ. Τίποτ' ἄλλο λοιπόν, φίλε μου, δὲν εἶναι καθὼς φαίνεται, ὁ σοφιστής, παρὰ τὸ χρηματοφόρο εἶδος τῆς συζητητικῆς, τῆς ἀντιλογικῆς τῆς λογομαχητικῆς, τῆς μαχητικῆς, τῆς ἀγωνιστικῆς, τῆς ἀποχτητικῆς τέχνης, καθὼς μᾶς ἔδειξε πάλι ὁ τωρινὸς ὀρισμός.

ΘΕΑΙ. Ἀσφαλῶς !

XIII. Νέα διχοτομία. Τὰ εἶδη τοῦ καθαρμοῦ.

ΞΕ. Βλέπεις λοιπόν, πὼς εἰν' ἀλήθεια κείνο ποὺ λένε, πὼς ἐτοῦτο δηλαδὴ τὸ θεριὸ εἶναι πολύμορφο καὶ, κατὰ ποὺ λέει ὁ λόγος, «μὲ τὸ ἓνα χέρι δὲν πιάνεται».

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη πᾶσα λοιπὸν νὰ τὸ πιάσουμε καὶ μὲ τὰ δύο.

ΞΕ. Ἀνάγκη βέβαια ! Ὅσο μπορούμε πρέπει νὰ τὸ κάνομε, αὐτὸ, τρέχοντας τὸ κατόπι του πάνω σὲ τοῦτα δῶ τὰ χνάρια του. Γιὰ λέγε μου, σὲ παρακαλῶ, δὲν ἔχουμε μερικῆς ὀνομασίης γιὰ σπιτικῆς δουλειῆς ;

ΘΕΑΙ. Πολλῆς ! Μὰ γιὰ ποιῆς ρωτᾶς ἀπὸ τὴς πολλῆς ;

ΞΕ. Νά ! Γιὰ τοῦτα λογουχάρη, ποὺ λέμε, σουρώνω, κοσκινίζω, λιχνίζω, ξεδιαλέγω.

ΘΕΑΙ. Ἐ ! Λοιπόν ;

ΞΕ. Κι ἐχτὸς ἀπ' αὐτὰ λέμε ἀκόμη ξαίνω, γνέθω, ὑφαίνω καὶ χίλιες ἄλλες τέτοιες ὀνομασίης ξέρουμε, πὼς ὑπάρχουνε στὴς τέχνες. Δὲν εἰν' ἔτσι ;

ΘΕΑΙ. Καὶ τί θέλεις νὰ πεῖς γιὰ ὅλα τὰ τέτια καὶ ρωτᾶς παίρνοντας τὰ παραπάνω γιὰ παράδειγμα ;

σοφιστή. Ἐδῶ ρητὰ λέει, πὼς πρόκειται γιὰ τὸν τέταρτον ὀρισμό, ὡστόσο παρακάτω (231d/e), ποὺ γίνεται ἡ ἀνακεφαλαίωση τῶν ὀρισμῶν, λέει «πέμπτον δ' ἐγὼ πειράσομαι μνημονεύειν' τῆς γὰρ ἀγωνιστικῆς περὶ λόγους ἦν τις ἀθλητής, τὴν ἐριστικὴν τέχνην ἀφωρισμένος» ἀκολουθώντας κι ἐμεῖς τὴν ἀνακεφαλαίωση παίρνομε γιὰ πέμπτο τοῦτὸν ὀρισμό.

ΞΕ. Διαιρετικά που τὰ λεχθέντα εἰρηται ξύμπαντα.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Κατὰ τὸν ἐμὸν τοίνυν λόγον ὡς περὶ ταῦτα μίαν οὖσαν ἐν ἅσασι τέχνην ἐνὸς ὀνόματος ἀξιόσωμεν αὐτήν.

ΘΕΑΙ. Τίνα προσειπόντες;

ΞΕ. Διακριτικὴν.

ΘΕΑΙ. Ἔστω.

ΞΕ. Σκόπει δὴ ταύτης αὖ δύο ἂν πη δυνώμεθα κατιδεῖν εἶδη.

ΘΕΑΙ. Ταχεῖαν ὡς ἐμοὶ σκέψιν ἐπιτάττεις.

D ΞΕ. Καὶ | μὴν ἐν γε ταῖς εἰρημέναις διακρίσει τὸ μὲν χεῖρον ἀπὸ βελτίονος ἀποχωρίζειν ἦν, τὸ δ' ὁμοιον ἀφ' ὁμοίου.

ΘΕΑΙ. Σχεδὸν οὕτω νῦν λεχθὲν φαίνεται.

ΞΕ. Τῆς μὲν τοίνυν ὄνομα οὐκ ἔχω λεγόμενον· τῆς δὲ καταλειπούσης μὲν τὸ βέλτιον διακρίσεως, τὸ δὲ χεῖρον ἀποβαλλούσης ἔχω.

ΘΕΑΙ. Λέγε τί.

ΞΕ. Πᾶσα ἡ τοιαύτη διάκρισις, ὡς ἐγὼ ξυνοῶ, λέγεται παρὰ πάντων καθαρμός τις.

ΘΕΑΙ. Λέγεται γὰρ οὕν.

E ΞΕ. | Οὐκοῦν τό γε καθαρτικὸν εἶδος αὖ διπλοῦν δὲ πᾶς ἂν ἴδοι;

ΘΕΑΙ. Ναί, κατὰ σχολὴν γε ἴσως· οὐ μὴν ἔγωγε καθορῶ νῦν.

XIV. ΞΕ. Καὶ μὴν τὰ περὶ τὰ σώματα πολλὰ εἶδη καθάρσεων ἐνὶ περιλαβεῖν ὀνόματι προσήκει.

ΘΕΑΙ. Ποῖα καὶ τίνοι;

ΞΕ. Τὰ τε τῶν ζώων, ὅσα ἐντὸς σωματίων ὑπὸ γυμνα-
227 στικῆς ἰατρικῆς τε ὀρθῶς διακρινόμενα | καθαίρεται καὶ περὶ τὰκτὸς, εἰπεῖν μὲν φαῦλα, ὅσα βαλανευτικῆ παρέρχεται· καὶ τῶν ἀψύχων σωματίων, ὧν γναφευτικῆ καὶ ξύμ-

ΕΕ. Μοῦ φαίνεται, πὼς ὄλα, ὄσα εἶπαμε, σημαίνουε κάποιο ξεχώρισμα.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Τὸ συμπέρασμα μου λοιπὸν εἶναι, πὼς ἐπειδὴ μέσα σ' ὄλ' αὐτὰ βρίσκειται μιὰ τέχνη, ἕνα πρέπει νὰ τῆς δώσοιμι ὄνομα.

ΘΕΑΙ. Καὶ πὼς θὰ τὴν ποῦμε;

ΕΕ. Ἐεχωριστική.

ΘΕΑΙ. Δεχτό.

ΕΕ. Γιὰ κοίταξε λοιπὸν μὴν τάχα μποροῦμε καὶ σ' αὐτὴ νὰ βροῦμε δυὸ εἶδη;

ΘΕΑΙ. Πολὺ γρήγορο στοχασμὸς, γιὰ μένα τοῦλάχιστο, ἀπαιτεῖς.

ΕΕ. Κι ὅμως σ' ὄλ' αὐτὰ τὰ ξεχωρίσματα, ποὺ ἀναφέραμε, εἴτανε νὰ χωρίσοιμε ἢ τὸ χειρότερο ἀπὸ τὸ καλύτερο ἢ τ' ὄμοιο ἀπ' τ' ὄμοιο.

ΘΕΑΙ. Ὅρα ποὺ τὸ ἴπες ἔτσι, σχεδὸν εἶναι φανερό.

ΕΕ. Γιὰ τὸ τελευταῖο λοιπὸν ξεχώρισμα δὲν ξέρω νὰ λένε καμιὰν ὄνομασία, γιὰ τ' ἄλλο ὅμως, ποὺ κρατάει τὸ καλύτερο καὶ πετᾷ τὸ χειρότερο, ξέρω.

ΘΕΑΙ. Γιὰ λέγε! Ποιά;

ΕΕ. Κάθε λογῆς τέτιο ξεχώρισμα, ὅπως ἐγὼ τὸ ἐνοῶ, μοῦ φαίνεται πὼς ἀπ' ὄλους λέγεται καθαρισμός.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι λέγεται.

ΕΕ. Κι αὐτὸς πάλι ὁ καθαρισμός, δὲν μπορεῖ ὁ καθένας νὰ ἴδει, πὼς εἶναι δυὸ λογιῶ;

ΘΕΑΙ. Ἴσως, ἀν τὸ καλοσυλλογιστεῖ με τὴν ἡσυχία του. Ἐγὼ τοῦλάχιστο δὲν τὸ βλέπω τώρα δά.

XIV καὶ XV. Συνέχεια τῆς ἔρευνας γιὰ τὸν καθαρισμό.

Ὁ καθαρισμός τῆς ψυχῆς.

ΕΕ. Καὶ ὅμως γιὰ ἰδέξ! Τὰ πολλὰ τὰ καθαρίσματα, ποὺ ἔχουε σχέση με τὰ ὄλικὰ σώματα, σωστὸ εἶναι νὰ τὰ συμπεριλάβοιμε σ' ἕνα ὄνομα.

ΘΕΑΙ. Ποιά; Καὶ με ποῖό;

ΕΕ. Νά καὶ τὰ καθαρίσματα, ποὺ κάνουνε μέσα στὰ ζωντανὰ σώματα ἢ γυμναστική καὶ ἢ γιατρική με τὰ σωστὰ ξεχωρίσματά τους κι ὄσα κάνει στὸ ἐξωτερικὸ τῶν σωμάτων ἢ λουτρική, ὄσο πρόστυχα κι ἀν εἶναι τὰ ὄνόματά τους. Καὶ τὰ καθαρίσματα, ποὺ φροντίζει νὰ κάνει στ' ἀψυχα σώματα

πασα κοσμητικὴ τὴν ἐπιμέλειαν παρεχομένη κατὰ σμικρὰ πολλὰ καὶ γελοῖα δοκοῦντα ὀνόματα ἔσχεν.

ΘΕΑΙ. Μάλα γε.

ΕΕ. Παντάπασι μὲν οὖν, ὦ Θεαίτητε. Ἄλλὰ γὰρ τῆ τῶν λόγων μεθόδῳ σπογγιστικῆς ἢ φαρμακοποιίας οὐδὲν ἦτιον οὐδέ τι μᾶλλον τυγχάνει μέλον, εἰ τὸ μὲν σμικρὰ, τὸ δὲ μεγάλα ἡμᾶς ὠφελεῖ καθαίρον. Τοῦ κτήσασθαι γὰρ
 Β ἔνεκα οὖν | πασῶν τεχνῶν τὸ ξυγγενὲς καὶ τὸ μὴ ξυγγενὲς
 κατανοεῖν πειρωμένη τιμῆ πρὸς τοῦτο ἐξ ἴσου πάσας, καὶ
 θάτερα τῶν ἐτέρων κατὰ τὴν ὁμοιότητα οὐδὲν ἡγείται γε-
 λοιότερα, σευνότερον δέ τι τὸν διὰ στρατηγικῆς ἢ φθειρι-
 στικῆς δηλοῦντα θηρευτικὴν οὐδὲν νενόμικεν, ἀλλ' ὡς τὸ
 πολὺ χαννότερον. Καὶ δὴ καὶ νῦν, ὅπερ ἤρουν, τί προσε-
 ροῦμεν ὄνομα ξυμπάσας δυνάμεις, ὅσαι σῶμα εἴτε ἔμψυχον
 εἴτε ἄψυχον εἰλήφασι καθαίρειν, οὐδὲν αὐτῇ διοίσει, ποῖον
 C τι | λεχθὲν εὐπρεπέστατον εἶναι δόξει· μόνον ἐχέτω χωρὶς
 τῶν τῆς ψυχῆς καθάρσεων πάντα ξυνηθῆσαν, ὅσα ἄλλο τι
 καθαίρει. Τὸν γὰρ περὶ τὴν διάνοιαν καθαρόν ἀπὸ τῶν
 ἄλλων ἐπικεχείρηκεν ἀφορίσασθαι τὰ νῦν, εἰ γε ὅπερ βρῶ-
 λεται μανθάνομεν.

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ μεμάθηκα, καὶ συγχωρῶ δύο μὲν εἶδη καθάρσεως, ἓν δὲ τὸ περὶ τὴν ψυχὴν εἶδος εἶναι, τοῦ περὶ τὸ σῶμα χωρὶς ὄν.

ΕΕ. Πάντων κάλλιστα. Καί μοι τὸ μετὰ τοῦτο ἐπάκουε
 D πειρώμενος αὐτὸ | λεχθὲν διχῆ τέμνειν.

ΘΕΑΙ. Καθ' ὅποι' ἄν ὑφηγῆ, πειράσομαί σοι συν-
 τέμνειν.

29. Εἰν' ἐξαιρετικὰ πολῦτιμο τὸ χωρίο τοῦτο τοῦ «Σοφιστῆ», ποῦ μᾶς δείχνει τόσο ζωντανὰ τὴν ἐπιστημονικὴ σκέψιν ἀπολυτρω-
 μάνην ἀπὸ τῆν ἀξιολογικὴν ἐχτίμηση τῶν πραγμάτων. Καὶ στὸν «Παρ-
 μενίδην» (130 c - e), ὅπου ὁ Σωκράτης διαστάζει νὰ παραδῆχται, πῶς
 ὑπάρχουσι ξεχωριστὰ εἶδη γιὰ μερικὰ «γελοῖα» πράματα, ὅπως εἶναι
 ἡ τρίχα, ἡ λάσπη κτλ. ὁ Παρμενίδης τὸν ἐθαρρῶνει μὲ τούτα τὰ λό-
 για: «Νεὸς γὰρ εἰ ἐτι, ὦ Σώκρατες, καὶ οὐπω σου ἀντιέληπται φιλο-

ἡ βαφικὴ καὶ οἱ ἄλλες ἐξωραϊστικὲς τέχνες καὶ ποὺ ἔχουνε πολλὰ καὶ διάφορα καὶ κάπως γελοῖα ὄνματα.

ΘΕΑΙ. Καὶ πολὺ γελοῖα μάλιστα.

ΕΞ. Ἄς ποῦμε ὅπως διόλου γελοῖα, Θεαίτητε. Ἡ ἐπιστημονικὴ ὁμῶς μέθοδος δὲ δίνει μικρότερ' ἢ μεγαλύτερη σημασίαν στὴ σφουγγιστικὴ τέχνη ἢ στὴ φαρμακευτικὴ, ἐπειδὴς ἢ μιὰ καθαρίζοντάς μας μᾶς δίνει μικρὴν ὠφέλεια· καὶ ἢ ἄλλη μεγάλη. Γιατὶ ἐξετάζει ὅλες τὶς τέχνες καὶ προσπαθεῖ νὰ κατανοήσῃ ἂν ἔχουν ἢ δὲν ἔχουνε συγγένεια συναμεταξύ τους, μὲ σκοπὸ νὰ καταχτήσῃ τὴν ἐπιστημονικὴ γνῶσιν καὶ τὶς ἐχτιμάει ὅλες τὸ ἴδιο σχετικὰ μὲ τοῦτο τὸ σκοπὸ καὶ δὲ νομίζει καθόλου, πῶς ἢ μιὰ εἶναι πρὸς γελοῖα ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅταν ἐρευνᾷ τὴν ὁμοιότητά τους, οὔτε παίρνει διόλου γιὰ ποιοὶ σπουδαῖον ἐκείνον. ποὺ φέρνει γιὰ παράδειγμα τῆς κυνηγετικῆς τέχνης τὴ στρατηγικὴ ἀπὸ κείνον, ποὺ φέρνει γιὰ παράδειγμα τὴν ψευριστικὴ. Τὸ πολὺ τὸν παίρνει γιὰ πρὸς φαφλατὰ²⁰.

Καὶ τώρα λοιπόν, σχετικὰ μ' αὐτὸ ποὺ ρώτησες, δηλαδὴ μὲ τὸ ὄνομα θὰ ὀνοματίσομε' ὅλες τὶς ἐνέργειες, ποὺ ἔχουνε γιὰ ἔργον νὰ καθαρίζουν τὸ σῶμα εἴτ' ἐμψυχὸν εἴτ' ἄψυχον, καθόλου δὲ θὰ τὴν ἐνδιαφέρει, τί ὄνομα θὰ φανεῖ πρὸς κομψόν. Ἄρκει μόνο τ' ὄνομα αὐτὸ νὰ κρατήσῃ δεμένον μαζί, ὅπως ἀπὸ τοὺς καθαρμούς τῆς ψυχῆς, ὅλα ὅσα καθαρίζουν ἐτιδότη²¹ ἄλλο. Γιατὶ κείνο, ποὺ ἢ λογικὴ μέθοδος προσπαθεῖ τώρα νὰ ξεχωρίσῃ ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα, εἶν' ὁ καθαρισμὸς τῆς διάνοιας, ἂν τοῦλάχιστον καταλαβαίνομε καλὰ κείνο ποὺ θέλει.

ΘΕΑΙ. Μὰ τὸ κατάλαβα καὶ συμφωνῶ, πῶς εἶναι δυὸ λογικῶς καθαρισμοί, ἓνα εἶδος σχετικὸ μὲ τὴν ψυχὴν, χωριστὸ ἀπὸ τ' ἄλλο, ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὸ σῶμα.

ΕΞ. Θαυμάσια! Καὶ τώρα πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, τὰ παρακάτω, καὶ προσπάθησε νὰ χωρίσεις πάλι σὲ δυὸ τοῦτο ποὺ εἴσαμα.

ΘΕΑΙ. Θὰ προσπαθήσω νὰ τὸ χωρίσω μαζί σου, πηγαίνοντας ὅπως ἐσὺ μ' ὀδηγεῖς.

σοφία ὡς εἶπεν ἀντιλήμεται κατ' ἐμὴν δόξαν, ὅτε οὐδὲν αὐτῶν ἀτιμῆσαι· νῦν δὲ εἶπεν πρὸς ἀνθρώπων ἀποβλέπει δόξαν διὰ τὴν ἡλικίαν». Τίποτα δὲν εἶναι μικρὸ, ἀδιάφορον, καὶ ἀξιοκαταφρόνητον γιὰ τὴν ἐπιστήμην, ὅταν ἢ ἐρευνᾷ τοῦ πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἀληθινὴν γνῶσιν.

XV. *ΞΕ.* Πονηρίαν ἕτερον ἀρετῆς ἐν ψυχῇ λέγομέν τι ;
ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ ;

ΞΕ. Καὶ μὴν καθαρὸς ἦν τὸ λείπειν μὲν θάτερον, ἐκβάλλειν δὲ ὅσον ἂν ἢ πού τι φλαῦρον.

ΘΕΑΙ. Ἦν γὰρ οὖν.

ΞΕ. Καὶ ψυχῆς ἄρα, καθ' ὅσον ἂν εὐρίσκωμεν κακίας ἀφαιρέσιν τινα, καθαρὸν αὐτὸν λέγοντες ἐν μέλει φθεγγόμεθα.

ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα γε.

ΞΕ. Δύο μὲν εἶδη κακίας περὶ ψυχὴν δητέον.

ΘΕΑΙ. Ποῖα ;

228 | *ΞΕ.* Τὸ μὲν ὅλον νόσον ἐν σώματι, τὸ δ' ὅλον αἰσχος ἐγγιγνόμενον.

ΘΕΑΙ. Οὐκ ἔμαθον.

ΞΕ. Νόσον ἴσως καὶ στάσιν οὐ ταῦτιν νενόμικας ;

ΘΕΑΙ. Οὐδ' αὖ πρὸς τοῦτο ἔχω τί χρῆ με ἀποκρινασθαι.

ΞΕ. Πότερον ἄλλο τι στάσιν ἡγούμενος ἢ τὴν τοῦ φύσει συγγενοῦς ἕκ τινος διαφορᾶς διαφθοράν ;

ΘΕΑΙ. Οὐδέν.

ΞΕ. Ἄλλ' αἰσχος ἄλλο τι πλὴν τὸ τῆς ἀμετρίας πανταχοῦ δυσειδὲς ὄν γένος ;

B *ΘΕΑΙ.* | Οὐδαμῶς ἄλλο.

ΞΕ. Τί δέ ; Ἐν ψυχῇ δόξας ἐπιθυμίαις καὶ θυμὸν ἡδοναῖς καὶ λόγον λύπαις καὶ πάντα ἀλλήλοις ταῦτα τῶν φλαύρωσ; ἐχόντων οὐκ ἠσθήμεθα διαφερόμενα ;

ΘΕΑΙ. Καὶ σφόδρα γε.

ΞΕ. Συγγενῆ γε μὴν ἐξ ἀνάγκης ξύμπαντα γέγονεν.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ ;

ΞΕ. Στάσιν ἄρα καὶ νόσον τῆς ψυχῆς πονηρίαν λέγοντες ὁρθῶς ἐροῦμεν.

30. Κι εἰδὼ ὁ Πλάτωνας κάνει ἕνα λογοπαίγνιο μὲ τὶς λέξεις «διαφορᾶς διαφθοράν». Ὑπάρχουνε δύο γραφές σὲ τοῦτο τὸ χωρίο :

XV. ΕΕ. Μέσα στην ψυχή δε λέμε, πώς ή κακία είναι κάτι διαφορετικό από την ἀρετή;

ΘΕΑΙ. Πώς ὄχι;

ΕΕ. Ἀπό τὴν ἄλλη μεριά εἴχαμε πεί, πώς καθαρμός είναι νὰ κρατᾶμε τὸ καλὸ καὶ νὰ πετᾶμε ὅ,τι τύχει νὰ ἴναι κακό.

ΘΕΑΙ. Ἔσο' εἴχαμε πεί.

ΕΕ. Ἄν λοιπὸν βρίσκουμε πὼς κι ἀπὸ τὴν ψυχή διώχεται μὲ κάποιον τρόπον ἢ κακία, θὰ μιλήσουμε πολὺ σωστά. Ἄν τ' ὀνομάσομε' αὐτὸ κ α θ α ρ μ ό.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά μάλιστα.

ΕΕ. Μὰ ἡ κακία τῆς ψυχῆς εἶναι δυὸ λογιῶ.

ΘΕΑΙ. Ποιῶ λογιῶ;

ΕΕ. Νά, τὸ ἴνα εἶδος εἶναι ὅπως σὰ νὰ ποῦμ' ἢ ἀρρώστια σὸ σῶμα καὶ τ' ἄλλο εἶδος ὅπως ἢ ἀσκήμια.

ΘΕΑΙ. Δὲν κατάλαβα.

ΕΕ. Νομίζεις ἴσως πὼς ἢ ἀρρώστια δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶμα μὲ τὴ διχόνοια;

ΘΕΑΙ. Οὔτε καὶ σ' αὐτὸ δὲν ξέρω, τί ἀπάντηση νὰ σοῦ δώσω.

ΕΕ. Ἐχεις τὴ γνώμη, πὼς ἢ διχόνοια εἶν' ἄλλο πρᾶμα, παρὰ ἢ συμφορὰ, πὸ γεννιέτ' ἀπὸ κάποια διαφορὰ, ἀνάμεσα σὲ κείνα πὸ ἀπὸ φυσικοῦ τους εἶναι συγγενικά;⁹⁰.

ΘΕΑΙ. Τίποτ' ἄλλο δὲν εἶναι.

ΕΕ. Κι ἢ ἀσκήμια μὴ θαρρεῖς, πὼς εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἢ ἀσυμμετρία, πὸ παντοῦ καὶ πάντα εἶναι κακόμορφη;

ΘΕΑΙ. Καθόλου ἄλλο.

ΕΕ. Γιὰ κοίτα λοιπόν! Μέσα στὴν ψυχή τῶν κακῶν ἀνθρώπων δὲ βλέπουμε νὰ βρίσκονται νὰ διχόνοια ἢ γνώμη μὲ τὴν ἀποθυμιά, ἢ θέληση μὲ τὴν ἀπόλαψη, τὸ λογικὸ μὲ τὴ θλίψη κι ὅλα τοῦτα συναμεταξύ τους;

ΘΕΑΙ. Καὶ μεγάλη μάλιστα.

ΕΕ. Κι ὅμως ὅλ' αὐτὰ κατανάγκην ἔχουνε φυσικὴ συγγένεια συναμεταξύ τους.

ΘΕΑΙ. Πὼς ὄχι;

ΕΕ. Ἄν ποῦμε λοιπόν, πὼς ἢ κακία εἶναι διχόνοια κι ἀρρώστια τῆς ψυχῆς, σωστά θὰ τὸ ποῦμε.

«διαφθορᾶς διαφορᾶν» καὶ «διαφορᾶς διαφθορᾶν». Προτιμήσαμε τὴ δεύτερη γραφή καὶ προσπαθήσαμε ν' ἀποδώσουμε ὁπωσδήποτε στὴ μετάφραση τὸ λογοπαίγνιο μὲ τίς λέξεις «συμφορὰ - διαφορὰ».

ΘΕΑΙ. Ὅρθότατα μὲν οὖν.

- C ΕΕ. Τί δ'; Ὅσα κινήσεως | μετασχόντα καὶ σκοπόν
τινα θέμενα πειρώμενα τούτου τυγχάνειν καθ' ἑκάστην ὁρ-
μὴν παράφορα αὐτοῦ γίνεται καὶ ἀποτυγχάνει, πότερον
αὐτὰ φήσομεν ὑπὸ συμμετρίας τῆς πρὸς ἄλληλα ἢ τοῦναν-
τίον ὑπὸ ἀμετρίας αὐτὰ πάσχειν;

ΘΕΑΙ. Δῆλον ὡς ὑπὸ ἀμετρίας.

ΕΕ. Ἄλλὰ μὴν ψυχὴν γε ἴσμεν ἄκουσαν πᾶσαν πᾶν
ἄγνοοῦσαν.

ΘΕΑΙ. Σφόδρα γε.

- D ΕΕ. Τό γε μὴν ἄγνοεῖν ἔστιν ἐπ' ἀλήθειαν ὁρμωμένης
ψυχῆς, | παραφόρου συνέσεως γιγνομένης, οὐδὲν ἄλλο πλήν
παραφροσύνη.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΕΕ. Ψυχὴν ἄρα ἀνόητον αἰσχροῶν καὶ ἀμετρον θετέον.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΕΕ. Ἔστι δὴ δύο ταῦτα, ὡς φαίνεται, κακῶν ἐν αὐτῇ
γένῃ, τὸ μὲν πονηρία καλούμενον ὑπὸ τῶν πολλῶν, νόσος
αὐτῆς σαφέστατα δν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Τὸ δέ γε ἄγνοϊαν μὲν καλοῦσι, κακίαν δὲ αὐτὸ ἐν
ψυχῇ μόνον γιγνόμενον οὐκ ἐθέλουσιν ὁμολογεῖν.

- E ΘΕΑΙ. Κομιδῇ | συγχωρητέον, δ νῦν δὴ λέξαντος ἡμ-
φεγνόησά σου, τὸ δύο εἶναι γένη κακίας ἐν ψυχῇ, καὶ δει-
λίαν μὲν καὶ ἀκολασίαν καὶ ἀδικίαν ξύμπαντα ἡγήτεον νό-
σον ἐν ἡμῖν, τὸ δὲ τῆς πολλῆς καὶ παντοδαπῆς ἀγνοίας πά-
θος αἰσχος θετέον.

31. Ἡ παιχινιδιάρικη ἔτυμολογία τοῦ Πλάτωνα, παράφορος σύν-
σεις-παραφροσύνη σχεδὸν ἀδύνατο ν' ἀποδοθεῖ στὴ νεοελληνικὴ μετά-
φραση, ἂν θέλωμε νὰ μείνωμε πιστοὶ καὶ στὸ νόημα καὶ στὴ σημε-
ρινὴ γλῶσσα μας. Ἐπροσπάθησα νὰ τὴν ἀποδώσω κουτσά στραβά μὲ
τὰ «παίρνει φόρα» καὶ «παραφέρνται» καὶ δὲν πετυχαίνει τὴ φρόνη-
ση, ἄρα εἶναι «παραφρόνηση». Πρβλ. καὶ τίς σχετικὴς ἔτυμολογίης
ἀπὸ τὸν «Κρατύλο» (111e) «σωφροσύνη δὲ σωτηρία φρονήσεως...σύν-

ΘΕΑΙ. Πάρα πολὺ σωστά.

ΞΕ. Για πές μου τώρα καὶ τοῦτο δῶ. Ὅσα ἔχουνε κάποια κίνηση καὶ θέσουνε κάποιο σκοπὸ καὶ προσπαθοῦν νὰ τὸν πετύχουν, μὰ σὲ καθ' ἐξόρμησή τους παραστρατίζουνε καὶ δὲν τότε πετυχαίνουν, ἀπὸ τί θὰ ποῦμε, πὼς τὸ παθαίνουν αὐτό, ἀπὸ συμμετρία μεταξὺ τους ἢ ἀπεναντίας ἀπ' ἀσυμμετρία ;

ΘΕΑΙ. Μὰ εἶναι φανερό, πὼς ἀπ' ἀσυμμετρία.

ΞΕ. Καὶ γιὰ κάθε ψυχὴ πάλι ξέρουμε, πὼς ἀθελά της μένει στὴν ἀγνοια γιὰ κάθε τι.

ΘΕΑΙ. Βεβαίότατα.

ΞΕ. Ἡ ἀγνοια ὅμως δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ μιὰ κατάσταση τῆς ψυχῆς, ποὺ παύρει νὰ βρεῖ τὴν ἀλήθεια καὶ ὅμως παραφέρεται καὶ δὲν πετυχαίνει τὴ φρόνηση, ἀρα εἶναι μιὰ παραφρόνηση¹¹.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΞΕ. Ὅστε τὴν ἀμαθὴ ψυχὴ πρέπει νὰ τὴ δεχτοῦμε γι' ἀσκημὴ καὶ ἀσύμμετρη.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΞΕ. Ἡ ψυχὴ λοιπόν, καθὼς εἶναι φανερό, πάσχει δυὸ λογισμὸ κακὰ. Τὸ ἓνα τὸ λέει ὁλος ὁ κόσμος κακία καὶ εἶναι βεβαίότατα ψυχικὴ ἀρρώστια.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τὸ ἄλλο εἶδος τὸ λέν' ἀμάθεια, δὲ θέλουν ὅμως νὰ παραδεχτοῦν, πὼς αὐτὸ μόνο του μέσα στὴν ψυχὴ εἶν' ἐλάττωμα.

ΘΕΑΙ. Χωρὶς ἄλλο εἶν' ἀνάγκη νὰ τὸ παραδεχτοῦμε, αὐτὸ δᾶ, ποὺ εἶπες πρὶν καὶ γὼ σοῦ τ' ἀμφισβήτησα, πὼς ὑπάρχουνε δηλαδὴ δυὸ λογισμὸ κακίες στὴν ψυχὴ. Ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά θὰ τὰ θεωρήσομε¹² ὅλα καὶ τὴ δειλία καὶ τὴν ἀκολασία καὶ τὴν ἀδικία σὰν ἀρρώστια μέσα μας καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὸ πάθημα τῆς πολλαπλῆς καὶ κάθε λογῆς ἀμάθειας θὰ τὸ ποῦμε ἀσκήμια τῆς ψυχῆς.

σις δ' αὖ οὕτω μὲν δόξειεν ἂν ὥσπερ συλλογισμὸς εἶναι· δταν δὲ συνιέναι λέγεται, ταῦτόν παντάπασιν τῷ ἐπίστασθαι συμβαίνει λεγόμενον· συμπορεύεσθαι γὰρ λέγει τὴν ψυχὴν τοῖς πράγμασι τὸ συνιέναι, ἀλλὰ μὴν ἢ γε σοφία φορᾶς ἐφάπτεσθαι σημαίνει».

XVI. ΞΕ. Οὐκοῦν ἐν σώματί γε περὶ δύο παθήματα
τούτω δύο τέχνα τινὲ ἐγενέσθην;

ΘΕΑΙ. Τίτε τούτω;

229 ΞΕ. Περὶ μὲν ἀισχος γυμναστική, περὶ | δὲ νόσον ἰα-
τρική.

ΘΕΑΙ. Φαίνεσθον.

ΞΕ. Οὐκοῦν καὶ περὶ μὲν ὕβριν καὶ ἀδικίαν καὶ δει-
λίαν ἢ κολαστικὴ πέφυκε τεχνῶν μάλιστα δὴ πασῶν προσή-
κουσα δίκη;

ΘΕΑΙ. Τὸ γοῦν εἰκός, ὡς εἰπεῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπί-
νην δόξαν.

ΞΕ. Τί δέ; Περὶ ξύμπασαν ἀγνοίαν μῶν ἄλλην τινὰ ἢ
διδασκαλικὴν ὀρθότερον εἶποι τις ἄν;

ΘΕΑΙ. Οὐδεμίαν.

ΞΕ. Φέρε δὴ διδασκαλικῆς δὲ ἄρα ἐν μόνον γένος φα-
B τέον εἶναι ἢ | πλείω, δύο δὲ τινε αὐτῆς εἶναι μεγίστω,
σκόπει.

ΘΕΑΙ. Σκοπῶ.

ΞΕ. Καί μοι δοκοῦμεν τῆδε ἄν πη τάχιστα εὐρεῖν.

ΘΕΑΙ. Πῆ;

ΞΕ. Τὴν ἀγνοίαν ἰδόντες εἴ πη κατὰ μέσον αὐτῆς τομὴν
ἔχει τινά. Διπλῆ γάρ αὕτη γιγνομένη δῆλον ὅτι καὶ τὴν
διδασκαλικὴν δύο ἀναγκάζει μόρια ἔχειν, ἐν ἐφ' ἐνὶ γένει
τῶν αὐτῆς ἑκατέρω.

ΘΕΑΙ. Τί οὖν; Καταφανὲς πῆ σοι τὸ νῦν ζητούμενον;

C ΞΕ. Ἀγνοίας δ' οὖν μέγα τί μοι | δοκῶ καὶ χαλεπὸν
ἀφωρισμένον ὄρεῖν εἶδος, πᾶσι τοῖς ἄλλοις αὐτῆς ἀντίστα-
θμον μέρεσιν.

ΘΕΑΙ. Ποῖον δὴ;

ΞΕ. Τὸ μὴ κατειθότα τι δοκεῖν εἶδέναι· δι' οὗ κινδυ-
νεύει πάντα ὅσα διανοία σφαλλόμεθα γίγνεσθαι πᾶσιν.

32. Ὅτι ἡ δοκησιοφία εἶναι τὸ χειρότερον εἶδος τῆς ἀμάθειας
εἶναι σταθερὴ γνώμη καὶ τοῦ Σωκράτη καὶ τοῦ Πλάτωνα. Τῆ βρι-

XVI, XVII και XVIII. Ἡ ἀπὸ γενιᾶς εὐγενική σοφιστική.
Ἐχτος ὀρισμὸς τοῦ σοφιστῆ.

ΕΕ. Λοιπὸν ὅσο γιὰ τὸ σῶμα δὲν ὑπάρχουσε γιὰ τὰ δυὸ
τοῦτα παθήματα δυὸ τέχνες σχετικές;

ΘΕΑΙ. Ποιές, καλέ;

ΕΕ. Γιὰ τὴν ἀσκήμια ἢ γυμναστική καὶ γιὰ τὴν
ἀρρώστια ἢ γιὰ τρικῆ.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΕΕ. Λοιπὸν καὶ γιὰ τὴν ὑδριστική συμπεριφορὰ καὶ
τὴν ἀδικία καὶ τὴ δειλία ἢ πιδ ταιριαχτὴ ἀπ' ὅλες τίς τέ-
χνες γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τοῦ δίκιου δὲν εἶν' ἡ σω-
φρονιστικῆ;

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά. Αὐτὴ ἔναι τοῦλάχιστο ἡ γνώμη τῶν
ἀνθρώπων.

ΕΕ. Ἀμὲ γιὰ τὴν κάθε λογῆς ἀμάθεια μπορεῖ νὰ πεῖ
κανεὶς καμὴν ἄλλη τέχνην ἀρμοδιότερην ἀπὸ τὴ δασκα-
λικῆ;

ΘΕΑΙ. Καμὴν ἄλλη.

ΕΕ. Γιὰ κοίτα τώρα. Ἡ δασκαλικὴ ἀραγες θὰ ποῦμε
πὼς ἔχει ἓνα μόνο εἶδος ἢ περισσότερα καὶ μάλιστα δυὸ
ἀπ' αὐτὰ εἶναι πάρα πολὺ σπουδαῖα; Γιὰ πρόσεξέ το αὐτό.

ΘΕΑΙ. Τὸ προσέχω.

ΕΕ. Νὰ πὼς μοῦ φαίνεται, πὼς μπορούμε νὰ λύσουμε
τὸ ζήτημα πολὺ γρήγορα.

ΘΕΑΙ. Πὼς;

ΕΕ. Νὰ ἐξετάσουμε, ἂν ἡ ἀγνοια χωρίζεται κάπου στὴ
μέση. Γιατὶ ἂν αὐτὴ ἔναι δυὸ λογίῳ, εἶναι φανερό, πὼς
κι ἡ δασκαλικὴ ἀναγκαστικὰ θὰ ἔχει δυὸ μέρη, ἓνα γιὰ
κάθε εἶδος τῆς χωριστά.

ΘΕΑΙ. Γιὰ λέγε! Βλέπεις ἐσὺ πουθενὰ τὴ λύση σ' αὐτό,
ποῦ τώρα ζητᾶμε;

ΕΕ. Μοῦ φαίνεται, πὼς βλέπω ξεχωρισμένο ἓνα μεγάλο
καὶ βαρύτατο εἶδος τῆς ἀγνοιας, ποὺ ἰσοζυγιάζει ὅλα τ' ἄλλα
μέρη τῆς.

ΘΕΑΙ. Καὶ ποῖο εἶν' αὐτό;

ΕΕ. Τὸ νὰ νομίζει κανεὶς πὼς ξέρει κάτι ποῦ δὲν τὸ
ξέρει. Ἀπ' αὐτὸ τὸ εἶδος προέρχουντ' ὅλα σχεδὸν τὰ δια-
νοητικὰ σφάλματα ὀλωνῶ μας³³.

σοῦμε διατυπωμένη σὲ πολλοὺς διαλόγους. Πρὸβλ. «Ἀπολογία» 21c/d, 23a, 29a, «Μένωνα» 84a/c, «Συμπόσιο» 204a, «Φαίδρο» 275d κλπ.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

ΞΕ. Καὶ δὴ καὶ τούτῳ γε οἶμαι μόνῳ τῆς ἀγνοίας ἀμαθίαν τοῦνομα προσηρῆσθαι.

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

ΞΕ. Τί δὲ δὴ τῷ τῆς διδασκαλικῆς ἄρα μέρει τῷ τούτῳ ἀπαλλάττοντι λεκτέον;

D | ΘΕΑΙ. Οἶμαι μὲν οὖν, ὃ ξένη, τὸ μὲν ἄλλο δημιουργικὰς διδασκαλίας, τοῦτο δὲ ἐνθάδε γε παιδείαν δι' ἡμῶν κεκληῆσθαι.

ΞΕ. Καὶ γὰρ σχεδόν, ὃ Θεαίτητε, ἐν πᾶσι, Ἕλλησιν. Ἀλλὰ γὰρ ἡμῖν ἐτι καὶ τοῦτο σκεπτέον, εἰ ἄτομον ἤδη ἐστὶ πᾶν ἢ τινα ἔχον διαίρεσιν ἀξίαν ἐπωνυμίας.

ΘΕΑΙ. Οὐκοῦν χρὴ σκοπεῖν.

XVII. ΞΕ. Δοκεῖ τοίνυν μοι καὶ τούτο ἐτι πη σχίζεσθαι.

ΘΕΑΙ. Κατὰ τί;

ΞΕ. Τῆς ἐν τοῖς λόγοις διδασκαλικῆς ἢ μὲν τραχυτέρα
E τις | ἔοικεν ὁδὸς εἶναι, τὸ δ' ἕτερον αὐτῆς μόριον λειό-
τερον.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον δὴ τούτων ἐκότερον λέγωμεν;

ΞΕ. Τὸ μὲν ἀρχαιοπρεπές τι πάτριον, ὃ πρὸς τοὺς υἱεῖς
230 αὐτοῖς ἐξαμαρτάνωσί τι, τὰ μὲν | χαλεπαίνοντες, τὰ δὲ μαλ-
θακωτέρας παραμυθούμενοι· τὸ δ' οὖν ξύμπαν αὐτὸ ὀρθότατα εἶποι τις ἂν νουθειητικῆν.

ΘΕΑΙ. Ἔστιν οὕτως.

ΞΕ. Τὸ δὲ γε, ὡς εἴξασι τινες αὐτὸν λόγον ἑαυτοῖς δόντες ἡγήσασθαι πᾶσαν ἀκούσιον ἀμαθίαν εἶναι, καὶ μαθεῖν οὐδέν ποτ' ἂν ἐθέλειν τὸν οἰόμενον εἶναι σοφὸν τούτων ὧν οἰοῖτο πέρι δεινὸς εἶναι, μετὰ δὲ πολλοῦ πόνου τὸ νουθειτικὸν εἶδος τῆς παιδείας σμικρὸν ἀνύτειν.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῶς γε νομίζοντες.

33. Ἡ μέθοδος αὐτῆς τῆς παιδείας μὲ τὴν τιμωρίαν εἶναι κείνην,

ΘΕΑΙ. Ἀλήθεια.

ΞΕ. Καὶ μάλιστα, μοῦ φαίνεται, πῶς μόνο τοῦτο τὸ εἶδος τῆς ἀγνοίας ὀνομάστηκε ἀμάθεια.

ΘΕΑΙ. Ἐχεις πολὺ δίκιο.

ΞΕ. Καὶ τί ὄνομα πρέπει νὰ δώσουμε στὸ μέρος τῆς δασκαλικῆς τέχνης, ποῦ μᾶς ἀπολυτρώνει ἀπὸ τοῦτο τὸ κακό;

ΘΕΑΙ. Νομίζω, ξένε μου, πῶς τ' ἄλλα μέρη τῆς δασκαλικῆς τὰ ὀνομάζουν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν, ἐτοῦτ' ὅμως ἐμεῖς ἐδῶ τοῦλάχιστο τὸ λέμε παιδεία.

ΞΕ. Ἔτσι τ' ὀνομάζουνε, Θεαίτητε, σχεδὸν ὅλοι οἱ Ἑλληνες. Εἰν' ὅμως ἀνάγκη νὰ ἐξετάσουμε ἀκόμη καὶ τοῦτο δῶ. Ἄραγε ἡ παιδεία εἶναι πιά ἐν' ἀδιαίρετο σύνολο ἢ ἔχει κάποια διαίρεση, ποῦ ἀξίζει νὰ τῆς δώσουμε ὀνόματα;

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια πρέπει νὰ τὸ ἐξετάσουμε.

XVII. ΞΕ. Μοῦ φαίνεται λοιπόν, πῶς καὶ τοῦτο μὲ κάποιον τρόπο σκίζεται ἀκόμη στὰ δύο.

ΘΕΑΙ. Μὲ ποῖον τρόπο;

ΞΕ. Ἡ διδασκαλία ποῦ γίνεται μὲ λόγους, ἔχει δύο δρόμους, ἕναν, ποῦ φαίνεται νὰ ἔχει κάπως ἀνώμαλος, κι ἕναν ἄλλον ἐμαλλότερο.

ΘΕΑΙ. Καὶ ποῖος λέμε, πῶς εἶν' ὁ καθένας ἀπ' αὐτούς;

ΞΕ. Ὁ ἕνας εἶν' ὁ ἀρχαιοπρεπὸς ἐκεῖνος τρόπος, ποῦ χρησιμοποιοῦσαν προπάντων οἱ πατέρες ἀπέναντι στοὺς γιούς των καὶ τῶρ' ἀκόμη πολλοὶ τὸν χρησιμοποιοῦν, δταν τὰ παιδιὰ κάνουνε κανένα σφάλμα. Κι ἄλλοτε τὰ πιάνουνε μὲ τ' ἄγριο, κι ἄλλοτε τὰ συμβουλεύουνε μὲ τὸ καλό. Ὅλη τούτη τὴν ἐνέργεια πολὺ σωστὰ θὰ τὴν ὀνόμαζε κανεὶς συμβουλευτικὴ τέχνη⁸⁸.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι εἶναι.

ΞΕ. Ὡς πρὸς τὸν ἄλλον τρόπο πάλι φαίνεται, πῶς μερικοὶ ἐξέτασαν καλὰ τὸ ζήτημα κι ἔφτασαν στὸ συμπέρασμα, πῶς καθὲ ἀμάθεια εἶν' ἀθέλητη καὶ πῶς, δταν κανεὶς ἔχει τὴν ἰδέα πῶς εἶναι σοφός, ποτὲ δὲ θέλει νὰ μάθει τίποτ' ἀπὸ κεῖνα, ποῦ νομίζει πῶς εἶναι ξεφτέρι, καὶ γι' αὐτὸ σὲ τέτοιους ὁ συμβουλευτικὸς τρόπος τῆς παιδείας μὲ μεγάλους κόπους μικρὰ μόνο ἀποτελέσματα μπορεῖ νὰ φέρει.

ΘΕΑΙ. Τὸ συμπέρασμά τους εἶναι, θαρρῶ, πολὺ σωστὸ.

ποῦ ἐκθέτει ὁ Πρωταγόρας στὸν δμώνυμο διάλογο (324a - 326e) «ἐνθα δὴ πᾶς παντὶ θυμοῦται καὶ νοουθετεῖ δῆλον ὅτι ὡς ἐξ ἐπιμελείας καὶ μαθήσεως κτηνῆς οὐσης» κλπ.

B *ΞΕ.* Τῷ τοι ταύτης τῆς δόξης ἐπὶ | ἐκβολὴν ἄλλω τρόπῳ
σιτέλλονται.

ΘΕΑΙ. Τίني δὴ;

ΞΕ. Διερωτῶσιν ὧν ἂν οἰηταὶ τις τι περὶ λέγειν λέγων
μηδέν· εἶθ' ἅτε πλανωμένων τὰς δόξας ἑαδίως ἐξετάζουσι,
καὶ συνάγοντες δὴ τοῖς λόγοις εἰς ταῦτόν τιθέασι παρ' ἄλ-
λήλας, τιθέντες δὲ ἐπιδεικνύουσι αὐτὰς αὐταῖς ἅμα περὶ
τῶν αὐτῶν πρὸς τὰ αὐτὰ κατὰ ταῦτὰ ἐναντίας· οἱ δ' ὁρῶν-
τες ἑαυτοῖς μὲν χαλεπαίνουσι, πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους ἡμεροῦν-
ται, καὶ τούτῳ δὴ τῷ τρόπῳ τῶν περὶ αὐτοὺς μεγάλων
C καὶ | σκληρῶν δοξῶν ἀπαλλάττονται πασῶν ἀπαλλαγῶν
ἀκούειν τε ἡδίστην καὶ τῷ πάσχοντι βεβαιότατα γιγνομένην.
Νομίζοντες γάρ, ὦ παῖ φίλε, οἱ καθαιρόντες αὐτούς, ὥσπερ
οἱ περὶ τὰ σώματα ἰατροὶ νενομίκασι μὴ πρότερον ἂν τῆς
προσφερομένης τροφῆς ἀπολαύειν δύνασθαι σῶμα, πρὶν ἂν
τὰ ἐμποδίζοντα ἐν αὐτῷ τις ἐκβάλῃ, ταῦτόν καὶ περὶ ψυ-
χῆς διανοήθησαν ἐκείνοι, μὴ πρότερον αὐτὴν ἐξεῖν τῶν
D προσφερομένων μαθημάτων δνησιν, πρὶν | ἂν ἐλέγχων τις
τὸν ἐλεγχόμενον εἰς αἰσχύνην καταστήσας, τὰς τοῖς μαθή-
μασιν ἐμποδίσους δόξας ἐξελῶν, καθαρὸν ἀποφήγη καὶ ταῦτα
ἡγούμενον, ἅπερ οἶδεν, εἰδέναι μόνον, πλείω δὲ μή.

ΘΕΑΙ. Βελτίστη γοῦν καὶ σωφρονεσιώτατη τῶν ἐξέων
αὕτη.

ΞΕ. Διὰ ταῦτα δὴ πάντα ἡμῖν, ὦ Θεαίτητε, καὶ τὸν
ἐλεγχον λεκτέον ὡς ἄρα μέγιστη καὶ κυριωτάτη τῶν καθάρ-
σεῶν ἐστὶ, καὶ τὸν ἀνέλεγκτον αὐτὸ νομιστέον, ἂν καὶ τυγχάνῃ
E βασιλεὺς ὁ μέγας ὧν, τὰ μέγιστα | ἀκάθαρτον ὄντα, ἀπαί-
δευτόν τε καὶ αἰσχρὸν γεγονέναι ταῦτα, ἃ καθαρῶτατον καὶ
κάλλιστον ἔπρεπε τὸν ὄντως ἐσόμενον εὐδαίμονα εἶναι.

34. Ὁ δεῦτερος αὐτὸς τρόπος τῆς παιδείας δὲν εἶναι κανόνας ἄλ-
λος, παρὰ ἢ σωκρατικὴ μαιευτικὴ.

ΕΕ. Για να διώξουνε λοιπόν από τα μυαλά των ανθρώπων αυτή τη δοκησισοφία καταπιάνονται μ' άλλον τρόπο.

ΘΕΑΙ. Με ποιόν;

ΕΕ. Νά! Βάζουν ερωτήματα για κείνα τα ζητήματα, όπου νομίζουνε μερικοί πώς λένε κάτι, ενώ δὲ λένε τίποτα. Κι έπειτα εύκολα εξελέγχουνε τις γνώμες των ανθρώπων αυτών, αφού είναι σφαλερές. Τις γνώμες αυτές τις συνάγουνε σὰ συμπεράσματα τῆς συζήτησης και τις βάζουνε τῆ μιὰ κοντά στήν ἄλλη, κι έπειτα τις συγκρίνουνε και δείχνουν ολόφανερα, πὼς ταυτόχρονα για τὰ ίδια πράματα, για τις ίδιες σχέσεις και από τὴν ίδιαν ἀποψην ἀντιφάσκουν οἱ ἴδιοι με τὸν ἑαυτό τους. Και κείν' οἱ ἄνθρωποι βλέποντας τὰ χάλια τους θυμώνουνε με τὸν ἑαυτό τους και γίνονται ἀρνάκια μπροστά στους ἄλλους και μ' αὐτὸ τὸν τρόπον ἀπολυτρώνουντ' ἀπὸ τις μεγάλες κι επίμονες πλάνες, πὸ ἔχουνε για τὸν ἑαυτό τους, και ἡ ἀπολύτρωση αὐτῆ και στὸν ἀκροατῆ περιέχει τὴν πιὸ μεγάλην εὐχαρίστηση και σ' ἐκείνον, πὸ πάσχει, τὴν πιὸ σίγουρη θεραπεία. Γιατί, ἀγαπητέ μου νέε; ὅπως οἱ γιατροί, πὸ γιατρεύουνε τὰ σώματα, πιστεύουνε, πὼς τὸ σῶμα δὲν μπορεί νὰ ὤφελῃται ἀπὸ τὴ θροφή, πὸ τοῦ δίνουμε, πριν νὰ βγάλουμ' ἀπὸ μέσα του κάθε τι πὸ εἶν' ἐμπόδιο, τὸ ἴδιο στοχάστηκαν κι ἐκείνοι, πὸ ἐπιχειροῦν τὸν ψυχικὸ καθαρμό, και για τὴν ψυχῆ, πὼς δὲν μπορεί δηλαδὴ νὰ ὤφελῃται ἀπὸ τὰ μαθήματα, πὸ τῆς προσφέρουμε, πριν νὰ διώξει κανεὶς τις σφαλερές γνώμες πὸ εἶν' ἐμπόδιο για τὴν ἀληθινὴ μάθηση, ἐξελέγχοντας ἐκείνον, πὸ θέλει κανεὶς νὰ διδάξει, και κἀνοντάς τονε νὰ ντραπεί για τις πλάνες του και καθαρίζοντάς τον ἔτσι, πὸ νὰ πιστεύει στὸ ἕξῃς, πὼς γνωρίζει μόνο ἐκείνα, πὸ ἀληθινὰ γνωρίζει και τίποτα περισσότερο.

ΘΕΑΙ. Αὐτὸς εἶναι χωρὶς ἄλλο ὁ πιὸ καλὸς κι ὁ πιὸ στοχαστικὸς τρόπος**.

ΕΕ. Για ὄλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, Θεαίτητε, πρέπει νὰ τονίσουμε, πὼς ὁ κριτικὸς ἔλεγχος εἶν' ὁ πιὸ μεγάλος κι ὁ πιὸ σπουδαῖος καθαρμὸς και πρέπει νὰ πιστεύουμε, πὼς ὅποιος δὲ δέχεται νὰ τοῦ γίνεῖ ἔλεγχος, κι ἂν ἀκόμα εἶν' ὁ μεγάλος βασιλιάς των Περσῶν, εἶναι στὸ μεγαλύτερο βαθμὸ ἀκάθαρτος κι ἀπαίδευτος και κακόμορφος σ' ἐκείνα ἴσα ἴσα, ὅπου πρέπει νὰ ἴναι καθάρτατος και πανέμορφος, ὅποιος ἀληθινὰ πὸνκειται νὰ εἶν' εὐτυχισμένος.

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.

XVIII. ΕΕ. Τί δέ; Τοὺς ταύτη χρωμένους τῇ τέχνῃ
231 τίνας φήσομεν; Ἐγὼ μὲν γὰρ φοβοῦμαι | σοφιστὰς φάναι.

ΘΕΑΙ. Τί δὴ;

ΕΕ. Μὴ μείζον αὐτοῖς προσάπτωμεν γέρας.

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ μὴν προσέεικε τοιοῦτῳ τινὶ τὰ νῦν
εἰρημένα.

ΕΕ. Καὶ γὰρ κυνὶ λύκος, ἀγριώτατον ἡμερωτάτῳ. Τὸν
δὲ ἀσφαλῆ δεῖ πάντων μάλιστα περὶ τὰς ὁμοιότητος ἀεὶ
ποιεῖσθαι τὴν φυλακὴν· ὀλισθηρότατον γὰρ τὸ γένος.
Ἵσως δὲ ἔστωσαν· οὐ γὰρ περὶ σμικρῶν ὄρων τὴν ἀμφι-
B σβήτησιν οἴομαι γενήσεσθαι τότε ὁπόταν | ἱκανῶς φυλάτ-
τωσιν.

ΘΕΑΙ. Οὐκ οὖν τό γε εἰκός.

ΕΕ. Ἔστω δὴ διακριτικῆς τέχνης καθαρικῆ, καθαρ-
τικῆς δὲ τὸ περὶ ψυχὴν μέρος ἀφωρισθῶ, τοῦτου δὲ διδα-
σκαλικῆ, διδασκαλικῆς δὲ παιδευτικῆ· τῆς δὲ παιδευτικῆς,
ὃ περὶ τὴν μάταιον δοξασοφίαν γινόμενος ἔλεγχος ἐν τῷ
νῦν λόγῳ παραφανέντι μὴδὲν ἄλλ' ἡμῖν εἶναι λεγέσθω πλήν
ἢ γένει γενναία σοφιστικῆ.

ΘΕΑΙ. Λεγέσθω μὲν· ἀπορῶ δὲ ἔγωγε ἤδη διὰ τὸ πολλὰ
C πεφάνθαι, τί χρὴ | ποτε ὡς ἀληθῆ λέγοντα καὶ δισχυρι-
ζόμενον εἰπεῖν ὄντως εἶναι τὸν σοφιστὴν.

ΕΕ. Εἰκότως γε σὺ ἀπορῶν. Ἄλλὰ τοι κἀκείνον ἡγεῖ-
σθαι χρὴ νῦν ἤδη σφόδρα ἀπορεῖν ὅπη ποτὲ εἶτι διαδύσε-
ται τὸν λόγον· ὀρθῆ γὰρ ἡ παροιμία, τὸ τὰς ἀπάσας μὴ

35. Ἀδτι ἡ «γένει γενναία σοφιστικῆ», θυμίζει ἐδῶ, πὼς ἡ ἀρ-
χικὴ ἔννοια τοῦ ὄρου σοφιστῆς, δὲν εἶχε τὴν κακὴν σημασίαν, ποὺ ἀρ-
γότερα οἱ κατηγορίαι καὶ οἱ συκοφαντίαι τῶν συντηρητικῶν, τῶν
κωμωδιογράφων, τοῦ Σωκράτη καὶ τοῦ Πλάτωνος προσκόλλησαν εἰς
λέξιν αὐτήν. Ὁ ἴδιος δὲ Πλάτωνος μεταχειρίζεται κάποτε τὴν λέξιν σο-
φιστῆς μὲ τὴν καλὴν τῆς σημασίαν, τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ κατέχει τὴν γνῶ-
σην καὶ καθαρίζει τῶν ἄλλων τίς ψυχὰς ἀπὸ τῆν ἀμάθειαν. Πρβλ. τὸν
«Κρατύλο» (397a) «καὶ καθαρῶμεθα ἐξευρόντες ὅστις τὰ τοιαῦτα δε-
νὸς καθαίρειν, εἴτι τῶν ἱερέων τις εἴτι τῶν σοφιστῶν» καὶ (403c)

ΘΕΑΙ. Ἐχεις ἀπόλυτα δίκιο.

XVIII. ΕΕ. Καὶ πῶς νομίζεις, πῶς πρέπει νὰ ὀνομάσουμε αὐτοὺς, ποὺ μεταχειρίζονται τούτη τὴν τέχνη; Γιατὶ ἐγὼ διστάζω νὰ τοὺς ὀνομάσω σοφιστές.

ΘΕΑΙ. Μὰ γιατί διστάζεις;

ΕΕ. Μὴ δώσουμε στοὺς σοφιστὲς μεγαλύτερη τιμὴν ἀπ' ὅ,τι ἀξίζουν.

ΘΕΑΙ. Καὶ ὅμως μὲ κάτι τέτιο μοιάζει τὸ πρόσωπο, ποὺ περιγράψαμε παραπάνω.

ΕΕ. Μὰ κι ὁ λύκος μοιάζει μὲ τὸ σκύλο, τὸ ἀγριότατο μὲ τὸ ἡμερότατο. Ὅποιοι ὅμως δὲ θέλει νὰ κάνει λάθος, πρέπει νὰ φυλάγεται προπάντων ἀπὸ τὶς ὁμοιότητες. Εἶναι μιὰ τρομερὴ γλίστρα. Ἄς δεχτοῦμε ὅμως τὴν ὁμοιότητα γιὰ μιὰ στιγμὴ. Ἄν φυλάνε καλά ὁ καθένας τὰ σύνορά του, νομίζω πῶς θὰ γεννηθεῖ μεγάλη φιλονικία σχετικὰ μὲ τὸν ὀρισμὸ τους.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι κι ἐγὼ νομίζω.

ΕΕ. Ἄς παραδεχτοῦμε λοιπόν, πῶς ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν ξεχωριστικὴ τέχνη εἶν' ἡ καθαριστικὴ κι ἄς ξεχωρίσουμε ἀπὸ τὴν καθαριστικὴ τὸ μέρος, ποὺ καταγίνεται μὲ τὸν καθαρμὸ τῆς ψυχῆς. Ἀπὸ τοῦτο τὸ μέρος ἄς ξεχωρίσουμε τὴ δασκαλικὴ καὶ ἀπὸ τὴ δασκαλικὴ πάλι τὴν ἐκπαιδευτικὴ. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐκπαιδευτικὴ τέλος τὸν ἔλεγχο, ποὺ γίνεται στὴν κούφια δοκησιοσφία καὶ ποὺ μᾶς τὸν ἔδειξε πρὶν λίγο ἡ ἔρευνά μας. Ἄς μὴν τὸν ποῦμε, πῶς εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ ἢ ἀπὸ γενιᾶς εὐγενικῆ σοφιστικῆ⁸⁶.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι ἄς τὸν ὀνομάσουμε. Ἐγὼ ὅμως ὕστερ' ἀπὸ τόσες πολλὰς ἀπόψεις, ποὺ παρουσιάστηκαν, βρίσκομαι σὲ μεγάλην ἀπορία, τί πρέπει νὰ πῶ, πῶς εἶναι πραγματικὰ ὁ σοφιστής, ἂν πρόκειται νὰ πῶ καὶ νὰ ὑποστηρίξω τὴν ἀλήθεια.

ΕΕ. Καὶ πολὺ εὐλόγα βρίσκεσαι σ' ἀπορία. Νὰ ξέρεις ὅμως πῶς κι ὁ ἴδιος τώρα πιά βρίσκεται σὲ πολὺ μεγάλην ἀπορία μὲ ποῖον τρόπο νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴν ἔρευνά μας. Γιατὶ, ὅπως σωστὰ λέει ἡ παροιμία: «Μιὰ τοῦ κλέφτη, δυὸ

⁸⁶ οὕτω καλοὺς εἶνας, ὡς εἰκεν, ἐπίσταται λόγους λέγειν ὁ ἄδης, καὶ ἔστιν, ὡς γ' ἐκ τοῦ λόγου τούτου, ὁ θεὸς οὐδὲς τέλος σοφιστῆς τε καὶ μέγας εὐεργέτης τῶν παρ' αὐτῷ». Τέτιος σοφιστῆς εἶτανε κι ὁ ἴδιος ὁ Σωκράτης.

ῥάδιον εἶναι διαφεύγειν. Νῦν οὖν καὶ μάλιστα ἐπιθετέον αὐτῷ.

ΘΕΑΙ. Καλῶς λέγεις.

XIX. ΕΕ. Πρῶτον δὴ σιάντες οἶον ἐξαναπνεύσωμεν, καὶ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς διαλογισώμεθα ἅμα ἀναπαύομενοι, D φέρε, | ὅποσα ἡμῖν ὁ σοφιστὴς πέφανται. Δοκῶ μὲν γάρ, τὸ πρῶτον εὐρέθη νέων καὶ πλουσιῶν ἔμμισθος θηρευτήης.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Τὸ δέ γε δευτέρον ἔμπορός τις περὶ τὰ τῆς ψυχῆς μαθήματα.

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

ΕΕ. Τρίτον δὲ ἄρα οὐ περὶ ταῦτα ταῦτα κήηλος ἀνεφάνη;

ΘΕΑΙ. Ναί, καὶ τέταρτόν γε αὐτοπώλης περὶ τὰ μαθήματα ἡμῖν.

ΕΕ. Ὅρθῶς ἐμνημόνευσας. Πέμπτον δ' ἐγὼ πειράσομαι μαι μνημονεύειν· τῆς γὰρ ἀγωνιστικῆς | περὶ λόγους ἦν τις ἀθλητής, τὴν ἐριστικὴν τέχνην ἀφωρισμένος.

ΘΕΑΙ. Ἦν γὰρ οὖν.

ΕΕ. Τό γε μὴν ἔκτον ἀμφισβητήσιμον μὲν, διμωσ δ' ἔθεμεν αὐτῷ συγχωρήσαντες δοξῶν ἐμποδίων μαθήμασι περὶ ψυχὴν καθαρτὴν αὐτὸν εἶναι.

ΘΕΑΙ. Παντάσῃ μὲν οὖν,

232 | ΕΕ. Ἄρ' οὖν ἐννοεῖς, διὰν ἐπισιτήμων τις πολλῶν φαίνεται, μιᾶς δὲ τέχνης δνόματι προσαγορεύεται, τὸ φάντασμα τοῦτο ὡς οὐκ ἔσθ' ὑγιές, ἀλλὰ δῆλον ὡς ὁ πάσχων αὐτὸ πρὸς τινα τέχνην οὐ δύναται καιδεῖν ἐκείνου αὐτῆς, εἰς δὲ πάντα τὰ μαθήματα ταῦτα βλέπει, διὸ καὶ πολλοῖς δνόμασιν ἀνθ' ἑνὸς τὸν ἔχοντα αὐτὰ προσαγορεύει;

ΘΕΑΙ. Κινδυνεύει τοῦτο ταύτη πη μάλιστα πεφυκέναι.

36. Νομίζω, πὸς ἡ νεοελληνικὴ τούτη παροιμία ἀντιστοιχεῖ ἀπόλυτα μὲ τὴν ἀρχαία «τὰς ἀπάσας διαφεύγειν οὐ ῥάδιον».

τοῦ κλέφτη, τρεῖς καὶ τὴν κακὴν τοῦ μέρα»⁸⁶. Τώρα λοιπὸν εἶν' ἡ στιγμή νὰ τοῦ ριχτοῦμε γιὰ καλὰ.

ΘΕΑΙ. Καλὰ λές.

XIX. Ἀνακεφαλαίωση τῶν ὀρισμῶν τοῦ σοφιστῆ.

Νέα θέση στὸ πρόβλημα.

ΕΕ. Μὰ πρῶτ' ἀς σταθοῦμε λιγάκι νὰ πάροῦμ' ἀνάστα καὶ τὴν ὥρα, ποῦ θὰ ξεκουραζόμαστε, ἀς ξαναστοχαστοῦμε, πόσο λογιῶ μᾶς παρουσιάστηκεν ὧς τώρα ὁ σοφιστής. Μοῦ φαίνεται λοιπὸν πῶς τὴν πρώτην φοράν βρήκαμε, πῶς εἶναι μιστοεισπραχτορας κυνηγὸς σὲ νέους καὶ πλούσιους ἀνθρώπους.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Καὶ τὴν δευτέραν φοράν ἓνα εἶδος ἔμπορος στα μαθήματα τῆς ψυχῆς.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΕΕ. Καὶ τὴν τρίτην φοράν δὲ μᾶς παρουσιάστηκε ὅταν ἓνας λιανοπουλητῆς σ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ μαθήματα;

ΘΕΑΙ. Ναί! Καὶ τὴν τέταρτην φοράν μᾶς φάνηκεν, ἂν θυμᾶμαι καλὰ, ὅταν ἓνας ἐπαγγελματοβιοτέχνης στα μαθήματα.

ΕΕ. Σωστά τὸ θυμήθηκες. Καὶ τί μᾶς φάνηκε τὴν πέμπτην φοράν ἐγὼ θὰ προσπαθῶ νὰ τὸ θυμηθῶ. Ἔιτανε, μοῦ φαίνεται, ἀθλητῆς τῆς λογομαχίας, ἔχοντας γιὰ εἰδικότητα τὴν ἀντιλογικὴν συζητήσιν.

ΘΕΑΙ. Ναί! Αὐτὸ εἶτανε.

ΕΕ. Καὶ τὴν ἕκτην ἀπάλι φοράν παραδεχτήκαμε μὲ κάποιους ἀμφιβολίας καὶ μὲ κάποια συγκατάβαση, πῶς εἶναι καθαριστῆς τῆς ψυχῆς ἀπὸ σφαλερῆς δοξασίης, ποῦ γίνονται ἐμπόδιο στὴ μάθησιν.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΕΕ. Μὰ δὲ στοχάζεται ἀραγε, πῶς ὅταν ἓνας παρουσιάζεται γιὰ ἐπιστήμονας σὲ πολλὰ καὶ διάφορα, εἰμὲς δμως τὸν ὀνομάζουμε μὲ τ' ὄνομα μόνον μιανῆς τέχνης, ἔχουμε μπροστά μας κάποιο φαινόμενο, ποῦ δὲν εἶναι κανονικὸ; Δὲν εἶναι φανερό, πῶς ὅποιος παθαίνει αὐτὸ τὸ πάθημα σχετικὰ μὲ κάποια τέχνη, δὲν μπορεῖ νὰ ἴδῃ καθαρὰ ἐκεῖνο τὸ σημεῖο ὅπου ὄλες αὐτὲς οἱ γνώσεις ἀποβλέπουνε καὶ γι' αὐτὸ δίνει, σ' ἐκεῖνον ποῦ τὴν κατέχει πολλὰς ὀνομασίας ἀντὶς μιά;

ΘΕΑΙ. Φαίνεται, πῶς κάτι τέτιο γίνεται πραγματικὰ.

B XX. *ΞΕ.* Μὴ τοίνυν ἡμεῖς γε αὐτὸ ἐν τῇ | ζητήσῃ
 δι' ἀργίαν πάσχωμεν, ἀλλ' ἀναλάβωμεν πρῶτόν τι τῶν
 περὶ τὸν σοφιστῆν εἰρημένων. Ἐν γὰρ τί μοι μάλιστα
 κατεφάνη αὐτὸν μνηῦον.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

ΞΕ. Ἀντιλογικὸν αὐτὸν ἔφαμεν εἶναί που.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τί δ'; Οὐ καὶ τῶν ἄλλων αὐτοῦ τούτου διδάσκα-
 λον γίγνεσθαι;

ΘΕΑΙ. Τί μὴν;

ΞΕ. Σκοπῶμεν δὴ, περὶ τίνος ἄρα καὶ φασὶν οἱ τοιοῦ-
 τοι ποιεῖν ἀντιλογικούς. Ἡ δὲ σκέψις ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς ἔστι
 C τῆδέ πη. Φέρε, περὶ τῶν θείων, | ὅσ' ἀφανῆ τοῖς πολλοῖς,
 ἄρ' ἰκανοὺς ποιοῦσι τοῦτο δοῦν;

ΘΕΑΙ. Λέγεται οὖν δὴ περὶ αὐτῶν ταῦτα.

ΞΕ. Τί δ' ὅσα φανερά γῆς τε καὶ οὐρανοῦ καὶ τῶν περὶ
 τὰ τοιαῦτα;

ΘΕΑΙ. Τί γάρ;

ΞΕ. Ἀλλὰ μὴν ἔν γε ταῖς ἰδίαις συνοουσίαις, ὁπόταν
 γενέσεώς τε καὶ οὐσίας πέρι κατὰ πάντων λέγεται τι, ξύν-
 ισμεν ὡς αὐτοὶ τε ἀντιπεῖν δεινοὶ τοὺς τε ἄλλους ὅτι
 ποιοῦσιν ἄπερ αὐτοὶ δυνατοὺς;

ΘΕΑΙ. Παντάπασι γε.

D *ΞΕ.* | Τί δ' αὖ περὶ νόμων καὶ ξυμπάντων τῶν πο-
 λιτικῶν, ἄρ' οὐχ ὑπισχνοῦνται ποιεῖν ἀμφισβητικούς;

ΘΕΑΙ. Οὐδεὶς γὰρ ἂν αὐτοῖς, ὡς ἔπος εἰπεῖν, διελέγετο
 μὴ τοῦτο ὑπισχνουμένοις.

ΞΕ. Τά γε μὴν περὶ πασῶν τε καὶ κατὰ μίαν ἐκάστην
 τέχνην, ἃ δεῖ πρὸς ἕκαστον αὐτὸν τὸν δημιουργὸν ἀντι-
 πεῖν, δεδημοσιωμένα που καταβέβληται γεγραμμένα τῷ
 βουλομένῳ μαθεῖν.

37. Στὸ «Γοργία» (456a-c) περιγράφεται ἡ παντοδυναμία τῆς ἀντιλογικῆς ρητορικῆς, «οἷ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀπάσας τὰς δυνάμεις

XX. Ὁ σοφιστής παντογνώστης.

ΕΕ Ἄς μὴν πάθουμε λοιπὸν κι ἐμεῖς ἀπὸ ἀνεμελιά τοῦτο τὸ πάθημα στὴν ἐρευνά μας, ἀπάρ' ἄς ξαναπιάσουμε πρῶτα ἐν' ἀπ' ὅσα ἔχουμε πεῖ γιὰ τὸ σοφιστή. Γιατί ἔνα πρὸ πάντων γνώρισμα μοῦ φάνηκε, πὼς τότε χαρακτηρίζει περισσότερο' ἀπ' ὅλα.

ΘΕΑΙ Ποιό;

ΕΕ. Μοῦ φαίνεται, πὼς τὸν εἶπαμ' ἄνθρωπο τῆς ἀντιλογίας.

ΘΕΑΙ. Ναι.

ΕΕ. Κι ἀκόμη δὲν εἶπαμε, πὼς αὐτὸ τὸ μάθημα διδάσκει καὶ στοὺς ἄλλους;

ΘΕΑΙ. Βέβαια.

ΕΕ. Ἄς δοῦμε λοιπὸν οἱ λεγόμενοι σὲ ποῖο πράμα βεβαιώνουν, πὼς κάνουνε τοὺς ἄλλους ἱκανοὺς νὰ συζητοῦν. Κι ἄς ἐξετάσουμε τὸ ζήτημ' ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔτσι δά. Γιὰ πές μου, σὲ παρακαλῶ, γιὰ τὰ θεϊκὰ πράματα, ὅσα μένουνε σκοτεινὰ γιὰ τὸν κοσμάκη, δὲν κάνουν ἀραγες τοὺς μαθητὲς τῶν ἱκανοὺς νὰ συζητοῦν;

ΘΕΑΙ. Ἔτσι τουλάχιστο λένε γι' αὐτούς.

ΕΕ. Ἀμὲ γιὰ ὅσα εἶναι φανερὰ καὶ στὴ γῆ καὶ στὸν οὐρανὸ καὶ γιὰ ὅλα τὰ τέτλια;

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια.

ΕΕ. Μὰ δταν στὶς ἰδιωτικὲς συνομιλίες γίνεται συζήτηση γενικὰ γιὰ τὴ γένεση ἢ γιὰ τὴν οὐσία, δὲν ξέρουμε καλά, πὼς κι αὐτοὶ εἶναι φοβεροὶ στὴν ἀντιλογία καὶ τοὺς ἄλλοὺς τοὺς κάνουν ἱκανοὺς σ' ὅσα εἶναι κι οἱ ἴδιοι;

ΘΕΑΙ. Βεβαιότατα.

ΕΕ. Μὰ καὶ γιὰ τὰ νοικὰ καὶ γενικὰ γιὰ ὅλα τὰ πολιτικὰ ζητήματα δὲν ὑπόσχονται νὰ κάνουνε τοὺς ὁπαδοὺς τῶν ἱκανοὺς στὴ συζήτηση;

ΘΕΑΙ. Σίγουρα κανένας σχεδὸν δὲ θὰ τοὺς συναναστρεφῶταν. ἂν δὲν ἔδιναν τέττιαν ὑπόσχεση¹⁷.

ΕΕ. Μὰ καὶ γιὰ τίς ἄλλες τέχνες ὅλες μαζὶ καὶ γιὰ τὴν κάθε μιὰ χωριστὰ σὰν τί ἀντιλογίες πρέπει νὰ λὲς στὸν κάθε τεχνίτη ἀπάνω στὴν ἴδια τὴν τέχνη του, ὅλες βρίσκονται μοῦ φαίνεται γραμμένες ἀπ' αὐτοὺς καὶ δημοσιευμένες κι ὁποῖος θέλει μπορεῖ νὰ τίς μάθει.

συλλαβοῦσα ὑφ' αὐτῆ ἔχει... οὐ γὰρ ἔστι περὶ οἴου οὐκ ἂν πιθανώτερον εἶποι ὁ ρητορικός ἢ ἄλλος ὁμοιοῦν τῶν δημιουργῶν ἐν πλήθει».

ΘΕΑΙ. Τὰ Πρωταγόρειά μοι φαίνει περί τε πάλης καὶ
 Ε τῶν | ἄλλων τεχνῶν εἰρηκέναι.

ΞΕ. Καὶ πολλῶν γε, ὦ μακάριε, ἐτέρων. Ἄταρ δὴ τὸ
 τῆς ἀντιλογικῆς τέχνης ἄρ' οὐκ ἐν κεφαλαίῳ περὶ πάντων
 πρὸς ἀμφισβήτησιν ἰκανὴ τις δύναμις ἔοικ' εἶναι;

ΘΕΑΙ. Φαίνεται γοῦν σχεδὸν οὐδὲν ὑπολιπεῖν.

ΞΕ. Σὺ δὴ πρὸς θεῶν, ὦ παῖ, δυνατὸν ἡγεῖ τοῦτο;
 Τάχα γὰρ ἂν ὑμεῖς μὲν δεξιτέρον οἱ νέοι πρὸς αὐτὸ βλέ-
 ποιτε, ἡμεῖς δὲ ἀμβλύτερον.

233 ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον καὶ πρὸς τί | μάλιστα λέγεις; Οὐ
 γὰρ πῶ κατανοῶ τὸ νῦν ἐρωτώμενον.

ΞΕ. Εἰ πάντα ἐπιστάσθαι τινα ἀνθρώπων ἐστὶ δυνατόν.

ΘΕΑΙ. Μακάριον μέντ' ἂν ἡμῶν, ὦ ξένη, ἦν τὸ γένος.

ΞΕ. Πῶς οὖν ἂν ποτὲ τις πρὸς γε τὸν ἐπιστάμενον αὐ-
 τὸς ἀνεπιστήμων ὢν δύναιτ' ἂν ὑγιᾶς τι λέγων ἀντιπεῖν;

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς.

ΞΕ. Τί ποτ' οὖν ἂν εἴη τὸ τῆς σοφιστικῆς δυνάμεως
 θαῦμα;

ΘΕΑΙ. Τοῦ δὴ πέρι;

Β ΞΕ. Καθ' ὃν τινα τρόπον ποτὲ | δυνατοὶ τοῖς νέοις δό-
 ξαν παρασκευάζειν, ὡς εἶσι πάντα πάντων αὐτοὶ σοφώ-
 τατοι. Δῆλον γὰρ ὡς εἰ μήτε ἀντέλεγον ὀρθῶς μήτε ἐκείνοις
 ἐφαίνοντο, φαινόμενοι τε εἰ μηδὲν αὐτῶν μᾶλλον ἐδόκουν διὰ
 τὴν ἀμφισβήτησιν εἶναι φρόνιμοι, τὸ σὸν δὴ τοῦτο, σχολῆ
 ποτ' ἂν αὐτοῖς τις χρήματα διδούς ἤθελεν ἂν τούτων αὐ-
 τῶν μαθητῆς γίνεσθαι.

ΘΕΑΙ. Σχολῆ μέντ' ἂν.

ΞΕ. Νῦν δέ γ' ἐθέλουσιν;

38. Ἀπὸ τὸ χωρίο τοῦτο μαθαίνουμε, πῶς ὁ Πρωταγόρας εἶχε
 γράψαι ἔργο «Περὶ πάλης». Σὲ ποῖο ἄλλο ἔργο του μίλησε γιὰ τὶς
 «ἄλλες τέχνες» εἶναι ἀμφισβητήσιμο. Ὁ Th. Gomperz φρονεῖ, πῶς
 καὶ τὸ ψευτοῖποκρατικὸ ἔργο «Περὶ τέχνης», ποῦ σώζεται, ἔχει γρα-
 φτεῖ ἀπὸ τὸν Πρωταγόρα. (Griechische Denker. I, 1903², σ. 373 ἐξ.).

39. Ἡ μόνη σωστὴ νεοελληνικὴ ἐπιφώνηση, ποῦ ἀντιστοιχεῖ σὲ

ΘΕΑΙ. Για τοῦ Πρωταγόρα τὰ ἔργα εἶναι φανερό πῶς μιλάς. σχετικὰ μὲ τὴν πάλη καὶ μὲ τίς ἄλλες τέχνες⁸⁸.

ΕΕ. Καὶ γιὰ πολλὰ ἄλλα, φίλτατε. Γιατὶ ἡ οὐσία τῆς ἀντιλογικῆς τέχνης δὲ φαίνεται τάχα πῶς εἶναι κάποια δύναμη ἱκανὴ νὰ διαφιλονικεῖ γενικὰ γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα;

ΘΕΑΙ. Εἶναι φανερό, πῶς δὲν τῆς ξεφεύγει σχεδὸν κανένα.

ΕΕ. Καὶ δὲ μοῦ λές, γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ⁸⁹, παιδί μου, ἐσὺ τὸ νομίζεις αὐτὸ κατορθωτό; Γιατὶ μπορεῖ ὡς πρὸς αὐτὸ τὸ ζήτημα ἐσεῖς οἱ νέοι νὰ βλέπετε καθαρότερα καὶ μεις π.ὃ θαμπά.

ΘΕΑΙ. Μὰ ποῖο ζήτημα καὶ τί ἀκριβῶς θέλεις νὰ πεῖς; Γιατὶ ἀκόμη δὲν κατάλαβα καλά, τί μὲ ρωτᾷς τώρα δά.

ΕΕ. Νά! Σοῦ φαίνεται πῶς μπορεῖ ἓνας ἄνθρωπος νὰ τὰ ξέρει ὅλα;

ΘΕΑΙ. Ἄμ' τότες, ξένε μου, θὰ ἴταν εὐτυχισμένο τὸ γένος μας.

ΕΕ. Καὶ πῶς θὰ μπορούσε λοιπὸν ἓνας, ποῦ δὲν ξέρει ἓνα πράγμα, ἀντιλέγοντας σὲ κείνον ποῦ τὸ ξέρει καλά, νὰ πεῖ τίποτα σωστό;

ΘΕΑΙ. Μὰ δὲ θὰ μπορούσε βέβαια.

ΕΕ. Ἄμ' τότες, τί ἔν' ἐκείνο, ποῦ δίνει ἀραγες τῇ θαματοουργικῇ, αὐτὴ δύναμη στὴ σοφιστικῇ;

ΘΕΑΙ. Ἀπάνω σὲ τί;

ΕΕ. Μὲ ποῖον ἀραγες τρόπο τὰ καταφέρνουν οἱ σοφιστὲς νὰ βάζουνε στὸ μυαλὸ τῶν νέων τὴν ἰδέα, πῶς αὐτοὶ ἔν' οἱ πιδ σοφοὶ ἀπ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους γιὰ ὅλα τὰ ζητήματα; Γιατὶ ἴναι φανερό. πῶς ἂν, οὔτε σωστὲς ἀντιλογικὲς συζητήσεις ἔκαναν, οὔτε στοὺς νέους φαινότανε, πῶς μιλάνε σωστά, κι ἀκόμη ἂν. ἐχτὸς ἀπ' αὐτό, δὲν περνούσανε περισσότερο γιὰ σοφοὶ μόνο καὶ μόνο, γιατί διαμυρισητοῦν τίς γνώμες τῶν ἄλλων, θὰ γινόταν αὐτὸ δά ποῦ εἶπες, δηλαδὴ κανένας δὲ θὰ ἴθελε βέβαια νὰ γίνεῖ μαθητὴς τοὺς γιὰ νὰ μάθει καλά τὰ πράγματα πληρώνοντάς τοὺς μάλιστα καὶ χρήματα.

ΘΕΑΙ. Ἀσφαλῶς.

ΕΕ. Καὶ ὅμως τώρα θέλουν;

⁸⁸ «πρὸς θεῶν» εἶναι, νομίζω, τὸ «γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ». Μ' αὐτὸ δὲ σημαίνει, πῶς κάνουμε μονοθεϊστὴ ἐκείνον, ποῦ μεταχειρίζεται τούτη τὴ φράση. Θὰ εἶτανε πολὺ ἀπλοῦκό νὰ τὸ πισταθεῖ κανεὶς.

ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα.

С ΕΕ. Δοκοῦσι γάρ, οἶμαι, | πρὸς ταῦτα ἐπιστημόνως
ἔχειν αὐτοὶ πρὸς ἅπερ ἀντιλέγουσιν.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ ;

ΕΕ. Δρωσι δέ γε τοῦτο πρὸς ἅπαντα, φαμέν ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Πάντα ἄρα σοφοὶ τοῖς μαθηταῖς φαίνονται.

ΘΕΑΙ. Τί μήν ;

ΕΕ. Οὐκ ὄντες γε· ἀδύνατον γὰρ τοῦτό γε ἐφάνη.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐκ ἀδύνατον ;

XXI. ΕΕ. Δοξαστικὴν ἄρα τινὰ περὶ πάντων ἐπιστή-
μην ὁ σοφιστὴς ἡμῖν, ἀλλ' οὐκ ἀλήθειαν ἔχων ἀναπέφανται.

D | ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν, καὶ κινδυνεύει γε τὸ νῦν
εἰρημένον ὀρθότατα περὶ αὐτῶν εἰρησθαι.

ΕΕ. Λάβωμεν τοίνυν σαφέστερόν τι παράδειγμα περὶ
τούτων.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον δὴ ;

ΕΕ. Τόδε. Καί μοι πειρῶ προσέχων τὸν νοῦν εὖ μάλα
ἀποκρίνασθαι.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον ;

ΕΕ. Εἴ τις φαίη μὴ λέγειν μηδ' ἀντιλέγειν, ἀλλὰ ποι-
εῖν καὶ δοῦναι μιᾶ τέχνῃ ξυνάπαντα ἐπίστασθαι πράγματα.

E ΘΕΑΙ. | Πῶς πάντα εἶπες ;

ΕΕ. Ἰὴν ἀρχὴν τοῦ ὀρθέντος σὺ γ' ἡμῖν εὐθὺς ἀγνοεῖς·
τὰ γὰρ ξύμπαντα, ὡς ἔοικας, οὐ μανθάνεις.

ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΕΕ. Λέγω τοίνυν σὲ καὶ ἐμὲ τῶν πάντων καὶ πρὸς
ἡμῖν ἰᾶλλα ζῶα καὶ δένδρα.

ΘΕΑΙ. Πῶς λέγεις ;

ΕΕ. Εἴ τις ἐμὲ καὶ σὲ καὶ ἰᾶλλα φυτὰ πάντα ποιήσειν
φαίη.

ΘΕΑΙ. Κχι πάρα πολὺ μάλιστα.

ΕΕ. Ἐ! αὐτὸ γίνεται. μοῦ φαίνεται, γιατί τοὺς παίρ-
νουνε, πὼς ξέρουνε τάχα κατὰ βάθος οἱ ἴδιοι ὄλα. γιὰ δὸς
ἀντιλέγουν.

ΘΕΑΙ. Χωρὶς ἄλλο.

ΕΕ. Κι ἀντιλέγουνε γιὰ ὄλα τὰ ζητήματα, δὲν εἶπαμε;

ΘΕΑΙ. Ναι.

ΕΕ. Ἄρα στοὺς μαθητὲς τοὺς φαίνονται σοφοὶ σ' ὄλα
γενικά.

ΘΕΑΙ. Τί ἄλλο;

ΕΕ. Ἐνῶ, φυσικά, δὲν εἶναι. Γιατί, καθὼς εἶδαμε, αὐτὸ
εἶν' ἀδύνατο.

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια εἶν' ἀδύνατο.

XXI. Ἡ σοφιστικὴ ψευτοεπιστήμη, τέχνη μιμητικὴ.

ΕΕ. Ἄρα εἶναι ὀλοφάνερο, πὼς ὁ σοφιστὴς κα-
τέχει κάποια φαινομενικὴν ἐπιστήμη
γιὰ ὄλα τὰ πράματα, ὅχι ὁμῶς τὴν ἀλήθειαν.

ΘΕΑΙ. Βεβαίωτατα καὶ αὐτὸ δά, πού εἶπαμε τώρα, εἶναι
ἴσως ὁ πιὸ σωστὸς χαρακτηρισμὸς γι' αὐτούς.

ΕΕ. Ἐσὶ πάροουμε λοιπὸν τώρα ἕνα πιὸ ξεκάθαρο πα-
ράδειγμα σχετικὰ μ' αὐτούς.

ΘΕΑΙ. Ποιό;

ΕΕ. Νά! Τοῦτο ἴδῶ. Καὶ προσπάθησε, σὲ παρακαλῶ,
βάζοντας ἔλη σου τὴν προσοχὴ νὰ μοῦ ἀπαντήσεις καλά.

ΘΕΑΙ. Σὲ τί;

ΕΕ. Ἄν κάποιος βεβαίωνε ὅχι πὼς ξέρει νὰ λέει καὶ ν'
ἀντιλέει, παρὰ πὼς ξέρει μὲ μιὰ τέχνη νὰ δημιουργεῖ καὶ
νὰ κατασκευάζει ὄλα γενικά τὰ πράματα....

ΘΕΑΙ. Πὼς ἐννοεῖς ὄλα;

ΕΕ. Σοῦ ξεφεύγει πρῶτα πρῶτα ἡ βασικὴ ἐννοια τῆς
φράσης μου. Γιατί, καθὼς φαίνεται, δὲν καταλαβαίνεις κα-
θόλου αὐτὸ τὸ «ὄλα γενικά τὰ πράματα».

ΘΕΑΙ. Πραγματικά! Αὐτὸ δὲν τὸ καταλαβαίνω.

ΕΕ. Ἐννοῶ λοιπὸν καὶ σένα καὶ μένα ἀνάμεσα σ' ὄλα
τὰ πράματα κι ἐχτὸς ἀπὸ μᾶς καὶ τ' ἄλλα ζῶα καὶ τὰ
δέντρα.

ΘΕΑΙ. Πὼς τὸ ἐννοεῖς;

ΕΕ. Νά! Ἄν κάποιος λογουχάρη βεβαίωνε, πὼς μπορεῖ
νὰ δημιουργήσει ἐσένα καὶ μένα κι ὄλα τ' ἄλλα τὰ
πλάσματα.

234 ΘΕΑΙ. Τίνα δὴ λέγων τὴν ποίησιν ; Οὐ γὰρ δὴ | γεωργόν γε ἐρεῖς τίνα· καὶ γὰρ ζώων αὐτὸν εἶπες ποιητήν.

ΞΕ. Φημί, καὶ πρὸς γε θαλάττης καὶ οὐρανοῦ καὶ θεῶν καὶ τῶν ἄλλων ξυμπάντων· καὶ τοῖνον καὶ ταχὺ ποιήσας αὐτῶν ἕκαστα πάνν ομικροῦ νομίσματος ἀποδίδοται.

ΘΕΑΙ. Παιδιὰν λέγεις τινά.

ΞΕ. Τί δέ ; Τὴν τοῦ λέγοντος, ὅτι πάντα οἶδε καὶ ταῦτα εἶερον ἂν διδάξειεν ὀλίγου καὶ ἐν ὀλίῳ χρόνῳ, μῶν οὐ παιδιὰν νομιστέον ;

ΘΕΑΙ. Πάντως που.

B ΞΕ. Παιδιάς δέ ἔχεις ἥ τι | τεχνικώτερον ἢ καὶ χαριέστερον εἶδος ἢ τὸ μιμητικόν ;

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς· πάμπολυ γὰρ εἰρηκας εἶδος εἰς ἐν πάντα ξυλλαβῶν καὶ σχεδὸν ποικιλώτατον.

XXII. ΞΕ. Οὐκοῦν τὸν γ' ὑπισχνούμενον δυνατὸν εἶναι μιᾷ τέχνῃ πάντα ποιεῖν γινώσκομέν που τοῦτο, ὅτι μιμήματα καὶ δμῶνυμα τῶν ὄντων ἀπεργαζόμενος τῇ γραφικῇ τέχνῃ δυνατὸς ἔσται τοὺς ἀνοήτους τῶν νέων παίδων, πόρρωθεν τὰ γεγραμμένα ἐπιδεικνύς, λανθάνειν ὡς, ὅτιπερ ἂν βουληθῇ δεῶν, τοῦτο ἱκανώτατος ὢν ἀποτελεῖν ἔργω.

C | ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ ;

ΞΕ. Τί δέ δή ; Περὶ τοὺς λόγους ἄρ' οὐ προσδοκῶμεν εἶναι τίνα ἄλλην τέχνην, ἣ δυνατὸν αὐτὸν τυγχάνει τοὺς νέους καὶ ἐτι πόρρω τῶν πραγμάτων τῆς ἀληθείας ἀφεισιώτας διὰ τῶν ὄτων τοῖς λόγοις γοητεύειν, δεικνύντας εἰδωλα λεγόμενα περὶ πάντων, ὥστε ποιεῖν ἀληθῆ δοκεῖν λέγεσθαι καὶ τὸν λέγοντα δὴ σοφώτατον πάντων ἅπαντ' εἶναι ;

D ΘΕΑΙ. Τί γὰρ | οὐκ ἂν εἴη ἄλλη τις τοιαύτη τέχνη ;

40. Γιὰ τὴ μιμητικὴ τέχνη ἔχει ἀφιερῶσι δ Πλάτωνας πολλές σελίδες στὴν «Πολιτεία του» (596a - 605b). «Ὁ αὐτὸς γὰρ οὗτος χειροτέχνης οὐ μόνον πάντα οἷός τε σκεύη ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τῆς γῆς φύμενα ἅπαντα ποιεῖ καὶ ζῶα πάντα ἐργάζεται, τὰ τε ἄλλα καὶ ἑαυτὸν, καὶ πρὸς τοῦτοις γῆν καὶ οὐρανὸν καὶ θεοὺς καὶ πάντα τὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐν Ἄδου ὑπὸ γῆς ἅπαντα ἐργάζεται. Πάνν θαυμαστόν, ἔφει, λέγεις σοφιστὴν» κλπ.

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς ἐννοεῖς νὰ δημιουργήσῃς ; Γιατὶ βέβαια δὲ θέλεις νὰ πεῖς κανένα εἶδος γεωργό, ἀφοῦ λές, πῶς δημιουργεῖ καὶ ζωντανά.

ΞΕ. Τὸ λέω βέβαια ! Κι ἐχτὸς ἀπ' αὐτὰ καὶ τὴ θάλασσα καὶ τὸν οὐρανὸ καὶ τοὺς θεοὺς κι ἔλα τ' ἄλλα. Κι ἔχει μόνον αὐτὸ παρὰ καὶ πλαστοουργώντας τὸ κάθε τι ἀπ' αὐτὰ πολὺ γρήγορα, τὰ πουλάει καὶ γιὰ ἓνα δυὸ δεκάρες μόνον.

ΘΕΑΙ. Γιὰ κάποιον παίχνηδι θὰ μιλάς, καθὼς φαίνεται.

ΞΕ. Καὶ δὲ μοῦ λές, σὲ παρακαλῶ, ἔσταν ἓνας βεβαιῶνεις, πῶς γνωρίζει τὰ πάντα καὶ πῶς μπορεῖ νὰ τὰ διδάξῃ σ' ἄλλους μ' ἐλάχιστην ἀμοιβή καὶ σ' ἐλάχιστον καιρὸ, αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ πάρεις γιὰ παίχνηδι ;

ΘΕΑΙ. Ἐξάπαντος.

ΞΕ. Ἐέρεις λοιπὸν ἄλλο εἶδος παίχνηδι πιὸ τεχνικὸ καὶ πιὸ χαριτωμένο ἀπὸ τὴ μιμητικὴ : *

ΘΕΑΙ. Πραγματικὰ δὲν ξέρω. Γιατὶ αὐτὸ τὸ εἶδος ποὺ ὀνομάτισες συγκεντρώνοντας ἔλα σὲ μιὰν ἔννοια, εἰν' ἀπέραντο καὶ πολυμορφότατο.

XXII. Ὁ σοφιστὴς ἓνα εἶδος μάγος καὶ εἰδωλοπλάστης.

ΞΕ. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ὑπόσχεται, πῶς μπορεῖ μὲ μιὰ τέχνη νὰ δημιουργεῖ ἔλα τὰ πάντα, ἔμεις ξέρουμε, μοῦ φαίνεται, πῶς, ἀφοῦ κατασκευάσει μὲ τὴ ζωγραφικὴ τέχνη ἀπομιμήματα κι ἀπλὰ ὁμώνυμα μὲ τὰ πραγματικὰ ὄντα, θὰ μπορεῖ δείχνοντας ἀπὸ μακριὰ τίς ζωγραφιές του σὲ ἀθῶα μικρὰ παιδάκια νὰ τὰ ξεγελάει, πῶς τάχα εἰν' ἱκανότατος, ἔτιδῆποτε κι ἂν βουληθεῖ νὰ κατασκευάσει, νὰ τὸ ἐχτελεῖ καὶ στὴν πραγματικότητά.

ΘΕΑΙ. Πῶς ἔχει ;

ΞΕ. Ἄμὲ καὶ σχετικὰ μὲ τὰ λόγια δὲν πρέπει ἀραγες νὰ περιμένουμε, πῶς θὰ ὑπάρχει κάποι' ἄλλη τέχνη, ποὺ μπορεῖ κι αὐτὴ νὰ μαγεύει μὲ τὸ ἄκουσμα ὠραίων λόγων τοὺς νεαροὺς, ποὺ στέκουν ἀκόμη πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ γνῶση τῶν πραγμάτων, δείχνοντάς τους φρασσεολογικὰ ὁμοιώματα γιὰ ἔλα τὰ πράγματα, ὥστε νὰ τοὺς κάνουν καὶ νομίζουσιν, πῶς ὅσα λέγονται, εἰν' ἀληθινὰ καὶ πῶς ἐκεῖνος, ποὺ τὰ λέει, εἰν' ὁ πιὸ σοφὸς ἀπ' ὅλους καὶ σ' ἔλα ;

ΘΕΑΙ. Καὶ γιατί νὰ μὴν ὑπάρχει καὶ μιὰν ἄλλη τέτια τέχνη ;

ΞΕ. Τοὺς πολλοὺς οὖν, ὧ Θεαίτητε, τῶν τότε ἀκούοντων ἄρ' οὐκ ἀνάγκη χρόνον τε ἐπελθόντος αὐτοῖς ἰκανοῦ καὶ προοούσης ἡλικίας τοῖς τε οὖσι προσπίπτοντας ἐγγύθεν καὶ διὰ παθημάτων ἀναγκαζομένους ἐναργῶς ἐφάπτεσθαι τῶν ὄντων, μεταβάλλειν τὰς τότε γενομένας δόξας, ὥστε σμικρὰ μὲν φαίνεσθαι τὰ μεγάλα, χαλεπὰ δὲ τὰ εὐάθια, καὶ
 Ε πάντα πάντη ἀνατεγράφθαι τὰ | ἐν τοῖς λόγοις φαντάσματα ὑπὸ τῶν ἐν ταῖς πράξεσιν ἔργων παραγενομένων ;

ΘΕΑΙ. Ὡς γοῦν ἔμοι τηλικῶδε ὄντι κρῖναι. Οἴμαι δὲ καὶ ἐμὲ τῶν ἔτι πόρρωθεν ἀφεστηκότων εἶναι.

ΞΕ. Τοιγαροῦν ἡμεῖς σε οἶδε πάντες πειρασόμεθα καὶ νῦν πειρώμεθα ὡς ἐγγύτατα ἄνευ τῶν παθημάτων προσάγειν. Περὶ δ' οὖν τοῦ σοφιστοῦ τόδε μοι λέγε· πότερον ἤδη
 235 τοῦτο σαφές, ὅτι τῶν | γοήτων ἐστί τις, μιμητῆς ὢν τῶν ὄντων, ἢ διαστάζομεν ἔτι, μὴ περὶ ὅσωνπερ ἀντιλέγειν δοκεῖ δυνατὸς εἶναι, περὶ τοσούτων καὶ τὰς ἐπιστήμας ἀληθῶς ἔχων τυγχάνει ;

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς ἄν, ὧ ξένη ; Ἀλλὰ σχεδὸν ἤδη σαφές ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τῶν τῆς παιδιᾶς μετεχόντων ἐστί τις [μερῶν].

ΞΕ. Εἰς γόητα μὲν δὴ καὶ μιμητὴν ἄρα θετέον αὐτόν τινα.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ θετέον ;

XXIII. ΞΕ. Ἄγε δὴ, νῦν ἡμέτερον ἔργον ἤδη τὸν
 Β θῆρα μηκέτ' ἀνεῖναι· σχεδὸν γὰρ αὐτόν | περιελήφαμεν ἐν ἀμφιβληστροικῶ τινι τῶν ἐν τοῖς λόγοις περὶ τὰ τοιαῦτα ὀργάνων. ὥστε οὐκέτ' ἐκφεύζεται τόδε γε.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον ;

ΞΕ. Τὸ μὴ οὐ τοῦ γένους εἶναι τοῦ τῶν θαναματοποιῶν τις εἰς.

ΘΕΑΙ. Κάμοι τοῦτό γε οὕτω περὶ αὐτοῦ ξυνδοκεῖ.

ΞΕ. Δέδοκται τοίνυν δι τὰχιστα διαιρεῖν τὴν εἰδωλοποικὴν τέχνην, καὶ καταβάντας εἰς αὐτήν, ἐὰν μὲν ἡμᾶς

ΞΕ. Καὶ οἱ περισσότεροι, Θεαίτητε. ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἀκουσαν τότες ἐκεῖνα τὰ λόγια, ὅταν περάσει ἀρκετὸς καιρὸς καὶ προχωρήσουνε τὰ χρόνια τους καὶ πλησιάζουνε κοντύτερα τὴν πραγματικότητα καὶ τὰ παθήματα τοὺς ὑποχρεώνουνε ν' ἀγγίζουνε μὲ περισσότερη κατανόηση τὰ πράματα, δὲ θ' ἀναγκαστοῦν ἀραγε ν' ἀλλάξουνε τὶς γνώμες, ποὺ σχημάτισαν τότες, ἔτσι ποὺ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα νὰ τοὺς φαίνονται τώρα μικρὰ καὶ τὰ εὐκολὰ δύσκολα καὶ ν' ἀναποδογουριστοῦνε σύρριζα ὅλα τὰ φρασεολογικὰ ἐκεῖνα φαντάσματ' ἀπὸ τ' ἀποτελέσματα, ποὺ παρουσίασεν ἡ πράξι;

ΘΕΑΙ. Ἔτσι μοῦ φαίνεται, ὅσο τουλάχιστο μπορῶ νὰ κρίνω στὴν ἡλικία μου. Ὅμως, θαρρῶ, πῶς εἶμαι κι ἐγὼ ἀπὸ κείνους, ποὺ στέκουν ἀκόμη πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ γνώση.

ΞΕ. Καὶ γι' αὐτὸ δὲ ἡμεῖς ὅλοι ἐδῶ θὰ προσπαθήσουμε καὶ προσπαθοῦμε κιόλας νὰ σὲ φέρουμε ὅσο μποροῦμε κοντύτερα, χωρὶς τὰ παθήματα. Σχετικὰ λοιπὸν μὲ τὸ σοφιστὴ, γιὰ πῆς μου, σὲ παρακαλῶ, ἐγίνεν ἀραγε φανερό, πῶς εἶν' ἓνα εἶδος μάγος, ποὺ πλάθει ὁμοιώματα τῶν ὄντων ἢ διαστάζουμ' ἀκόμη μὴν τάχα κατέχει ἀληθινὰ τὶς ἐπιστήμες γιὰ ὅλα κείνα, ὅπου παρουσιάζετ' ἱκανὸς ν' ἀντιλέγει;

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς μποροῦμε νὰ διαστάζουμ' ἀκόμη, ξένε μου; Εἶναι σχεδὸν κιόλας φανερό ὕστερ' ἀπ' ὅσα εἶπαμε, πῶς εἶν' ἓνας ἀπὸ κείνους, ποὺ μετέχουνε σ' ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ παιγνίδι.

ΞΕ. Πρέπει λοιπὸν νὰ τόνε λογαριάσουμε γιὰ μάγο κι εἰδωλοπλάστη.

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς νὰ μὴν τόνε λογαριάσουμε;

XXIII. Διχοτόμηση τῆς μιμητικῆς.

ΞΕ. Ἐμπρὸς λοιπὸν, τώρα εἶναι δικό μας πιά χρέος νὰ μὴν ἀφήσουμε τὸ θεριὸ νὰ πάρει ἀνάσα. Γιατὶ σχεδὸν τὸ περιτυλίξαμε σ' ἓν' ἀπὸ τὰ ὄργανα, ποὺ χρησιμεύουνε σὲ τέτια περίσταση, σ' ἓνα δίχτι ἀπὸ συλλογισμοὺς, ἔτσι ποὺ τούτῃ τῇ φορὰ τουλάχιστο δὲ θὰ ξεφύγει ἀπὸ τοῦτο δῶ.

ΘΕΑΙ. Ἀπὸ ποιό;

ΞΕ. Ἀπὸ τὸ νὰ θεωρηθεῖ, πῶς εἶν' ἓνας ἀπὸ τὸ γένος τῶν θαματοποιῶν.

ΘΕΑΙ. Κι ἐγὼ τὴν ἴδιαν ἰδέαν ἔχω.

ΞΕ. Ἀποφασίζουμε λοιπὸν, ὅσο μποροῦμε πιδ γρήγορα νὰ διαιρέσουμε τὴν τέχνην, ποὺ κατασκευάζει ὁμοιώματα

εὐθὺς ὁ σοφιστὴς ὑπομείνη, συλλαβεῖν αὐτὸν κατὰ τὰ ἐπε-
 C σταλιμένα ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ λόγου, | κἀκείνω παραδόντας
 ἀποφῆναι τὴν ἄγραν· ἐὰν δ' ἄρα κατὰ μέρη τῆς μιμητικῆς
 δύηται πη, ξυνακολουθεῖν αὐτῷ διαιρουῦντας ἅει τὴν ὑπο-
 δεχομένην αὐτὸν μοῖραν, ἕωσπερ ἂν ληφθῆ. Πάντως οὔτε
 οὔτιος οὔτε ἄλλο γένος οὐδὲν μὴ ποτε ἐκφυγὸν ἐπευξῆται τὴν
 τῶν οὔτω δυναμένων μειείναι καθ' ἕκαστά τε καὶ ἐπὶ πάντα
 μέθοδον.

ΘΕΑΙ. Λέγεις εὖ, καὶ ταῦτα ταύτη ποιητέον.

ΕΕ. Κατὰ δὴ τὸν παρεληλυθότα τρόπον τῆς διαιρέσεως
 D ἔγωγέ μοι | καὶ νῦν φαίνομαι δύο καθορᾶν εἶδη τῆς
 μιμητικῆς· τὴν δὲ ζητουμένην ἰδέαν, ἐν ὁποτέρῳ ποθ' ἡμῖν
 οὔσα τυγχάνει, καταμαθεῖν οὐδέπω μοι δοκῶ νῦν δυνα-
 τὸς εἶναι.

ΘΕΑΙ. Σὺ δ' ἄλλ' εἰπέ πρῶτον καὶ δίελε ἡμῖν, τίνε τῶ
 δύο λέγεις.

ΕΕ. Μίαν μὲν τὴν εἰκαστικὴν ὁρῶν ἐν αὐτῇ τέχνην.
 Ἔστι δ' αὕτη μάλιστα, ὁπότεν κατὰ τὰς τοῦ παραδείγματος
 E τούτοις ἐτι χρώματα ἀποδιδούς | τὰ προσήκοντα ἐκάστοις,
 τὴν τοῦ μιμήματος γένεσιν ἀπεργάζηται.

ΘΕΑΙ. Τί δ' ; Οὐ πάντες οἱ μιμούμενοί τι τοῦτ' ἐπιχει-
 ροῦσι ὁρᾶν ;

ΕΕ. Οὕκουν ὅσοι γε τῶν μεγάλων πού τι πλάττουσιν
 ἔργων ἢ γράφουσιν. Εἰ γὰρ ἀποδιδόειν τὴν τῶν καλῶν ἀλη-
 θινήν συμμετρίαν, οἷσθ' ὅτι σμικρότερα μὲν τοῦ δέοντος
 236 τὰ ἄνω, μείζων δὲ τὰ | κάτω φαίνοιτ' ἂν διὰ τὸ τὰ μὲν
 πόρρωθεν, τὰ δ' ἐγγύθεν ὑφ' ἡμῶν ὁρᾶσθαι.

41. «Κατὰ τὰ ἐπεσταλιμένα ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ λόγου». Βασιλικὸς λόγος εἶναι ἡ προσταγὴ τοῦ βασιλιᾶ. Κι ἐδῶ οἱ σχολιαστὲς πιστεύουσιν, πῶς ὁ Πλάτωνας ἔχει στὸ νοῦ του τὴ διαταγὴ, πού ἔδωκεν ὁ Δαρκεῖος στὸ στρατηγὸ τοῦ Δάτι νὰ πιάσει ὅλους τοὺς Ἑρετριεῖς καὶ τοὺς Ἀθηναίους καὶ νὰ τοὺς πᾶσι αἰχμάλωτους («Μενέξενος» (240a/b) <Δάτιν δὲ ἄρχοντα, εἶπεν ἦκειν ἄγοντα Ἑρετριεῖας καὶ Ἀθηναίους, εἰ βούλοιο τὴν ἑαυτοῦ κεφαλὴν ἔχειν» «Νόμοι» 698c/d. Πρ6λ.

τῶν πραγμάτων κι ὅταν κατεβοῦμε στ' ἄδυστά της, ἂν ὁ σοφιστὸς σταθεῖ ἐκεῖ ἀμέσως καὶ μᾶς περιμένει, νὰ τότε συλλάβουμε σύμφωνα μὲ τὴ βασιλικὴ προσταγὴ τοῦ κυρίαρχου λογικοῦ⁴¹ καὶ νὰ τοῦ παραδώσουμε ξεφανερωμένο τὸ κυνήγι μας. Ἄν ἔμῳς χῶθει κάπου σὲ καμιὰν ὑποδιαίρεση τῆς μιμητικῆς τέχνης, νὰ τὸν πάρουμε καταπόδι διαιρώντας κάθε φορὰ τὴν ὑποδιαίρεση ποὺ τότε δέχεται, ὡς που νὰ τὸν πιᾶσουμε. Ἐξάπαντος οὐτ' αὐτὸς οὔτε κανέν' ἄλλο γένος θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ καυχηθεῖ, πὼς ξέφυγ' ἀπὸ κείνους ποὺ μποροῦν νὰ μεταχειρίζονται μὲ τέτιον τρόπο, καὶ στὰ μερικὰ καὶ στὰ γενικά, τούτη τὴ μέθοδο⁴².

ΘΕΑΙ. Καλὰ λὲς κι ἔτσι πρέπει νὰ ἐνεργήσουμε.

ΞΕ. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸν τρόπο τῆς διαίρεσης, ποὺ ἐφαρμόσαμε πρωτύτερα, καὶ τώρα μοῦ φαίνεται, πὼς ξεχωρίζω δυὸ εἶδη τῆς μιμητικῆς τέχνης. Σὲ ποῖο ἀπ' αὐτὰ ἔμῳς τυχαίνει ἄραγες νὰ βρίσκει' ἡ ἐννοια ποὺ ζητᾶμε, ἔχω τὴ γνώμη πὼς δὲν εἶμαι ἱκανὸς ἀκόμη νὰ τὸ ξεκαθαρίσω ἀμέσως.

ΘΕΑΙ. Τότε λοιπὸν πὲς μας πρώτα καὶ ξεχώρισε, ποῖα εἶναι τὰ δυὸ εἶδη τῆς μιμητικῆς, ποὺ μᾶς ἀνᾶφερες.

ΞΕ. Πρώτα πρώτα βλέπω μέσα στὴ μιμητικὴ τὴν ἀπεικονιστικὴ τέχνη. Αὐτὴ ἐφαρμόζεται προπάντων, ὅταν ὁ τεχνίτης δημιουργεῖ ὁμοίωμα ἀποδίνοντας πιστὰ τίς συμμετρίας τοῦ μοντέλου καὶ στὸ μάκρος καὶ στὸ φάρδος καὶ στὸ βάθος καὶ ἀκόμη καὶ τὰ κατάλληλα χρώματα στὸ κάθε μέρος.

ΘΕΑΙ. Μὰ γιὰ πὲς μου, ὅλοι ὅσοι μιμοῦνται δὲν προσπαθοῦν ἄραγες αὐτὸ νὰ κάνουν ;

ΞΕ. Ὅχι τουλάχιστον ἐκεῖνοι, ποὺ πλάθουν ἢ ζωγραφίζουν ἔργα μὲ μεγάλες διαστάσεις. Γιατί, ἂν ἤθελαν αὐτοὶ ν' ἀποδώσουνε τὴν πραγματικὴ συμμετρία τοῦ μοντέλου, ξέρεις πολὺ καλὰ, πὼς τ' ἀπάνω μέρη θὰ φαινότανε μικρότερ' ἀπ' ὅ,τι πρέπει καὶ τὰ κάτω μεγαλύτερα, ἐπειδὴς ἐκεῖνα τὰ βλέπομ' ἀπὸ μακριὰ καὶ τοῦτ' ἀπὸ κοντά.

καὶ Ἡρόδοτο VI, 31.94 ἐξ.). Βασιλικὸς λόγος ἔμῳς ἐδῶ εἶναι καὶ τὸ «κυρίαρχο λογικό», ποὺ προσταξίει νὰ βρεθεῖ ὁ σωστός ὀρισμὸς τοῦ σοφιστῆ. Μ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψη μεταφράσαμε «σύμφωνα μὲ τὴ βασιλικὴ προσταγὴ τοῦ κυρίαρχου λογικοῦ».

42. Μὲ τὰ λόγια τοῦτα δείχνει ὁ Πλάτωνας πόση μεγάλην ἀξία δίνει στὴν καινούργια του μέθοδο γιὰ τὴ διαλεκτικὴν ἀναζήτησιν, τὴ διχοτομικὴν διαίρεσιν. Τὴ θεωρεῖ ἀλάνθαστο μέσο γιὰ νὰ ἐσχωρίσει κανεὶς τὰ εἶδη καὶ νὰ βρεῖ τὸ σωστὸν ὀρισμὸ γιὰ τὸ εἶδος, ποὺ θέλει νὰ ὀρίσει.

ΘΕΑΙ. Πάνν μὲν οὖν.

ΞΕ. Ἄρ' οὖν οὐ χαίρειν τὸ ἀληθὲς εἰσάσαντες οἱ δημιουργοὶ νῦν οὐ τὰς οὐσας συμμετρίας, ἀλλὰ τὰς δοξοῦσας εἶναι καλὰς τοῖς εἰδώλοις ἐναπεργάζονται ;

ΘΕΑΙ Πάνν μὲν οὖν.

ΞΕ. Τὸ μὲν ἄρα ἕτερον οὐ δίκαιον, εἰκὸς γε ὄν, εἰκόνα καλεῖν ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

B | ΞΕ. Καὶ τῆς γε μιμητικῆς τὸ ἐπὶ τούτῳ μέρος κλητέον, ὅπερ εἶπομεν ἐν τῷ πρόοθεν, εἰκαστικὴν ;

ΘΕΑΙ. Κλητέον.

ΞΕ. Τί δέ ; Τὸ φαινόμενον μὲν διὰ τὴν οὐκ ἐκ καλοῦ θεῶν εἰκέναι τῷ καλῷ, δύναμιν δὲ εἴ τις λάβοι τὰ τηλικαῦτα ἱκανῶς ὁρᾶν, μηδ' εἰκὸς ᾧ φησὶν εἰκέναι, τί καλοῦμεν ; Ἄρ' οὐκ, ἐπεὶ περ φαίνεται μὲν, εἰκοιε δὲ οὐ, φάντασμα ;

ΘΕΑΙ. Τί μήν ;

ΞΕ. Οὐκοῦν πάμπολυ καὶ κατὰ τὴν ζωγραφίαν τοῦτο C τὸ | μέρος ἐστὶ καὶ κατὰ ξύμπασαν μιμητικὴν ;

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ ;

ΞΕ. Τὴν δὴ φάντασμα ἀλλ' οὐκ εἰκόνα ἀπεργαζομένην τέχνην ἄρ' οὐ φανταστικὴν ὀρθότατ' ἂν προσαγορεύοιμεν ;

ΘΕΑΙ. Πολύ γε.

ΞΕ. Τούτῳ τοίνυν τῷ δύο ἔλεγον εἶδη τῆς εἰδωλοποιικῆς, εἰκαστικὴν καὶ φανταστικὴν.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῶς.

ΞΕ. Ὅ δέ γε καὶ τότ' ἠμυφηνόουν, ἐν ποτέρῳ τὸν σοφιστὴν θετέον, οὐδὲ νῦν πῶ δύναμαι θεάσασθαι σαφῶς,

43. Σὲ πολλὰ μέρη τῶν ἔργων τοῦ ὁ Πλάτωνος χρησιμοποιεῖ τὶς ὀπτικὰς προσαρμογὰς καὶ τὶς ὀπτικὰς ἀπάτες γιὰ νὰ δεῖξει τὴ διαφορά ἀνάμεσα στὴν ἀποπλανητικὴ μίμηση καὶ τὴν ἀλήθεια. Πρβλ. «Πολιτεία» (602c) «Πρὸς Διός, ἦν δ' ἐγώ, τὸ δὲ δὴ μιμεῖσθαι τοῦτο οὐ περὶ τρίτου μὲν τί ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἀληθείας ;... ταῦτόν που ἡμῖν μέγιστος ἐγγύθεν τε καὶ πόρρωθεν διὰ τῆς ὀφθαλμοῦ οὐκ ἴσον φαίνεται. Οὐ γάρ. Καὶ ταῦτ' ἀκαμπύλα τε καὶ εὐθέα ἐν ὕδατι τε θεωμένους καὶ

ΘΕΑΙ. Ἔτσι εἶναι.

ΕΕ. Καὶ λοιπὸν τί κάνουνε τώρα οἱ καλλιτέχνες; Δὲν ἀφήνουνε κατὰ μέρος τὴν ἀλήθεια καὶ δὲ βάζουνε στὰ ὁμοιώματα, ποὺ κατασκευάζουν, ὄχι τίς πραγματικὲς συμμετρίες, παρὰ ἐκεῖνες, ποὺ θὰ φαίνονται, πὼς εἶν' ὠραίες; *

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια.

ΕΕ. Τὸ ἓνα λοιπὸν εἶδος, ἀφοῦ εἶν' ἐντελῶς ὁμοιο μὲ τὸ πρότυπο, δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τ' ὀνομάσουμε ὁμοίωμα ἢ εἰκόνα;

ΘΕΑΙ. Βέβαια.

ΕΕ. Καὶ τὸ σχετικὸ μέρος τῆς μιμητικῆς τέχνης δὲν πρέπει νὰ τ' ὀνομάσουμε, ὅπως εἶπαμε καὶ πρὶν, ἀπεικονιστικὴ;

ΘΕΑΙ. Ἔτσι πρέπει νὰ τ' ὀνομάσουμε.

ΕΕ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τὸ ἔργο ἐκεῖνο, ποὺ φαίνεται νὰ μοιάζει μὲ τ' ὁμοιοπρότυπο, γιατί δὲν τὸ κοιτάζουμ' ὁμοιοπρότυπο, ἀν ὅμως μπορούσε κανεὶς νὰ πάρει τὴν ἱκανότητα νὰ τὸ κοιτάξει μὲ ἀρκετὴ προσοχή, τότες δὲ μοιάζει καθόλου μὲ κείνο, ποὺ λέει πὼς μοιάζει, πὼς νὰ τ' ὀνομάσουμε; Ἄραγε, ἀφοῦ φαντάζει πὼς μοιάζει, μὰ δὲ μοιάζει, δὲν πρέπει νὰ τ' ὀνομάσουμε φαντασμα;

ΘΕΑΙ. Τί ἄλλο βέβαια;

ΕΕ. Αὐτὸ λοιπὸν δὲν εἶν' ἓνα πάρα πολὺ μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴ ζωγραφικὴ καὶ ἀπ' ὅλη τὴν ἄλλη μιμητικὴ;

ΘΕΑΙ. Πῶς δὲν εἶναι;

ΕΕ. Τὴν τέχνη λοιπὸν αὐτὴ, ποὺ κατασκευάζει φαντάσματα καὶ ὄχι πιστὰ ὁμοιώματα, δὲ θὰ τὴν ὀνομάζουμ' ἄραγε πάρα πολὺ σωστὰ φαντασματοπλαστικὴ;

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΕΕ. Αὐτὰ λοιπὸν εἶναι τὰ δυὸ εἶδη τῆς εἰδωλοποιητικῆς τέχνης ποὺ ἔλεγα, ἢ ἀπεικονιστικὴ καὶ ἢ φαντασματοπλαστικὴ.

ΘΕΑΙ. Σύμφωνοι.

ΕΕ. Ἐκείνη ὅμως τὴν ἀμφιβολία, ποὺ εἶχα καὶ πρὶν, δηλαδὴ σὲ ποιὰν ἀπὸ τίς δυὸ πρέπει νὰ κατατάξω τὸ σοφιστή, καὶ τῶρ' ἀκόμη δὲν μπορῶ νὰ τὴν ξεδιαλύνω καθαρά,

Ἔγω, καὶ κοιλὰ τε δὴ καὶ ἐξέχοντα διὰ τὴν περὶ τὰ χρώματα αὐτὴν πλάνην τῆς ὄψεως καὶ «Φίλησο» (42a) «ἐν μὲν ὄψει τὸ πόρρωθεν καὶ ἐγγύθεν ὄραν τὰ μεγέθη τὴν ἀλήθειαν ἀφανίζει καὶ ψευδῆ ποιεὶ δεξάζειν».

D ἄλλ' ὄντως | θαυμαστός ἀνὴρ καὶ κατιδεῖν παγχάλεπος,
ἐπεὶ καὶ νῦν μάλα εὖ καὶ κοιμῶς εἰς ἄπορον εἶδος διε-
ρευνήσασθαι καταπέφηνεν.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΞΕ. Ἄρ' οὖν αὐτὸ γιγνώσκων ξύμφης, ἥ σε οἶον δύ-
μη τις ὑπὸ τοῦ λόγου συνειθισμένον συνεπισπάσαιο πρὸς
τὸ ταχὺ ξυμφῆσαι ;

ΘΕΑΙ. Πῶς καὶ πρὸς τί τοῦτο εἴρηκας ;

XXIV. ΞΕ. Ὅντως, ὦ μακάριε, ἐσμέν ἐν παντάσῃσι
E χαλεπῇ σκέψει. Τὸ γὰρ φαίνεσθαι | τοῦτο καὶ τὸ δοκεῖν,
εἶναι δὲ μὴ, καὶ τὸ λέγειν μὲν ἅττα, ἀληθῆ δὲ μὴ, πάντα
ταυτὰ ἔστι μεσιτὰ ἀπορίας ἀεὶ ἐν τῷ πρόσθεν χρόνῳ καὶ
νῦν. Ὅπως γὰρ εἰπόντα χρῆ ψευδῆ λέγειν ἢ δοξάζειν ὄν-
τως εἶναι, καὶ τοῦτο φθνεγξάμενον ἐναντιολογία μὴ συνεχε-
237 σθαι, παντάσῃσι, ὦ | Θεαίτητε, χαλεπόν.

ΘΕΑΙ. Τί δὴ ;

ΞΕ. Τετόλημκεν ὁ λόγος οὗτος ὑποθέσθαι τὸ μὴ ὄν
εἶναι· ψεύθος γὰρ οὐκ ἂν ἄλλως ἐγίγνετο ὄν. Παρμενίδης
δὲ ὁ μέγας, ὦ παῖ, παισὶν ἡμῖν οὖσιν ἀρχόμενός τε καὶ
διὰ τέλους τοῦτο ἀπεμαρτύρατο, πεζῆ τε ὥδε ἐκάστοιτε λέγων
καὶ μετὰ μέτρων·

οὐ γὰρ μὴ ποτε τοῦτο δαμῆς, φησὶν, εἶναι μὴ ὄντα·
ἀλλὰ οὐ τῆσδ' ἀφ' ὁδοῦ διζήσιος εἰργε νόημα.

44 Τὴν ἀποφῆ, πῶς δὲν μπορεῖ ποτὴ νὰ ὑπάρξει ψεύτικος λό-
γος, τὴν ὑποστήριξαν οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Πλάτωνα οἱ κυνικοὶ καὶ μά-
λιστα ὁ Ἀντισθένης (ψευδῆ λέγειν οὐκ ἔστι). Τὸ πρόβλημα ἀπασχο-
λήσει τὸν Πλάτωνα καὶ στὸν «Κρατύλο» (429d - 431c). «Ἄρα οὐ ψευ-
δῆ λέγειν τὸ παράπαν οὐκ ἔστι, ἄρα τοῦτο σοὶ δύναται ὁ λόγος ; συ-
χνοὶ γὰρ τινες οἱ λέγοντες, ὦ φίλε Κρατύλε, καὶ νῦν καὶ πάλαι» καὶ
στὸν «Εὐθύδημος» (283c - 287a) «Τί δέ, ἔφη, ὦ Κτήσιππε, ὁ Εὐθύδη-
μος, ἡ δοκεῖ σοὶ οἶόν τ' εἶναι ψεύδασθαι ;» καὶ στὸ «Θεαίτητος» (188d -
189b). Ἐθῶ ὁμως στὸ «Σοφιστῆ» γιὰ πρώτη φορά καταπιάνεται μὲ
τὸ πρόβλημα τοῦτο ὁ Πλάτωνας τόσο βαθιὰ συσχετίζοντάς το μὲ τὴν
παρμενιδεϊκὴν ἀποφῆ γιὰ τὸ «μὴ ὄν» καὶ ἀναιρῶντάς τὴν ἀποφῆ τοῦ-
τη, φτάνει ν' ἀποδείξει, πῶς μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ψεύτικος λόγος, γιὰτὶ
μὲ κάποιον τρόπον ὑπάρχει καὶ τὸ «μὴ ὄν».

45. Τὸ «μὴ ὄν», τὸ «ὄν» καὶ μερικὰς ἄλλας ἔνοιαις, ποῦ τίς μετα-

γιατί ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς εἶναι πραγματικὰ ἀξιοθάμαστος καὶ τρομερὰ δυσκολόπιαστος, ἀφοῦ καὶ τώρα πολὺ ὠραία καὶ κομψὰ μᾶς ξεγλιστρῆσε καὶ κρύφτηκε σ' ἓνα εἶδος ποῦ εἶν' ἀδύνατο νὰ τὸ διερευνήσουμε.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΕΕ. Ἄραγες συνειδητὰ συμφωνεῖς σ' αὐτὸ μαζί μου ἢ μὴ σὲ πῆρ' ὁ κατήφορος νὰ ποῦμε καὶ συνηθισμένος ἀπὸ τὴν κουβέντα βιάστηκες νὰ συμφωνήσεις γρήγορα γρήγορα;

ΘΕΑΙ. Μὰ γιατί τὸ λές αὐτὸ καὶ σχετικὰ μὲ τί;

XXIV. Τὸ πρόβλημα γιὰ τὸ «μὴ ὄν».

Ἡ ἄποψη τοῦ Παρμενίδη.

ΕΕ. Τὸ εἶπα, γιατί πραγματικὰ, καλέ μου, βρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἓνα δυσκολότατο ζήτημα. Γιατί τὸ νὰ φαίνεται καὶ νὰ νομίζετ' ἓνα πράμα, πὼς εἶναι κάτι καὶ νὰ μὴν εἶναι πραγματικὰ καὶ τὸ νὰ λείπει κανεὶς μερικὰ πράματα καὶ νὰ μὴν εἶν' ἀληθινὰ, ὅλα αὐτὰ εἶναι προβλήματα γεμάτ' ἀπορίες καὶ τώρα καὶ σὲ περασμένους καιροὺς καὶ πάντα⁴⁶. Γιατί ἂν' ὀλότελα δύσκολο, Θεαίτητε, νὰ πεῖς μ' ὀποιοδήποτε τρόπο πὼς πραγματικὰ ὑπάρχει ψεύτικος λόγος ἢ ψεύτικη δοξασία, καὶ μόλις τὸ πεῖς, νὰ μὴν περιπέσεις σ' ἀντίφαση.

ΘΕΑΙ. Μὰ γιατί λοιπόν;

ΕΕ. Γιατί τολμάει, φίλε μου, αὐτὸς ὁ λόγος νὰ παραδέχεται, πὼς ὑπάρχει τὸ «μὴ ὄν»⁴⁶. Ἄλλιῶς δὲ γίνεται νὰ ὑπάρχει ψέμα. Ὁ μέγας δὴμος Παρμενίδης, νεαρό μου, στὰν ἑμεῖς εἰμασταν ἀκόμη πολὺ νέοι κι ἀρχίζοντας καὶ τελειώνοντας, καὶ προφορικὰ⁴⁶ καὶ στοὺς στίχους του, μᾶς ἔδινε τούτη τὴ μαρτυρία:

«Τοῦτο δὲ θ' ἀποδείξεις ποτὲ, λέει, τὰ «μὴ ὄντα» πὼς εἶναι.

Κάλλι' ἀπὸ τοῦτο τὸ δρόμο τῆς ἔρευνας τράβα τὸ νοῦ»,

χειρίζεται ὡς «εἶδη» ὁ Πλάτωνας-στὶς ἀποδείξεις του τίς κλείνουμε μέσα σὲ εἰσαγωγικά, πρῶτα πρῶτα γιὰ νὰ εὐκολύνουμε τὸν ἀναγνώστη νὰ παρακολουθεῖ τὴ συζήτηση κι ἔπειτα, γιατί τοὺς δρους αὐτοὺς «μὴ ὄν» καὶ «ὄν», ποῦ ἔτσι δὲ δὲν εἶναι προσαρμωμένοι στὴ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς τοὺς παραθέτουμε ἀτόφιος ὡς ζώπυρα.

46. «Πεζῆ τε...καὶ μετὰ μέτρων». Ὅπως εἶναι γνωστὸ ὁ Παρμενίδης ἔγραψε μόνο ἓνα μεγάλο διδαχτικὸ ποίημα, ποῦ ἔχει τὸν τίτλο «Περὶ φύσεως». Τὸ «πεζῆ» λοιπὸν δὲν μπορεῖ ν' ἀναφέρεται σ' ἔργο τοῦ Παρμενίδη γραμμένο στὸν πεζὸ λόγο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ σημαίνει τίποτ' ἄλλο παρὰ τὴν προφορικὴ διδασκαλία τοῦ φιλοσόφου, ὅπως δείχνει καὶ τὸ «ἐκἀστοτε λέγων».

B Παρ' ἐκείνου τε οὖν μαρτυρεῖται, καὶ | μάλιστα γὰρ δὴ πάντων ὁ λόγος αὐτὸς ἂν δηλώσειε μέτρια βασανισθεῖς. Τοῦτο οὖν αὐτὸ πρῶτον θεωσώμεθα, εἰ μὴ τί σοι διαφέρει.

ΘΕΑΙ. Τὸ μὲν ἐμὸν ὄπη βούλει τίθεσο, τὸν δὲ λόγον, ἧ βέλτεστα διέξεις, σκοπῶν αὐτὸς τε ἴθι κάμῃ κατὰ ταύτην τὴν ὁδὸν ἄγε.

XXV. ΞΕ. Ἐὰν χρὴ δρᾶν ταῦτα. Καὶ μοι λέγε· τὸ μηδαμῶς ὄν τολμῶμένον ποῦ φθέγγεσθαι;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ;

C ΞΕ. Μὴ τοίνυν ἔριδος ἕνεκα μηδὲ παιδιᾶς, ἀλλ' εἰ σπουδῆ δέοι | συννοήσαντά τινά ἀποκρίνασθαι ἰῶν ἀκροατῶν, ποῖ χρὴ τοῦνομ' ἐπιφέρειν τοῦτο τὸ μὴ ὄν· τί δοκοῦμεν ἂν εἰς τί καὶ ἐπὶ ποῖον αὐτόν τε καταχρήσασθαι καὶ τῷ πυθανομένῳ δεικνύναι;

ΘΕΑΙ. Χαλεπὸν ἦρον καὶ σχεδὸν εἰπεῖν, οἷφ γὰρ ἐμοὶ παντάπασιν ἄπορον.

ΞΕ. Ἄλλ' οὖν τοῦτο γὰρ δῆλον, διὰ τῶν ὄντων ἐπὶ τι τὸ μὴ ὄν οὐκ οἰσιτέον.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ ἂν;

ΞΕ. Οὐκοῦν ἐπειπερ οὐκ ἐπὶ τὸ ὄν, οὐδ' ἐπὶ τὸ τί φέρων ὀρθῶς ἂν τις φέροι.

ΘΕΑΙ. Πῶς δὴ;

D | ΞΕ. Καὶ τοῦτο ἡμῖν ποῦ φανερόν, ὥς καὶ τὸ τί τοῦτο εἶμα ἐπ' ὄντι λέγομεν ἐκάστοτε· μόνον γὰρ αὐτὸ λέγειν, ὡσπερ γυμνὸν καὶ ἀπρηγμωμένον ἀπὸ τῶν ὄντων ἀπάντων, ἀδύνατον ἢ γάρ;

ΘΕΑΙ. Ἄδύνατον.

Ἔχουμε λοιπὸν καὶ τὴ μαρτυρία τοῦ Παρμενίδη· μὰ περισσότερ' ἀπ' ἄλλα θὰ μᾶς φανερώσει τὸ πρᾶμα ὁ ἴδιος ὁ λόγος ποὺ εἶπαμε, ἂν καὶ λίγο ἀκόμη τότε ρασανίσουμε. Ἄς δοῦμε πρῶτα λοιπὸν, ἂν ἔχεις ἐσὺ καμιᾶν ἀντίρρηση.

ΘΕΑΙ. Ὅσο γιὰ τὴ δική μου τὴ γνώμη πάρ' τὴν ἴπως θέλεις. Ἐσὺ ἔμως κι ὁ ἴδιος προχώρησε κοιτάζοντας νὰ πάει ὅσο μπορεῖ καλύτερα ἢ ἔρευνά μας καὶ μένα ὁδήγησέ με σ' αὐτὸ τὸ δρόμο.

XXV. Ἐπακόλουθα τῆς παρμενιδικῆς ἀποψῆς
γιὰ τὸ «μὴ ὄν».

ΕΕ. Ἔτσι πρέπει νὰ κάνουμε. Γιὰ πές μου λοιπὸν, σὲ παρακαλῶ, ἐκεῖνο ποὺ «καθόλου δὲν ὑπάρχει», τολμάμε νὰ τὸ ἐκφράζουμε μὲ κάποιον τρόπο ;

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι ;

ΕΕ. Ἄν λοιπὸν ὄχι γιὰ νὰ γίνει λογομαχία, οὔτε γιὰ νὰ παίξουμε, παρὰ στὰ σοβαρὰ κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀκροατὲς εἶταν ὑποχρεωμένος, ἀφοῦ καλοσυλλογιστεῖ, νὰ μᾶς ἀπαντήσῃ, σὲ ποιὸ πρᾶμα πρέπει νὰ ἐφαρμόσει αὐτὴ τὴ λέξη, τὸ «μὴ ὄν», τί σοῦ φαίνεται ; Γιὰ ποιὸ καὶ τί λογῆς πρᾶμα κι αὐτὸς ὁ ἴδιος θὰ μπορούσε νὰ μεταχειριστεῖ αὐτὴ τὴ λέξη καὶ σὲ κάποιον ἄλλον, ποὺ θὰ ρωτοῦσε, νὰ τοῦ τὸ ἐξηγήσῃ ;

ΘΕΑΙ. Δύσκολο πρᾶμα μ' ἐρώτησες καὶ ποὺ γιὰ ἔνανε σὰν καὶ μένα τουλάχιστο εἶναι σχεδὸν ὀλότελ' ἀδύνατο ν' ἀπαντήσῃ.

ΕΕ. Καὶ ἔμως τοῦτο δῶ εἶν' ὥστ' ὅσο φανερό, πῶς δὲν μπορούμε ν' ἀποδώσουμε τὴν ἔννοια «μὴ ὄν» σὲ «κάτι», ποὺ εἶναι «ὄν».

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς θὰ μπορούσαμε ;

ΕΕ. Κι ἀφοῦ βέβαια δὲν μπορούμε ν' ἀποδώσουμε τὴν ἔννοια «μὴ ὄν» στὸ «ὄν», οὔτε στὸ «κάτι» θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὴν ἀποδώσει καὶ νὰ τὴν ἀποδώσει σωστά.

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς δά ;

ΕΕ. Γιατί, ἂ δὲ γελυέμαι, εἶν' ἀκόμη φανερό σ' ὅλους μας, πῶς καὶ τὴ λέξη «κάτι» τὴ λέμε κάθε φορὰ γιὰ ἕνα πρᾶμα, ποὺ ὑπάρχει. Γιατί βέβαια εἶν' ἀδύνατο νὰ ποῦμε αὐτὴ τὴ λέξη ἔτσι μόνη της, γυμνὴ καὶ ξεκολλημένη ἀπ' ὄλα τὰ ὄντα. Δὲν εἶν' ἔτσι ;

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια εἶν' ἀδύνατο.

ΞΕ. Ἄρα τῆδε σκοπῶν ξύμφοις ὡς ἀνάγκη τὸν τι λέγοντα ἐν γέ τι λέγειν;

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Ἐνός γάρ δὴ τό γε τι φήσεις σημεῖον εἶναι, τὸ δὲ τινὲ δυοῖν, τὸ δὲ τινὲς πολλῶν.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὖ;

Ε | ΞΕ. Τὸν δὲ δὴ μὴ τι λέγοντα ἀναγκαιότατον, ὡς εἶοικε, παντάπασιν μὴδὲν λέγειν.

ΘΕΑΙ. Ἀναγκαιότατον μὲν οὖν.

ΞΕ. Ἄρ' οὖν οὐδὲ τοῦτο συγχωρητέον, τὸ τὸν τοιοῦτον λέγειν μὲν [τι], λέγειν μὲντοι μὴδὲν, ἀλλ' οὐδὲ λέγειν φατέον, ὅς γ' ἂν ἐπιχειρῆ μὴ ὄν φθέγγεσθαι;

ΘΕΑΙ. Τέλος γοῦν ἂν ἀπορίας ὁ λόγος ἔχοι.

238 | XXVI. ΞΕ. Μήπω μέγ' εἴπης; ἔτι γάρ, ὦ μακάριε, εἶσι, καὶ ταῦτά γε τῶν ἀποριῶν ἡ μείσστη καὶ πρώτη. Περὶ γὰρ αὐτῆν αὐτοῦ τῆν ἀρχὴν οὕσα τυγχάνει.

ΘΕΑΙ. Πῶς φῆς; Λέγε καὶ μὴδὲν ἀποκνήσης.

ΞΕ. Τῷ μὲν ὄντι που προσγένονται ἂν τι τῶν ὄντων ἕτερον.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὖ;

ΞΕ. Μὴ ὄντι δέ τι τῶν ὄντων ἄρα προσγίγνεσθαι φησομεν δυνατὸν εἶναι;

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς;

ΞΕ. Ἄριθμὸν δὴ τὸν ξύμπαντα τῶν ὄντων τίθειεν.

Β ΘΕΑΙ. | Εἶπερ γε καὶ ἄλλο τι θετέον ὡς ὄν.

ΞΕ. Μὴ τοίνυν μὴδ' ἐπιχειρῶμεν ἀριθμοῦ μήτε πλήθος μήτε τὸ ἐν πρὸς τὸ μὴ ὄν προσφέρειν.

ΕΕ. Ἄραγε συμφωνεῖς μαζί μου σ' αὐτό, γιατί βλέπεις πὼς ὅποιος λέει «κάτι» ἀναγκαστικά ἐννοεῖ ἕνα κάποιο πράμα ;

ΘΕΑΙ. Ναί ! Ἔτσι τὸ παραδέχομαι.

ΕΕ. Καὶ θὰ παραδεχτεῖς ἀκόμη βέβαια, πὼς τὸ «κάτι» σημαίνει «ἕνα πράμα», καὶ τὸ «κάποια» σημαίνει «δυὸ» ἢ «πολλὰ πράματα».

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι ;

ΕΕ. Κι ὅποιος λέει «ὄχι κάτι», ἀναγκαστικά λέει ὀλό- τελα τίποτα.

ΘΕΑΙ. Χωρὶς ἄλλο.

ΕΕ. Μὰ δὲν εἶναι ἄραγες σωστὸ νὰ μὴν κάνουμε οὔτε τούτη τὴν παραχώρηση, πὼς ὅποιος λέει «ὄχι κάτι» μιλάει, μὰ δὲ λέει τίποτα ; Καὶ δὲν εἶναι πιὸ σωστὸ νὰ παραδε- χτοῦμε, πὼς οὔτε καν μιλάει, ὅποιος προσπαθεῖ νὰ ἐκφρά- σει τὸ ἀνύπαρχτο ;

ΘΕΑΙ. Ἔτσι τουλάχιστο θὰ τέλειωναν οἱ δυσκολίες τῆς ἔρευνάς μας.

XXVI. Τὸ «μὴ ὄν» ὀλότελ' ἀδιανόητο, ἀνεῖπωτο,
ἀπρόφερτο, ἀνέκφραστο.

ΕΕ. Μὴ λὲς κιόλας μεγάλο λόγο. Γιατὶ πίσω εἶν' ἀκό- μη, καλέ μου φίλε, καὶ μάλιστα ἡ πιὸ μεγάλη καὶ πρώτη ἀπ' ὅλες τὶς δυσκολίες. Δυσκολία ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴν ἴδια τὴν βάζση τῆς ἔρευνας.

ΘΕΑΙ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό ; Λέγε καὶ μὴ διστάσεις καθόλου.

ΕΕ. Σ' ἕνα «ὄν» μπορεῖ βέβαια νὰ προστεθεῖ κάποιο ἄλλο «ὄν».

ΘΕΑΙ. Βέβαια.

ΕΕ. Στὸ «μὴ ὄν» ὅμως θὰ δεχτοῦμ' ἄραγες, πὼς μπο- ρεῖ νὰ προστεθεῖ κάποιο ἀπὸ «τὰ ὄντα» ;

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς νὰ τὸ δεχτοῦμε ;

ΕΕ. Γιὰ κοίτα λοιπὸν τώρα. Τοὺς ἀριθμοὺς γενικὰ ὅλους τοὺς λογαριάζοῦμ' ἀνάμεσα στὰ «ὄντα».

ΘΕΑΙ. Περισσότερο ἀπὸ κάθε τι ἄλλο, ποὺ λογαριά- ζουμε γιὰ «ὄν».

ΕΕ. Λοιπὸν δὲν πρέπει οὔτε νὰ δοκιμάσουμε ν' ἀποδώ- σουμε στὸ «μὴ ὄν» κάτι ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς οὔτε τὴν πολλό- τητα οὔτε τὸ ἕνα.

ΘΕΑΙ. Οὐκ οὖν ἂν ὀρθῶς γε, ὡς ἔοικεν, ἐπιχειροῦμεν, ὡς φησιν ὁ λόγος.

ΞΕ. Πῶς οὖν ἂν ἡ διὰ τοῦ στόματος φθέγγασθαι ἂν τις ἦ καὶ τῇ διανοίᾳ τὸ παράπαν λάβοι τὰ μὴ ὄντα ἢ τὸ μὴ ὄν χωρὶς ἀριθμοῦ;

ΘΕΑΙ. Λέγε πῆ;

ΞΕ. Μὴ ὄντα μὲν ἐπειδὴν λέγωμεν, ἄρα οὐ πλήθος
C | ἐπιχειροῦμεν ἀριθμοῦ προστιθέναι;

ΘΕΑΙ. Τί μὴν;

ΞΕ. Μὴ ὄν δέ, ἄρα οὐ τὸ ἐν αὐτῷ;

ΘΕΑΙ. Σαφέστατά γε.

ΞΕ. Καὶ μὴν οὔτε δίκαιόν γε οὔτε ὀρθόν φαμεν ὄν ἐπιχειρεῖν μὴ ὄντι προσαρμοῦνται.

ΘΕΑΙ. Λέγεις ἀληθέστατα.

ΞΕ. Συννοεῖς οὖν ὡς οὔτε φθέγγασθαι δυνατὸν ὀρθῶς οὔτ' εἰπεῖν οὔτε διανοηθῆναι τὸ μὴ ὄν αὐτὸ καθ' αὐτό, ἀλλ' ἔστιν ἀδιανοήτῳ τε καὶ ἄρρητον καὶ ἀφθελκτον καὶ ἄλογον;

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.

D ΞΕ. Ἄρ' οὖν | ἐπυσάμην ἄρι λέγων τὴν μεγίστην ἀπορίαν ἐρεῖν αὐτοῦ πέρι;

ΘΕΑΙ. Τί δέ; Ἔτι μείζω τινα λέγειν ἄλλην ἔχομεν;

ΞΕ. Τί δέ, ὦ θαναμάσιε; Οὐκ ἐννοεῖς αὐτοῖς τοῖς λεχθεῖσιν διὰ καὶ τὸν ἐλέγχοντα εἰς ἀπορίαν καθίστησι τὸ μὴ ὄν οὕτως, ὥστε, ὁπόταν αὐτὸ ἐπιχειρῇ τις ἐλέγχειν, ἐναντία αὐτὸν αὐτῷ περὶ ἐκείνο ἀναγκάζεσθαι λέγειν;

ΘΕΑΙ. Πῶς φῆς; Εἰπέ εἰ σαφέστερον.

ΞΕ. Οὐδὲν δεῖ τὸ σαφέστερον ἐν ἐμοὶ σκοπεῖν. Ἐγὼ
E μὲν γὰρ | ὑποθέμενος οὔτε ἐνός οὔτε τῶν πολλῶν τὸ μὴ ὄν δεῖν μετέχειν, ἄρι τε καὶ νῦν οὕτως ἐν αὐτὸ εἰρηκα' τὸ μὴ ὄν γὰρ φημί. Συνιεῖς τοι;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΘΕΑΙ. Καί βέβαια δὲ θὰ κάναμε, καθὼς φαίνεται, σωστά, ἂν τὸ δοκιμάζαμε. Ἔτσι λείπει τὸ λογικό.

ΕΞ. Πῶς ὁμως μπορεῖ κανεὶς ἢ μὲ τὸ στόμα νὰ προφέρει ἢ καὶ μὲ τὴ διάνοιά του νὰ συλλάβει μ' ὁποιοδήποτε τρόπο «τὰ μὴ ὄντα» ἢ τὸ «μὴ ὄν» χωρὶς καμιά συσχέτιση μ' ἀριθμὸ ;

ΘΕΑΙ. Γιὰ ἐξηγήσου καλύτερα.

ΕΞ. Ὅταν λέμε «μὴ ὄντα», δὲ δοκιμάζουμε νὰ προσθέσουμε στὴν ἔννοιαν αὐτὴ τὴν πολλότητα ;

ΘΕΑΙ. Καί βέβαια.

ΕΞ. Καί ἔταν λέμε «μὴ ὄν», ἄραγε δὲν τοῦ προσθέτουμε τὴ μονάδα ;

ΘΕΑΙ. Ὅλοφάνερα.

ΕΞ. Καί ὁμως δεχόμαστε, πῶς δὲν εἶν' οὔτε δίκαιο οὔτε σωστὸ νὰ προσπαθοῦμε νὰ συνδέσουμε «ὄν» μὲ «μὴ ὄν».

ΘΕΑΙ. Ἄληθ:νότατα.

ΕΞ. Καταλαβαίνεις λοιπὸν, πῶς κυριολεκτικὰ δὲν μποροῦμε οὔτε νὰ προφέρουμε, οὔτε νὰ ἐκφράσουμε, οὔτε νὰ στοχαστοῦμε σωστὰ τὸ ἀπόλυτο «μὴ ὄν», παρὰ εἶν' ὀλότεια ἀδιανόητο κι ἀνεπίπωτο κι ἀπρόφερτο κι ἀνέκφραστο.

ΘΕΑΙ. Ὅλος διέλου.

ΕΞ. Γελάστηκα λοιπὸν πρωτύτερα. Ἐταν ἔλεγα πῶς ἐπρόκειταν νὰ διατυπώσω τὴν πιὸ μεγάλη δυσκολία σχετικὰ μ' αὐτὴ τὴν ἔννοια ;

ΘΕΑΙ. Μὰ τί ; Μήπως πρόκειται νὰ διατυπώσουμε καμὶαν ἄλλην ἀκόμη μεγαλύτερη ;

ΕΞ. Μὰ γιὰ κοίτα, ἐξαίσια νέε μου ! Δὲ διαβλέπεις μέσα σ' αὐτὰ ποὺ εἶπαμε κιόλας, πῶς αὐτὸ τὸ «μὴ ὄν» φέρνει σὲ δύσκολη θέση κι ἐκεῖνον ἀκόμη, ποὺ τὸ ἐξελέγχει, ἔτσι ποὺ ἔταν δοκιμάζει κανεὶς νὰ τὸ ὑποβάλλει σὲ κριτικὸν ἔλεγχο, τὸν ἀναγκάζει ν' ἀντιφάσκει ὁ ἴδιος μὲ τὸν ἑαυτὸ του σχετικὰ μ' ἐκεῖνο ;

ΘΕΑΙ. Τί ἔννοεῖς ; Γιὰ ἐξηγήσου ἀκόμη σαφέστερα.

ΕΞ. Δὲν εἶν' ἀνάγκη νὰ ζητᾶς σὲ μένα μεγαλύτερη σαφήνεια. Γιατὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ποὺ ἔθεσα γιὰ βασικὴν ἀρχή, πῶς τὸ «μὴ ὄν» δὲν πρέπει νὰ συσχετίζεται οὔτε μὲ τὸ «ἔνα» οὔτε μὲ τὰ «πολλά», μολαταῦτα καὶ πρὶν καὶ τώρα δὲ τὸ εἶπα καθαρὰ καθαρὰ «ἔνα». Γιατὶ λέω τὸ «μὴ ὄν». Καταλαβαίνεις βέβαια ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Καὶ μὴν αὐτὸ καὶ σμικρὸν ἐμπροσθεν ἀφθεγκτόν τε αὐτὸ καὶ ἄρρητον καὶ ἄλογον ἐφην εἶναι. Συνέπει;

ΘΕΑΙ. Συνέπεται. Πῶς γὰρ οὐ;

ΞΕ. Οὐκοῦν τό γε εἶναι προσάπτειν πειρώμενος ἐναν-
239 τία | τοῖς πρόσθεν ἔλεγον;

ΘΕΑΙ. Φαίνεται.

ΞΕ. Τί δέ; Τοῦτο προσάπτων οὐχ ὡς ἐνὶ διελεγόμην;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Καὶ μὴν ἄλογόν τε λέγων καὶ ἄρρητον καὶ ἀφθεγκ-
τον ὡς γε πρὸς ἓν τὸν λόγον ἐποιούμην,

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ;

ΞΕ. Φαμὲν δέ γε δεῖν, εἴπερ ὀρθῶς τις λέξει, μήτε ὡς ἐν μήτε ὡς πολλὰ διορίζειν αὐτό, μηδὲ τὸ παράπαν αὐτὸ καλεῖν· ἐνὸς γὰρ εἶδει καὶ κατὰ ταύτην ἂν τὴν πρόσ-
ρησιν προσαγορεύοιτο.

ΘΕΑΙ. Παντάσῃ γε.

B XXVII. ΞΕ. Τὸν μὲν τοίνυν ἐμέ γ' | εἴ τι τις ἂν λέγοι; Καὶ γὰρ πάλαι καὶ τὰ νῦν ἠετιμῆμενον ἂν εὗροι περὶ τὸν τοῦ μὴ ὄντος ἔλεγχον. Ὡστε ἐν ἑμοίγε λέγοντι, καθάπερ εἶπον, μὴ σκοπῶμεν τὴν ὀρθολογίαν περὶ τὸ μὴ ὄν, ἀλλ' ἕα δὴ νῦν ἐν σοὶ σκεψώμεθα.

ΘΕΑΙ. Πῶς φῆς;

ΞΕ. Ἴθι ἡμῖν εὖ καὶ γενναίως, ἅτε νέος ὢν, οἷ μάλιστα δύνασαι συνεινάς πειράσθηναι, μήτε οὐσίαν μήτε τὸ ἐν μήτε πλήθος ἀριθμοῦ προσιτιθεὶς τῷ μὴ ὄντι, κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον φθέγξασθαί τι περὶ αὐτοῦ.

C ΘΕΑΙ. Πολλὴ μὲν' ἂν με καὶ ἄτοπος ἔχοι | προθυμία

47. Ἡ ἀπόδειξις τοῦ Πλάτωνος εἶναι τούτῃ δῶ. Ὅταν εἰπῶν τῆ φραση «τὸ μὴ ὄν αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἔστιν ἀδιανόητόν τε καὶ ἄρρητον καὶ ἀφθεγκτόν καὶ ἄλογον» ἔπεσε σὲ πολλαπλὴν ἀντίφασιν, γιὰ τὴ α) λέσει τὸ «μὴ ὄν» σ' ἐνικὸν ἀριθμὸν, ἄρα τὸ συνδέσει μὲ τὸ «ἔνα», ποὺ εἶναι ἀριθμὸς, δηλ. «ὄν». Ἄρα συνδέσει τὸ «μὴ ὄν» μὲ τὸ «ὄν», πράμα ἀδύνατον, β) συνδέσει τὸ «μὴ ὄν» μὲ τὸ «ἔστι», ποὺ σημαίνει ὑπάρχει, εἶναι. Ἄρα πάλι συνδέσει τὸ «μὴ ὄν» μὲ τὸ «ὄν» γ) τὸ «ἔστι» εἶναι σ' ἐνικὸν ἀριθμὸν, ὅπως καὶ τὰ ἐπίθετα ἀδιανόητον, ἄρρητον κλπ., ἄρα

ΕΕ. Καί πάλι λίγο πιό πριν είχα πει, πώς «είναι» άπρό-
φερο και άνείπωτο και άνέκφραστο. Παρακολουθεΐς;

ΘΕΑΙ. Παρακολουθώ βέβαια. Πώς δέν παρακολουθώ.

ΕΕ. Άφου λοιπόν δοκιμάζω νά τó συσχετίσω με τήν
έννοια του «είναι», δέ λέω τ' άντίθετ' άπό κείνα, που είπα
πρίν:

ΘΕΑΙ. Έτσι φαίνεσαι.

ΕΕ. Κι άκόμη, όταν τó συσχετίζω με τó «είναι» σ' ένι-
κόν άριθμό, δέ μιλούσα γι' αυτό σά νά είν' ένα;

ΘΕΑΙ. Ναι.

ΕΕ. Καί όταν λέω, πώς είναι άνέκφραστο και άνείπωτο
και άπρόφερο, πάντα μιλω γι' αυτό σά νά είν' ένα*.

ΘΕΑΙ. Καί πώς όχι;

ΕΕ. Καί όμως λέμε, πώς είναι άνάγκη, αν πρόκειται
καις νά μιλάει σωστά, νά μήν «τό» προσδιορίζει ούτε σάν
ένα ούτε σάν πολλά, ούτε καν καθόλου νά «τό» ονομάσει.
Γιατί και μ' αυτή τήν εκφώνηση χαρακτηρίζεται σάν «ένα».

ΘΕΑΙ. Βεβαιότατα!

XXVII και XXVIII. Τó καταφύγιο του σοφιστή. Άν δέν
ύπάρχει τó «μη δν», δέν ύπάρχει όμοίωμα, ψέμα, άπάτη.

ΕΕ. Έμένα λοιπόν ποιός μπορεί πιά νά με λογαριάζει;
Έγώ κι άπ' άνεκαθε και τώρα δά βρέθηκα πάντα νικημέ-
νος στον κριτικό έλεγχο γιá τó «δν». Ώστε. άς μήν κοιτά-
ξουμε, καθώς είπα, νά βρούμε στά δικά μου τά λόγια τή
σωστή διατύπωση γιá τó «μη δν». Έλα όμως τώρα νά κοι-
τάξουμε σέ σένα.

ΘΕΑΙ. Τί έννοεις;

ΕΕ. Τράβα μπρός όμορφα και θαρραλέα, σά γέος που
είσαι, και βάλε όλα τά δυνατά σου και προσπάθησε νά μι-
λήσεις με κάποια σωστήν εκφραση γιá τó «μη δν» χωρίς νά
του άποδώσεις ούτε ύπαρξη, ούτε τόν άριθμό «ένα», ούτε
τόν άριθμό «πολλά».

ΘΕΑΙ. Σίγουρα θά 'ταν ύπερβολική κι άταίριαστη ή

πάλι συνδέει τó «μη δν» με τó «ένα», δηλ. τó δν. Όλα αυτά δημιουρ-
γιοϋνται αν δεχτούμε, πώς τó «μη δν» είναι ή άπόλυτη άντίθεση προς
τό «δν», άρα πώς ούτε ύπάρχει ούτε μπορεί νά νοηθεί. Θα πέσουν
δλ' αυτά, όταν παρακάτω θ' άποδείξει, ό Πλάτωνας, πώς τó «μη δν»
δέν είναι ή άπόλυτη άρνηση στο «δν», πώς ύπάρχει με κάποιον τρό-
πο και γνωρίζεται.

τῆς ἐπιχειρήσεως, εἰ σὲ τοιαῦθ' ὄρων πάσχοντα αὐτὸς ἐπιχειροῖην.

ΞΕ. Ἄλλ' εἰ δοκεῖ, σὲ μὲν καὶ ἐμὲ χαίρειν ἐῷμεν· ἕως δ' ἂν τινι δυναμένῳ δρῶν τοῦτο ἐντυγχάνωμεν, μέχρι τούτου λέγωμεν ὡς παντὸς μᾶλλον πανούργως εἰς ἄπορον δσοφιστῆς τόπον καταδέδυνεν.

ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα δὴ φαίνεται.

ΞΕ. Τοιγαροῦν εἴ τινα φήσομεν αὐτὸν ἔχειν φανταστικὴν τέχνην, ῥαδίως ἐκ ταύτης τῆς | χρείας τῶν λόγων ἀντιλαμβανόμενος ἡμῶν εἰς τούναντιον ἀποστρέψει τοὺς λόγους, ὅταν εἰδωλοποιὸν αὐτὸν καλῶμεν, ἀνερωτῶν τί ποτε τὸ παράπαν εἰδωλον λέγομεν. Σκοπεῖν οὖν, ὦ Θεαίτητε, χρῆ, τί τις τῷ νεανίᾳ πρὸς τὸ ἐρωτώμενον ἀποκρινεῖται.

ΘΕΑΙ. Δῆλον δι φήσομεν τά τε ἐν τοῖς ὕδασι καὶ κάτοπτροις εἰδωλα, εἶτι καὶ τὰ γεγραμμένα καὶ τὰ τετυπωμένα καὶ ἰδῆλα, ὅσα που τοιαῦτ' ἐσθ' ἕτερα.

Ε XXVIII. ΞΕ. Φανερός, ὦ Θεαίτητε, εἰ | σοφιστὴν οὐχ ἔωρακῶς.

ΘΕΑΙ. Τι δὴ;

ΞΕ. Δόξει σοι μύειν ἢ παντάπασιν οὐκ ἔχειν ὄμματα.

ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΞΕ. Τὴν ἀπόκρισιν ὅταν οὕτως αὐτῷ διδῶς [ἐὰν ἐν κατόπτροις ἢ πλάσμασι λέγῃς τι], καταγελάσεται σου τῶν λόγων, ὅταν ὡς βλέποντι λέγῃς αὐτῷ, προσποιούμενος οὔτε 240 κάτοπτρα οὔτε ὕδατα | γιννώσκειν οὔτε τὸ παράπαν ὄψιν, τὸ δ' ἐκ τῶν λόγων ἐρωτήσῃ σε μόνον.

ΘΕΑΙ. Ποῖον;

ΞΕ. Τὸ διὰ πάντων τούτων, ἃ πολλὰ εἰπὼν ἠξίωσας ἐνὶ προσεπεινὸν ὀνόματι, φθεγγάμενος εἰδωλον ἐπὶ πᾶσιν ὡς

48. Ἐνθ' ὃ Ἐλεάτης ξένος τοῦ ζητάει νὰ δώσει ἕνα ὄρισμὸν γιὰ τὸ τί εἶναι ὁμοίωμα, ὃ Θεαίτητος κάνει μίαν ἀπλὴν ἀπαρίθμηση ἀπὸ ὁμοιώματα, φυσικὰ εἰδωλα καὶ τεχνητὰ ἀντίγραφα.

δική μου προθυμία για μιὰ τέτιαν ἐπιχείρηση, ἄν, τὴ στιγμὴ πού βλέπω ἐσένα νὰ παθαίνεις τέτιες δουλιές, ἐπιχειροῦσα ἐγώ.

ΞΕ. Ἄν εἶσαι σύμφωνος λοιπόν, ἄς ἀφήσουμε ἡσυχους πιά καὶ σένα καὶ μένα. Κι ὡς πού νὰ πετύχουμε κάποιον, πού θὰ μπορέσει νὰ τὰ καταφέρει σὲ τούτη τὴν ἐπιχείρηση ὡς τότες ἄς παραδεχτοῦμε, πῶς ὁ σοφιστὴς μὲ τὴν πιὸ μεγάλη πανουργία ἔχει χωθεῖ σὲ κάποιον τόπον, ὅπου εἶν' ἀδύνατο νὰ φτάσουμε.

ΘΕΑΙ Εἶν' ὀλοφάνερο.

ΞΕ. Γιατὶ βέβαια μόλις ποῦμε, πῶς ἡ τέχνη, πού κατέχει αὐτός, εἶναι φαντασματοπλαστική, θὰ μᾶς πιάσει εὐκολὰ πάνω σ' αὐτὴ τὴ φρασεολογία μας καὶ θ' ἀντιστρέψει τὰ ἐπιχειρήματά μας, ἀναρωτώντας, ἔταν τὸν ὀνομάσουμε ὁμοίωματοπλαστική, τί ἐνοοῦμε τέλος πάντων, ἔταν λέμε «ὁμοίωμα». Πρέπει λοιπόν νὰ κοιτάξουμε, Θεαίτητε, τί ἀπάντηση θὰ δώσουμε στὸ παλληκάρι, ἔταν μᾶς κάνει αὐτὴ τὴν ἐρώτηση.

ΘΕΑΙ. Μὰ εἶναι φανερό, πῶς θὰ τοῦ ἀπαντήσουμε δειχνοντας τὰ ὁμοιώματα, πού σχηματίζονται μέσα σὰ νερά καὶ στοὺς καθρέφτες, καθὼς καὶ τίς ζωγραφιές καὶ τὰ σκαλιστὰ κι ὅσ' ἄλλα ὑπάρχουνε τέτια.⁴⁹

XXVIII. ΞΕ. Πῶς φαίνεσαι, Θεαίτητε, πῶς δὲν ἔχεις ἴδει ποτέ σου σοφιστὴ!

ΘΕΑΙ. Μὰ γιατί;

ΞΕ. Γιατὶ μόλις τὸν ἴδεις, θὰ σοῦ φανεῖ, σὰ νὰ ἔχει κλειστά τὰ μάτια του ἢ σὰ νὰ μὴν ἔχει καθόλου μάτια.

ΘΕΑΙ. Πῶς αὐτό;

ΞΕ. Ὅταν τοῦ δώσεις τέτιαν ἀπάντηση, ἔταν τοῦ μιλήσεις γιὰ ὁμοιώματα μέσα σὲ καθρέφτες ἢ γιὰ πλάσματα τῶν χειρῶν, θὰ σὲ κοροϊδέψει γιὰ τὰ λόγια σου. ἐπειδὴς ἐσὺ τοῦ μιλάς σὰ νὰ βλέπει, καὶ θὰ καμώνεται. πῶς δὲν ξέρει μήτε καθρέφτες μήτε νερά, μήτε βλέπει καθόλου καὶ θὰ σὲ ρωτήσει μόνο γιὰ τὸ λογικὸν ὄρισμό.

ΘΕΑΙ. Τί δηλαδή.

ΞΕ. Ποιὸ εἶν' ἐκεῖνο τὸ κοινὸ γνῶρισμα σ' ὅλα τούτα τὰ πολλά, πού ἀράδιασες, κι ἔκρινες σωστὸ νὰ τ' ὀνομάσεις μὲ μιὰ λέξη, ἐπειδὴ βέβαια εἶν' ἕνα μέσα σ' ὅλα καὶ τ' ὀ-

ἐν ὄν. Λέγε οὖν καὶ ἀμύνου μηδὲν ὑποχωρῶν τὸν ἄνδρα.

ΘΕΑΙ. Τί δῆτα, ὦ ξένε, εἰδῶλον ἂν φαίμεν εἶναι πλήν γε τὸ πρὸς ἀληθινὸν ἀφωμοιωμένον ἕτερον τοιοῦτον;

ΞΕ. Ἐτερον δὲ λέγεις τοιοῦτον ἀληθινόν, ἢ ἐπὶ τίνι

B τὸ | τοιοῦτον εἶπες;

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς ἀληθινόν γε, ἀλλ' εἰκὸς μὲν.

ΞΕ. Ἄρα τὸ ἀληθινὸν ὄντως ὄν λέγων;

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Τί δέ; Τὸ μὴ ἀληθινὸν ἄρ' ἐναντίον ἀληθοῦς;

ΘΕΑΙ. Τί μὴν;

ΞΕ. Οὐκ ὄντως ὄν ἄρα λέγεις τὸ εἰκός, εἴπερ αὐτὸ γε μὴ ἀληθινὸν ἐρεῖς.

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' ἐστὶ γε μὴν πως.

ΞΕ. Οὐκ οὐν ἀληθῶς γε, φῆς.

ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν· πλήν γ' εἰκὼν ὄντως.

ΞΕ. Οὐκ ὄντως ὄν ἄρα ὄντως ἐστὶν ὄντος ἣν λέγομεν εἰκόνα;

C ΘΕΑΙ. | Κινδυνεύει τοιαύτην τινὰ πεπλέχθαι συμπλοκῆν τὸ μὴ ὄν τῷ ὄντι, καὶ μάλα ἄτοπον.

ΞΕ. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον; Ὅρθῳ γοῦν διτι καὶ νῦν διὰ τῆς ἐπαλλάξεως ταύτης ὁ πολυκέφαλος σοφιστής ἠνάγκασεν ἡμᾶς τὸ μὴ ὄν οὐχ ἐκόντας ὁμολογεῖν εἶναι πως.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῳ καὶ μάλα.

ΞΕ. Τί δὲ δῆ; Τὴν τέχνην αὐτοῦ τίνα ἀφορίσαντες ἡμῖν αὐτοῖς συμφωνεῖν οἴοι τε ἐσόμεθα;

ΘΕΑΙ. Πῆ καὶ τὸ ποῖόν τι φοβούμενος οὕτω λέγεις;

49. Ὁ λογικός δηλ. ὀρισμός κατὰ τὸν Πλάτωνα βρῖσκει τὸ κοινὸ ἐκείνο χαρακτηριστικὸ πὸς διαπερνᾶει διὰ τὰ μερικὰ παραδείγματα καὶ ἀπαρτίζει τὴν ἔννοια πὸς ζητᾶμε νὰ ἐρίσουμε. Πρβλ. «Μένωννα» (75a) «οὐ μανθάνεις, διτι ζητῶ τὸ ἐπὶ πᾶσι τοῦτοις ταῦτόν; ... τί ἐστὶν ἐπὶ τῷ στρογγύλῳ καὶ εὐθεῖ καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις, ἃ δὴ σχήματα καλεῖς, ταῦτόν ἐπὶ πᾶσι;» καὶ «Φαίδρο» (266d): «Εἰς μίαν τε ἰδέαν συνορῶντα ἄγειν τὰ πολλαχῆ διεσπαρμένα, ἢ ἕκαστον ὀρίζομενος δῆλον ποιῆ, περὶ οὗ ἂν ἀεὶ διδάσκωμεν ἐθέλω».

50. Τὸ ὁμοίωμα, ἢ εἰκόνα δὲν ἀντιγράφει διὰ ἀνεξαιρέτως τὰ

νόμαζες ὁμοίωμα⁴⁹. Λέγε λοιπὸν καὶ ἀπόκρουε τὸν παλληκαρᾶ μὴν υποχωρώντας οὔτε βῆμα.

ΘΕΑΙ. Μὰ τί ἄλλο μπορούμε νὰ ποῦμε, πὼς εἶν' ὁμοίωμα, παρὰ ἓνα δεῦτερο πράμα καμωμένο νὰ μοιάζει δόλοτα σάν τ' ἀληθινό;

ΞΕ. Καὶ αὐτὸ τὸ δεῦτερο πράμα, πού λές, εἶν' ἀληθινὸ καὶ αὐτὸ ἦ πῶς τὸ ἐννοεῖς τὸ «σάν»;

ΘΕΑΙ. Καθόλου ἀληθινό, μοιάζει μόνο.⁵⁰

ΞΕ. Μὰ τί ὀνομάζεις ἀραγες ἀληθινό, κεῖνο πού εἶναι πραγματικά «ὄν»;

ΘΕΑΙ. Βέβαια.

ΞΕ. Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὅταν λές «ὄχι ἀληθινὸ» ἐννοεῖς ἀραγες τ' ἀντίθετο τ' ἀληθινοῦ;

ΘΕΑΙ. Τί ἄλλο;

ΞΕ. Ἄρα λοιπὸν πεῖς, πὼς τ' ὁμοίωμα εἶν' «ὄχι ἀληθινό». ἔπεται πὼς λές, ὅτι δὲν εἶναι «πραγματικὸ ὄν».

ΘΕΑΙ. Κι ὅμως ὑπάρχει ὅπωςδῆποτε.

ΞΕ. Βεβαιώνεις ὅμως, πὼς δὲν ὑπάρχει ἀληθινά.

ΘΕΑΙ. Δὲν ὑπάρχει ἀληθινά. Ὑπάρχει ὅμως σάν ὁμοίωμα.

ΞΕ. Αὐτὸ ἀρα, πού λέμ' ὁμοίωμα εἶτε εἰκόνα τοῦ πραγματικοῦ. ἐνὼ δὲν εἶναι «πραγματικά ὄν», ταυτόχρονα «εἶναι πραγματικά»;

ΘΕΑΙ. Πολὺ φοβοῦμαι, πὼς τὸ «μὴ ὄν» μὲ τὸ «ὄν» μπλέχτηκαν συναμεταξύ τους σὲ μιὰ τέτια περιπλοκή, καὶ πάρα πολὺ παράδοξη μάλιστα.

ΞΕ. Καὶ πῶς νὰ μὴν εἶναι παράδοξη; Βλέπεις λοιπὸν καθαρά, πὼς καὶ τούτῃ τῇ στιγμῇ ὁ πολυκέφαλος σοφιστῆς μὲ τ' ἀνακάτωμ' αὐτὸ τῶν ἐνοιῶν μᾶς ἀνάγκασε χωρὶς νὰ θέλουμε νὰ ὁμολογήσουμε, πὼς τὸ «μὴ ὄν» ὑπάρχει μὲ κάποιον τρόπο.

ΘΕΑΙ. Τὸ βλέπω πολὺ καλά.

ΞΕ. Ἔ λοιπόν! Τί νὰ κάνουμε; Ποιὸν ὀρισμὸ νὰ δώσουμε στὴν τέχνη του γιὰ νὰ μπορούμε νὰ ἴμαστε σύμφωνοι μὲ τὸν ἑαυτὸν μας;

ΘΕΑΙ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτὸ καὶ τί φοβάσαι καὶ μιλάς ἔτσι;

γνωρίσματα τοῦ πρότυπου, ἀλλιῶς θὰ εἶτανε τὸ ἴδιο πράμα. Πρβλ. «Κρατύλο» (432b) «ἀλλὰ τὸ ἐναντίον οὐδὲ τὸ παράπαν δὲχ πάντα ἀποδοῦναι, οἷόν ἐστι ὁ εἰκάσει, εἰ μέλλει εἰκῶν εἶναι» καὶ «Πολιτεία» (596d/e).

D *ΞΕ.* | Ὅταν περὶ τὸ φάντασμα αὐτὸν ἀπατᾶν φῶμεν καὶ τὴν τέχνην εἶναι τινα ἀπατητικὴν αὐτοῦ, τότε πότερον ψευδῆ δοξάζειν τὴν ψυχὴν ἡμῶν φήσομεν ὑπὸ τῆς ἐκείνου τέχνης, ἢ τί ποτ' ἐροῦμεν ;

ΘΕΑΙ. Τοῦτο· τί γὰρ ἂν ἄλλο εἴπαιμεν ;

ΞΕ. Ψευδῆς δ' αὐτὸ δόξα ἔσται τάναντία τοῖς οὖσι δοξάζουσα, ἢ πῶς ;

ΘΕΑΙ. Τάναντία.

ΞΕ. Λέγεις ἄρα τὰ μὴ ὄντα δοξάζειν τὴν ψευδῆ δόξαν ;

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.

E *ΞΕ.* Πότερον μὴ εἶναι τὰ μὴ | ὄντα δοξάζουσιν ἢ πως εἶναι τὰ μηδαμῶς ὄντα ;

ΘΕΑΙ. Εἶναι πως τὰ μὴ ὄντα δεῖ γε, εἴπερ ψεύσεται ποτέ τις τι καὶ κατὰ βραχύ.

ΞΕ. Τί δ' ; Οὐ καὶ μηδαμῶς εἶναι τὰ πάντως ὄντα δοξάζεται ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Καὶ τοῦτο δὴ ψεῦδος ;

ΘΕΑΙ. Καὶ τοῦτο.

ΞΕ. Καὶ λόγος, οἶμαι, ψευδῆς οὕτω κατὰ ταῦτα νομι-
241 σθήσεται τὰ τε ὄντα λέγων μὴ εἶναι | καὶ τὰ μὴ ὄντα εἶναι.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ ἂν ἄλλως τοιοῦτος γένοιτο ;

ΞΕ. Σχεδὸν οὐδαμῶς· ἀλλὰ ταῦτα ὁ σοφιστὴς οὐ φήσει. Ἡ τίς μηχανὴ συγχωρεῖν τινα τῶν εὐφροσύνων, ὅταν ἄφθγκτα καὶ ἄροητα καὶ ἄλογα καὶ ἀδιανόητα προδιωμολογημένα ἢ τὰ πρὸ τούτων ὁμολογηθέντα ; Μακράνομεν, ὦ Θεαίτητε, ἃ λέγει ;

51. Ὅτι δὲν μποροῦμε οὔτε νὰ σκεφτοῦμε οὔτε νὰ ἐκφράσομε τὸ «μὴ ὄν» τὸ ὑποστηρίζῃ πρωτότερα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πλάτωνας, δχι μόνο οἱ σοφιστές. Πρβλ. «Πολιτεία» (478b) «ἢ οἷόν τε αὐτὸ δοξάζειν μὲν, δοξάζειν δὲ μὴδέν; ἀδύνατον» καὶ «Θεαίτητο» (189a), «ὁ ἄρα μὴ ὄν δοξάζων οὐδὲν δοξάζει, ἀλλὰ μὴν ὁ γε μὴδὲν δοξάζων, τὸ παραπάν οὐδὲ δοξάζει».

52. Βλ. παραπάνω (238c), ὅπου ὁμολογήθηκε, πῶς τὸ «μὴ ὄν» εἶναι «ἀδιανόητόν τε καὶ ἄροητον καὶ ἄφθγκτον καὶ ἄλογον». Σὲ

ΕΕ. Ὅταν θὰ ὑποστηρίζουμε, πὼς ὁ σοφιστὴς μᾶς ἐξαπατᾷ μὲ τὰ φαντάσματά του καὶ πὼς ἡ τέχνη του εἶναι τέχνη τῆς ἀπάτης, τί θὰ ποῦμε τότες, πὼς ἡ ψυχὴ μας ἐξ αἰτίας τῆς δικῆς του τέχνης σχηματίζει ψεύτικες δοξασίες ἢ τί ἄλλο ἀραγε; θὰ ποῦμε;

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ θὰ ποῦμε, ὅτι ἄλλο;

ΕΕ. Καὶ ποῖα εἶναι ψεύτικη δοξασία; Ἐκεῖνη, ποὺ πιστεύει τ' ἀντίθετ' ἀπὸ τὰ «ὄντα». Δὲν εἶν' ἔτσι;

ΘΕΑΙ. Βέβαια, τ' ἀντίθετα.

ΕΕ. Ὑποστηρίζεις λοιπὸν, πὼς ἡ ψεύτικη δοξασία πιστεύει τὰ «μὴ ὄντα»;

ΘΕΑΙ. Ἀναγκαστικά.

ΕΕ. Τί δηλαδὴ πιστεύει, πὼς δὲν ὑπάρχουνε τὰ «μὴ ὄντα» ἢ πὼς ὑπάρχουνε μὲ κάποιον τρόπο, ὅσα δὲν ὑπάρχουνε μὲ κανέναν τρόπο;

ΘΕΑΙ. Φυσικά πὼς ὑπάρχουνε μὲ κάποιον τρόπο τὰ «μὴ ὄντα». Ἔτσι μόνο μπορεῖ κανεὶς νὰ πλανηθεῖ ἔστω καὶ στὸ παραμικρό.

ΕΕ. Μὰ γιὰ πρόσεξε! Δὲν πιστεύουνε μερικοὶ καὶ τ' ἀντίθετο, πὼς δὲν ὑπάρχουνε δηλαδὴ μὲ κανέναν τρόπο, ἐκεῖνα, ποὺ ἐξάπαντος ὑπάρχουν;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Κι αὐτὸ δὲν εἶν' ὁμῶς ψέμα;

ΘΕΑΙ. Κι' αὐτὸ βέβαια.

ΕΕ. Ἔτσι λοιπὸν κι ἕνας λόγος γιὰ τὶς ἴδιες αἰτίες, νομίζω, θὰ θεωρηθεῖ ψεύτικος, ὅταν δηλαδὴ λέει πὼς τὰ «ὄντα» δὲν ὑπάρχουν καὶ τὰ «μὴ ὄντα» ὑπάρχουν.

ΘΕΑΙ. Καὶ πὼς ἄλλιῶς θὰ μπορούσε νὰ 'ναι ψεύτικος;

ΕΕ. Σχεδὸν δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος. Ὁ σοφιστὴς ὅμως δὲ θὰ τὰ παραδεχτεῖ αὐτά⁵¹. Καὶ πραγματικά πὼς μπορεῖ νὰ συμφωνήσῃ μ' αὐτὰ ἕνας λογικὸς ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἔχουνε γίνῃ δεχτά, ἐκεῖνα, ποὺ πρωτύτερα ὁμολογήθηκαν, πὼς εἶν' ἀπόρροια καὶ ἀνείπωτα καὶ ἀνέκφραστα καὶ ἀδιανόητα; ⁵². Καταλαβαίνει, Θεαίτητε, τί θὰ μᾶς πεῖ ὁ σοφιστὴς;

τοῦτο ἐδῶ τὸ χωρίο ὁ Madwig σέβησι τις λέξεις «ἄφθονα καὶ ἄρρητα καὶ ἄλογα καὶ ἀδιανόητα». Ὁ Diès πρὸ δικαιολογημένα σέβησι τις λέξεις «τὰ πρὸ τούτων ὁμολογηθέντα» ποὺ τις θεωρεῖ ὡς ἀπεξηγηματικὴ παρεμβολὴ στὸ «προδιωμολογημένα». Ἐμπεῖς μεταφράσαμε τὸ κείμενο, ὅπως βρίσκεται στοὺς κώδικες.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ μανθάνομεν, ὅτι τάναντία φήσει λέγειν ἡμᾶς τοῖς νῦν δὴ, ψευδῆ τολμήσαντας εἰπεῖν ὡς
 Β ἔστιν ἐν δόξαις τε καὶ κατὰ λόγους; Τῷ | γὰρ μὴ ὄντι τὸ
 ὄν προσάπτειν ἡμᾶς πολλάκις ἀναγκάζεσθαι, διομολογησα-
 μένους νῦν δὴ πού τοῦτο εἶναι πάντων ἀδυνατώτατον.

XXIX. ΞΕ. Ὁρθῶς ἀπεμνημόνευσας. Ἄλλ' ὥρα δὴ
 βουλευσασθαι τί χροῆ δρᾶν τοῦ σοφιστοῦ πέρι· τὰς γὰρ ἀν-
 τιλήψεις καὶ ἀπορίας, ἐὰν αὐτὸν διερευνῶμεν ἐν τῇ τῶν
 ψευδουρογῶν καὶ γοήτων τέχνῃ τιθέντες, ὀρθῶς ὡς εὐποροῖ
 καὶ πολλαί.

ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα.

ΞΕ. Μικρὸν μέρος τοίνυν αὐτῶν διεληλύθαμεν, οὐσῶν
 C ὡς | ἔπος εἰπεῖν ἀπεράντων.

ΘΕΑΙ. Ἀδύνατον γὰρ ἂν, ὡς ἔοικεν, εἶη τὸν σοφιστὴν
 ἐλεῖν, εἰ ταῦτα οὕτως ἔχει.

ΞΕ. Τί οὖν; Ἀποστησόμεθα νῦν μαλθακισθέντες;

ΘΕΑΙ. Οὐκ οὖν ἔγωγέ φημι δεῖν, εἰ καὶ κατὰ οὐκ οὐκ
 οἰοί τ' ἐπιλαβέσθαι πῆ τὰνδρός ἔσμεν.

ΞΕ. Ἐξεῖς οὖν συγγνώμην καὶ καθάπερ νῦν εἶπες ἀγα-
 πῆσεις, ἐὰν πῆ καὶ κατὰ βραχὺ παρασπασώμεθα οὕτως
 ἰσχυροῦ λόγου;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐχ ἔξω;

D ΞΕ. Τόδε τοίνυν ἔτι | μᾶλλον παραιτοῦμαί σε.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

ΞΕ. Μὴ με οἶον πατραλοῖαν ὑπολάβης γίγνεσθαι τινα.

ΘΕΑΙ. Τί δὴ;

ΞΕ. Τὸν τοῦ πατρὸς Παρμενίδου λόγον ἀναγκαῖον ἡμῖν
 ἀμνημονέοις ἔσται βασανίζειν, καὶ βιάζεσθαι τό τε μὴ
 ὄν ὡς ἔστι κατὰ τι καὶ τὸ ὄν αὐτὸ πάλιν ὡς οὐκ ἔστι πῆ.

ΘΕΑΙ. Πώς δὲν καταλαβαίνω ; Θὰ μᾶς πεί, πὼς ἐμεῖς τώρα δά λέμε τ' ἀντίθετ' ἀπὸ κεῖνα, τῇ στιγμῇ ποῦ τοιμήσαμε νὰ ἰσχυριστοῦμε. πὼς ὁ π ἄ ρ χ ο υ ν ε «ψεύτικες δοξασίες» καὶ «ψεύτικοι λόγοι». Ἔτσι ἀναγκαστήκαμε ν' ἀποδώσουμε πολλὰς φορές τὸ «δὴν» στὸ «μὴ δὴν», ἐνῶ λίγο πρὶν εἶχαμ' ὁμολογήσει, πὼς αὐτὸ εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο.

XXIX. Ἄνάγκη ν' ἀναιρεθεῖ ἡ ἀποψη τοῦ Παρμενίδη, πὼς δὲν ὑπάρχει τὸ «μὴ δὴν».

ΞΕ. Πολὺ καλὰ τὰ θυμήθηκες. Ὡρα εἶν' ὁμως νὰ σκεφτοῦμε. τί θὰ κάμουμε σχετικὰ μὲ τὸ σοφιστῆ. Γιατὶ βλέπεις πόσο πληθαίνουν εὐκόλα οἱ ἀντιρρήσεις κι οἱ δυσκολίες, ὅταν τὸν διερευνούμε τοποθετώντας τὸν μέσα στὴν τέχνη τῶν ἀγυρτῶν καὶ τῶν μάγων.

ΘΕΑΙ. Τὸ βλέπω.

ΞΕ. Ὡς τώρα μάλιστα ζητάσαμε μόνον ἓνα μικρὸ μέρος ἀπὸ τίς δυσκολίες αὐτές, ποῦ εἶναι, σὰ νὰ ποῦμ', ἀπέραντες.

ΘΕΑΙ. Μ' ἂν εἶν' ἔτσι τὰ πράγματα, θὰ ἴναι μοῦ φαίνεται ἀδύνατο νὰ τὸν πιάσουμε τὸ σοφιστῆ.

ΞΕ. Τί θὰ γίνεῖ λοιπόν ; Θ' ἀποτραβηχτοῦμ' ἀπ' ἀδυναμία τώρα δά ;

ΘΕΑΙ. Ἐγὼ τουλάχιστο λέω, πὼς δὲν πρέπει, ἂν ἔχουμε καὶ τὴν παραμικρὴ δύναμη ἐπωσδήποτε νὰ τὸν ἀρπάξομ' ἀπὸ κάπου.

ΞΕ. Θὰ ἴσαι συγκαταβατικὸς λοιπόν καί, καθὼς εἶπες τώρα δά θὰ μείνεις κι εὐχαριστημένος. ἂν κατορθώσουμε νὰ πετύχουμε κάπως ἔστω κι ἓνα μικρὸ κέρδος σὲ μιὰ τόσο δύσκολην ἔρευνα ;

ΘΕΑΙ. Πὼς δὲ θὰ ἴμαι ;

ΞΕ. Μὰ καὶ κάτι ἄλλο σὲ παρακαλῶ ἀκόμη πιὸ πολὺ.

ΘΕΑΙ. Τί ;

ΞΕ. Νὰ μὴ μὲ πάρεις, πὼς γίνουμαι, σὰ νὰ ποῦμ', ἓνα εἶδος φονιάς τοῦ πατέρα μου.

ΘΕΑΙ. Τί ἐννοεῖς ;

ΞΕ. Θὰ γίνεῖ ἀνάγκη, γιὰ ν' ἀμυνθοῦμε, νὰ υποβάλουμε σὲ κριτικὸν ἔλεγχον τὸ λόγον τοῦ πατέρα Παρμενίδη καὶ ν' ἀποδείξομε μὲ τρόπο πειθαναγκαστικὸν καὶ πὼς ὑπάρχει μὲ κάποιον τρόπο τὸ «μὴ δὴν» καὶ πάλι πὼς δὲν ὑπάρχει κάπως τὸ «δὴν».

ΘΕΑΙ. Φαίνεται τὸ τοιοῦτον διαμαχητέον ἐν τοῖς λόγοις.

ΞΕ. Πῶς γὰρ οὐ φαίνεται καὶ τὸ λεγόμενον δὴ τοῦτο
 E τυφλῷ; Τοῦτων γὰρ μήτε ἐλεγχθέντων μήτε | ὁμολογηθέν-
 των σχολῇ ποτε τις οἶός τε ἔσται περὶ λόγων ψευδῶν λέ-
 γων ἢ δόξης, εἴτε εἰδώλων εἴτε εἰκόνων εἴτε μιμημάτων
 εἴτε φαντασμάτων αὐτῶν, ἢ καὶ περὶ τεχνῶν τῶν ὅσαι περὶ
 ταῦτά εἰσι, μὴ καταγέλαστος εἶναι τὰ ἐναντία ἀναγκαζόμε-
 νος αὐτῷ λέγειν.

ΘΕΑΙ. Ἄληθέστατα.

242 | ΞΕ. Διὰ ταῦτα μέντοι τοληητέον ἐπιτίθεσθαι τῷ πα-
 τρικῷ λόγῳ νῦν, ἢ τὸ παράπαν ἑατέον, εἰ τοῦτό τις εἴργει
 δρᾶν ὄκνος.

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' ἡμᾶς τοῦτό γε μηδὲν μηδαμῇ εἴρξῃ.

ΞΕ. Τρίτον τοίνυν ἐτι σε σμικρόν τι παραιτήσομαι.

ΘΕΑΙ. Λέγε μόνον.

ΞΕ. Εἶπον νῦν δὴ που λέγων ὡς πρὸς τὸν περὶ ταῦτ'
 ἔλεγχον αἰεὶ τε ἀπειρηκῶς ἐγὼ τυγχάνω καὶ δὴ καὶ τὰ νῦν.

ΘΕΑΙ. Εἶπες.

ΞΕ. Φοβοῦμαι δὴ τὰ εἰρημένα, μὴ ποτε διὰ ταῦτά
 σοι μαϊκὸς εἶναι δόξω παρὰ πόδα μεταβαλῶν ἑμαντὸν ἄνω
 B καὶ | κάτω. Σὴν γὰρ δὴ χάριν ἐλέγχειν τὸν λόγον ἐπιθη-
 σόμεθα, εἰάνπερ ἐλέγχωμεν.

ΘΕΑΙ. Ὡς τοίνυν ἔμοιγε μηδαμῇ δόξων μηδὲν πλημ-
 μελεῖν, ἂν ἐπὶ τὸν ἔλεγχον τοῦτον καὶ τὴν ἀπόδειξιν ἴης,
 θαρρῶν ἴδι τούτου γε ἔνεκα.

XXX. ΞΕ. Φέρε δὴ τίνα ἀρχὴν τις ἂν ἄρξαιτο παρα-
 κινδυνευτικοῦ λόγου; Δοκῶ μὲν γὰρ τήνδ', ᾧ παῖ, τὴν
 ὁδὸν ἀναγκαιοτάτην ἡμῖν εἶναι τρέπεσθαι.

ΘΕΑΙ. Ποίαν δὴ;

ΞΕ. Τὰ δοκοῦντα νῦν ἐναργῶς ἔχειν ἐπισκέπασθαι

ΘΕΑΙ. Είναι φανερό, πώς εἶν' ἀνάγκη ν' ἀγωνιστοῦμε ν' ἀποδείξουμε κάτι τέτιο στή συζήτησιν.

ΕΕ. Αὐτὸ τὸ βλέπει κι ἕνας στραβός, ποὺ λέει ὁ λόγος. Γιατί, ἂν δὲ γίνεи αὐτὸς ὁ ἔλεγχος καὶ τούτ' ἢ ὁμολογία, μὲ κανέναν τρόπο δὲ θὰ μπορέσει ποτὲ κανεὶς νὰ μιλάει γιὰ ψεύτικους λόγους ἢ γιὰ ψεύτικες δοξασίες ἢ γιὰ ἑμοιώματα ἢ γιὰ εἰκόνες ἢ γι' ἀπομιμήματα ἢ γιὰ «φαντάσματα», ἢ γιὰ τίς τέχνες, ποὺ καταγίνονται μ' ὄλ' αὐτά, χωρὶς νὰ γίνεται γελοῖος, ἀναγκασμένος καθὼς θὰ εἶναι ν' ἀντιφάσκει ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτὸ του.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΕΕ. Γι' αὐτὸ λοιπὸν πρέπει τώρα ἐγὼ νὰ τολμήσω νὰ χτυπήσω τὴν ἀποψη τοῦ πατέρα μου, ἢ νὰ παραιτηθῶ ὅλως διόλου ἀπ' αὐτὴ τὴν ἔρευνα, ἂν κάποιος δισταγμὸς μ' ἐμποδίζει νὰ τὸ κάμω.

ΘΕΑΙ. Τίποτα νὰ μὴ μᾶς ἐμποδίζει ἐμᾶς ἀπ' αὐτὸ καὶ καθόλου.

ΕΕ. Καὶ μιὰ τρίτην ὁμῶς μικρὴ χάρη ἔχω νὰ σοῦ ζητήσω ἀκόμη.

ΘΕΑΙ. Λέγε μόνο.

ΕΕ. Μιλώντας λίγο πρὶν, μοῦ φαίνεται, πὼς εἶπα, πὼς στὸν κριτικὸν ἔλεγχο γιὰ τούτα τὰ προβλήματα κι ἀπ' ἀνέκαθε δὲν τὰ βγάζω πέρα καὶ τώρα τὰ ἴδια.

ΘΕΑΙ. Ναί ! Τὸ εἶπες.

ΕΕ. Φοβοῦμαι λοιπὸν ὕστερ' ἀπ' ὅσα εἶπα, μὴ μὲ πάρεις γιὰ τρελλό, ποὺ ἀναποδογυρίζω τὸν ἑαυτὸ μου τ' ἀπάνω κάτω. Γι' αὐτὸ, σοῦ λέω, πὼς γιὰ χάρη δική σου καὶ μόνο θὰ καταπιαστῶ νὰ ἐλέγξω αὐτὴ τὴν ἀποψη, ἂν φυσικὰ τὰ καταφέρω νὰ τὴν ἐλέγξω.

ΘΕΑΙ. Τότε λοιπὸν τράβα μπρὸς μὲ θάρρος. Γιατί ἐγὼ τουλάχιστο ποτὲ δὲ θὰ νομίσω πὼς κάνεις τὸ παραμικρὸ κακό, ἂν προχωρήσεις σ' αὐτὸ τὸν ἔλεγχο καὶ τὴν ἀπόδειξιν.
XXX. Τί εἶναι τὸ «δν» ; Οἱ γνῶμες τῶν παλιῶν φιλοσόφων.

ΕΕ. Ἄς δοῦμε λοιπὸν ἀπὸ ποῦ πρέπει ν' ἀρχίσει κανεὶς τὴν ἐπικίντυνην αὐτὴν ἔρευνα ; Ἡ γνώμη μου εἶναι, νεαρέ μου, πὼς εἴμασι' ἀπόλυτ' ἀναγκασμένοι νὰ πάρουμε τοῦτον ἔδῳ τὸν δρόμο.

ΘΕΑΙ. Ποιόν ;

ΕΕ. Νὰ ζητάσουμε πρῶτα πρῶτα κεῖνα, ποὺ μᾶς φαίνονται τώρα δὲ γιὰ ὀλοφάνερα, μὴ τυχόν, ἐνῶ ἔχουμε κά-

C πρῶτον, μή πη | τεταραγμένοι μὲν ὦμεν περὶ ταῦτα, ὄφ-
 δίως δ' ἀλλήλοις ὁμολογῶμεν ὡς εὐκρινῶς ἔχοντες.

ΘΕΑΙ. Λέγε σαφέστερον ὃ λέγεις.

ΞΕ. Εὐκόλως μοι δοκεῖ Παρμενίδης ἡμῖν διειλέχθαι
 καὶ πᾶς ὅστις πώποτε ἐπὶ κρίσιν ὤρμησε τοῦ τὰ ὄντα διο-
 ρίσασθαι πόσα τε καὶ ποιά ἐστίν.

ΘΕΑΙ. Πῆ;

ΞΕ. Μῦθόν τινα ἕκαστος φαίνεται μοι διηγείσθαι παι-
 οῖν ὡς οὖσιν ἡμῖν, ὃ μὲν ὡς τρία τὰ ὄντα, πολεμεῖ δὲ ἀλ-
 D λήλοις ἐνίοτε αὐτῶν ἅτα πη, τοτὲ δὲ καὶ φίλα | γιγνώμενα
 γάμους τε καὶ τόκους καὶ τροφὰς τῶν ἐγγόνων παρέχεται·
 δύο δὲ ἕτερος εἰπῶν, ὑγρὸν καὶ ξηρὸν ἢ θερμοδὸν καὶ ψυ-
 χρὸν, συνοικίζει τε αὐτὰ καὶ ἐκδίδωσι· τὸ δὲ παρ' ἡμῖν
 Ἑλεατικὸν ἔθνος, ἀπὸ Ξενοφάνους τε καὶ ἔτι πρόσθεν ἀρ-
 ξάμενον. ὡς ἐνός ὄντος τῶν πάντων καλουμένων οὕτω διεξ-
 ἔρχεται τοῖς μύθοις. Ἰάδες δὲ καὶ Σικελαὶ τινες ὑστερον
 E Μοῦσαι ξυννεοήκασιν ὅτι συμπλέκειν ἀσφαλίστατον | ἀμ-
 φότερα καὶ λέγειν ὡς τὸ ὄν πολλά τε καὶ ἓν ἐστίν, ἔχθρα δὲ
 καὶ φιλίαν συνέχεται. Διαφερόμενον γὰρ αἰεὶ ξυμφέρεται,
 φασὶν αἰ συντωνώτεραι τῶν Μουσῶν· αἰ δὲ μαλακώτεραι
 τὸ μὲν αἰεὶ ταῦτα οὕτως ἔχειν ἐχάλασαν, ἐν μέρει δὲ τοτὲ
 μὲν ἓν εἶναι φασὶν τὸ πᾶν καὶ φίλον ὑπ' Ἀφροδίτης,
 243 τοτὲ δὲ | πολλά καὶ πολέμιον αὐτὸ αὐτῷ διὰ νεϊκός τι.
 Ταῦτα δὲ πάντα εἰ μὲν ἀληθῶς τις ἢ μὴ τούτων εἴρηκε,
 χαλεπὸν καὶ πλημμελὲς οὕτω μεγάλα κλεινοῖς καὶ παλαιοῖς
 ἀνδράσιν ἐπιτιμᾶν· ἐκεῖνο δὲ ἀνεπίφθονον ἀποφήνασθαι.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

53. Ὁ τρόπος, ποῦ ἀναφέρει ἐδῶ ὁ Πλάτωνας τὶς ὄντολογικῆς
 θεωρίης τῶν πρωιυτερινῶν φιλοσόφων, δὲν εἶναι ἀκριβολογημένος ἐπι-
 στημονικᾶ. Μὲ πολλὴν ἀοριστία καὶ κάποια σύγχυση μνημονεύει ἐδῶ
 ἀνάκατα τὰ περισσότερα προσωκρατικὰ συστήματα τῶν Ἰῶνων κοσμο-
 λόγων καὶ τῶν φιλοσόφων τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας.

54. Ἐγνωστὸν τὸν Ἡράκλειτον· «οὐ ξυνιασὶν ὄκως διαφερόμενον ἑω-
 τῷ ὁμολογεῖ· καλίντροπος ἀρμονίη ὄκωσπερ τόξου καὶ λύρης» (Diels,
 ἀπόσπ. 51).

ποια σύγχυση στο μυαλό μας γι' αυτά, μολαταυτα με πολλήν ευκολία συμφωνᾶμ' ἀναμεταξύ μας σὰ νὰ τὰ ἔχοιμε ξεκαθαρισμένα.

ΘΕΑΙ. Γιὰ πές το καθρότερ' αὐτὸ ποὺ λές.

ΞΕ. Μοῦ φαίνεται πὼς με κάποιαν ὑπερβολικὴν ευκολία μᾶς μίλησεν ὁ Παρμενίδης κι ὁποῖος ἄλλος ὡς τώρα καταπιάστηκε νὰ ξεδιαλύνει καὶ νὰ καθορίσει πόσα καὶ τί λογῆς εἶναι τὰ «ὄντα».

ΘΕΑΙ. Πὼς δηλαδή;

ΞΕ. Μοῦ φαίνεται, πὼς ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς μᾶς διηγίεται κι ἀπὸ ἴνα παραμυθᾷκι, σὰ νὰ ἴμαστε μωρὰ παιδιά. Ἄλλος μᾶς λέει, πὼς τὰ «ὄντα» εἶναι τρία καὶ πὼς μερικὰ ἀπ' αὐτὰ κάποτε πολεμοῦν συναμεταξύ τους με κάποιον τρόπο κι ἄλλοτε συμριλιώνονται καὶ κάνουνε γάμους καὶ γέννες καὶ θρέφουνε τὰ παιδιά τους⁵⁵. Ἄλλος πάλι λέει, πὼς εἶναι δυὸ, τὸ ὑγρὸ καὶ τὸ ξερὸ, ἢ τὸ ζεστὸ καὶ τὸ κρύο, καὶ τὰ βάζει νὰ συγκατοικοῦν καὶ νὰ παντρεύονται. Στὴν πατρίδα μου πάλι ἡ ἑλεατικὴ σχολὴ ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν Ξενοφάνη κι ἀκόμη πρωτύτερα, ἀνιστορεῖ μετὰ παραμύθια της, πὼς αὐτὰ ποὺ ὀνομάζουμε σύμπαντα, εἶν' ἕνα ὄν· ἀργότερα πάλι μερικὲς ἰωνικὲς καὶ σικελικὲς μοῦσες στοχάστηκαν, πὼς εἶναι τὸ πιὸ σίγουρο νὰ τὰ συμπλέκουμε καὶ τὰ δυὸ καὶ νὰ λένε, πὼς τὸ «ὄν» εἶναι καὶ πολλὰ κι ἕνα καὶ συγκρατεῖται μετὰ τὴν ἔχτρα καὶ τὴ φιλία. «Οἱ ἀντιθέσεις δημιουργοῦνε κάθε φορὰ τὴν ἐνότητα», λέν οἱ αὐστηρότερες ἀπ' αὐτὲς τίς Μοῦσες⁵⁶, ἐνῶ οἱ πιὸ μαλακὲς χαλαρώνουν αὐτὴ τὴν αἰώνιαν ἑμοιομορφία καὶ λένε, πὼς ἄλλοτε εἶναι τὸ σύμπαντο ἕνα καὶ συμφιλιωμένο ἀπὸ τὴν Ἀφροδίτη κι ἄλλοτε εἶναι πολλὰ κι ἐχτρικὰ συναμεταξύ τους ἀπὸ κάποια ἀμάχη⁵⁷. Τώρα τί ἀπ' ὅλ' αὐτὰ, ποὺ λέει ὁ καθένας τους, εἶν' ἀλήθεια ἢ ὄχι, εἶναι πολὺ δύσκολο κι ἄτοπο νὰ κρίνει κανεὶς, ὅταν πρόκειται γιὰ τόσο πολυφημισμένους κι ἀρχαίους ἄντρες. Τὸ μόνο, ποὺ μπορούμε νὰ ποῦμε χωρίς νὰ μᾶς κατηγορήσει κανεὶς, εἶναι τοῦτο δῶ.

ΘΕΑΙ Ποιό;

55. Ἐννοεῖ τὸν Ἐμπεδοκλή. «Ἄλλοτε μὲν Φιλότητι συναρμόμεν εἰς ἓν ἅπαντα, ἄλλοτε δ' εἰς ἕκαστα φερούμενα Νείκος ἔχθει» (Diels., «Περὶ φύσεως» ἀπόσπ. 17 στ. 7-8.).

ΞΕ. Ὅτι λίαν τῶν πολλῶν ἡμῶν ὑπεριδόντες ὀλιγωρήσαν· οὐδὲν γὰρ φροντίσαντες εἴτ' ἐπακολουθοῦμεν αὐτοῖς λέγουσιν εἶτε ἀπολειπόμεθα, περαίνουσι τὸ σφέτερον αὐτῶν | ἕκαστοι.

ΘΕΑΙ. Πῶς λέγεις ;

ΞΕ. Ὅτιαν τις αὐτῶν φθέγγεται λέγων ὡς ἔστιν ἢ γέγονεν ἢ γίγνεται πολλά ἢ ἓν ἢ δύο, καὶ θερμόν αὐ ψυχρῶ συγκεραννύμενον, ἄλλοθί πη διακρίσεις καὶ συγκρίσεις ὑποικθείς, τούτων, ὧ Θεαίτητε, ἕκαστοτε σύ τι πρὸς θεῶν ξυνειδῖς διι λέγουσιν ; Ἐγὼ μὲν γὰρ ὅτε μὲν ἦν νεώτερος, τοῦτό τε τὸ νῦν ἀπορούμενον ὁπότε τις εἶποι, τὸ μὴ ὄν, ἀκριβῶς ᾄμην ξυνιέναι. Νῦν δὲ ὀρθῶς ἔν' ἐσμὲν αὐτοῦ πέρι τῆς ἀπορίας.

C | **ΘΕΑΙ.** Ὅρῶ.

ΞΕ. Τάχα τοίνυν ἴσως οὐχ ἤτιον καὶ κατὰ τὸ ὄν ταῦτὸν τοῦτο πάθος εἰληφότες ἐν τῇ ψυχῇ περὶ μὲν τοῦτο εὐπορεῖν φαμεν καὶ μανθάνειν ὁπότε τις αὐτὸ φθέγγεται, περὶ δὲ θάτερον οὐ, πρὸς ἀμφοτέτερα ὁμοίως ἔχοντες.

ΘΕΑΙ. Ἴσως.

ΞΕ. Καὶ περὶ τῶν ἄλλων δὴ τῶν προειρημέων ἡμῖν ταῦτὸν τοῦτο εἰρήσθω.

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

XXXI. **ΞΕ.** Τῶν μὲν τοίνυν πολλῶν πέρι καὶ μετὰ **D** τοῦτο σκεψόμεθ', ἃν δόξῃ, περὶ | δὲ τοῦ μεγίστου τε καὶ ἀρχηγοῦ πρώτου νῦν σκεπιέον.

ΘΕΑΙ. Τίνος δὴ λέγεις ; Ἡ δὴλον διι τὸ ὄν φῆς πρῶτον δεῖν διερευνησασθαι, τί ποθ' οἱ λέγοντες αὐτὸ δηλοῦν ἡγοῦνται ;

ΞΕ. Κατὰ πόδα γε, ὧ Θεαίτητε, ὑπέλαβες. Λέγω γὰρ

56. Ἀυτὴ ἡ κατηγορία μπορεῖ νὰ γενικευτεῖ καὶ στοὺς ἀρχαίους καὶ στοὺς νεώτερους φιλόσοφους. Οἱ φιλόσοφοι «ὀλιγοῦρασι τῶν πολλῶν» καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν ἐπηρεάζουσι πραγματικὰ τὴ ζωὴ. Ἡ πρόθεσις τοῦ Πλάτωνος εἶτανε οἴγουρα νὰ διαμορφώσῃ τὴ ζωὴ μὲ τὴν ἀληθινὴν ἐπιστήμην, τὴ φιλοσοφίαν. Ὡστόσο κι ἐκεῖνος ἀραγες δὲν «ὀλιγοῦρασι τῶν πολλῶν ;»

ΕΕ. Ὅτι δηλαδή πάρα πολὺ μᾶς περιφρόνησαν καὶ μᾶς παραμέλησαν ἑμᾶς τοὺς πολλοὺς. Γιατὶ χωρὶς καθόλου νὰ γνωιαστοῦν, ἂν παρακολουθοῦμε τοὺς στοχασμοὺς των ἢ ἂν μένουμε πίσω, κοιτάζ' ὁ καθένας τοὺς νὰ τραδηῆξει ὡς τὸ τέλος τῆ δικῆ του τῆ σκέψη⁶⁶.

ΘΕΑΙ. Μὰ τί θέλεις νὰ πεῖς ;

ΕΕ. Ὅταν ἕνας ἀπ' αὐτοὺς λέει ἀποφθεγματικά, πῶς τὰ «ὄντα» «εἶναι» ἢ «ἔχουνε γίνεи» ἢ «γίνονται» «πολλά» ἢ «ἕνα» ἢ «δυσὸ» καὶ πάλι πῶς τὸ ζεστό ἀνακατέβεται μὲ τὸ κρύο, προϋποθέτοντας ἄλλοῦ χωρισμοὺς καὶ ἄλλοῦ ἐνώσεις μὲ κάποιον τρόπο, δὲ μοῦ λές, Θεαίτητε, γιὰ τὸ θεό, καταλαβαίνεις ἐσὺ κάτι, ἀπ' ἔλα αὐτὰ ποὺ λένε κάθε φορά ; Γιατὶ ἐγώ, σὰν εἰμouνα πιὸ νέος, ὅποτε τύχαινε νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ τοῦτο, ποὺ τώρα δὰ μᾶς βάζει σ' ἀπορία, δηλαδή γιὰ τὸ «μὴ ὄν», νόμιζα, πῶς καταλάβεινα στὴν ἐντέλεια. Τώρα ὅμως βλέπεις σὲ τί δυσκολίες ἔχουμε περιπέσει σχετικὰ μ' αὐτό.

ΘΕΑΙ. Τὸ βλέπω.

ΕΕ. Καὶ νὰ ἴδεις ποῦ, ἐνῶ ἴσως ἔχουμε πάθει καὶ γιὰ τὸ «ὄν» τὸ ἴδιο πάθημα στὴν ψυχὴ μας, ἰσχυρίζομαστε, πῶς γιὰ τοῦτο δῶ τάχα τὰ πράματα πάνε καλὰ καὶ πῶς τὸ καταλαβαίνουμε θαυμάσια, ἔταν μιλάει κανεὶς γι' αὐτό, καὶ πῶς τ' ἄλλο εἶναι, ποὺ δὲν καταλαβαίνουμε, ἐνῶ καὶ γιὰ τὰ δυσὸ μᾶς συμβαίνει τὸ ἴδιο πράμα.

ΘΕΑΙ. Ἴσως.

ΕΕ. Καὶ τὸ ἴδιο πρέπει νὰ ποῦμε καὶ γιὰ ἔλα τ' ἄλλα, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω.

ΘΕΑΙ. Βέβαια.

XXXI. Ἀναίρεση τοῦ δυϊσμοῦ καὶ τοῦ πλουραλισμοῦ.

ΕΕ. Τοῦτα λοιπὸν τ' ἄλλα τὰ «πολλά». μποροῦμε νὰ τὰ ἐξετάσουμε καὶ ἀργότερα, ἂν τὸ θεωρήσουμε καλὸ. Τώρα ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ διερευνήσουμε τὸ πιὸ μεγάλο καὶ πρωταρχικό.

ΘΕΑΙ. Ποιὸ ἐννοεῖς ; Μὰ εἶναι φανερό, πῶς λές, ὅτι εἶν' ἀνάγκη νὰ διερευνήσουμε πρῶτα πρῶτα τὸ «ὄν», γιὰ νὰ ἴδουμε, τί ἄραγε νομίζουν, πῶς φανερώνουνε μὲ τῆ λέξη αὐτῆ. ὅσοι τῆ λένε.

ΕΕ. Τ' ἀρπαξες στὸ φτερό, Θεαίτητε. Λέω λοιπὸν, πῶς

δὴ ταύτη δεῖν ποιεῖσθαι τὴν μέθοδον ἡμᾶς, ὅσον αὐτῶν παρόντων ἀναπυθνανομένους ὧδε· φέρε, ὅποσοι θερμοὶν καὶ ψυχρὸν ἢ τινα δύο τοιοῦτα τὰ πάντ' εἶναι φατε, τί ποτε
 Ε ἄρα τοῦτ' ἐπ' ἀμφοῖν φθέγγεσθε, | λέγοντες ἄμφω καὶ ἐκά-
 τερον εἶναι; Τί τὸ εἶναι τοῦτο ὑπολάβωμεν ὑμῶν; Πότε-
 ρον τρίτον παρὰ τὰ δύο ἐκεῖνα, καὶ τρίτα τὸ πᾶν ἀλλὰ μὴ
 δύο ἔτι καθ' ὑμᾶς τιθῶμεν; Οὐ γάρ που τοῖν γε δυοῖν
 καλοῦντες θάτερον ὄν ἀμφοτέρω δμοίως εἶναι λέγετε· σχε-
 δὸν γὰρ ἂν ἀμφοτέρως ἔν, ἀλλ' οὐ δύο εἴτην.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΕΕ. Ἀλλ' ἄρα τὰ ἀμφω βούλεσθε καλεῖν ὄν;

ΘΕΑΙ. Ἰσως.

244 ΕΕ. Ἀλλ', ὦ φίλοι, φήσομεν, | κἄν οὕτω τὰ δύο λέ-
 γοιτε ἂν σαφέστατα ἔν.

ΘΕΑΙ. Ὁρθότατα εἰρηκας.

ΕΕ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἡμεῖς ἠπορήκαμεν, ὑμεῖς αὐτὰ
 ἡμῖν ἐμφανίζετε ἰκανῶς, τί ποτε βούλεσθε σημαίνειν ὀπό-
 ταν ὄν φθέγγησθε. Δῆλον γὰρ ὡς ὑμεῖς μὲν ταῦτα πάσαι
 γιγνώσκετε, ἡμεῖς δὲ πρὸ τοῦ μὲν ᾠόμεθα, ἔν δ' ἠπορή-
 καμεν. Διδάσκετε οὖν πρῶτον τοῦτ' αὐτὸ ἡμᾶς, ἵνα μὴ δο-
 ξάζωμεν μανθάνειν μὲν τὰ λεγόμενα παρ' ὑμῶν, τὸ δὲ
 Β τούτου γίγνηται πᾶν τούναντίον. Ταῦτα δὴ | λέγοντές τε καὶ
 ἀξιούντες παρὰ τε τούτων καὶ παρὰ τῶν ἄλλων, δοοὶ
 πλείον ἐνὸς λέγουσι τὸ πᾶν εἶναι, μῶν, ὦ παῖ, τί πλημ-
 μελήσομεν;

ΘΕΑΙ. Ἥκιστά γε.

XXXII. ΕΕ. Τί δέ; Παρὰ τῶν ἔν τὸ πᾶν λεγόντων ἄρ'
 οὐ πευστέον εἰς δύναμιν τί ποτε λέγουσι τὸ ὄν;

57. Ἐγνωστὸς τοῦς ἑλεατικὸς (τὸν Ξενοφάνη, τὸν Παρμενίδη, τὸ
 Ζήνωνα κλπ.)

πρέπει να μεταχειριστούμε τούτη τή μέθοδο. Να υποθέσουμε, πώς οι φιλόσοφοι αυτοί βρίσκουντ' ἐδώ μπροστά μας και νὰ τὸς ρωτήσουμ' ἔτσι δά: «Γιὰ πέστε μας ἔσεϊς ποὺ υποστηρίζετε, πὼς τὰ σύμπαντα «εἶναι» τὸ ζεστό και τὸ κρύο ἢ κάποια δυὸ τέτια πράματα, τί ἄραγες ἐννοεῖτε μ' αὐτὴ τὴ λέξη, ποὺ ἀποδίνετε στὸ ζευγάρι, δταν λέτε πὼς κα: τὰ δυὸ και τὸ καθέν' ἀπ' αὐτὰ «εἶναι»; Πὼς θὰ τὸ πάρουμε αὐτὸ τὸ «εἶναι»; Θὰ τὸ λογαριάσουμε γιὰ κάτι τρίτο κοντὰ στὰ δυὸ ἐκεῖνα και θὰ υποθέσουμε, πὼς σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη σας τὸ σύμπαντο εἶναι τρία και ὄχι πιά δυὸ; Γιατὶ μὲ τὸ νὰ ὀνομάζετε ξεχωριστὰ τὸ καθέν' ἀπὸ τὰ δυὸ «ὄν», δὲν ἐννοεῖτε βέβαια πὼς και τὰ δυὸ κατὰ τὸν ἴδιον ἐντελῶς τρόπο εἶν' «ὄντα». Γιατὶ τότες τὸ πολὺ πολὺ θὰ εἴτανε μὲ δυὸ μορφές «ἕνα», ὄχι ἕμως «δυὸ».

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστὰ μιλάς.

ΕΕ. «Μὴ θέλετ' ἕμως τάχα νὰ ὀνομάζετε «ὄν» τὰ δυὸ μαζί:»

ΘΕΑΙ. Ἴσως.

ΕΕ. «Μὰ τότες, ἀγαπητοί» θὰ τοὺς ἀπαντήσουμε «και μ' αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ λέγατε πολὺ καθαρὰ, πὼς και τὰ δυὸ εἶν' ἕνα».

ΘΕΑΙ. Τοὺς τὰ εἶπες πολὺ σωστὰ.

ΕΕ «Ἄφου λοιπὸν ἐμεῖς πέσαμε σ' ἀδιέξοδο, ἔσεϊς τώρα νὰ μᾶς τὰ παραστήσετ' ὄλ' αὐτὰ μὲ ἱκανοποιητικὸν τρόπο, τί δηλαδὴ θέλετε νὰ πεῖτε, δταν ζεστοῦνετε τὴ λέξη «ὄν». Γιατ' εἶν' φανερὸ βέβαια, πὼς ἔσεϊς τὰ ξέρετ' αὐτὰ πολὺν καιρὸ τώρα, ἐνῶ ἐμεῖς πρωτύτερα θαρρούσαμε πὼς τὰ ξέ-
 ρουμε, και τώρα βρεθήκαμε σ' ἀπορία. Διδάξετέ μας λοιπὸν πρῶτα πρῶτα τοῦτο τὸ πράμα, γιὰ νὰ μὴν ἔχουμε τὴν ἰδέα, πὼς καταλαβαίνουμ' αὐτὰ, ποὺ μᾶς λέτε, ἐνῶ σι' ἀλήθεια γίνεται ὄλως διόλου τ' ἀντίθετο». Ἄν λοιπὸν ἐμεῖς λέμε και ζητοῦμ' αὐτὰ τὰ πράματα κι ἀπὸ τούτους ἐδῶ κι ἀπ' ὄλους τοὺς ἄλλους ὅσοι βεβαιώνουν, πὼς τὸ σύμπαντο εἶναι περισσότερ' ἀπὸ ἕνα «ὄν», ἄραγες θὰ κάνουμε καμιά παρεκτροπή, νεαρέ μου;

ΘΕΑΙ. Ὅτε τὴν παραμικρή.

XXXII. Ἐναίρεση τοῦ μονισμοῦ.

ΕΕ. Μὰ γιὰ κοίτα τώρα. Ἄπὸ κείνους, ποὺ λένε, πὼς τὰ σύμπαντα εἶν' ἕνα «ὄν»⁶⁷, δὲν πρέπει μ' ὄλη μας τὴ δύναμη νὰ προσπαθήσουμε νὰ μάθουμε, τί ἄραγες ἐννοοῦν πὼς εἶναι τὸ «ὄν»;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ ;

ΞΕ. Τόδε τοίνυν ἀποκρινέσθων. Ἐν πού φατε μόνον εἶναι ; Φαμὲν γάρ, φήσουσιν. Ἡ γάρ ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τί δέ ; ὃν καλεῖτέ τι ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

C ΞΕ. Πότερον ὅπερ ἔν, ἐπὶ τῷ | αὐτῷ προσχρόμενοι δυοῖν ὀνόμασιν, ἢ πῶς ;

ΘΕΑΙ. Τίς οὖν αὐτοῖς ἢ μετὰ τοῦτ', ὃ ξένη, ἀπόκρισις ;

ΞΕ. Δῆλον, ὃ Θεαίτητε, δι τῷ ταύτην τὴν ὑπόθεσιν ὑποθεμένῳ πρὸς τὸ νῦν ἐρωτηθὲν καὶ πρὸς ἄλλο δὲ διτιοῦν οὐ πάντων ὄριστον ἀποκρίνασθαι.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΞΕ. Τό τε δύο ὀνόματα δμολογεῖν εἶναι μὴδὲν θέμενον πλὴν ἔν καταγέλαστόν που.

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ ;

ΞΕ. Καὶ τὸ παράπαν γε ἀποδέχεσθαι τοῦ λέγοντος, ὡς D ἔστιν | ὀνομά τι, λόγον οὐκ ἂν ἔχοι.

ΘΕΑΙ. Πῆ ;

ΞΕ. Τιθεῖς τε τοῦνομα τοῦ πράγματος ἕτερον δύο λέγει πού τινε.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Καὶ μὴν ἂν ταῦτόν γε αὐτῷ τιθῆ τοῦνομα, ἢ μηδενὸς ὄνομα ἀναγκασθήσεται λέγειν, εἰ δὲ τινος αὐτὸ φήσει, συμβήσεται τὸ ὄνομα ὀνόματος ὄνομα μόνον, ἄλλου δὲ οὐδενὸς ὄν.

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Καὶ τὸ ἔν γε, ἑνὸς ἔν ὄν μόνον, καὶ τοῦτο ὀνόματος αὐ τὸ ἔν ὄν.

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.

ΞΕ. Τί δέ ; Τὸ δλον ἕτερον τοῦ ὄντος ἑνὸς ἢ ταῦτόν φήσουσι τούτῳ ;

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς ὄχι ;

ΕΕ. Ἄς μᾶς ἀποκριθῶνε λοιπὸν σὲ τοῦτο τὸ ἐρώτημα : « Ὑποστηρίζετε, πῶς τὸ «ὄν» εἶν' ἕνα μόνο ; » « Αὐτὸ ὑποστηρίζομε » θὰ μᾶς ποῦν. Δὲν εἶν' ἔτσι ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. « Γὰρ πέστε μας λοιπὸν ! ὀνομάζετε «ὄν» κάτι ; »

ΘΕΑΙ. « Ναί ».

ΕΕ. « Τὸ ἴδιο ποῦ ὀνομάζετε' « ἕνα », χρησιμοποιώντας δυὸ ὀνομασίες γιὰ τὸ ἴδιο πράγμα ἢ πῶς τὸ ἐννοεῖτε ; »

ΘΕΑΙ. Καὶ ποῖα θὰ ἦταν ἡ κατοπινὴ ἀπόκρισή τους, ξένε :

ΕΕ. Εἶναι φανερό. Θεαίτητε, πῶς ὁποῖος παραδέχεται αὐτὴ τὴν ὑπόθεσιν, οὔτε σὲ τούτῃ τὴν ἐρώτησιν, οὔτε σ' ὁποιαδήποτε ἄλλῃ τοῦ εἶναι πολὺ εὐκόλο ν' ἀπαντήσει.

ΘΕΑΙ. Πῶς αὐτό ;

ΕΕ. Γιατί καὶ τὸ νὰ ὁμολογεῖ, πῶς ὑπάρχουνε δυὸ ὀνομασίες, ἀφοῦ ἔθεσε γιὰ βασικὴν ἀρχή, πῶς δὲν ὑπάρχει τίποτ' ἄλλο παρὰ ἕνα «ὄν», εἶναι γιὰ γέλια.

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια.

ΕΕ. Καὶ γενικὰ τὸ νὰ παραδεχτεῖ καὶ νὰ λέει ἕνας ἄλλος, πῶς ὑπάρχει κάποια ὀνομασία, θὰ ἴτανε παράλογον.

ΘΕΑΙ. Γιατί ;

ΕΕ. Γιατί κι ἂν παραδεχτεῖ, πῶς ἡ ὀνομασία εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ πράγμα, δέχεται νομίζω δυὸ ὄντα.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Κι ἂν πάλι δεχτεῖ, πῶς ἡ ὀνομασία εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ πράγμα ἢ θ' ἀναγκαστεῖ νὰ πεῖ, πῶς εἶναι ὀνομασία γιὰ κάτι ἀνύπαρχον ἢ ἂν πεῖ πῶς εἶναι ὀνομασία γιὰ κάτι, ποῦ ὑπάρχει, θὰ συμφωνήσει πῶς ἡ ὀνομασία εἶναι ὀνομασία ὀνομασίας μόνο καὶ κανενὸς ἄλλου.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι' εἶναι.

ΕΕ. Καὶ ἡ ὀνομασία « ἕνα » βέβαια, ἀφοῦ εἶναι τὸ « ἕνα » τοῦ « ἐνοῦς » μόνο, θὰ εἶναι πάλι καὶ τοῦτο τὸ « ἕνα » μιᾶς ὀνομασίας⁸⁸.

ΘΕΑΙ. Ἀναγκαστικά.

ΕΕ. Καὶ γιὰ κοίτα τώρα. Γιὰ τὸ « ὄλον » τί θὰ ποῦνε πῶς εἶναι : Ἄλλο ἀπὸ τὸ « ἕνα ὄν » ἢ τὸ ἴδιο ;

παραδομένο, ἔδωκεν ἀφορμὴ γιὰ πολλὰς διορθώσεις. Ἐμεῖς τὸ μεταφράζομε, ὅπως τὸ ἔχει ἡ στερρότυπη ἐκδοσις τοῦ Teubner.

- E | ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ φήσουσί τε καὶ φασίν;
 ΕΕ. Εἰ τοίνυν ὄλον ἐστίν, ὥσπερ καὶ Παρμενίδης λέγει,
 πάντοθεν εὐκύκλου σφαιρῆς ἐναλίγκιον δ' κφ,
 μεσοῦθεν ἰσοπαλῆς πάντη· τὸ γὰρ οὔτε τι μείζον
 οὔτε τι βαιότερον πελέναι χρεόν ἐστι τῆ ἢ τῆ,
 τοιοῦτόν γε ὄν τὸ ὄν μέσον τε καὶ ἔσχατα ἔχει, ταῦτα δὲ
 ἔχον πᾶσα ἀνάγκη μέρη ἔχειν· ἢ πῶς;
 ΘΕΑΙ. Οὕτως.
- 245 ΕΕ. Ἄλλὰ | μὴν τὸ γε μεμερισμένον πάθος μὲν τοῦ
 ἐνὸς ἔχειν ἐπὶ τοῖς μέρεσι πᾶσιν οὐδὲν ἀποκωλύει, καὶ ταύ-
 τη δὴ πᾶν τε ὄν καὶ ὄλον ἐν εἶναι.
 ΘΕΑΙ. Τί δ' οὐ;
 ΕΕ. Τὸ δὲ πεπονθὸς ταῦτα ἄρ' οὐκ ἀδύνατον αὐτό γε τὸ
 ἐν αὐτὸ εἶναι;
 ΘΕΑΙ. Πῶς;
 ΕΕ. Ἄμεγρές δὴπου δεῖ παντελῶς τὸ γε ἀληθῶς ἐν κατὰ
 τὸν ὀρθὸν λόγον εἰρησθαι.
 ΘΕΑΙ. Δεῖ γὰρ οὖν.
- B ΕΕ. Τὸ δὲ γε τοιοῦτον ἐκ | πολλῶν μερῶν ὄν οὐ συμ-
 φωνήσει τῷ λόγῳ.
 ΘΕΑΙ. Μανθάνω.
 ΕΕ. Πότερον δὴ πάθος ἔχον τὸ ὄν τοῦ ἐνὸς οὔτως ἐν τε
 ἔσται καὶ ὄλον, ἢ παντάπασι μὴ λέγωμεν ὄλον εἶναι τὸ ὄν;
 ΘΕΑΙ. Χαλεπὴν προβέβληκας αἴρεσιν.
 ΕΕ. Ἀληθέστατα μέντοι λέγεις. Πεπονθὸς τε γὰρ τὸ ὄν
 ἐν εἶναι πως, οὐ ταῦτόν ὄν τῷ ἐνὶ φαίνεται, καὶ πλεονα δὴ
 τὰ πάντα ἐνὸς ἔσται.
 ΘΕΑΙ. Ναί.
- C ΕΕ. Καὶ μὴν εἴαν γε τὸ ὄν ἢ μὴ ὄλον διὰ τὸ | πεπον-

59. Οι στίχοι είναι παρμένοι από το ποίημα του Παρμενίδη «Περὶ φύσεως». (Diels. Ἀπόσπ. 8 στίχ. 43 - 45).

«Αὐτὰρ ἐπὶ πείρας πύματον, τετλεσμένον ἐστὶ
 Πάντοθεν, εὐκύκλου σφαιρῆς ἐναλίγκιον δγκφ,
 μεσοῦθεν ἰσοπαλῆς πάντη· τὸ γὰρ οὔτε τι μείζον
 οὔτε τι βαιότερον πελέναι χρεόν ἐστι τῆ ἢ τῆ».

ΘΕΑΙ. Μὰ πῶς μποροῦν ν' ἀρνηθοῦνε, πῶς εἶναι τὸ ἴδιο ;
 ΕΕ. Ἄν λοιπὸν τὸ «ὄν» εἶν' «ὄλο», καθὼς λέει κι ὁ
 Παρμενίδης,

«Στὸν ὄγκο μ' ὀλοστρόγγυλη σφαῖρα παντοῦ ποῦ μοιάζει,
 Ἄπὸ τὸ κέντρο ἰσόβαρη πρὸς ὅλες τίς μεριές,
 Γιατί δὲ στέκει ἐδῶ ἢ ἐκεῖ νά ν' πιό μικρό ἢ μεγάλο»⁶⁹,

θά ἔχει χωρὶς ἄλλο μέση κι ἄκριες. Κι ἅμα ἔχει αὐτά, ἀ-
 νάγκη πᾶσα νά ἔχει μέρη. Ἦ τί νομίζεις ἐσύ ;

ΘΕΑΙ. Ἔτσ' εἶναι.

ΕΕ. Καὶ βέβαια τίποτα δὲν ἐμποδίζει ἐκεῖνο, ποῦ εἶναι
 χωρισμένο σὲ μέρη, νά ἔχει ἐνότητα πάνω ἀπ' ὅλα τὰ μέρη
 του κι ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη ἐνῶ εἶναι «σύμπαντο» καὶ «ὄλο»
 νά ἔναι κι «ἕνα».

ΘΕΑΙ. Γιατί νά μὴν εἶναι ;

ΕΕ. Ἐκεῖνο ὅμως, ποῦ παθαίνει αὐτά, δὲν εἶν' ἀραγες
 ἀδύνατο νά εἶναι τὸ «καθαυτοῦ ἕνα» ;

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΕΕ. Γιατί, ἂ δὲ γελιέμαι, τὸ «καθαυτοῦ ἕνα» εἶν' ἀνάγκη
 σύμφωνα μὲ τὸ σωστὸ λογικὸν ὄρισμὸ νά ἐννοηθεῖ ὅλως
 διόλου χωρὶς μέρη.

ΘΕΑΙ. Χωρὶς ἄλλο.

ΕΕ. Ἐκεῖνο λοιπὸν τὸ «ἕνα», ποῦ σύγκεται ἀπὸ πολ-
 λά μέρη, δὲν συμφωνεῖ μὲ τὸν ὄρισμὸ.

ΘΕΑΙ. Καταλαβαίνω.

ΕΕ. Τί θὰ γίνεῖ λοιπὸν ; Τὸ «ὄν» ποῦ ἔχει τὴν ἰδιότητα
 νά εἶν' «ἕνα», ἔτσι δὲ θὰ εἶναι καὶ «ἕνα» καὶ «ὄλο»⁷⁰ ἢ θὰ
 παρκατηθοῦμε ὅλως διόλου ἀπὸ τὸ νά ποῦμε, πῶς τὸ «ὄν»
 εἶν' «ὄλο» ;

ΘΕΑΙ. Μοῦ προτείνεις μιὰ πολὺ δύσκολη ἐκλογή.

ΕΕ. Πολὺ σωστὰ τὸ λὲς αὐτό. Γιατί ἅμα ποῦμε πῶς τὸ
 «ὄν» ἔχει τὴν ἰδιότητα νά εἶναι «κατὰ προσέγγιση ἕνα»,
 θὰ φανεῖ ἀμέσως, πῶς δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ «ἕνα» καὶ τό-
 τες τὰ σύμπαντα θὰ ἔναι περισσότερ' ἀπὸ ἕνα.

ΘΕΑΙ. Naί.

ΕΕ. Ἄν ὅμως πάλι τὸ «ὄν» δὲν εἶν' «ὄλο», γιατί ἔχει

60. Δηλαδὴ δὲ θὰ εἶναι τὸ «καθαυτοῦ ἕνα», παρὰ κατὰ προσέγγιση «ἕνα» (ἐν πῶς), ἀρα δὲ θὰ εἶναι «ἕνα».

θέναι τὸ ὑπ' ἐκείνου πάθος, ἧ δὲ αὐτὸ τὸ ὄλον, ἐνδεὲς τὸ ὄν
ἑαυτοῦ ξυμβαίνει.

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

ΞΕ. Καὶ κατὰ τοῦτον δὴ τὸν λόγον ἑαυτοῦ στερόμενον
οὐκ ὄν ἐστί τὸ ὄν.

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Καὶ ἐνός γε αὖ πλείω τὰ πάντα γίνεται, τοῦ τε
ὄντος καὶ τοῦ ὄλου χωρὶς ἰδίαν ἑκατέρου φύσιν εἰληφός.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Μὴ ὄντος δέ γε τὸ παράπαν τοῦ ὄλου, ταῦτά τε
D ταῦτα ὑπάρχει τῷ ὄντι καὶ πρὸς τῷ μὴ εἶναι μὴδ' | ἂν γε-
νέσθαι ποτὲ ὄν.

ΘΕΑΙ. Τί δή;

ΞΕ. Τὸ γενόμενον ἀεὶ γέγονεν ὄλον· ὥστε οὔτε οὐσίαν
οὔτε γένεσιν ὡς οὐσαν δεῖ προσαγορεύειν [τὸ ἐν ἧ] τὸ ὄλον
ἐν τοῖς οὐσι μὴ τιθέμενα.

ΘΕΑΙ. Παντάπασιν ἔοικε ταῦθ' οὕτως ἔχειν.

ΞΕ. Καὶ μὴν οὐδ' ὅποσον οὖν τι δεῖ τὸ μὴ ὄλον εἶναι·
ποσόν τι γὰρ ὄν, ὀπόσον ἂν ἧ, τοσοῦτον ὄλον ἀναγκαῖον αὐ-
τὸ εἶναι.

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ γε.

ΞΕ. Καὶ τοίνυν ἄλλα μυρία ἀπεράντους ἀπορίας ἑκα-
E στον εἰληφός φανεῖται τῷ τὸ ὄν | εἶτε δύο τινὲ εἶτε ἐν μό-
νον εἶναι λέγοντι.

ΘΕΑΙ. Δηλοῖ σχεδὸν καὶ τὰ νῦν ὑποφαίοντα· συνάπτε-
ται γὰρ ἕτερον ἐξ ἄλλου, μείζω καὶ χαλεπωτέραν φέρον περὶ
τῶν ἐμπροσθεν ἀεὶ ῥηθέντων πλάνην.

XXXIII. ΞΕ. Τοὺς μὲν τοίνυν διακριβολουμένους
ὄντος τε πέρι καὶ μὴ πάντας μὲν οὐ διεληλύθαμεν, ὅμως δὲ
ἱκανῶς ἐχέτω· τοὺς δὲ ἄλλως λέγοντας αὖ θεατέον, ἴν' ἐκ
πάντων εἰδῶμεν ὅτι τὸ ὄν τοῦ μὴ ὄντος οὐδὲν εὐπορώτε-

246 ρον | εἰπεῖν ὅτι ποτ' ἔστιν.

τήν ιδιότητα νά εἶν' «ἕνα», καί ἂν «ὑπάρχει» ξεχωριστά τὸ καθαυτοῦ «ἕλο», ἔπεται πῶς λείπει ἀπὸ τὸ «δν» ὁ ἑαυτὸς του.

ΘΕΑΙ. Καί βέβαια.

ΞΕ. Σύμφωνα λοιπὸν μ' αὐτὸ τὸ συλλογισμό, ἀφοῦ στὸ «δν» λείπει ὁ ἑαυτὸς του θὰ εἶν' «ὄχι δν».

ΘΕΑΙ. Σωστά.

ΞΕ. Κι ἔτσι καί πάλι τὰ σύμπαντα γίνονται περισσότερ' ἀπὸ ἕνα, ἀφοῦ καί τὸ «δν» καί τὸ «ἕλο» πῆρε χωριστά τὸ καθένα δική του ὑπαρξή.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Ἄν ὅμως δὲν ὑπάρχει καθόλου τὸ «ἕλο», πάλι τὰ ἴδια παθαίνει τὸ «δν» κι ἐχτός πού δὲν ὑπάρχει, οὔτε μπορεῖ ποτέ νά γίней «δν».

ΘΕΑΙ. Μὰ γιατί;

ΞΕ. Κάθε τι, πού ἔγινε, πάντα ἔγιν' «ἕλο»· ὥστε δὲν εἶναι μπορετὸ νά ποῦμε πῶς ὑπάρχει οὔτε οὐσία οὔτε γένεση, ἂν δὲν παραδεχτοῦμε πῶς ὑπάρχει [τὸ «ἕνα» ἢ] τὸ «ἕλο».

ΘΕΑΙ. Φαίνεται, πῶς αὐτὰ εἶν' ὅλων διόλου, ὅπως τὰ λές.

ΞΕ. Κι ἀκόμη ἐκεῖνο πού δὲν εἶναι «ἕλο» οὔτε μπορεῖ καν νά ἔχει ὅποιαδήποτε ποσότητα. Γιατί, ὅταν ἔχει κάποια ποσότητα, ἀναγκαστικά εἶν' «ὀλόκληρη» τήση, ὅση κι ἂν εἶναι.

ΘΕΑΙ. Σίγουρα!

ΞΕ. Λοιπὸν νά! Τούτα κι ἀπειρ' ἄλλα πένια τὸ καθένα μὲ ἀνυπερνίκητες δυσκολίες θὰ παρουσιαστοῦνε μπροστὰ σὲ κεῖνον, πού λέει εἴτε πῶς εἶναι δύο, εἴτε πῶς εἶν' ἕνα μόνον τὸ «δν».

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ φαίνεται δὲ κι ἀπὸ τίς δυσκολίες, πού τῶρ' ἀρχίζουν νά μισοφανερώνουνται. Γιατί ἀδιάκοπα δένουντ' ἢ μὰ μὲ τὴν ἄλλη, φέρνοντας ὀλοένα μεγαλύτερη καί βαρύτερη σύγχυση σ' ἐκεῖνα, πού κάθε φορά λέμε.

XXXIII. Ὑλιστές καί ἰδεαλιστές.

ΞΕ. Φυσικά δὲν ἐξετάσαμε ὅλους ἐκείνους, πού μ' ἀκριβολογία ἐρευνοῦν τὸ «δν» καί τὸ «μὴ δν». Ὡστόσο ἄς ἀρκεστοῦμ' ὧ; ἐδῶ. Γιατί τώρα πάλ' εἶν' ἀνάγκη νά ριξοῦμε μιὰ ματιὰ σὲ κείνους, πού μιλοῦν διαφορετικά, γιὰ νά διαπιστώσοῦμ' ἀπ' ὅλους, πῶς δὲν εἶναι καθόλου εὐκολότερο νά πει κανεὶς τί 'ναί τὸ «δν» ἀπὸ τὸ νά πει τί 'ναί τὸ «μὴ δν».

ΘΕΑΙ. Οὐκοῦν πορεύεσθαι χρῆ καὶ ἐπὶ τούτους.

ΞΕ. Καὶ μὴν ἔοικέ γε ἐν αὐτοῖς ὅλον γιγαντομαχία τις εἶναι διὰ τὴν ἀμφισβήτησιν περὶ τῆς οὐσίας πρὸς ἀλλήλους.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΞΕ. Οἱ μὲν εἰς γῆν ἐξ οὐρανοῦ καὶ τοῦ ἀοράτου πάντα ἔλκουσι, ταῖς χερσὶν ἀτεχνῶς πέτρας καὶ δρυὸς περιλαμβά-
 νοντες. Τῶν γὰρ τοιούτων ἐραπιτόμενοι πάντων δισχυρίζον-
 ται τοῦτο εἶναι μόνον ὃ παρέχει προσβολὴν καὶ ἐπαφήν τι-
 να, ταῦτόν σῶμα καὶ οὐσίαν δριζόμενοι, τῶν δὲ ἄλλων | εἰ-
 τίς τί φησι μὴ σῶμα ἔχον εἶναι, καταφρονοῦντες τὸ παρό-
 παν καὶ οὐδὲν ἐθέλοντες ἄλλο ἀκούειν.

ΘΕΑΙ. Ἡ δεινὸς εἶρηκας ἄνδρας· ἤδη γὰρ καὶ ἐγὼ τούτων συχνοῖς προσέτυχον.

ΞΕ. Τοιγαροῦν οἱ πρὸς αὐτοὺς ἀμφισβητοῦντες μάλα εὐλαβῶς ἄνωθεν ἐξ ἀοράτου ποθὲν ἀμύνονται, νοητὰ ἅττα καὶ ἀσώματα εἶδη βιαζόμενοι τὴν ἀληθινὴν οὐσίαν εἶναι· τὰ δὲ ἐκείνων σώματα καὶ τὴν λεγόμενὴν ὑπ' αὐτῶν ἀλήθειαν
 C κατὰ σμικρὰ | διαθραύοντες ἐν τοῖς λόγοις γένεσιν ἄντ' οὐ-
 σίας φερομένην τινὰ προσαγορεύουσι. Ἐν μέσῳ δὲ περὶ ταῦτα ἀπλειτος ἀμφοτέρων μάχη τις, ὧ θεαίτητε, ἀεὶ ξυν-
 ἔσκηκεν.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

ΞΕ. Παρ' ἀμφοῖν τοίνυν τοῖν γενοῖν κατὰ μέρος λάβω-
 μεν λόγον ὑπὲρ ἧς τίθενται τῆς οὐσίας.

ΘΕΑΙ. Πῶς οὖν δὴ ληφόμεθα ;

ΞΕ. Παρὰ μὲν τῶν ἐν εἰδεσὶν αὐτὴν τιθεμένων ῥᾶον·
 ἡμερώτεροι γάρ· παρὰ δὲ τῶν εἰς σῶμα πάντα ἐλκόντων βίᾳ
 D | χαλεπώτερον, ἴσως δὲ καὶ σχεδὸν ἀδύνατον. Ἄλλ' ὧδέ μοι
 δεῖν δοκεῖ περὶ αὐτῶν ῥᾶν.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΘΕΑΙ. Ἄς προχωρήσουμε λοιπὸν καὶ σ' αὐτούς.

ΕΕ. Ἀληθινὰ γίνετ' ἀναμεταξύ τους τέττα φιλονικία, γιὰ τὸ τί εἶναι «οὐσία»⁶², πὸ μοιάζει σὰ γιγαντομαχία⁶³.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΕΕ. Νά ! Ἀπὸ τῆ μιὰ μεριά εἶναι μερικοί, πὸ κατεδά-
ζουνε τὰ πάντ' ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ τ' ἀέρατο στῆ γῆν,
ἀγκυλιάζοντας κυριολεχτικὰ μὲ τὰ χέρια τους βράχους καὶ
δέντρους. Γιατὶ πιάνοντας ἐλ' αὐτὰ ὑποστηρίζουνε, πῶς ἐκεῖνο
μόνο ὑπάρχει, πὸ μᾶς δίνει κάποιαν ἀντίσταση καὶ πιά-
σιμο κι ὀρίζουνε, πῶς εἶναι τὸ ἴδιο «πράμα «σῶμα» καὶ οὐ-
σία». Κι ἂν ἄλλος κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἄλλους πεῖ, πῶς ὑπάρ-
χει κάτι πὸ ἐν ἔχει σῶμα, τὸν καταφρονοῦν ἠλότεια καὶ
δὲ θέλουν ν' ἀκούσουνε τίποτ' ἄλλο⁶⁴.

ΘΕΑΙ. Φοβεροὶ ἀληθινὰ εἶναι τοῦτοι δῶ οἱ ἄντρες, πὸ
περιγράφεις. Καὶ σὲ μένα ἔτυχε νὰ συναντήσω κιόλας πολ-
λοὺς ἀπ' αὐτούς.

ΕΕ. Γι' αὐτὸ ἴσα ἴσα κείνοι, πὸ ἀντιλέγουνε σ' αὐτούς
μὲ πολλὴ προσοχὴ μάχουντ' ἀπὸ ψηλά. κι ἀπὸ κάποιον ἀό-
ρατο τόπον ὑποστηρίζοντας μὲ μεγάλη δύναμη, πῶς ἡ ἀλη-
θινὴ «οὐσία» εἶναι κάποιες νοητὲς καὶ ἀσώματες «ιδέες».
Καὶ τὰ «σώματα», πὸ παραδέχουντ' οἱ ἄλλοι καὶ κείνο, πὸ
δομαζοῦν «ἀλήθεια», τὰ θρυμματίζουνε μὲ τὰ ἐπιχειρη-
ματὰ τους καὶ τ' ἀποκαλοῦν ὄχι «οὐσία», παρὰ ἓνα εἶδος
«ἀδιάκοπη γένεση». Κι ἀνάμεσα στὶς δυὸ αὐτὲς μερίδες φο-
βερὴ μάχη γίνετ' αἰώνια, Θεαίτητε, γύρω ἀπ' αὐτὰ τὰ
προβλήματα.

ΘΕΑΙ. Ἀλήθεια !

ΕΕ. Ἄς ζητήσουμε λοιπὸν κι ἀπὸ τίς δυὸ μερίδες χω-
ριστὰ νὰ μᾶς ἐξηγήσουνε τὴν οὐσία, πὸ παραδέχουνται.

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς θὰ τὸ καταφέρουμε ;

ΕΕ. Εὐκολότερο εἶναι νὰ ζητήσουμ' ἐξήγηση ἀπὸ κείνους
πὸ τοποθετοῦνε τὴν οὐσία σὲ ιδέες, γιὰτ' εἶναι πιὸ ἤμεροι.
Ἀπὸ κείνους ἔμως πὸ καταναγκαστικὰ τ' ἀνάγουν ὅλα σὲ
σῶμα, εἶναι δυσκολότερο, ἴσως μάλιστα καὶ σχεδὸν ἀδύνατο.
Ὅσοτόσο μοῦ φαίνεται, πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσουμε σχετικὰ
μ' αὐτούς ἔτσι δά.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

62. Παρομοίωση σχετικὴ μὲ τὴ Γιγαντομαχία, πὸ περιγράφει ὁ
Ἡρόδοτος στῆ «Ἔσθονία» (675-715).

63. Σχετικὰ μὲ τὸ ποιὸς ἔννοια ἔδω ὁ Πλάτωνος βλ. Εἰς. κεφ. Δ'.

ΞΕ. Μάλιστα μὲν, εἴ περ δυνατόν ἦν, ἔργω βελτίους αὐτοὺς ποιεῖν· εἰ δὲ τοῦτο μὴ ἐγχωρεῖ, λόγῳ ποιῶμεν, ὑποτιθέμενοι νομιμώτερον αὐτοὺς ἢ νῦν ἐθέλοντας ἂν ἀποκρινασθαι. Τὸ γὰρ ὁμολογηθὲν παρὰ βελτιόνων πον κυριώτερον ἢ τὸ παρὰ χειρόνων· ἡμεῖς δὲ οὐ τούτων φροντίζομεν, ἀλλὰ τἀληθὲς ζητοῦμεν.

Ε ΘΕΑΙ. | Ὁρθότατα.

XXXIV. ΞΕ Κέλευε δὴ τοὺς βελτίους γεγονότας ἀποκρινασθαι σοι, καὶ τὸ λεχθὲν παρ' αὐτῶν ἀφερμήνευε.

ΘΕΑΙ. Ταῦτ' ἔσται.

ΞΕ. Λεγόντων δὴ θνητῶν ζῶον εἴ φασιν εἶναι τι.

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ;

ΞΕ. Τοῦτο δὲ οὐ σῶμα ἐμψυχον ὁμολογοῦσιν;

ΘΕΑΙ. Πάνυ γε.

ΞΕ. Τιθέντες τι τῶν ὄντων ψυχὴν;

247 | ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τί δέ; Ψυχὴν οὐ τὴν μὲν δικαίαν, τὴν δὲ ἄδικὴν φασιν εἶναι, καὶ τὴν μὲν φρόνιμον, τὴν δὲ ἄφρονα;

ΘΕΑΙ. Τί μὴν;

ΞΕ. Ἄλλ' οὐ δικαιοσύνης ἕξει καὶ παρουσίᾳ τοιαύτην αὐτῶν ἐκάστην γίνεσθαι, καὶ τῶν ἐναντίων τὴν ἐναντίαν;

ΘΕΑΙ. Ναί, καὶ ταῦτα ξύμφασιν.

ΞΕ. Ἄλλὰ μὴν τό γε δυνατόν τῳ παραγίγνεσθαι καὶ ἀπογίγνεσθαι πάντως εἶναι τι φήσουσιν.

ΘΕΑΙ. Φασὶ μὲν ὄν.

Β ΞΕ. Οὐδης οὖν δικαιοσύνης καὶ | φρονήσεως καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς καὶ τῶν ἐναντίων, καὶ δὴ καὶ ψυχῆς, ἐν ἧ ταῦτα ἐγγίγνεται, πότερον ὄρατόν καὶ ἀπίτον εἶναι φασὶ τι αὐτῶν ἢ πάντα ἄορατα;

ΘΕΑΙ. Σχεδὸν οὐδὲν τούτων γε ὄρατόν.

ΞΕ. Τὸ ἐπιθυμητὸ θά'ταν, ἂν μπορούσαμε μ' ἐποιοδήποτε τρόπο νὰ τοὺς κάμουμε πραγματικὰ καλύτερους. Ἐν ἕμῳ αὐτὸ δὲ γίνεται, ἄς τοὺς κάμουμε μὲ τὰ λόγια, ὑποθέτοντας, πῶς θὰ θέλουν νὰ μᾶς ἀποκριθοῦν μὲ περισσότερη νομιμοφροσύνη ἀπ' ἕτι ὡς τώρα. Γιατὶ βέβαια κείνο, ποὺ παραδέχοντ' ἀνθρώποι καλύτεροι, ἔχει περισσότερο κύρος ἀπὸ κείνο, ποὺ παραδέχονται οἱ χειρότεροι. Ἐμᾶς ἕμῳ δὲ μᾶς ἐνδιαφέρει ὁ χαρακτήρας των, ἑμεῖς ζητᾶμε τὴν ἀλήθεια.

ΘΕΑΙ. Πάρα πολὺ σωστά.

XXXIV. Ἀναίρεση τοῦ ὀλισμοῦ. Τὸ «ὄν» εἶναι «δύναμη».

ΞΕ. Παρακάλεσε λοιπὸν αὐτοὺς, ποὺ ἔγιναν ἔτσι δὲ καλύτεροι, νὰ σοῦ ἀποκριθοῦν καὶ προσπάθησε νὰ ἐξηγήσεις αὐτὸ ποὺ θὰ σοῦ ποῦν.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι θὰ γίνῃ.

ΞΕ. Ἄς ποῦνε λοιπὸν, ἂν παραδέχονται, πῶς τὸ θνητὸ ζῶο εἶναι κάτι, ποὺ ὑπάρχει.

ΘΕΑΙ. Γίνεται νὰ μὴ τὸ παραδέχονται;

ΞΕ. Καὶ δὲ συμφωνοῦν, πῶς αὐτὸ εἶναι σῶμα ἐμψυχο;

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια.

ΞΕ. Καὶ τὴν ψυχὴν τὴ λογαριάζουσε ἂν ἔν' ἀπὸ τὰ ὄντα;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Γιὰ πές μου ἀκόμη. Παραδέχονται πῶς ἄλλη ψυχὴ εἶναι δίκαιη καὶ ἄλλη ἀδίκη, ἄλλη φρόνιμη καὶ ἄλλη ἀστόχαστη;

ΘΕΑΙ. Ἐ! βέβαια!

ΞΕ. Καὶ δὲν παραδέχονται, πῶς ἡ ψυχὴ γίνεται λογουχάρη δίκαιη μὲ τὴν παρουσία τῆς δικαιοσύνης καὶ τ' ἀντίθετο μὲ τὴν παρουσία τοῦ ἀντίθετου;

ΘΕΑΙ. Ναί, καὶ αὐτὰ τὰ παραδέχονται.

ΞΕ. Ἐνα πράγμα ἕμῳ, ποὺ μπορεῖ νὰ ῥηγεῖ σὲ κάποιον ἄλλο καὶ νὰ φεύγει ἀπ' αὐτό, ἐξάπαντος θὰ παραδεχτοῦνε βέβαια πῶς εἶναι κάτι, ποὺ ὑπάρχει.

ΘΕΑΙ. Βέβαια καὶ τὸ παραδέχονται.

ΞΕ. Ἄφοῦ λοιπὸν ὑπάρχ' ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ φρονιμάδα καὶ οἱ ἄλλες ἀρετὲς καὶ τ' ἀντίθετά τους καὶ ἀφοῦ ὑπάρχει καὶ ἡ ψυχὴ, ὅπου μπαίνουν ὅλ' αὐτά, τί παραδέχοντ' οἱ φίλοι μας, πῶς μπορούμε νὰ ἴδουμε καὶ νὰ πιάσουμε κανέν' ἀπ' αὐτὰ ἢ πῶς ὅλα τους εἶν' ἀόρατα;

ΘΕΑΙ. Πῶς σχεδὸν κανέν' ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶν' ὁρατό.

ΞΕ. Τί δέ; Τῶν τοιούτων μῶν σώμα τι λέγουσιν ἴσχειν ;
 ΘΕΑΙ. Τοῦτο οὐκέτι κατὰ ταῦτα ἀποκρίνονται πᾶν, ἀλλὰ τὴν μὲν ψυχὴν αὐτὴν δοκεῖν σφίσι σώμα τι κεκτῆσθαι, φρόνησιν δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ὧν ἠρώτηκας, ἀσχυ-
 ρονται τὸ τοιμᾶν ἢ μηδὲν τῶν | ὄντων αὐτὰ ὁμολογεῖν ἢ
 πάντ' εἶναι σώματα δισχυρίζεσθαι.

ΞΕ. Σαφῶς γὰρ ἡμῖν, ὦ Θεαίτητε, βελτίους γεγόνασιν ἄνδρες· ἐπεὶ τούτων οὐδ' ἂν ἐν ἐπαισχυνηθεῖεν οἱ γε αὐτῶν σπαρτοὶ τε καὶ αὐτόχθονες, ἀλλὰ διατείνονται· ἂν πᾶν, ὃ μὴ δυνατοὶ ταῖς χερσὶ ξυμπιέζειν εἰσίν, ὡς ἄρα τοῦτο οὐδὲν τὸ παράπαν ἐστίν.

ΘΕΑΙ. Σχεδὸν οἷα διανοοῦνται λέγεις.

ΞΕ. Πάλιν τοίνυν ἀνερωτῶμεν αὐτούς· εἰ γὰρ τι καὶ
 Δ σμικρὸν ἐθέλουσι τῶν ὄντων συγχωρεῖν ἀσώματος, | ἐξαρχεῖ.
 Τὸ γὰρ ἐπὶ τε τούτοις ἅμα καὶ ἐπ' ἐκείνοις ὅσα ἔχει σώμα ξυμφυῆς γεγονός, εἰς ὃ βλέποντες ἀμφοτέρω εἶναι λέγουσι, τοῦτο αὐτοῖς ἤγχιόν. Τάχ' οὖν ἴσως ἂν ἀποροῖεν. Εἰ δὴ τι τοιοῦτον πεπόνθασι, σκόπει, προτεινομένων ἡμῶν, ἄρ' ἐθέλοισιν ἂν δέχεσθαι καὶ ὁμολογεῖν τοιόνδ' εἶναι τὸ ὄν.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον δὴ ; Λέγε, καὶ τάχα εἰσόμμεθα.

ΞΕ. Λέγω δὴ τὸ καὶ ὁποιοῦν τινα κεκτημένον δύνα-
 Ε μιν εἶτ' εἰς τὸ ποιεῖν ἕτερον ὀτιοῦν πεφυκὸς εἶτ' εἰς | τὸ παθεῖν καὶ σμικρότατον ὑπὸ τοῦ φανλοτάτου, κἂν εἰ μόνον εἰς ἅπαξ, πᾶν τούτω ὄντως εἶναι· τίθεμαι γὰρ ὄρον ὀρίζεσθαι τὰ ὄντα, ὡς ἔστιν οὐκ ἄλλο τι πλὴν δύναμις.

ΘΕΑΙ. Ἄλλ' ἐπεὶπερ αὐτοὶ γε οὐκ ἔχουσιν ἐν τῷ παρόντι τούτου βέλτιον λέγειν, δέχονται τοῦτο.

ΞΕ. Καλῶς· ἴσως γὰρ ἂν εἰς ὕστερον ἡμῖν τε καὶ τού-
 248 τοῖς ἕτερον ἂν φανείη. Πρὸς μὲν οὖν τούτους τοῦτο | ἡμῖν ἐνταῦθα μενέτω ξυνομολογηθέν.

ΘΕΑΙ. Μένει.

64. Σχετικὰ μὲ τοῦτο τὸν ἔρισμό γιὰ τὸ «ὄν» βλ. Εἰς. κεφ. Δ'.

ΕΕ. Μά, μὴν ὑποστηρίζουνε τάχα, πὼς κάποιος ἀπὸ τὰ τέττα ἔχει σῶμα ;

ΘΕΑΙ. Σ' αὐτὸ δὲ δίνουνε τὴν ἴδι' ἀπάντησι γιὰ ἔλα. Γιὰ τὴν ψυχὴν τὴν ἴδια φρονοῦν, πὼς ἔχει κάποιος σῶμα. Γιὰ τὴ φρονιμάδα ἕμως καὶ γιὰ ἔλα τ' ἄλλα, πού ρώτησες, ντρέπονται καὶ δὲν τολμοῦν ἢ νὰ ποῦν, πὼς αὐτὰ δὲν εἶναι καθόλου «ὄντα» ἢ νὰ ἰσχυριστοῦν, πὼς ἔλα εἶναι «σώματα».

ΕΕ. Εἶναι ἐλοφάνερο, Θεαίτητε, πὼς οἱ λεβέντες ἐτούτοι ἔγιναν καλύτεροι. Γιατί ἄλλιώς κανέν' ἀπ' αὐτὰ, δὲ θὰ ντρέπονταν νὰ ποῦν, ὅσοι τουλάχιστο ἀπ' αὐτοὺς εἶναι σπαρμένοι καὶ ριζωμένοι στὸ χῶμα. Αὐτοὶ θὰ μπορούσανε σίγουρα νὰ ἰσχυριστοῦν πὼς δ,τι δὲν μποροῦν νὰ σφίξουνε μὲ τὰ χέρια τους, δὲν ὑπάρχει καθόλου.

ΘΕΑΙ. Ἐκφράζεις σχεδὸν κατὰ λέξῃ τὰ ὅσα στοχάζονται.

ΕΕ. Ἄς τοὺς ξαναρωτήσουμε λοιπὸν ἄλλη μιὰ φορὰ. Γιατί ἂν θελήσουνε νὰ παραδεχτοῦν, πὼς κι ἓνα παραμικρὸ μέρος ἀπὸ τὰ «ὄντα» εἶν' ἀσώματο, φτάνει. Γιατί τότες εἶν' ὑποχρεωμένοι νὰ μᾶς ποῦν, ποῖδ' εἶν' ἐκεῖνο τὸ συστατικὸ γνῶρισμα, πού ἔχουνε καὶ τούτα τ' ἀσώματα καὶ κείνα πού ἔχουνε σῶμα, ὅπου αὐτὸ ἔχουν ὑπόψῃ τους καὶ λένε, πὼς καὶ τὰ δύο εἶναι «ὄντα». Ἴσως λοιπὸν βρεθοῦνε σὲ δυσκολία ν' ἀπαντήσουν. Κι ἂν πραγματικὰ ἔχουνε πάθει κάτι τέττοιο, κοίταξε μὴν ἄραγες θὰ ἴθελαν νὰ παραδεχτοῦνε μὲ πρότασι δική μας καὶ νὰ συμφωνήσουνε, πὼς τὸ «ὄν» εἶναι κάτι σὰν τέττας λογιῆς.

ΘΕΑΙ. Τί λογιῆς ; Λέγε κι ἴσως θὰ μάθουμε.

ΕΕ. Λέω λοιπὸν, πὼς ἐκεῖνο, πού ἀπὸ φυσικοῦ του ἔχει μιὰν ὀποιαδήποτε δύναμη εἴτε νὰ ἐνεργεῖ ὀπωσδήποτε πάνω σ' ἓν' ἄλλο, εἴτε νὰ παθαίνει καὶ τὸ παραμικρὸ ἀπὸ τὸ πιὸ μῆδαιμιδὸ πρᾶγμα, ἔστω καὶ γιὰ μόνον μιὰ φορὰ, κάθε τι τέττοιο εἶναι πραγματικὸ «ὄν». Δηλαδή θέτω γιὰ ὄρισμό, νὰ ὀρίζουμε τὰ «ὄντα», πὼς αὐτὰ δὲν εἶναι τίποτ' ἄλλο παρὰ δ ὕ ν α μ η ⁶⁴.

ΘΕΑΙ. Μά ἐπειδὴς αὐτοὶ δὲν ἔχουνε πρὸς τὸ παρὸν τουλάχιστο νὰ δώσουνε καλύτερ' ὄρισμό, τὸν παραδέχονται αὐτόν.

ΕΕ. Καλά. Ἴσως ἀργότερα καὶ σὲ μᾶς καὶ σ' αὐτοὺς μᾶς φανεῖ διαφορετικὰ. Ἄς μένει ἕμως τώρα τοῦτο δῶ συμφωνημένο ἀνάμεσα σ' ἐμᾶς καὶ σ' αὐτοὺς.

ΘΕΑΙ. Ἄς μένει.

XXXV. *ΞΕ.* Πρὸς δὴ τοὺς ἑτέρους ἴωμεν, τοὺς τῶν εἰδῶν φίλους· οὐ δ' ἡμῖν καὶ τὰ παρὰ τούτων ἀφερομήνευε.

ΘΕΑΙ. Ταῦτ' ἔσται.

ΞΕ. Γένεσιν, τὴν δὲ οὐσίαν χωρὶς που διελέμενοι λέγετε; Ἡ γάρ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Καὶ σώματι μὲν ἡμᾶς γενέσει δι' αἰσθήσεως κοιωνεῖν, διὰ λογισμοῦ δὲ ψυχῆ πρὸς τὴν ὄντως οὐσίαν, ἣν αἰεὶ κατὰ ταῦτὰ ὡσαύτως ἔχειν φατέ, γένεσιν δὲ ἄλλοτε ἄλλως.

B | *ΘΕΑΙ.* Φαμὲν γὰρ οὖν.

ΞΕ. Τὸ δὲ δὴ κοιωνεῖν, ὃ πάντων ἄριστοι, τί τοῦθ' ὑμᾶς ἐπ' ἀμφοῖν λέγειν φῶμεν; Ἄρ' οὐ τὸ νῦν δὴ παρ' ἡμῶν ῥηθὲν;

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

ΞΕ. Πήθημα ἢ ποίημα ἐκ δυνάμεώς τινος ἀπὸ τῶν πρὸς ἄλληλα ξυνιόντων γιγνόμενον. Τάχ' οὖν, ὃ Θεαίτητε, αὐτῶν τὴν πρὸς ταῦτα ἀπόκρισιν οὐ μὲν οὐ κατακούεις, ἐγὼ δὲ ἴσως διὰ συνήθειαν.

ΘΕΑΙ. Τίν' οὖν δὴ λέγουσι λόγον;

C *ΞΕ.* Οὐ συγχωροῦσιν ἡμῖν τὸ νῦν δὴ | ῥηθὲν πρὸς τοὺς γηγενεῖς οὐσίας πέρι.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

ΞΕ. Ἰκανὸν ἔθεμεν ὄρον που τῶν ὄντων, διὰν τῷ παρῆ ἢ τοῦ πάσχειν ἢ δρᾶν καὶ πρὸς τὸ σμικρότατον δύναμις;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Πρὸς δὴ ταῦτα τόδε λέγουσιν, διὲ γενέσει μὲν μέτεσσι τοῦ πάσχειν καὶ ποιεῖν δυνάμεως, πρὸς δὲ οὐσίαν τούτων οὐδατέρου τὴν δύναμιν ἀρμότιειν φασίν.

ΘΕΑΙ. Οὐκοῦν λέγουσά τι;

ΞΕ. Πρὸς ὃ γε λεκτέον ἡμῖν, διὲ δεόμεθα παρ' αὐτῶν

XXXV. Κριτική τοῦ ἰδεολογισμοῦ. Κίνηση καὶ στάση.

ΞΕ. Ἄς πᾶμε λοιπὸν τώρα στοὺς ἄλλους, τοὺς φίλους τῶν ἰδεῶν^α. Καὶ οὐ ἐξήγα μαρ τὰ ὄσα θὰ ποῦν καὶ τοῦτοι.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι θὰ γίνεῖ.

ΞΕ. «Ἐ! Σεῖς φίλοι, δὲν ξεχωρίζετε ἀπὸ τῆ μιᾷ μεριᾷ τῆ γένεση κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριᾷ τὴν οὐσία;» Καλὰ τὰ λέω;

ΘΕΑΙ. Ναί!

ΞΕ. «Κι ἀκόμα λέτε, πὼς μὲ τὸ σῶμα μαρ ἐπικοινωνοῦμε πρὸς τὴ γένεση μ^ο ὄργανο τὴν αἵσθηση καὶ μὲ τὴν ψυχὴ μαρ ἐπικοινωνοῦμε μ^ο ὄργανο τὸ λογισμὸ πρὸς τὴν ἀληθινὴν οὐσία, πού, καθὼς ὑποστηρίζετε, εἰν^ο αἰῶνια ἴδια κι ἀπαράλλαχτη, ἐνῶ ἡ γένεση ἀλλάζει κάθε τόσο».

ΘΕΑΙ. «Μάλιστα! Ἔτσι λέμε».

ΞΕ. «Καὶ ὅταν λέτε καὶ γιὰ τὰ δύο, τὴ λέξη «ἐπικοινωνοῦμε», ποιά ἔννοια θὰ δεχτοῦμε, πὼς τῆς δίνετε; Ὅχι ἐκεῖνη, πού ὄρισαμε μεῖς λίγο πρὶν;»

ΘΕΑΙ. «Ποιά;»

ΞΕ. «Νά! Πὼς εἶναι κάποιο πάθημα ἢ κάποια ἐνέργεια, πού γίνετ^ο ἀπὸ κάποια δύναμη ἀνάμεσα σ^ο ἐκεῖνα πού ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ τους». Ἴσως λοιπὸν. Θεαίτητε, τὴν ἀπόκριση, πού δίνουνε σ^ο αὐτὸ τὸ ἐρώτημα, ἐσὺ δὲν τὴν ἀκούς καλά, ἐγὼ δμως τὴν ἀκούω ἀπὸ συνήθεια.

ΘΕΑΙ. Καὶ τί ἀπαντοῦνε λοιπὸν σ^ο αὐτό;

ΞΕ. Δὲν παραδέχονται κείνο, πού εἶπαμε λίγο πρὶν στοὺς γεννημένους ἀπὸ τὴ γῆ σχετικὰ μὲ τὴν οὐσία τῶν ὄντων.

ΘΕΑΙ. Ποῖό;

ΞΕ. Δὲν εἶχαμε θέσει σὰν ἱκανοποιητικὸν ὅπως δῆποτ^ο ὄρισμὸ γιὰ τὰ ὄντα, τὸ νὰ ἔχει κάτι τὴ δύναμη ἢ νὰ πάσχει ἢ νὰ ἐνεργεῖ ἔστω καὶ τὸ παραμικρό;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Σ^ο αὐτὰ λοιπὸν ἀπαντοῦνε, πὼς ἡ «γένεση» μετέχει στὴ δύναμη τῆς πάθησης καὶ τῆς ἐνέργειας, μὲ τὴν «οὐσία» δμως δὲ συμβιδάζεται οὔτε τοῦ ἐνοῦς οὔτε τ^ο ἄλλουνοῦ ἢ δύναμη.

ΘΕΑΙ. Κι εἶναι τάχα τίποτις αὐτὸ πού λένε;

ΞΕ. Σ^ο αὐτὸ τουλάχιστο ἐμεῖς πρέπει νὰ τοὺς ἀπαντή-

D *ἔτι πυνθέσθαι | σαφέστερον, εἰ προσομολογοῦσι τὴν μὲν ψυχὴν γινώσκειν, τὴν δ' οὐσίαν γινώσκεισθαι.*

ΘΕΑΙ. Φασὶ μὴν τοῦτό γε.

ΞΕ. Τί δέ; Τὸ γινώσκειν ἢ τὸ γινώσκεσθαι φατε ποίημα ἢ πάθος ἢ ἀμφοτέρων; Ἡ τὸ μὲν πάθημα τὸ δὲ θάτερον; Ἡ παντάπασιν οὐδέτερον οὐδέτερον τούτων μεταλαμβάνειν;

ΘΕΑΙ. Δῆλον ὡς οὐδέτερον οὐδέτερον' τάναντία γὰρ ἂν τοῖς ἔμπροσθεν λέγοιεν.

ΞΕ. Μανθάνω' τόδε γε, ὡς τὸ γινώσκειν εἴπερ ἔσται ποιεῖν τι, τὸ | γινωσκόμενον ἀναγκαῖον αὐτῷ ξυμβαίνει πάσχειν' τὴν οὐσίαν δὴ κατὰ τὸν λόγον τούτων γινωσκομένην ὑπὸ τῆς γνώσεως, καθ' ὅσον γινώσκεται, κατὰ τοσοῦτον κινεῖσθαι διὰ τὸ πάσχειν, ὃ δὴ φαμεν οὐκ ἂν γενέσθαι περὶ τὸ ἡρεμοῦν.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῶς.

ΞΕ. Τί δὲ πρὸς Διός; Ὡς ἀληθῶς κίνησιν καὶ ζωὴν καὶ ψυχὴν καὶ φρόνησιν ἢ θραδίως πεισθησόμεθα τῷ παντελῶς ὄντι μὴ παρεῖναι, μηδὲ ζῆν αὐτὸ μηδὲ | φρονεῖν, ἀλλὰ σεμνὸν καὶ ἄγιον, νοῦν οὐκ ἔχον, ἀκίνητον ἑστὸς εἶναι;

ΘΕΑΙ. Δεινὸν μέντ' ἂν, ὧ ξέεε, λόγον συγχωροῖμεν.

ΞΕ. Ἀλλὰ νοῦν μὲν ἔχειν, ζωὴν δὲ μὴ φῶμεν;

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς;

ΞΕ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀμφοτέρα ἐνόητ' αὐτῷ λέγομεν, οὐδ' ἂν ἐν ψυχῇ γε φήσομεν αὐτὸ ἔχειν αὐτά;

ΘΕΑΙ. Καὶ τίν' ἂν ἕτερον ἔχοι τρόπον;

ΞΕ. Ἀλλὰ δῆτα νοῦν μὲν καὶ ζωὴν καὶ ψυχὴν, ἀκίνητον μέντοι τὸ παράπαν ἔμψυχον ὄν ἐστάναι;

66. Στο «Γοργία» (476b - c) ἐκθέτει ὁ Πλάτωνος τὴ θεωρία γιὰ τὸ «ποιεῖν» καὶ «πάσχειν», «ἄρα εἴ τις τι ποιεῖ, ἀνάγκη τι εἶναι καὶ πάσχειν ὑπὸ τούτου τοῦ ποιούντος;» Ἐκεῖ ὁμως φέρνει γιὰ παραδείγματα τὸ «τύπτειν» καὶ «τύπτεσθαι», «κάθειν» καὶ «κάθεσθαι», «τέμνειν» καὶ «τέμνεσθαι», ὅπου πραγματικά τὸ παθητικὸ πάσχει ἀνάλογα μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ἐνεργητικοῦ. Στο «γνωρίζω» ὁμως καὶ «γνωρίζομαι»

σουμε, πὼς τοὺς παρακαλοῦμε νὰ μᾶς πληροφορήσουν ἀκόμη πιὸ καθαρά, ἂν παραδέχονται, πὼς ἡ ψυχὴ γ ν ω ρ ί ζ ε ι καὶ ἡ οὐσία γ ν ὠ ρ ί ζ ε τ α ι.

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ βέβαια καὶ τὸ παραδέχονται.

ΞΕ. «Ἐ! λοιπὸν! Αὐτὸ τὸ «γνωρίζει» καὶ «γνωρίζεται» τί λέτε, πὼς εἶναι, ἐνέργεια ἢ πάθημα ἢ καὶ τὰ δυό; ἢ τὸ ἓνα εἶναι πάθημα καὶ τ' ἄλλο ἐνέργεια ἢ κανέν' ἀπὸ τὰ δυὸ δὲ μετέχει σὲ κανέν' ἀπ' αὐτὰ;»

ΘΕΑΙ. Εἶναι φανερό, πὼς κανένα σὲ κανένα' γιὰτὶ ἀλλιώς θὰ λέγανε τ' ἀντίθετ' ἀπ' ὅσα εἶπανε λίγο πρωτότερα.

ΞΕ. Καταλαβαίνω. Τοῦτο δῶ ὅμως τουλάχιστο: "Ἄν δεχτοῦμε, πὼς τὸ νὰ γνωρίζει κανεὶς εἶν' ἐ ν ἔ ρ γ ε ι α, βγαίνει ἀναγκαστικὸ συμπέρασμα, πὼς ἐκεῖνο, ποῦ γνωρίζεται, π ά σ χ ε ι. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τοῦτο τὸ λόγο, ἀφοῦ ἡ «οὐσία» γνωρίζεται ἀπὸ τὴ γνώση, ὅσο γνωρίζεται τόσο καὶ κ ι ν ἰ ἔ τ α ι, ἀφοῦ πάσχει. Γιὰτὶ ἐμεῖς λέμε πὼς δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ πάσχει, ἐκεῖνο, ποῦ βρισκεται σ' ἀκίνησι⁶⁶.

ΘΕΑΙ. Σωστά.

ΞΕ. Μά! γιὰ πές μου, γιὰ τὸ θεό! Θὰ πιστέψουμε πραγματικὰ τόσο εὐκολα πὼς τὸ «καθολικὸ ὄν»⁶⁷ δὲν ἔχει οὔτε κίνηση οὔτε ζωὴ, οὔτε ψυχὴ οὔτε φρόνηση, οὔτε ζεῖ, οὔτε στοχάζεται, παρὰ στέκεται ἀκίνητο, σεβαστὸ κι ἄγιο χωρὶς νά' χει νοῦ;

ΘΕΑΙ. Θά' τανε πραγματικὰ φοβερό, ξένε, νὰ παραδεχτοῦμε τέτια θεωρία.

ΞΕ. Μά τότε λοιπὸν θὰ δεχτοῦμε, πὼς ἔχει νοῦ, μὰ δὲν ἔχει ζωὴ;

ΘΕΑΙ. Πὼς μπορεῖ;

ΞΕ. Ἐ! Τότε νὰ ποῦμε, πὼς ἔχει μέσα του καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ, μὰ ν' ἀρνηθοῦμε πὼς τὰ 'χει μέσα σὲ ψυχὴ;

ΘΕΑΙ Καὶ μὲ ποιὸν ἄλλον τρόπο θὰ μπορούσε νὰ τὰ 'χει;

ΞΕ. Ἦ νὰ ποῦμε, πὼς ἔχει καὶ νοῦ καὶ ζωὴ καὶ ψυχὴ, παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως, ἂν καὶ εἶν' ἐμφυχο, στέκετ' ὀλότελ' ἀκίνητο;

δὲ συντρέχει τὸ ἴδιο. Ἐκεῖνο, ποῦ «γνωρίζεται» αὐτὸ καθαυτὸ δὲν πάσχει τίποτα, οὔτε «κινεῖται». Ὡστε ἡ ἀπόδειξη τοῦ Πλάτωνα ἐδῶ στηρίζεται σ' ἓνα λάθος.

67. Γιὰ τὸ «παντελῶς ὄν» βλ. Εἰσαγωγή κεφ. Δ'.

- B ΘΕΑΙ. Πάντα ἔμοιγε ἄλογα | ταῦτ' εἶναι φαίνεται.
 ΞΕ. Καὶ τὸ κινούμενον δὴ καὶ κίνησιν συγχωρητέον
 ὡς ὄντα.
 ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ ;
 ΞΕ. Συμβαίνει δ' οὖν, ὃ Θεαίτητε, ἀκινήτων τε ὄντων
 νοῦν μηδενὶ περὶ μηδενός εἶναι μηδαμοῦ.
 ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.
 ΞΕ. Καὶ μὴν ἐὰν αὐτὰ φερόμενα καὶ κινούμενα πάντ'
 εἶναι συγχωρῶμεν, καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ ταῦτόν τοῦτο ἐκ τῶν
 ὄντων ἔξαιρήσομεν.
 ΘΕΑΙ. Πῶς ;
 ΞΕ. Τὸ κατὰ ταῦτά καὶ ὡσαύτως καὶ περὶ τὸ αὐτὸ δοκεῖ
 C σοι χωρὶς | στάσεως γενέσθαι ποι' ἄν ;
 ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς.
 ΞΕ. Τί δ' ; "Ανευ τούτων νοῦν καθορᾶς ὄντα ἢ γενό-
 μενον ἂν καὶ ὄπουοῦν ;
 ΘΕΑΙ. Ἕκιστα.
 ΞΕ. Καὶ μὴν πρὸς γε τοῦτον παντὶ λόγῳ μαχετέον, ὅς
 ἂν ἐπιστήμην ἢ φρόνησιν ἢ νοῦν ἀφανίζων λαχρρίζηται
 περὶ τινος δηροῦν.
 ΘΕΑΙ. Σφόδρα γε.
 ΞΕ. Τῷ δὴ φιλοσόφῳ καὶ ταῦτα μάλιστα τιμῶντι πᾶ-
 σα, ὡς εἰοικεν, ἀνάγκη διὰ ταῦτα, μήτε τῶν ἐν ἢ καὶ τὰ
 D πολλά εἶδη λεγόντων τὸ πᾶν ἐστηκός | ἀποδέχσθαι, τῶν τε
 αὐτὰ πανταχῆ τὸ ὄν κινούντων μηδὲ τὸ παράπαν ἀκούειν, ἄλ-

68. Στὸν «Κρατύλο» (439e - 440a) τὸ ἔχει ἀποδείξει τοῦτο ὁ Πλάτωνας. «Ἄλλὰ μὴν οὐδ' ἂν γνωσθεῖη γε ὑπ' οὐδενός (τὸ μηδέποτε ὡσαύτως ἔχον). Ἄμα γὰρ ἐπίνοτος τοῦ γνωσομένου ἄλλο καὶ ἄλλοιον γίγνεται, ὡςτε οὐκ ἂν γνωσθεῖη εἰς ὁποιόν γέ τι ἐστὶν ἢ πῶς ἔχον... Ἄλλ' οὐδὲ γινώσκειν εἶναι φάναι εἰκόσ, ὃ Κρατύλε, εἰ μεταπίπτει πάντα χρήματα καὶ μηδὲν μένει».

69. Τὸ ὄν γὰρ «ἕνα» τὸ δέχονται οἱ ἑλεατικοί, γὰρ «πολλές

ΘΕΑΙ. Ὅλ' αὐτὰ σὲ μένα τουλάχιστο φαίνονται παράλογα.

ΞΕ. Ἐ! τότε πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε, πὼς καὶ τὸ «κινούμενο» καὶ ἡ «κίνησις» εἶναι «ὄντα».

ΘΕΑΙ. Πὼς ὄχι;

ΞΕ. Τὸ συμπέρασμα εἶναι, Θεαίτητε, πὼς κι ἂν τὰ «ὄντα» εἴν' ἀκίνητα, σὲ κανένα, πουθενὰ γιὰ τίποτα δὲν ὑπάρχει νοῦς.

ΘΕΑΙ. Βεβαίότατα.

ΞΕ. Κι ἂν ὅμως ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά συμφωνήσουμε, πὼς ὄλ' ἀλλάζουσι θέσις καὶ κινιῶνται καὶ μ' αὐτὴ τὴν ἀντίληψιν πάλι θὰ βγάλουμ' ὅσω ἀπὸ τὰ «ὄντα» αὐτὸ τὸ ἴδιο πράγμα, δηλ τὸ νοῦ.

ΘΕΑΙ. Πὼς;

ΞΕ. Σοῦ φαίνεται, πὼς μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ποτὲ διατήρηση στὴν ἴδια κατάστασιν καὶ στὶς ἴδιες ιδιότητες καὶ στὸ ἴδιο πράγμα, ἂν δὲν ὑπάρχει ἀκίνησις;

ΘΕΑΙ. Μὲ κανέναν τρόπο.

ΞΕ. Καὶ λοιπὸν; Χωρὶς αὐτὰ βλέπεις, πὼς μπορεῖ νὰ ὑπάρξει ἢ νὰ δημιουργήθηκε πουθενὰ κι ἐπουδήποτε νοῦς; ⁶⁸

ΘΕΑΙ. Ὅχι! ποτέ.

ΞΕ. Καὶ βέβαια δὲν μπορούμε παρὰ ν' ἀντιμαχόμεσθε μ' ὅλα τὰ λογικὰ ἐπιχειρήματα ἐκείνου, ποῦ ἐνῶ ἐκμηδενίζει τὴν ἐπιστήμην, τὴ λογικὴ σκέψιν καὶ τὸ νοῦ, συνάμα ὑποστηρίζει ὅ,τι δὴποτε μ' ὅποιονδὴποτε τρόπο.

ΘΕΑΙ. Βεβαίότατα.

ΞΕ. Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους λοιπὸν, ὁ φιλόσοφος, ποῦ τιμᾷ ὅλα τοῦτα πάνω ἀπὸ κάθε τι, εἴν' ἀπόλυτη ἀνάγκη, καθὼς φαίνεται, οὔτε ἀπὸ κείνους, ποῦ θεωροῦσι τὸ «ὄν» γιὰ «ἔνα» ἢ γιὰ «πολλὰς ἰδέας» ⁶⁹ νὰ παραδέχεται τὴν ἀποψιν, πὼς τὰ σύμπαντα βρίσκονται σ' ἀκίνησις, οὔτε ἀπὸ τὴν ἄλλην ν' ἀκούει κἂν καθόλου ἐκείνους, ποῦ βάζουσι τὸ «ὄν» νὰ κινιέται πρὸς ὄλες τίς μεριές ⁷⁰, παρὰ, ὅπως κάνουνε τὰ παιδιὰ, ὅταν διατυπώνουσι τίς ἐπιθυμίας τους, νὰ τὰ-θέλει ὅλα καὶ ἄ κ ι ν η τ α καὶ κ ι ν η μ ἔ ν α, καὶ νὰ λέει πὼς

ἰδέας» ἢ «μορφές» τὸ δέχεται ὁ Πλάτωνας. Ἄρα δικῆς του πρωτογενεῖς ἀντιλήψεις διορθῶσι ἔθῳ ὁ Πλάτωνας.

70. Ἐννοεῖ τὸν Ἡράκλειτο.

λά κατά τὴν τῶν παίδων εὐχὴν, ὅσα ἀκίνητα καὶ κεκίνημένα, τὸ ὄν τε καὶ τὸ πᾶν ξυναμότερα λέγειν.

ΘΕΑΙ. Ἀληθέστατα.

XXXVI. ΕΕ. Τί οὖν; Ἄρ' οὐκ ἐπεικῶς ἤδη φαινόμεθα περιειληφέναι τῷ λόγῳ τὸ ὄν;

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΕΕ. Βαβαί μέντ' ἂν ἄρα, ὦ Θεαίτητε, ὥς μοι δοκοῦμεν νῦν αὐτοῦ γνώσεσθαι πέρι τὴν ἀπορίαν τῆς σκέψεως.

Ε | ΘΕΑΙ. Πῶς αὖ καὶ τί τοῦτ' εἴρηκας;

ΕΕ. Ὡ μακάριε, οὐκ ἐννοεῖς ὅτι νῦν ἔσμεν ἐν ἀγνοίᾳ τῇ πλείσῃ περὶ αὐτοῦ, φαινόμεθα δὲ τί λέγειν ἡμῖν αὐτοῖς;

ΘΕΑΙ. Ἐμοὶ γοῦν· ὅπη δ' αὖ λελήθαμεν οὕτως ἔχοντες, οὐ πάνυ ξυνήμι.

ΕΕ. Σκόπει δὴ σαφέστερον, εἰ ταῦτα νῦν ξυνομολογῶντες | δικαίως ἂν ἐπερωτηθῆμεν ἅπερ αὐτοὶ τότε ἤρωτῶμεν τοὺς λέγοντας εἶναι τὸ πᾶν θερμοδὸν καὶ ψυχρόν.

ΘΕΑΙ. Ποῖα; Ὑπόμνησόν με.

ΕΕ. Πάνυ μὲν οὖν· καὶ πειράσομαι γε δεῶν τοῦτο, ἐρωτῶν σὲ καθάπερ ἐκείνους τότε, ἵνα ἅμα τι καὶ προῖωμεν.

ΘΕΑΙ. Ὁρθῶς.

ΕΕ. Εἴεν δὴ, κίνησιν καὶ στάσιν ἄρ' οὐκ ἐναντιώτατα λέγεις ἀλλήλοις;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΕΕ. Καὶ μὴν εἶναι γε ὁμοίως φῆς ἀμότερα αὐτὰ καὶ ἐκάτερον;

Β | ΘΕΑΙ. | Φημί γὰρ οὖν.

ΕΕ. Ἄρα κινεῖσθαι λέγων ἀμότερα καὶ ἐκάτερον, διὰν εἶναι συγχωρῆς;

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς.

71. Μετὰ τὸ αἴτημα τοῦτο ἀποδέχεται ὁ Πλάτωνας τὴ συνύπαρξιν τῆς ἀντίθεσης (κίνησις-ἀκίνησις) μέσα στοῦ «ὄν», ἔχει ὁμοίως καὶ τὴ γένεσις τῶν εἰδῶν τοῦ ἐνοῦς ἀπὸ τοῦ ἄλλο. Πρὸς. γιὰ τὸ ἴδιο ζήτημα τὴν ἀντίληψιν τοῦ Ἀριστοτέλη. («Μετὰ τὰ φυσικά» 1012b, 36 εἰ.).

και τὸ «δν» και τὸ σύμπαντο εἶναι και τὰ δυὸ και «κί-
νηση» και «κίνησις»¹¹.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

XXXVI. Ἡ ἔρευνα γιὰ τὸ «δν» φτάνει προσωρινὰ σ'
ἀδιέξοδο, ὅσο δὲ γίνεται δεχτὴ ἡ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν.

ΕΕ. Ἐ! Λοιπὸν πῶς σοῦ φαίνεται! Δὲν τὸ 'χοῦμ' ἀρα-
γε περιλάβει κιόλας ἀρκετὰ καλὰ τὸ «δν» μέσα στὸν ὄρι-
σμό μας;

ΘΕΑΙ. Καὶ πολὺ καλὰ μάλιστα.

ΕΕ. Κι ὅμως ἀλλοίμονο, Θεαίτητε, μοῦ φαίνεται πῶς
τώρα ἴσα ἴσα θὰ γνωρίσουμε τὴ δυσκολία τῆς ἔρευνάς του.

ΘΕΑΙ. Τί τρέχει πάλι και τί 'ν' αὐτὸ ποῦ λές;

ΕΕ. Καλὸ μου παιδί, δὲν καταλαβαίνεις, πῶς τώρα δὲ
βρισκόμαστε στὴν πιὸ μεγάλην ἀγνοια γιὰ τὸ «δν», τὴ σι-
γημὴ, ποῦ μᾶς φαίνεται, πῶς κάτι τάχα λέμε;

ΘΕΑΙ. Ἐγὼ τουλάχιστο ἔτσι νομίζω· και δὲν πολυκα-
ταλαβαίνω πῶς πάλι τὴν πάθαμ¹² ἔτσι δά.

ΕΕ. Γιὰ κοίταξε λοιπὸν καλύτερα και θὰ ἴδεις, πῶς ἂν
τυχὸν τώρα παραδεχτοῦμ' αὐτὰ τὰ τελευταία, θὰ μπορούσε
κανεὶς μὴλο του τὸ δίκιο νὰ μᾶς κάνει ἐκεῖνες τίς ἐρωτή-
σεις, ποῦ κάναμε τότες ἐμεῖς σ' ἐκείνους ποῦ λέγανε, πῶς
τὰ πάντα εἶναι τὸ ζεστό και τὸ κρύο¹³.

ΘΕΑΙ. Ποιὲς ἐρωτήσεις; Γιὰ θύμησέ μου τις.

ΕΕ. Πολὺ εὐχαρίστως. Καὶ θὰ προσπαθῆσω νὰ τὸ κάμω
ρωτώντας ἐσένα, ὅπως τότες ἐκείνους, γιὰ νὰ προχωροῦμε
συνάμα και λιγάκι.

ΘΕΑΙ. Σωστά.

ΕΕ. Ἄς δοῦμε λοιπὸν τὴν κίνηση και τὴν ἀκίνησις δὲν
τὰ νομίζεις, πῶς εἰν' ἄλλως διόλου ἀντίθετα συναμεταξύ τους;

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι;

ΕΕ. Καὶ ὅμως λές, πῶς ἐξίσου αὐτὰ και τὰ δυὸ μαζί και
τὸ καθένα χωριστὰ εἶναι «δντα».

ΘΕΑΙ. Βέβαια και τὸ λέω.

ΕΕ. Κι ὅταν συμφωνεῖς, πῶς εἶναι «δντα», δέχεσαι
ἀραγες, πῶς και τὰ δυὸ μαζί και τὸ καθένα χωριστὰ κι-
νῶνται;

ΘΕΑΙ. Καθόλου.

ΞΕ. Ἄλλ' ἐστάναι σημαίνεις λέγων αὐτὰ ἀμφοτέρα εἶναι ;

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς ;

ΞΕ. Τρίτον ἄρα τι παρὰ ταῦτα τὸ ὄν ἐν τῇ ψυχῇ τιθεῖς, ὡς ὑπ' ἐκείνου τὴν τε στάσιν καὶ τὴν κίνησιν περιεχομένην, συλλαβῶν καὶ ἀπιδῶν αὐτῶν πρὸς τὴν τῆς οὐσίας κοινωνίαν, οὕτως εἶναι προσεῖπες ἀμφοτέρα ;

C ΘΕΑΙ. Κινδυνεύομεν ὡς | ἀληθῶς τρίτον ἀπομαντεύεσθαι τι τὸ ὄν, διὰ κίνησιν καὶ στάσιν εἶναι λέγωμεν.

ΞΕ. Οὐκ ἄρα κίνησις καὶ στάσις ἐστὶ ξυναμφοτέρον τὸ ὄν, ἀλλ' ἕτερον δὴ τι τούτων.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΞΕ. Κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἄρα τὸ ὄν οὔτε ἔστηκεν οὔτε κινεῖται.

ΘΕΑΙ. Σχεδόν.

ΞΕ. Ποῖ δὴ χρὴ τὴν διάνοιαν εἶ τι τρέπειν τὸν βουλόμενον ἐναργῆς τι περὶ αὐτοῦ παρ' ἑαυτῶ βεβαιώσασθαι ;

ΘΕΑΙ. Ποῖ γάρ ;

D ΞΕ. Οἶμαι μὲν οὐδαμῶς εἶτι ῥάδιον. Εἰ γάρ τι μὴ | κινεῖται, πῶς οὐχ ἔστηκεν ; Ἡ τὸ μηδαμῶς ἐστὶς πῶς οὐκ αὐτὸ κινεῖται ; Τὸ δὲ ὄν ἡμῖν νῦν ἐκτός τούτων ἀμφοτέρων ἀναπέφανται. Ἡ δυνατὸν οὖν τοῦτο ;

ΘΕΑΙ. Πάντων μὲν οὖν ἀδυνατώτατον.

ΞΕ. Τόδε τοίνυν μνησθῆναι δίκαιον ἐπὶ τούτοις.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον ;

ΞΕ. Ὅτι τοῦ μὴ ὄντος ἐρωτηθέντες τοῦνομα ἐφ' ὅτι ποτε δεῖ φέρειν, πάση συνεσχόμεθα ἀπορίᾳ. Μένησαι ;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ ;

E ΞΕ. Μῶν οὖν ἐν ἐλάττονί τινι νῦν ἔσμεν ἀπορίᾳ | περὶ τὸ ὄν ;

ΘΕΑΙ. Ἐμοὶ μὲν, ὡς ξένη, εἰ δυνατὸν εἰπεῖν, ἐν πλείονι φαινόμεθα.

ΞΕ. Τοῦτο μὲν τοίνυν ἐναυθὰ κείσθω διηπορημένον· ἐπειδὴ δὲ ἐξ ἴσου τό τε ὄν καὶ τὸ μὴ ὄν ἀπορίας μετειλή-

ΕΕ. Μήπως ξμως έννοεις, πώς στέκονται, όταν λές πώς και τὰ δυο είναι «δντα» ;

ΘΕΑΙ. Καί πώς θά μπορούσα νά τὸ έννοῶ ἔτσι ;

ΕΕ. Λοιπὸν τότε παραδέχεσαι, πώς τὸ «δν» είναι κάτι τρίτο μέσα στὴν ψυχὴ, κι αὐτὸ περιέχει και τὴ «στάση» και τὴν «κίνηση». Κι ἐπειδὴς ἐσὺ τὰ ἐξέτασες μαζί και εἶδες, πώς και τὰ δυο αὐτὰ ἐπικοινωνοῦν με τὴν «οὐσία», γι' αὐτὸ εἶπες, πώς και τὰ δυο είναι «δντα» ;

ΘΕΑΙ. Φοβοῦμαι, πώς πραγματικά τὸ ξηγάμε τὸ «δν» σὰν κάτι τρίτο, όταν λέμε πώς ἡ κίνηση κι ἡ στάση είναι «δντα».

ΕΕ. Τὸ «δν» λοιπὸν δὲν είναι κίνηση και στάση και τὰ δυο μαζί, παρὰ κάτι «ἄλλο» ἀπ' αὐτά.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΕΕ. Ἄρα τὸ «δν» σύμφωνα με τὴ δικὴ του φύση οὔτε στέκεται οὔτε κινιέται.

ΘΕΑΙ. Σὰ νὰ εἶν' ἔτσι.

ΕΕ. Κατὰ ποῦ λοιπὸν, πρέπει ἀκόμη νὰ στρέψει τὸ νοῦ του ἐκεῖνος, ποῦ θέλει ν' ἀποκτήσει μιὰ ξεκαθαρισμένη βεβαιότητα σχετικὰ με τὸ «δν» ;

ΘΕΑΙ. Κατὰ ποῦ ἀλήθεια ;

ΕΕ. Νομίζω, πώς δὲν εἶν' εὐκολο πιά πουθενά. Γιατί, ἂν ἔνα πράμα δὲν κινιέται, πώς δὲ στέκεται ; Ἡ ἐκεῖνο, ποῦ δὲ στέκεται καθόλου, πώς δὲν κινιέται ; Ἐνῶ ἔμεῖς ἀνακαλύψαμε τώρα δά, πώς τὸ «δν» βρίσκει' ὄξω κι ἀπὸ τὰ δυο. Μπορεῖ πραγματικά νὰ γίνει αὐτὸ ;

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ δά είναι τὸ πιὸ ἀδύνατο ἀπ' ὅλα.

ΕΕ. Κοντὰ σ' αὐτὰ μάλιστα σωστὸ είναι νὰ θυμηθοῦμε και κάτι ἄλλο.

ΘΕΑΙ. Ποιό ;

ΕΕ. Νά ! Ὅταν μᾶς ἐρώτησαν, γιὰ ποιὸ πράμα μπορούμε νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν ὀνομασίαν «μη δν», βρεθήκαμε σὲ πολὺ μεγάλη δυσκολία. Τὸ θυμάσαι ;

ΘΕΑΙ. Πώς δὲν τὸ θυμάμαι ;

ΕΕ. Τάχα λοιπὸν τώρα γιὰ τὸ «δν» βρισκόμαστε σὲ μικρότερη δυσκολία ;

ΘΕΑΙ. Γιὰ μένα τουλάχιστο, ξένε, βρισκόμαστε, ἂν μπορῶ νὰ πῶ, σὲ μεγαλύτερη.

ΕΕ. Ἄς σταματήσουμε λοιπὸν σχετικὰ με τὸ ζήτημ' αὐτὸ σὲ τοῦτες τίς δυσκολίες. Κι ἀφοῦ και τὸ «δν» και τὸ «μη δν» είναι τὸ ἴδιο δυσκολοξεδιάλυτα, ὑπάρχει ἀπὸ δῶ και

φατον, νῦν ἐλπίς ἤδη καθ' ἅπερ ἄν αὐτῶν θάτερον εἶτε ἀμυ-
 251 δρότερον εἶτε σαφέστερον ἀναφαίνηται, καὶ θάτερον οὕτως
 ἀναφαίνεσθαι· καὶ ἐὰν αὖ μηδέτερον ἰδεῖν | δυνώμεθα, τὸν
 γοῦν λόγον ὀηπερ ἄν οἱόι τε ὤμεν εὐπρεπέστατα διωσόμε-
 θα οὕτως ἀμφοῖν ἅμα.

ΘΕΑΙ. Καλῶς.

ΞΕ. Λέγωμεν δὴ καθ' ὅτινά ποτε τρόπον πολλοῖς ὀνό-
 μασι ταῦτον τοῦτο ἐκάστοτε προσαγορεύομεν.

ΘΕΑΙ. Οἷον δὴ τί; Παράδειγμα εἰπέ.

XXXVII. ΞΕ. Λέγωμεν ἄνθρωπον δὴ που πόλλ' ἄττα
 ἐπονομάζοντες, τὰ τε χρώματα ἐπιφέροντες αὐτῷ καὶ τὰ
 σχήματα καὶ μεγέθη καὶ κακίας καὶ ἀρετάς, ἐν οἷς πᾶσι
 B καὶ ἑτέροις μυρίοις οὐ μόνον | ἄνθρωπον αὐτὸν εἶναι φα-
 μεν, ἀλλὰ καὶ ἀγαθὸν καὶ ἕτερα ἀπειρα, καὶ ἄλλα δὴ κατὰ
 τὸν αὐτὸν λόγον οὕτως ἐν ἕκαστον ὑποθέμενοι πάλιν αὐτὸ
 πολλὰ καὶ πολλοῖς ὀνόμασι λέγομεν.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ λέγεις.

ΞΕ. Ὅθεν γε, οἶμαι, τοῖς τε νέοις καὶ τῶν γερόντων
 τοῖς ὀψιμαθεῖσι θοίνην παρεσκευάκαμεν· εὐθὺς γὰρ ἀντιλα-
 βέσθαι παντὶ πρόχειρον ὡς ἀδύνατον τὰ τε πολλὰ ἐν καὶ τὸ
 ἐν πολλὰ εἶναι, καὶ δὴ που χαίρουσιν οὐκ ἐῶντες ἀγαθὸν
 C λέγειν | ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ μὲν ἀγαθὸν ἀγαθόν, τὸν δὲ
 ἄνθρωπον ἄνθρωπον. Ἐντυγχάνεις γάρ, ὦ Θεαίτητε, ὡς.
 ἐγῶμαι, πολλάκις τὰ τοιαῦτα ἐσπουδακόσιν, ἐνίοτε πρῶτον
 τέροις ἀνθρώποις, καὶ ὑπὸ πένιας τῆς περὶ φρόνησιν κτή-
 σεως τὰ τοιαῦτα τεθναμακόσι, καὶ δὴ τι καὶ πάσοφον
 ολομένοις τοῦτο αὐτὸ ἀνευρηκέναι.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΞΕ. Ἴνα τοίνυν πρὸς ἅπαντας ἡμῖν ὁ λόγος ἦ τοὺς πώ-

73. Μὲ τοὺς <ὀψιμαθεῖς> γέροντες, ἐννοεῖ ὁ Πλάτωνας τὸν Ἀντι-
 στένη τὸν Κυνικό. Ὅσοι παίρνουνε τὸ ρῆμα <εἶσι> πάντα γιὰ διαρ-
 χητικό καὶ ὄχι καὶ γιὰ συνδετικό, ἀρνιοῦνται, πῶς μπορεί νὰ διαρξοῦν
 ἄλλου εἶδους κρίσις ἐχτός ἀπὸ τίς ταυτολογικῆς «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄν-
 θρωπος», γιὰτί ἀλλιῶς, σοῦ λένε, ταυτίζουμε δυὸ διαφορετικὰ ὄντα. Ὁ

πέρα ἢ ἐλπίδα καθόσο τὸ ἐν' ἀπ' αὐτὰ θὰ μᾶς φανερώνεται εἴτε πιδὸ θαλά εἴτε πιδὸ ξεκάθαρα καὶ τ' ἄλλο μὲ τὸν ἴδιο τρόπο νὰ μᾶς φανερώνεται. Κι ἂν πάλι κανέν' ἀπὸ τὰ δυὸ δὲ μπορούμε νὰ ἴδουμε, τουλάχιστο θὰ προσπαθήσουμε νὰ σπρώξουμε τὴν ἔρευνά μας καὶ γιὰ τὰ δυὸ μαζί μ' ὅποιον τρόπο μπορούμε καλύτερα.

ΘΕΑΙ. Καλά.

ΕΕ. Ἄς ἐξετάσουμε λοιπὸν πρῶτα μὲ ποιὸν ἄραγε τρόπο χαρακτηρίζουμε μὲ πολλές λέξεις τὸ ἴδιο πράγμα.

ΘΕΑΙ. Σὰν τί νὰ ποῦμε ; Πῆς ἓνα παράδειγμα !

XXXVII. Τὸ πρόβλημα γιὰ τὸν κατηγορικὸ προσδιορισμὸ καὶ γιὰ τὴν ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν.

ΕΕ. Νά ! Λέμε λογουχάρη «ἄνθρωπος» καὶ τοῦ προσθέτουμε πολλές ἄλλες ὀνομασίες, ἀποδίνοντάς του ἐρισμένα χρώματα, σχήματα, μεγέθη, κακίες, ἀρετές. Καὶ γιὰ ὅλ' αὐτὰ καὶ ἄπειρ' ἄλλα δὲν τὸν ὀνομάζουμε μονάχα «ἄνθρωπο», παρὰ καὶ «καλὸ» καὶ ἄπειρ' ἄλλα. Κι ὅλα τ' ἄλλα πράγματα ἐπίσης γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, ἐνῶ δεχόμαστε, πῶς τὸ καθένα εἶν' «ἓνα», μολταῦτα τὸ χαρακτηρίζουμε σὰ νὰ εἶναι «πολλά» καὶ μὲ πολλές ὀνομασίες.

ΘΕΑΙ. Ἀλήθεια λές

ΕΕ. Μ' αὐτὰ ὅμως, μοῦ φαίνεται, προετοιμάσαμ' ὄρατο τραπέζι στοὺς νεαροὺς καὶ σὲ μερικοὺς ὀψιμοδίδαχτους γέροντες. Γιατὶ ὁ καθένας πρόχειρα μπορεῖ ν' ἀντιλογηθεῖ, πῶς εἶν' ἀδύνατο εἴτε τὰ «πολλά» νὰ εἶν' «ἓνα», εἴτε τὸ «ἓνα» «πολλά». Καὶ γι' αὐτὸ κι εὐχαριστιοῦνται οἱ φίλοι μας μὴν ἐπιτρέποντας νὰ λέμε «ὁ ἄνθρωπος εἶναι καλὸς» παρὰ μόνον «τὸ καλὸ εἶναι καλὸ» καὶ «ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἄνθρωπος». Θαρρῶ, Θεαίτητε, πῶς καὶ οὐ πολλές φορὲς θὰ συναντᾶς ἀνθρώπους, κάποτε μάλιστα ἀρκετὰ ἡλικιωμένους, ποὺ καταγίνονται μὲ τὰ τέτλια καὶ ὄντας φτωχοὶ στὴν ἀπόκτηση γνώσης τὰ θαμάζουνε κάτι τέτλια καὶ θαρροῦνε μάλιστα. πῶς ἔκαμαν καμιά πάνσοφην ἀνακάλυψη, ποὺ τὰ βρήκαν. ¹⁸

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΕΕ. Γιὰ νὰ συζητήσουμε λοιπὸν μ' ὄλους μαζί, ὅσοι καὶ

ὁξὺς σαρκασμὸς τοῦ Πλάτωνα δείχνει, πῶς χτυπάει ἔδῳ τὸν προσωπικὸ τὸ ἀντίπαλο. Παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὸ πρόβλημα τοῦ κατηγορικῆ προσδιορισμοῦ, προχωρεῖ ὁ Πλάτωνας στὴν ἀπόδειξη γιὰ τὴν ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν.

ποτε περι ούσίας και διτιοῦν διαλεχθέντας, ἔστω και πρὸς
D τούτους | και πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅσοις ἔμπροσθεν διειλέγ-
μεθα, τὰ νῦν ὡς ἐν ἐρωτήσῃ λεχθσόμενα.

ΘΕΑΙ. Τὰ ποῖα δὴ ;

ΞΕ. Πότερον μήτε τὴν οὐσίαν κινήσει και στάσει προσ-
άπτωμεν μήτε ἄλλο ἄλλω μηδὲν μηδενί, ἀλλ' ὡς ἄμικτα
ὄντα και ἀδύνατον μεταλαμβάνειν ἀλλήλων οὕτως αὐτὰ ἐν
τοῖς παρ' ἡμῖν λόγοις τιθῶμεν ; Ἡ πάντα εἰς ταυτὸν ξυνά-
γωμεν ὡς δυνατὰ ἐπικοινωνεῖν ἀλλήλοις ; Ἡ τὰ μὲν, τὰ δὲ
E μῆ ; Τούτων, ὦ Θεαίτητε, τί ποτ' ἂν | αὐτοὺς προαιρεῖσθαι
φήσαιμεν ;

ΘΕΑΙ. Ἐγὼ μὲν ὑπὲρ αὐτῶν οὐδὲν ἔχω πρὸς ταῦτα
ἀποκρίνασθαι.

ΞΕ. Τί οὖν οὐ καθ' ἐν ἀποκρινόμενος ἐφ' ἐκάστου τὰ
ξυμβαίνοντα ἐσκέψω ;

ΘΕΑΙ. Καλῶς λέγεις.

ΞΕ. Και τιθῶμέν γε αὐτοὺς λέγειν, εἰ βούλει, πρῶτον
μηδενί μηδὲν μηδεμίαν δύναμιν ἔχειν κοινωνίας εἰς μηδέν.
Οὐκοῦν κινήσεις τε και στάσεις οὐδαμῆ μεθέξεται οὐσίας ;

252 ΘΕΑΙ. | Οὐ γὰρ οὖν.

ΞΕ. Τί δέ ; Ἔσται πότερον αὐτῶν οὐσίας μῆ προσκοι-
νωοῦν ;

ΘΕΑΙ. Οὐκ ἔσται.

ΞΕ. Ταχὺ δὴ ταύτη γε τῇ συνομολογίᾳ πάντα ἀνάστατα
γέγονεν, ὡς ἔοικεν, ἅμα τε τῶν τὸ πᾶν κινούντων και τῶν
ὡς ἐν ἰστανίων και ὅσοι κατ' εἶδη τὰ ὄντα κατὰ ταῦτα ὡσαύ-
τως ἔχοντα εἶναι φασιν ἀεὶ· πάντες γὰρ οὗτοι τό γε εἶναι
προσάπτουσι, οἱ μὲν ὄντως κινεῖσθαι λέγοντες, οἱ δὲ ὄντως
ἐσθηκὸί εἶναι.

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.

B ΞΕ. Και μὴν και ὅσοι τοτὲ μὲν | ξυντιθέασι τὰ πάντα,

74. Ἄν «κίνηση» και «ἀκίνησια» δὲν μετέχουσι στὸ «ὄν», οὕτως «κίνηση» ὑπάρχει οὕτως «ἀκίνησια». Ἄρα και ὅσοι λένε, πῶς τὰ πάντα κινεῖσθαι, ἔχουσι ἄδικο και ὅσοι λένε, πῶς τὰ πάντα ἀκίνητοῦν ἔχουσι ἄδικο.

οἱ ὅποιον καιρὸ εἶπαν ὅ,τι καὶ νὰ ἴναι γιὰ τὸ πρόβλημα τῆς «οὐσίας», ἄς θεωρηθοῦν οἱ ἐρωτήσεις, ποὺ θὰ κάνουμε τώρα δά, πὼς γίνονται καὶ σὲ τούτους τοὺς τελευταίους καὶ σ' ὄλους τοὺς ἄλλους, ποὺ συνομιλήσαμε πρωτότερα.

ΘΕΑΙ. Καὶ ποιὲς εἶν' οἱ ἐρωτήσεις αὐτές ;

ΞΕ. Τί πρέπει νὰ κάνουμε ; Μῆτε τὴν «οὐσία» νὰ ἐνώνουμε μὲ τὴν «κίνηση» καὶ τὴ «στάση», μῆτε κανέν' ἄλλο μ' ὅ,τιδῆποτ' ἄλλο, παρὰ νὰ τὰ θεωροῦμε ὅλα στὴ συζήτησή μας, πὼς δὲ μποροῦν καθόλου ν' ἀνεκατωθοῦν ἀναμεταξύ τους καὶ νὰ μετέχει τὸ ἓνα στ' ἄλλο ; Ἡ νὰ τὰ βάλουμ' ὅλα μαζὶ μὲ τὴν ἰδέα, πὼς μποροῦν νὰ ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ τους ἢ νὰ ποῦμε, πὼς ἄλλα μποροῦν κι ἄλλα δὲ μποροῦν ; Ἄπ' ὅλα αὐτὰ τί νὰ δεχτοῦμε, Θεαίτητε, πὼς θὰ προτιμοῦσαν ἐκεῖνοι ;

ΘΕΑΙ. Ἐγὼ δὲν ξέρω τίποτα ν' ἀπαντήσω σ' αὐτὰ γιὰ λογαριασμό τους.

ΞΕ. Καὶ γιατί δὲν ἀπαντᾷς στὴν καθεμιάν ἀπὸ τούτες τίς ἐρωτήσεις καὶ δὲν ἐξετάζεις, ἔπειτα, τί συμπέρασμα βγαίνει ἀπὸ τὴν καθεμιὰ σου ἀπάντηση ;

ΘΕΑΙ. Καλὰ λές.

ΞΕ. Κι ἄς ὑποθέσουμε, ἂν θέλεις, πρῶτα πρῶτα, πὼς ὑποστηρίζουν αὐτοί, πὼς τίποτα δὲν ἔχει καμιά δύναμη νὰ ἐπικοινωνεῖ σὲ τίποτα μὲ τίποτ' ἄλλο. Λοιπὸν σύμφωνα μ' αὐτὸ καὶ ἡ «κίνηση» καὶ ἡ «στάση» δὲ θὰ ἔχουνε καμιά συμμετοχὴ στὴν «οὐσία»

ΘΕΑΙ. Καμιά βέβαια.

ΞΕ. Ἔ ! λοιπὸν ; Θὰ ὑπάρχει κανέν' ἀπὸ τὰ δύο, ἀφοῦ δὲ συμμετέχει στὴν «οὐσία»

ΘΕΑΙ. Δὲ θὰ ὑπάρχει.

ΞΕ. Νά λοιπὸν γρήγορα γρήγορα μὲ τοῦτο, ποὺ παραδεχτήκαμ', ἐγιναν ὅλ' ἄνω κάτω, κι ὅσα λὲν ἐκεῖνοι, ποὺ τὰ πάντα κινοῦν κι ὅσα λὲν ἐκεῖνοι, ποὺ τ' ἀκίνητοῦν γιατί' εἶν' «ἔνα», κι ὅσα λὲν ἐκεῖνοι ποὺ θεωροῦν τὰ «ἄντα» ἰδέες χωριστές, ἀκίνητες κι ἀμετάβλητες αἰώνια. Γιατί ὅλοι αὐτοὶ ἀποδίνουνε σ' ὅλ' αὐτὰ τὴν «οὐσία», ἄλλοι λέγοντας πὼς τὰ πάντα «οὐσιαστικά κινιοῦνται» κι ἄλλοι πὼς «οὐσιαστικά ἀκίνητοῦν»¹⁴.

ΘΕΑΙ. Ἔχεις πολὺ δίκιο.

ΞΕ. Μὰ κι ὅσοι ἄλλοτε συνθέτουμε κι ἄλλοτε χωρίζου-

τοτέ δὲ διαιροῦσιν, εἴτε εἰς ἓν καὶ ἐξ ἑνὸς ἄπειρα εἴτε εἰς πέρους ἔχοντα στοιχεῖα διαιρούμενοι καὶ ἐκ τούτων συντιθέντες, ὁμοίως μὲν ἂν ἐν μέρει τοῦτο τιθῶσι γιγνόμενον, ὁμοίως δὲ καὶ ἂν ἀεί, κατὰ πάντα ταῦτα λέγοιεν ἂν οὐδέν, εἴπερ μηδεμία ἔστι ξύμμυξις.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῶς.

ΞΕ. Ἔτι τοίνυν ἂν αὐτοὶ πάντων καταγελαστοῦτα μετιοῖεν τὸν λόγον οἱ μὴδὲν ἑῶντες κοινωνίᾳ παθήματος ἑτέρου θάτερον προσαγορεύειν.

C | ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΞΕ. Τῷ τε εἶναι που περὶ πάντα ἀναγκάζονται χρῆσθαι καὶ τῷ χωρὶς καὶ τῷ ἄλλων καὶ τῷ καθ' αὐτὸ καὶ μυριοῖς ἑτέροις, ὧν ἀκρατεῖς ὄντες εἰργεσθαι καὶ μὴ συνάπτειν ἐν τοῖς λόγοις οὐκ ἄλλων δέονται τῶν ἐξελεγχόντων, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον οἴκοθεν τὸν πολέμιον καὶ ἐναντιωσόμενον ἔχοντες, ἐντὸς ὑποφθεγγόμενον ὥσπερ τὸν ἄτοπον Εὐρύκλεα περιφέροντες ἀεὶ πορεύονται.

D | ΘΕΑΙ. Κομιδῇ λέγεις ὁμοίον τε καὶ ἀληθές.

ΞΕ. Τί δ', ἂν πάντα ἀλλήλοις ἐῶμεν δύναμιν ἔχειν ἐπικοινωνίας;

ΘΕΑΙ. Τοῦτο μὲν οἴός τε καὶ ὧ διαλύειν.

ΞΕ. Πῶς;

ΘΕΑΙ. Ὅτι κίνησις τε αὐτὴ παντάσῃν ἴσταιτ' ἂν καὶ στάσις αὐτὴ πάλιν αὐτὴ κινεῖτο, εἴπερ ἐπιγυγνοῖσθην ἐπ' ἀλλήλοις.

ΞΕ. Ἀλλὰ μὴν τοῦτό γέ που ταῖς μεγίσταις ἀνάγκαις ἀδύνατον, κίνησιν τε ἴσασθαι καὶ στάσιν κινεῖσθαι;

75. Ἄν τὸ «εἶνα» δὲν μετέχει στο «δν» καὶ ἂν τὰ «πολλά» δὲν μετέχουνε στο «δν», οὔτε κείνοι, ποὺ παραδέχονται τὰ σύμπαντα γιὰ «εἶνα» οὔτε κείνοι, ποὺ τὰ παραδέχονται γιὰ «πολλά», ἔχουνε δικιο.

76. Περισσότερο γελοιοὶ ἀπ' ὅλους γίνονται αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ποὺ δὲν ἐπιτρέπουνε ν' ἀποδώσουμε σ' εἶνα πράμα ὁποιοδῆποτε κατηγορούμενο, ποὺ δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἑαυτός του, γιατί ἔτσι λένε ταυτίζουμε δυὸ διαφορετικὰ «δντα». Καὶ ὅμως μεταχειρίζονται τὸ ῥῆμα «εἶναι» γιὰ κάθε τι. Ἄν ποῦνε «ὁ ἄνθρωπος ἐστίν», συνδέουνε τὸν «ἄνθρωπο» μὲ τὸ «δν». Ἄν ποῦνε τὴ φράση «Πᾶν ἐστὶ καθ' αὐτὸ χωρὶς τῶν ἄλ-

νε τὰ πάντα, εἴτε ἀνάγοντας ὄλα σ' «ἕνα» κι ἀπὸ τὸ «ἕνα» συνθέτοντας ἄπειρα, εἴτε χωρίζοντάς τα σὲ στοιχεῖα περατωμένα και ἀπ' αὐτὰ συνθέτοντας, ἀδιάφορο ἂν παραδέχονται, πῶς αὐτὸ γίνεται διαδοχικὰ ἢ σὲ συνέχεια και ταυτόχρονα, μ' ὅλες αὐτὲς τίς θεωρίες τους τίποτα δὲ λένε. Ἄν δὲν ὑπάρχει κανένα τῶν «ὄντων» ἀνακάτωμα¹⁶.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΞΕ. Ἄπ' ὄλους ὁμῶς περισσότερο γελοιωδέστατοι θὰ γίνουνε στὴν ἑμιλία ἐκείνοι, ποὺ δὲν ἐπιτρέπουμε ν' ἀποδώσουμε σ' ἕνα πράμα ἕν' ἄλλο κατηγορούμενο, ἐπειδὴ ἔτσι συμμετέχει σ' ἕν' ἄλλο πράμα.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΞΕ. Νά ! Ὅλοι αὐτοὶ ἀναγκάζονται βέβαια νὰ μεταχειρίζονται και τὴ λέξη «εἰναι» γιὰ τὸ κάθε πράμα και τὴ λέξη «χωριστὰ» και τὸ «ἀπὸ τ' ἄλλα» και τὸ «καθαυτὸ» και ἄπειρ' ἄλλα¹⁷. Ὅλ' αὐτὰ μὴ μπορώντας νὰ τ' ἀποφύγουν και νὰ μὴν τὰ μεταχειρίζονται μέσα στὴν ὁμιλία τους, δὲν ἔχουν ἀνάγκη νὰ ἔρθουν ἄλλοι νὰ τοὺς ἐπικρίνουν παρά, καθὼς λέει ὁ λόγος, ἔχουμε μέσα τους τὸν ὄχτρο, ποὺ θὰ τοὺς ἀντικρούσει και περπατοῦν πάντα κουβαλώντας τον γιὰ νὰ μιλάει ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τους, ὅπως ὁ παράδοξος ἐκεῖνος Εὐρυκλῆς¹⁸.

ΘΕΑΙ. Πολὺ ὠραῖα κι ἀληθινὰ τοὺς παρομοιάζεις.

ΞΕ. Και τί θὰ συμβεῖ ἄραγε, ἂν ἀπεναντίας παραδεχτοῦμε πῶς ὄλα ἔχουμε τὴ δύναμη νὰ ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ τους ;

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ μοῦ φαίνεται. πῶς κι ἐγὼ μπορῶ νὰ τὸ ξεδιαλύω

ΞΕ. Πῶς ;

ΘΕΑΙ. Νά ! Πῶς δηλαδὴ κι ἡ ἴδια ἡ κίνηση θὰ στεκόταν ὄλος διόλου και ἡ ἴδια ἡ στάση θὰ κινιόταν ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἂν ἐπικοινωνοῦσαν ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη.

ΞΕ. Και ὁμῶς αὐτὸ βέβαια εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο νὰ στέκεται ἡ κίνηση και νὰ κινιέται ἡ στάση¹⁹ δὲν εἶν' ἔτσι ;

λων», ποὺ διατυπώνει τὴ θεωρία τους, τὴν ἀναιροῦν ταυτόχρονα συσχετίζοντας τὸ «πᾶν» μὲ τὸ «ἔστι» μὲ τὸ «χωρίς» μὲ τὸ «ἄλλων» και μὲ τὸ «καθ' ἑαυτὸ». Ἴσως ἡ φράση αὐτὴ νὰ εἶναι παρμένη ἀπὸ κανένα σύγγραμμα τοῦ Ἀντιστένη. Καὶ γενικὰ ὀποιαδήποτε φράση κι ἂν ποῦν ἀναιροῦν τὸν ἑαυτὸ τους.

77. Ὁ Εὐρυκλῆς εἶταν ἕνας ἄγγαστρίμυθος. Πρβλ. Ἀριστοφάνη, «Σφήκες» 1017 - 1020.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ ;

ΞΕ. Τὸ τρίτον δὴ μόνον λοιπόν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

Ε XXXVIII. ΞΕ. Καὶ μὴν ἐν γέ | τι τούτων ἀναγκαῖον,
ἢ πάντα ἢ μηδὲν ἢ τὰ μὲν ἐθέλειν, τὰ δὲ μὴ συμμίγνυσθαι.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ ;

ΞΕ. Καὶ μὴν τὰ γε δύο ἀδύνατον εὐρέσθῃ.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Πᾶς ἄρα ὁ βουλόμενος ὀρθῶς ἀποκρίνεσθαι τὸ λοι-
πὸν τῶν τριῶν θήσει.

ΘΕΑΙ. Κομιδῇ μὲν οὖν.

ΞΕ. Ὅτε δὴ τὰ μὲν ἐθέλει τοῦτο δοῦν, τὰ δ' οὐ, σχε-
253 δὸν οἶον τὰ γράμματα | πεπονθότ' ἂν εἴη. Καὶ γὰρ ἐκείνων
τὰ μὲν ἀναρροοῦται πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ ξυναρμότιται.

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ ;

ΞΕ. Τὰ δὲ γε φωνήεντα διαφερόντως τῶν ἄλλων οἶον
δεσμός διὰ πάντων κεχώρηκεν, ὥστε ἄνευ τινὸς αὐτῶν ἀδύ-
νατον ἀρμότιται καὶ τῶν ἄλλων ἕτερον ἐτέρῳ.

ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα γε.

ΞΕ. Πᾶς οὖν οἶδεν ὅποια ὅποιοις δυνατὰ κοινωνεῖν, ἢ
τέχνης δεῖ τῷ μέλλοντι δοῦν ἱκανῶς αὐτά ;

ΘΕΑΙ. Τέχνης.

ΞΕ. Ποίας ;

ΘΕΑΙ. Τῆς γραμματικῆς.

Β ΞΕ. Τί δέ ; Περὶ τοὺς τῶν δξέων καὶ βαρέων | φθόγ-
γους ἄρ' οὐχ οὕτως ; Ὅ μὲν τοὺς συγκεραννυμένους τε καὶ
μὴ τέχνην ἔχων γινώσκειν μουσικός, ὁ δὲ μὴ ξυνιεὶς ἄμου-
σος ;

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Καὶ κατὰ τῶν ἄλλων δὴ τεχνῶν καὶ ἀτεχνῶν τοι-
αῦτα εὐρήσομεν ἕτερα.

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ ;

ΞΕ. Τί δ' ; Ἐπειδὴ καὶ τὰ γένη πρὸς ἄλληλα κατὰ ταύ-

ΘΕΑΙ. Ἐμ ! πῶς ἀλλιῶς ;

ΕΕ. Δὲ μένει λοιπὸν παρὰ μιά τρίτη περίπτωση.

ΘΕΑΙ. Ναί.

XXXVIII. Ἀποδειχνεται ἡ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν.

ΕΕ. Καί πραγματικά ἓνα τουλάχιστο ἀπὸ τὰ τρία εἶν' ἀνάγκη νὰ συμβαίνει : ἢ ὅλα ἢ κανένα ἢ ἄλλα νὰ θέλουν κι ἄλλα νὰ μὴ θέλουν νὰ ἐπικοινωνοῦν.

ΘΕΑΙ. Χωρὶς ἄλλο.

ΕΕ. Βρήκαμε λοιπὸν, πῶς τὰ δυὸ πρῶτα δὲν μποροῦν νὰ γίνουν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Ἄρα ὁποῖος θέλει ν' ἀποκριθεῖ σωστά, θὰ θέσει ἐκεῖνο, ποὺ μένει ἀπὸ τὰ τρία.

ΘΕΑΙ. Καί βέβαια.

ΕΕ. Ἄν λοιπὸν ἄλλα θέλουν νὰ ἐνώνονται κι ἄλλα ὄχι, θὰ πάθαιναν σχεδὸν τὸ ἴδιο, ποὺ γίνεται μὲ τὰ γράμματα. Γιατὶ κι ἀπ' αὐτὰ ἄλλα δὲ συνταιριάζουν ἀναμεταξύ τους κι ἄλλα συνταιριάζουν.

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι ;

ΕΕ. Τὰ φωνήεντα μάλιστα περισσότερ' ἀπὸ τ' ἄλλα εἰσχωροῦν ἀνάμεσα σ' ὅλα σὰν ἐνωτικά. ἔτσι, ποὺ χωρὶς κανέν' ἀπ' αὐτὰ εἶν' ἀδύνατο νὰ συνταιριάζουνε καί τ' ἄλλα συναμεταξύ τους.

ΘΕΑΙ. Πραγματικά ἔτσ' εἶναι.

ΕΕ. Καί δὲ μοῦ λές, ξέρει τάχα ὁ καθένας ποιὰ μὲ ποιὰ μποροῦν νὰ συνταιριάξουν, ἢ χρειάζεται τέχνη ἐκεῖνος, ποὺ θὰ κἀν' ἱκανοποιητικὰ τούτη τὴ δουλειά.

ΘΕΑΙ. Χρειάζεται τέχνη.

ΕΕ. Ποιὰ τέχνη ;

ΘΕΑΙ. Τὴ γ ρ α μ μ α τ ι κ ῆ.

ΕΕ. Μὰ καί μὲ τοὺς ψηλοὺς καί βαθεῖς τόνους δὲ γίνεται τάχα τὸ ἴδιο ; Ἐκεῖνος, ποὺ ἔχει τὴν τέχνη νὰ ξέρει, ποιοὶ συγχωνεύονται συναμεταξύ τους καί ποιοὶ ὄχι, δὲν εἶναι μουσικός, καί κείνος, ποὺ δὲν καταλαβαίνει, δὲν εἶν' ἄμουςος ;

ΘΕΑΙ. Ἔτσ' εἶναι.

ΕΕ. Καί γιὰ τίς ἄλλες τέχνες καί ἀτεχνιές θὰ βροῦμε βέβαια παρόμοια.

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι ;

ΕΕ. Γιὰ κοίτα λοιπὸν τώρα. Ἄφου ἔχουμε συμφωνήσει,

τὰ μίξεως ἔχειν ὠμολογήκαμεν, ἄρ' οὐ μετ' ἐπιστήμης τινὸς ἀναγκαῖον διὰ τῶν λόγων παρεῦσθαι τὸν ὀρθῶς μέλλοντα δεῖξιν ποῖα ποίοις συμφωνεῖ τῶν γενῶν καὶ ποῖα ἄλληλα
 C οὐ δέχεται; Καὶ δὴ | καὶ διὰ πάντων εἰ συνέχοντα ἅτι' αὐτά ἐστιν, ὥστε συμμίγνυσθαι δυνατὰ εἶναι, καὶ πάλιν ἐν ταῖς διαιρέσεσιν, εἰ δι' ὄλων ἕτερα τῆς διαιρέσεως αἷτια;

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐκ ἐπιστήμης δεῖ, καὶ σχεδόν γε ἴσως τῆς μεγίστης;

XXXIX. ΞΕ. Τίν' οὖν αὐ προσεροῦμεν, ὃ Θεαίτητε, ταύτην; Ἡ πρὸς Διδὸς ἐλάθομεν εἰς τὴν τῶν ἐλευθέρων ἐμπεσόντες ἐπιστήμην, καὶ κινδυνεύομεν ζητοῦντες τὸν σοφιστὴν πρότερον ἀνευρηκέναι τὸν φιλόσοφον;

ΘΕΑΙ. Πῶς λέγεις;

D ΞΕ. Τὸ κατὰ γένῃ διαιρεῖσθαι καὶ | μήτε ταῦτόν εἶδος ἕτερον ἠγγῆσασθαι μήτε ἕτερον ὄν ταῦτόν μῶν οὐ τῆς διαλεκτικῆς φήσομεν ἐπιστήμης εἶναι;

ΘΕΑΙ. Ναί, φήσομεν.

ΞΕ. Οὐκοῦν ὃ γε τοῦτο δυνατὸς δρᾶν μίαν ἰδέαν διὰ πολλῶν, ἐνὸς ἐκάστου κειμένου χωρὶς, πάντη διατεταμένην ἱκανῶς διαισθάνεται, καὶ πολλὰς ἐτέρας ἀλλήλων ὑπὸ μιᾶς ἐξωθεν περιεχομένας, καὶ μίαν αὐ δι' ὄλων πολλῶν ἐν ἐνὶ ξυνημμένην, καὶ πολλὰς χωρὶς πάντη διωρισμένας; Τοῦτο
 E δ' | ἐστίν, ἧ τε κοινωνεῖν ἕκαστα δύναται καὶ ὅπη μὴ, διακρίνειν κατὰ γένος ἐπίστασθαι.

ΘΕΑΙ. Παντάσῃ μὲν οὖν.

ΞΕ. Ἄλλὰ μὴν τό γε διαλεκτικὸν οὐκ ἄλλω δώσεις, ὡς ἐγῶμαι, πλὴν τῷ καθαρῶς τε καὶ δικαίως φιλοσοφοῦντι.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ ἂν ἄλλω δοίη τις;

πὼς καὶ τὰ γένη μὲ τὸν ἴδιον τρόπο ἀνεκατεύονται συναμεταξύ τους, δὲν εἶν' ἀραγες ἀνάγκη νὰ πρσχωρεῖ μὲ κάποιαν ἐπιστημοσύνη στὴν ἔρευνα ἐκεῖνος, ποῦ θὰ δεῖξει ποιά μὲ ποιά γένη συνταιριάζουν καὶ ποιά δὲν ἀλληλοὑποφέρονται ; Κι ἀκόμη νὰ δεῖξει, ἂν ὑπάρχουνε μερικά, ποῦ περνώντας ἀνάμεσα σ' ἄλλα τὰ ἐνώνουν, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ συγχωνεύονται κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, δταν χωρίζονται, ἂν ὑπάρχουν ἄλλα, πὼς γίνονται αἰτία τοῦ χωρισμοῦ ἀνάμεσα στὶς δλότητες :

ΘΕΑΙ. Πὼς δὲ χρειάζεται ἐπιστήμη καὶ μάλιστα ἡ ἀνώτερη ἀπ' ἄλλες ἴσως ;

XXXIX. Ἡ ἀληθινὴ φιλοσοφία εἶναι ἡ διαλεχτικὴ.

Ὁ φιλόσοφος καὶ ὁ σοφιστής.

ΞΕ. Καὶ πὼς θὰ τὴν ὀνομάσουμε, Θεαίτητε, τούτη πάλι τὴν ἐπιστήμη ; Ἡ μὴν τάχα, γιὰ τὸ Δία, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε πέσαμε μέσα στὴν ἐπιστήμη τῶν ἐλευτέρων ἀνθρώπων κι ἀναζητώντας τὸ σοφιστὴ κοντεύουμε νὰ ἔχουμε βρεῖ πρωτύτερα τὸ φιλόσοφο ;

ΘΕΑΙ. Τί θεὸς νὰ πεῖς ;

ΞΕ. Τὸ νὰ μπορεῖ νὰ χωρίζει τὰ γένη καὶ μῆτε τὸ ἴδιο εἶδος νὰ τὸ παίρνει γι' ἄλλο μῆτε τὸ διαφορετικὸ νὰ τὸ παίρνει γιὰ τὸ ἴδιο, δὲν θὰ ποῦμ' ἀραγες, πὼς εἶν' ἔργο τῆς διαλεχτικῆς ἐπιστήμης ;

ΘΕΑΙ. Βέβαια, ἔτσι θὰ ποῦμε.

ΞΕ. Ἐκεῖνος λοιπὸν, ποῦ εἶν' ἱκανὸς νὰ τὸ κάνει αὐτό, ξεδιαλύνει πολὺ καθαρὰ, πὼς μιὰ ἰδέα πέρα γιὰ πέρ' ἀπλώνεται διαπερνώντας πολλὰς ἄλλες, ποῦ ἡ κάθε μιὰ τους μένει χωριστὴ, καὶ πὼς ἄλλες διαφορετικὲς συναμεταξύ τους περικλείονται ἀπὸ μιὰν ἄλλην ἀπέξω, καὶ πάλι πὼς μιὰ ἰδέα μὲς ἀπὸ πολλὰ σύνολα συλλαβίνεται σὲ μιὰν ἐνότητα, καὶ πὼς πολλὰς ἰδέες μένουν ὅλως διόλου ξεχωριστές. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι νὰ ξέρει κανεὶς ἐπιστημονικὰ νὰ ξεχωρίζει γένος μὲ γένος, μὲ ποιὸν τρόπο μποροῦν τὸ καθένα νὰ ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ τους καὶ μὲ ποῖο δὲν μποροῦν.

ΘΕΑΙ. Βεβχιότατα.

ΞΕ. Αὐτὴν ὅμως τὴν διαλεχτικὴν ἱκανότητα δὲ θὰ τὴν ἀναγνωρίσεις σὲ κανέναν ἄλλον, πιστεύω, παρὰ μόνο σ' ἐκεῖνον, ποῦ φιλοσοφεῖ ἀγνὰ καὶ τίμια.

ΘΕΑΙ. Πὼς θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὴν ἀποδώσει σ' ἄλλον ;

254 *ΞΕ.* Τὸν μὲν δὴ φιλόσοφον ἐν τοιοῦτω τινὶ τόπῳ καὶ νῦν καὶ ἔπειτα ἀνευρήσομεν, εἰάν ζητῶμεν, ἰδεῖν μὲν χαλεπὸν | ἐναργῶς καὶ τοῦτον, ἕτερον μὴν τρόπον ἢ τε τοῦ σοφιστοῦ χαλεπότης ἢ τε τούτου.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΞΕ. Ὁ μὲν ἀποδιδράσκων εἰς τὴν τοῦ μὴ ὄντος σκοτεινότητα, τριβῇ προσαπτόμενος αὐτῆς, διὰ τὸ σκοτεινὸν τοῦ τόπου κατανοῆσαι χαλεπός· Ἡ γὰρ ;

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

ΞΕ. Ὁ δέ γε φιλόσοφος, τῇ τοῦ ὄντος αἰεὶ διὰ λογισμῶν προσκείμενος ἰδέα, διὰ τὸ λαμπρὸν αὐτῆς χώρας οὐδαμῶς εὐπειθῆς ὀφθῆναι· τὰ γὰρ τῆς τῶν πολλῶν ψυχῆς ὄμματα **Β** καριτερεῖν | πρὸς τὸ θεῖον ἀφορῶντα ἀδύνατα.

ΘΕΑΙ. Καὶ ταῦτα εἰκὸς οὐχ ἦτιον ἐκείνων οὕτως ἔχειν.

ΞΕ. Οὐκοῦν περὶ μὲν τούτου καὶ τάχα ἐπισκεψόμεθα σαφέστερον, ἂν ἔτι βουλομένοις ἡμῖν ἢ· περὶ δὲ τοῦ σοφιστοῦ που δῆλον ὡς οὐκ ἀνετέον, πρὶν ἂν ἰκανῶς αὐτὸν θεασώμεθα.

ΘΕΑΙ. Καλῶς εἶπες.

ΧΙ. *ΞΕ.* Ὅτι οὖν δὴ τὰ μὲν ἡμῖν τῶν γενῶν ὠμολογηται κοινωνεῖν ἐθέλειν ἀλλήλοις, τὰ δὲ μή, καὶ τὰ μὲν ἐπὶ ὀλίγον, τὰ δ' ἐπὶ πολλά, τὰ δὲ καὶ διὰ πάντων οὐδὲν **Κ** λύειν τοῖς πᾶσι | κεκοινωνηκέναι, τὸ δὴ μετὰ τοῦτο ξυνεπισπώμεθα τῷ λόγῳ τῆδε σκοποῦντες, μὴ περὶ πάντων τῶν εἰδῶν, ἵνα μὴ ταρτατώμεθα ἐν πολλοῖς, ἀλλὰ προελόμενοι τῶν μεγίστων λεγομένων αἴτια, πρῶτον μὲν ποῖα ἕκαστά ἐστιν, ἔπειτα κοινωνίας ἀλλήλων πῶς ἔχει δυνάμεως, ἵνα τό τε ὄν καὶ μὴ ὄν εἰ μὴ πάσῃ σαφηνεῖα δυνάμεθα λαβεῖν, ἀλλ' οὖν λόγου γε ἐνδεεῖς μηδὲν γιγνώμεθα περὶ αὐτῶν, καθ' ὅσον ὁ τρόπος ἐνδέχεται τῆς νῦν σκέψεως, εἰάν ἄρα ἡμῖν *πη*

78. Ἐξῶ γίνεται καθαρὸς βπαιγιγμός γιὰ τὸ διὰ τοῦ «Φιλόσοφο», ποὺ ἀπρόκειταν νὰ συμπληρώσει τὴν ἀναζήτηση τοῦ «Σοφιστῆ» καὶ τοῦ «Πολιτικοῦ».

ΕΕ. Τὸ φιλόσοφο λοιπὸν σὲ κάποιον παρόμοιο τόπο θὰ τὸνε βροῦμε καὶ τώρα κι ἀργότερα, ἂν τὸνε ζητήσουμε. Εἶναι βέβαια δύσκολο νὰ τὸν ἰδοῦμε κι αὐτὸν καθαρά. Ἔστω ὅμως εἶναι ἢ δυσκολία τοῦ σοφιστῆ κι ἄλλη αὐτουνοῦ ἐδῶ.

ΘΕΑΙ. Γιατί :

ΕΕ. Γιατὶ ὁ σοφιστὴς κρύβεται μέσα στὰ σκοτάδια, ποὺ σκεπάζουσι τὸ «μὴ ὄν» καὶ μὲ τὴ συνήθεια προσαρμόζεται σ' αὐτὰ κι ἀπὸ τὸ πολὺ σκοτάδι τοῦ τόπου εἶναι δύσκολο νὰ τὸνε νιώσει κανεὶς. Δὲν εἶν' ἀλήθεια :

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΕΕ. Ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁ φιλόσοφος παραμένον-
τας αἰώνια μὲ τοὺς στοχασμοὺς του κοντὰ στὴν ἰδέα τοῦ «ὄν-
τος», δὲν εἶν' εὐκόλο νὰ γίνῃ ἐρατὸς ἀπὸ τὴ λαμπράδα τοῦ
τόπου. Γιατὶ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς τῶν πολλῶν δὲν ἀντέχουσι
νὰ κοιτάζουσι γιὰ πολὺ τὸ θεϊκό.

ΘΕΑΙ. Κι αὐτὰ φαίνονται σωστά, ὄχι λιγότερ' ἀπὸ
κεῖνα. ποὺ εἶπες πρὶν.

ΕΕ. Λοιπὸν γιὰ τοῦτον ἐδῶ τὸ φιλόσοφο ἀργότερα θὰ
ἐρευνήσουμε καλύτερα, ἂν ἔχομε ἀκόμη αὐτὴ τὴν ἐπιθυ-
μία ῥ. Ὅσο γιὰ τὸ σοφιστῆ ὅμως εἶναι φανερό, πῶς δὲν
πρέπει νὰ χαλαρώσουμε τίς ἐνέργειές μας, πρὶν νὰ τὸν ἰδοῦμε
καλὰ καλά.

ΘΕΑΙ. Πολὺ ὠραία !

**XL. Ἡ θεωρία τῆς μερικῆς ἐπικοινωνίας τῶν εἰδῶν
ἐφαρμόζεται στὰ γενικότερα εἶδη.**

ΕΕ. Ἄφου λοιπὸν ἔχομε συμφωνήσει, πῶς ἄλλα γένη
θέλουν νὰ ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ τους κι ἄλλα ὄχι, κι ἄλ-
λα πάλι ἐπικοινωνοῦσι μὲ λίγα, ἄλλα μὲ πολλὰ, κι ἄλλα
τέλος τίποτα δὲν τὰ ἐμποδίζει νὰ ἐπικοινωνοῦσι μ' ἄλλα δια-
περνώντας τα ἄλλα, ἕως συνεχίσουμε τὴν ἀναζητήσή μας ἐξε-
τάζοντας τὰ παραπέρα μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο. Νὰ μὴν ἐξε-
τάσουμε ὄχι τὰ εἶδη, γιὰ νὰ μὴν τὰ χάσουμε μέσα στὸ πλῆ-
θος, παρ' ἄφου διαλέξουμε μερικὰ ἀπὸ κεῖνα, ποὺ λογαριά-
ζονται ὡς τὰ πιὸ μεγάλα, νὰ κοιτάξουμε πρῶτα πρῶτα,
τί λογῆς εἶναι τὸ καθένα χωριστὰ, ἔπειτα κατὰ πόσο ἔχουσι
τὴ δύναμη νὰ ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ τους. Κι ἔτσι κι ἂν
ἀκόμη δὲ μporέσουμε νὰ συλλάβουμε μ' ἀπόλυτη σαφήνεια
τὸ «ὄν» καὶ τὸ «μὴ ὄν», τουλάχιστο νὰ μὴ μείνομε ἄλλως
διόλου ἀνίκανοι νὰ δώσουμε κάποιαν ἐξήγησιν γι' αὐτὰ, ὅσο
μᾶς τὸ ἐπιτρέπ' ἢ μέθοδο τῆς τωρινῆς μας ἐρευνας, ἂν ἴσως
τὰ καταφέρουμε μὲ κάποιον τρόπο νὰ κηρυχτοῦμε ἀθῶοι,

D παρεικάθη τὸ μὴ | ὄν λέγουσιν ὡς ἔστιν ὄντως μὴ ὄν ἀνόμοις ἀπαλλάττειν.

ΘΕΑΙ. Οὐκοῦν χρηΐ.

ΞΕ. Μέγιστα μὴν τῶν γενῶν, ἃ νῦν δὴ διήμην, τό τε ὄν αὐτὸ καὶ στάσις καὶ κίνησις.

ΘΕΑΙ. Πολύ γε.

ΞΕ. Καὶ μὴν τὴν γε δύο φαρμὲν αὐτοῖν ἀμίκτω πρὸς ἀλλήλω.

ΘΕΑΙ. Σφόδρα γε.

ΞΕ. Τὸ δέ γε ὄν μικτὸν ἀμφοῖν· ἔστων γὰρ ἄμφω που.

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ;

ΞΕ. Τρία δὴ γίγνεται ταῦτα.

ΘΕΑΙ. Τί μὴν;

ΞΕ. Οὐκοῦν αὐτῶν ἕκαστον τοῖν μὲν δυοῖν ἑτερόν ἐστιν, αὐτὸ δ' ἑαυτῷ ταυτόν.

E ΘΕΑΙ. | Οὕτως.

ΞΕ. Τί ποι' αὐτῶν οὕτως εἰρήκαμεν τό τε ταυτόν καὶ θάτερον; Πότερα δύο γένη τινὲ αὐτῶ, τῶν μὲν τριῶν ἄλλα, ξυμμειγνυμένω μὴν ἐκείνοις ἐξ ἀνάγκης αἰεὶ, καὶ περὶ πέντε ἀλλ' οὐ περὶ τριῶν ὡς ὄντων αὐτῶν σκεπιέον, ἢ τό τε ταυτόν τοῦτο καὶ θάτερον | ὡς ἐκείνων τι προσαγορεύοντες λανθάνομεν ἡμᾶς αὐτούς;

ΘΕΑΙ. Ἴσως.

ΞΕ. Ἄλλ' οὐ τι μὴν κίνησις γε καὶ στάσις οὐθ' ἕτερον οὐτε ταυτόν ἐστι.

ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΞΕ. Ὅτιπερ ἂν κοινηῖ προσείπωμεν κίνησιν καὶ στάσιν. τοῦτο οὐδέτερον αὐτοῖν ὁλόν τε εἶναι.

ΘΕΑΙ. Τί δή;

ΞΕ. Κίνησις τε στήσεται καὶ στάσις αὐτὴ κινήθησεται· περὶ γὰρ ἀμφοτέρα θάτερον ὁποτερονοῦν γιγνόμενον αὐτοῖν ἀναγκάσει μεταβάλλειν αὐτὴ θάτερον ἐπὶ τοῦναντίον τῆς Β αὐτοῦ φύσεως, αἶτε | μετασχόν τοῦ ἐναντίου.

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ γε.

μόλο που υποστηρίζουμε, πώς τὸ «μὴ ὄν» εἶναι «ὑπαρχτὸ μὴ ὄν».

ΘΕΑΙ. Ἔτσι βέβαια πρέπει.

ΞΕ. Τὰ πιδὸ μεγάλα λοιπὸν ἀπὸ τὰ γένη, ποὺ τῶρα δὲ ξετᾶζουμε, εἶναι τὸ ἴδιο τὸ «ὄν» καὶ ἡ «στάση» καὶ ἡ «κίνηση».

ΘΕΑΙ. Αὐτὰ εἶναι πραγματικά.

ΞΕ. Κι ἀπ' αὐτὰ λέμε, πὼς τὰ δυὸ δὲν μποροῦν ν' ἀνακατωθοῦν μεταξύ τους.

ΘΕΑΙ. Καθόλου.

ΞΕ. Ἐνῶ τὸ «ὄν» μπορεῖ ν' ἀνακατωθεῖ καὶ μὲ τὰ δυὸ. Γιατὶ καὶ τὰ δυὸ βέβαια «ὑπάρχουν».

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι;

ΞΕ. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ γένη γίνονται τρία.

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια.

ΞΕ. Καὶ καθέν' ἀπ' αὐτὰ εἶναι «διαφορετικὸ» ἀπὸ τ' ἄλλα δυὸ, ἐνῶ εἶναι τὸ «ἴδιο» μὲ τὸν ἑαυτὸ του.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι εἶναι.

ΞΕ. Μὰ τί ν' αὐτὰ πάλι, ποὺ εἴπαμε τῶρα ἔτσι δὲ «τὸ ἴδιο» καὶ «διαφορετικὸ»; Τί συμβαίνει; Εἶναι κι αὐτὰ δυὸ κάποια γένη, ἀλλ' ἀπὸ κείνα τὰ τρία, ποὺ ἀνακατώνονται ὁμῶς ἀναγκαστικὰ πάντα μὲ κείνα καὶ εἶν' ἀνάγκη νὰ τὰ ξετᾶζουμε σὰ νὰ εἶν' ὅλα πέντε κι ὄχι τρία; Ἡ μὴν τάχα χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε μὲ τὰ ὀνόματ' αὐτά, τὸ «ἴδιο» καὶ «διαφορετικὸ» ὀνομάζουμε κάποιο ἀπὸ κείνα τὰ τρία;

ΘΕΑΙ. Ἴσως.

ΞΕ. Μὰ γιὰ νὰ ἴδουμε. Πρῶτα πρῶτα ἡ «κίνηση» καὶ ἡ «στάση» τὰ δυὸ μαζὶ δὲν εἶναι οὔτε «ἄλλο» οὔτε «τὸ ἴδιο».

ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΞΕ. Ὅποιοδῆποτε χαρακτηρισμὰ δώσομ' ἀπὸ κοινοῦ στὴν κίνηση καὶ στὴ στάση, δὲν μπορεῖ αὐτὸς νὰ ἔναι καὶ ἑνὸ ἀπὸ τὰ δυὸ αὐτά.

ΘΕΑΙ. Μὰ γιατί;

ΞΕ. Καὶ ἡ κίνηση τότες θὰ σταθεῖ καὶ ἡ στάση θὰ κινηθεῖ. Γιατὶ ὅποιοδῆποτε ἀπὸ τοὺς δυὸ αὐτοὺς χαρακτηρισμοὺς προστεθεῖ καὶ στὰ δυὸ μαζὶ, θ' ἀναγκάσει τὸ ἑνὸ ἀπὸ τὰ δυὸ νὰ μετατραπῆι στὸ ἀντίθετο ἀπὸ τὴ δική του φύση, ἐπειδὴς ἀμέσως θὰ πάρει μέρος στὸ ἀντίθετό του.

ΘΕΑΙ. Βεβαίωτατα.

ΞΕ. Μετέχεται μὴν ἄμφω ταυτοῦ και θατέρου.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Μή τοίνυν λέγωμεν κίνησιν γ' εἶναι ταῦτον ἢ θά-
τερον, μηδ' αὖ στάσιν.

ΘΕΑΙ. Μῆ γάρ.

ΞΕ. Ἄλλ' ἄρα τὸ ὄν και τὸ ταῦτον ὡς ἔν τι διανοη-
τέον ἡμῖν;

ΘΕΑΙ. Ἴσως.

ΞΕ. Ἄλλ' εἰ τὸ ὄν και τὸ ταῦτον μηδὲν διάφορον ση-
μαίνετον, κίνησιν αὖ πάλιν και στάσιν ἀμφοτέρα εἶναι λέ-
C γοντες ἀμφοτέρα οὕτως αὐτὰ ταῦτον ὡς ὄντα | προσεροῦμεν.

ΘΕΑΙ. Ἄλλὰ μὴν τοῦτο γε ἀδύνατον.

ΞΕ. Ἀδύνατον ἄρα ταῦτον και τὸ ὄν ἔν εἶναι.

ΘΕΑΙ. Σχεδόν.

ΞΕ. Τέταρτον δὴ πρὸς τοῖς τρισὶν εἴδεσιν εἶδος τὸ ταῦ-
τόν τιθῶμεν;

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΞΕ. Τί δέ; Τὸ θάτερον ἄρα ἡμῖν λεκτέον πέμπτον;
Ἡ τοῦτο και τὸ ὄν ὡς δύο ἄττα ὀνόματα ἐφ' ἐνὶ γένει
διανοεῖσθαι δεῖ;

ΘΕΑΙ. Τάχ' ἄν.

ΞΕ. Ἄλλ' οἶμαι σε συγχωρεῖν τῶν ὄντων τὰ μὲν αὐτὰ
καθ' αὐτὰ, τὰ δὲ πρὸς ἄλλα αἰε λέγεσθαι.

ΘΕΑΙ. Τί δ' οὐ;

D | ΞΕ. Τὸ δ' ἕτερον αἰε πρὸς ἕτερον· ἢ γάρ;

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Οὐκ ἄν, εἰ γε τὸ ὄν και τὸ θάτερον μὴ πάμπολυ
διεφερέτην· ἀλλ' εἴπερ θάτερον ἀμφοῖν μετεῖχε τοῖν εἰδοῖν

79. Μετὲ τῆ σημαντικώτατη αὐτῆ ἀντιδιαστολή, ποὺ κάνει ἐδῶ ὁ Πλάτωνας ἀνάμεσα σὲ ἀπόλυτες ἔννοιες (καθ' ἑαυτὰ) και ἔννοιες ἀναφορᾶς (πρὸς ἄλλα), ἀνοίγεται ὁ δρόμος γιὰ νὰ λυθεῖ και τὸ πρόβλημα τοῦ κατηγορικοῦ προσδιορισμοῦ και τὸ πρόβλημα τοῦ «ἐνοῦς» μετὲ τῆς «πολλῆς» ἰδιότητος και τὸ πρόβλημα γιὰ τὴ συσχέτιση και ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν και ξεκαθαρίζεται ἡ διακρίση ἀνάμεσα στοὺς ὁπαρχτικὸς και τὸ συνδεδειγμένον ῥῆμα «εἶναι».

ΕΕ. Καί τὰ δυὸ μετέχουν ὅμως καὶ στὸ «ἴδιο» καὶ στὸ «ἄλλο».

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Ἄς μὴ λέμε λοιπὸν πὼς ἡ «κίνηση» ταυτίζεται μὲ τὸ «ἴδιο» ἢ μὲ τὸ «ἄλλο», οὔτε καὶ ἡ «στάση».

ΘΕΑΙ. Ἄς μὴ λέμε.

ΕΕ. Μὴν τάχα ὅμως πρέπει νὰ φανταστοῦμε, πὼς τὸ «ὄν» καὶ τὸ «ἴδιο» εἶν' ἓνα πράγμα :

ΘΕΑΙ. Ἴσως.

ΕΕ. Ἄν ὅμως τὸ «ὄν» καὶ τὸ «ἴδιο» δὲ σημαίνουνε τίποτα διαφορετικὸ, ὅταν λέμε, πὼς ἡ κίνηση καὶ ἡ στάση «ὑπάρχουσε» καὶ τὰ δυὸ, ἀναγκαστικὰ καὶ γιὰ τὰ δυὸ λέμε πὼς εἶναι «ἴδια», ἀποῦ εἶναι «ὄντα».

ΘΕΑΙ. Καὶ ὅμως αὐτὸ εἶν' ἀδύνατο.

ΕΕ. Ἄρα εἶν' ἀδύνατο νὰ εἶν' ἓνα πράγμα τὸ «ἴδιο» καὶ τὸ «ὄν».

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΕΕ. Ἐπομένως θὰ παραδεχτοῦμε πὼς τὸ «ἴδιο» εἶναι τέταρτο εἶδος κοντὰ στ' ἄλλα τρία.

ΘΕΑΙ. Χωρὶς ἄλλο.

ΕΕ. Μὰ δὲ μοῦ λές ; Τὸ «ἄλλο» θὰ τὸ ποῦμε ἄραγες πέμπτο εἶδος ; Ἡ πρέπει νὰ κρίνουμε, πὼς τὸ «ἄλλο» καὶ τὸ «ὄν» εἶναι : δυὸ ὀνόματα γιὰ ἓνα γένος ;

ΘΕΑΙ. Ἴσως.

ΕΕ. Θαρρῶ, πὼς συμφωνεῖς ὅμως, πὼς ἄλλ' ἀπὸ τὰ «ὄντα» λέγονται ἀνεξάρτητ' ἀπὸ κάθε τι κι ἄλλα πάλι λέγονται πάντα σὲ σχέση με κάποια ἄλλα⁸⁰.

ΘΕΑΙ. Πὼς ὄχι ;

ΕΕ. Τὸ «ἄλλο» ὅμως λέγεται πάντα σχετικὰ μὲ κάποιο ἄλλο. Δὲν εἶν' ἔτσι ;

ΘΕΑΙ. Ἔτσ' εἶναι.

ΕΕ. Μὰ τοῦτο δὲ θὰ μπορούσε νὰ γίνει, ἂν τὸ «ὄν» καὶ τὸ «ἄλλο» δὲν εἴτανε πολὺ διαφορετικὰ. Γιατὶ ἂν βέβαια τὸ «ἄλλο» εἶχε συμμετοχὴ καὶ στὰ δυὸ ἐκεῖνα εἶδη ἀπὸ τὰ «ὄντα»⁸⁰, ὅπως γίνεται μὲ τὸ «ὄν», θὰ μπορούσε κάποτε νὰ

80. Δηλαδή καὶ ὅσα λέγονται πάντα «αὐτὰ καθ' αὐτὰ» καὶ ὅσα λέγονται πάντα «πρὸς ἄλλα», μ' ἄλλα λόγια, ἂν τὸ «ἄλλο» εἴτανε καὶ ἀπόλυτη ἔννοια καὶ ἔννοια ἀναφοράς. Ἐνῶ δὲν εἶν' ἔτσι γιατί κάθε τι, πού τὸ λέμε «ἄλλο», τὸ λέμε πάντα σχετικὰ μὲ κάποιο ἄλλο.

ὥσπερ τὸ ὄν, ἦν ἂν ποτέ τι καὶ τῶν ἐτέρων ἕτερον οὐ πρὸς ἕτερον· νῦν δὲ ἀτεχνῶς ἡμῖν διειπερ ἂν ἕτερον ἦ, συμβέβηκεν ἕξ ἀνάγκης ἕτερον τοῦτο ὅπερ ἐστὶν εἶναι.

ΘΕΑΙ. Λέγεις καθάπερ ἔχει.

ΞΕ. Πέμπτον δὴ τὴν θατέρου φύσιν λεκτέον ἐν τοῖς εἴδεσιν οὖσαν, ἐν οἷς | προαιρούμεθα.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Καὶ διὰ πάντων γε αὐτὴν αὐτῶν φήσομεν εἶναι διελθλυθυῖαν· ἐν ἑκασίον γὰρ ἕτερον εἶναι τῶν ἄλλων οὐ διὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν, ἀλλὰ διὰ τὸ μετέχειν τῆς ἰδέας τῆς θατέρου.

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.

ΧΛΙ. ΞΕ. Ὡδε δὴ λέγωμεν ἐπὶ τῶν πέντε καθ' ἐν ἀναλαμβάνοντες.

ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΞΕ. Πρῶτον μὲν κίνησιν, ὡς ἐστὶ παντάπασιν ἕτερον σιάσεως. Ἡ πῶς λέγωμεν;

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Οὐ σιάσις ἄρ' ἐστίν.

ΘΕΑΙ. Οὐδαμῶς.

256 ΞΕ. Ἔστι δέ γε | διὰ τὸ μετέχειν τοῦ ὄντος.

ΘΕΑΙ. Ἔστιν.

ΞΕ. Αὐθις δὴ πάλιν ἡ κίνησις ἕτερον ταυτοῦ ἐστίν.

ΘΕΑΙ. Σχεδόν.

ΞΕ. Οὐ ταυτὸν ἄρα ἐστίν.

ΘΕΑΙ. Οὐ γὰρ οὖν.

ΞΕ. Ἀλλὰ μὴν αὐτὴ πῆ γ' ἦν ταυτὸν διὰ τὸ μετέχειν αὐτὸ πάντ' αὐτοῦ.

ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα.

ΞΕ. Τὴν κίνησιν δὴ ταυτὸν τ' εἶναι καὶ μὴ ταυτὸν ὁμολογητέον καὶ οὐ δυσχεραντέον. Οὐ γὰρ ὅταν εἴπωμεν αὐτὴν ταυτὸν καὶ μὴ ταυτὸν, ὁμοίως εἰρήκαμεν, ἀλλ' ὅποτε

81. Ὅλα μετέχουσι στοῦ «ἴδιου», γιατί κάθε τι, που υπάρχει, είναι τὸ ἴδιο μὲ τὸν ἑαυτό του.

συμβεί κάποιο από τ' «άλλα» να είν' «άλλο» ανεξάρτητα και όχι σχετικά με κάποιο άλλο. Τώρα όμως έμεις πραγματικά βρήκαμε, πώς ε,τιδήποτε είν' «άλλο», αναγκαστικά είν' αυτό που είναι, πάντα σε σχέση με κάποιο άλλο.

ΘΕΑΙ. Τά λές, όπως πραγματικά είναι.

ΕΕ. Είμαστε λοιπόν υποχρεωμένοι να πούμε, πώς τὸ «άλλο» είν' ἀπὸ τὴ φύση τοῦ π έ μ π τ ο εἶδος ἀνάμεσα σ' ἐκεῖνα, πὸν διαλέξαμε.

ΘΕΑΙ. Ναι.

ΕΕ. Καὶ ἀκόμη θὰ πούμε, πὸς τὸ εἶδος αὐτὸ διαπερνάει ἀνάμεσα σ' ὅλα τ' ἄλλα. Γιατὶ τὸ καθέν' ἀπ' αὐτὰ εἶναι διαφορετικὸ ἀπὸ τ' ἄλλα, ὄχι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ, παρὰ γιατί συμμετέχει στὴν ἰδέα τοῦ «άλλου».

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

XLI. Ἀποδείχεται, πὸς τὸ «μὴ ὄν» εἶναι τὸ «άλλο».

ΕΕ. Ἄς χαρακτηρίσουμε λοιπὸν μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο καὶ τὰ πέντε ξαναπαίροντάς τα ἓνα ἓνα.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΕΕ. Πρῶτα πρῶτα γιὰ τὴν «κίνηση», πὸς εἶν' ὀλότελα διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ «στάση». Ἔτσι δὲ λέμε ;

ΘΕΑΙ. Ἔτσι.

ΕΕ. Ἄρα δὲν εἶναι στάση.

ΘΕΑΙ. Δὲν εἶναι καθόλου.

ΕΕ. «Ἐπάρχει» όμως, γιατί συμμετέχει στὸ «ὄν».

ΘΕΑΙ. «Ἐπάρχει».

ΕΕ. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά πάλι ἡ «κίνηση» εἶν' ἄλλο πράμα ἀπὸ τὸ «ἴδιο».

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΕΕ. Δὲν εἶναι λοιπὸν τὸ «ἴδιο».

ΘΕΑΙ. Δὲν εἶναι βέβαια.

ΕΕ. Καὶ όμως καὶ πάλι μὲ κάποιον τρόπο εἶτανε τὸ «ἴδιο», γιατί ὅλα μετέχουνε στὸ «ἴδιο».

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια.

ΕΕ. Είμαστε λοιπὸν υποχρεωμένοι νὰ ὁμολογήσουμε, χωρὶς νὰ δυστροπήσουμε, πὸς ἡ κίνηση εἶναι «τὸ ἴδιο» καὶ ὄχι «τὸ ἴδιο». Γιατί, ὅταν τὴν πούμε, πὸς εἶναι τὸ «ἴδιο» καὶ «ὄχι τὸ ἴδιο», δὲν τὴνε λέμε ἀπὸ τὴν ἴδιαν ἀποψη. Ὅταν

B μὲν ταῦτόν, διὰ τὴν μέθεξιν ταυτοῦ | πρὸς ἑαυτὴν οὕτω λέγομεν, διὰ δὲ μὴ ταῦτόν, διὰ τὴν κοινωνίαν αὐθαιτέρου, δι' ἣν ἀποχωριζομένη ταυτοῦ γέγονεν οὐκ ἐκεῖνο ἀλλ' ἕτερον, ὥστε ὁρθῶς αὐτὸ λέγεται πάλιν οὐ ταῦτόν.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΞΕ. Οὐκοῦν κἄν εἴ πη μετελάμβανεν αὐτὴ κίνησις στάσεως, οὐδὲν ἂν ἄτοπον ἦν στάσιμον αὐτὴν προσαγορεύειν ;

ΘΕΑΙ. Ὁρθότατά γε, εἴπερ τῶν γενῶν συγχωρησόμεθα τὰ μὲν ἀλλήλοις ἐθέλειν μίγνυσθαι, τὰ δὲ μὴ.

C ΞΕ. Καὶ μὴν ἐπί γε | τὴν τούτου πρότερον ἀπόδειξιν ἦ τῶν νῦν ἀφικόμεθα. ἐλέγχοντες ὡς ἔστι κατὰ φύσιν ταύτη.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ ;

ΞΕ. Λέγωμεν δὴ πάλιν ἡ κίνησις ἔστιν ἕτερον τοῦ ἐτέρου, καθάπερ ταυτοῦ τε ἦν ἄλλο καὶ τῆς στάσεως ;

ΘΕΑΙ. Ἀναγκαῖον

ΞΕ. Οὐχ ἕτερον ἄρ' ἔστί πη καὶ ἕτερον κατὰ τὸν νῦν δὴ λόγον.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

ΞΕ. Τί οὖν δὴ τὸ μετὰ τοῦτο ; Ἄρ' αὐτῶν μὲν τριῶν ἕτερον αὐτὴν φήσομεν εἶναι, τοῦ δὲ τετάρτου μὴ φῶμεν, D ὁμολογήσαντες αὐτὰ εἶναι πέντε, περὶ ὧν καὶ ἐν | οἷς προὔθεμεθα σκοπεῖν ;

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς ; Ἄδύνατον γὰρ συγχωρεῖν ἐλάττω τὸν ἀριθμὸν τοῦ νῦν δὴ φανεῖντος.

ΞΕ. Ἀδεῶς ἄρα τὴν κίνησιν ἕτερον εἶναι τοῦ ὄντος διαμαχόμενοι λεγόμεν ;

ΘΕΑΙ. Ἀδεέστατα μὲν οὖν.

ΞΕ. Οὐκοῦν δὴ σαφῶς ἡ κίνησις ὄντως οὐκ ὄν ἐστὶ καὶ ὄν, ἐπεὶ περ τοῦ ὄντος μετέχει ;

82. Ἔτσι ὁ Πλάτωνας δέχεται τὴ συνύπαρξιν τῆς σχετικῆς ἀντίθεσης.

83. Ὁ Πλάτωνας δηλαδὴ δὲ βρῖσκει ἀπόλυτο λογικὸ ἐμπόδιο νὰ ὀνομάσει τὴν κίνηση στάσιμη. Ἐκεῖνο, ποῦ τὸν ἐμποδίζει, εἶναι πῶς πραγματικὰ τοῦ φαίνονται ἀσυμβίβαστος οἱ δύο ἔννοιες στάση καὶ κίνηση. Τοῦ λείπει δηλαδὴ ἡ ἔννοια τῆς πραγματικῆς σχετικότητας

τήνε λέμε τὸ «ἴδιο», τήνε λέμ' ἔτσι, γιατί συμμετέχει στὸ «ἴδιο» σχετικὰ μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ τῆς κι ὅταν πάλι τήνε λέμε «ὄχι τὸ ἴδιο» τήνε λέμε, γιατί συμμετέχει στὸ «ἄλλο» κι ἐξ αἰτίας τοῦ ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὸ «ἴδιο» καὶ δὲ γίνεται τὸ «ἴδιο» παρὰ γίνεται «ἄλλο», ἔτσι ποὺ σωστὰ τήνε λέμε «ὄχι τὸ ἴδιο». ⁸²

ΘΕΑΙ. Ἔτσι εἶναι.

ΕΕ. Ἄν λοιπὸν μὲ κάποιον τρόπον αὐτὴ ἢ ἴδια ἢ «κίνηση» εἶχε κάποια συμμετοχὴ στὴ «στάση», δὲ θὰ εἶτανε καθόλου παράλογο νὰ τήνε χαρακτηρίσουμε στάσιμη ; ⁸³

ΘΕΑΙ. Θὰ εἶταν ἀπειναντίας πάρα πολὺ σωστό, ἂν φυσικὰ συμφωνήσουμε, πὼς ἄλλα γένη θέλουν ν' ἀνγκατώνονται κι ἄλλα ὄχι.

ΕΕ. Μὰ τοῦτα τ' ἀποδείξαμε κιόλας πρὶν ἀπὸ τὰ τωρινὰ καὶ πιστοποιήσαμε, πὼς ἔτσι γίνεται φυσικὰ.

ΘΕΑΙ. Σωστά.

ΕΕ. Ἄς τὰ ξαναποῦμε λοιπὸν. Ἡ κίνηση εἶν' ἄλλο πρᾶμα ἀπὸ τὸ «ἄλλο» καθὼς εἶταν ἄλλο πρᾶμα καὶ ἀπὸ τὸ «ἴδιο» καὶ ἀπὸ τῆ «στάση» ;

ΘΕΑΙ. Ἀναγκαστικά.

ΕΕ. Ἄρα μὲ κάποιον τρόπο εἶναι «ὄχι ἄλλο» καὶ «ἄλλο», ὅπως τὴν ὄχι εἶπαμε.

ΘΕΑΙ. Ἀλήθεια.

ΕΕ. Κι ὕστερ' ἀπ' αὐτό, τί ἔρχεται ; Θὰ δεχτοῦμε ἄραγες, πὼς ἡ κίνηση εἶναι κάτι διαφορετικὸ ἀπὸ τὰ τρία ἐκεῖνα εἶδη, μὰ θ' ἀρνηθοῦμε πὼς εἶναι κι ἀπὸ τὸ τ ἔ τ ἄ ρ τ ο, ἀφοῦ συμφωνήσαμε πὼς εἶναι π ἔ ν τ ε τὰ γένη, ποὺ βάλουμε σκοπὸ νὰ διερευνήσουμε ἀπ' ὅλες τὶς πλευρές ;

ΘΕΑΙ. Καὶ πὼς θὰ γίνεῖ αὐτό ; Εἶν' ἀβύνατο βέβαια νὰ δεχτοῦμε, πὼς εἶναι λιγότερα, παρ' ὅσα τὴν ὄχι μᾶς φανερώθηκαν.

ΕΕ. Ἄφοδα λοιπὸν θὰ ὑποστηρίξουμε, πὼς ἡ «κίνηση» εἶν' ἄλλο πρᾶμα ἀπὸ τὸ «ὄχι».

ΘΕΑΙ. Ἀφοδότητα.

ΕΕ. Ἄρα εἶν' ὀλοφάνερο, πὼς ἡ κίνηση εἶναι πραγματικὰ «ὄχι ὄχι» καὶ συνάμα «ὄχι», ἀφοῦ βέβαια μετέχει στὸ «ὄχι» ;

ἀνάμεσα στὴ στάση καὶ στὴν κίνηση. Ἄν αὐτὴ ἀποδειχθεῖ μὲ κάποιον τρόπο, δὲ θὰ εἶχε καμιά δυσκολία νὰ δεχθεῖ, πὼς καὶ ἡ κίνηση στέκεται καὶ ἡ στάση κινεῖται, δηλαδὴ τὴ συνύπαρξή καὶ ἀντίθεσή.

ΘΕΑΙ. Σαφέστατά γε

ΕΕ. Ἔστιν ἄρα ἐξ ἀνάγκης τὸ μὴ ὄν ἐπὶ τε κινήσεως
εἶναι καὶ κατὰ πάντα τὰ γένη. Κατὰ πάντα γὰρ ἡ θατέρον
Ε φύσις ἕτερον ἀπεργαζομένη | τοῦ ὄντος ἕκαστον οὐκ ὄν ποιεῖ,
καὶ ξύμπαντα δὴ κατὰ ταῦτα οὕτως οὐκ ὄντα ὀρθῶς ἐροῦ-
μεν, καὶ πάλιν, ὅτι μετέχει τοῦ ὄντος, εἶναι τε καὶ ὄντα.

ΘΕΑΙ. Κινδυνεύει.

ΕΕ. Περὶ ἕκαστον ἄρα τῶν εἰδῶν πολὺ μὲν ἔστι τὸ ὄν,
ἄπειρον δὲ πλήθει τὸ μὴ ὄν.

ΘΕΑΙ. Ἔοικεν.

257 ΕΕ. Οὐκοῦν καὶ τὸ ὄν αὐτὸ τῶν ἄλλων | ἕτερον εἶναι
λεπτέον.

ΘΕΑΙ. Ἀνάγκη.

ΕΕ. Καὶ τὸ ὄν ἄρ' ἡμῖν, ὁσαπέρ ἔστι τὰ ἄλλα, κατὰ
τοσαῦτα οὐκ ἔστιν ἐκείνα γὰρ οὐκ ὄν ἐν μὲν αὐτὸ ἔστιν,
ἀπέραντα δὲ τὸν ἀριθμὸν τἄλλα οὐκ ἔστιν αὐ.

ΘΕΑΙ. Σχεδὸν οὕτως.

ΕΕ. Οὐκοῦν δὴ καὶ ταῦτα οὐ δύσχεραντέον, ἐπείπερ
ἔχει κοινωνίαν ἀλλήλοις ἡ τῶν γενῶν φύσις. Εἰ δέ τις ταῦ-
τα μὴ συγχωρεῖ, πείσας ἡμῶν τοὺς ἔμπροσθεν λόγους οὕτω
πειθέτω τὰ μετὰ ταῦτα.

ΘΕΑΙ. Δικαιοῦτα εἶρηκας.

Β ΕΕ. Ἰδωμεν | δὴ καὶ τόδε.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον ;

ΕΕ. Ὅποταν τὸ μὴ ὄν λέγωμεν, ὡς ἔοικεν, οὐκ ἕναν-
τίον τι λέγομεν τοῦ ὄντος, ἀλλ' ἕτερον μόνον.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΕΕ. Οἷον διὰν εἰπωμέν τι μὴ μέγα, τότε μᾶλλον τί σοι
φαινόμεθα τὸ μικρόν ἢ τὸ ἴσον δηλοῦν τῷ δῆμαι ;

84. «Ἀπέραντα δὲ τὸν ἀριθμὸν τἄλλα οὐκ ἔστιν αὐ». Μετα-
φράζω τὸ μέρος τοῦτο παίρνοντας γιὰ ὑποκείμενο τοῦ ἔστιν τὸ «ὄν»
καὶ γιὰ κατηγορούμενο τὸ «ἀπέραντα τὸν ἀριθμὸν τἄλλα». Τὴν ἀπό-
δοση τοῦ Diès (Le Sophiste σ. 371), «les autres ne sont pas»,

ΘΕΑΙ. Εἶν' ὀλοφάνερο.

ΞΕ. Ἀναγκαστικά λοιπὸν τὸ «μὴ ὄν» «ὑπάρχει» καὶ μέσα στὴν κίνηση καὶ μέσα σὲ ἕλα τὰ γένη. Γιατὶ σ' ἕλα ἡ φύση τοῦ «ἄλλου» κἀνοντας τὸ καθένα διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ «ὄν» τὸ κάνει νὰ εἶναι «ὄχι ὄν» καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψηὴν αὐτὴ γιὰ ἕλα γενικά μπόρουμε νὰ ποῦμε σωστά, πὼς εἶν' «ὄχι ὄντα» κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά πάλι θὰ ποῦμε πὼς «ὑπάρχουνε» καὶ εἶναι «ὄντα», γιατί μετέχουνε στὸ «ὄν».

ΘΕΑΙ. Σὰ νὰ εἶν' ἔτσι.

ΞΕ. Ἄρα γύρω ἀπὸ κάθε εἶδος ὑπάρχει πολὺ «ὄν» καὶ ἄπειρο συνάμα πλήθος «μὴ ὄν».

ΘΕΑΙ. Ἔτσι φαίνεται.

ΞΕ. Εἴμαστε ἕμως ὑποχρεωμένοι νὰ ποῦμε, πὼς καὶ τὸ «ὄν» τὸ ἴδιο εἶν' «ἄλλο» ἀπὸ τ' ἄλλα εἶδη.

ΘΕΑΙ. Ἀναγκαστικά

ΞΕ. Καὶ τὸ «ὄν» ἄρα κατὰ τὴ γνώμη μας εἶναι τόσες φορές «ὄχι ὄν», ὅσα εἶναι τ' ἄλλα εἶδη. Γιατὶ μὴ ὄντας ἔτι εἶν' ἐκεῖνα, μὰ φορὰ εἶναι «ὄν» αὐτὸ τὸ ἴδιο, μ' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἄπειρες φορές, ὅσα εἶναι τ' ἄλλα, εἶναι «ὄχι ὄν»⁸⁴.

ΘΕΑΙ. Σὰ νὰ εἶν' ἔτσι.

ΞΕ. Λοιπὸν καὶ τούτα πρέπει νὰ γίνουνε δεχτὰ χωρὶς δυστροπία, ἀφοῦ τὰ γένη ἀπὸ τὴ φύση τους ἐπικοινωνοῦν ἀναμεταξύ τους. Ἄν ἕμως κανεὶς δὲ θέλει νὰ τὰ παραδεχτεῖ αὐτά, ἀφοῦ ἀνατρέψει μὲ τὰ ἐπιχειρήματά του τοὺς παραπάνω συλλογισμούς μας, ἄς μᾶς πείσει καὶ γιὰ τὰ κατοπινά.

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά μίλησες.

ΞΕ. Ἄς ἐξετάσουμε⁸⁵ ἕμως καὶ τοῦτο θῶ.

ΘΕΑΙ. Ποιό;

ΞΕ. Ὅταν λέμε «μὴ ὄν», φαίνεται, πὼς δὲ λέμε κάτι, ποὺ εἶναι ἄλλως διόλου ἀντίθετο στὸ «ὄν», παρὰ μόνο διαφοροετικόν.

ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΞΕ. Νά! Ὅταν λογουχάρη ὀνομάσουμε κάτι «ὄχι μεγάλο», τότε μὲ τὴ φράση αὐτὴ σοῦ φαίνεται, πὼς ἐννοοῦμε περισσότερο τὸ μικρὸ παρὰ τὸ ἴσο;

τὴ θεωρῶ δλότεια λανθασμένη. Γιατὶ μὲ τὸ «γάρ» ὁ Πλάτωνας εἰσάγει τὴν αἰτιολογία τῆς προηγούμενης φράσης «Καὶ τὸ ὄν ἄρ' ἤμιν, ὅσα πέρ ἔστι τᾶλλα, κατὰ τσαῦτα οὐκ ἔστιν».

ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς ;

ΕΕ. Οὐκ ἄρ', ἐναντίον διὰν ἀπόφασιν λέγεται σημαί-
νειν, συγγωρησόμεθα, τοσοῦτον δὲ μόνον, διὰ τῶν ἄλλων τὶ
μηνύει τὸ μὴ καὶ τὸ οὐ προτιθέμενα τῶν ἐπιόντων ὀνομά-
C των, | μᾶλλον δὲ τῶν πραγμάτων περὶ αὐτ' ἂν κέηται τὰ
ἐπιφθεγγόμενα ὕστερον τῆς ἀποφάσεως ὀνόματα.

ΘΕΑΙ. Πανιάσῃ μὲν οὖν.

XLII. ΕΕ. Τόδε δὲ διανοηθῶμεν, εἰ καὶ σοὶ ξυνδοκεῖ.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον ;

ΕΕ. Ἡ θατέρου μοι φύσιν φαίνεται κατακερμαί-
σθαι καθάπερ ἐπισοτήμη

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΕΕ. Μία μὲν ἐστὶ που καὶ ἐκείνη, τὸ δ' ἐπὶ τῷ γιγνώ-
μενον μέρος αὐτῆς ἕκαστον ἀφορισθὲν ἐπωνυμίαν ἴσχει τιὰ
D ἑαυτῆς ἰδίαν· διὸ πολλοὶ | τέχνηαι τ' εἰσὶ λεγόμεναι καὶ ἐπι-
σοτήμῃαι.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΕΕ. Οὐκοῦν καὶ τὰ τῆς θατέρου φύσεως μόρια μιᾶς
οὔσης ταυτὸν πέποιθε τοῦτο.

ΘΕΑΙ. Τάχ' ἂν· ἀλλ' ὅπη δὴ λέγωμεν.

ΕΕ. Ἔστι τῶν καλῶν τι θατέρου μόριον ἀντιτιθέμενον ;

ΘΕΑΙ. Ἔστιν.

ΕΕ. Τοῦτ' οὖν ἀνώνυμον ἐροῦμεν ἢ τιν' ἔχον ἐπωνυ-
μίαν ;

ΘΕΑΙ. Ἔχον· δὲ γὰρ μὴ καλὸν ἕκαστοτε φθεγγόμεθα,
τοῦτο οὐκ ἄλλου τινὸς ἕτερόν ἐστιν ἢ τῆς τοῦ καλοῦ φύσεως.

ΕΕ. Ἰθὶ νυν τόδε μοι λέγε.

E | ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον ;

ΕΕ. Ἄλλο τι τῶν ὄντων τινὸς ἑνὸς γένους ἀφορισθὲν
καὶ πρὸς τι τῶν ὄντων αὐτὸ πάλιν ἀντιτεθὲν οὕτω ξυμβέβη-
κεν εἶναι τὸ μὴ καλόν ;

85. Ἡ ἄρνησις εἶναι σχετικὴ κατάφασις, θέτει ὅλα τ' ἄλλα, πού
δὲν εἶναι κεινο, πού ἀρνιούμαστε. Τὸ «ὄχι Α» σημαίνει «ὅλα τ' ἄλλα
ἐχτός ἀπὸ τὸ Α» ἢ «κάτι ἀπὸ τ' ἄλλα ἐχτός ἀπὸ τὸ Α».

ΘΕΑΙ. Και πώς θά μπορούσαμε ;

ΕΕ. Δέ θά συμφωνήσουμε λοιπόν, όταν μερικοί λένε, πώς ἡ ἀρνηση σημαίνει ἀπόλυτη ἀντίφραση παρά μόνο πώς, όταν τὸ «μὴ» καὶ τὸ «ὄχι» μπαίνουνε μπροστὰ στὰ ὀνόματα, πού τ' ἀκολουθοῦν, σημαίνουν ἀπλούστατα κάποιο ἀπὸ τ' ἄλλα ὀνόματα ἢ καλύτερ⁸ ἀπὸ τὰ πράγματα, πού ἐκφράζονται μὲ τὰ ὀνόματα, πού προσφέρονται ὑστερ⁹ ἀπὸ τὴν ἀρνηση⁸⁶.

ΘΕΑΙ. Εἶμαι ἀπόλυτα σύμφωνος

XLII. Ἀποδείχεται, πὼς ὑπάρχει τὸ «μὴ ὄν» σὰν
ἰδιαιτέρο εἶδος.

ΕΕ. Ἄς συλλογιστοῦμε ὁμῶς καὶ τοῦτο δῶ, ἂν θέλεις καὶ σύ.

ΘΕΑΙ. Ποιό ;

ΕΕ. Τὸ «ἄλλο» μοῦ φαίνεται, πὼς εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τοῦ κατακομματιασμένου, ὅπως κι ἡ ἐπιστήμη.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΕΕ. Καὶ ἡ ἐπιστήμη βέβαια εἶναι μιὰ, τὸ κάθε μέρος τῆς ὁμῶς, πού καταγίνεται μ³ ἓνα πράγμα ξεχωρισμένο ἀπὸ τ' ἄλλα, παίρνει χωριστὸ δικό του ὄνομα. Γι' αὐτὸ ὑπάρχουνε κι ἔχουν ἰδιαιτέρο ὄνομα πολλές τέχνες κι ἐπιστήμες.

ΘΕΑΙ. Καὶ βέβαια.

ΕΕ. Ἔ! λοιπόν ! Καὶ τὰ μέρη, ὅπου χωρίζεται τὸ «ἄλλο» ἀπὸ τὴ φύση του, ἂν καὶ εἶν' αὐτὴ ἐνιαία, ἔπαθαν τὸ ἴδιο πράγμα.

ΘΕΑΙ. Ἔϊσω· μὲ ποιὸν ὁμῶς τρόπο ;

ΕΕ. Ὑπάρχει κανένα μέρος ἀπὸ τὸ «ἄλλο», πού εἶναι ἀντίθετο μὲ τὸ «ὄρατο» ;

ΘΕΑΙ. Ὑπάρχει.

ΕΕ. Κι αὐτὸ θά τ' ἀφήσουμε χωρὶς ὄνομα ἢ θά ποῦμε, πὼς ἔχει κάποιαν ὀνομασίαν ;

ΘΕΑΙ. Φυσικά ἔχει. Γιατὶ ἐκεῖνο, πού κάθε φορὰ ὀνομάζουμε «ὄχι ὄρατο», δὲν εἶναι κανενὸς ἄλλουνοῦ τὸ «ἄλλο» παρά μόνο τὸ «ἄλλο» τῆς φύσης τοῦ «ὄρατου».

ΕΕ. Καὶ τώρα γιὰ πές μου, σὲ παρακαλῶ.

ΘΕΑΙ. Τί ;

ΕΕ. Αὐτὸ τὸ «ὄχι ὄρατο» εἶναι τίποτ' ἄλλο παρά κάτι, πού ξεχωρίστηκε ἀπὸ ἓνα ὀρισμένο γένος ἀπὸ τὰ «ὄντα» κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ἦρθε σ' ἀντίθεση πρὸς κάποιο ἀπὸ τὰ «ὄντα» ;⁸⁶

86. Τὸ «ὄχι ὄρατο» ξεχωρίστηκε ἀπὸ τὸ γένος «ἄλλο» καὶ ἦρθε σ' ἀντίθεση μὲ τὸ γένος «ὄρατο».

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Ὅντος δὴ πρὸς ὃν ἀντίθεσις, ὡς εἶπαι, εἶναι [τι] συμβαίνει τὸ μὴ καλόν.

ΘΕΑΙ. Ὅρθότατα.

ΞΕ. Τί οὖν; Κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἄρα μᾶλλον μὲν τὸ καλὸν ἡμῖν ἐστὶ τῶν ὄντων, ἤτιον δὲ τὸ μὴ καλόν;

ΘΕΑΙ. Οὐδέν.

258 ΞΕ. Ὅμοίως ἄρα τὸ μὴ | μέγα καὶ τὸ μέγα αὐτὸ εἶναι λεκτέον;

ΘΕΑΙ. Ὅμοίως.

ΞΕ. Οὐκοῦν καὶ τὸ μὴ δίκαιον τῷ δίκαιῳ κατὰ ταῦτα θετέον πρὸς τὸ μηδέν τι μᾶλλον εἶναι θάτερον θατέρου;

ΘΕΑΙ. Τί μὴν;

ΞΕ. Καὶ ἄλλα δὴ ταύτη λέξομεν, ἐπεὶπερ ἡ θατέρου φύσις ἐφάνη τῶν ὄντων οὕσα, ἐκείνης δὲ οὔσης ἀνάγκη δὴ καὶ τὰ μόρια αὐτῆς μηδενὸς ἤτιον ὄντα τιθέναι.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὐ;

ΞΕ. Οὐκοῦν, ὡς εἰπικεν, ἡ τῆς θατέρου μορίου φύσεως Β καὶ τῆς τοῦ ὄντος πρὸς | ἄλληλα ἀντικειμένων ἀντίθεσις οὐδὲν ἤτιον, εἰ θέμις εἰπεῖν, αὐτοῦ τοῦ ὄντος οὐσία ἐστίν, οὐκ ἐναντίον ἐκείνῳ σημαίνουσα, ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον, ἕτερον ἐκείνου.

ΘΕΑΙ. Σαφέστατά γε.

ΞΕ. Τίν' οὖν αὐτὴν προσείπωμεν;

ΘΕΑΙ. Δηλον ὅτι τὸ μὴ ὄν, ὃ διὰ τὸν σοφιστὴν ἐζητοῦμεν, αὐτὸ ἐστὶ τοῦτο.

ΞΕ. Πότερον οὖν, ὥσπερ εἶπες, ἐστὶν οὐδενὸς τῶν ἄλλων οὐσίας ἐλλειπόμενον, καὶ δεῖ θαρροῦντα ἤδη λέγειν ὅτι τὸ μὴ ὄν βεβαίως ἐστὶ τὴν αὐτοῦ φύσιν ἔχον, ὥσπερ τὸ C μέγα ἢ μέγα | καὶ τὸ καλὸν ἢ καλόν καὶ τὸ μὴ μέγα μὴ μέγα καὶ τὸ μὴ καλὸν μὴ καλόν, οὕτω δὲ καὶ τὸ μὴ ὄν κατὰ ταῦτόν ἢν τε καὶ ἐστὶ μὴ ὄν, ἐνάριθμον τῶν πολλῶν ὄντων εἶδος ἕν; ἢ τίνα ἔτι πρὸς αὐτό, ὃ θεάσθητε, ἀπιστίαν ἔχομεν;

ΘΕΑΙ. Οὐδεμίαν.

ΘΕΑΙ. Αυτό είναι.

ΕΕ. Τὸ «ὄχι ὠραῖο» λοιπὸν συμβαίνει νὰ εἶναι, καθὼς φαίνεται, μὴν ἀντίθεση ἀνάμεσα σ' ἓνα «ὄν» κι ἓνα «δν».

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΕΕ. Ἔ! Λοιπὸν! Σύμφωνα μ' ὅσα εἶπαμε, περισσότερο ἄρχαγες γιὰ μᾶς ἀνήκει στὰ «δντα» τ' «ὠραῖο» καὶ λιγότερο τ' «ὄχι: ὠραῖο»;

ΘΕΑΙ. Καθόλου.

ΕΕ. Ἄρα καὶ τ' ὄχι μεγάλο» καὶ τὸ «μεγάλο» θὰ δεχτοῦμε, πὼς ἐντελῶς μὲ τὸν ἴδιον τρόπον εἶναι «δντα»;

ΘΕΑΙ. Ἐντελῶς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο.

ΕΕ. Καὶ τὸ «ὄχι δίκιο» λοιπὸν θὰ τὸ βάλουμε στὴν ἴδια γραμμὴ μὲ τὸ «δίκιο», καθόσο μὲ κανέναν τρόπο δὲν εἶναι τὸ ἓνα περισσότερο «δν» ἀπὸ τ' ἄλλο;

ΘΕΑΙ. Γιατί ὄχι;

ΕΕ. Καὶ γιὰ ὅλα τ' ἄλλα τὸ λοιπὸν τὰ ἴδια θὰ ποῦμε, ἀφοῦ φανερώθηκε, πὼς τὸ «ἄλλο» ἀπὸ τὴ φύση του εἶν' ἐν ἀπὸ τὰ «δντα» καὶ ἀφοῦ ἐκεῖνο εἶναι «δν», ἀναγκαστικά θὰ δεχτοῦμε, πὼς καὶ τὰ μέρη του ὄχι λιγότερο εἶναι «δντα».

ΘΕΑΙ. Ἀναμφισβήτητα.

ΕΕ. Καθὼς φαίνεται, λοιπὸν, ἡ ἀντίθεση, ποῦ δημιουργιέται, δταν ἓνα μέρος ἀπὸ τὴ φύση τοῦ «ἄλλου» καὶ ἡ φύση τοῦ «δντος» ἔρχονται σ' ἀντιδιαστολή, δὲν εἶναι, γιὰ νὰ ποῦμ' ἔτσι, λιγότερο «οὐσία», ἀπ' ὅτι εἶναι τὸ ἴδιο τὸ «δν», γιὰτὶ δὲ σημαίνει τὸ ἀπόλυτα ἐνάντιο ἀπὸ τὸ «δν» παρὰ τόσο μόνο, «ἄλλο» ἀπὸ τὸ «δν».

ΘΕΑΙ. Ὅλοφάνερα!

ΕΕ. Πὼς θὰ τ' ὀνομάσουμε λοιπὸν;

ΘΕΑΙ. Μὰ εἶναι φανερό, πὼς ἐτοῦτο εἶν' αὐτοῦσιο τὸ «μὴ δν», ποῦ ζητούσαμ' ἐξ αἰτίας τοῦ σοφιστή.

ΕΕ. Τί γίνεται τώρα λοιπὸν; Δεχόμαστε, καθὼς εἶπες, πὼς αὐτὸ δὲν ἔχει λιγότερη «δντότητα» ἀπὸ κανέν' ἄλλο καὶ πρέπει τώρα θαρρετὰ νὰ λέμε, πὼς τὸ «μὴ δν» ἀσφαλέστατα ὑπάρχει ἔχοντας τὴ δική του ξεχωριστὴ φύση καί, ὅπως τὸ μεγάλο εἶταν «μεγάλο» καὶ τ' ὠραῖο εἶταν «ὠραῖο» καὶ τ' ὄχι μεγάλο «ὄχι: μεγάλο» καὶ τ' ὄχι ὠραῖο «ὄχι: ὠραῖο», ἀπαράλλαχτα καὶ τὸ μὴ δν μὲ τὰ ἴδια δικαιώματα εἶτανε καὶ εἶναι «μὴ δν», σὰν ἓνα ἰδιαίτερο εἶδος, ποῦ συγκαταλέγεται μέσα στὸν ἀριθμὸ τῶν πολλῶν δντων; Ἡ μὴ τάχα ἔχουμε ἀκόμη ὡς πρὸς αὐτὸ, Θεαίτητε, κάποια δυσκολία νὰ τὸ πιστέψουμε;

ΘΕΑΙ. Καμιά.

XLIII. *ΞΕ.* Οἴοθ' οὖν ὅτι Παρμενίδῃ μακροτέρως
τῆς ἀπορρήσεως ἠπιστήκαμεν ;

ΘΕΑΙ. Τί δῆ ;

ΞΕ. Πλείον ἢ κείνος ἀπέπε σκοπεῖν, ἡμεῖς εἰς τὸ πρό-
σθεν ἔτι ζητήσαντες ἀπεδείξαμεν αὐτῷ.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

D *ΞΕ.* Ὅτι ὁ μὲν | πού φησιν,

οὐ γὰρ μὴ ποτε τοῦτο δαμῆς, εἶναι μὴ ὄντα,
ἀλλὰ οὐ τῆσδ' ἀφ' ὁδοῦ διζήσιος εἶργε νόημα.

ΘΕΑΙ. Λέγει γὰρ οὖν οὕτως.

ΞΕ. Ἡμεῖς δέ γε οὐ μόνον ὡς ἔστι τὰ μὴ ὄντα ἀπε-
δείξαμεν, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶδος ὃ τυγχάνει ὄν τοῦ μὴ ὄντος
ἀπεφηνάμεθα· τὴν γὰρ θατέρου φύσιν ἀποδείξαντες οὐδὲν
E τε καὶ κατακεκερματισμένην ἐπὶ πάντα τὰ ὄντα πρὸς | ἄλ-
ληλα, τὸ πρὸς τὸ ὄν ἕκαστον μόριον αὐτῆς ἀντιτιθέμενον
ἐτολήσαμεν εἰπεῖν ὡς αὐτὸ τοῦτο ἔστιν ὄντως τὸ μὴ ὄν.

ΘΕΑΙ. Καὶ παντάπασί γε, ὦ ξένη, ἀληθέστατά μοι δο-
κοῦμεν εἰρηκέναι.

ΞΕ. Μὴ τοίνυν ἡμᾶς εἶπη τις ὅτι τοῦναντίον τοῦ ὄντος
τὸ μὴ ὄν ἀποφαινόμενοι τολμῶμεν λέγειν ὡς ἔστιν. Ἡμεῖς
γὰρ περὶ μὲν ἐναντίου τινὸς αὐτῷ χαιρεῖν πάσαι λέγομεν,
259 εἶτ' ἔστιν εἶτε μὴ, λόγον ἔχον ἢ καὶ παντάπασιν | ἄλογον·
ὃ δὲ ἔνν εἰρήκαμεν εἶναι τὸ μὴ ὄν, ἢ πεισάτω τις ὡς οὐ
καλῶς λέγομεν ἐλέγξας, ἢ μέχριπερ ἂν ἀδυνατῆ, λεκτέον καὶ
ἐκείνῳ καθάπερ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι συμμίνυται τε ἀλλή-
λοις τὰ γένη καὶ τὸ τε ὄν καὶ θάτερον διὰ πάντων, καὶ δι'
ἀλλήλων διεληλυθότα τὸ μὲν ἕτερον μετασχὼν τοῦ ὄντος
ἔστι μὲν διὰ ταύτην τὴν μέθεξιν, οὐ μὴν ἐκεῖνό γε οὐ με-
τέσχεν ἄλλ' ἕτερον, ἕτερον δὲ τοῦ ὄντος ὄν ἔστι σαφέστατα
B ἐξ ἀνάγκης εἶναι μὴ ὄν· τὸ δὲ ὄν αὖ | θατέρου μειτηληφὸς

XLIII. Ἀνακεφαλαίωση τῆς ἀποδείξεως.

Οἱ διαλεχτικὲς ἀντιθέσεις ὑπάρχουν.

ΕΕ. Ἐέρεις λοιπὸν, πὼς στὴν ἀπιστία μας πρὸς τὸν Παρ-
μενίδη προχωρήσαμε πολὺ μακρύτερ' ἀπ' ὅ,τι αὐτὸς μᾶς
ἀπαγόρευσε ;

ΘΕΑΙ. Μὰ γιατί ;

ΕΕ. Γιατί ἔμεις, σπρώχνοντας τὴν ἔρευνά μας ἀκόμη πρὸς
μπρός, τοῦ ἀποδείξαμε πολὺ περισσότερ' ἀπ' ὅσα κείνος μᾶς
εἶχεν ἀπαγορεύσει νὰ ἐξετάσουμε.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΕΕ. Ἐκεῖνος λέει, θαρρῶ :

«Τοῦτο δὲ ὅ' ἀποδείξεις ποτέ, τὰ μὴ ὄντα πὼς εἶναι'
κάλλιο ἀπὸ τοῦτο τὸ δρόμο τῆς ἔρευνας τράβα τὸ νοῦ».

ΘΕΑΙ. Ἄληθινὰ ἔτσι λέει.

ΕΕ. Ἐνῶ ἔμεις ὄχι μονάχ' ἀποδείξαμε, πὼς ὑπάρχουνε
τὰ «μὴ ὄντα», παρὰ φανερῶσαμε καὶ ποῖο εἶναι τὸ εἶδος
δοῦ ἀνήκει τὸ «μὴ ὄν». Γιατί, ἀφοῦ ἀποδείξαμε, πὼς ἡ φύση
τοῦ «ἄλλου» καὶ ὑπάρχει καὶ εἶναι κατακομματιασμένη σ'
ἄλλα τὰ «ὄντα» στὴ σχέση τους συναμεταξύ τους, τολμήσαμε
νὰ πούμε, πὼς τὸ κάθε μέρος τῆς, ποῦ ἔρχεται σ' ἀντίθεση
μὲ τὸ «ὄν», αὐτὸ εἶναι πραγματικὰ τὸ «μὴ ὄν».

ΘΕΑΙ. Καὶ μοῦ φαίνεται, ξένε, πὼς εἴπαμ' ὅπως διόλου
τὴν ἀλήθεια.

ΕΕ. Ἄς μὴ μᾶς πεῖ λοιπὸν κανεὶς, πὼς, ἐνῶ δηλώνου-
με, ὅτι τὸ «μὴ ὄν» εἶναι τὸ ἐνάντιο ἀπὸ τὸ «ὄν», τολμάμε
συνάμα νὰ ἰσχυρίζομαστε, πὼς εἶναι «ὄν». Γιατί ἔμεις ἀπὸ
πολὺν καιρὸ τώρα ἔχουμε παραιτηθεῖ ἀπὸ κάθε συζήτηση
γι' αὐτὸ τὸ «κάτι, ποῦ εἶν' ἀπόλυτα ἐνάντιο στὸ ὄν», εἴτε
γιὰ τὸ ἂν ὑπάρχει ἢ ἂν δὲν ὑπάρχει, εἴτε γιὰ τὸ ἂν εἶναι
λογικὸ ἢ ὅπως διόλου παράλογο. Γιὰ τοῦτ' ὅμως ποῦ εἴπαμε
τώρα δά, πὼς εἶναι τὸ «μὴ ὄν», ἢ πρέπει νὰ μᾶς πείσει κα-
νεὶς, πὼς δὲ μιλάμε σωστά, ἀφοῦ ρίξει τὰ ἐπιχειρήματά
μας, ἢ, ὅσο δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάμει, εἶν' ὑποχρεωμένος καὶ
αὐτὸς νὰ λέει αὐτό, ποῦ λέμε καὶ μεῖς, ὅτι δηλαδὴ τὰ γένη
ἀνακατώνονται συναμεταξύ τους ὅτι καὶ τὸ «ὄν» καὶ τὸ
«ἄλλο» διαπερνοῦν ἀνάμεσα σ' ἄλλα καὶ ἀναμεταξύ τους. Κι
ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά τὸ «ἄλλο», ἀφοῦ μετέχει στὸ «ὄν», ὑπάρ-
χει, ἐπειδὴς ἴσα ἴσα μετέχει, δὲν ταυτίζεται ὅμως μὲ κείνο,
ποῦ μετέχει, παρὰ μὲνι «ἄλλο», καὶ ἀφοῦ εἶναι ἄλλο πρᾶμ'
ἀπὸ τὸ «ὄν», ἀναγκαστικὰ εἶν' ὀλοφάνερα «μὴ ὄν». Ἀπὸ
τὴν ἄλλη μεριά πάλι τὸ «ὄν», ἀφοῦ συμμετέχει στὸ «ἄλλο»,

ἕτερον τῶν ἄλλων ἂν εἴη γενῶν, ἕτερον δ' ἐκείνων ἀπάντων ὃν οὐκ ἔστιν ἕκαστον αὐτῶν οὐδὲ ξύμπαντα τὰ ἄλλα πλὴν αὐτό, ὥστε τὸ ὄν ἀναμφισβητήτως αὐτὸ μυσρία ἐπὶ μυσίοις οὐκ ἔστι, καὶ τὰ ἄλλα δὴ καθ' ἕκαστον οὕτω καὶ ξύμπαντα πολλαχῆ μὲν ἔστι, πολλαχῆ δ' οὐκ ἔστιν.

ΘΕΑΙ. Ὁ ἀληθῆ.

ΞΕ. Καὶ ταύταις δὴ ταῖς ἐναντιώσεσιν εἶτε ἀπιστεῖ τις, σκεπτόν αὐτῶ καὶ λεκτέον βέλτιόν τι τῶν νῦν εἰρημένων·
 C εἶτε ὧς τι | χαλεπὸν κατανεσηκῶς χαίρει τοτὲ μὲν ἐπὶ θά-
 τερα τοτὲ δ' ἐπὶ θάτερα τοὺς λόγους ἔλκων, οὐκ ἄξια πολ-
 λῆς σπουδῆς ἐσπούδακεν, ὡς οἱ νῦν λόγοι φασί. Τοῦτο μὲν
 γὰρ οὔτε τι κομψὸν οὔτε χαλεπὸν εὐρεῖν, ἐκείνο δ' ἤδη καὶ
 χαλεπὸν αἶμα καὶ καλόν.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον ;

ΞΕ. Ὁ καὶ πρόσθεν εἰρηται, τὸ ταῦτα ἐάσαντα ὡς δυ-
 νατὰ τοῖς λεγομένοις οἷόν τ' εἶναι καθ' ἕκαστον ἐλέγχοντα
 ἐπακολουθεῖν, ὅταν τέ τις ἕτερον ὄν πη ταῦτόν εἶναι φῆ
 D καὶ ὅταν ταῦτόν ὄν | ἕτερον, ἐκείνη καὶ καθ' ἐκείνο ὃ φησι
 τούτων πεπονθέναι πότερον. Τὸ δὲ ταῦτόν ἕτερον ἀποφαί-
 νειν ἀμῆ γέ πη καὶ τὸ θάτερον ταῦτόν καὶ τὸ μέγα σμικρόν
 καὶ τὸ ὁμοῖον ἀνόμοιον, καὶ χαίρειν οὕτω τῶναντία ἀεὶ
 προφέροντα ἐν τοῖς λόγοις, οὔτε τις ἔλεγχος οὔτις ἀληθι-
 νὸς ἄρι τε τῶν ὄντων τινὸς ἐφαπτομένου δῆλος νεογενῆς ὢν.

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.

XLIV. ΞΕ. Καὶ γάρ, ὦγαθέ, τό γε πᾶν ἀπὸ παντός

87. Βλ. παραπάνω 256 a/b.

88. Οἱ «ἐριστικοὶ» συνήθιζαν νὰ φέρνουν τοὺς συνομιλητές τους σὲ τέτιες φαινομενικὲς ἀντιφάσεις, ἀποδείχνοντάς τους λ.χ. πὼς λέ-
 νει, πὼς ἓνα πράμα εἶναι τὸ «ἴδιο» καὶ «ἄλλο» καὶ «ἄλλο» καὶ «ἄλλο», «ὄν» καὶ «ἄλλο ὄν». Ὁ Πλάτωνας μὲ τὴν ἀπόδειξή του, πὼς οἱ
 ἀντιθέσεις αὐτὲς μπορεῖ νὰ συνυπάρχουν καὶ νὰ λέγονται γιὰ τὸ
 κάθε τι, ἔσοκέτασε τὰ τεχνάσματα τῶν ἐριστικῶν. Ὁ «ἄρι» τῶν ὄντων
 ἐφαπτόμενος ἀνθρώπος εἶναι ὁ ἴδιος, καθὼς φαίνεται, μὲ τὸν «ὄψιμα-
 θῆ» γέροντα, δηλαδὴ ὁ Ἀντιστένης.

θά είναι διαφορετικό από τ' άλλα γένη, κι αφού είναι διαφορετικό απ' όλα εκείνα, δὲν είναι οὔτε τὸ καθέν' απ' αὐτὰ οὔτε όλα μαζί, ἔχτὸς ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ὡστε καὶ τὸ «ὄν» πάλι ἀναμφισβήτητα χίλιες χιλιάδες φορές εἶν' «ὄχι ὄν» κι ἔτσι κι όλα τ' άλλα καὶ τὸ καθένα χωριστὰ κι όλα μαζί μὲ πολλοὺς τρόπους εἶν' «ὄντα» καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους εἶν' «ὄχι ὄντα».

ΘΕΑΙ. Ἀλήθεια.

ΕΕ. Ἄν λοιπὸν κανεὶς δὲν πιστεύει σ' αὐτὲς τὶς ἀντιθέσεις, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐρευνήσει καὶ νὰ πεῖ κάτι καλύτερο ἀπ' αὐτὰ, ποὺ εἶπαμ' ἔμεις. Ἄν πάλι εὐχαριστιέται σέρνοντας τὴ συζήτηση πότε στὴ μιὰ καὶ πότε στὴν ἄλλη πλευρὰ σὰ νὰ ἔκαμε καμιὰ μεγάλην ἀνακάλυψη, ἢ σπουδὴ του δὲ γίνεται γιὰ σπουδαῖα πράγματα, καθὼς ἔδειξαν οἱ συλλογισμοὶ μας τώρα δά. Γιατὶ ἐτοῦτο τὸ τέχνασμα οὔτε τίποτα λεπτεπίλεπτο οὔτε δύσκολο εἶναι, ἐνῶ καὶ δύσκολο συνάμα καὶ ὠραῖο εἶναι κείνο τὸ ἄλλο.

ΘΕΑΙ. Ποιό;

ΕΕ. Ἐκεῖνο ποὺ καὶ πρωτότερα τὸ ᾗχοιμε περ' ἑ. Ν' ἀφήσει κανεὶς αὐτὰ τὰ εὐκολὰ τεχνάσματα καὶ νὰ ν' ἱκανὸς νὰ παρακολουθεῖ τὴ συζήτηση, κι ὅταν κανένας λέει, πὼς ἔνα πράγμα ὄντας «ἄλλο» εἶναι «τὸ ἴδιο» μὲ κάποιον τρόπο, κι ὅταν λέει πὼς ὄντας «τὸ ἴδιο» εἶν' «ἄλλο», νὰ ἐξελέγχει τὰ καθέκαστα ἀπὸ τὴν ἀποφῆν ἐκείνη καὶ κατὰ τὴ σχέσηην ἐκείνη, ποὺ κάθε φορὰ ἰσχυρίζεται ὁ συζητητής, πὼς γίνεται τὸ καθέν' απ' αὐτὰ. Εἶδεμὴ νὰ δηλώνει κανεὶς ἔτσι στὰ κουτορροῦ, πὼς τὸ ἴδιο πράγμα εἶν' ἄλλο καὶ τ' ἄλλο ἴδιο καὶ τὸ μεγάλο μικρὸ καὶ τ' ὅμοιο ἀνόμοιο καὶ νὰ βρῖσκει εὐχαρίστηση ἔτσι πάντα νὰ παρουσιάζει στὴ συζήτηση τέτιες ἀντιφασες, αὐτὸ καὶ δὲν εἶν' ἀληθινὸς ἔλεγχος κι ἀπεναντίας φαίνεται ὀλοφάνερα, πὼς εἶναι πρωτόπειρη μέθοδος ἀνθρώπου, ποὺ πρώτη φορὰ ἔρχεται σ' ἐπαφὴ μὲ τὰ «ὄντα»⁸⁸.

ΘΕΑΙ. Ἔτο' εἶναι.

XLIV. Ἡ ἐπικοινωνία τῶν εἰδῶν καὶ ὁ λόγος.

Τὸ «μὴ ὄν» καὶ ὁ λόγος.

ΕΕ. Καὶ ἀληθινά, καλέ μου φίλε, τὸ νὰ προσπαθεῖ κανεὶς νὰ χωρίζει ὄλ' απ' όλα καὶ γενικὰ δὲ στέκει καὶ προ-

ἐπιχειρεῖν ἀποχωρίζειν ἄλλως τε οὐκ ἐμμελές καὶ δὴ καὶ
 Ε | παντάπασιν ἀμούσου τινός καὶ ἀφιλοσόφου.

ΘΕΑΙ. Τί δὴ;

ΞΕ. Τελεωτάτη πάντων λόγων ἐστὶν ἀφάνισις τὸ δια-
 λύειν ἕκαστον ἀπὸ πάντων· διὰ γὰρ τὴν ἀλλήλων τῶν εἰδῶν
 συμπλοκὴν ὁ λόγος γέγονεν ἡμῖν.

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

260 | ΞΕ. Σκόπει τοίνυν ὡς ἐν καιρῷ νῦν δὴ τοῖς τοιοῦτοις
 διεμαχόμεθα καὶ προσηναγκάζομεν ἕαν ἕτερον ἐτέρῳ μί-
 γνυσθαι.

ΘΕΑΙ. Πρὸς δὴ τί;

ΞΕ. Πρὸς τὸ τὸν λόγον ἡμῖν τῶν ὄντων ἐν τι γενῶν
 εἶναι. Τοῦτου γὰρ στερηθέντες τὸ μὲν μέγιστον φιλοσοφί-
 ας ἂν στερηθῆμεν, εἰ δ' ἐν τῷ παρόντι δεῖ λόγον ἡμῶς διο-
 μολογήσασθαι τί ποι' ἐστίν, εἰ δὲ ἀφηρέθημεν αὐτὸ μῆδ'
 εἶναι τὸ παράπαν, οὐδὲν ἂν εἴη που λέγειν οἷοί τ' ἤμεν·
 Β ἀφηρέθημεν δ' ἂν, εἰ | συνεχωρήσαμεν μῆδεμίαν εἶναι μί-
 ξιν μῆδεὶ πρὸς μῆδέν.

ΘΕΑΙ. Ὁρθῶς τοῦτό γε· λόγον δὲ δι' ὅτι νῦν διουολο-
 γητέον οὐκ ἔμαθον.

ΞΕ. Ἄλλ' ἴσως τῆδ' ἐπόμενος ῥᾶσι' ἂν μάθοις.

ΘΕΑΙ. Πῆ;

ΞΕ. Τὸ μὲν δὴ μὴ ὄν ἡμῖν ἐν τι τῶν ἄλλων γένος ὄν
 ἀνεφάνη, κατὰ πάντα τὰ ὄντα διεσπαρμένον.

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Οὐκοῦν τὸ μετὰ τοῦτο σκεπτέον, εἰ δόξῃ τε καὶ
 λόγῳ μίγνυται.

ΘΕΑΙ. Τί δὴ;

С ΞΕ. Μὴ μίγνυμένου μὲν αὐτοῦ τοῦτοις ἀναγκαῖον | ἀλη-
 θῆ πάντ' εἶναι, μίγνυμένου δὲ δόξα τε ψευδῆς γίννεται
 καὶ λόγος· τὸ γὰρ τὰ μὴ ὄντα δοξάζειν ἢ λέγειν, τοῦτ' ἐστὶ
 που τὸ ψεῦδος ἐν διανοίᾳ τε καὶ λόγοις γιγνόμενον.

πάντων εἶν' ἔργο ἀνθρώπου, πού δὲν ἔχει τὴν παραμικρὴ σχέση μετὰ τὴ μὀρφωση και μετὰ τὴ φιλοσοφία.

ΘΕΑΙ. Μὰ γιατί;

ΕΕ. Τὸ νὰ χωρίζεις κανεὶς τὸ κάθε τι ἀπ' ὄλα, εἶναι ὁ τελειωτικὸς ἀφανισμὸς κάθε λόγου. Γιατὶ ὁ λόγος ἔχει δημιουργηθεῖ ἀπὸ μᾶς, ἐπειδὴς οἱ ἰδέες πλέκονται ἀναμεταξύ τους.

ΘΕΑΙ. Ἄληθινά!

ΕΕ. Κοίταξε λοιπὸν νὰ ἰδεις, πόσο ἐπίκαιρα συγκροτήσαμε μετὰ τοὺς τέτιους πρὶν λίγο και τοὺς ἀναγκάσαμε νὰ παραδεχτοῦν, πὼς οἱ ἰδέες ἀνακατώνουντ' ἢ μιὰ μετὰ τὴν ἄλλη.

ΘΕΑΙ. Γιατὶ ἐπίκαιρα;

ΕΕ. Γιὰ νὰ μᾶς μείνει ὁ λόγος σὰν ἕνα γένος ἀπὸ τὰ «ὄντα». Γιατὶ, ἂν στερηθοῦμε τὸ λόγο, θὰ στερηθοῦμε τὸ σπουδαιότερ' ἀπ' ὄλα, τὴ φιλοσοφία. Καὶ εἶν' ἀνάγκη μάλιστα τώρα δὲ νὰ συμφωνήσουμε, γιὰ τὸ τί εἶναι ὁ λόγος. Ἐπειδὴς, ἂν τυχὸν μᾶς τὴν ἀφαιρέσουν ἀποδείχνοντας, πὼς δὲν ὑπάρχει καθόλου, δὲ θὰ μπορούσαμε πιά οὔτε καν νὰ μιλήσουμε γιὰ ὁποιοδήποτε πράμα. Καὶ θὰ μᾶς τὸν ἀφαιρούσανε σίγουρα, ἂν εἴχαμε παραδεχτεῖ, πὼς τίποτα μετὰ τίποτα ποτὲ δὲν ἐπικοινωνεῖ.

ΘΕΑΙ. Αὐτὸ εἶναι σωστό. Δὲν κατάλαβα ὅμως, γιατί πρέπει νὰ συμφωνήσουμε τώρα δὲ, γιὰ τὸ τί εἶναι λόγος.

ΕΕ. Ἴσως θὰ τὸ καταλάβεις πολὺ εὐκολ', ἂν παρακολουθήσεις τούτη ζωὴ τὴ σκέψη.

ΘΕΑΙ. Ποιά;

ΕΕ. Θυμᾶσαι, πού τὸ «μὴ ὄν» μᾶς φανερώθηκε, πὼς εἶν' ἕνα γένος ἀνάμεσα στ' ἄλλα, σκορπισμένο μέσα σ' ὄλα τὰ «ὄντα».

ΘΕΑΙ. Θυμᾶμαι.

ΕΕ. Λοιπὸν ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ, ἄς ἐξετάσουμε κι ἂν ἀνακατώνεται μετὰ τὴ «δοξασία» και μετὰ τὸ «λόγος».

ΘΕΑΙ. Μὰ γιὰ ποῖὸ σκοπὸ;

ΕΕ. Γιατὶ, ἂν τὸ «μὴ ὄν» δὲν ἀνακατώνεται μ' αὐτά, τότε ἀναγκαστικὰ ὄλα εἶν' ἄληθινά. Ἄν ὅμως ἀνακατώνεται, τότε γεννιέται και ἢ «ψεύτικη δοξασία» και ὁ «ψεύτικος λόγος». Τὸ νὰ πιστεύει κανεὶς ἢ νὰ λέει τὰ «μὴ ὄντα», αὐτὸ εἶναι, ἄ δὲ γελιέμαι, τὸ ψέμα, πού γεννιέται στὴ σκέψη ἢ στὸ λόγο.

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Ὅντιος δέ γε ψεύδους ἔστιν ἀπάτη.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Καὶ μὴν ἀπάτης οὐσης εἰδώλων τε καὶ εἰκόνων ἤδη καὶ φαντασίας πάντα ἀνάγκη μεστὰ εἶναι.

ΘΕΑΙ. Πῶς γὰρ οὖ;

ΞΕ. Τὸν δέ γε σοφιστὴν ἔφαμεν ἐν τούτῳ που τῷ τόπῳ
 D καταπεφευγέναι μὲν, | ἔξαρονον δὲ γεγονέναι τὸ παρὰπαν
 μηδ' εἶναι ψεύδος· τὸ γὰρ μὴ ὄν οὔτε διανοεῖσθαι τινα
 οὔτε λέγειν· οὐσίας γὰρ οὐδὲν οὐδαμῆ τὸ μὴ ὄν μετέχειν.

ΘΕΑΙ. Ἦν ταῦτα.

ΞΕ. Νῦν δέ γε τοῦτο μὲν ἐφάνη μετέχον τοῦ ὄντος,
 ὥστε ταύτη μὲν ἴσως οὐκ ἄν μάχοιτο ἔτι· τάχα δ' ἄν φαίη
 τῶν εἰδῶν τὰ μὲν μετέχειν τοῦ μὴ ὄντος, τὰ δ' οὖ, καὶ λό-
 γον δὴ καὶ δόξαν εἶναι τῶν οὐ μετεχόντων, ὥστε τὴν εἰδω-
 E λοποιικὴν καὶ φανταστικὴν, ἐν ἧ φάμεν αὐτὸν εἶναι, | δια-
 μάχοιτ' ἄν πάλιν ὡς παντάπασιν οὐκ ἔστιν, ἐπειδὴ δό-
 ξα καὶ λόγος οὐ κοινωνεῖ τοῦ μὴ ὄντος· ψεύδος γὰρ τὸ πα-
 ράπαν οὐκ εἶναι ταύτης μὴ συνισταμένης τῆς κοινωνίας.
 Διὰ ταῦτ' οὖν λόγον πρῶτον καὶ δόξαν καὶ φαντασίαν διε-
 ρευνητέον ὅτι ποτ' ἔστιν, ἵνα φανέντων καὶ τὴν κοινωνίαν
 261 αὐτῶν τῷ μὴ ὄντι καίδωμεν, | κατιδόντες δὲ τὸ ψεύδος ὄν
 ἀποδείξωμεν, ἀποδείξαντες δὲ τὸν σοφιστὴν εἰς αὐτὸ ἐνδή-
 σωμεν, εἴπερ ἔνοχος ἔστιν, ἧ καὶ ἀπολύσαντες ἐν ἄλλῳ γένει
 ζητῶμεν.

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ γε, ὦ ξένη, ἔοικεν ἀληθὲς εἶναι τὸ περὶ
 τὸν σοφιστὴν κατ' ἀρχὰς λεχθέν, ὅτι δυσσθήρετον εἶη τὸ
 γένος. Φαίνεται γὰρ ὄν προβλημάτων γέμειν, ὧν ἐπει-
 δάν τι προβάλλῃ, τοῦτο πρότερον ἀναγκαῖον διαμάχεσθαι
 πρὶν ἐπ' αὐτὸν ἐκείνον ἀφικέσθαι. Νῦν γὰρ μόγις μὲν τὸ

89. «Προβλημάτων γέμειν». Ἐδῶ γίνεται παιχιδί μετὰ τῆ διπλῆ σημασίᾳ τῆς λέξεως πρόβλημα, α) προπύργιο, κάθε τι, πού «προβάλλει», τοποθετεῖ ὁ πολεμιστής ἔμπρός του γιὰ νὰ τὸν κρύψει, καὶ

ΘΕΑΙ. Ἔτο' εἶναι.

ΕΕ. Καὶ ἄμα ὑπάρχει τὸ ψέμα, ὑπάρχει καὶ ἡ ἀπάτη.

ΘΕΑΙ. Ναι.

ΕΕ. Καὶ ὅταν βέβαια ὑπάρχει ἀπάτη, ὅλα γεμίζουμε κίβλας κατανάγκην ἀπ' ὁμοιώματα, εἰκόνες καὶ φαινομενικὲς παραστάσεις.

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι;

ΕΕ. Θυμᾶσαι λοιπὸν ποῦ εἶπαμε, πῶς ὁ σοφιστὴς ἔχει καταφύγει κάπου σ' αὐτὸν τὸν τόπο κι ἄρνιέτ' ὀλότελα, πῶς ὑπάρχει κὰν ψέμα; Γιατί, λέει, τὸ «μὴ ὄν» οὔτε τὸ διανοεῖται κανένας, οὔτε τὸ προφέρει, ἀφοῦ μὲ κανέναν ἀπολύτως τρόπο τὸ «μὴ ὄν» δὲ συμμετέχει στὴν «οὐσία».

ΘΕΑΙ. Ἔτσι τὰ ἔχουμε πεί.

ΕΕ. Ἐνῶ τώρα φανερώθηκε, πῶς τὸ «μὴ ὄν» συμμετέχει στὸ «ὄν», ὥστε σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο ἴσως δὲ θ' ἀντιμάχεται πιὰ. Ἴσως ὁμως μπορεῖ νὰ πεί, πῶς ἀπὸ τὰ εἶδη ἄλλα μετέχουνε στὸ «μὴ ὄν» κι ἄλλα δὲ μετέχουνε καὶ πῶς ὁ «λόγος» καὶ ἡ «δοξασία» εἶν' ἀπὸ κεῖνα, ποῦ δὲ μετέχουν. Κι ἔτσι θὰ μπορούσε πάλι ν' ἀντιμάχεται, πῶς δὲν ὑπάρχει ὀλότελα εἰδωλοποιητικὴ καὶ φαντασματοπλαστικὴ τέχνη, ὅπου εἶπαμε, πῶς εἶναι κρυμμένος, ἀφοῦ ἡ δοξασία κι ὁ λόγος δὲ μετέχουνε στὸ «μὴ ὄν». Καὶ ἂν δὲν ὑπάρχει αὐτὴ ἡ ἐπικαιωνία, ψέμα δὲ γεννιέται καθόλου. Γι' αὐτὸ εἶν' ἀνάγκη νὰ διερευνήσουμε πρῶτα, τί εἶναι «λόγος» καὶ «δοξασία» καὶ «παραίσταση». Γιὰ νὰ ἰδοῦμε καθαρά, ὅταν φανερωθοῦν αὐτά, πῶς συμμετέχουνε καὶ στὸ «μὴ ὄν», κι ἄμα τὸ ἰδοῦμε καὶ τοῦτο καλὰ, ν' ἀποδείξουμε, πῶς ὑπάρχει τὸ ψέμα, κι ἄμα τ' ἀποδείξουμε, νὰ δέσουμε μέσα σ' αὐτὸ τὸ σοφιστὴ, ἂν εἶν' ἔνοχος, ἤ, ἂν δὲν εἶναι, νὰ τὸν ἀφήσουμε καὶ νὰ τὸν ἀναζητήσουμε σ' ἄλλο γένος.

ΘΕΑΙ. Μοῦ φαίνεται, ξένε, πῶς εἶναι πάρα πολὺ ἀληθινοὶ κεῖνο, ποῦ εἶπαμε στὴν ἀρχὴ γιὰ τὸ σοφιστὴ, πῶς εἶναι δυσκολόπιστο κυνήγι. Γιατί ἔναι φανερό, πῶς εἶναι γεμάτος ἀπὸ προβλήματα⁸⁹ καί, ἄμα ὑψώσει κανέν' ἀπ' αὐτά, εἶν' ἀνάγκη πρωύτερα νὰ κυριέψουμε τὸ προπύργιο αὐτό, πρὶν νὰ φτάσουμε στὸν ἴδιο. Καὶ νὰ τώρα, μόλις ὑπερνηκίσαμε μὲ δυσκολία τὸ προπύργιο, πῶς τάχα τὸ «μὴ ὄν» δὲν

β) ἐρώτημα, ποῦ μᾶς προβάλλουν, ἀπορία, δύσκολη ἀναζητήση καὶ προσπάθεια νὰ βροῦμε κάτι ἄγνωστο.

B μὴ ὄν ὡς οὐκ ἔστι προβληθὲν διεπεράσαμεν, ἕτερον δὲ | προβέβληται, καὶ δεῖ δὴ ψεῦδος ὡς ἔστι καὶ περὶ λόγον καὶ περὶ δόξαν ἰποδεῖξαι, καὶ μετὰ τοῦτο ἴσως ἕτερον, καὶ ἔτι ἄλλο μετ' ἐκεῖνο· καὶ πέρασ, ὡς ἔοικεν, οὐδὲν φανήσεται ποτε.

ΞΕ. Θορρεῖν, ᾧ Θεαίτητε, χρὴ τὸν καὶ σμικρόν τι δυνάμενον εἰς τὸ πρόσθεν αἰε προΐεναι. Τί γὰρ ὁ γ' ἀθυμῶν ἐν τούτοις δράσειεν ἂν ἐν ἄλλοις, ἢ μηδὲν ἐν ἐκείνοις ἀνύτων ἢ καὶ πάλιν εἰς τοῦπισθεν ἀπωθεῖς; Σχολῆ πον, τὸ
C κατὰ τὴν παροιμίαν λεγόμενον, ὁ γε τοιοῦτος | ἂν ποτε ἔλοι πόλιν. Νῦν δ' ἐπεὶ, ὠγαθέ, τοῦτο ὁ λέγεις διαπεπέρανται, τὸ τοι μέγιστον ἡμῖν τεῖχος ἤρημένον ἂν εἶη, τὰ δ' ἄλλα ἤδη ὄρω καὶ σμικρότερα.

ΘΕΑΙ. Καλῶς εἶπες.

XLV. ΞΕ. Λόγον δὴ πρῶτον καὶ δόξαν, καθάπερ ἐρρήθη νῦν δὴ, λάβωμεν, ἵνα ἐναργέστερον ἀπολογισώμεθα, πότερον αὐτῶν ἄπτεται τὸ μὴ ὄν ἢ πανιάπασιν ἀληθῆ μέν ἔστιν ἀμφοτέρω ταῦτα, ψεῦδος δὲ οὐδέποτε οὐδέτερον.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῶς.

D ΞΕ. Φέρε δὴ, καθάπερ ἐπὶ τῶν | εἰδῶν καὶ τῶν γραμμάτων ἐλέγομεν, περὶ τῶν ὀνομάτων πάλιν ὡσαύτως ἐπισκευώμεθα. Φαίνεται γὰρ πῃ ταύτη τὸ νῦν ζητούμενον.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον οὖν δὴ περὶ τῶν ὀνομάτων ὑπακουστέον;

ΞΕ. Εἴτε πάντα ἀλλήλοις ξυναρμύττει εἴτε μηδέν, εἴτε τὰ μὲν ἐθέλει, τὰ δὲ μή.

ΘΕΑΙ. Δηλον τοῦτό γε. διὰ τὰ μὲν ἐθέλει, τὰ δ' οὐ.

ΞΕ. Τὸ τοῖονδε λέγεις ἴσως, διὰ τὰ μὲν ἐφεξῆς λεγόμενα
E να | καὶ δηλοῦντά τι ξυναρμύττει, τὰ δὲ τῇ συνεχείᾳ μηδὲν σημαίνοντα ἀναρμύσσει.

ὕπάρχει, μᾶς βγάζει ἄλλο μπροστὰ καὶ εἴμαστ' ἀναγκασμέ-
νοι ν' ἀποδείξουμε, πῶς τὸ «ψέμα» ὑπάρχει καὶ στὸ «λό-
γο» καὶ στὴ «δοξασία». Κι ὕστερ' ἀπ' αὐτὸ ἴσως θὰ μᾶς
βγάλει ἄλλο μπροστὰ καὶ μετὰ κι ἄλλο. Κκι, καθὼς φαίνε-
ται δὲ θὰ βροῦμε ποτὲ ἄκοια

ΞΕ. Πρέπει, Θεαίτητε, νὰ ἔχει θάρρος ὁποιος μπορεῖ,
ἔστω καὶ λίγο, νὰ προχωρεῖ ἀδιάκοπα. Γιατὶ ὁποιος χάνει
τὸ θάρρος του μπροστὰ σὲ τοῦτα τὰ ἐμπόδια, τί θὰ ἔκανε
μπροστὰ σ' ἄλλα; ἢ δὲ θὰ καταφέρει τίποτα, ἢ θὰ σπρω-
χτεῖ πάλι στὰ πίσω. Βέβαια ἕνας τέτιος δὲ θὰ ἔπιρνε ποτὲ
τὴν πόλη, ὅπως λέει κι ἡ παροιμία. Ἐνῶ τώρα, καλέ μου,
ἀφοῦ ὑπερνικήσαμε τὸ πρῶτο ἐκεῖνο προπύργιο, ποῦ λές,
ἔχουμε κυριέψει πραγματικὰ τὸ πιὸ μεγάλο κάστρο καὶ τ'
ἄλλα, ποῦ μένουν, εἴν' εὐκολότερα καὶ πιὸ μικρά.

ΘΕΑΙ. Καλὰ λές.

XLV. Πῶς γεννιέται ὁ λόγος. Ἡ ἀπλή πρόταση.

ΞΕ. Ἄς καταπιαστοῦμε λοιπόν, καθὼς εἴπαμε τώρα
δᾶ, πρῶτα πρῶτα μὲ τὸ «λόγο» καὶ τὴ «δοξασία», γιὰ νὰ
ξεκαθαρίσουμε πιὸ φανερά, τί ἀπὸ τὰ δυὸ γίνεται; Ἐχει
καμιαν ἐπαφὴ μαζὶ τους τὸ «μὴ ὄν», ἢ καὶ τὰ δυὸ αὐτὰ εἴν'
ἄλλω διόλου ἀληθινὰ καὶ κανέν' ἀπὸ τὰ δυὸ τους δὲν εἶναι
ποτὲ ψεύτικο;

ΘΕΑΙ. Σωστὰ.

ΞΕ. Ἐμπρὸς λοιπόν! Ὅπως εἴπαμε πρωτότερα γιὰ τὰ
εἶδη καὶ γιὰ τὰ γράμματα, ἄς ἐξετάσουμε τώρα μὲ τὸν ἴδιο
τρόπο καὶ γιὰ τίς λέξεις. Γιατὶ ἀπὸ τούτη τὴν πλευρὰ σὰ
νὰ παρουσιάζεται κάποια λύση γιὰ τοῦτο, ποῦ ζητᾶμε τώρα.

ΘΕΑΙ. Καὶ τί 'ν' ἐκεῖνο, ποῦ θὰ πρέπει νὰ ἐξετάσουμε
σχετικὰ μὲ τίς λέξεις;

ΞΕ. Ἄν ὄλες συνταιριάζουν ἀναμεταξύ τους ἢ καμιά, ἢ
ἄλλες ναὶ κι ἄλλες ὄχι.

ΘΕΑΙ. Ἐτοῦτο τουλάχιστο εἶναι φανερό, πῶς ἄλλες ναὶ
κι ἄλλες ὄχι.

ΞΕ. Μ' αὐτὸ ποῦ λές, θὰ ἐννοεῖς ἴσως τοῦτο δῶ. Ὅσοι
λέξεις εἰπωθοῦνε στὴ σειρὰ κι ἀπαρτίζουνε κάποιο νόημα,
αὐτὲς συνταιριάζουν, ὅσοι πάλι μποῦνε στὴ σειρὰ, μὰ δὲ ση-
μαίνουνε τίποτα, δὲ συνταιριάζουν.

ΘΕΑΙ. Πῶς τί τοῦτι' εἶπες ;

ΞΕ. Ὅπερ φήθην ὑπολαβόντα σε προσομολογεῖν. Ἔστι γάρ ἡμῖν πον τῶν τῆ φωνῆ περι τὴν οὐσίαν δηλωμάτων διτιτὸν γένος.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

262 ΞΕ. Τὸ μὲν ὀνόματα, τὸ | δὲ ῥήματα κληθέν.

ΘΕΑΙ. Εἰπέ ἐκάτερον.

ΞΕ. Τὸ μὲν ἐπι ταῖς πράξεσιν ὃν δῆλωμα ῥημά πον λέγομεν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τὸ δέ γ' ἐπ' αὐ τοῖς ἐκείνα πράττουσι σημεῖον τῆς φωνῆς ἐπιτεθὲν ὄνομα.

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.

ΞΕ. Οὐκοῦν ἐξ ὀνομάτων μὲν μόνων συνεχῶς λεγομένων οὐκ ἔστι ποτὲ λόγος, οὐδ' αὐ ῥημάτων χωρὶς ὀνομάτων λεχθέντων.

ΘΕΑΙ. Ταῦτ' οὐκ ἔμαθον.

B ΞΕ. Δῆλον γάρ ὡς πρὸς ἕτερόν τι | βλέπων ἄρι ξυνωμολόγεις· ἐπεὶ τοῦτι' αὐτὸ ἐβουλόμην εἰπεῖν, ὅτι συνεχῶς ὧδε λεγόμενα ταῦτα οὐκ ἔστι λόγος.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΞΕ. Οἷον βαδίζει τρέχει καθεύθει, καὶ ἄλλα ὅσα πράξεις σημαίνει ῥήματα, κἄν πάντα τις ἐφεξῆς αὐτ' εἴπη, λόγον οὐδέν τι μᾶλλον ἀπεργάζεται.

ΘΕΑΙ. Πῶς γάρ ;

C ΞΕ. Οὐκοῦν καὶ πάλιν διαν λέγεται λέων ἔλαφος ἱππος, ὅσα τε ὀνόματα τῶν τὰς πράξεις αὐ πρατιόντων ὀνομάσθη, καὶ κατὰ | ταύτην δὴ τὴν συνέχειαν οὐδεὶς πω ξυνέστη λόγος· οὐδεμίαν γὰρ οὔτε οὕτως οὔτι' ἐκείνως πράξιν οὐδ' ἀπραξίαν οὐδὲ οὐσίαν ὄντος οὐδὲ μὴ ὄντος δηλοῖ τὰ φωνηθέντα, πρὶν ἂν τις τοῖς ὀνόμασι τὰ ῥήματα κερᾶσθι· τότε δ' ἤρμωσέν τε καὶ λόγος ἐγένετο εὐθὺς ἢ πρῶ-

ΘΕΑΙ. Τί έννοεις μ' αυτό, πού είπες ;

ΕΕ. Έννοώ εκείνο, πού νόμισα, πώς; έσύ τό 'βαλες στό νού σου και γι' αυτό συμφώνησες μαζί μου. Έχουμε δηλαδή, α δέ γελιέμαι, δυο λογιώ σημάδια, γιά νά φανερώσουμε μέ τή φωνή μας τήν «ουσία».

ΘΕΑΙ. Ποιά είν' αυτά ;

ΕΕ. Νά ! Έκείνα πού ονομάστηκαν άπό τή μιá μεριά δνόματα και άπό τήν άλλη μεριά ρήματα.

ΘΕΑΙ. Γιά έξήγησέ μου τό καθέν' άπ' αυτά.

ΕΕ. Τό σημάδι, πού φανερώνει τις πράξεις, τό λέμε, θαρρώ, ρήμα.

ΘΕΑΙ. Νάί.

ΕΕ. Κι άπό τήν άλλη μεριά τό σημάδι τής φωνής, πού είν' όρισμένο γιά κείνους, πού κάνουνε τις πράξεις, τό λέμε δνομα.

ΘΕΑΙ. Βέβαια.

ΕΕ. Μέ δνόματα λοιπόν μοναχά, είπωμένα στή σειρά, δέ γίνεται ποτέ λόγος, ούτε και μέ ρήματα είπωμένα χωρίς δνόματα.

ΘΕΑΙ. Αυτό δέν τό κατάλαβα.

ΕΕ. Είναι φανερό, πώς άλλο πράμα είχες στό νού σου, δταν λίγο πρωτύτερα συμφωνούσες μαζί μου. Γιατί αυτό Ισα Ισα ήθελα νά πώ, πώς αυτά έτο' είπωμένα στή σειρά μέ τούτον έδώ τόν τρόπο δέν είναι λόγος.

ΘΕΑΙ. Πώς δηλαδή ;

ΕΕ. Νά λογουχάρη «βαδίζει, τρέχει, κοιμάται» κι δλα τ' άλλα ρήματα, πού σημαίνουνε πράξεις, κι αν άκόμη τά πει κανείς δλα στή σειρά, καθόλου δέν καταφέρνει νά κατασκευάσει λόγο.

ΘΕΑΙ. Φυσικά.

ΕΕ. Και δταν πάλι λέμε «λιοντάρι, έλάφι, άλογο» κι δλα τά δνόματα, πού δόθησαν γιά δνομασία σέ κείνα, πού κάνουνε τις πράξεις, κι άπ' αυτή τή σειρά κανένας ποτέ δέ συγκροτήθηκε λόγος. Γιατί ούτε μέ τούτον έδώ τόν τρόπο, ούτε μέ κείνον εκεί, οί φωνές αυτές δέ φανερώνουν ούτε πράξη, ούτε άπραξία, ούτε πώς ύπάρχει ένα «δν» ή ένα «μή δν», πριν ανακατώσει κανείς τά ρήματα μαζί μέ τά δνόματα. Τότε μόνο συνταιριάζουν και τό πιό άπλό σύμπλεγμά

τη συμπλοκή, σχεδὸν τῶν λόγων ὁ πρῶτος καὶ σμικροτάτος.

ΘΕΑΙ. Πῶς ἄρ' ὧδε λέγεις ;

ΞΕ. Ὅταν εἴπῃ τις ἄνθρωπος μανθάνει, λόγον εἶναι φῆς τοῦτον ἐλάχιστόν τε καὶ πρῶτον ;

D | ΘΕΑΙ. Ἔγωγε.

ΞΕ. Δηλοῖ γὰρ ἤδη που τότε περὶ τῶν ὄντων ἢ γιγνομένων ἢ γεγονότων ἢ μελλόντων, καὶ οὐκ ὀνομάζει μόνον, ἀλλὰ τι περαίνει, συμπλέκων τὰ ῥήματα τοῖς ὀνόμασι. Διὸ λέγειν τε αὐτὸν ἀλλ' οὐ μόνον ὀνομάζειν εἴπομεν, καὶ δὴ καὶ τῷ πλέγματι τούτῳ τὸ ὄνομα ἐφθεγγάμεθα λόγον.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῶς.

XLVI. ΞΕ. Οὕτω δὴ καθάπερ τὰ πράγματα τὰ μὲν ἀλλήλοις ἤρμοιτε, τὰ δ' οὐ, καὶ περὶ τὰ τῆς φωνῆς αὐτῶν ἔσημεῖα τὰ μὲν οὐχ ἄρμόττει, τὰ δὲ | ἄρμόττοντα αὐτῶν λόγον ἀπειργάσατο.

ΘΕΑΙ. Παντάσῃ μὲν οὖν.

ΞΕ. Ἔτι δὴ σμικρὸν τόδε.

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον ;

ΞΕ. Λόγον ἀναγκαῖον, διὰνπερ ἦ, τινὸς εἶναι λόγον, μὴ δὲ τινὸς ἀδύνατον.

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Οὐκοῦν καὶ ποῖόν τινα αὐτὸν εἶναι δεῖ ;

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ ;

ΞΕ. Προσέχωμεν δὴ τὸν νοῦν ἡμῶν αὐτοῖς.

ΘΕΑΙ. Δεῖ γοῦν.

ΞΕ. Λέξω τοίνυν σοι λόγον συνθεῖς πρῶγμα πράξει δι' ὀνόματος καὶ ῥήματος· οἷον δ' ἂν ὁ λόγος ἦ, σὺ μοι φράζειν.

263 ΘΕΑΙ. | Ταῦτ' ἔσται κατὰ δύναμιν.

ΞΕ. Θεαίτητος κάθηται. Μῶν μὴ μακρὸς ὁ λόγος ;

ΘΕΑΙ. Οὐκ, ἀλλὰ μέτριος.

τους γίνεται στη στιγμή λόγος, σχεδὸν ὁ πρῶτος καὶ πιδ μικρὸς ἀπ' ἄλλους τοὺς λόγους.

ΘΕΑΙ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό;

ΞΕ. Ὅταν πει κανεὶς «ὁ ἄνθρωπος μαθαίνει», δέχεσαι, πῶς αὐτὸς εἶναι ὁ πιδ μικρὸς καὶ ἀπλὸς λόγος;

ΘΕΑΙ. Ἐγὼ τουλάχιστο τὸ παραδέχομαι.

ΞΕ. Γιατὶ ἀμέσως τότες φανερώνει κιόλας κάτι, γιὰ ὅσα ὑπάρχουν ἢ γίνονται ἢ ἔχουνε γίνεῖ ἢ πρόκειται νὰ γίνου. Καὶ δὲ δίνει μόνο ὀνομασίες, παρὰ καὶ συμπλέκοντας τὰ ρήματα μὲ τὰ ὀνόματα, ἀποτελεῖώνει κάποιο νόημα. Καὶ γι' αὐτὸ εἴπαμε, πῶς «λέει» κάτι καὶ δὲν ἀραδιάζει μόνο λέξεις καὶ ἔτσι τὸ σύμπλεγμ' αὐτὸ τ' ὀνομάσαμε «λόγος».

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

XLVI. Ὑπαρχει «ψεύτικος λόγος». Ὅρισμός του.

ΞΕ. Ἔτσι λοιπὸν, ὅπως τὰ πράγματα, ποὺ ἄλλα συνταίριαζαν ἀναμεταξύ τους καὶ ἄλλα ὄχι, τὸ ἴδιο καὶ ἀπὸ τὰ σημάδια τῆς φωνῆς ἄλλα δὲ συνταίριαζου, ὅσα ὅμως ἀπ' αὐτὰ συνταίριαζου, σχηματίζουε λόγο.

ΘΕΑΙ. Συμφωνότατος.

ΞΕ. Πρόσεξε ὅμως καὶ τούτη βῶ τῇ λεπτομέρεια.

ΘΕΑΙ. Ποιά;

ΞΕ. Ὁ λόγος, ὅταν πραγματικὰ εἶναι λόγος, ἀνάγκη πᾶσα νὰ εἶναι λόγος γιὰ κάτι καὶ εἶν' ἀδύνατο νὰ μὴ μιλάει γιὰ κάτι τι.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι εἶναι.

ΞΕ. Συνάμα ὅμως εἶν' ἀνάγκη νὰ ἔχει καὶ κάποιαν ὀρισμένη ποιότητα ὁ λόγος;

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι;

ΞΕ. Ἄς συγκεντρώσωμε λοιπὸν τώρα τὴν προσοχή μας στὸν ἑαυτὸ μας.

ΘΕΑΙ. Ἔτσι πρέπει.

ΞΕ. Θὰ σοῦ πῶ λοιπὸν τώρα ἐγὼ μιὰ πρόταση, ἀφοῦ ἐνώσω ἕνα πράμα μὲ μιὰ πράξη, ὄνομα καὶ ρήμα. Καὶ σὺ θὰ μοῦ πεις γιὰ ποῖο πράμα θὰ μιλάει αὐτὸς ὁ λόγος.

ΘΕΑΙ. Ὅσο μπορῶ, θὰ τὸ κάμω.

ΞΕ. «Ὁ Θεαίτητος κάθεται». Μὴν εἶναι τάχα μακρὸς ὁ λόγος μου;

ΘΕΑΙ. Ὅχι, εἶναι σύντομος.

ΞΕ. Σὸν ἔργον δὴ φράζειν περὶ οὗ τ' ἐστὶ καὶ οὗτου.

ΘΕΑΙ. Δῆλον ὅτι περὶ ἐμοῦ τε καὶ ἐμός.

ΞΕ. Τί δὲ ὄδ' αὖ;

ΘΕΑΙ. Ποῖος;

ΞΕ. Θεαίτητος, ᾧ νῦν ἐγὼ διαλέγομαι, πέτεται.

ΘΕΑΙ. Καὶ τοῦτον οὐδ' ἂν εἰς ἄλλως εἴποι πλὴν ἐμόν
τε καὶ περὶ ἐμοῦ.

ΞΕ. Ποῖον δέ γε τινά φαμεν ἀνγκαιῖον ἕκαστον εἶναι
τῶν λόγων.

B ΘΕΑΙ. | Ναί.

ΞΕ. Τοῦτων δὴ ποῖόν τινα ἑκάτερον φατέον εἶναι;

ΘΕΑΙ. Τὸν μὲν ψευδῆ που, τὸν δὲ ἀληθῆ.

ΞΕ. Λέγει δὲ αὐτῶν ὁ μὲν ἀληθῆς τὰ ὄντα ὡς ἐστὶ
περὶ σοῦ.

ΘΕΑΙ. Τί μὴν;

ΞΕ. Ὅ δὲ δὴ ψευδῆς ἕτερα τῶν ὄντων.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τὰ μὴ ὄντ' ἄρα ὡς ὄντα λέγει.

ΘΕΑΙ. Σχεδόν.

ΞΕ. Ὅντων δέ γε ὄντα ἕτερα περὶ σοῦ. Πολλὰ μὲν γὰρ
ἔφαμεν ὄντα περὶ ἕκαστον εἶναι που, πολλὰ δὲ οὐκ ὄντα.

ΘΕΑΙ. Κομιδῆ μὲν οὖν.

C | ΞΕ. Ὅν ὑστερον δὴ λόγον εἴρηκα περὶ σοῦ, προῶ-
τον μὲν, ἐξ ὧν ὠρισάμεθα τί ποτ' ἐστὶ λόγος, ἀναγκαιό-
τατον αὐτὸν εἶνα τῶν βραχυτάτων εἶναι.

ΘΕΑΙ. Νῦν δὴ γοῦν ταύτη ξυνωμολογήσαμεν.

ΞΕ. Ἐπειτα δέ γε τινός.

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Εἰ δὲ μὴ ἔστι σός, οὐκ ἄλλου γε οὐδενός.

ΘΕΑΙ. Πῶς γάρ;

ΞΕ. Μηδενός δὲ ὧν οὐδ' ἂν λόγος εἴη τὸ παράπαν

ΞΕ. Δική σου τώρα δουλειά νά μου πεις γιά ποιό πράμα μιλάει και σέ ποιόν αναφέρεται.

ΘΕΑΙ. Είναι φανερό, πώς μιλάει γιά μένα και αναφέρεται σέ μένα.

ΞΕ. Και τουτός ἐδῶ ὁ παρακάτω ;

ΘΕΑΙ. Ποιός ;

ΞΕ. «Ὁ Θεαίτητος, πού τώρα ἐγὼ τοῦ μιλάω, πετάει».

ΘΕΑΙ. Μά κανείς δὲν μπορεῖ νά πεί τίποτ' ἄλλο, παρὰ πὼς κι αὐτός ὁ λόγος εἶναι δικός μου και μιλάει γιά μένα.

ΞΕ. Και εἶχαμε πει, πὼς ἀναγκαστικά κάθε λόγος ἔχει κάποια ποιότητα ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Και τί λογῆς θά ποῦμε, πὼς εἶν' ὁ καθένας ἀπ' αὐτοὺς τοὺς δύο ;

ΘΕΑΙ. Μά μου φαίνεται, πὼς ὁ ἕνας εἶναι ψεύτικος κι ὁ ἄλλος ἀληθινός.

ΞΕ. Ἐκεῖνος λοιπόν, πού εἶν' ἀληθινός λέει γιά σένα κείνα πού εἶναι, ὅπως εἶναι.

ΘΕΑΙ. Τί ἄλλο βέβαια ;

ΞΕ. Κι ὁ ψεύτικος λέει ἄλλ' ἀπὸ κείνα, πού εἶναι.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Ἄρα λέει τὰ «μὴ ὄντα» γιά «ὄντα».

ΘΕΑΙ. Ἀπάνω κάτω.

ΞΕ. Λέει δηλαδὴ πράματα, πού εἶναι «ὄντα», μὰ εἶναι «ἄλλα» ἀπὸ κείνα, πού εἶναι «ὄντα» σχετικὰ μὲ σένα. Γιατί, καθὼς εἶπαμε, σχετικὰ μὲ κάθε πράμα πολλὰ εἶναι «ὄντα» και πολλὰ «μὴ ὄντα».

ΘΕΑΙ. Βεβαιότατα.

ΞΕ. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ δευτέρη πρόταση, πού εἶπα γιά σένα, σύμφωνα μὲ τὸν ὄρισμό, πού δώσαμε γιά τὸ τί εἶναι λόγος, εἶν' ἀνάγκη ἀπόλυτη πρῶτα πρῶτα νά εἶν' ἕνας ἀπὸ τοὺς συντομότατους λόγους.

ΘΕΑΙ. Τώρα δὰ πρὶν λίγο μείναμ' ἔτσι σύμφωνοι.

ΞΕ. Ἐπειτα εἶν' ἀνάγκη ἀπόλυτη νά μιλάει γιά κάποιον.

ΘΕΑΙ. Σωστά.

ΞΕ. Κι ἂν δὲ μιλάει γιά σένα, δὲ μιλάει βέβαια οὔτε γιά κανέναν ἄλλον.

ΘΕΑΙ. Φυσικά.

ΞΕ. Κι ἂν δὲ μιλοῦσε γιά τίποτα, δὲ θά μπορούσε καν

ἀπεφήναμεν γὰρ ὅτι τῶν ἀδυνάτων ἦν λόγον ὄντα μηδε-
νὸς εἶναι λόγον.

ΘΕΑΙ. Ὁρθότατα.

D ΕΕ. | Περὶ δὴ σοῦ λεγόμενα μέντοι θάτερα ὡς τὰ αὐτὰ
καὶ μὴ ὄντα ὡς ὄντα, παντάπασιν ὡς ἔοικεν ἢ τοιαύτη
σύνθεσις ἔκ τε ῥημάτων γιγνομένη καὶ ὀνομάτων ὄντως τε
καὶ ἀληθῶς γίγνεσθαι λόγος ψευδής.

ΘΕΑΙ. Ἀληθέστατα μὲν οὖν.

XLVII. ΕΕ. Τί δὲ δὴ; Διάνοιά τε καὶ δόξα καὶ φαν-
τασία, μῶν οὐκ ἤδη δῆλον ὅτι ταῦτα τὰ γένη ψευδῆ τε καὶ
ἀληθῆ πάνθ' ἡμῶν ἐν ταῖς ψυχαῖς ἐγγίγνεται;

ΘΕΑΙ. Πῶς;

E ΕΕ. Ὡδ' εἴσει ῥᾶον, ἃν προῶτον λάβῃς, τί ποτ' ἐστὶ
καὶ τί | διαφέρουσιν ἕκαστα ἀλλήλων.

ΘΕΑΙ. Δίδου μόνον.

ΕΕ. Οὐκοῦν διάνοια μὲν καὶ λόγος ταυτόν' πλὴν ὃ
μὲν ἐντὸς τῆς ψυχῆς πρὸς αὐτὴν διάλογος ἄνευ φωνῆς γι-
γνώμενος τοῦτ' αὐτὸ ἡμῖν ἐπωνομάσθη, διάνοια;

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΕΕ. Τὸ δὲ γ' ἀπ' ἐκείνης ζεῦμα διὰ τοῦ στόματος ἰδὼν
μετὰ φθόγγου κέκληται λόγος;

ΘΕΑΙ. Ἀληθῆ.

ΕΕ. Καὶ μὴν ἐν λόγοις αὐτὸ ἴσμεν ὄν—

ΘΕΑΙ. Τὸ ποῖον;

ΕΕ. Φάσιν τε καὶ ἀπόφασιν.

ΘΕΑΙ. Ἴουμεν.

264 ΕΕ. Ὅταν οὖν τοῦτο ἐν | ψυχῇ κατὰ διάνοιαν ἐγγί-

90. «Ὅντως τε καὶ ἀληθῶς λόγος ψευδής». Ὁ Πλάτωνας ἐπιδιώκει τὸν κομψὸν αὐτὸ συνδυασμὸ ἀπὸ ἀντίθετες ἔννοιες γιὰ τὸ ἴδιο πράγμα. Πρβλ. καὶ «θεαίτητο» (189 c/d) «τότε ὡς ἀληθῶς δοξάζει ψευδῆ» καὶ «σοὶ δοκῶ τοῦ ἀληθῶς ψεύδους ἀντιλαβέσθαι».

91. Ὁ ὀρισμὸς τῆς «διάνοιας» καὶ τῆς «δόξης» δίνεται καὶ στὸ «θεαίτητο» (189 e - 190 a). Ἡ «διάνοια» εἶναι «λόγος, ὃν αὐτὴ πρὸς

δλότελα νά ἔναι λόγος. Γιατί ἀποδείξαμε παραπάνω, πὼς εἶναι τῶν ἀδυνάτων, ἂν εἶναι λόγος, νά μὴ μιλάει γιὰ τίποτα.

ΘΕΑΙ. Πάρα πολὺ σωστά.

ΕΕ. Ἐνα σύμπλεγμα λοιπὸν καιωμένο ἀπὸ ρήματα καὶ ὀνόματα, ποὺ θά ἔλεγε γ.ἀ σένα τὰ «διαφορετικά» γιὰ «ἴδια» καὶ τὰ «μὴ ὄντα» γ.ἀ «ὄντα», ἕνα τέτοιο σύμπλεγμα φαίνεται ἔλοκάζετο, πὼς εἶναι οὐσιαστικά καὶ ἀληθινὰ ἕνας λόγος καὶ ψεύτικος⁸⁰.

ΘΕΑΙ. Ἀληθινότατα.

ΧΙΛVII. Ὑπάρχει ψεύτικη σκέψη, ψεύτικη κρίση, ψεύτικη παράσταση.

ΕΕ. Μὰ δὲ μοῦ λές; Ἄραγες ἢ «σκέψη» καὶ ἢ «κρίση» καὶ ἢ «παράσταση» δὲν εἶναι τάχα κιόλας φανερό, πὼς ἔλ' αὐτὰ τὰ γένη μποροῦν νά γεννηθοῦνε στὴν ψυχὴ μας καὶ ψεύτικα καὶ ἀληθινὰ;

ΘΕΑΙ. Πῶς;

ΕΕ. Ὁ τὸ καταλάβεις καλύτερα, ἂν πρῶτα νιώσεις, τί ἔναι τὸ καθέν' ἀπ' αὐτὰ καὶ τί διαφορὰ ἔχουνε συναμεταξύ τους.

ΘΕΑΙ. Φτάνει νά μοῦ τὸ πειρς

ΕΕ. Λοιπὸν πρῶτα πρῶτα ἢ σκέψη καὶ ἢ λόγος εἶναι τὸ ἴδιο πράμα. Μὲ μόνη τὴ διαφορὰ, πὼς ὀνομάστηκε ἀπὸ μᾶς «σκέψη» ἢ διάλογος, ποὺ γίνεται μέσα στὴν ψυχὴ μὲ τὸν ἑαυτὸ της χωρὶς νά συμμετέχῃ ἢ φωνὴ δὲν εἶν' ἔτσι :⁸¹

ΘΕΑΙ. Βεβαιότατα.

ΕΕ. Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τὸ ρέμα, ποὺ βγαίν' ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ περνάει ἀπὸ τὸ στόμα ἐνωμένο μὲ τὴ φωνή, αὐτὸ δὲν ἔχει ὀνομαστῆ «λόγος»;

ΘΕΑΙ. Ἀληθινὰ.

ΕΕ. Κι ἀκόμα ξέρουμε, πὼς μέσα στοὺς λόγους ὑπάρχει καὶ τοῦτο δῶ...

ΘΕΑΙ. Ποιὸ;

ΕΕ. Ἡ κατάφαση καὶ ἢ ἄρνηση.

ΘΕΑΙ. Τὸ ξέρουμε.

ΕΕ. Ὅταν λοιπὸν ἢ κατάφαση καὶ ἢ ἄρνηση γίνονται

αὐτὴν ἢ ψυχὴ διεξέρχεται περὶ ὧν ἂν σκοπῆ», «διὰ δὲ ὁρίσασα, εἰτε βραχύτερον εἴτε καὶ ἐξυτέρων ἐπαρτάσασα, τὸ αὐτὸ ἦδη φῆ καὶ μὴ διατάζει, δόξαν ταύτην τίθεμεν αὐτῆς».

γνηται μετὰ σιγῆς, πλὴν δόξης ἔχεις ὅτι προσείπης αὐτό ;
ΘΕΑΙ. Καὶ πῶς ;

ΞΕ. Τί δ' ὅταν μὴ καθ' αὐτὴν ἀλλὰ δι' αἰσθήσεως
παρῆ τι τοιοῦτον αὐ πάθος, ἄρ' οἶόν τε ὀρθῶς εἰπεῖν
ἕτερόν τι πλὴν φαντασίαν ;

ΘΕΑΙ. Οὐδέν.

ΞΕ. Οὐκοῦν ἐπέπερ λόγος ἀληθῆς ἦν καὶ ψευδῆς, τού-
των δ' ἐφάνη διάνοια μὲν αὐτῆς πρὸς ἑαυτὴν ψυχῆς διά-
B λογος, δόξα δὲ διανοίας ἀποτελεῦτησις, φαίνεται δὲ δ | λέ-
γομεν σύμμιξις αἰσθήσεως καὶ δόξης, ἀνάγκη δὴ καὶ τού-
των τῷ λόγῳ συγγενῶν ὄντων ψευδῆ τε αὐτῶν ἕνια καὶ
ἐνίοτε εἶναι.

ΘΕΑΙ. Πῶς δ' οὐ ;

ΞΕ. Κατανοεῖς οὖν ὅτι πρότερον εὐρέθη ψευδῆς δόξα
καὶ λόγος, ἢ κατὰ τὴν προσοκίαν ἦν ἐφοβήθημεν ἄκρι,
μὴ παντάπασιν ἀνήνυτον ἔργον ἐπιβαλλοίμεθα ζητοῦντες
αὐτό ;

ΘΕΑΙ. Κατανοῶ.

XLVIII. ΞΕ. Μὴ τοίνυν μῆδ' εἰς τὰ λοιπὰ ἀθυμῶ-
C μεν. Ἐπειδὴ γὰρ πέφανται ταῦτα, τῶν | ἔμπροσθεν ἀνα-
μνησθῶμεν κατ' εἶδη διαιρέσεων.

ΘΕΑΙ. Ποίων δὴ ;

ΞΕ. Διειλόμεθα τῆς εἰδωλοποιικῆς εἶδη δύο, τὴν μὲν
εἰκαστικὴν, τὴν δὲ φανταστικὴν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Καὶ τὸν σοφιστὴν εἶπομεν ὡς ἀποροῦμεν εἰς ὅπο-
τέραν θήσομεν.

ΘΕΑΙ. Ἦν ταῦτα.

ΞΕ. Καὶ τοῦθ' ἡμῶν ἀπορομένων ἐτι μείζων κατε-

92. Στὸ «Φίληβο» (38 b - 39 c) ἐξηγεῖ ὁ Πλάτωνας ἀναλυτικότερα
καὶ μ' ἕνα συγκεκριμένο παράδειγμα, πῶς ἡ αἰσθησις συνεργάζεται με-
τὴ σκέψῃ γιὰ νὰ δημιουργηθῆ ἡ παράστασις (φαντασία).

μέσα στην ψυχή με τὴ σκέψη σιωπηλά, πῶς ἀλλιῶς μπόρεις νὰ τ' ὀνομάσεις αὐτὸ παρὰ «κρίση»;

ΘΕΑΙ. Ἄμ' πῶς ἀλλιῶς;

ΞΕ. Κι ὅταν πάλι αὐτὴ ἡ ψυχικὴ ἐνέργεια δὲ γίνεται μόνη της, παρὰ μὲ τὴ μεσολάβηση κάποιας ἀστησης, ἄρα- γες μποροῦμε νὰ τὴν ὀνομάσουμε σωστὰ μ' ἄλλ' ὄνομα ἐχτὸς ἀπὸ «παράσταση»;

ΘΕΑΙ. Μὲ κανέν' ἄλλο.

ΞΕ. Ἄφοῦ λοιπὸν δεχτήκαμε, πῶς ὁ «λόγος» εἶν' ἀλη- θινὸς καὶ ψεύτικος κι ἀπὸ τ' ἄλλα ψυχικὰ φαινόμενα ἢ «σκέψη» φανερώθηκε, πῶς εἶναι διάλογος τῆς ψυχῆς μὲ τὸν ἑαυτὸ της καὶ ἢ «κρίση» τῆς σκέψης τ' ἀποτελείωμα, κι αὐτὸ ποῦ λέμε «παράσταση» κάτι ἀνάμιχτο ἀπὸ ἀστηση καὶ κρίση, ἀφοῦ λοιπὸν ὅλ' αὐτὰ εἶναι συγγενικά μὲ τὸ λό- γο, κατανάγκη μερικὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ κάποτε θὰ εἶναι ψεύ- τικά.

ΘΕΑΙ. Πῶς ὄχι;

ΞΕ. Καταλαβαίνεις λοιπὸν τώρα, πῶς βρήκαμε τὴν ψεύ- τικὴ γνώμη καὶ τὸν ψεύτικο λόγο πολὺ πρωτύτερ' ἀπ' ἔ τι περιμένναμε, ὅταν εἶχαμε φοβηθεῖ πρὶν λίγο μὴν τυχόν μ' αὐ- τὴ τὴν ἀναζήτηση καταπιαστήκαμ' ἕνα ὀλίτελ' ἀκατόρθωτο ἔργο;

ΘΕΑΙ. Τὸ καταλαβαίνω.

XLVIII. Ὑπάρχει ἄρα τέχνη ἀπατητικὴ. Ξαναγουρισμὸς
στὴ διαίρεση τῶν τεχνῶν. Διχοτομία
τῆς παραγωγικῆς τέχνης.

ΞΕ. Ἄς μὴν ἀπελπιζόμεσθε λοιπὸν καὶ γιὰ τὰ ἐπίλοιπα. Κι ἀφοῦ ξεκαθαρίσαμε τὰ τελευταῖα' αὐτὰ ζητήματα, ἄς ξα- ναθυμηθοῦμε τοὺς χωρισμοὺς σὲ εἶδη, ποῦ κάναμε πρωτύτερα.

ΘΕΑΙ. Ποιὸς ἀπ' ὧν;

ΞΕ. Εἶχαμε χωρίσει τὴν εἰδωλοποιητικὴν τέχνην σὲ δυὸ εἶδη, τὴν ἀπεικονιστικὴν καὶ τὴ φαντασμα- τοπλαστικὴν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Καὶ εἶπαμε, πῶς ἀποροῦμε σὲ ποιὰν ἀπὸ τίς δυὸ νὰ τοποθετήσουμε τὸ σοφιστή.

ΘΕΑΙ. Ἔτσ' εἶτανε.

ΞΕ. Κι ἐνῶ βρισκόμαστε σὲ τούτῃ τὴν ἀπορία, μᾶς κυ-

χύθη σκοτοδινία, φανέντος τοῦ λόγου τοῦ πᾶσιν ἀμφισβη-
 τούντος, ὡς οὔτε εἰκὼν οὔτε εἰδῶλον οὔτε φάντασμα εἶη τὸ
 D παρόπαν οὐδὲν | διὰ τὸ μηδαμῶς μηδέποτε μηδαμοῦ ψευ-
 δος εἶναι.

ΘΕΑΙ. Λέγεις ἀληθῆ.

ΞΕ. Νῦν δέ γ' ἐπειδὴ πέφανται μὲν λόγος, πέφανται
 δ' οὔσα δόξα ψευδής. ἐγχωρεῖ δὴ μιμήματα τῶν ὄντων εἶ-
 ναι καὶ τέχνην ἐκ ταύτης γίνεσθαι τῆς διαθέσεως ἀπα-
 τητικῆν.

ΘΕΑΙ. Ἐγχωρεῖ.

ΞΕ. Καὶ μὴν οὐ γ' ἦν ὁ σοφιστὴς τούτων πότερον, διω-
 μολογημένον ἡμῖν ἐν τοῖς πρόσθεν ἦν.

ΘΕΑΙ. Ναί.

E ΞΕ. Πάλιν τοίνυν ἐπιχειρῶμεν, σχίζοντες διχῆ τὸ | προ-
 τεθὲν γένος, πορεύεσθαι κατὰ τοῦπι δεξιὰ ἀεὶ μέρος τοῦ
 τηθέντος, ἐχόμενοι τῆς τοῦ σοφιστοῦ κοινωνίας, ἕως ἂν
 αὐτοῦ τὰ κοινὰ πάντα περιελόντες, τὴν οἰκίαν λιπόντες
 265 φύσιν ἐπιδείξωμεν μάλιστα μὲν ἡμῖν αὐτοῖς, ἔπειτα δὲ | καὶ
 τοῖς ἐγγυτάτω γένει τῆς τοιαύτης μεθόδου πεφυκόσιν.

ΘΕΑΙ. Ὅρθῶς.

ΞΕ. Οὐκοῦν τότε μὲν ἠρχόμεθα ποιητικὴν καὶ κητι-
 κὴν τέχνην διαιρούμενοι ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Καὶ τῆς κητικῆς ἐν θηρευτικῇ καὶ ἀγωνίᾳ καὶ
 ἐμπορικῇ καὶ τισιν ἐν τοιοῦτοις εἶδεσιν ἐφαντάξῃθ' ἡμῖν ;

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΞΕ. Νῦν δέ γ' ἐπειδὴ μιμητικὴ περιέληφεν αὐτὸν τέ-
 χνην, δῆλον ὡς αὐτὴν τὴν ποιητικὴν δίχα διαιρείεον προ-
 B την. Ἡ γάρ που μίμησις | ποίησις τίς ἐστιν, εἰδῶλων μέν-
 τοι, φασμέν, ἀλλ' οὐκ αὐτῶν ἐκάστων· ἡ γάρ,

93. Γιὰ τὴ διχοτομικὴ διαίρεση καὶ τοὺς κανόνες τῆς βλέπε τὴν
 Εἰσαγωγὴν κεφ. Δ'.

ρίψεν ἀκόμη μεγαλύτερη παραζάλη, όταν ξεφύτρωσε στη μέση τὸ ἐπιχείρημα, πὺ διαμφισθητεὶ ἀπέναντι σ' ἄλους, πὺ δὲν ὑπάρχει κἀν ἄλος διόλου μήτε εἰκόνα, μήτε ὁμοίωμα, μήτε φαινομενική παράσταση, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει πουθενά, ποτε καὶ μὲ κανέναν τρόπο ψέμα.

ΘΕΑΙ. Ἀλήθεια λές.

ΕΕ. Ἦώρα ἄμως, ἀφοῦ ἔγινε πιά φανερό, πὺς ὑπάρχει ψεύτικος λόγος καὶ ψεύτικη κρίση, μπορεὶ βέβαια νὰ ὑπάρχουνε καὶ «ἀπομιμήματα» τῶν «ἄδων» καὶ ἀπὸ τῆ διαθήσεως νὰ τὰ δημιουργήσει κανεὶς νὰ γεννιέται μιὰ τ ἔ χ ν ἡ ἀ π α τ ἡ τ ι κ ῆ.

ΘΕΑΙ. Μπορεῖ.

ΕΕ. Καὶ πρωτότερα εἶχαμε συμφωνήσει ἀκόμη, πὺς ὁ σοφιστὴς σίγουρα εἶναι μέσα σὲ κάποιο ἀπ' αὐτὰ τὰ εἶδη.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Ἦς δοκιμάσουμε λοιπὸν καὶ πάλι σκίζοντας στὰ δύο τὸ κάθε γένος νὰ προχωροῦμε πάντα κατὰ τὸ δεξι μέρος τοῦ σκισμένου⁹¹, παρακολουθώντας τὸ τι ἔχουνε κοινὸ μὲ τὸ σοφιστὴ, ὡσπου νὰ τοῦ ἀφαιρέσουμ' ἄλα τὰ γνωρίσματα, πὺ ἔχει κοινὰ μὲ τ' ἄλλα εἶδη, καὶ νὰ τοῦ ἀφήσουμε μόνο ἐκεῖνο, πὺ κάνει τῆ δική του ἰδιαίτερη φύση. Κι ἔτσι νὰ δείξουμε τί ἔν' ὁ σοφιστὴς, πρῶτα πρῶτα σ' ἑμᾶς τοὺς ἰδίους καὶ ἔπειτα καὶ σ' ἐκείνους, πὺ στέκονται ἀπὸ φυσικοῦ τους πάρα πολὺ κοντὰ σὲ τούτη τῆ μέθοδο.

ΘΕΑΙ. Σωστά.

ΕΕ. Τότες λοιπὸν δὲν εἶχαμ' ἀρχίσει διχοτομώντας τὴν τέχνην σὲ π α ρ α γ ω γ ι κ ῆ καὶ ἀ π ο χ τ ἡ τ ι κ ῆ ;

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Καὶ ὁ σοφιστὴς δὲ μᾶς παρουσιαζόταν ὁλοένα μέσα στὴν κυνηγετικὴ καὶ στὴν ἀγωνιστικὴ καὶ στὴν ἐμπορικὴ καὶ σὲ κάτι τέτια εἶδη ἀπὸ τὴν ἀποχτητικὴ τέχνην ;

ΘΕΑΙ. Βεβαίότατα.

ΕΕ. Ἦώρα ἄμως, πὺ εἶδαμε, πὺς ἡ μιμητικὴ τὸν περιέχει τέχνην, φανερό εἶναι, πὺς πρέπει νὰ διαιρέσουμε πρῶτα πρῶτα τὴν παραγωγικὴ τέχνη⁹². Γιατί, ἂ δὲ γελιέμαι, ἡ μίμηση εἶν' ἓνα εἶδος παραγωγῆς, πὺ ἄμως, καθὼς λέμε, παράγει ὁμοιώματα καὶ ἄχι τὰ ἰδια πράματα. Δὲν εἶν' ἔτσι ;

91. Ἦ διαίρεση λοιπὸν ἀρχίζει τώρα ἀπὸ τὸ μέρος τῶν τεχνῶν, πὺ εἶχε μείνει ἀδιαίρετο, δηλ. ἀπὸ τις παραγωγικὴς τέχνες.

ΘΕΑΙ. Παντάσσι μὲν οὖν.

ΞΕ. Ποιητικῆς δὴ πρῶτον δύο ἔστω μέρη.

ΘΕΑΙ. Ποίω;

ΞΕ. Τὸ μὲν θεῖον, τὸ δ' ἀνθρώπινον.

ΘΕΑΙ. Οὕτω μεμάθηκα.

XLIX. ΞΕ. Ποιητικὴν, εἴπερ μεμνήμεθα τὰ κατ' ἀρχὰς λεχθέντα, πᾶσαν ἔφραμεν εἶναι δύναμιν, ἣτις ἂν αἰτία γίγνηται τοῖς μὴ πρότερον οὖσιν ὕστερον γίνεσθαι.

ΘΕΑΙ. Μεμνήμεθα.

C ΞΕ. Ζῷα δὴ | πάντα θνητὰ καὶ φυτὰ, ὅσα τ' ἐπὶ γῆς ἐκ σπερμάτων καὶ ῥιζῶν φύεται καὶ ὅσα ἄφυχα ἐν γῆ ξυνίσταται σώματα τηκτὰ καὶ ἄτηκτα, μῶν ἄλλου τινὸς ἢ θεοῦ δημιουργοῦντος φήσομεν ὕστερον γίνεσθαι πρότερον οὐκ ὄντα; Ἡ τῶ τῶν πολλῶν δόγματι καὶ δῆγματι χρώμενοι—

ΘΕΑΙ. Ποίω;

ΞΕ. Τῶ τὴν φύσιν αὐτὰ γενῶν ἀπὸ τινος αἰτίας αὐτομάτης καὶ ἄνευ διανοίας φυσούσης, ἢ μετὰ λόγου τε καὶ ἐπιστήμης θείας ἀπὸ θεοῦ γιγνομένης;

D ΘΕΑΙ. Ἐγὼ | μὲν ἴσως διὰ τὴν ἡλικίαν πολλὰκις ἀμφοτέρω μεταδοξάζω· νῦν μὴν βλέπων εἰς σέ καὶ ὑπολαμβάνων οἶεσθαί σε κατὰ γε θεὸν αὐτὰ γίνεσθαι, ταύτη καὶ αὐτὸς γενόμικα.

ΞΕ. Καλῶς γε, ὦ Θεαίτητε· καὶ εἰ μὲν γέ σε ἡγούμεθα τῶν εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἄλλως πως δοξαζόντων εἶναι, ἢ νῦν ἂν τῶ λόγῳ μετὰ πειθοῦς ἀναγκαίως ἐπεχειροῦμεν ποιεῖν ὁμολογεῖν· ἐπειδὴ δέ σου καταμανθάνω τὴν φύσιν, ὅτι καὶ

95. Βλ. παραπάνω (219 b). Ἐδῶ δίνεται ὁ πραγματικὸς ὁρισμὸς τῆς «ποιητικῆς».

96. Ὁ Πλάτωνας ἀποκρούει ἔντονα τὴν θεωρίαν, πού ἀρνοῦνται τὴ δημιουργία καὶ διακυβέρνηση τοῦ κόσμου ἀπὸ θεϊκῆς διάνοια, πού ἐνεργεῖ «μετὰ λόγου καὶ ἐπιστήμης θείας», καὶ στὸ Φίληβο (28 d/e)

ΘΕΑΙ. Ἔτο' εἶναι χωρὶς ἄλλο.

ΕΕ. Τὴν παραγωγικὴ λοιπὸν εἰς τὴ διαιρέσομε πρῶτα σὲ δυὸ μέρη.

ΘΕΑΙ. Ποιά;

ΕΕ. Τὸ ἓνα θεῖ καὶ τὸ ἄλλο ἀνθρώπινον.

ΘΕΑΙ. Δὲν τὸ καταλαβαίνω ἀκόμη.

XLIX, L, LI, LII. Ἡ διχοτόμηση τῆς παραγωγικῆς τέχνης ὁδηγεῖ στὸν τελειωτικὸν ὄρισμὸ τοῦ σοφιστῆ.

ΕΕ. Ἄν θυμᾶσαι, ὅσα εἶπαμε στὴν ἀρχή, ὀνομάσαμε παραγωγικὴ κάθε δύναμη, ποὺ γίνετ' αἰτία ν' ἀρχίσουν νὰ ὑπάρχουν ἀπὸ μιὰ στιγμή κι ἔπειτα πράματα, ποὺ πρὶν δὲν εἶταν⁹⁵.

ΘΕΑΙ. Θυμᾶμαι.

ΕΕ. Ἔ! λοιπὸν! Ὅλα τὰ θνητὰ ζῶα κι ἀκόμη και τὰ φυτὰ, ὅσα φυτρώνουν ἀπάνω στὴ γῆ ἀπὸ σπόρους ἢ ἀπὸ ρίζες και ὅσ' ἄψυχα σώματα συνθέτουνται μέσα στὴ γῆ, ποὺ εἶτε λιώνουν, εἶτε δὲ λιώνουν, ἄραγες θὰ ποῦμε, πὼς ἄλλοι κανεῖς ἢ ὁ θεὸς τὰ δημιουργεῖ και τὰ κάνει νὰ ὑπάρχουν ἀπὸ κεῖ και πέρα, ἐνῶ πρὶν δὲν εἶταν; Ἡ θὰ μεταχειριστοῦμε τὴ λαϊκὴ δοξασία και τὰ λαϊκὰ λόγια...

ΘΕΑΙ. Ποιά;

ΕΕ. Πὼς τὰ γεννάει τάχα ἢ φύση ἀπὸ κάποιαν αἰτίαν, ποὺ ἐνεργεῖ ἀπὸ μόνη της και δημιουργεῖ χωρὶς λογικὸ; ἢ μὲ λογικὸ και θεϊκὴν ἐπιστήμη, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ θεό;⁹⁶

ΘΕΑΙ. Ἐγώ, ἴσως ἐξ αἰτίας τὴν ἡλικία μου, πολλὰς φορές μεταλλάζω τίς δυὸ αὐτὲς γνώμες. Τώρα ὅμως βλέποντας ἐσένα και ὑποθέτοντας, πὼς ἐσύ φρονεῖς, πὼς κάποιος θεὸς τὰ δημιουργεῖ ὅλ' αὐτὰ, ἔτσι δέχομαι και γώ.

ΕΕ. Πολὺ καλὰ κάνεις, Θεαίτητε. Κι ἂν βέβαια σὲ θεωροῦσα ἔναν ἀπὸ κείνους, ποὺ ἀργότερα θὰ ἔχουσε διαφορετικὴ γνώμη, θὰ προσπαθοῦσα τώρα μὲ τὴ συζήτηση νὰ σὲ κάμω νὰ συμφωνήσεις μαζί μου μὲ πειθαναγκαστικὰ ἐπιχειρήματα. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ νιώθω καλὰ τὸ χαραχτήρα σου

«Πότερον, ὦ Πρώταρχε, τὰ εὐμπαντα και τότε τὸ καλούμενον δλον ἐπιτροπεύειν φῶμεν τὴν τοῦ ἀλόγου και εἰκῆ δύναμιν και τὸ δηγ ἔτυχεν, ἢ τἀναντία, καθάπερ οἱ πρόσθεν ἡμῶν ἔλεγον, νοῦν και φρόνησιν τινα θαυμαστὴν συντάττουσαν διακυβερνᾶν;» και στοὺς «Νόμους» (888 e - 889 c).

Ε ἄνευ τῶν παρ' ἡμῶν λόγων αὐτὴ | πρόσσεισιν ἐφ' ἅπερ νῦν
ἐλκεσθαι φῆς, ἐάσω· χρόνος γὰρ ἐκ περιτοῦ γίγνοιτ' ἄν·
ἀλλὰ θήσω τὰ μὲν φύσει λεγόμενα ποιεῖσθαι θεία τέχνη, τὰ
δ' ἐκ τούτων ὑπ' ἀνθρώπων ξυνιστάμενα ἀνθρωπίνῃ, καί
κατὰ τοῦτον δὴ τὸν λόγον δύο ποιητικῆς γένη, τὸ μὲν ἀν-
θρώπινον εἶναι, τὸ δὲ θεῖον.

ΘΕΑΙ. Ὁρθῶς.

ΞΕ. Τέμνε δὴ δυοῖν οὖσαιν δίχα ἑκατέραν αὐθις.

ΘΕΑΙ. Πῶς;

266 ΞΕ. Οἷον | τότε μὲν κατὰ πλάτος τέμνων τὴν ποιητικὴν
πᾶσαν, νῦν δὲ αὖ κατὰ μήκος.

ΘΕΑΙ. Τετμήσθω.

ΞΕ. Τέτταρα μὲν αὐτῆς οὕτω τὰ πάντα μέρη γίγνεται,
δύο μὲν τὰ πρὸς ἡμῶν, ἀνθρώπεια, δύο δ' αὖ τὰ πρὸς θεῶν,
θεῖα.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Τὰ δὲ γ' ὡς ἐτέρως αὖ διηρημένα, μέρος μὲν ἐν
ἅφ' ἑκατέρας τῆς μερίδος αὐτοποιητικόν, τὼ δ' ὑπολοίπω
σχεδὸν μάλιστ' ἂν λεγοίσθην εἰδωλοποικῶ· καὶ κατὰ ταῦτα
δὴ πάλιν ἡ ποιητικὴ διχῆ διαιρεῖται.

Β ΘΕΑΙ. Λέγε | ὅπη ἑκατέρα αὐθις.

Γ. ΞΕ. Ἡμεῖς μὲν που καὶ τἄλλα ζῶα καὶ ἐξ ὧν τὰ πε-
φυκότε' ἐστί, πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ τὰ τούτων ἀδελφά, θεοῦ γεν-
νήματα πάντα ἴσμεν αὐτὰ ἀπειρογασμένα ἕκαστα· ἢ πῶς;

ΘΕΑΙ. Οὕτως.

ΞΕ. Τούτων δὲ γε ἑκάστων εἶδωλα, ἀλλ' οὐκ αὐτὰ παρ-
επιεται, δαιμονία καὶ ταῦτα μηχανῆ γεγονότα.

ΘΕΑΙ. Ποῖα;

ΞΕ. Τὰ τε ἐν τοῖς ὕπνοις καὶ ὅσα μεθ' ἡμέραν φαντά-

καὶ ξέρω, πὼς καὶ χωρὶς τὰ δικά μου ἐπιχειρήματα μόνος σου βαδίζεις πρὸς ἐκεῖνα, ὅπου τώρα λές, πὼς ἐγὼ σὲ τραβῶ, θὰ τ' ἀφήσω αὐτὸ κατὰ μέρος, γιατί θὰ ἴτανε περιττὴ σπατάλη καιροῦ. Θὰ θέσω λοιπὸν γιὰ βάση, πὼς ὅσα λέμε, πὼς γίνονται ἀπὸ τὴ φύση, δημιουργιοῦντ' ἀπὸ τέχνη θεϊκὴ, καὶ ὅσα πάλι συνθέτουντ' ἀπ' ἀνθρώπους, δημιουργιοῦντ' ἀπὸ τέχνην ἀνθρώπινη, καὶ σύμφωνα μ' αὐτὴ τὴ βάση θὰ δεχτοῦμε, πὼς τὰ γένη τῆς παραγωγικῆς τέχνης εἶναι δύο, τὸ ἓν ἀνθρώπινο καὶ τ' ἄλλο θεϊκό.

ΘΕΑΙ. Σωστά.

ΕΕ. Χώρισε λοιπὸν τώρα πάλι σὲ δύο τὴν καθεμιὰν ἀπ' αὐτὲς τίς δύο τέχνες.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΕΕ. Νά ! ὅπως χώρισεσ ἑσὺ τότες τὴν παραγωγικὴ τέχνη τοῦ φάρδους, χώρισέ τῆνε τώρα πάλι τοῦ μάκρους.

ΘΕΑΙ. Ἄς ποῦμε, πὼς χωρίστηκε.

ΕΕ. Ἔτσι λοιπὸν τὰ μέρη τῆς γίνονται τέσσερα τὸ ὅλο, δύο τὰ ἀπὸ μέρος μας, ἀνθρώπινα, καὶ δύο τ' ἀπὸ μέρος τῶν θεῶν, θεϊκά.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Αὐτὰ πάλι τὰ τέσσερα μέρη σύμφωνα μ' ἄλλη διαίρεση, ποὺ εἶχαμε κάμει, θὰ μπορούσανε νὰ ὀνομαστοῦν ἓνα μέρος ἀπὸ κάθε μερίδα παραγωγικὸ, καὶ τ' ἄλλα δύο, ποὺ μένουν, θὰ μπορούσανε σχεδὸν ἀκριβέστατα νὰ ὀνομαστοῦν ὁμοιωματοπαγωγικά. Καὶ πάλι λοιπὸν μὲ τοῦτο τὸν τρόπο ἡ παραγωγικὴ τέχνη χωρίζεται σὲ δύο.

ΘΕΑΙ. Γιὰ ἐξήγησέ μου, μὲ ποιὸν τρόπο γίνεται αὐτὴ ἡ διχοτόμηση ;

Λ. ΕΕ. Νά πῶς ! Ἐμεῖς βέβαια καὶ τ' ἄλλα ζῶα καὶ τὰ στοιχεῖα, ποὺ συνθέτουν ἔλα τὰ φυσικὰ πράγματα, δηλαδὴ ἡ φωτιά, τὸ νερὸ καὶ τὰ παρόμοια. Ἐλ' αὐτὰ, ξέρουμε πὼς εἶναι δημιουργήματα ἐργασμένα ἀπὸ τὸ θεὸ τὸ καθένα. Ἡ τί νομίζεις ;

ΘΕΑΙ. Ἔσο' εἶναι.

ΕΕ. Ὅλα ἕμως αὐτὰ τὰ παρακολουθοῦν ὁμοιώματα, ποὺ δὲν εἶναι τὰ ἴδια τὰ πράγματα, δημιουργημένα ὡστὸσον ἀπὸ κάποια θεϊκὴν ἐπιπόνηση κι αὐτά.

ΘΕΑΙ. Τί ὁμοιώματα ;

ΕΕ. Νά ! ἐκεῖνα, ποὺ βλέπουμε στὸν ὕπνο μας, καὶ κει-

σματα αὐτοφυῆ λέγεται, σκιά μὲν οὖν ἐν τῷ πυρὶ σκότος
 C ἐγγίγνηται, | διπλοῦν δὲ ἤνικ' ἂν φῶς οἰκειόν τε καὶ ἀλλό-
 τριον περὶ τὰ λαμπρὰ καὶ λεῖα εἰς ἓν ξυνελθὸν τῆς ἐμπρο-
 σθεν εἰδωθείας ὄψεως ἐναντίαν αἰσθησιν παρέχον εἶδος ἀπερ-
 γάζηται.

ΘΕΑΙ. Δύο γὰρ οὖν ἔστι ταῦτα θείας ἔργα ποιήσεως,
 αὐτό τε καὶ τὸ παρακολουθοῦν εἰδωλον ἐκάστω.

ΞΕ. Τί δὲ τὴν ἡμετέραν τέχνην; Ἄρ' οὐκ αὐτὴν μὲν
 οἰκίαν οἰκοδομικῆ φήσομεν ποιεῖν, γραφικῆ δὲ τιν' ἑτέραν,
 οἶον ὄναρ ἀνθρώπινον ἐργηγοροσίν ἀπειργασμένην;

D ΘΕΑΙ. | Πάνυ μὲν οὖν.

ΞΕ. Οὐκοῦν καὶ τᾶλλα οὕτω κατὰ δύο διττὰ ἔργα τῆς
 ἡμετέρας αὐ ποιητικῆς πράξεως, τὸ μὲν αὐτό, φαιμέν, αὐ-
 τουργικῆ, τὸ δὲ εἰδωλον εἰδωλοποιικῆ.

ΘΕΑΙ. Νῦν μᾶλλον ἔμαθον, καὶ τίθημι δύο διχῆ ποιη-
 τικῆς εἶδη θείαν μὲν καὶ ἀνθρωπίνην κατὰ θάτερον τμήμα,
 κατὰ δὲ θάτερον τὸ μὲν αὐτῶν ὄν, τὸ δὲ ὁμοιωμάτων τι-
 νῶν γένημα.

ΛΙ. ΞΕ. Τῆς τοίνυν εἰδωλουργικῆς ἀναμνησθῶμεν δι-
 τὸ μὲν εἰκαστικόν, τὸ δὲ φανταστικόν ἐμελλεν εἶναι γένος,
 E εἰ τὸ | ψεῦδος ὄντως; ὄν ψεῦδος καὶ τῶν ὄντων ἔν τι φανείη
 πεφυκός.

ΘΕΑΙ. Ἦν γὰρ οὖν.

ΞΕ. Οὐκοῦν ἐφάνη τε καὶ διὰ ταῦτα δὴ καταριθμῆσο-
 μεν αὐτῶ νῦν ἀναμφισβητήτως εἶδη δύο;

ΘΕΑΙ. Ναί.

267 ΞΕ. Τὸ τοίνυν φανταστικόν αὐθις | διορίζωμεν δίχα.

ΘΕΑΙ. Πῆ;

ΞΕ. Τὸ μὲν δι' ὀργάνων γιγνόμενον, τὸ δὲ αὐτοῦ παρ-
 ἔχοντος ἑαυτὸν ὄργανον τοῦ ποιοῦντος τὸ φάντασμα:

97. Τὰ εἰδωλα, πού σχηματίζονται μέσα στὰ νερά καὶ τίς γυα-
 λιστρές ἐπιφάνειες, δείχνουν ἢ τὸ δεξιὰ ἀριστερά καὶ τ' ἀνάποδο ἢ
 ἀναποδογυρισμένα τ' ἀντικείμενα, πού καθρεπτίζονται. Πρβλ. καὶ
 «Θεαίτητο» (193 e/d) καὶ «Τίμαιο» (46 a/c).

να, πού γεννιούνται μόνα τους, νά ποῦμε, τὴν ἡμέρα, λογου-
χάρ' ἢ σκιά, πού γεννιέται, ὅταν στὴ φωτιά προστεθεῖ σκο-
τάδι ἢ ὅταν στὰ λαμπερὰ καὶ γυαλιστερὰ σώματα συγκεν-
τρώνεται στὸ ἴδιο σημεῖο διπλὸ φῶς, τὸ δικό τους καὶ ξένο,
καὶ δημιουργεῖ μιὰν εἰκόνα, πού γεννάει ἐντύπωση ἀντί-
στροφή ἀπὸ τὴν πρὶν συνηθ.σμένη ὄψη τῶν πραγμάτων⁸¹.

ΘΕΑΙ. Ἀληθινὰ λοιπὸν ἔχουμε δυὸ λογίων ἔργα τῆς
θεϊκῆς δημιουργίας, τὸ ἴδιο τὸ πρᾶμα καὶ τ' ὁμοίωμα, πού
παρακολουθεῖ τὸ κάθε πρᾶμα.

ΕΕ. Ἀμὲ γιὰ τὴ δική μας τὴν τέχνη, τὴν ἀνθρώπινη ;
Ἄραγε δὲ θὰ ποῦμε, πῶς κατασκευάζει ἀπὸ τὴ μιὰ με-
ριά ἓνα πραγματικὸ σπίτι μὲ τὴν οἰκοδομικὴ κι ἀπὸ τὴν
ἄλλη μεριά ἔν' ἄλλο σπίτι μὲ τὴ ζωγραφικὴ, καμωμένο
σάν ἓνα εἶδος δνειρο ἀνθρώπινος γιὰ ξυπνητοῦς ;

ΘΕΑΙ. Πολὺ σωστά.

ΕΕ. Ἔτσι λοιπὸν διπλὰ εἶναι κι ὅλα τ' ἄλλα ἔργα τῆς
δικῆς μας παραγωγικῆς ἐνέργειας σὲ δυὸ σειρές, ἀπὸ τὴ μιὰ
μεριά, νά ποῦμε, τὸ ἴδιο τὸ πρᾶμα μὲ τὴν πραγματο-
παραγωγικὴ τέχνη κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά τ'
ὁμοίωμα μὲ τὴν ὁμοιωματοπαραγωγικὴ.

ΘΕΑΙ. Τώρα κατάλαβα καλύτερα καὶ δέχουμαι, πῶς τὰ
εἶδη τῆς παραγωγικῆς τέχνης εἶναι δυὸ χωρισμέ-
να τὸ καθένα σὲ δυὸ. Ἀπὸ τὴ μιὰ εἶναι θεϊκὴ καὶ ἀν-
θρώπινη κι ἀπὸ τὴν ἄλλη καθεμιὰ ἢ δημιουργεῖ πρᾶ-
ματα, ἢ γεννάει κάποια ὁμοιώματα.

ΛΙ. ΕΕ. Ἄς θυμηθοῦμε λοιπὸν τώρα, πῶς ἡ ὁμοιωματο-
παραγωγικὴ τέχνη θὰ ἔπρεπε νά ἔχει δυὸ γένη, τὸ ἓνα τὸ
εἰκονιστικὸ καὶ τ' ἄλλο τὸ φαντασματοπλαστι-
κὸ, ἂν ἤθελεν ἀποδειχτεῖ, πῶς τὸ ψέμα ὑπάρχει πραγμα-
τικὰ σάν ψέμα κι εἶν' ἀπὸ τὴ φύση του ἔν' ἀπὸ τὰ «δντα».

ΘΕΑΙ. Ναί ! Ἔτσι τὸ ἔχουμε πεῖ.

ΕΕ. Αὐτὸ λοιπὸν δὲν ἀποδείχτηκε κι ἔτσι δὲ θὰ τὰ λο-
γαριάσουμε τῶρ' αὐτὰ γιὰ δυὸ εἶδη ἀναμφισβήτητα ;

ΘΕΑΙ. Βέβαια.

ΕΕ. Ἄς χωρίσουμε λοιπὸν πάλι σὲ δυὸ τὸ φαντασματο-
πλαστικὸ εἶδος.

ΘΕΑΙ. Πῶς ;

ΕΕ. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἐκεῖνο, πού γίνεται μ' ὄργανα,
κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ὅταν ἐκεῖνος, πού δημιουργεῖ τὸ φαι-
νομενικὸν ὁμοίωμα, χρησιμοποιοῖ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του γιὰ
δργανο.

ΘΕΑΙ. Πῶς φήσ ;

ΞΕ. Ὅταν, οἶμαι, τὸ σὸν σχῆμά τις τῷ ἑαυτοῦ χρώ-
μενος σώματι προσόμοιον ἢ φωνὴν φωνῇ φαίνεσθαι ποιῇ,
μίμησις τοῦτο τῆς φανταστικῆς μάλιστα κέκληταί που.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΞΕ. Μιμητικὸν δὴ τοῦτο αὐτῆς προσειπόντες ἀπονει-
μώμεθα· τὸ δ' ἄλλο πᾶν ἀφῶμεν μαλακισθέντες καὶ παρ-
B ἔντες ἑτέρῳ συναγαγεῖν τε | εἰς ἓν καὶ πρόπουσαν ἑπωνυ-
μίαν ἀποδοῦναι τιν' αὐτῷ.

ΘΕΑΙ. Νενεμήσθω, τὸ δὲ μεθείσθω.

ΞΕ. Καὶ μὴν καὶ τοῦτο ἐτι διπλοῦν, ὦ Θεαίτητε, ἄξιον
ἡγεῖσθαι· δι' ἃ δέ, σκόπει.

ΘΕΑΙ. Λέγε.

ΞΕ. Τῶν μιμουμένων οἱ μὲν εἰδότες δ μιμοῦνται τοῦ-
το πράττουσιν, οἱ δ' οὐκ εἰδότες. Καίτοι τίνα μείζω διαί-
ρεσιν ἀγνωσίας τε καὶ γνώσεως θήσομεν ;

ΘΕΑΙ. Οὐδεμίαν.

ΞΕ. Οὐκοῦν τό γε ἄρτι λεχθὲν εἰδότεων ἦν μίμημα ; Τὸ
γὰρ σὸν σχῆμα καὶ σὲ γινώσκων ἄν τις μιμήσαιο.

C ΘΕΑΙ. | Πῶς δ' οὔ ;

ΞΕ. Τί δὲ δικαιούσης τὸ σχῆμα καὶ ὄλης ξυλλήβδην
ἀρετῆς ; Ἄρ' οὐκ ἀγνοοῦντες μὲν, δοξάζοντες δὲ πη, σφό-
δρα ἐπιχειροῦσι πολλοὶ τὸ δοκοῦν σφίσι τοῦτο ὡς ἑνὸν αὐ-
τοῖς προθυμείσθαι φαίνεσθαι ποιεῖν, ὅτι μάλιστα ἔργους
τε καὶ λόγοις μιμούμενοι ;

ΘΕΑΙ. Καί πάνυ γε πολλοί.

ΘΕΑΙ. Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό ;

ΕΕ. Ὅταν κάποιος μεταχειρίζεται τὸ δικό του σῶμα καὶ τὸ κάνει νὰ φαίνεται ἕμοιο μὲ τὸ δικό σου παρουσιαστικό, ἢ ὅταν κάνει τὴ τωγή του νὰ φαίνεται ἕμοια μὲ τὴ δική σου, αὐτὸ προπάντων τὸ μέρος τῆς φαντασματοπλαστικῆς τέχνης ὀνομάζεται, θαρρῶ, μίμηση.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΕΕ. Ἄς τὸ ξεχωρίσουμε λοιπὸν ἰδιαίτερα τοῦτο τὸ μέρος τῆς ὀνομάζοντάς το μιμητικὸ Ὅς πρὸς ἕλο τ' ἄλλο, ἄς δείξουμε κάποιαν ἀμέλεια καὶ ἄς τ' ἀφήσουμε κατὰ μέρος νὰ τὸ συγκεντρώσει κάποιος ἄλλος σὲ μιὰν ἐνότητα καὶ νὰ τοῦ δώσει κάποια πρεπούμενη ὀνομασίαν.

ΘΕΑΙ. Ἄς ξεχωρίσουμε τὸ ἓνα καὶ ἄς ἀφήσουμε τ' ἄλλο.

ΕΕ. Καὶ ὅμως, Θεαίτητε, καὶ τοῦτο τὸ κομμάτι, ποῦ ξεχωρίσαμε, σωστὸ εἶναι νὰ τὸ θεωρήσουμε γιὰ διπλό. Καὶ νὰ ἴδεις γιὰτί.

ΘΕΑΙ. Γιὰ λέγε.

ΕΕ. Ἀπὸ κείνους, ποῦ μιμοῦνται, ἄλλοι τὸ κάνουνε γνωρίζοντας καλὰ ἐκεῖνο ποῦ μιμοῦνται, ἄλλοι πάλι χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουν. Καὶ ποιά σημαντικότερη διαιρητικὴ βάση μπορούμε νὰ βάλουμε ἀπὸ τὴν ἀγνωσίαν καὶ τὴ γνώση ;

ΘΕΑΙ. Καμιά.

ΕΕ. Ἡ μίμηση λοιπὸν, ποῦ φέραμε γιὰ παράδειγμα λίγο πρὶν, δὲν εἶτανε μίμηση μὲ γνώση ; Γιατί βέβαια τὴ μορφὴ σου καὶ σένα τὸν ἴδιο μόνον γνωρίζοντάς σε μπορεῖ κανεὶς νὰ σὲ μιμηθεῖ.

ΘΕΑΙ. Φυσικά.

ΕΕ. Τί γίνεται ὅμως ὡς πρὸς τὴ μορφὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ γενικὰ ἄλλης τῆς ἀρετῆς ; Δὲν ὑπάρχουν ἄραγες πολλοί, ποῦ τὴν ἀγνωστὴν ἐλότελα, ἔχουν ὅμως σχηματίσει μιὰ κάποιαν ὑποκειμενικὴ γνώμη γι' αὐτὴ καὶ προσπαθοῦν μ' ὅλα τὰ δυνατά τους καὶ προθυμοποιοῦνται νὰ κάνουν νὰ φαίνεται ὅς νὰ ὑπάρχει πραγματικὰ μέσα τους αὐτό, ποῦ φανταστικά μόνον τὸ γνωρίζουν, μὲ τὸ νὰ τὸ μιμοῦνται, ὅσο μπορούν, καὶ μὲ τὰ ἔργα καὶ μὲ τὰ λόγια ;

ΘΕΑΙ. Οὐ ! Τέτιοι πάρα πολλοί.

ΞΕ. Μῶν οὖν πάντες ἀποτυγχάνουσι τοῦ δοκεῖν εἶναι δίκαιοι μηδ' αὖθις ὄντες ; Ἡ τοῦτου πᾶν τοῦναντίον ;

ΘΕΑΙ. Πᾶν.

Δ ΞΕ. Μιμητὴν δὴ τοῦτόν γε ἕτερον ἐκείνου | λεκτέον οἶμαι, τὸν ἀγνοοῦντα τοῦ γινώσκοντος.

ΘΕΑΙ. Ναί.

ΛΙΙ. ΞΕ. Πόθεν οὖν ὄνομα ἑκατέρῳ τις αὐτῶν λήφεται πρόβουλον ; Ἡ δὴλον δὴ χαλεπὸν ὄν, διότι τῆς ἰῶν γενῶν κατ' εἶδη διαιρέσεως παλαιά τις, ὡς ἔοικεν, αἰτία τοῖς ἔμπροσθεν καὶ ἀσύννοους παρῆν, ὥστε μὴδ' ἐπιχειρεῖν μηδένα διαιρεῖσθαι καθὼς δὴ τῶν ὀνομάτων ἀνάγκη μὴ σφόδρα εὐπορεῖν. Ὅμως δέ, κἄν εἰ τολμηρότερον εἰρησθαι, διαγνώσεως ἕνεκα τὴν μὲν μετὰ δόξης μίμησιν δοξομιμη-
Ε τικὴν | προσείπωμεν, τὴν δὲ μετ' ἐπισιτήμης ἱστορικὴν τινὰ μίμησιν.

ΘΕΑΙ. Ἔστω.

ΞΕ. Θατέρῳ τοίνυν χρησιότεον· ὁ γὰρ σοφιστὴς οὐκ ἐν τοῖς εἰδόσιν ἦν, ἀλλ' ἐν τοῖς μιμουμένοις δὴ.

ΘΕΑΙ. Καὶ μάλα.

ΞΕ. Τὸν δοξομιμητὴν δὴ σκοπώμεθα ὥσπερ σίδηρον, εἴτε ὑγιᾶς εἴτε διπλόην εἴ' ἔχων τινὰ ἐστὶν ἐν ἑαυτῷ.

ΘΕΑΙ. Σκοπῶμεν.

ΞΕ. Ἔχει τοίνυν καὶ μάλα οὐχὴν. Ὁ μὲν γὰρ εὐ-
268 ἡθής | αὐτῶν ἐστὶν, οἰόμενος εἰδέναι ταῦτα ἃ δοξάζει· τὸ δὲ θατέρου σχῆμα διὰ τὴν ἐν τοῖς λόγοις κυλίνδησιν ἔχει πολλὴν ὑποψίαν καὶ φόβον, ὡς ἀγνοεῖ ταῦτα ἃ πρὸς τοὺς ἄλλους ὡς εἰδὼς ἐσχημάτισται.

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν ἐστὶν ἑκατέρου γένους ὧν εἴρηκας.

ΞΕ. Ὅλοι ὁμως αὐτοὶ ἀποτυχαίνουν τάχα καὶ δὲν τὰ καταφέρνουν νὰ φαίνονται, πὼς εἶναι δίκαιοι, ἐνῶ δὲν εἶναι καθόλου; Ἡ μὴ γίνετ' ὀλωσδιόλου τ' ἀντίθετο;

ΘΕΑΙ. Ὀλωσδιόλου τ' ἀντίθετο.

ΞΕ. Εἴμαστε λοιπὸν ὑποχρεωμένοι νὰ ποῦμε, πὼς ἐτοῦτος ὁ μιμητῆς εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ κείνον, ἐτοῦτος ἀγνοεῖ, ὁ ἄλλος γνωρίζει.

ΘΕΑΙ. Σωστά.

ΛΙΙ. ΞΕ. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν νὰ πάρει κανεὶς ὄνομα, ποῦ νὰ ταιριάζει στὸν καθέναν ἀπὸ τοὺς δύο τους; Ἡ μὴν εἶν' ὀλοφάνερα δύσκολο αὐτό, γιατί, καθὼς φαίνεται, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ διαιροῦν τὰ γένη σὲ εἶδη, κάποια παλιά καὶ ἀκατανόητη αἰτία παρουσιαζότανε στοὺς πρωτοτερινοὺς ἀνθρώπους, ἔτσι ποῦ κανένας τους δὲν ἐπιχειροῦσε νὰ διαιρεῖ; Καὶ γι' αὐτὸ ἀνγκαστικὰ δὲν ἔχουμε ἀρκετὸ πλοῦτον ἀπ' ὀνομασίεσ. Μολαταῦτα, κι ἂν ἀκόμ' εἶναι κάπως τολμηρὰ εἰπωμένο, ὁμως γιὰ χάρη τοῦ σωστοῦ ξεχωρισμοῦ ἄς ὀνομάσουμε τὴ μίμηση, ποῦ γίνεται μ' ὑποκειμενικὴ γνώμη. δοξασιομιμητική, ἐνῶ ἐκείνη, ποῦ γίνεται μὲ τέλεια γνώση, θὰ τὴν ὀνομάσουμε ἐπιστημονικὴ μίμηση.

ΘΕΑΙ. Ἄς εἶν' ἔτσι.

ΞΕ. Ὁὰ μεταχειριστοῦμε λοιπὸν τὴν πρώτη ἀπὸ τίς δύο. Γιατί ὁ σοφιστῆς δὲν εἶταν ἀπὸ κείνους, ποῦ γνωρίζουν, παρ' ἀπὸ κείνους, ποῦ ἀπλὰ μιμοῦνται.

ΘΕΑΙ. Σίγουρα.

ΞΕ. Αὐτόνε λοιπὸν τὸ δοξασιομιμητῆ ἄς τόνε ψάξουμε καλά, ἔπως τὸ σίδερο, γιὰ νὰ ἴδουμε ἂν εἶναι ἀτόφιο ἢ ἔχει καμιὰ διπλωσιὰ μέσα του.

ΘΕΑΙ. Ἄς τὸν ἐξετάσουμε.

ΞΕ. Λοιπὸν ἔχει καὶ μάλιστα σὲ πολλὰς μεριές. Γιατὶ ἄλλος ἀπ' αὐτοὺς εἶν' ἀπλοῖκος καὶ πιστεύει, πὼς γνωρίζει καλὰ ἐκεῖνα, ποῦ μόνο ὑποκειμενικὴ γνώμη ἔχει γι' αὐτά. Τοῦ ἄλλουνοῦ ὁμως τὸ παρουσιαστικόν, ἐπειδὴς ἔχει ταλαιπωρηθεῖ μέσα στίς συζητήσεις, φανερώνει πολλὴν ὑποψία καὶ φόβον, πὼς δὲν τὰ γνωρίζει πραγματικὰ, ὅσα παρουσιάζεταιται μπροστὰ στοὺς ἄλλους, πὼς τάχα γνωρίζει.

ΘΕΑΙ. Πραγματικὰ ὑπάρχουνε κι ἀπὸ τὰ δύο εἶδη, ποῦ εἶπεσ.

ΞΕ. Οὐκοῦν τὸν μὲν ἀπλοῦν μιμητὴν τινα, τὸν δὲ εἰρωνικὸν μιμητὴν θήσομεν;

ΘΕΑΙ. Εἰκὸς γοῦν.

ΞΕ. Τούτου δ' αὖ τὸ γένος ἐν ἡ δύο φῶμεν;

ΘΕΑΙ. Ὅρα σύ.

Β ΞΕ. Σκοπῶ· καὶ μοι διτιτῶ | καταφαίνεσθόν τινε· τὸν μὲν δημοσίᾳ τε καὶ μακροῖς λόγοις πρὸς πλήθη δυνατὸν εἰρωνεύεσθαι καθορῶ, τὸν δὲ ἰδίᾳ τε καὶ βραχέσι λόγοις ἀναγκάζοντα τὸν προσδιαλεγόμενον ἐναντιολογεῖν αὐτὸν αὐτῷ.

ΘΕΑΙ. Λέγεις ὀρθότατα.

ΞΕ. Τίνα οὖν ἀποφαινόμεθα τὸν μακρολογώτερον εἶναι; Πότερα πολιτικὸν ἢ δημολογικόν;

ΘΕΑΙ. Δημολογικόν.

ΞΕ. Τί δὲ τὸν ἕτερον ἐροῦμεν; Σοφὸν ἢ σοφιστικόν;

ΘΕΑΙ. Τὸ μὲν πον σοφὸν ἀδύνατον, ἐπέπερ οὐκ εἰδό-
C τα | αὐτὸν ἔθεμεν· μιμητὴς δ' ὢν τοῦ σοφοῦ δῆλον δι-
παρωνύμιον αὐτοῦ τι λήφεται, καὶ σχεδὸν ἤδη μεμάθηκα
δι τοῦτον δεῖ προσεπειν ἀληθῶς αὐτὸν ἐκείνον τὸν παντά-
πασιν ὄντως σοφιστήν.

ΞΕ. Οὐκοῦν συνδήσομεν αὐτοῦ, καθάπερ ἔμπροσθεν, τοῦνομα συμπλέξαντες ἀπὸ τελευτῆς ἐπ' ἀρχήν;

ΘΕΑΙ. Πάνυ μὲν οὖν.

ΞΕ. Τὸ δὴ τῆς ἐναντιοποιολογικῆς εἰρωνικοῦ μέρους τῆς δοξαστικῆς μιμητικόν, τοῦ φανταστικοῦ γένους ἀπὸ τῆς
D | εἰδωλοποιικῆς οὐ θεῖον ἀλλ' ἀνθρωπικὸν τῆς ποιήσεως
ἀφωρισμένον ἐν λόγοις τὸ θαυματοποιικὸν μόριον, ταύτης

ΕΕ. Θά λογαριάσουμε λοιπόν τὸν πρώτο γιὰ ἕναν ἀπλοῦς καὶ μιμητὴ, τὸ δεύτερο γιὰ ἕναν ὑποκριτικὸ μιμητὴ;

ΘΕΑΙ. Φυσικά.

ΕΕ. Καὶ τοῦ τελευταίου αὐτουνοῦ πάλι τὰ εἶδη θά ποῦμε πὼς εἶν' ἕνα ἢ δύο;

ΘΕΑΙ. Ἐσὺ κοίτα νὰ ἴδεις.

ΕΕ. Κοιτάω καὶ μοῦ παρουσιάζονται δύο λογισμὸι. Ὁ ἕνας εἶναι ἱκανὸς νὰ ὑποκρίνεται δημόσια βγάζοντας μακριοὺς λόγους μπροστὰ στὰ πλήθη, ἐνῶ ὁ ἄλλος σὲ ἰδιωτικὴς συνομιλίαις καὶ μὲ σύντομους λόγους ἀναγκάζει τὸ συνομιλητὴ του ν' ἀντιφάσκει στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του.

ΘΕΑΙ. Πολὸ σωστὰ τὰ λέεις.

ΕΕ. Πῶς θά ὀνομάσουμε λοιπὸν αὐτόν, ποῦ βγάζει τοὺς μακριοὺς λόγους; πολιτικὸ ἢ δημοσιορῆτορα;

ΘΕΑΙ. Δημοσιορῆτορα.

ΕΕ. Καὶ τὸν ἄλλο τί θά τὸν ποῦμε; σοφὸ ἢ σοφιστικὸ;

ΘΕΑΙ. Σοφὸ νὰ τὸν ποῦμε εἶναι βέβαιον ἄδύνατο, ἀφοῦ παραδεχθήκαμε, πὼς δὲν ξέρει τίποτα. Ἀφοῦ ὅμως εἶναι μιμητὴς τοῦ σοφοῦ, εἶναι φανερό, πὼς θά πάρει ἕνα ὄνομα, ποῦ νὰ μοιάζει λίγο μὲ τοῦ σοφοῦ, καὶ ἀπάνω κάτω καταλαβαίνω πῶς αὐτὸς πρέπει νὰ ποῦμε, πὼς εἶν' ἄληθινὰ ἐκεῖνος ὁ αὐτούσιος καὶ πραγματικὸς σοφιστής.

ΕΕ. Τώρα λοιπόν, ὅπως κάναμε καὶ πρὶν, θά συνθέσουμε τὸν ὀρισμὸ τοῦ πλέκοντα μαζί τὰ χαρακτηριστικὰ του ἀπὸ τὸ τέλος πρὸς τὴν ἀρχή;

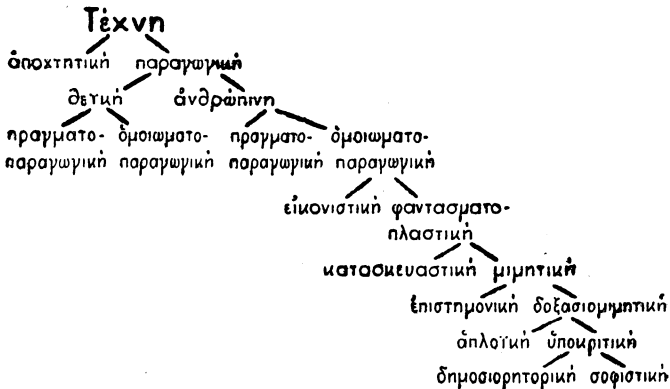
ΘΕΑΙ. Βέβαια.

ΕΕ. Ἔτσι λοιπὸν ὁποῖος πεῖ, πὼς ὁ πραγματικὸς σοφιστὴς κατάγεται ἀπὸ τούτη δῶ τὴ γενιὰ καὶ τὸ αἷμα, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἀντιφατικοποιητικὴ τέχνη, ποῦ ἀνήκει στὸ ὑποκριτικὸ μέρος τῆς δοξασιομιμητικῆς καὶ εἶναι ἀπὸ τὸ φαντασματοπλαστικὸ γένος τῆς εἰδωλοποιητικῆς, ὅχι τὸ θεϊκόν, παρὰ τ' ἀνθρώπινο εἶδος τῆς παραγωγῆς, καὶ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς τέχνης αὐτῆς τὸ ξεχωριστό, ποῦ κάνει ταχυ-

τῆς γενεᾶς τε καὶ αἵματος ὃς ἄκ φῆ τὸν ὄντως σοφιστὴν εἶναι, τᾶλθῆέστατα, ὡς εἰκεν, ἐρεῖ.

ΘΕΑΙ. Παντάπασι μὲν οὖν.

98. Ἡ τελικὴ διαίρεση, ποὺ ἔδωκε τὸν ὄρισμό τοῦ σοφιστῆ, ἔχει τὸ ἀκόλουθο σχῆμα:

δαχτυλογρικά θάματα με τὰ λόγια, αὐτός, φαίνεται, θὰ περὶ τὴν πᾶσαν ἀλήθεια⁹⁹.

ΘΕΑΙ Εἶμαι ἀπόλυτα σύμφωνος⁹⁹.

99. Τὸ σχόλιο τοῦτο ἀναφέρεται στὸ χωρίο τοῦ «Σοφιστῆ» (234 d - e), ὅπου ἐπρεπε νὰ τοποθετηθεῖ. Ἐκεῖ γίνεται λόγος γιὰ τὴν τέχνη τῶν σοφιστῶν νὰ ξεπατοῦνε τοὺς νέους, ποὺ βρίσκονται ἀκόμη μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, δείχνοντάς τους μὲ τὰ λόγια ψεύτικα δμοιώματα γιὰ ὅλα τὰ πράματα καὶ κἀνοντάς τους νὰ πιστεύουνε, πὼς αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ. Πρόκειται λοιπὸν γιὰ τίς ψεύτικες δοξασίες, τίς ψεύτικες θεωρίες, ποὺ σχηματίζουν οἱ νέοι ἀκούοντας τὴ διδασκαλία τῶν σοφιστῶν. Τὸ χωρίο λοιπὸν τοῦτο (234 d - e) μᾶς λέει μὲ ποιὸν τρόπον ἐξελέγχονται καὶ διορθώνονται αὐτὲς οἱ θεωρίες. Ὄταν, λέει, περάσει καιρὸς καὶ μεγαλώσουν οἱ νέοι καὶ πλησιάσουν τὴν πραγματικότητα («τοῖς ὁδοῖ προσπίπτοντας ἐγγύθεν») καὶ τὰ παθήματα τοὺς ἀναγκάζουν ν' ἀγγιζοῦνε χερσποιαστὰ τὴν πραγματικότητα («καὶ διὰ παθημάτων ἀναγκαζομένους ἀναργῶς ἐφάπτεσθαι τῶν ὄντων»), τότε ἀναποδογυρίζονται καὶ ἀλλάζουν οἱ ψεύτικες ἐκεῖνες δοξασίες καὶ θεωρίες ἀπὸ τ' ἀποτελέσματα, ποὺ παρουσίασεν ἡ πράξις. Μᾶς δειχνεῖ λοιπὸν ὁ Πλάτωνας ἐδῶ ἕνα δρασικότερο μέσο, ποὺ χρησιμεύει γιὰ νὰ ἐλέγξει καὶ διορθώσει τὴ γνώση. Καὶ τὸ μέσο τοῦτο εἶναι ἡ π ρ ἄ ξ η, ἡ ἄμεση ἐπαφή μὲ τὴν πραγματικότητα, ἡ πεῖρα, ποὺ βγαίνει ἀπὸ τ' ἀποτελέσματα τῆς ἐνέργειάς μας. Νομίζω, πὼς τὸ χωρίο ἐτοῦτο ἔχει μεγάλη σημασίαν ἀπὸ ἀποψη γνωσιολογικῆ καὶ πρέπει νὰ προσεχθεῖ πολὺ περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ἐγίνεν ὡς τώρα. Ἡ πράξις σὺν κριτήριό τῆς ἀλήθειας εἶναι μιὰ πολὺ σημαντικὴ γνωσιολογικὴ ἀρχὴ καὶ ἔχει ἐξαιρετικὴ σπουδαιότητα νὰ τὴν βρῶμε διατυπωμένη καὶ στὸν Πλάτωνα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. Εισαγωγή στο «Σοφιστή»

ΚΕΦ. Α'. Μερικοί στοχασμοί για τή σημερινή θέση τῶν ἀνθρωπιστικῶν σπουδῶν στήν Ἑλλάδα. Σελ. 3 — 63	
ΚΕΦ. Β'. Μερικοί στοχασμοί για τὸν Πλάτωνα. > 64—118	
ΚΕΦ. Γ'. Ἡ θέση τοῦ «Σοφιστῆ» μέσα στο πλα- τωνικό ἔργο. Μία πλατωνική τετραλογία . . . > 119—128	
ΚΕΦ. Δ'. Τὸ περιεχόμενο τοῦ «Σοφιστῆ» . . . > 129—179	
Κείμενον, μετάφραση, σχόλια > 180—355	
